

**The Project Gutenberg eBook of Hypatia, eli Uusia vihollisia vanhassa hahmossa,
by Charles Kingsley**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Hypatia, eli Uusia vihollisia vanhassa hahmossa

Author: Charles Kingsley

Translator: O. E. Lampén

Release date: May 23, 2015 [EBook #49025]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HYPATIA, ELI UUSIA VIHOLLISIA VANHASSA
HAHMOSSA ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

HYPATIA

eli

Uusia vihollisia vanhassa hahmossa

Kirj.

CHARLES KINGSLEY

Englannin kielestä suomensi

O. E. Lampén

WSOY, Porvoo, 1908.

SISÄLLYS:

Johdatus.

ENSIMMÄINEN OSA.

1. Laura.
2. Kuoleva maailma.
3. Gootit.
4. Mirjam.
5. Päivä Aleksandriassa.
6. Uusi Diogenes.
7. Ne, joista pahennus tulee.
8. Itätuuli.
9. Jänne katkeaa.
10. Kohtaus.
11. Jälleen Laurassa.
12. Ilolehto.
13. Kuilun pohjalla.
14. Tenhottarien kallio.
15. Nephelokokkygia.

TOINEN OSA.

1. Venus ja Pallas.
2. Valon välähdys.
3. Prefektiä koetellaan.
4. Juutalaiset kristityitä vastaan.
5. Hän taipuu saadakseen hallita.
6. Ritarillinen piispa.
7. Pandemonium.
8. Nemesis.
9. Kadonneita lampaita.
10. Hypatia etsii ennusta.
11. Mirjamin juoni.
12. Tuhlaajapoika palaa.
13. Naisen rakkaus.
14. Nemesis.
15. Kukin omaan paikkaansa.

JOHDATUS.

Kuvauksen viidennen vuosisadan elämästä täytyy pakostakin sisältää paljon sellaista, joka lukijasta tuntuu kiusalliselta, ja joka nuoren ja viattoman on parasta jättää kokonaan lukematta. Sillä on esitettävänä kammottava, vaikkakin samalla suurenmoinen aikakausi, yksi noita ihmiskunnan historian kohtalokkaita ja tärkeitä käännekohtia, jolloin hyveet ja paheet esiintyvät rinnakkain — toisinaan samassa henkilössäkin — mitä peittelemättömminkin ja voimakkaimmin. Sellainen ajan kuvaaja on sangen vaikeassa asemassa. Hän ei uskalla kertoa, miten huonoja ihmiset silloin olivat; häntä ei uskota, jos hän kertoo miten hyviä he olivat.

Nyt esilläolevassa tapauksessa tämä hankala asema on tavallista vaikeampi. — Kirkon synnit, vaikkakin katalat, olivat vielä sellaiset, että niistä voi sanoin puhua, mutta kuvaamaan kirkon vihollisen pakanamaailman syntejä on kerrassaan mahdoton ryhtyä. Kristityn kirkon puolustaja tulee siten säädylisyyden vuoksi ajaneeksi asiaansa paljoa heikommin kuin olleet olot vaatisivat.

Ei niin, se tulee aina muistaa, että tämän kirjan sankaritarta taikka hänen koulunsa johtavia filosofeja vielä useita vuosisatoja jälkeenkänpäin voitaisiin vähääkään epäillä siveettömyydestä. Olivatpa heidän oppilaansa eli manikealaiset miten alhaisia ja siveettömiä tahansa, suuret uusplatonilaiset olivat, kuten itse Manes, siveellisiä aina askeettisuuteen saakka.

Sillä ajan henki oli sellainen, ettei yksikään opettaja, joka ei vaatinut äärimmäisyyteen asti menevää puhtautta, voinut toivoa yleisöön vaikuttavansa. Sillä Hän, tuo jumalallinen Sana, "Valo", joka loistaa kaikille ihmisille maan päällä, oli herättänyt ihmisten sydämissä niin voimakkaan halun puhtauteen, ettei sellaista, muutamia yksityisiä filosofeja ja profeettoja lukuunottamatta, ollut kukaan ennen tuntenut. Henki oli vuodatettu kaiken lihan yli; ja yli koko valtakunnan, potkumyllyssä ponnistelevasta orjasta valtaistuimella istuvaan keisariin asti, janosi jokainen sydän puhtautta taikka ainakin oppi kunnioittamaan niitä, jotka puhtauteen pyrkivät. Ja Hän, joka tuon janon oli herättänyt, tarjosi myös sitä, mikä kykeni sen tyydyttämään. Pitkällisen ja ankaran kasvatuksen kautta opetti Hän ihmiskuntaa erottamaan totuuden sen lukemattomista valemuodoista ja ymmärtämään, ensi kerran maailman alusta asti, ettei iloinen sanoma ollut vain muutamille valituille ajottu, vaan koko ihmiskunnalle ilman erotusta, säätyyn tai rotuun katsomatta.

Vähän yli neljä vuosisataa olivat Rooman keisarikunta ja kristillinen kirkko, melkein samana hetkenä syntyneinä, kehittäneet itseänsä rinnatusten kuin kaksi mahtavaa, kilpailevaa valtaa ja taistelleet rajua taistelua ihmisrodun omistamisesta. Keisarikunnan aseina eivät olleet ainoastaan rusementava fyysillinen ylivoima ja sammumaton valloitus halu, vaan oli sillä edellisiä melkein tehoisampana aseena verraton järjestämisnero ja yhtäläiset ulkonaiset laki- ja järjestysmuodot. Tämä oli yleensä hyödyksi kukistetuille kansoille, se kun asetti vakinaisen ja säännöllisen kiristysjärjestelmän mielivaltaisen ja rajattoman ryöstön sijaan. Ja päästäen kaikkien maakuntien varakkaammat asukkaat osalle alemmilla työtätekeviltä luokilta puristetuista tuloista, se voitti ensinmainitut samalla valtion puolelle. Työtätekevät luokat olivat maaseuduilla suorastaan orjia, eikä kaupungeissakaan heidän nimellinen vapautensa ollut suuren arvoinen. Vain hallituksen almut estivät heidät nälkäkuolemasta, ja heidän eläimellistä hyväätuultaan piti hallitus vireillä suurisuuntaisesti järjestettyjen yleisten näytelmien avulla, joissa luonnon ja taiteen aarrevarastot tyhjennettiin alhaalle vajonneen väestön uteliaisuuden, himojen ja julmuuden tyydyttämiseksi.

Tätä suunnatonta järjestöä vastaan oli kirkko nyt nelisen vuosisataa taistellut, aseenaan vain oma valta ja kaikkikäsitävä sanomansa ja tuon puhtauden ja siveellisuuden, itsensäuhrauksen ja rakkauden hengen ilmestys, joka oli näyttänyt paremmin kykenevänsä sulattamaan ja liittämään yhteen ihmissydämet kuin konsaan se väki- ja hirmuvalta, mekaaninen järjestely ja ne aistilliset syötöt, joilla valtio oli koettanut vastustaa veriviholliseksi aavistamaansa evankeliumia.

Ja nyt oli kirkko voittanut. Tämän maailman heikot olivat kukistaneet sen väkevät. Huolimatta vainoojiensa pirullisesta julmuudesta; huolimatta siitä saastuttavasta ilmapiiristä, joka sitä ympäröi; huolimatta siitä, ettei se saanut muodostua puhtaista ja erikoisesti valituista olennoista, vaan täytyi sen sananmukaisesti "uudestisyntyttää" jäsenensä tuosta syvälle vajonneesta joukosta, joka sitä pilkkasi ja vainosi; huolimatta siitä että sen täytyi kestää omassa keskuudessaan tuon tuostakin puhkeavia pahojen himojen purkauksia, himojen, joille sen jäsenet olivat ennen antaneet itsessään rajattoman vallan; huolimatta niistä tuhansista harhaopeista, jotka sen ympärillä ja sen keskuudessa versoivat, väittäen kuuluvansa kirkkoon, vaikka koettivatkin sitoa jäseniä itseensä nurkkakuntahenkensä ja puolueröyhkeytensä avulla — mikä juuri kumosi heidän väitteensä — kaikesta tästä huolimatta oli kirkko voittanut. Itse keisaritkin olivat liittyneet sen puolustajiksi. Julianuksen viimeinen yritys koettaa keisariutensa painolla pönkittää pystyyn vanha pakanausko oli vain osottanut, että se vanha usko oli menettänyt kaiken vaikutuksensa kansaan. Ja hänen kuoltuaan vyöryi uuden uskon vuoksi vapaana. Maalliset hallitsijat suostuivat mielisuosiolla uimaan virran mukana, omistamaan, sanoissaan ainakin, Kristuksen lait omiksensa, tunnustamaan kuningasten Kuninkaan, jota hekin olivat velvolliset kunnioittamaan ja tottelemaan, ja nimittämään omia orjiaan "köyhemmiksi veljikkeksi", taikka, mikä myöskin tapahtui, "hengellisiksi ylipaimenikkeksi".

Mutta jos keisareista olikin tullut kristittyjä, ei keisarikunta silti ollut kristitty. Siellä täällä poistettiin kyllä joku vääryys, taikka julaistiin joku käskykirje vankiloitten tarkastamisesta ja vankien tilan parantamisesta, taikka joku Ambrosius sai ankaroiden nuhteiden avulla jonkun Theodosiuksen vähän aikaa toimimaan oikeudenmukaisesti. Mutta valtio oli edelleenkin sama. Yhä se oli suuri tyranni, sorti kansaa, tukahutti kansallista elämää, lihotti itseään ja virkamiehiään laajan ryöstöjärjestelmän kautta. Ja niin kauan kuin sillä oli ylivalta, eivät ihmiskunnan toiveet olleet suuret. Olipa itse kristittyjenkin joukossa miehiä, jotka, kuten Dante myöhemmin, "Konstantinuksen turmiollisessa lahjassa" ja kirkon ja valtion välillä vallitsevassa aselevossa näkivät uuden ja uhkaavan vaaran. Eikö valtio koettanut levittää kirkonkin yli samaa myrkyllisen upaspuun siimekseen verrattavaa varjoansa, jolla se oli tukahduttanut kaiken vapaan inhimillisen kehityksen? Eikö se siten koettanut tehdä kirkostakin itselleen palkatun orjapäällikön, jota se lellitteli kun se oli kuuliainen ja ruoski, jos se uskalsi osottaa omaa vapaata tahtoa tai tunnustaa lakia, joka oli korkeampi sen tyrannien säännöksistä? Eikö se hienontuneella imartelulla koettanut lykätä kirkon hartioille sen väestön hoitoa ja ylläpitoa, joiden sydänverestä se eli? Niin ajattelivat silloin monet, ja ymmärtääkseni eivät he siinä olleetkaan väärässä.

Mutta jos sivistyneen maailman yhteiskunnallinen tila viidennen vuosisadan alussa oli luonnoton, niin oli sen henkinen tila vielä luonnottomampi. Se eri rotujen, kielten ja tapojen yhteensulattaminen, jota

roomalaisten vallan aikana oli jatkunut neljä vuosisataa, oli synnyttänyt vastaavan sekoituksen uskonnoissa, oikean yleismaailmallisen hapatuksen inhimillisistä ajatuksista ja vakaumuksista. Kaikki kunniallinen usko vanhoihin paikallisiin jumaluustaruihin oli vähitellen ja kauvan sitten häipynyt kouraantuntuvamman keisarinjumaloimisen tieltä, ja kansalliset jumalat, jotka eivät olleet kyenneet vapauttamaan tunnustajiaan, alenivat toinen toisensa jälkeen "jumalallisen Cæsarin" vasalleiksi. Filosoifeeraavat rikkaat heidät unhoittivat ja heitä palvelivat vain alemmat luokat siellä missä vanhat uskonnolliset tavat vastasivat paremmin niiden raaempia taipumuksia, taikka missä paikkakunnan tulolähteet ja merkitys niistä riippui.

Sillävälin vaelsivat ihmisten ajatukset, vanhoista kiinnepaikoistaan vapautuneina, mietiskelevien epäilysten rannattomalla merellä ja etenkin metafysiisemmät ja mietiskelevämmät itämaat koettivat omintakeisesti ratkaista kysymystä ihmisen suhteesta näkymättömään. Siellä syntyivät siten nuo tuhannet lahkot, harhaopit ja teosofiat (on suorastaan alentavaa filosofialle käyttää niille sen nimeä), joiden ongelmaita nykyaikaiset tutkijat ymmällä tarkastelevat, kykenemättä seuraamaan tai selittämään niiden houereita.

Mutta näistäkin, kuten yleensä kaikista vapaan ihmisajatuksen ponnistuksista, oli hyötynsä ja hedelmänsä. Ne asettivat kirkon miesten ratkaistavaksi joukon uusia kysymyksiä, jotka heidän täytyi selvittää, jollei kirkko tahtonut ainaseksi luopua vaatimastaan asemasta ihmissielun suurena opettajana ja tyydyttäjänä. Tutkia noita kuplia, sellaisina kuin ne jokaisella inhimillisen elämän laineella kohosivat ja särkyivät; tuntea, liian usein Augustinuksen lailla katkerien kokemusten kautta, niiden viekottelevaa voimaa; erottaa totuus, johon ne tähtäsivät, valheesta, jota ne sen sijaisena tarjoilivat; todistaa yhteisen kirkon omaavan niissä yleisissä totuuksissa, joita se julisti, täyden tyydytyksen levottoman aikakauden äärimmäisillekin metafysiisille vaatimuksille — siinä oli sen ajan tehtävä. Ja miehiä nousi tehtävää täyttämään ja heitä auttoivat työssään juuri ne seikat, jotka tuo henkinen mullistus on synnyttänyt. Yleinen aatteiden, uskontojen ja rotujen sekotus sekä myös maantieteellisesti helppo liikeyhteys valtakunnan eri osien välillä, oli omansa laajentamaan neljännen ja viidennen vuosisadan kirkko-isien näköpiiriä, syventämään heidän ajatuksiaan ja tekemään heistä laajasydämiä, kärsivällisiä ja suvaitsevaisia miehiä, sellaisia, joita, sen voimme empimättä sanoa, kirkolla sittemmin vain aniharvoin eikä maailmalla koskaan ole ollut osotettavana. Siihen päätökseen tulemme ainakin silloin kun arvostelemme heitä sen mukaan, mitä heillä oli, eikä sen mukaan, mitä heillä ei ollut, ja kun uskomme kuten mieleemme tekee, että jos he olisivat eläneet nyt eivätkä silloin, he olisivat yhtä paljon korkeammalla nykyisiä aikalaisiaan kuin he olivat silloisia. Ja siten aikakausi, joka Gibboninkaltaisista pintapuolisista irvihampaista näyttää vain mädänneiseltä ja päättömältä aistillisuuden ja anarkian, fanatismien ja ulkokultaisuuden kaokselta, synnytti sellaisia miehiä kuin Athanasius ja Hieronymus, Chrysostomus ja Augustinus, liitti kristinoppiin tulevienkin kansakuntien perinnöksi kaiken mikä Kreikan ja Egyptin filosofiassa ja Rooman yhteiskuntajärjestyksessä oli arvokkainta, ja istutti vieraisiin maihin, itsetiedottomien välittäjien kautta, kaikkien eurooppalaisten ajatusten ja siveysoppien perusteet.

Mutta kirkon terveys ei riipu yksistään sen tunnustamasta opista eikä myöskään sen harvalukuisten pylväiden viisaudesta ja pyhydestä, vaan sen yksityisten jäsenten uskosta ja hyveistä. Terveellä sielulla täytyy myös olla terve ruumis tyyssijanaan. Ja länsimaisenkin kirkon olisi ollut mahdoton saavuttaa sitä ilmakasta tulevaisuutta, joka sitävarten oli varalla, ellei tuon Rooman vaikutuksen kuivattaman ja saastuttaman maailman suoniin olisi vuodattanut raikkaampaa verta.

Ja tuo raikas veri oli tämän kertomuksen aikana parhaallaan tarjolla. Se tuli goottilaisissa kansoissa, joiden puhtaimmat jätettä olevat tyypit ovat norjalaiset ja saksalaiset, vaikka kaikki Euroopan kansat Gibraltarista Pietariin asti saavat heitä kiittää voimansa parhaimmista alkujuurista. Valtavan hyökylaineen lailla vyöriivät nyt goottilaisjoukot toinen toisensa jälkeen eteenpäin luodetta kohti, samoten läpi koko Rooman keisarikunnan, ja vasta Välimeren rannat saavutettuaan ne pysähtyivät ja ponnahtivat takasinpäin. Nuo villit laumat toivat länsimaisen kirkon vaikutuspiiriin juuri ne tiedot, joita se tarvitsi luodakseen tulevaisuuden kristinopin ja joita se ei voinut saada ei Länsi- eikä Itä-Roomasta. Ja ne ainekset olivat verrattain puhdas moraali, syvä kunnioitus vaimoa ja perhe-elämää, lakia, tasapuolista oikeutta, persoonallista vapautta ja ennen kaikkea sanoissa ja töissä esiintyvää kunniallisuutta kohtaan, perinnäisestä velttoudesta vapaa ruumis, vakava vaikka vilkas sydän, jossa paloi tavaton halu oppimiseen niittäkin, joita he halveksivat, käytännöllisessä tarmossa roomalaisten veroiset aivot, jotka samalla eivät jääneet liian paljon jällelle itämaisista kansoista kuvittelemisvoimassa ja mietiskelevässä teräväjärkisydessä.

Ja niiden voima tuntui kohta. Goottien etujoukot, joita veristen sotien kautta oli kolmisen vuosisataa työllä ja vaivalla pidetty Alppien tuolla puolen, oli vähitellen otettu valtion palvelukseen siellä missä se vain kävi päinsä, ja Rooman legionien ydinkohta oli muodostettu goottilaisista upseereista ja sotamiehistä. Mutta nyt saapuivat pääjoukot. Lauma lauman perästä laskeutui alas Alpeja ja työntyivät valtakunnan rajoja vasten. Rikkaine kaupunkineen ja hedelmällisine alankoineen houkutteli Italia heitä ryöstöön; apujoukoikseen he olivat oppineet ymmärtämään oman voimansa ja Rooman heikkouden;

casus belli oli pian keksitty —. Miten järjetön olikaan Theodosiuksen poikain menettely, kun he kieltäytyivät suorittamasta niitä apurahoja, joilla gootit oli lahjottu lupaamaan, etteivät kävisi keisarikunnan kimppuun! — Koko tuo takasinpidätetty tulva syöksyi nyt Italian tasangoille ja Länsi-Roomasta tuli siitä päivästä lähtien kuoleva idiootti, samalla kuin uudet tulokkaat jakoivat Euroopan keskenään. Viitenätoista vuotena ennen tämän kertomuksen aikaa päätettiin Kreikan ja neljänä viimeisenä itse Rooman kohtalo. Äärettömät rikkaudet, jotka viisi vuosisataa jatkunut ryöstö oli kerännyt Capitoliumin ympärille, olivat joutuneet eläintennahkoihin puettujen miesten saaliiksi; erään keisarin sisar oli arvioinut kauneutensa, siveytensä ja rotuylpeytensä yhdenarvoiseksi sen pohjoismaiden uroon avujen kanssa, joka vei hänet mukanaan vaimonaan ja vankinaan Etelä-Ranskaan ja Espanjaan, missä hän perusti uusia kuningaskuntia ja ajoi äsken sinne saapuneet vandaalit yli Gibraltarin salmen niihin aikoihin kukoistaville Pohjois-Afrikan rantamaille. Kaikkialla kiehuivat vanhan maailman hajanaiset jätteet Medeian kattilassa, esiintyäkseen siitä sittemmin kokonaisina, nuortuneina ja voimakkaina. Longobardit, goottien jaloin rotu, olivat väliaikaisesti asettuneet Itävallan rajoille suoritettuaan pitkän vaelluksen Ruotsin vuorilta. Pian olivat etenevät hunnit tunkeneet heidät sieltä pois ja samottuaan Alppien yli antoivat he iki-ajoiksi nimensä Lombardian tasangoille. Vielä muutamia levottomia vuosia, ja frankit huomasivat olevansa alempien Reinin maiden herroja; ja ennenkuin Hypatian oppilasten päät olivat harmaantuneet, olivat Hengist ja Horsa sadun mukaan nousseet maalle Kentin rannoilla ja englannin kansan suuripiirteinen elämä oli saanut alkunsa.

Mutta joku kohtalon oikku esti meidän rotumme, joka kaikkialla muualla oli menestynyt, saamasta jalansijaa tuolla puolen Välimeren, edes Konstantinopelissa, joka vielä tänäkin päivänä pitää Euroopassa yllä aasialaista uskontoa ja aasialaisia tapoja. Näytti siltä kuin itämaat olisi peruuttamattomasti tuomittu osattomiksi siitä vaikutuksesta, joka olisi voinut ne uudistaa. Jokainen goottilaisten rotujen yritys asettua asumaan meren toiselle puolelle päättyi aina siirtolaisten turmelukseen ja häviöön, koettivatpa he sitten muodostaa sinne säännöllisen kuningaskunnan, kuten vandaalit Afrikassa, taikka pysyä siellä vain sissijoukkoina, kuten gootit Gainaksen johdolla Vähässä-Aasiassa, taikka keisarin henkivartijoina, kuten varjakit keskiajalla, taikka uskonnollisina vallottajina kuten ristiretkeläiset. Se hämmästyttävä tapojenpuhdistus, jonka voitolliset vandaalit Salvianuksen ja hänen aikalaistensa mukaan vaikuttivat Pohjois-Afrikassa, ei heitä auttanut ollenkaan, he kadottivat enemmän kuin antoivat. Ilman-ala, huono esimerkki ja mahtavuuden loiste alensi heidät vuosisadan avuttomiksi irstailijoiksi, orjainomistajiksi, jotka olivat tuomitut Belisariuksen puoligoottilaisten sotajoukkojen sukupuuttoon hävitettäväiksi. Ja heidän kanssaan hävisi viimeinenkin toivo siitä että goottilaiset rodut saisivat pitää itämaissa samaa ankaraa mutta terveellistä kuria, joka oli herättänyt länsimaat uudelleen elämään.

Egyptiläiset ja syyrialaiset kirkot tulivat senvuoksi tekemään työtä ei itseänsä vaan meitä varten. Sairaaloisuuden ja vanhuudenheikkouden merkit olivat niissä jo liian selvät. Juuri tuo kreikkalais-itämaalaisen hengen suunnanmuutos, joka niiden jäsenistä teki sen ajan suuria ajattelijoita, vierotti heidät todellisuudesta mietiskelyyn, ja Egyptin ja Syyrian kansat olivat vuosisatojen kuluessa veltostuneet, liiaksisivistyneet ja kuivuneet, kun riutta verta ei ollut tullut ydintä uudistamaan. Sairaaloisia, itsetietoisia, fyysillisesti tunnottomia, kelvottomia, sekä persoonallisesti että poliittisesti vapaita kun olivat, kehittyi heistä helposti kiihkoilijoita, mutta ei Jumalan valtakunnan jäseniä. Perhe- ja kansalliselämän käsitteetkin, nuo kirkon jumalalliset alkujuuret, joita ilman se varmasti kuihtuisi kaikista jumalattommaksi ja julmimmaksi haamuksi, uskonnolliseksi maailmaksi, olivat itämaissa häipyneet. Sen oli vaikuttanut tuo yleinen turmiollinen tapa pitää orjia, sekä myöskin juutalaisten alentuminen, jotka vanhoista ajoista olivat olleet juuri niiden käsitteiden suuria esitaistelijoita. Ja kaikki luokat esi-isänsä Aatamin esimerkin mukaan — samalla tavalla kuin "se vanha Aatami" jokaisessa ihmisessä menettelee ja tulee menettelemään — lykkäsivät synninhäpeänsä omaltatunnonaan inhimillisten yhteyksien ja velvollisuuksien ja sen Jumalan niskoille, joka ne oli asettanut. Vanhaan totuttuun tapaan he sanoivat: "Nainen, jonka minulle annoit, antoi minulle omenan ja minä söin sen". Intohimoiselle länsimaalaisen luonteelle, kuten kaikille heikoille yleensä, oli täydellinen kieltämys helpompi kuin kohtuus, uskonnolliset mielteet mieluisemmat kuin jumaliset teot. Siksi idässä kehittyi munkkilaitos niin laaja, että Egyptissä sanottiin munkkien lukuisuuden kilpailevan maallikkoväestön kanssa, ja samalla kun se vaikutti tavattoman vähennyksen tapojenturmeluksessa yleensä, aiheutti se yhtä suuren veltostumisen ja vähenemisen itse väestössä. Sellainen kansa ei voinut vastustaa Itä-Rooman yhä kasvavaa tyranniutta. Turhaan panivat sellaiset miehet kuin Chrysostomus ja Basilius oman persoonallisen vaikutuksensa vastapainoksi byzantilaisen hovin inhottaville juonille ja halpamaisuuksille. Itämaisen kristillisyyden aina vaan alaspäin kulkeva kehitys jatkui pysähtymättä vielä pari surkeata vuosisataa, rinnan länsimaisen kirkon ylöspäin käyvän kehityksen kanssa. Ja samaan aikaan kuin Pyhän Yrjön seuraajat käänsivät uudestisyntyneitä Eurooppaa, kukistuivat idän kirkot muhamettiläisten valloittajien edessä, jotka saivat voimaa elävästä uskostaan tuohon elävään Jumalaan, jonka kristityt, vihatessaan ja vainotessaan toisiaan Hänestä syntyneiden eri oppien vuoksi, kielsivät ja ristiinnaulitsivat jokaisella elämänsä työllä.

Mutta siihen aikaan, jota tämä kertomus käsittelee, oli kreikkalais-itämaalainen henki vielä keskellä

suurta työtään. Tuo omituinen metafyyssillinen saivartelu, joka meidän laajemmalle ymmärryksellemme liian usein käsittämättömällä tavalla oli fraaseissa ja määrittelyissä näkevinänsä tärkeimpien hengellisten totuuksien symbolit ja luuli homousios- ja homoiusios-käsitteiden erotuksessa piilevän ratkaisun koko ihmisyyskysymykseen, oli ryhtynyt Aleksandriassa, kreikkalaisen filosofian vanhassa tyyssijassa, taisteluun juuri sen tieteellisen mietiskelyn kuluneiden jätteen kanssa, jota sen oli korkeasta kehityksestään kiittäminen. Munkkielämän erottuminen perhe- ja kansalaisvelvollisuuksista teki sen ajan kirkko-isät sopiviksi siihen tehtävään, sillä se antoi heille aikaa, ellei mitään muuta, antautua koko elämäkseen kysymysten vakavaan tutkimiseen, mikä enemmän seuraarakastaville ja käytännöllisille pohjoismaalaisille olisi ollut mahdotonta. Meidän velvollisuutemme on, sensijaan että nauraisimme heitä pedanttisina haaveilijoina, kiittää taivasta siitä että juuri sinä aikana kuin heitä tarvittiin löytyi miehiä, jotka kykenivät meidän hyväksemme tekemään sen mihin me emme koskaan olisi kyenneet. He ovat jättäneet meille kalliiksi, todennäköisesti heidän sydänverellään ostetuksi perinnöksi samalla kertaa kristillisen ja tieteellisen metafysiikin, jonka paikkailemiseksi kaikki yritykset ovat osottautuneet turhiksi. He taistelivat voitokkaasti tuota teoreettisten ajatushirviöiden merkillistä sikiötä vastaan, joka oli syntynyt kuluneen kreikkalaisen filosofian sekotuksesta egyptiläiseen symbolismiin, kaldealaiseen astrologiaan, persialaiseen dualismiin, braamiläiseen spiritualismiin — kaikki viehättäviä ja loistavia harhakuvia, joista enemmän seuraavissa luvuissa.

Kuvatessani Hypatiaa ja hänen kohtaloaan olen tarkoin seurannut päteviä lähteitä, etenkin Sokrateen kertomusta loppukohtauksesta, sellaisena kuin se on hänen "Kirkkohistoriansa" VII kirjan 15:ssä kappaleessa. Olen kumminkin useista historiallisista syistä taipuvainen määräämään hänen kuolinhetkensä pari vuotta aikaisemmaksi kuin Sokrates. Muinaistarun, jonka mukaan Hypatia olisi ollut filosofi Isidoron vaimo, pidän minä kuten Gibboukin vähintään viidenkymmenen vuoden ajanlaskuvirheenä, koska Isidoron opettaja Proculus syntyi vasta vuotta ennen Hypatian kuolemaa. Mainittua tarua vastustaa myös Photius, joka verrattuaan Isidoroa ja Hypatiaa toisiinsa lausuu selvästi, että Isidorus meni naimisiin erään Domnan kanssa. Sen ajan historioitsijatkaan eivät sitäpaitsi sanallakaan viittaa siihen, että hän olisi ollut naimisissa; eikä Isidoron nimi esiinny kertaakaan niiden monien yhteisten ystävien joukossa, joille Synenius kirjeissään Hypatiate lähettää terveisiä, ja jos missään, niin niissä olisi mainittu hänen miehensä, jos sellainen kerran olisi ollut olemassa.

En voi toivoa, että nämä sivut olisivat aivan vapaat ajanlaskuvirheistä ja erehdyksistä. Sen vain voin sanoa, että olen pitänyt vilpittöntä ja tarkkaa työtä osatakseni oikeaan pienimmissäkin yksityiskohdissa ja kuvatakseni aikakauden, sen tavat ja sen kirjallisuuden sellaisina, kuin ne minulle esiintyvät — läpeensä luonnottomina, raihmaisina ja kuluneina, muistuttaen enemmän Ludvig XV:n kuin Sofokleen ja Platon aikoja. Ja lähetän nyt tämän pienen kuvaukseni maailmalle ja olen valmis sydämellisesti kiittämään jokaista arvostelijaa, joka vetämällä esiin erehdykseni opettaa minua ja yleisöä entistään tarkemmin tuntemaan nuoren ja vanhan kirkon viimeistä kamppailua.

ENSIMMÄINEN OSA.

1 Luku.

LAURA.

Vuonna 413 jälkeen Kristuksen istui nuori munkki Filammon muutaman matalan vuorijonon rinteellä, joka lentohiedan peittämänä kohosi keskellä Egyptiä noin kolmesataa engl. peninkulmaa Aleksandriasta etelään. Hänen takanansa levisi autio hiekka-aavikko, elottomana, rannattomana, kuvastaen kalmankeltaista hohdettaan syvänsiniseen pilvettömään taivaanrantaan. Hänen jalkojensa juuressa valui hiekka pieninä puroina halkeamasta toiseen, töyräältä töyräälle, taikka pyrysi hänen ohitsensa ohuina keltaisina savupilvinä, joita oikukas kesäinen tuuli ajoi edellään. Siellä täällä näkyi hänen allansa kapean laakson toista seinämää reunustavissa kallioissa sokkeloisia luolia, suunnattomia, vanhoja kivilouhoksia obeliskeineen ja puolivalmiine pilareineen, jotka seisovivat siellä sellaisina kuin työmiehet olivat ne vuosisatoja sitten jättäneet. Hieta hyväili niiden kylkiä ja kasautui kummuiksi niiden ympärille. Niiden huiput oli tuo kuiva erämaan lumi sileiksi hionut. Kaikkialla hiljaisuutta, hävitystä,

kuolleen kansan hauta kuolevassa maassa.

Ja kaiken tämän yläpuolella istui munkki mietteissään, elämää, nuoruutta, voimaa ja kauneutta uhkuvana — kuin erämaan nuori Apollo. Hänen ainoana pukunaan oli takkuinen lammasnahka, jota nahkainen vyö piti kiinni. Hänen pitkät mustat kiharansa, jotka lapsuudesta saakka olivat saaneet vapaina kasvaa, liehuivat välkähdellen auringonpaisteessa. Tuuhea, tumma parranalku leuvassa ja poskilla todisti terveen miehuuden kevättä. Hänen kovat kätensä ja ruskettuneet, vahvajänteriset jäsenensä puhuivat työstä ja kestävyydestä, säihkyvät silmänsä ja kaareva otsansa rohkeudesta, voimakkaasta mielikuvituksesta, intohimosta ja mietiskelystä, joille ei ollut toimialaa sellaisessa paikassa.

Mitä tekemistä tuolla kukoistavalla nuorukaisella oli noiden hautojen keskellä.

Ehkä hän itsekin ajatteli samaa pyyhkäistessään kädellään otsaansa aivankuin karkottaakseen pois jonkun tunkeilevan unelman. Syvään huotaen hän nousi ja läksi vaeltamaan pitkin kallioita, tarkastellen jokaisen lokeron ja kallionkielekkeen löytääksensä polttopuita luostarille, josta hän tuli.

Niin mitätöntä kuin hänen etsittävänsä oli, — vain matalia, kuivuneita aropensaita, ja toisinaan joku puunpala hylätystä kivilouhoksesta tai rauniolta — kävi se yhä niukemmaksi apotti Pambon Laura-luostarin ympäristössä Sketiksen luona; ja ennenkuin Filammon oli saanut jokapäiväisen määränsä likimaillekaan täyteen, oli hän joutunut kauemmaksi kotoaan kuin koskaan ennen.

Muutamasta laakson käänteestä avautui äkkiä hänelle outo näky... hiekkakivikallioon uurrettu temppele. Sen edustalla oli tanner tasoitettu ja siellä makasi hajallaan parruja ja lahonneita työkaluja. Siellä täällä pisti hiekasta esiin pääkallo, arvatenkin jätteitä työmiehistä, jotka ennen aikaan alituisissa sodissa oli työnsä ääreen murhattu.

Apotti, hänen hengellinen isänsä — eikä hän muuta isää tuntenutkaan, sillä hänen aikuisimmat muistonsa yhtyivät Lauraan ja tuon vanhan miehen koppiin — oli häntä ankarasti kieltänyt käymästä noissa entisajan pakanuuden jäännöksissä tai edes lähestymästä niitä. Mutta leveä pengertie johti ylängöltä sinne alas ja polttopuiden runsaus siellä oli liian houkutteleva... Hän vain pistäytyisi siellä, poimisi muutamia kalikoita ja palaisi sitte heti takaisin kertoakseen apotille löytämästään aarteesta ja kysyisi häneltä, eikö hän toistamiseen saisi siellä käydä.

Hän laskeutui alas uskaltuen tuskin kohottaa katsettansa noihin viekotteleviin, pakanallisiin, väritettyihin kuviin, jotka punaisissa ja sinisissä väreissään loistaen ja kuivassa ilmassa hyvin säilyneinä yhä tuijottivat kauas erämaan tyhjyyteen. Mutta hän oli nuori ja nuori on utelias, ja perkele on, — ainakin oli se viidennellä vuosisadalla — hyvin innokas viettelemään nuoria miehiä. Filammon oli syvästi vakuutettu perkeleen läsnäolosta ja yötä päivää hän hartaasti rukoili Jumalaa varjelemaan hänestä. Hän teki ristinmerkin ja huudahti vakavasti: "Herra, käännä pois silmäni, etteivät ne turhuutta näkisi..." mutta siitä huolimatta hän näki.

Ja kukapa olisi voinutkaan olla näkemättä noita neljää suunnattoman suurta kuningasta, jotka istuivat siellä ankarina ja liikkumattomina, nojaten itsetietoisien varmoina käsiään polviensa vasten aivan kuin kannattaisivat he koko vuorta tukevilla päillään. Pelon ja voimattomuuden tunne valtasi hänet. Hän ei uskaltanut pysähtyä kerätäkseen puita heidän jalkojensa juuresta. Heidän suuret tuikeat silmänsä tarkastelivat häntä niin ankarasti.

Heidän polviinsa ja valtaistuimiinsa oli kaiverrettu salaperäisiä merkkejä, kuva kuvan perästä, rivi rivin jälkeen. Ne sisälsivät vanhaa egyptiläistä viisautta, jota Moses, Jumalan mies, oli ymmärtänyt — miksi ei hänkin saisi sitä ymmärtää. Mitenhän syviä salaisuuksia niissä piilikään tuosta suuresta maailmasta, menneestä, nykyisestä ja tulevaisesta, josta hän vain niin pienen kolkan tunsu? Nuo kuninkaat, jotka tuossa istuivat, olivat olleet niiden perillä. Heidän tiukastisuletut huulensa näyttivät aukenevan, valmiina puhumaan hänelle... Voi, kunpa he puhuisivatkin heti!...

Mutta tuo julma ivahymy heidän huulillaan, kun he valtansa ja viisautensa kukkuloilta äänettöminä ja halveksien katselivat alas häneen, — häneen, köyhään nuorukaiseen, joka keräili syliinsä heidän entisen loistonsa jätteitä... Hän ei uskaltanut enää katsoa heihin.

Hän katsoi heidän ohi temppelein saleihin, sinne loistavien syvyyksien vilpoiseen, vihreään varjoon, joka synkkeni pilari pilarilta, holvi holvilta, kunnes se muuttui sysimustaksi yöksi. Ja siellä hämärässä erotti hän jokaisella seinällä ja pilarilla koreita arabeskeja, pitkissä kuvasarjoissa esitettyjä kertomuksia voittokulkueineen ja jokapäiväisine aherruksineen, muukalaisiin, kummallisiin pukuihin puettuine orjajonoineen, jotka taluttivat outoja tuntemattomien maiden lahjoilla lastattuja eläimiä. Joukossa oli juhlivia naisia, päät köynnöksillä koristettuina ja käsissä tuoksuvia lotus-kukkia. Lapset istuivat heidän polvillaan ja miehensä heidän vieressään ja orjat tarjoilivat viiniä ja hajuvesiä ympäriinsä. Siellä oli myöskin tanssivia tyttöjä, jotka läpinäkyviin viittoihin puettuina ja kultaiset vyöt uumenilla vääntelivät

ruskeita jäseniään ihmistungoksessa.

Mitä tarkoitti tuo kaikki? Miksi tuo kaikki oli tapahtunut? Miksi tuo suuri mailma oli niin elänyt, läpi vuosisatojen, vuosituhansien juoden ja mässäten, naiden ja naittaen mistään paremmasta tietämättä... Mitenkähä he olisivat voineet paremmasta tietää? Heidän esi-isänsä olivat kadottaneet valon jo miespolvia ennenkuin he syntyivätkään... Ja Kristus oli tullut vasta miespolvia heidän kuolemansa jälkeen. Miten he voivatkaan tietää? Ja kumminkin he olivat kaikki helvetissä... jok'inen. Jok'ainoa noista vaimoista, jotka istuivat tuolla käherrettyine hiuksineen, seppeleineen, jalokivillä koristettuine kaulanauhoineen, lotus-kukkineen ja harsopukuineen, joiden alta heidän solakat jäsenensä kuultivat esiin — vaimoista, jotka eläissään ehkä olivat hymyilleet niin viehkeästi, kävelleet niin iloisina, saaneet lapsia ja tehneet tuttavuuksia, kertaakaan ajattelematta miten heille oli käyvä — miten heille täytyi käydä... Jok'ainoa heistä oli helvetissä. He paloivat siellä ikuisesti — ikuisesti — tuolla alhaalla hänen jalkojensa alla. Hän tuijotti alas kivilattiaan. Jos hän voisi nähdä sen läpi — ja uskon silmillä voikin sen tehdä — voisi hän katsella miten he kiemurtelivat ja vääntelevät siellä nuoleksivien liekkien keskellä kärventyneinä ja palaneina... ikuisessa tuskassa, jonka ajattelemisenkin sai hänet värisemään. Kerran oli hän polttanut kätensä kun muuan palmunlehtimaja oli syttynyt palamaan... Hän muisti miltä se tuntui... He kärsivät tuhatkertaan tuimempia tuskia kuin mitä hän oli tuntenut... ja ikuisesti... Hän kuuli heidän turhaan huutavan vedenpisaraa, jolla kieltänsä kostuttaisivat... Vain kerran oli hän kuullut ihmisen parkuvan. Se oli ollut muuan poika, jonka krokodiili oli siepannut kitaansa vastapäiseltä Niilin rannalta, jonne poika oli mennyt uimaan. Ja hänen paruntansa, niin heikolta kuin se pitkän matkan päästä kuuluikin, oli pitkät ajat kaikunut kiusaavana hänen korvissaan... Ajatella sitä parantaa, mikä sieltä helvetin tulikidasta kaikui... ja ikuisesti! Voiko sitä kestää? — Miljoonat ja taas miljoonat palamassa ikuisesti Aatamin lankeemuksen takia... Oliko Jumala siinä oikeudenmukainen?

Tämä oli vihollisen kiusaus! Hän oli astunut jalkansa jumalattomalle alueelle, missä perkeleet yhä lymysivät vanhoissa tyssiijoissaan. Hän oli antanut silmänsä ahmia pakanallista riettautta ja antanut sijaa itsessään perkeleelle. Hänen täytyi paeta kotia tunnustamaan kaikki isälleen. Hän rankaisi häntä ansion mukaan, rukoilisi hänen puolestaan, antaisi hänelle anteeksi. Mutta voisiko hän kertoa isälleen kaikki? Voisiko hän, uskaltaisiko hän tunnustaa hänelle totuuden kokonaisuudessaan — sammumattoman halunsa oppia tuntemaan tiedon salaisuudet, nähdä se suuri, myllertävä ihmisten maailma? Tuo halu oli kasvanut hänessä vähitellen, kuukausi kuukaudelta, siksi kun se oli kehittynyt näin pelottavan voimakkaaksi. Hän ei voinut viipyä kauempaa erämaassa. Tuo maailma, joka lähetti kaikki sielut helvettiin — oliko se todella niin paha kuin miksi munkit sen kuvasivat. Tottapa se oli, sillä mitenkähä muuten sen hedelmät sellaisia olisivat? Mutta sitä ajatusta oli liian kamala uskoa. Ei! hänen täytyi päästä näkemään.

Mieli täynnä sellaisia pelottavia kysymyksiä, epäselviä ja epämääräisiä kuin lapsen mietteet, vaelsi tuo kokematon nuorukainen edelleen, kunnes hän saapui sen kallion reunalle, jonka juurella hänen kotinsa oli.

Sillä oli sangen hauska asema tuolla yksinäisellä Lauralla, joka oikeastaan oli vain rivi kallioon uurrettuja karkeatekoisia kammioita, siellä vuoriharjanteen eteläisen äyrään siimeksessä, keskellä ikivanhaa taatelipalmumetsikköä. Muuatta kallion sisään haarautuvaa luolaa käytettiin kappelina, varastohuoneena ja sairashuoneena; aurinkoisilla rinteillä laakson toisella puolen olivat veljeskunnan yhteiset viljelysmaat, missä hirssi, maissi ja pavut vihersivät. Pelloilla kierteli pieni puronen, joka vuoren juurelta oli suurella huolella johdettu kostuttamaan tuota pientä maatilkkua, jonka vapaaehtoinen veljellinen työ oli vähitellen valloittanut kaikkinielävältä hiekalta. Tuo pelto, kuten kaikki muukin Laurassa, lukuunottamatta kunkin veljen seitsemän jalan mittaista, kivistä makuukomeroa, oli yhteistä omaisuutta ja senvuoksi kaikkien yhteisenä huolenpidon ja ilon esineenä. Sekä yhteiseksi että omaksi hyväkseen oli joka mies palmunlehtikorillansa pitkin laaksoa raastanut mustaa mutaa Niilistä, jonka hopeana välkkyvään, leveään pintaan kapean laakson suu synkkänä kuvastui. Yhteiseksi hyväksi oli joka mies lakaissut rinnettä puhtaaksi hiedasta ja sinne kannettuun, ohueen ruokamultaan tehnyt toukoa, jonka sato jaettiin tasan kaikkien kesken. Hankkiakseen vaatteita, kirjoja ja kappelinkalustoa yhteisiä tarpeita, opetusta ja jumalanpalvelusta varten, istui joka mies päivittäin ja viikottain, mieli täynnä jaloja ja taivaallisia ajatuksia, kutoen pienen palmulehtonsa lehdistä koreja, jotka muuan munkkivanhus vaihtoi tavaraan Niilin vastapäisellä rannalla olevissa varakkaammissa ja vilkasliikkeisemmissä luostareissa. Filammon souti aina vanhuksen sinne keveässä papyrus-venosessa, ja odottaessaan pyydysti kaloja yhteistä ateriaa varten. Yksinkertaista, onnellista ja hiljaista oli elämä Laurassa. Kaikki kävi sääntöjen ja määräysten mukaan, joita pidettiin melkein pä yhtiä pyhinä kuin Raamatunkin käskyjä, joista niiden sanottiin, eikä aivan syyttä, johtuvan. Jokaisella oli ruokaa ja vaatteita, maallinen asunto, ystäviä ja neuvonantajia ja elävä usko kaikkivaltiaan Jumalan lakkaamattomaan huolenpitoon; ja yöt päivät säteili heidän silmiensä edessä toivo ikuisesta kirkkaudesta, ihanammasta kuin mitä yksikään oli uneksunut... Kelläpä olisi siihen aikaan ollutkaan enempiä? Sinne he olivat paenneet kaupungeista, joiden rinnalla Pariisi on vakava ja Gomorra neitsyeellinen. Tyrannien ja orjien, liehakoitsijoiden ja mässääjien täyttämästä lahonneesta,

helvetillisestä ja kuolevasta maailmasta olivat he paenneet sinne rauhassa mietiskelläkseen velvollisuudesta ja tuomiosta, kuolemasta ja kuolemattomuudesta, taivaasta ja helvetistä. Siellä he löysivät yhteisen uskon, yhteiset pyrinnot, yhteisen toivon, yhteiset velvollisuudet, ilot ja surut... Olipa sellaisiakin heidän joukossaan, jotka Teeban erämaihin paetessaan olivat jättäneet paikan, jonka Jumala oli heille määrännyt. Minkälaisia ne paikat olivat ja minkälainen se maailma, josta nuo munkkivanhukset olivat paenneet, saanemme tietää ennenkuin tämä kertomus on loppunut.

"Sinä tulet myöhään, poikani", virkkoi apotti kotia palaavalle Filammonille, jatkaen keskeyttämättä korinsa kutomista.

"Puita on niukalti ja minun täytyi mennä kauas."

"Munkki ei vastaa ennenkuin häneltä kysytään. En kysynyt syytä. Mistä löysit nuo puut?"

"Tempppelin edestä kotvan matkaa rotkoa ylöspäin."

"Tempppelin! Mitä siellä näit?"

Ei vastausta. Pambo nosti terävät, mustat silmänsä työstään.

"Sinä olet mennyt sen sisälle, ja himonnut sen saastaisuutta."

"Minä — minä en mennyt sisälle: mutta minä katsoin —."

"Ja mitä näit sinä? Naisia?"

Filammon vaikeni.

"Enkö ole pyytänyt ettet koskaan katsoisi naiskasvoihin? Eivätkö he ole perkeleen esikoisia, kaiken pahuuden alku, saatanan kavalin paula? Eivätkö he ole ikuisesti kirottu heidän ensimmäisen äitinsä lankeemuksen takia, jonka kautta synti maailmaan tuli? Nainen avasi ensiksi helvetin portit, ja tähän päivään asti ovat he sen portinvartijat. Onneton poika, mitä olet tehnyt!"

"Ne olivat vain seinille maalattuja."

"Ah!" apotti huokasi aivan kuin olisi raskaasta taakasta päässyt.

"Mutta kuinka voit tietää, että ne olivat naisia, koska et ole vielä koskaan, ellet valehtele — jota en sinusta usko — nähnyt ainoankaan Eevan tyttären kasvoja?"

"Ehkä — ehkä", Filammon sanoi aivankuin uusi ajatus olisi hänen mieltänsä keventänyt — "ehkä ne olivatkin vain perkeleitä. Niitä ne kai olivatkin, koska ne olivat niin ihmeen kauniita."

"Mutta mistä tiedät että perkeleet ovat kauniita?"

"Olin viikko sitten isä Aufuguksen kanssa työntämässä venhettä vesille, ja rannalla — ei aivan lähellä... oli kaksi olentoa... pitkätukkaisia, alaruumiilla mustan, punasen ja keltaisen raitainen verho... ja ne poimivat kukkasia rannalla. Isä Aufugus käänsi kasvonsa pois; mutta minä... minä en voinut sille mitään, että ne näyttivät minusta kauneimmilta olennoilta mitä koskaan olin nähnyt... siksi minä kysyin häneltä miksi hän käänsi kasvonsa pois; ja hän sanoi, että ne olivat samoja perkeleitä, jotka kiusasivat pyhää Antoniusta. Silloin muistin kuulleen luetun, miten saatana kiusasi pyhää Antoniusta kauniin naisen hahmossa... Ja sitten... ja sitten... nuo kuviot siellä seinillä olivat hyvin samannäköiset... ja minä ajattelin, että ne ehkä olivat..."

Ja poika parka, joka luuli tunnustavansa jotain kamalaa ja häpeällistä syntiä, sävähti tulipunaseksi, rupesi änkyttämään ja lopulta vaikeni.

"Ja sinusta he ovat kauniit? Voi lihan syvää turmelusta! — voi saatanan kavaluutta! Herra antakoon sinulle anteeksi, kuten minäkin, lapsi parkani. Tästä lähtien sinä et mene puutarhan ulkopuolelle."

"Ei puutarhamuurien ulkopuolelle! Mahdotonta! Minä en voi! Jos et olisi isäni, sanoisin minä ett'en tahdo! Minun täytyy päästä vapaaksi! — Minun täytyy itse nähdä — minun täytyy itse kokea mikä tuo maailma on, josta te kaikki niin katkerasti puhutte. En halaja mitään loistoa enkä turhuutta. Lupaam sinulle tänä hetkenä, jos tahdot, etten enää koskaan astu jalkaani pakanalliseen temppeleihin — lupaan piilottaa kasvoni maan tomuun milloin vain naista lähenen. Mutta minun täytyy — minun täytyy saada nähdä emäkirkko Aleksandriassa ja patriarkka ja hänen pappinsa. Jos he voivat palvella Jumalaa kaupungissa, miksi en minäkin? Minä voisin siellä tehdä työtä Jumalalle paljon enemmän kuin täällä... Ei niin, että työtä täällä halveksisin — ei niin, etten olisi sinulle kiitollinen — oi, en koskaan — mutta minä halajan taisteluun. Salli minun mennä! En ole sinuun tyytymätön, vaan itseeni! Minä tiedän, että kuuliaisuus on suurta, mutta vaara on vielä suurempaa. Jos sinä olet maailman nähnyt, miksi en

minäkin? Jos sinä olet paennut siitä, kun huomasit sen niin pahaksi, ettet siinä voinut elää, miksi en minäkin voisi paeta ja palata omasta vapaasta tahdostani tänne sinun luoksesi jäädäkseeni ainaiseksi tänne? Mutta eiväthän Kyrillos ja hänen pappinsa ole vielä paenneet sitä..."

Epätoivoisella kiivaudella purki Filammon nämä sanat sydämensä sisimmästä sopukasta ja jäi sitten odottamaan, luullen apotin lyövän häntä. Jos hän olisi sen tehnyt, olisi nuorukainen nurkumatta alistunut rangaistukseen; jokainen luostarin munkki, olipa hän miten vanha tahansa, olisi samoin käyttäytynyt... Ja miksikäs ei? Pitkän toveruuden, pohtimisen ja rukoilemisen jälkeen olivat he valinneet Pambon apotikseen — isäkseen — viisaimpana ja kokoneimpana heidän joukossaan, ja sellaisena häntä oli toteltava. Ja hän olikin voittanut munkkien rakkauden niin täydelleen, että häntä toteltiin uskollisesti ja samalla sellaisella ehdottomalla, sotilasmaisella täsmällisyydellä, jota moni kuningas ja sotapäällikkö olisi häneltä kadehtinut. Olivatko he, Teeban munkit sitte pelkureita ja orjia? Rooman sotilaat lienevät siinä pätevimmät tuomarit... Ja he tapasivat sanoa, ettei mikään barbaari, gootti tai vandaali, mauri tai espanjalainen ollut niin pelottava kuin Teeban aseeton munkki.

Kahdesti kohotti vanhus sauvansa lyödäkseen, mutta yhtä monta kertaa laski hän sen jälleen alas. Hitaasti seisoaalleen kohoten jätti hän polvistuneen Filammonin paikalleen ja meni silmät miettiväisesti maahan luotuina veli Aufuguksen kammioon.

Kaikki lauralaiset kunnioittivat Aufugusta. Hänessä oli jotain salaperäistä, joka vielä enensi hänen tavattoman pyhytensä ja lapsenomaisen rakastettavaisuutensa ja lempeytensä viehätysvoimaa. Kuiskailtiin — niinä aniharvoina hetkinä, jolloin munkit yksinäisillä vaelluksillaan toisilleen kuiskailivat — että hän oli kerran ollut kuuluisa mies ja että hän oli tullut suuresta kaupungista — ehkä aivan Roomasta. Ja munkit olivat kaikessa yksinkertaisuudessa ylpeitä siitä, että heidän joukossaan oli mies, joka oli nähnyt Rooman. Se ainakin oli varmaa, että apotti Pambo häntä kunnioitti. Häntä ei koskaan lyöty eikä edes nuhdeltu. Ehkä hän ei sitä koskaan ansainnut. — Mutta kaikkihan sitä ansaitsivat. Eiköhän apotti Pambo ollut vähän puolueellinen? Eikö hän, kun Teofilus lähetti Aleksandriasta viestinviejän, joka hämmästytti kaikki Lauran veljesluostarit uutisella, että Alarik oli ryöstänyt Rooman, ollut vienyt hänet ensin Aufuguksen kammioon ja vasta kolme kokonaista tuntia siellä salaisesti neuvoteltuaan ilmoittanut tuon kamalan uutisen muille veljeskunnan jäsenille? Ja eikö Aufugus itse ollut antanut viestintuojalle omakätisiä kirjeitä, jotka puheen mukaan sisälsivät tärkeitä maallisia salaisuuksia, mitkä yksin hänellä olivat tietona? Kun nyt nuo pyhät miehet, jotka kivisten kammioittensa edustalla työnsä ääressä istuessaan salavihkaa katselivat kohtausta, näkivät apotin tavattoman vihanpurkauksensa jälkeen jättävän rikoksellisen polvilleen ja ohjaavan askeleensa viisaan isän kammioon, päättivät he jotain erikoista ja arkaluontoista tapahtuneen heidän yhteiskunnassaan ja kukin heistä toivoi mitään kateutta tuntematta, että olisi yhtä viisas kuin tuo mies, jonka neuvot olivat pulman selvittävät.

Noin tunnin ajan viipyi apotti siellä puhuen vakavasti matalalla äänellä. Sitten kuului kammioista juhlallista hyminää aivankuin vanhukset olisivat huokailleen ja nyyhkien rukoilleet. Veljet painoivat päänsä alas ja kuiskasivat toivomuksen, että Hän, jota he palvelivat, ohjaisi heidät toimimaan Lauran, kirkkonsa ja sen ulkopuolella olevan suuren pakanamaailman hyväksi. Ja Filammon makasi yhä polvillaan tuomiotaan odottaen. Ken voisi sanoa mitä hänen sydämessään liikkui. Sydän tuntee oman surunsa eikä sen iloon saa vieras sekautua. Niin ajatteli hän ja niin ajattelen minäkin, sillä minä tiedän, että yksinkertaisimmissakin luonteissa on tutkimattomia syvyyksiä, joiden perille runoilija ei voi päästä, olipa hän olevinaan miten terävänäköinen tahansa. Hän voi niitä vain hämärästi aavistaa ja kertomalla niiden aiheuttamat teot niitä epäselvästi kuvata.

Vihdoin viimein palasi Pambo ja istuutuen kammionsa aukkoon puhui:

"Ja nuorempi sanoi: isä, anna minulle se osa tavarasta, joka minulle tulee... Ja hän meni kaukaiselle maalle ja hukkasi siellä tavaransa irstaisella elämällä. Sinä saat lähteä, poikani. Mutta ensin tule puhumaan Aufuguksen kanssa."

Filammon, samoin kuin kaikki muutkin, rakasti Aufugusta; ja kun apotti poistui jättäen heidät kahden kesken, ei häntä pelottanut eikä hävettänyt avata koko sydämensä hänelle... Peittelemättä ja intohimoisesti vastaili hän vanhuksen hienotunteisiin kysymyksiin. Ilman tuota munkeille tavallista kalseaa ja turhan tarkkaa juhlallisuutta keskeytti tämä tuontuostakin nuorukaisen sanatulvan ja salli hänen vuorostaan keskeyttää omia selityksiään. Ylevästi, älykkäästi, melkeinpä leikkilisesti puheli vanhus. Kumminkin oli hänen äänessään surullinen sointu, kun hän vastasi nuorukaisen sanoihin:

"Tertullianus, Origenes, Klemens ja Kyprianus elivät maailman humussa; kaikki he ja monet muut, joiden nimiä me pidämme kunniaa ja joiden esirukouksia me anomme, olivat pakanalliseen viisauteen täysin perehtyneitä; he taistelivat ja tekivät työtä maailmassa sen heitä saastuttamatta — miksi en minäkin? Eikö Kyrilloskin, itse patriarkka, kutsuttu Nitrian luolista Aleksandrian valtaistuimelle."

Hitaasti vanhus kohotti kätensä ja pyyhkästen suortuvat nuorukaisen otsalta katsoi pitkään, lempeän

surkuttelevasti häntä kasvoihin.

"Ja sinä tahdot nähdä maailman, poika parka."

"Minä tahdon käännyttää maailman!"

"Ensin täytyy sinun tuntea se. Kerronko sinulle minkälainen se maailma on, joka sinusta näyttää niin helpolta käännyttää? Täällä istun minä tuntematon, vanha munkki parka paastoten ja rukoillen kuolemaan saakka, toivoen, että Jumala ehkä armahtaa sieluni, ja vähän sinä tiedät siitä mitä minä maailmasta olen nähnyt. Vähän tiedät, sillä muutoin sinä tyytyisit olemaan täällä loppuun asti. Minä olin Arsenius... Oh, mikä vanha hupakko minä olen! Ethän sinä koskaan ole kuullut sitä nimeä, joka kerran sai kuningattaret kalpenemaan ja vaikenemaan. *Vanitas vanitatum omnia vanitas!* Ja hänkin, jonka rypistetyin otsan edessä puoli maailmaa vapisee, on itse minun edessäni vapissut. Minä olin Arkadiuksen kasvattaja."

"Byzantin keisarin?"

"Juuri hänen, poikani. Siellä minä näin sen maailman, jonka sinä tahdot nähdä. Ja mitä näin minä? Samaa mitä sinäkin olet näkevä. Eunukit omien keisareittensa tyranneina; piispain suutelevan isänmurhaajien ja porttojen jalkoja; pyhimysten repivän muutaman sanan vuoksi toisensa kappaleiksi ja syntisten yhä vain kiihottavan heitä luonnottomaan kiistaansa, valhettelijoiden saavan kiitosta valheistaan, ja imartelijoiden hyötyvän imartelustaan. Minä näin miten lukemattomat ihmisolennot myytiin ja teurastettiin muutamien harvojen ilkeämielisyyden, oikullisuuden ja turhamielisyyden vuoksi; miten köyhien ryöstäjät vuorostaan joutuivat heitä suurempien ryövärien käsiin. Minä näin miten jokainen yritys parannuksien aikaansaamiseksi synnytti yhä pahempia häväistysjuttuja, jokainen armahdus uusia julmuuksia; näin miten vainooja toisensa jälkeen masennettiin vain siksi, että toiset saisivat vuorostaan häntä vainota; miten jokainen ulosajettu perkele palasi seitsemän pahemman kanssa takaisin; miten saatana ajoi ulos saatanan — vilppiä ja itsekkäisyyttä, vihaa ja hekumaa, seitsenkertaisesti hämmennettyä hämminkiä kaikkialla alkaen valtaistuimellaan hekumoivasta keisarista aina kahleissaan Jumalaa pilkkaavaan orjaan saakka."

"Jos saatana ajaa ulos saatanan, ei hänen valtakuntansa ole pysyvä pystyssä."

"Ei kyllä tulevassa maailmassa. Mutta tässä maailmassa se pysyy ja kehittyy yhä pahemmaksi ja pahemmaksi tuomiopäivään asti. Nämä ovat niitä viimeisiä päiviä, joista profeetat ovat puhuneet, sellaisen tuskan ja vaivan alku, jollaista ei maailma ole vielä ennen kokenut. — 'Ja maassa kansalla ahdistus epäilyksen tähden; ja ihmiset maassa pitää nääntymän pelätessään ja odottaessaan sitä kuin maan päälle on tuleva.' Kauvan sitten olen sitä aavistanut. Vuosi vuodelta olen huomannut miten ne — pohjoisten raakalaisten synkät laumat — tulevat yhä lähemmäksi ja lähemmäksi kuin aavikon pyörteinen hiekkamyrsky, joka aluksi riehahtaa karavaanin ohi, mutta lopulta kumminkin hautaa sen alleen. Minä ennustin sitä ja koetin rukouksillani sitä ehkäistä, mutta minun ennustukseni ja rukoukseni, kuten Kassandran muinoin, kaikuivat kuuroille korville. Kasvattini ei varoituksistani välittänyt. Nuoruuden intohimot ja hovimiesten vehkeet olivat voimakkaammat kuin Jumalan varottava ääni. Silloin lakkasin toivomasta, lakkasin rukoilemasta sen loisteliaan kaupungin puolesta, sillä minä tiesin, että sen tuomio oli luettu. Kuten Pyhä Johannes ilmestyksessään, näin minäkin hengessä kaupungin, sen synnit ja sen perikadon. Ja minä pakenin sieltä salaa yön pimeässä ja haudauduin tänne erämaan helmaan maailman loppua odottamaan. Yöt päivät rukoilen Herraa, että Hän erottelisi jyvät akanoista ja jouduttaisi valtakuntansa tulemista. Joka aamu katsahdan vapisten, mutta samalla toivoen taivaalle odottaen näkeväni siellä Ihmisen Pojan merkin, jolloin aurinko muuttuu pimeäksi ja kuu veriseksi ja tähdet putoavat alas taivaalta ja taivas aukee kuin kääpetynt kirjja ja syvyyksien tulikidat aukenevat meidän jalkojemme ääressä ja kaiken loppu tulee. Ja sinä tahdot mennä siihen maailmaan, josta minä pakenin?"

"Jos elonkorjuuaika on käsissä, tarvitsee Herra työmiehiä. Jos hetket ovat vakavat, tahdon minä ne käyttää vakavaan työhön. Lähettäkää minut sinne minne mieleni palaa ja sallikaa hetken löytää minut siellä, Herran sotamiesten etumaisessa rivissä."

"Kuulkaamme Herran ääntä! Sinä saat mennä. Tässä on kirjeitä patriarkka Kyrillolle. Hän on pitävä sinua rakkaana minun ja toivoakseni myös sinun itsesi tähden. Sinä lähdet meidän vapaasta tahdostamme ja omasta vapaasta valinnastasi. Me olemme apotin kanssa kauan seuranneet sinua silmillämme ja ymmärrämme että Herra tarvitsee sinun kaltaisia miehiä muuallakin. Me olemme vain koetelleet sinua nähdäksemme, oletko niin herkkä tottelemaan, että sovit käskijäksi. Mene, Herra olkoon kanssasi! Elä himoitse kenenkään kultaa tai hopeaa. Elä syö lihaa eläkä juo viiniä, vaan elä kuten täälläkin olet elänyt — Herran sotamiehenä. Miehistä hahmoa elä pelkää, mutta naiskasvoja kavahda. Paha oli se hetki, jona he maailmaan tulivat, nuo kaiken sen pahuuden äidit, jota auringon alla olen nähnyt. Tule, apotti odottaa meitä portilla."

Silmät hämmästyksestä, ilosta, surusta ja melkeinpä pelostakin kyynelissä seisoivat Filammon paikallaan.

"Joutukaamme. Miksipä pitkällisillä hyvästelyillä murtaisit veljesi sydämet. Nouda varastohuoneesta viikon varat kuivattuja taateleja ja hirssiä. Papyrus-venhe on valkamassa, sillä lähdet taipaleelle. Jumala on kyllä antava meille sijaan toisen, kun venettä tarvitsemme. Joella elä ryhdy puheisiin kenenkään muun kuin munkkien kanssa. Kun olet viisi päivänmatkaa laskenut virtaa alas, kysy Aleksandrian kanavan suuta. Kerran kaupunkiin päästyäsi, voi kuka munkki tahansa ohjata sinut arkkipiispan luo. Lähetä meille tietoja olostasi jonkun pyhän miehen kera. Tule."

Vaieten he kävelivät laaksoa alas mahtavan virran autiolle rannalle. Pambo oli jo siellä. Hänen valkoset hapsensa hohtivat nousevan kuun valossa, kun hän jäykin ja heikoin käsin työnsi kevyttä venosta vesille. Filammon heittäytyi vanhusten jalkojen juureen ja kyynelisin pyysi heiltä anteeksiantoa ja siunausta.

"Ei meillä ole mitään sinulle anteeksiannettavana. Seuraa sisäistä kutsumustasi. Jos se on lihasta, on se itse itsensä rankaiseva; jos se on Hengestä — miksi taistelisimme Häntä vastaan? Hyvästi!"

Muutaman minuutin kuluttua solui jo nuorukainen venhossaan kesäisen illan hämyssä alas vuolasta virtaa. Hetkinen, ja etelän yö oli äkkiä kietonut kaikki sysimustaan vaippaansa. Kuu vain valoi koleata valoansa joen pinnalle ja kallionkyljille ja valasi vanhukset, jotka rannalle polvistuneina ja lasten lailla nojaten päätänsä toistensa olkapäihin yhdessä nyyhkien rukoilivat kadotetun lemmikkinsä puolesta.

2 Luku.

KUOLEVA MAAILMA.

Museokadun varrella Aleksandriassa oli muuan talo, joka oli rakennettu ja sisustettu muinais-ateenalaisen tyyliin. Sen yläkerrassa löytyvää syrjäistä huonetta ei sen asukas liene valinnut vain hiljaisuuden vuoksi. Sillä vaikka sinne ei juuri kuulunut niiden naisorjien melu, jotka etelään antautuvan naisosaston pilaristossa puhellen ja riidellen työskentelivät, ei siellä siltä ollut rauhassa sen alapuolella kulkevan kadun jyryltä ja melulta. Myös kadun toisella puolen olevasta eläintarhasta tunkeutui sinne omituinen mölinä ja ulvonta. Huoneen viehätys oli ehkä sen yli museon puutarhamuurien tarjoamassa näköalassa. Siellä näkyi kukkapengermiä, pensaistoja ja suihkulähteitä, kuvapatsaita, kävelyteitä ja lehtokujia, joissa Aleksandrian tiedemiesten ja runoilijoiden nerokkaat sanat olivat seitsemän vuosisataa kaikuneet. Eri tiedesuuntiin kuuluvina olivat he kaikki toinen toisensa jälkeen kävelleet, opettaneet ja laulaneet siellä tuuheitten plataanien ja kastanjien, viikunapuiden ja palmujen varjossa. Tuntui kuin joka sopukka siellä uhkuisi kreikkalaista viisautta ja kreikkalaista laulua niiltä ajoilta jolloin Ptolemeus Filadelfiläinen käveli siellä Euclidean, Teokriton, Kallimakon ja Lykafron kanssa.

Puistosta vasemmalle näkyi itse museorakennuksen ilmakas itäpäätty taulu- ja veistokuvakokoelmineen, juhla- ja luentosaleineen. Eräässä suunnattomassa sivurakennuksessa oli tuo kuuluisa kirjasto, jonka Filadelfiläisen isä oli perustanut ja joka sisälsi neljäsataatuhatta käsikirjoitusta vielä Cæsarin piirityksenkin jälkeen, jolloin suuri osa sen aarteista oli joutunut häviön omaksi. Pilvetöntä taivasta vasten kaareutui siellä tuon maailman ihmeluoman valkea katto ja sen takana, toisten muhkeitten rakennusten harjojen ja otsikkojen lomitse välkehti leveä juova sinistä merta.

Huone oli sisustettu puhtaaseen kreikkalaiseen tyyliin ja jotain vanhanaikaisuudenkin tavoittelemista huomasi seiniä koristavien fresco-maalausten jyrkissä piirteissä ja hillityssä värityksessä, jotka esittivät kohtauksia Ateenan muinaistaruista. Huone tuntui kumminkin erittäin viileältä, puhtaalta ja rauhalliselta, vaikka aurinko täydeltä terältäan paahtoi sisään pihanpuolisesta moskiitoverkolla varustetusta ikkunasta. Siellä ei ollut mattoja eikä takkaa ja ainoana irtaimistona oli leposohva, pöytä ja nojatuoli, kaikki kaunismuotoisia kuin maalaukset vanhoissa vaaseissa. Mutta jos joku meistä olisi astunut huoneeseen sinä aamuna, niin tuskinpa olisimme huomanneet huoneen kalustoa, sen yleistä vaikutusta, tai museopuistoa taikka kaukana välkkyvää Välimerta. Me olisimme olleet yhtä mieltä siitä, että huone oli ihmissilmille kyllin rikas sen aarteiden vuoksi minkä se sisälsi, ettei sen rinnalla kannattanut mihinkään muuhun katsettaan kiinnittää. Keveässä nojatuolissa istui noin kaksikymmenviisivuotias nainen, nähtävästi tämän pienen pyhätön suojelusjumalatar, lukien edessään pöydällä olevaa käsikirjoitusta. Hänen pukunaan, joka muuten sopi täydellisesti yhteen huoneen vanhanaikuisen sisustuksen kanssa, oli lumivalkea, leuvasta jalkateriin ylettyvä joonilainen vaippa, leikattu siihen ankaraan ja juhlalliseen kuosiin, jossa puvun yläosa kaulalta lankee jälleen alas vyötäisille ja jonkunlaisena kauluksena peittää kokonaan vartalon muodot, jättäen käsivarret ja osan olkapäistä paljaaksi. Koko hänen vaatetuksessaan ei ollut muita koristeita kuin kaksi pitkin vaipan etuosaa juoksevaa, kapeata purppuraraitaa, jotka ilmaisivat hänen olevan Rooman kansalaisen, sekä

kultaompeluksilla koristetut jalkineet ja kultainen hiusverkko, joka piti hänen kullaväriset kiharansa koossa takaraivolla, kiharat, joiden väri, runsaus ja aaltoileva pehmeys olisi saanut itse Athenenkin kateelliseksi. Hänen kasvopiirteillään, käsivarsillaan ja käsillään oli puhtaimman ja jaloimman muinaiskreikkalaisen kauneuden tyyppin muoto; hänen täydellisen sopusuhtaisesti kehittyneitä luustoaan peitti täyteläinen, pyöreäpiirteinen, nuortea ja vahankarvainen hiipiä, sellainen jonka vanhat kreikkalaiset hankkivat itselleen ahkerasti käyttämällä kylpyjä, voimistelua ja ihovoiteita. Meistä olisi ehkä näyttänyt noissa kirkkaissa harmaissa silmissä päilyvän liiaksi totisuutta, tiukasti suletuilla huulilla liiaksi itsetietoista vakavuutta, koko hänen asennossaan — joka muuten näytti jostain astiamaalauksesta tai korkokuvasta lainatulta — liiaksi punnittua arvokkaisuutta. Mutta jokaisen kasvojen ja vartalon piirteen majesteettillinen kauneus olisi nuo puutteet himmentänyt ja huomiomme olisi kiintynyt vain siihen hämmästyttävään yhtäläisyyteen, mikä oli hänen ja huoneen seiiniä kaunistavien Athenen ihannekuvien välillä.

Hän nostaa katseensa käsikirjoituksesta, katsoo yli museon puiston ja ilme kasvoilla elostuu. Nuo täyteläiset, kaarevat kreikkattaren huulet, jollaisia emme enää saa missään nähdä, aukenevat; hän puhuu itseksensä. Kuule!

"Niin; kuvapatsaat ovat pirstaleina, kirjastot ryöstetyt, oraakelit mykkiä, lehtikujat vaikenevat... Ja sittenkin — ken väittää, että vanha, uroitten ja viisasten miesten usko on kuollut? Kaunis ei voi koskaan kuolla. Joskin jumalat ovat hyljänneet oraakelinsa, eivät he ole hyljänneet sieluja, jotka koettavat heidän puoleensa kohota. Joskin he eivät enää kansoja ohjaa, puhuvat he yhä valituillensa. Joskin he ovat alhaisen rahvaan hyljänneet, eivät he ole hyljänneet Hypatiaa." — — —

"Uskoa vanhoihin jumaliin, kun kaikki muut heistä luopuvat... Uskoa epäilyksistä huolimatta... Toivoo toivottomuudessakin... Osottautua olevansa rahvasta korkeammalla, näkemällä ääretöntä, elävää ihanuutta niissä taruissa, jotka rahvaalle ovat käyneet sisällyksettömiksi ja kuolleiksi... Taistella viimeiseen asti lahonneen aikakauden uusia ja mielettömiä harhaoppeja vastaan puolustaen esi-isieni uskontoa, vanhoja jumalia, vanhoja uroita ja vanhoja viisaita miehiä, jotka ovat taivaan ja maan salaisuudet mitanneet... voittaakseni ehkä... ainakin oman palkintoni ansaitakseni! Päästä tervetulleena jumalaisten sankarien joukkoon — kohota kuolemattomien jumalien, noiden käsittämättömien voimien luo, aina eteenpäin, ylöspäin, ikuisesti, kautta vuosisatojen, ijäisyyksien, kunnes viimein löydän kotini ja häviän sen Tuntemattoman ja Ainoan Alkuperäisen sanomattomaan loistoon!" — — —

Hänen kasvonsa kirkastuivat intohimoiseen loistoon; mutta yhtäkkiä niitä pimitti pelon ja inhon ilme. Hän oli huomannut kumaraselkäisen, kuihtuneen ja mitä räikeävähäisimpään ja eriskummaisimpaan barbaaripukuun puetun juutalaisakan, joka puutarhamuurin varjosta tarkasti häntä.

"Miksi tuo vanha noita mua aina vainoo? Kaikkialla hän on silmiäni edessä — ainakin oli hän kuukausi sitten — ja tuossa hän taas on! Minun täytyy pyytää prefektiä ottamaan selville kuka hän on ja laittamaan hänet pois tieltäni ennenkuin hän on noitunut minut pahalla katseellaan. Jumalille kiitos, hän meneekin matkaansa. — Minua hullua — hullua! — filosoofi! Minäkö uskon kateen silmiin ja loitsuihin vastoin itse Porfyron todistuksia! Mutta siellähän kuuluvat isäni askeleet kirjastosta."

Samassa astui vanhus sisään viereisestä huoneesta. Hänkin oli kreikkalainen, mutta tavallisempaa, alhaisempaakin, tyyppiä — tummaihoisen ja tulinen, hinterä ja notkea. Hänen miellyttävä vartalonsa ja mietiskelystä ryppyisiksi käyneet kasvonsa sopivat hyvin yhteen vakavan ja koruttoman filosofivaipan kanssa, jota hän ammittinsa merkinä kantoi. Hän mitteli kärsimättömin askelin huoneen lattiaa ja terästetty katseensa ja levottomat liikkeensä puhuivat jännitetystä ajatustyöstä...

... "Nyt se selvisi... Ei, taas se pääsi käsistä — se kumoaa itse itsensä. Mikä kunnoton mies minä olen! Jos Pythagoras puhuu totta, niin pitäisi symbolin olla kolmenpotenssien mukaan kehittyvän sarjan, mutta tuo riivatun kakkonen tahtoo tunkeutua siihen mukaan. Etkö sinä jo kerran suorittanut sitä laskua, Hypatia?"

"Käy istumaan, isä rakas, ja syö. Et ole vielä koko päivänä mitään nauttinut."

"Ruuasta en välitä. Määrittelemätön täytyy saada määritellyksi. Työ täytyy saada loppuunsaoritetuksi vaikka se maksaisi minulle ympyrän neliöimisen. Kuinka voi hän, jonka vaikutuspiiri on tähtien yläpuolella, laskeutua joka hetki maan päälle?"

"Kunpa me", vastasi hän melkein katkerasti, "kunpa me vain voisimmekin elää ruuatta ja jäljitellä kaikessa kuolemattomia jumalia! Mutta niin kauan kun olemme tässä aineen vankilassa, täytyy meidän kantaa kahleitamme — kantaa niitä arvokkuudella jos tahdomme olla ymmärtäväisiä — ja pitää halvan ruumiimme alhaisia tarpeita järjen jumalaisen ravinnon vertauskuvina. Viereisessä huoneessa on sinua varten hedelmiä virnan ja riisin kera. On siellä leipääkin, ellet sitä kokonaan tuomitse."

"Orjien ruokaa!" vanhus vastasi. "Olkoon menneeksi; minä syön ja häpeän syömistäni. Mutta

odottaa, kerroinko jo sinulle? Kuusi uutta oppilasta tänään matematiikkakouluun! Se kasvaa! Se leviää! Me voitamme vielä!"

Hypatia huokasi.

"Mistä tiedät, etteivät he ole tulleet luoksesi kuin Kritias ja Alkibiades tulivat Sokrateen luo oppiakseen vain poliitillista ja maallista viisautta. Omituista, että ihmiset voivat tyytyä maassa matelemaan ja ihmisiksi jäämään, kun he voisivat kohota jumalien arvoon! Ah, isäni, se on suurin suruni. Nähdä samojen miesten, jotka aamusin luentosalissani ovat kuuntelevinaan jokaista sanaani kuin oraakelin vastausta, iltasin tunkeilevan Pelagian kantotuolin ympärillä, ja öisin — tiedän sen todeksi — kuluttavan aikansa arpapelissä, juomingeissa ja pahemmissa! Että itse Pallaan voittaa jokaino päivää Venus Pandemos! Että Pelagiolla on suurempi vetovoima kuin minulla! Ei siltä että moinen nauti minun rauhaani häiritsemi — toivoakseni ei yksikään luotu olento voi tasapainoani järkyttää — mutta jos vihaamaan voisin alentua — niin vihaisin häntä — vihaisin —!"

Ja hänen äänensä sai soinnun, joka pani epäilemään eikö hän sittekin huolimatta tuosta mahdollisuudestaan, jota hän niin suurisanaisesti kehuskeli, vihannut Pelagiaa mitä inhimillisimmällä ja maallisimmalla vihalla.

Mutta samassa keskeytti puhelun orjatar, joka kiireisesti astui sisään ja läähättäen ilmoitti:

"Hänen ylhäisyytensä prefekti, haltijatar! Hänen vaununsa pysähtyivät äsken portin eteen ja nyt tulee hän itse rappusissa!"

"Älytön lapsi!" Hypatia vastasi teeskennellyn välinpitämättömästi.

"Luuletko sen rauhaani häiritsevän! Anna hänen tulla sisään!"

Ovi aukeni ja sisään astui prefekti tuoden mukanaan monenlaisten hajuvesien tuoksun. Hän oli uhkea, miellyttävänmuotoinen mies, puettuna loistavaan senaattorin pukuun ja sormissaan ja kaulallaan kimalteli runsaasti jalokiviä.

"Cæsarin edustajalla on kunnia kantaa uhrinsa Athene Poliaan alttarille ja hänellä on ilo löytää sen papittareissa niin rakastettava olento kuin konsaan voi itse se jumalatar olla, jota hän palvelee... Elkkä sentään antako minua ilmi, sillä teidän silmienne vaikutuksen alaisena en koskaan voi olla puhumatta kuin pahin pakana!"

"Totuus on valtava", Hypatia virkkoi nousten kunnioittavasti ja huulillaan hymy häntä tervehtimään.

"Ah niin; niin sanotaan. — Mutta arvoisa isännehän on poistunut! Hän on toden totta liian kaino — vaikka se on kyllä kunniallista — kyvyttömyydestään valtiosalaisuuksia käsittelemään. Te kai jo arvaatte, että minä tulin kysymään neuvoa teidän Minerva-järjeltänne. Kuinka on juonitteleva aleksandrialainen roskaväkemme käyttäytynyt poissaollessani?"

"Se on luullakseni syönyt, juonut ja solminut avioliittoja, kuten ennenkin", vastasi Hypatia välinpitämättömästi.

"Ja runsaasti lisäytynyt epäilemättä. No niin, pienempihän on tappio valtakunnalle, jos minun ensi mellakassa täytyy heitä ristiinnaulita tusina tai pari, kuten kaiken todennäköisyyden mukaan onkin käyvä. On se sentään sangen mukavaa valtiomiehelle, että rahvas niin hyvin ymmärtää ansainneensa hirtonuoran ja sen vuoksi pitää huolta siitä, ettei oikeuden valvojen tarvitse pelätä tyhjentävänsä maakuntaa asukkaista. Mutta kuinka koulut menestyvät?"

Hypatia pudisti surumielisesti päätään.

"Niin, niin; pojat ovat aina poikia... Tunnustan itsenikin syylliseksi. *Video meliora proboque, deteriora sequor*. Älkää sentään kovin ankarasti tuomitko. Vaikka yksityisessä elämässämme emme oppejanne seuraisikaan, niin seuraamme niitä ainakin julkisessa. Ja jos me julistamme teidät Aleksandrian kuningattareksi, niin täytyy teidän suoda hovimiehellenne ja henkivartijoillenne muutamia pieniä vapauksia. Älkää toki noin huokaalko, muutoin joudun aivan epätoivoon. Kaikessa tapauksessa on pahin kilpailijattarenne nyt lähtenyt korpeen etsiäkseen jumalien asuntoa koskien yläpuolella."

"Ketä tarkotatte?" Hypatia kysäsi sangen epäfilosoofisella innolla.

"Pelagiaa, luonnollisesti. Kohtasin tuon luoduista viehkeimmän ja huikentelevaisimman puolimatassa täältä Thebaan, muuttuneena mitä siveimmäksi ja hellimmäksi Andromakeksi?"

"Ja ken oli hänen Hektorinsa? Kertokaa!"

"Muuan goottijättiläinen. Mitä syöttäiläitä nuo barbaarit ovatkin! Joka askeleella minkä hänen

seurassaan otin, pelkäsin musertuvani hänen elefantti jalkojensa alle!"

"Mitä!" Hypatia huudahti. "Onko teidän ylhäisyytenne alentunut seurustelemaan moisten raakalaisten kanssa."

"Totta puhuakseni hänellä oli seurassaan nelisenkymmentä jykevää heimolaistaan, jotka olisivat voineet käydä hankaliksi avuttomalle prefektiparalle. On sitäpaitsi aina parasta koettaa pysyä hyvissä väleissä noiden goottien kanssa. Sen jälkeen kuin he ryöstivät Rooman ja puhdistivat Atheenan kuin ampiaiset mehiläispesän, ovat asiat kääntyneet sangen vakavalle tolalle. Ja mitä tuohon suureen roikaleesen itseensä tulee, on hänessä omasta mielestään jalosukuisuutta riittämään asti — kehuu näet polveutuvansa jostain ihmissyöjästä jumalasta ja muusta sellaisesta — ja olipa niin ja näin että hän alussa ollenkaan ryhtyi puheisiin joutavanpäiväisen roomalaisten käskynhaltijan kanssa, ennenkuin hänen uskollinen ja jumaloiva henttunsa lausui jonkun suopean sanan puolestani. Mutta tiesi se mies sentään, miten hienosti eletään, ja me vahvistimme tuoreen ystävyysliittomme komeilla juomauhreilla — mutta eihän-minun siitä pitänyt teille puhua. Pää-asia on että heistä pääsin erilleni! Latelin heille kaikki maantieteelliset valheet, mitä konsaan olen kuullut, ja hyvän joukon lisää, kiihotin sangen tuntuvasti heidän mielihaluaan hassunkurisen matkansa päämäärään, ja lähetin heidät jälleen taipaleelle. Venuksen tähti on nyt siis laskeutumassa ja Pallaan nousemassa. Senvuoksi sanokaa minulle — miten on minun Pyhän Tulipalon kanssa meneteltävä?"

"Kyrillon?"

"Niin juuri."

"Oikeudenmukaisesti."

"Ah, sinä ihanin viisaus! Elköö lausuko sitä sanaa luentosalin ulkopuolella. Teoriassa se käy mukiin; mutta epätäydellisessä, maallisessa käytännössä täytyy käskynhaltijan tyytyä tekemään yhtä ja toista mikä kulloinkin parhaiten soveltuu. Abstraktisen oikeuden mukaan pitäisi minun ristiinnaulita Kyrillos, diakoonit, armeliaisuusveljet ja kaikki muut pitkään riviin tuonne hietaharjanteelle kaupungin ulkopuolella. Se olisi kylläkin yksinkertaista, mutta, kuten monet muut yksinkertaiset ja erinomaiset asiat, mahdotonta."

"Pelkäättekö kansaa?"

"Mutta, armolliseni, eikö tuolla hurjimuksella ja kansanvillitsijällä ole koko roskaväki puolellaan? Onko minun annettava Konstantinopelin mellakoiden täällä uudistua? Sitä en todellakaan kestä, hermoni eivät ole niin teräksiset; ehkä olen liian laiskakin — kuinka tahdotte."

Hypatia huokasi. "Ah, kunpa teidän ylhäisyytenne vain käsittäisi, mikä valtava kamppailu se on, jonka ratkaisu vain teistä yksistään riippuu! Elköö kuvitelko, että kysymyksessä on vain pakanallisuus ja kristillisuus —"

"Ja jos niin olisi, niin ymmärtänette, että minun kristittynä ja kristityn ja hurskaan keisarin alamaisena, puhumattakaan hänen korkeasta sisarestaan —"

"Ymmärrämme toisiamme", keskeytti Hypatia, tehden kauniilla kätösellään kärsimättömän liikkeen. "Kysymys ei ole vain niistä, eikä edes filosofiasta ja raakalaisuudesta. Nyt kamppailevat vallasta yksinkertaisesti vallasväki ja roskajoukko — toisella puolen rikkaus, hienous, taide ja tiede, kaikki mikä kansakunnan suuruuteen kohottaa, ja toisella raaka, lapsiasynnyttävä joukko, tuo alhainen lauma, joka on tarkotettu tekemään työtä muutamien jalosukuisten hyväksi. Onko Rooman keisarikunta käskävä vai totteleva omia orjiaan? Siinä kysymys, jonka kamppailu teidän ja Kyrillon välillä on ratkaiseva. Ja sen kamppailun tulee olla elämästä ja kuolemasta."

"Enpä todellakaan ihmettelisi, vaikka niin kävisikin", prefekti vastasi olkapäitään kohauttaen. "Joka kerta kun olen ajelemassa, odotan jonkun hullun munkin kalloni musertavan."

"Miksikäs ei tällaisena aikakautena, jolloin, kuten useasti ja sattuvasti on sanottu, keisarit ja konsulit polvillaan ryömivät matonkutojan ja kalastajan haudoille ja suutelevat kurjimpien orjien lahonneita luita? Miksi sellaiseen tekoon olisi mahdoton kansa, jonka jumala on ristiinnaulittu puusepän poika? Miksi oppi, korkea virka, jalosukuisuus, arvo, valtiolaitos, joka elää vuosisatojen kuluessa kerätystä viisaudesta — miksi, kysyn minä, yksikään noista seikoista silmänräpäystääkään suojelisi teitä minkä tahansa kerjäläisen raivolta, joka uskoo, että Jumalan Poika kuoli yhtähyvin hänen kuin teidänkin puolesta, ja että hän on teidän vertaisenne, jollei korkeampikin teitä, hänen alhaissukuisen ja koulunkäymättömän jumalansa kasvojen edessä?" [Nämä ovat ne vastaväitteet ja tällainen se puhetapa, jota Porfyyros, Julian, ja muut kristinuskon vastustajat käyttivät.]

"Kaunopuheisin filosofini! Tuo kaikki voi olla — ja arvattavasti onkin — puhdasta totta. Minä myönnän

mielelläni, että uudessa — tarkoitan yhteisessä — uskonnossa on sängen vakavia käytännöllisiä vaikeuksia, mutta maailmahan on niitä täynnä. Viisas ei soimaa uskontoaan siksi että se on vähän vastenmielinen yhtä vähän kuin hän soimaa sormeaan, jos sitä pakottaa. Hän ei voi sitä auttaa ja hänen täytyy kääntää paha asia niin hyväksi kuin mahdollista. Sanokaa minulle vain miten rauha olisi säilytettävä!"

"Ja jättää filosofia turmion omaksi?"

"Se ei tule koskaan tapahtumaan niin kauan kuin Hypatia on maailmaa valaisemassa; ja niin paljon kuin se minusta riippuu lupaan teille vaikutusvallan — ja runsaasti suosiota, mitä jo todistaa se, että tulini nyt julkisesti luoksenne ennenkuin laskin puheilleni ainoatakaan niistä neljästä sadasta suuresta ja pienestä kiusanhengestä, jotka virastossani odottavat päästäkseen minua kiduttamaan. Auttakaa minua nyt neuvoillanne! Miten on minun meneteltävä?"

"Olen jo sen sanonut."

"Periaatteellisesti kyllä. Mutta luentosalin ulkopuolella ovat käytännölliset neuvot minulle mieluisemmat. Esimerkiksi: Kyrillos kirjoittaa tässä minulle — hitto hänet viekään; ei edes anna minun viikkokautta rauhassa metsästellä! — hän kirjoittaa, että juutalaiset ovat päättäneet salakähmää murhata kaikki kristityt, tässä on itse kirje — vilkaiskaa siihen, olkaa niin armelias. Katsokaa, enhän tiedä — enkä välitäkään tietää, — vaikka asia olisikin päinvastoin ja kristityt aikoisivat murhata kaikki juutalaiset. Mutta tuo kirje täytyy minun ottaa jollain tavoin huomiooni."

"Minusta se ei ole niin välttämätöntä, teidän ylhäisyytenne."

"Mitä! Jos jotakin sitten tapahtuisi, niin ajatelkaapa niitä syytöskirjeitä, jotka minua vastaan lennätettäisiin Konstantinopeliin!"

"Antakaa niiden vain lentää. Mitäpä niistä jos kerran tunnette syyttömyytenne?"

"Tunnette syyttömyytenne! Menetän virkani!"

"Vaara olisi yhtä suuri, vaikka kirjeen ottaisittekin huomioon. Olipa asia kumminpuolin tahansa, teitä syytettäisiin juutalaisten suosimisesta."

"Eikä se syytös taitaisikaan olla aivan perää vailla. En uskalla ajatellakaan, miten maakunnan rahaasiat menisivät ilman heidän hyväntahtoista apuaan. Jos vain nuo kristityt lainaisivat minulle rahansa sen sijaan että rakentavat niillä nyt vaivaistaloja ja sairashuoneita, saisivat he minusta nähden vaikka huomispäivänä polttaa juutalaiskorttelit. Mutta nyt..."

"Mutta nyt te ette millään muotoa saa välittää kirjeestä. Jo sen sävy kieltää teitä siitä oman kunnianne ja valtion kunnian vuoksi. Tekö ryhtyisitte keskusteluihin miehen kanssa, joka Aleksandrian rahvaasta puhuu 'laumana, jonka kuningasten Kuningas on uskonut hänen hoitoonsa?' Teidän ylhäisyytennekö vai tuo ylpeä piispa hallitsee Aleksandriaa?"

"Totta puhuen, armolliseni, siitä en ole enää viitsinyt ottaa selkoa."

"Mutta hän on. Hän esiintyy teitä kohtaan henkilönä, joka eittämättä käskee kahta kolmannesta asukkaista, eikä hän emmi huomauttaa teille, että tuo hänen valtansa johtuu korkeammasta lähteestä kuin teidän. Loppupäätös on selvä. Jos se kerran johtuu korkeammasta lähteestä kuin teidän, pitäisi sen hallita teidän valtaanne. Ja sen te myönnätte — te tunnustatte täydellisesti kaikkien hänen päättömien vaatimustensa syyt ja perusteet, jos te sanallakaan vastaatte kirjeeseen."

"Mutta minun täytyy sanoa hänelle jotakin; muuten ne minut kadulla rammaksi ruhjovat. Te filosofit, olittepa sitten omia ruumiitanne miten paljon korkeammalla tahansa, ette toden totta saa unhottaa, että muilla kuolevaisilla on luita, jotka voivat murtua."

"Vastatkaa sitte hänelle; suullisesti vain, että koska tiedonanto, jonka hän teille lähetti, johtuu hänen yksityisistä tiedoistaan eikä koske häntä piispana, mutta kyllä teitä käskynhaltijana, voitte te ottaa sen harkittavaksenne vain siinä tapauksessa, että hän yksityishenkilönä kääntyy teidän puoleenne ja säädetyssä järjestyksessä lähettää ilmiannon teidän virastoonne."

"Erinomaista, te valtiomiesten ja filosofien kuningatar! Minä tottelen teitä. Ah, miksi ette olekin Pulkeria! Tietysti siksi, että silloin Aleksandria olisi vaeltanut pimeydessä ja Oresteella ei olisi ollut suloista onnea suudella kättä, jonka Pallas teidät luodessaan on epäilemättä lainannut Afroditeen työpajasta."

"Muistakaa, että olette kristitty", Hypatia myhäillen vastasi.

Prefekti poistui ja oikealle ja vasemmalle kumarrellen kiiruhti vaunuilleen läpi ulkosalin, joka oli jo tungokseen asti täynnä Hypatian ylhäisiä oppilaita ja kuuntelijoita. Hän naurahteli itseksensä vastaukselle, jolla hän aikoi Kyrillon nolata ja lohdutteleutui sillä ainoalla raamatunlauseella, jonka järkevyydestä hän oli täydellisesti vakuutettu — "Tyytyköön kukin päivä surullensa".

Oven edustalla oli suuri joukko ajopelejä, ja orjia, joilla oli herrojensa päivänvarjot käsissään, ja kokonainen lauma uteliaita katupoikia ja kaupustelijoita, mikä oli siihen aikaan tavallista Aleksandriassa samoin kuin se nykyisin on tavallista kaikissa suurissa kaupungeissa. Koko tuo liuta töllisteli prefektiä ja sai tunkeilevaisuudestaan ympäri korvia hänen henkivartijoiltaan ja kummaili, miten ylhäinen henkilö tuo Hypatia mahtoi ollakaan ja miten komeissa huoneissa hän asuikaan kun Aleksandrian mahtava hallitsija näki hyväksi seurustella hänen kanssaan. Ei sitä, ettei rahvaan joukossa moni olisi nyrpeästi ja altakulmin häntä silmäillyt, sillä suuri enemmistö siitä oli kristityitä ja sangen jäykkäniskaisia ja rauhattomia politikoitsijoita, joina aleksandrialaiset, Makedonian miehet, mielellään esiintyivät. Ja paljon nurinaa, vaikk'ei kuultavaa, oli väkijoukossa siitä, että prefekti noin virallisesti kävi tuon pakanallisen naisen — eli kuten moni hurskas nunna sanoi, pakanallisen noidan — luona ennenkuin hän otti virastossaan kuullakseen ihmisparkojen valituksia tai edes kävi kirkossa rukouksensa lukemassa.

"Ah, Rafael Aben-Ezra! oiva ystäväni, mikä suosiollinen taivahinen — tuota marttyyri — lähettää teidät Aleksandriaan juuri kun teitä tarvitsen! Nouskaa tänne viereeni, niin saamme vähän pakinoida virastoon mennessämme."

Puhuteltu läheni hitaasti, ja teki hyvin juhlallisesti kumarruksen, mikä ei kuitenkaan peittänyt, eikä ollut aijottukaan peittämään ylenkatseellista ja välinpitämätöntä ilmettä hänen kasvoillaan. Hän kysäsi vetelästi:

"Ja missä ystävällisessä aikomuksessa tarjoaa Cæsarien edustaja niin suuren kunnian hänen nöyrimmälle, ja niin edespäin — teidän teräväjärkisyysenne arvaa kyllä jatkon."

"Elkää peljätkö. En aijo nyt lainaa pyytää", Orestes nauraen vastasi juutalaisen noustessa ajopeleihin.

"Hauskaa kuulla. Yksi koronkiskuri jo riittää perheessä. Isäni keräsi rahat ja kun minä ne kulutan, luulen tekeväni kaikki, mitä filosofilta vaaditaan."

"Kaunis valjakko valkeita nisealaisia tämä, eikö totta? Vain yksi harmaa kavio koko joukossa."

"Kyllä... hevoset ovat kiusanhenkiä, alkaa minusta tuntua, kuten kaikki muutkin. Aina ne sairastelevat tai karkailevat tai jollain muulla tavalla häiritsevät mielenrauhaa. Sitäpaitsi sain melkein henkimenoon kiusautua tuolla Kyrenessä puuhatessani koiria, hevosia ja jousia tuolle piispalliselle Nimrodille, Synesiulle."

"Mitä, yhäkö ukko on yhtä vilkas kuin ennenkin?"

"Vilkas? Kolmessa päivässä olin vähällä saada siellä hermokuumeen. Kello neljä aamulla nousee hän ylös, aina mitä sietämättömimmin hyvissä voimissa ja hyvällä tuulella; muokkaa maata, ratsastelee, metsästelee, ajaa yli kantojen ja kivien mustien rosvekkulien perästä; saarnaa, juonittelee, lainailee rahoja; kastaa ja julistaa pannaan; riitelee tuon riitapukarin, Andronikan kanssa; lohduttelee vanhoja mummoja ja jakelee sieville tytöille morsiuslahjoja; kirjoittelee puolisen tuntia filosofiasta ja seuraavana hetkenä hevosenkengityksestä; istuu yöt pitkät virsiä kirjoittamassa ja juo väkeviä juomia; seuraavana aamuna kello neljä on taas hevosen selässä; ja pitää sittenkin pitkiä puheita filosofin velvollisuudesta vetäytyä syrjään maailman touhusta. Taivas minua varjelkoon kaikista kaksijalkaisista tuuliaispäistä! Sivumennen sanoen, samassa laivassa kuin minäkin oli Aleksandriaan palaamassa muuan uhkea tyttö minun heimoani, mukanaan matkatavaraa, joka ehkä miellyttää teidän ylhäisyyttänne."

"Heimossanne on uhkeita tyttäriä, jotka minua miellyttäisivät ilman mitään matkatavaraa."

"Äh, ne pikku hupsut ovat olleet hyvässä koulussa aina Nebatin pojan Jerobeamin ajoista asti. Mutta minä tarkoitan Mirjamia — nähkääs. Hän on lainannut Synesiulle rahaa, että tämä kykenisi vastustamaan niitä mustia roistoja. Viime hetkellä se olikin. Ne ovat polttaneet jokaisen ihmisasunnon maakunnassa peninkulmien alalta. Mutta tuon pelottoman vanhan immen piti ansaita vähän omaankin pussiinsa. Ja niin läksi hän matkalle, meni barbaareista välittämättä aina Atlaan rajoille asti, vaihtoi siellä vanhoihin helmiin ja raudan romuun kaikki heidän naisvankinsa ja vieläpä muutamia heidän omia poikiaankin ja tyttäriään; ja nyt on hän tullut takaisin mukanaan niin kaunis kokoelma Liibyan kaunottaria kuin mistä hienomakuinen prefekti konsaan voi toivoa saavansa ensimmäisenä valita. Siitä etuoikeudesta saatte kiittää minua."

"Luonnollisesti olette te, minun viekas Rafaelini, kumminkin ensin valinnut omanne."

"Ei kiitoksia. Naiset ovat kiusanhenkiä, minkä Salomo jo kauan sitten älysi. Enkö ole vielä teille kertonut? Aluksi minulla oli Aleksandrian aistikkaimmin valittu haaremi. Mutta naiset siinä torasivat keskenään niin, että minä muutamana kauniina päivänä möin pois heidät kaikki paitsi yhtä, joka oli juutalainen — rabbiinit panivat hänen myymistään vastaan. Sitten koetin elää yhden kanssa, kuten Salomo ennen, mutta tuo minun 'sulettu puutarhani' ja 'lukittu lähteeni' tahtoi että minä aina vain häntä rakastaisin, ja niin minä menin lakimiesten puheille, hankin hänelle huolettoman toimeentulon, ja nyt olen vapaa kuin munkki ja olen tunteva itseni onnelliseksi saadessani tarjota teidän ylhäisyytenne avuksi hyvän makuni, joka minulla myönnettäneen olevan."

"Kiitos kaunis, kunnan juutalainen. Me emme aijo olla yhtä ylevämielisiä kuin te ja vielä tänä iltana lähetämme Erikto vanhuksen paikalle. Mutta lainaisitteko nyt korvanne eräälle mitättömälle, maalliselle ja valtiolliselle asialle. Kyrillos on kirjoittanut minulle ilmoittaen, että te juutalaiset olette tehneet salaliiton murhataksenne kaikki kristityt."

"Vai niin — ei niin vallan hassua! Toivon sydämeni pohjasta, että siinä olisi perää ja mielestäni onkin se yleensä sangen luultavaa."

"Kautta kuolemattomien — pyhimysten, mies; ettehän vain puhu totta?"

"Kaikki pääenkelit siitä varjelkoot! Se ei kuulu vähääkään minuun. Minä vain sanon, että kansalaiseni ovat suuria tyhmyreitä, kuten koko muukin maailma. Voihan heillä olla sellainen aikomus, vaikk'en sitä tiedä enkä siitä välitäkään. Se menee tietysti kumminkin myttyyn — ja sehän lienee teille pääasia. Mutta jos asia teistä ansaitsee jotain vaivannäköä — mitä se minun mielestäni ei ansaitse — niin on minulla noin viikon kuluttua asiaa synagogaan ja voinhan silloin kysästä rabbiinilta."

"Voi te ihmisistä laiskin! — ja minun täytyy jo tänä päivänä antaa Kyrillolle vastaus!"

"Yksi syy lisää teille olla meikäläisiltä mitään kyselemättä. Voitte nyt aivan rehellisesti vastata, ettette tiedä asiasta kerrassaan mitään."

"Taitaapa olla niinkin, että tietämättömyys sittenkin on virkamiesraukan paras turva. Ette siis tarvitse pitää mitään kiirettä."

"Totta totisesti, teidän ylhäisyytenne; kiirettä en ole pitävä."

"Noin viikon kuluttua siis."

"Juuri niin. Silloin on kaikki ohi."

"Eikä sitä voi auttaa. Mikä helpotus on, nyt ja sitten, tuota 'ei voi auttaa'!"

"Se on kaiken filosofian juuri ja ydin. Käytännöllinen mies paha koettaa auttaa sitä ja auttaa tätä ja kiusaa aivojansa keinoilla ja menettelytavoilla ja syillä ja vastasyillä; filosofi rauhallisesti sanoo: sitä ei voi auttaa! Jos se on niin oleva, se on niin, jos se on niin, se on niin oleva. Kas siinä kaiken todellisen viisauden summa ja sisällys, ja yhteenveto kaikesta, mitä siitä on kirjoitettu Filo Juutalaisesta Hypatia Pakanaan asti. Mutta tuollahan laskeutuu Kyrillos alas Cæsareumin portaita. Sangen komea, kaikesta huolimatta, vaikka näyttääkin äkäseltä kuin karhu."

"Penikkansa näkyvät hänellä olevan kintereillään. Mikä ryövärinnaama onkaan tuolla pitkällä miehellä — diakooni, esilukija vai mikä hän lienee."

"Kas niin — nyt he kuiskailevat. Taivas antakoon heille lempeät ajatukset ja lempeän naaman!"

"Amen!" lisäsi Orestes ivallisesti naurahtaen. Ja hän olisi aivan tosissaan sanonut amen, jos olisi voinut kuulla — kuten me — Kyrillon vastauksen Pietarille, pitkälle esilukijalle.

"Hypatian luota? Ja vasta tänä aamuna palasi kaupunkiin."

"Puolisen tuntia sitte tullessani tänne Museokatua pitkin, näin hänen nelivaljakkonsa seisovan oven edessä."

"Parinkymmenen muun ajopelin mukana, epäilemättä?"

"Katu oli niitä tungokseen asti täynnä. Kas tuolla! Katsohan tuonne nurkkaukseen: ajopelejä, kantotuoleja, orjia ja keikareja. Milloinkahan saamme nähdä sellaisen tungoksen siellä, missä sen pitäisi olla!"

Kyrillos ei vastannut ja Pietari jatkoi:

"Tarkotan sinun ovesi edustaa Serapeiossa, isäni."

"Maailma, liha ja perkele tuntevat omansa, Pietari; ja niin kauan kun heillä on omansa, jonka luo mennä, emme voi toivoa heidän meidän luoksemme tulevan."

"Mutta mitäpä jos heidän omansa laitettaisiin pois tieltä?"

"He voisivat paremman huvituksen puutteessa tulla meidän luoksemme... kaikin kolmin. Kunpa vain saisin nuo kaksi ensinmainittua varmasti käsiini, niin ottaisin kolmannenkin kaupanpäällisiksi ja miettisin keinot hänenkin varalleen. Mutta toivoni ei voi toteutua niin kauan kuin nuo luentosalit ovat olemassa — nuo egyptiläiset kuvakabinetit — nuo saatanan teatterit, joissa pimeydenhenki esiintyy valonenkelinä ja jäljittelee kristillisiä hyveitä ja pukee palvelijansa vanhurskauden vaippaan. Niin kauan kun tuo luentosali on olemassa ja sen suuri ja voimakas yleisö kerääntyy sinne oppiakseen verukkeita julmuudelleen ja jumalattomuudelleen, niin kauan poljetaan Jumalan valtakunta täällä Aleksandriassa tomuun ja tämän maailman mahtavat gladiaattorineen ja liehakoijineen ja koronkiskureineen hallitsevat täällä piispojen ja pappien ja elävän Jumalan sijasta."

Nyt oli Pietarin vuoro vajeta. Seurassaan parvi armeliaisuusveljiä etenivät hengenmiehet synkännäköisinä sataman edustalla olevan avaran avonaisen paikan yli ja katosivat sitte äkkiä johonkin likaseen kujaan, joka vei merimiesten ahtaaseen kurjuudenpesään. Jätämme heidät sinne armeliaisuutta harjoittamaan ja pysyttelemme hienoston lailla komealla valtakadulla kunnellaksemme edelleen kahden hienon ystävämme keskustelua neljän: rotuhevosen vetämissä upeasti koristetuissa vaunuissa.

"Hyvä, raikas tuuli tuolla ulapalla, Rafael — hyvä vehnälaivoillekin."

"Joko ne ovat lähteneet?"

"Jo — miksi niin? Ensimmäisen laivueen lähetin kolmisen päivää sitte ja loput valmistautuvat tänään matkalle."

"Vai niin — hm —. Ette ole siis kuullut mitään Heraklianuksesta?"

"Heraklianuksesta? Kautta — pyhimysten; mitä minun vehnälaivani kuuluvat Afrikan käskynhaltijaan?"

"Oh, ei mitään. Eihän se ole minun asiani. Hän vain menee kapinoimaan... Mutta johan olemmekin ovellanne."

"Menee mitä?" Orestes kauhistuneena kysyi.

"Kapinoimaan ja Roomaa valloittamaan."

"Hyvä jumalat — Jumala, tarkotan! Uusi kiusankappale! Käykää sisään ja kertokaa kaikki surkuteltavalle prefekti-orja-paralle — puhukaa hiljaa, taivaan tähden! Toivoakseni eivät nuo palvelijaroistot kuulleet sanojanne."

"Helppohan on heittää heidät kanavaan, jos olisivat kuulleet", Rafael huomautti ivallisesti seuratessaan kiihottunutta prefektiä käytävien läpi.

Orestes parka ei pysähtynyt ennenkuin saapui muutamaan pieneen sisäkammioon. Hän kehotti juutalaista istumaan sisään, lukitsi oven, heittäytyi nojatuoliin, laski kätensä polvilleen ja istui etunojassa Rafaeliin tuijottaen kasvoillaan hassunkurinen kauhun ja avuttomuuden ilme.

"Kertokaa minulle kaikki mitä asiasta tiedätte. Kertokaa paikalla!"

"Olen teille kertonut kaikki mitä tiedän", vastasi Rafael istuutuen rauhallisesti sohvaan ja leikitellen jalokivillä koristetulla tikarillaan. "Ajattelin, luonnollisesti, että te olitte salaisuuden perillä. Muuten en olisi sanaakaan siitä virkkanut. Eihän se ole minun asiani."

Oresteella, kuten kaikilla heikoilla ja hekumallisilla luonteilla — roomalaisilla etenkin — virtaili petoeläimen verta suonissaan — ja se puhkesi esiin.

"Kuolema ja kadotus! Sinä häpeämätön moukka — orja — sinä otat itsellesi liian suuria vapauksia! Tiedätkö mikä mies minä olen, sinä kirottu juutalainen! Puhu suusi puhtaaksi, taikka, kautta keisarin kypärän, minä kärvennän sinusta totuuden tulikumilla raudoilla!"

Rafaelin kasvoille levisi itsepäinen ilme, mikä osotti, että isiltäperitty juutalaisveri yhä virtaili väärentymättömänä hänen suonissaan ulkopuolisesta uusplatoonilaisesta välinpitämättömyydestä huolimatta; ja hänen hymyssään oli tyyntä ja kylmää vakavuutta hänen vastatessaan:

"Silloin olisitte te, arvoisa hallitsijani, ensimmäinen ihminen maailmassa, joka olisi pakottanut juutalaisen sanomaan tai tekemään jotain vastoin tahtonsa."

"Sen saamme nähdä", Orestes kiljasi. "Tänne, orjat!" Ja hän löi raivoisasti käsiään yhteen.

"Tyyntykää, teidän ylhäisyytenne", puhui Rafael nousten seisoaalleen. "Ovi on lukossa, moskiittiverkko on ikkunan edessä ja tämä tikari on myrkytetty. Jos minulle jotain tapahtuu, loukkaatte te kaikkia juutalaisia rahanlainaajia, ja kolmen päivän sisällä teitä kohtaa sangen tukala kuolema. Meidän sopimuksemme Mirjamin tavarasta on silloin mennyt myttyyn, te olette kadottanut hauskimman seuramiehenne ja jättänyt sekä omanne että maakunnan raha-asiat sangen surkeaan tilaan. Miten paljon parempi olisikaan siis teille rauhassa istuutua ja kuulla filosofin lailla ja kuten Hypatian oikean oppilaan sopii, kaikki mitä minulla on sanottavaa eikä vaatia miestä kertomaan sellaista jota hän ei todellakaan tiedä."

Haettuaan silmillään turhaan ympäri huonetta pakopaikkaa oli Orestes kaikessa hiljaisuudessa jälleen istuutunut tuolilleen; ja kun orjat koputtivat ovelle, oli hän jo niin paljon saanut takaisin filosofityyneyttään että hän pyysi orjia tuomaan tulisien rautojen asemasta viiniä ja pikareja.

"Äh, te juutalaiset", hän virkkoi koettaen lyödä asian leikiksi. "Samoja piruja ihmishahmossa näytte olevan, jollaisina Titus oppi teidät tuntemaan!"

"Aivan samoja, arvoisa prefekti. Mutta asiaan, joka kieltämättä onkin tärkeä — pakanoille ainakin. Heraklianus on todellakin kapinahankkeissa. Hän on varustanut sotalaivaston matkalle Ostiaan [vanhan Rooman satamakaupunki], jättänyt omat vehnälaivansa lähettämättä ja aikoo pyytää teitä tekemään samoin, näännyttääkseen siten nälkään Ikuisen kaupungin, goottineen, senaattoreineen, keisareineen ja muineen. Myönnyttekö te tuohon hänen vaatimattomaan pyyntöönsä, riippuu luonnollisesti teistä itsestänne."

"Ja se taas suureksi osaksi hänen aikeistaan."

"Luonnollisesti. Eihän voi toivoa, että te ryhtyisitte — jätämme pois sen ruman sanan — ellei siitä olisi teille vastaavaa hyötyä."

Orestes oli vaipunut syviin mietteisiin.

"Luonnollisesti ei", hän viimein virkkoi, melkein huomaamattaan. Ja sitte hän äkkiä, peläten puhuneensa itsensä pussiin kuohahtaen katsahti juutalaiseen.

"Mutta ken takaa, ettei tämä kaikki ole teidän kirottuja konnankoukkujanne? Kertokaa mistä tuon kaiken olette saanut tietää, taikka kautta Herkuleen (nyt hän jo oli kokonaan unhottanut olevansa kristitty) — kautta Herkuleen ja kahdentoista jumalan, minä —"

"Elkää käyttäkö moista filosofille sopimatonta puhetapaa. Tietojeni lähde oli sangen yksinkertainen ja luotettava. Hän on keskustellut lainasta Karthagon rabbiinien kanssa. He olivat joko pelkureita tai kuuliaisia alamaisia taikka molempia eivätkä myöntäneet. Hän ymmärsi — kuten kaikki viisaat hallitsijat ymmärtävät, kun vain suovat itselleen aikaa — ettei maksa vaivaa maanitella juutalaista ja kääntyi minun puoleeni. Minä en koskaan lainaa rahaa, sillä se ei ole filosofillista; mutta minä neuvoin hänet Mirjamin luo, joka ei pelkää ryhtyä kauppoihin itse pirunkaan kanssa. Saiko hän siltä rahaa tai ei, sitä en tiedä, mutta sen voin sanoa teille, että meillä on hänen salaisuutensa — ja nyt se on teilläkin; ja jos tarkempia tietoja haluatte, niin se mummo vanhus, josta keinottelut ovat yhtä mieluisia kuin falernolaiset viinit, on ne teille antava."

"Kun kaikki ympäri käy, niin olettekin te oikea tosiystävä."

"Tietysti. Ettekö nyt tällä tavoin saanut tietää totuutta paljon helpommin ja mukavammin kuin jos olisitte panneet pari likaista orjaa kärventämään ja pieksämään minua ja siten tehnyt minulle kunniasiksi olla kertomatta teille muuta kuin valetta? Siinähan jo Ganymedes tuo viiniä parhaiksi tyynnyttääksenne hermojanne ja saadaksenne ennustajan lahjat... Hyvien neuvojen jumalattarelle, isäntäni! Mitä viiniä tämä on?"

"Oikeata syyrialaista tulta ja hunajaa; neljätoista vuotta vanhaa ensi viininkorjuuajana, kunnan Rafael! Ulos, Hypokorisma! Katsokaapa, ettei se häpeämätön nulikka jää kuuntelemaan. Ne peijasivat minut maksamaan hänestä kaksituhatta kultakolikkoa pari vuotta sitten; hän oli niin komea — sanoivat hänen vasta kolmeatoista tavoittelevan — ja alusta alkaen on hän valanut sappea jokapäiväiseen elämääni ja nyt hänessä jo alkaa olla parturille työtä. Tuota noin — mitähän käskynhaltija oikeastaan tavoittelee?"

"Palkkaansa Stilikon murhaamisesta."

"Mitä, eikö Afrikan yliherruus jo riitä?"

"Arvelen hänen laskevan sen kolmena viime vuonna tekemiensä palvelusten korvaukseksi."

"No niin, pelastihan hän Afrikan Roomalle."

"Ja samalla Egyptinkin. Voitaneeko pitää myöskin teidän, yhtä hyvin kuin keisarinkin, olevan hänelle jonkunlaisessa velassa."

"Ystävä hyvä, velkani ovat liian monet voidakseni ajatella maksaa niistä ainoatakaan. Mutta minkä hän palkkiokseen haluaa?"

"Purppuran."

Orestes säpsähti ja vaipui sitte mietteisiinsä. Rafael istui hetken häntä katsellen.

"Sallinette, ylhäinen isäntäni, minun nyt poistua? Olen sanonut teille kaiken sanottavani; ja jollen heti joudu kotia aterialle, minä tuskin ennättäen ennen auringonlaskua etsiä Mirjam käsiini teitä varten ja selvittää pikku asiamme hänen kanssaan."

"Odottakaa. Suuriko on hänen sotavoimansa?"

"Jo neljäkymmentä tuhatta, kerrotaan. Ja nuo donatistilaisroistot ovat yhtenä miehenä hänen puolellaan, jos vain hän saa haalituksi kokoon rahaa, millä vaihtaa heidän lyijypäiset keppinsä hyvään teräkseen."

"Hyvä, saatte mennä... Vai niin. Sadalla tuhannella se olisi tehty", hän itsekseen puhui Rafaelin kumarrellen poistuessa. "Hän ei saa niitä kokoon. Eikä tiedä sentään; sillä miehellä on Juliuksen pää. Hm — tuo Attalus tyhmyri puhui Egyptin yhdistämisestä Länsi-Roomaan... Eikä hullumpi ajatus olekaan. Mikä tahansa on parempi kuin kuulua tylsäjärkisen lapsen ja kolmen tekopyhän mummon vallan alle. Joka päivä pelkään heidän julistavan minut pannaan jostain loukkauksestani Pulkerian siveyttä vastaan."

... "Heraklian Rooman keisarina... ja minä herra ja valtias meren tällä puolen... ja donatistilaiset taas usutettuina oikeauskoisten kimppuun, tehdäkseen kaikessa rauhassa toisistaan lopun... ei enää Kyrillon vakoiluja ja juoruja Konstantinopoliin... Eipä hulluimpaa... Mutta toisekseen... siitä olisi niin paljon vaivaa!"

Näin sanoen Orestes meni kolmanteen lämpimään kylpyynsä sinä päivänä.

3 Luku.

GOOTIT.

Kaksi päivää nuori munkki meloen lipui nopeasti alas Niiliä. Kaihoten katseli hän, miten kaupunki kaupungin, kylä kylän perästä jäi hänen taakseen. Hän seurasi niitä silmillään kunnes rantatöyryt peittivät ne taakseen, ja vaivasi aivojaan arvailemalla, minkälaisilta nuo komeat rakennukset ja puistot lähempää katsoen näyttäisivätkään ja minkälaista elämää nuo sankat ihmisparvet viettivät, jotka tunkeilivat satamissa ja päättömänä jonona kävelivät tai ajoivat pitkin kumpaakin rantaa korkealla kulkevia teitä. Hän vältti huolellisesti kaikkia vastaan tulevia aluksia rikkaan tilanomistajan tai kauppiaan kultaa hohtavasta huvijahdista heikkoon, tyhjien tynnörien kannattamaan lauttaan saakka, jota kuletettiin suistomaan markkinoilla myytäväksi. Silloin tällöin tapasi hän seurueen munkkeja vetämässä nuottaa jossain tyynessä lahdelmassa tai matkalla vesitietä luostarista toiseen. Hän puhutteli heitä, mutta kaikki, mitä hän heiltä sai tietää, oli, että Aleksandrian kanava oli vielä monen päivänmatkan päässä. Noilla yksitoikkisilla korkeilla saviperäisillä rantatörmillä sulkuaitoksineen ja vesirattaineen, palmuja taatelimetsikköineen ei näyttänyt ollenkaan olevan loppua. Loppumattomilta näyttivät hänestä myöskin nuo hiekkasärkät ja mutakummut, jotka tarkalleen edellisten kaltaisina seurasivat toinen toistaan. Jokaisella niistä näkyi vesirajassa rivi hirrenmöhkäleitä ja kiviä, joiden hän lähemmäksi tultuaan huomasi olevan päivänpaisteessa lojuvia krokodiileja ja nukkuvia pelikaaneja. Hänen silmänsä kaipasivat ahtaaseen näköalaan väsyneinä erämaan äärettömyyttä, ne kaipasivat noiden kaukaisien vuorien kaareilevaa vyötä, jonka hän lapsuudestaan asti oli nähnyt joka aamu salaperäisenä ilmestyvän itäiselle taivaanrannalle ja iltasin yhtä salaperäisenä sinne jälleen häviävän, ja jonka takana oli kokonainen ihmemaailma, elefantit ja lohikäärmeet, satyyrit ja ihmissyöjät — niin, ja itse feenixlintu. Hänen väsyneet ja kaihoiset ajatuksensa kääntyivät sisäänpäin, itsetutkisteluun, ja Arseniuksen viimeiset sanat muistivat uudelleen ja uudelleen hänen mieleensä. "Oliko kutsumus

hengestä vai lihasta?" Miten päästä siitä selville? Hän halusi nähdä maailman... se voi olla lihallista. Mutta sittekin; hän halusi käännättää maailman... eikö se ollut henkistä? Eikö hänen tehtävänsä ollut jalo? Hän ikävöi työtä, pyhyttä, vieläpä marttyyrikuolemaa, jos se vain tuli leikkaamaan poikki kaikkien kiusausten gordilaisen solmun ja yhdellä iskulla auttaisi hänet — hän aavisti, että se sen tekisi — kunniakkaasti ja turvallisesti pois tuosta maailmasta, johon hän ei vielä ollut jalkaansa astunut, ja siten säästäisi häneltä sanomattoman paljon tuskaa ja vaivaa... Hänen sydäntänsä kouristi turvaton yksinäisyys, joka oli hänen edessään ja jota hän ei vielä ollut kokenut. Mutta arpa oli heitetty! Alas virtaa, yhä eteenpäin hänen täytyi, kuulipa hän sitten hengen tai lihan kutsua. Oi, olisipa edes tuntikauden vielä saanut nauttia rakkaan Lauran rauhaa ja nähdä ympärillään rakkaat vanhastaan tutut kasvot!

Muutamassa joen polvekkeessa ilmestyi äkkiä hänen eteensä loistava pursi. Siinä oli asetettuja ja outoihin, muukalaisiin pukuihin puettuja miehiä, jotka meluten ahdistivat jotain suurta, vedessä olevaa esinettä. Keulassa seisoj jättiläiskokoinen mies. Oikeassa kädessään heilutti hän väkäreihästä ja vasemmassa piti hän köyttä, johon kuuluva keihäs oli upotettu muutaman metrin päässä ähkyvän ja väantelehtivän, suunnattoman suuren virtahevon verestä punertavaan kylkeen. Aluksen perässä seisoj vanha harmaahapsinen sotakarhu, joka, aivot molemmissa käsissään, piti venettä aina päin petoon sen äkillisistä ja rajuista liikkeistä huolimatta. Kun se milloin päättömästi syöksi suoraan virran poikki, läiskähti samassa silmänräpäyksessä parikymmentä airoa veteen, ohjaten pedon jälkeen. Kaikki olivat innokkaassa touhussa. Ei siis ihme, että uteliaisuus sai Filammonin lähestymään purtta melkein sen vierelle ennenkuin hän huomasi, että sieltä peräkannelta, koristetun aurinkokatoksen alta kymmenkunta paria raukeita, mustia silmiä tarkasteli vuoroin miesten pyydystystä, vuoroin häntä. Käärmeitä! — ne supattivat, hymyilivät, tuon tuostakin somasti huudahtivat ja pudistivat hohtavia kutriaan ja kultaisia kaulanauhojaan ja heilauttelivat ohuita pukujaan, vain muutaman metrin päässä hänestä! Sävältäen tulipunaiseksi, hän ei itsekään tiennyt mistä syystä, tarttui hän airoonsa yrittäen paeta viettelystä... Mutta miten olikaan, koettaessaan vapautua noiden säkenöivien silmien lumouksesta hän unohti kaiken muun. Virtahepo oli huomannut hänet ja haavoistaan raivostuneena syöksi se nyt suoraa päätä viattoman palkoveneen kimppuun. Heittokeihään köysi kietoutui hänen vartalonsa ympärille ja silmänräpäyksessä oli hän ja hänen henterä ruuhensa kumossa, ja hirviö, kauhea kita ammollaan, hänen vierellään valmiina nielasemaan vedessä ponnistelevan miehen.

Onneksi oli Filammon, vastoin munkkien tapaa, ahkera kylpijä, ja ui kuin vesilintu. Pelkoa hän ei ollut koskaan tuntenut ja kuten muillekin Lauran asukkaille, oli kuolema hänelle ollut lapsuudesta asti niin jokapäiväisenä tutkistelun aineena, että se oli kaiken kammottavaisuutensa kadottanut, silloinkin kun elämä näytti tuoreena hänen eteensä avautuvan. Mutta munkki oli mies ja nuori mies, eikä hänellä ollut halua kuolla kuin lamma, puolustautumatta. Tuossa tuokiossa hän oli vapautunut köydestä, temmannut esiin lyhyen puukkonsa, ainoan aseensa, ja notkeasti syrjään heittäytyen välttänyt pedon hyökkäyksen. Hän kävi nyt takaa päin sen kimppuun, jakeli sille tuimia iskuja, jotka, vaikka eivät olleetkaan syviä, kuitenkin joka kerralla värjäisivät veden pedon verellä. Barbaarit karjuivat ihastuksesta. Virtahepo kääntyi raivostuneena uutta vihollista vastaan. Kerran vain loksahdivat sen jykevät leuvat ja tyhjä ruuhi oli tuhansina sirpaleina. Mutta käännös oli sen turmio. Muukalaisten pursi oli sen vieressä ja kun se paljasti leveän kylkensä iskulle sieltä, syöksi jättiläisen jäntevä käsivarsi keihään suoraan sen sydämeen ja kerran vavahtaen kellahti sinertävä hirviö kuolleena kyljelleen.

Filammon parka! Hän yksin oli vaiti keskellä riemuhuutoja. Hän uiskenteli surullisena muserretun papyros-ruuhensa ympäri... ei se olisi enää hiirtäkään kannattanut. Hän katsahti kaihoten etäiselle rannalle, aikoen pyrkiä sinne pakoon... muisti krokodiilit... pyörsi taas takaisin... muisti sisilisko-silmät... krokodiilit hän ehkä välttäisi, mutta kenpä naisista pelastuisi?... ja päättävästi läksi hän uimaan rantaa kohti. Mutta äkkiä hänet pysäytettiin. Venheen keula oli hänen edessään, joku ystävällinen barbaari heitti sieltä nuoransilmukan hänen ympärilleen ja veti hänet ylös kannelle. Iloinen seurue nauroi ja ylisteli häntä ja samalla ihmetteli, sillä se oli otaksunut hänen empimättä turvautuvan heidän tarjoamaan apuun eikä voinut ymmärtää miksi hän yritti heitä paeta.

Filammon silmäili ihmeissään omituisia isäntiään. He olivat vaaleaveriset, pää ja kasvot pyöreäpiirteiset, poskiluut ulkonevat, vartalo korkea ja jykevä, parta oli punertava, hiukset kellertävät ja päälaella omituisesti yhteensidotut. Heidän pukunsa olivat valmistetut puoleksi roomalaisista tai egyptiläisistä, puoleksi ulkomaalaisista turkiksista. Lukemattomissa myrskyissä ja taisteluissa ne olivat kuluneet ja nuhraantuneet, mutta niihin oli runsaasti ja mauttomasti kiinnitetty jalokiviä, solkia ja kaulanauhan tapaan yhteenliitetyitä roomalaisia rahoja. Ainoastaan perämiehellä, joka oli tullut keulaan virtahepoa ihmettelemään ja auttamaan sen nostamisessa näytti olevan päällään oikea ja koristelematon kansallispuku, valkoset, hirvennahkakaistaleilla reunustetut pellavasäärystimet, täytetty nahkahaarniska, karhunnahkaviitta, jonka koristeina olivat vain saman eläimen kynnet ja hampaat ja reunuksena harmaita suortuvia, jotka eivät voineet olla muita kuin ihmishiuksia. Kieli, jota he puhuivat, oli Filammonille kokonaan käsittämätöntä, mutta, meille sen ei tarvitse olla.

"Vankkatekoinen poika tuo, ja urmakka, Wulf, Ovidan poika", jättiläinen sanoi sille ijäkkäälle uroolle,

jolla oli karhunnahkaviitta; "ja näkyy osaavan paremmin kuin sinä käyttää nahkatamineita tässä uunikuumassa ilmastossa."

"Kannan esi-isäini pukua, Almarik Amaalilainen. Mikä Rooman valloituksessa kelpasi, siinä kelvannee Asgaardkin löytää."

Jättiläinen, joka oli puettu kypärään, haarniskaan, ja senaattorin jalkineihin — aivankuin roomalainen sotilas- ja siviilipuku olisi pantu sekasin hänen päälleen — ja kaulassaan toistakymmentä kultaketjua ja jokaisessa sormessa jalokiviä, kääntyi kärsimättömästi naurahtaen pois puhujasta.

"Asgaard — Asgaard? Jos sinulla on sellainen kiire päästä Asgaardiin tätä hiekkamaahan kaivettua ojaa pitkin, niin parasta kai sinulle olisi kysyä tuolta mieheltä, pitkältikö sinne vielä täältä on."

Wulf tarttui rauhallisesti hänen sanoihinsa ja teki munkille kysymyksen, johon tämä ei kyennyt vastaamaan muuten kuin päästä pudistamalla.

"Kysy häneltä kreikaksi, mies."

"Kreikka on orjien kieltä. Pane joku orja sitä puhumaan eläkä minua."

"Tänne, tytöt, joku teistä, Pelagia! Sinähän ymmärrät tuon miehen puhetta. Kysy häneltä, pitkältikö on Asgaardiin."

"Sinun pitää puhutella minua kohteliaammin, ankara urooni", vastasi vieno ääni aurinkokatoksen alta. "Kauneutta tulee pyytää eikä käskeä."

"Tule sitte oma oliivipuuni, minun gasellini, lotuskukkani, minun — mikä se viimeinen hullutus taas olikaan, jonka minulle opetit — ja kysy tältä hieta-aavikon kesyttömältä pojalta kuinka pitkälti näistä kirotuista, loppumattomista kaniinikoloista on Asgaardiin."

Aurinkokatos kohosi ja Filammonin eteen ilmestyi näky, jollaista hän ei koskaan ennen ollut vielä nähnyt.

Mukavasti pehmeille patjoille ojentuneena, riikinkukon höyhenillä vilvotettuna ja rubiineista ja topaaseista säkenöiden, loikoi siellä noin kaksikolmatta kesää vanha nainen, jonka piirteet olivat uhkeimman kreikkalaisen kaunottaren, ja jonka herkullisesti ruskahtavan ihon alta kuului jokainen sinervä suoni. Hänen pienet, paljaat untuvatyyryllä lepäävät jalkansa olivat kuin itse Afroditeen, pehmeämmät kuin joutsenen rinta. Rintansa ja käsivarsiansa pieninkin kaarevuus esiintyi selvänä ohuen harsopukunsa alta, mutta alaruumista verhosi oranssinkermainen silkkivaippa, johon oli kirjailtu näkinkenkiä ja ruusuja. Hänen tumma tukkansa oli huolellisesti levitetty päänaluselle ja järjestetty kullalla ja jalokivillä sirotettuihin kiehkuroihin; hänen raukeat silmänsä säihkyivät kuin timantit luolassa mustalla antimonilla tummennettujen ja varjostettujen silmäluomien alta; hänen huulensa kaareutuivat, luonnostaan tai tahallisesti, kuin herkeämättömään suuteloon. Verkalleen hän kohotti toista hentoa kätöstään, täyteläiset huulet hitaasti aukenivat ja puhtaimmalla ja sointuvimmalla Attikan murteella hän sopotti jättiläismäisen rakastajansa kysymyksen munkille. Hänen täytyi se toistaa ennenkuin nuorukainen irtautui lumouksesta ja vastasi:

"Asgaard? Mikä Asgaard on?"

Kaunotar katsahti jättiläiseen pyytäen lisää määräyksiä.

"Kuolemattomien jumalien asuinpaikka", lisäsi soturi vanhus nopeasti ja vakavasti neidolle.

"Jumalan asuinpaikka on taivaassa", Filammon sanoi kyselijälle kääntäen katseensa pois noista välkkyvistä, viekottelevistä ja tutkivista silmistä.

Hänen vastauksensa ottivat vastaan suurella naurulla kaikki muut paitsi päällikkö, joka vain kohautti olkapäitään.

"Voihan se yhtähyvin olla ylhäällä pilvissä kuin Niilin yläpäässä. Luullakseni pääsemme sinne yhtä hyvin lentämällä, kuin tätä suurta ojaa ylöspäin soutamalla. Kysy häneltä, Pelagia, mistä tämä joki tulee."

Pelagia totteli ja seurauksena oli mitä hurjin sekasotku kaikista niistä tuon salaperäisen satumaan mahdottomista ihmeistä, joista vanhat munkit olivat kertoilleet Filammonille heidän yhteisillä kävelyretkillään, ja niistä yhtä todenperäisistä saduista, joita gootit olivat Aleksandriassa kuulleet. Ei ollut olemassa mitään jota ei asetettu tuon joen yhteyteen. Se alkoi Kaukaasuksesta. Missä oli Kaukaasus? Hän ei tiennyt. Paratiisissa, Intian Etiopiassa — Ethiopian Intiassa. Missä ne olivat? Hän ei tiennyt. Ei kukaan tiennyt. Sata ja viisikymmentä päivänmatkaa se juoksi halki erämaiden, joissa ei

elänyt muita kuin lentäviä käärmeitä ja hirviöitä ja missä oli niin kuuma, että oikein jalopeurojen harjat kärventyivät.

"Olisi siellä ainakin hauska metsästellä noiden lohikäärmeiden keskellä", ivasi Smid, Trollin poika, seurueen aseseppä.

"Yhtä hauskaa kuin Torilla, kun sai verkkoon sen härän päällä varustetun Midgaard käärmeen", Wulf sanoi.

Vielä sadan päivänmatkan päässä pitäisi Niilin kääntyä itään Arabian ja Intian ympäri läpi metsien, jotka ovat täynnä elefanteja ja koiranpäillä varustettuja naisia.

"Yhä parempaa ja parempaa, Smid!" myönnutti Wulf.

"Tuore liha olisi siellä halpaa, häh, Wulf prinssi?" Smid ivasi.
"Täytyy tarkastaakseni nuolenkärkiä."

— — Hyperborean vuorille asti, jossa vallitsee ikuinen yö ja jossa ilma on höyheniä täynnä... Eli siis, yksi kolmas-osa Niilistä tulee sieltä, toinen kolmasosa Etelän merestä yli Kuuvuorien, missä ei kukaan ole käynyt, ja jällellä oleva kolmannes tulee siitä maasta, missä feenixlintu elää eikä kukaan tiedä missä se on. Ja sitten siellä ovat ne kosket ja tulvat — ja — ja — ja putouksien yläpuolella vain hiekkakumpuja ja raunioita täynnä perkeleitä niin hirmuisen paljon perkeleitä... ja Asgaard... niin siitä ei kukaan tiennyt mitään...

Seurueen naamat venyivät yhä pitemmiksi sitä myöten kuin Pelagia heille kertomusta selitti taikka sekotti ja viimein jättiläinen iski nyrkkinsä polviinsa ja vannoi pyhän valan, että Asgaard hänestä nähden saisi lahota aina maailman loppuun asti, mutta hän vain ei enää ottaisi askeltakaan Niiliä ylös.

"Kirottu munkki!" Wulf murahti. "Mitenpä moinen poika poloinen sellaisista asioista tietäisi!"

"Miksi hän ei tietäisi yhtä hyvin kuin se apina, se roomalainen käskynhaltija?" Smid kysäsi.

"Oo, munkit tietävät kaikki", Pelagia sanoi. "He vaeltavat kymmeniä ja satoja peninkulmia ylös virtaa ja kulkevat vihollisista ja hirviöistä huolimatta läpi erämaiden, missä ei kukaan muu voisi liikusella, tai jos sinne menisi, tulisi paikalla hulluksi."

"Ah, ne rakkaat pyhät miehet! Sen vaikuttaa se siunattu ristinmerkki!" huudahtivat yhdestä suusta kaikki tytöt hartaasti itseään ristien ja pari innokkainta oli jo vähällä langeta polvilleen Filammonin eteen hänen siunauksensa saadakseen, mutta jäivät kumminkin paikoilleen, kun muistivat miten pakanallisen typeriä ja arkoja heidän goottilaiset rakastajansa olivat sellaisissa asioissa.

"Miksi hän ei tietäisi yhtä hyvin kuin prefekti? Oikein sanoit, Smid! Luulen, että se prefekti lurjus peijasi meitä sanoessaan että Asgaard oli vain kymmenen päivänmatkan päässä."

"Miksi?" Wulf kysyi.

"Syitä en koskaan ilmota. Mitä hyötyä olisi arvostani amaalina ja Odinin poikana jos minun aina pitäisi selittää syyni kuin minkäkin roomalaisen nurkkatuomarin? Minä sanon, että tämä munkki näyttää luotettavalta mieheltä ja minä katson parhaaksi uskoa munkkia, ja sillä hyvä."

"Älkää katsoko noin karsaasti minuun, Wulf prinssi; minä vakuutan, ettei se ollut minun vikani; enhän minä voinut muuta sanoa kuin mitä munkki minulle kertoi", Pelagia parka ehätti väliin.

"Ken sinuun karsaasti katsoo, kuningattareni?" karjasi amaali. "Käske hänen tulla tähän eteeni, niin kautta Torin moukarin minä —"

"Eihän kukaan ole sinulle mitään puhunut, sinä tuhma rakkaani!" vastasi Pelagia, joka aina pelkäsi riitaa. "Kukapa muu tässä olisi vihainen kuin minä sinulle siitä, että sinä aina kuulet väärin ja ymmärrät väärin ja sekotat asian! Minä teen toden uhkauksestani karata luotasi Wulf prinssin kera, jos vain et ole hyvä minulle. Etkö näe että koko seurue odottaa sinun pitävän heille puheen?"

Amaali nousi.

"Kuulkaa, Wulf Ovidan poika ja kaikki soturit! Jos me rikkauksia haluamme, emme löydä niitä hiekkakummuista. Jos me naisia haluamme, emme löydä näitä somempia lohikäärmeitten ja pirujen joukosta. Elä mulkoile, Wulf. Ei kai sinua haluta naida joku niistä koirankuonolaistytöistä, vai mitä? No niin; meillä on siis rahaa ja naisia; ja jos urheilua kaipaamme niin onhan parempaa urheilua tappaa miehiä, kuin tappaa petoja. Meidän on siis mentävä sinne, missä on paras tilaisuus sellaiseen leikkiin ja sitä ei tarjoutune tällä tiellä. Mitä sitte maineeseen ja muuhun sellaiseen tulee, — vaikka sitä jo minulla on tarpeeksi-niin saavutamme sitä yllin kyllin missä tahansa Välimeren rantamilla. Polttakaamme ja

ryöstäkäämme Aleksandria; nelisenkymmentä meikäläistä kykenee kyllä kahdessa päivässä tappamaan kaikki nuo aasinratsastajat ja hirttämään tuon vieraskielisen prefektin, joka narrasi meidät tänne turhan takia. Elä pane vastaan, Wulf. Minä tiedän hänen vetäneen meitä kaikkia nenästä, mutta sinä olit niin valmis uskomaan kaikki mitä hän sanoi, että taivuin seuraamaan vanhempani neuvoa. Menkäämme takaisin; lähettäkäämme kutsumaan joku heimolaisistamme meren tuolta puolen; kutsukaamme vandaalit Espanjasta — he kaikki lienevät jo saaneet kyllikseen kirotusta Ataulfista — Minä olen varottava heitä, kokoova armeijan ja valloittava Konstantinopolin. Minusta on tuleva Augustus ja Pelagiasta Augusta, sinusta ja Smidistä tulossa Cæsarit, ja munkista teemme eunukkien päämiehen, häh? —taikka panemme johonkin muuhun rauhalliseen toimeen; mutta kauemmaksi ylös tätä kirottua kuumavesipurua en lähde. Kysykää tytöiltänne, urooni, minä kysyn omaltani. Naiset ovat ennustajia jok'ainoa."

"Kun eivät ole porttoja," Wulf itseksensä murisi.

"Olen kulkeva vaikka maailman loppuun sinun kanssasi, kuninkaani!" Pelagia huokasi, "mutta Aleksandria on kieltämättä hauskempi paikka kuin tämä."

Ukko Wulf hyppäsi rajusti pystyyn.

"Kuulkaa minua, Almarik Amaalilainen, Odinin poika, ja soturit muut!"

"Kun isäni Odinille uskollisuutta vanhoivat ja jättivät valtakunnan pyhille amaaleille, Aasajumalien pojille, niin mitä koski se juhlallinen sopimus, jonka sinun ja minun isäni keskenään tekivät? Eikö meidän pitänyt kulkea ja kulkea etelämmäksi ja etelämmäksi, kunnes tulisimme Asgaardiin, kaupunkiin, missä Odin ikuisesti asustaa, ja voisimme hänen käsiinsä luovuttaa koko maailman kuninkuuden? Emmekö ole valaamme pitäneet? Emmekö ole amaaleille uskollisina pysyneet? Emmekö jättäneet Ataulfia siksi ettemme balttia tahtoneet seurata, kun vielä amaali löytyi meitä johtamaan? Emmekö ole pysyneet uskollisina sinulle Aasojen poika?"

"Ei ole koskaan nähty Wulfin, Ovidan pojan, ystävää pettävän."

"Miksi sitte hänen ystävänsä pettää hänet? Miksi hänen ystävänsä pettää itsensä? Jos bisoonihärkä heittäytyy maahan laiskottelemaan, mikä silloin laumaa johtaa? Jos kuningassusi häipyä jäliltä, miten lauma voi sillä pysyä? Jos Ynglingi unhottaa Asgaardin laulun, ken sen uroille laulaa?"

"Laula itse jos haluttaa. Pelagia laulaa kyllin hyvin minulle."

Viipymättä otti kaunotar viittauksen varteen ja lauloi pehmeästi, hiljaksen ja unisesti:

"Päästä purjeet, laske laiva luisumaan,
Tyynen virran viedä hiljaa aalloillaan.
On lyhyt elon tie — se lepohon kun vie,
Nukkuos rinnallani!"

"Mitä siihen sanot, Wulf?" huudahtivat useat äänet.

"Kuulkaa Asgaardin laulua, te goottilaiset soturit! Eikö Almarik kuningas sitä rakastanut? Enkö laulanut sitä hänelle Cæsarien palatsissa kunnes hän vannoi, niin kristitty kuin olikin, lähtevänsä etelään pyhää kaupunkia etsimään? Ja kun hän meni Valhallaan ja laivat kärsivät haaksirikon Sicilian rannalla ja Ataulf balttilainen kääntyi takaisin kuin laiska koira ja nai roomalaisten tyttären, jota Odin vihaa, ja vaelsi takaisin pohjoiseenpäin, Galliaan, enkö siellä Messinassa laulanut teille kaikille Asgaardin laulua siksi kuin te vanhoitte seuraavanne amaalia läpi tulen ja veden, kunnes löytäisimme Odinin kartanot ja hän itse omalla kädellään ojentaisi meille simasarven? Kuulkaa se nyt uudelleen, goottilaiset soturit!"

"Ei sitä laulua!" amaali karjasi tukkien korvansa molemmilla käsillään. "Tahdotko taas saada meidät verenhimoisiksi pedoiksi juuri kun olemme alkaneet lauhtua ja käsittää mitä varten elämä on meille annettu?"

"Kuulkaa Asgaardin laulua! Eteenpäin Asgaardiin, goottilaiset sudet!" huusi muuan. Kaikki tahtoivat nyt saada äänensä kuuluviin.

"Emmekö jo seitsemän vuotta ole vaeltaneet ja taistelleet?"

"Emmekö ole juoneet verta siksi paljon, että se riittää tyydyttämään Odinin kymmeneenkin kertaan? Jos hän meitä tarvitsee, tulkoon itse meitä johtamaan?"

"Vetäkäämme edes vähän henkeä ennenkuin uudelleen lähdemme liikkeelle."

"Wulf [= susi] prinssi on nimensä kaltainen eikä väsy koskaan, hänellä on talvisuden jalat allaan, mutta eihän niitä siltä meillä tarvitse olla."

"Ettekö kuulleet, mitä munkki sanoi? Emme koskaan pääse niiden koskien ohi."

"Tukkikaamme ensin suu siltä akalta ja selvittäkäämme sitten asia keskenämme", Smid sanoi hyökäten ylös penkiltä, missä hän siihen asti oli istunut. Hän tempasi toiseen käteensä kirveen ja tarttui toisella Filammonin kurkkuun. Silmänräpäys vielä, ja munkin taival olisi ollut lopussa.

Ensi kertaa elämässään Filammon tunsi vihamiehen otteen ruumiissaan ja outo tunne valtasi hänet soturin kanssa kamppaillessaan. Hän tarttui vasemmalla kädellään vastustajansa kohotettuun ranteeseen ja oikealla hänen vyöhönsä ja alkoi ilman mitään erityistä tarkotusta ottelun, joka, kumma kyllä, kävi hänelle suorastaan mieluisaksi.

Naiset itkien pyysivät rakastajiaan erottamaan taistelijat, mutta turhaan.

"Ei toki mistään hinnasta! Suora ottelu ja kaunis katsella! Vedä pitkätkä koipesi takaisin, Ito, taikka saat molemmat niskaasi! Oikein Smid, elä käytä puukkoa! Ne menevät yli laidan! Kautta kaikkien Valkyyrien, ne ovat kellellään! — ja Smid alla!"

Niin se olikin, ja seuraavassa silmänräpäyksessä luulivat katselijat Filammonin väentävän irti kirveen vastustajansa kädestä. Mutta kaikkien ihmeeksi hän hellittikin otteensa, irroitti voimakkaalla punalluksella itsensä vastustajastaan ja rauhallisesti istuutui entiselle paikalleen. Omatunto oli pistänyt häntä verenhimosta, joka oli hänessä kuohahtanut tuntiessaan vastustajansa allansa.

Katselijat ällistyivät perin pohjin. He olivat pitäneet aivan luonnollisena, että hän olisi muutta mutkitta musertanut voitetun vastustajansa kallon. Se oli tapaus, jota he luonnollisesti olisivat syvästi valittaneet, mutta jota he kunniallisina miehinä eivät olisi millään tavoin estäneet. Enintään olisivat he lohdutukseen toverinsa kuolemasta nylkeneet voittajan elävänä, "kaivertaneet hänet verikotkaksi", tai keksineet jonkun muun juhlallisuuden, joka osottaisi heidän suruaan ja tuottaisi kuolleen sielulle lohdutusta.

Smid nousi ylös, kirves kädessään, ja katsahti ympärilleen — kai nähdäkseen mitä muut häneltä nyt odottivat. Hän yritti kohottamaan aseensa lyöntiin... Filammon katsoi häntä istualtaan tyyneesti kasvoihin... Soturivanhuksen silmät sattuivat joenrantaan, joka nyt nopeasti kulki heidän ohitsensa, ja kun hän siitä näki heidän toden teolla soluvan taas alas virtaa, ilman että yritettiin sitä estää, hän laskeutui kirveen kädestään ja istuutui tyyneesti entiselle paikalleen, hämmästyttäen siten katselijoita yhtä paljon kuin Filammonkin.

"Viisi minuuttia komeata ottelua, eikä ketään tapettu! Se on häpeällistä!" joku huudahti. "Verta meidän täytyy nähdä, ja mieluummin sinun, munkki herra, kuin parempiesi", — ja hän kävi Filammon paron kimppuun.

Hän lausui seurueen mielipiteen. Kamppailu oli herättänyt heissä uinuvan pedon ja heidän täytyi nyt saada verta. Yhtenä miehenä ponnahtivat he pystyyn ja kaataen Filammonin selälleen ryhtyivät keskustelemaan tappotavasta. Heissä ei ollut kelttien tai egyptiläisten raivoa, vaan juttelivat he asiasta teutooneille ominaisella tyyneydellä ja ilkamoivalla julmuudella.

Filammon tyytyi ääneti kohtaloonsa — jos tyytymisellä on mitään tekemistä sen mielentilan kanssa, kun oudot ja ihmeelliset yllätykset saattavat ihmisen niin kokonaan pois tasapainosta, että kummallisimmatkin teot ja kohtalot tuntuvat luonnollisilta. Hänen äkkipikainen lähtönsä Laurasta, se uusien ajatusten ja tekojen maailma, johon hän oli joutunut, ne oudot toverit, joiden seuraan hän oli sekaantunut, olivat irroittaneet hänet niin täydellisesti entisistä kiinnostuksistaan, että mitä tahansa saattoi nyt hänelle tapahtua. Hänellä, joka oli luvannut, ett'ei koskaan katsoisi naiskasvoihin, hänellä oli nyt, syistä, joille hän ei mahtanut mitään, seuranaan kokonainen laivalastillinen tuon hyljittävimmän sukukunnan hyljittävimpiä olennoita. Ja kun se pahin nyt kerran oli tapahtunut, täytyi kaiken muun, mikä tapahtuisi, olla pahinta parempaa. Sitäpaitsi, hän oli lähtenyt maailmaa näkemään — ja tämä kai oli yksi sen puolia. Niin hän päätti nähdä sen, ja nauttia menettelynsä hedelmät.

Ja varmasti hän seuraavassa tuokiossa olisikin saanut nauttia niistä jollain niin kamalalla tavalla, ettei siitä voi mainitakaan; mutta kun syntisilläkin naisilla on sydän rinnassaan, huudahti Pelagia:

"Almarik! Almarik! Elä salli heidän! En voi kestää sitä!"

"Soturit ovat vapaita miehiä, kultaseni ja tietävät mikä sopii. Ja mitäpä moisen nulikan elämä sinulle merkitsee?"

Ennenkuin hän ennätti estää, oli Pelagia hypännyt pystyyn ja tunkeutunut keskelle julmien miesten nauravaa piiriä.

"Säästäkää häntä! Säästäkää hänet minun vuokseni!" hän parkasi.

"Ai, ai, ihana impi, elä keskeytä soturien toimia!"

Silmänräpäyksessä Pelagia tempasi vaipan ympäriltään ja heitti sen Filammonin päälle. Seisoen siinä, kauniin vartalonsa pieninkin piirre selvästi ohuen ja harvan harsoverhon alta näkyvänä, hän lausui:

"Yrittäköön se, ken uskaltaa, koskea häneen tämän vaipan alta — vaikka se onkin safraninvärinen!"

Gootit peräytyivät... Pelagiaa itseänsä kohtaan heillä ei ollut enempää kunnioitusta kuin muillakaan. Mutta sinä hetkenä hän ei ollut Aleksandrian pahin portto, vaan nainen, ja isiltäperitylle naisenkunnioitukselle uskollisina he katsahivat hänen leimuaviin silmiinsä, joissa jalo osanottavaisuus ja suuttumus ja myös naisen pelko kuvastui, — ja he vetäytyivät ulommaksi kuiskaillen keskenään.

Hetkisen vielä näytti epävarmalla, voittaisiko hyvä vai paha, kun Pelagia tunsu raskaan käden olallaan ja taakseen katsoessaan näki Wulfin, Ovidan pojan.

"Mene paikallesi, kaunis nainen! Miehet, minä vaadin pojan itselleni. Smid, anna hänet minulle. Hän on sinun. Sinä olisit voinut hänet surmata, jos olisit tahtonut, mutta sinä et tahtonut; eikä kukaan muukaan saa sitä tehdä."

"Anna hänet meille, Wulf prinssi. Emme ole nähneet verta moneen päivään!"

"Olisitte saaneet nähdä sen jokena juoksevan, jos teillä olisi ollut päättä lähteä eteenpäin. Poika on minun ja uljas poika hän onkin. Hän on juuri pannut soturin allensa ja säästänyt hänen henkensä; ja me teemme hänestä soturin palkinnoksi."

Ja hän nosti munkin jaloilleen.

"Sinä olet nyt minun. Pidätkö tappelusta?"

Filammon ei ymmärtänyt kieltä, jolla häntä puhuteltiin, eikä voinut kuin pudistaa päätään. Mutta jos hän olisi ymmärtänyt, ei hän olisi voinut puhtaalla omallatunnolla vastata kieltävästi.

"Hän pudistaa päätään! Hän ei pidä siitä! Hän on pelkuri! Antakaa hänet meille!"

"Minä olen kuninkaita kaatanut silloin kuin te sammakoita ammuskelitte!" Smid huudahti. "Kuulkaa minua poikani! Lurjus käy alussa kovasti kiinni, mutta otteensa höltyy kohta, sillä hänen verensä pian kuumenee ja pian jäähtyy. Uljaan miehen ote käy sitä vankemmaksi mitä kauemmin hän pitää kiinni, sillä Odinin henki tulee hänen päällensä. Minä tunsin tämän pojan kouran kurkussani; ja hänestä tulee mies; ja minä teen hänestä miehen. Me voimme kumminkin käyttää häntä nyt heti hyödyksemme; antakaa hänelle airo."

"No niin", Filammonin uusi suojelija virkkoi, "voihan hän yhtä hyvin soutaa meitä, kuin me häntä; ja jos kerran meidän on mentävä lehmän kuolemaa kohti ja Heelin manalaan, niin mitä pikemmin sinne menemme, sitä parempi."

Ja miehet asettuivat jälleen airojensa ääreen ja Filammonille annettiin yksi niistä. Hän hoiti sitä sellaisella voimalla ja kätevyydellä, että hänen äskeiset kiusaajansa, jotka huolimatta satunnaisesta murha-innostaan, olivat pohjaltaan hyväluontoisia, kunniallisia miehiä, taputtivat häntä selkään ja kehuskelivat häntä yhtä sydämmellisesti kuin he äsken olisivat kiduttaneet hänet kuoliaaksi. Kaikki, jotka eivät olleet airoissa käsin, menivät sitte keulaan tarkastelemaan äsken tappamaansa petoa. He tunnustelivat sitä päästä pyrstöön asti, työnsivät pänsä sen kitaan, koettelivat puukkojaan sen kylkeen ja vertailivat sitä kaikkiin samanlaisiin ja erilaisiin petoihin, joita he olivat nähneet. He nauroivat ja osottelivat elukkaa toisilleen ilkamoiden ja lapsellisesti ihmetellen kuin parvi koulupoikia. Lopuksi Smid, joka oli seurueen neromies, ratkaisi vertaileva-eläintieteellisen kysymyksen huudahtaen:

"Hitto vieköön! Nyt tiedän mitä se enimmin muistuttaa. Se on kuin yksi niitä suuria, sinertäviä luumuja, joista kaikki saimme vatsataudin ollessamme leirillä puutarhoissa Ravennan luona!"

Eräänä aamuna samalla viikolla Hypatian suosikkiorja astui peloissaan hänen huoneeseensa.

"Se vanha juutalaisnainen, neiti — se akka, joka viime aikoina on niin usein kurkistellut tuolta muurinjuurelta — pilkkisti eilisiltana sisään ja oli meidät kaikki mielipuoliksi säikäyttää. Me kaikki sanoimme, että hänellä jos kellään, on kateen silmä —"

"No, mitä hänestä?"

"Hän on siellä alhaalla ja tahtoo puhua kanssanne. Ei siltä, että minä hänestä välittäisin; minulla on taikakaluni — kai teilläkin on?"

"Tuhma tyttö! Ne, jotka ovat perehtyneet, kuten minä, jumalien salaisuuksiin, voivat henkiä uhmata ja niitä hallita. Luuletko, että Pallas Atheenen suosikki alentuisi taikoja tekemään. Lähetä hänet luokseni!"

Tyttö poistui heittäen emäntäänsä katseen, josta ilmeni kunnioitusta mutta samalla epäluuloa hänen ylpeätä vakuutustaan kohtaan. Kun hän palasi, tuoden Mirjamin mukanaan, pysytteli hän vaatimattomasti eukon takana, välttääksensä noita sisiliskonsilmä, jotka hänet olivat niin pahanpäiväisesti pelottaneet, ja siten päästäkseen liaksi koettelemasta taikakalunsa voimaa.

Mirjam astui sisään ja edeten paikallaan istuvan ylpeän naisen eteen, kumarsi lattiaan asti, mutta ei kumminkaan hetkeksikään ottanut katsettaan Hypatian kasvoilta.

Hänen naamansa oli ryppyinen ja luiseva, huulet olivat paksut ja teräväpiirteiset ja niissä kuvastui omituinen sekotus voimaa ja aistillisuutta. Mutta mikä hänessä heti veti Hypatian huomion puoleensa ja vastoin tahtoa sen vangitsi, se oli tuo kuiva, säihkyvä, sysimusta silmäpari, joka kultarahoilla koristettujen hiussuortuvien välistä tuijotti harmahtavien kulmakarvojen alta. Hypatia ei voinut kääntää katsettaan pois noista silmistä ja hän punastui ja tunsi sangen epäfilosofista suuttumusta selvään huomattessaan, että akka tahtoi hänen juuri niihin katsovan ja tuntevan niiden omituista vaikutusta.

Hetken vaitiolon jälkeen Mirjam veti poveltaan kirjeen ja uudelleen syvään kumartuen ojensi sen Hypatialle.

"Keneltä tämä on?"

"Kai sen kirje itse sanoo teille, kaunis, onnellinen, teräväjärkinen neito", akka vastasi matelevasti ja mielitelevästi. "Mitenpä vanha juutalaisparka ylhäisten salaisuuksista tietäisi."

"Ylhäisten?" —

Hypatia katsahti sinettiin, jolla silkkinauha oli kirjeen ympärille kiinnitetty. Se oli Oresteen ja hänen oli käsialakin... "Merkillistä, että hän moisen sanantuojan valitsi! Mikä sanoma sellaista salaperäisyyttä vaati?"

Hän kutsui sisään orjattaren:

"Anna tämän naisen odottaa etuhuoneessa", käski hän.

Mirjam poistui takaperin, syvään kumarrellen.

Kun Hypatia katsahti kirjeen yli nähdäkseen oliko hän yksin, huomasi hän tuon ilkeän katseen yhä olevan häneen suunnattuna, ja naisen kasvoilla oli ilme, joka häntä puistatti ja pöyristytti, ilman että hän käsitti syytä siihen.

"Mikä hullu minä olenkin. Mitäpä mokoma akka minuun kuuluisi? Mutta nyt kirjeeseen."

"Jaloimmalle ja ihanimmalle filosofian opettajattarelle, Atheenen lemmikille, hänen oppilaansa ja orjansa lähettää tervehdyksen." — —

"Orjani! Eikä mitään nimeä!"

"On olemassa niitä, jotka ovat sitä mieltä että Honoriuksen lemmikkikana, joka kantaa Ikuisen kaupungin nimeä, höystyisi paremmin uuden hoitajan hoivissa, ja Afrikan käskynhaltijan ovat kuolemattomat jumalat ja hän itse määränneet nyt kaitsemaan Cæsarien kanatarhaa — ainakin niin kauan kuin Ataulf ja Placidia ovat poissa. On olemassa myöskin niitä, jotka ovat sitä mieltä, että Numidian jalopeura ja Egyptin krokodiilit voitaisiin hänen poissaollessaan pakottaa ikeen alle, ja että maatila, jota sellainen pari kyntäisi ja joka ulottuisi Niilin ylimmistä putouksista Herkuleen pylväihin asti, viehättäisi filosofiakin. Mutta niin kauan kuin kyntäjällä ei ole nymfiään, on Arkadia epätäydellinen. Mitäpä Dionysos olisi ilman Arianea, Ares ilman Afroditeeta, Zeus ilman Heraa? Artemiillakin on Endymionsa; Atheene yksin on aviotta, mutta vain siksi, että Hefaistos oli liian karkea kosia. Sitä ei ole hän, joka nyt Atheenen edustajalle tarjoaa tilaisuuden jakaa se, mikä hänen

viisautensa avulla olisi mahdollista saavuttaa, mutta ilman sitä olisi mahdoton. *Fonanta sunetoisin*. Onko tuo tähänasti voittamaton Eros nyt kadottava jaloimman otuksen, mitä kohti hän koskaan on jousensa ojentanut?..."

Jos Hypatian kasvot äsken juutalaisakan tuikean katseen edessä olivat kalvenneet, palasi niille nyt puna sitä nopeammin, rivi riviltä lukiessaan merkillistä kirjettä. Lopuksi hän, rutistaen sen kädessään, nousi ja kiiruhti viereiseen kirjastohuoneeseen, missä Theon istui kirjojensa ääressä.

"Isä, tiedätkö mitään tästä? Katso, mitä Orestes on minulle rojhennut lähettää katalan juutalaisakan kautta!" — Ja hän levitti kirjeen isänsä eteen, ja jäi kärsimättömänä odottamaan. Ylpeys ja suuttumus kuohui hänessä. Vanhus luki kirjeen hitaasti ja tarkkaavaisesti ja katsahti sitten ylös, eikä sen sisällys näyttänyt vaikuttaneen häneen vastenmielisesti.

"Mitä isä?" Hypatia vähän nuhtelevasti kysyi. "Etkö sinäkin tunne sitä loukkausta, joka on tyttäreesi suunnattu?"

"Rakas lapseni", vanhus mietteissään vastasi, "etkö älyä, että hän tarjoaa sinulle —"

"Ymmärrän, mitä hän minulle tarjoaa, isä. Afrikan kuningaskunnan. Minun pitäisi laskeutua tieteen kukkuloilta tutkistelemasta sen muuttumattomia ja sanoin selittämättömiä ihanouksia, alas maallisen, jokapäiväisen elämän rumille pelloille ja maatiloille. Minun pitäisi ruveta valtiollisten keinottelijoiden kätyriksi ja tuon matelevan rahvaan syntien ja valheitten ja pyyteitten välikappaleeksi! Ja palkinto, minkä hän minulle tarjoo — minulle, puhtaalle, vapaalle neidolle — on — hänen kätensä! Pallas Atheene! Etkö punastu lapsesi kera?"

"Mutta lapseni — lapseni — kokonainen valtakunta —"

"Voisiko koko maailmankaan kuninkuus korvata kadotettua itsekunnioitustani ja ylpeyttäni? Säästäisikö se poskeni häpeän punasta joka kerta kun muistaisin kantavani inhottavaa ja alentavaa vaimon nimeä. Olla miehen omaisuus ja hänen nukkensa — mukautua hänen oikkuihinsa — kantaa hänen lapsiaan — kuluttaa itseni vaimon vastenmielisissä tehtävissä — ei enää voida kunnioittaa itseään puhtaana ja itsetietoisena vaan joka hetki muistaa, ettei kauneuteenikaan enää olisi Atheenen rakkaudestaan minulle antama todistus vaan miehen leikkikalua! Ja sellaisen miehen! Irstas, sydämetön hekumoitsija, joka vuosikausia on hakenut seuraani vain noukkiakseen jäännökset jumalien juhla-aterioilta ja käyttääkseen ne sitte omiin alhaisiin, maallisiin tarkoituksiinsa. Olen rohkaissut häntä liaksi — minä turhamielinen hupakko! Ei, teen vääryyttä itselleni! Se oli vain siksi että ajattelin — kuvittelin, — että hänen läsnäolonsa herättäisi rahvaassa kunnioitusta kuolemattomien jumalien asiaa kohtaan ja lisäisi niiden vaikutusvoimaa. Olen koettanut maallisilla polttoaineilla lisätä tulta taivaallisten alttareille! Ja tämä nyt on ansaittu palkkani! Minä kirjoitan hänelle paikalla, maksan loukkauksen loukkauksella, käytän hänen omaa, sopivaa sanansaattajaansa!"

"Taivaan nimessä, tyttäreni! Isäsi tähden, — minun tähteni, Hypatia; — oma ylpeyteni, iloni, ainoa toivoni, — sääli harmaita hiuksia!"

Ja vanhus heittäytyi hänen jalkojensa juureen syleillen rukoilevasti hänen polviaan.

Hän nosti hellästi isänsä ylös, kietoi kauniit käsivartensa hänen ympärillensä ja painoi hänen päänsä valkoista olkapäätänsä vasten. Vuolaat kyöneleet helmeilivät hänen silmistään vanhuksen harmaille hapsille, mutta hänen suunsa oli jäykkä ja päättäväinen.

"Ajattele ylpeyttäni — minun mainettani oman maineesi vuoksi — ajattele minua... Ei itseni vuoksi! Tiedät, etten itsestäni välitä!" vanhus nyyhkytti. "Mutta kuolla nähden sinut hallitsijattarena!"

"Ellen minä ensin kuolisi lapsivuoteeseen, isä, kuten kuolee moni nainen, joka on ollut kyllin heikko antautuakseen orjaksi ja alistuakseen tuskiin, jotka vain orjille sopivat."

"Mutta — mutta", vanhus hoki vaivaten hämmentyneitä ajatuksiaan keksiäkseen jonkun syyn, joka olisi siksi kaukana luonnollisuudesta ja terveestä järjestä, että se vaikuttaisi hänen kauniiseen haaveilijaansa-. "Mutta ajattele jumalien asiaa! Mitä sen hyväksi saisitkaan aikaan!... Muista Julianusta!"

Hypatian kädet hervahtivat äkkiä alas. Niin; todellakin! Ajatus välähti hänen aivoissaan viehättävänä ja samalla pelottavana. Lapsuuden unelmat muistuiivat nopeasti selvinä hänen mieleensä. Temppelejä — uhreja — pappeja — kouluja — museoita! Mitä hän saisikaan aikaan! Mitä hän tekisikään Afrikan hyväksi! Saisipa hän vain kymmenisen vuotta pitää valtaa kädessään, niin tuo vihattu kristityn nimi olisi unohdettu ja Atheenen mahtava, norsunluuhun ja kultaan kaiverrettu kuvapatsas vartioisi tyynenä ja voitonriemuisena pakanallisen Aleksandrian satamia — Mutta hinta!

Ja hän peitti kasvonsa käsillään ja katkeriin kyyneliin herahtaen poistui hitaasti huoneeseensa koko ruumiinsa vavahdellessa sisällisestä taistelusta.

Vanhus katsoi huolestuneena ja hämillään hänen jälkeensä ja seurasi sitten empien häntä. Hän istui pöytänsä ääressä kasvot käsien varassa. Vanhus ei uskaltanut häiritä häntä. Kaiken sen hellyyden, viisauden ja hurmaavan kauneuden lisäksi, joista vanhuksen sydän joka päivä nautti, uskoi hän tyttärensä omaavan ne ylikuonnolliset lahjat ja voimat, jotka tämä niin häikäilemättä väitti itsellään olevan. Ja hän jäi seisomaan ovipieleen katsellen tytärtään ja rukoillen kaikkia jumalia ja haltijoita Atheenesta aina hänen suojelushenkeensä asti, että ne muuttaisivat päätöksen, jota vastaanpanemaan hän oli liian heikko ja hyväksymään taas liian järkevää.

Viimein oli taistelu ohi ja Hypatia kohotti katseensa, joka oli jälleen kirkas, tyyni ja juhlallinen.

"Olkoon niin. Kuolemattomien jumalien vuoksi — taiteen, tieteen ja tiedon ja filosofian vuoksi — Olkoon niin. Jos jumalat uhria vaativat, olen minä heidän käytettävänä. Jos Kreikan laivasto ei nytkään voi neitsyttä uhraamatta laskea voittaan ja sivistäen ulapalle, panen minä kaulani alttiiksi uhripuukolle. Isä, elä enää kutsu minua Hypatiaksi, vaan Iphigeniaksi!"

"Ja minäkö olisin Agamemnon?" vanhus kysyi koettaen ilonkyyneleittänsä keskeltä leikkiä laskea. "Sinä kai pidät minua kovin julmana isänä; mutta —".

"Säästä minua isä — olen sinua säästänyt."

Ja Hypatia ryhtyi kirjoittamaan vastaustaan.

"Olen hyväksynyt hänen tarjouksensa — vaikka ehdollisesti. Ja siitä, onko hänellä rohkeutta täyttää tuo ehto tai ei, riippuu — Elä kysy, mikä se on. Kun Kyrillos on kristityn rahvaan johtaja, voi olla parempi sinulle, isä, että voit kieltää tietäväsi mitään vastaukseni sisällöstä. Tyydy siihen. Olen vastannut niin, että jos hän menettelee niinkuin sinä tahtoisit hänen menettelevän, menettelen minä niinkuin sinä tahtoisit minun menettelevän."

"Ethän vain ole ollut liian äkkipikainen. Ethän vain ole vaatinut häneltä jotain, jota hän yleisen mielipiteen vuoksi ei uskalla julkisesti tunnustaa mutta jonka hän kyllä sallisi sinun tekevän kun kerran —"

"Olenpa niinkin. Jos minun täytyy uhriksi antautua, vaadin, että uhripappi ainakin on mies eikä mikään heittiö ja tuuliviiri. Jos hän uskoo kristittyjen uskontoon, puolustakoon hän sitä väitöksiäni vastaan, sillä sen tai minun täytyy kukistua. Jos hän ei usko — kuten luulenkin — niin lakatkoon valheessa elämästä ja syytämästä suustaan häväistyksiä kuolemattomia kohtaan, häväistyksiä, joita hänen sydämensä ja järkensä paheksuu!"

Ja hän kutsui jälleen orjattarensa, antoi hänelle kirjeen sanaakaan virkkamatta, sulkeutui huoneeseensa ja koetti syventyä Plotinus-tutkimuksiinsa. Mutta mitä merkitystä metafysikan pilventakaisilla haaveiluilla oli hänelle näissä inhimillisten tunteitten todellisissa ristiriidoissa? Mitä hyödyttivät nuo määrittelyt siitä miten yksityiset sielut kehittyvät yhdestä yhteisestä, kun hänen oman sielunsa oli yksin ja omalla vastuullaan täytynyt tehdä niin vaikea päätös? Tai mitä hyödytti kirjoitella kynällä ja musteella kauniita sanoja korkeimman Järjen muuttumattomuudesta, kun hänen oman järkensä oli henkensä edestä täytynyt taistella epäilyksien pimeällä, myrskyisellä ja rannattomalla merellä? Voi miten suuremmoiselta, selvältä ja loogilliselta kaikki olikaan näyttänyt vielä puolen tuntia sitte. Ja miten kumoamattomasti hän oli eri päätelmien kautta todistanut, ettei pahaa ollut olemassa — että paha oli vain hyvän alhaisempi muoto, yksi sen suuren hengen lukemattomista tuotteista, joka ei voinut erehtyä eikä muuttua. Tuo muoto oli vain niin omituinen ja salaperäinen, että se herätti vastenmielisyyttä kaikissa muissa paitsi filosofeissa, jotka olivat oppineet näkemään sen haaran, mikä tuon näöltään karvaan hedelmän yhdisti siihen täyskelpoiseen alkujuureen, josta se oli versonut. Kykenikö hän tässäkin näkemään tuon haaran — ymmärtämään jotain yhteyttä olevan puhtaan ja korkeimman Järjen ja tuon irstaan ja roistomaisen Oresteen mielistelyjen välillä? Eikö tämä ollut puhdasta pahaa, pahaa, jossa ei ollut tippaakaan olleesta, olevasta tai tulevasta hyvästä?...

Totta kyllä että hän voisi kaikesta huolimatta säilyttää henkensä puhtaana; hän uhraisi vain alhaisen ruumiinsa ja jalostaisi itseuhrinsa kautta sieluansa. — — — Mutta eikö tämä juuri lisäisi uhrin kammottavaisuutta, tuskallisuutta ja pahuutta — tuota ainakin hänelle mitä todellisinta pahuutta, jota ei voinut olemattomaksi selittää? Ja kumminkin jumalat sitä vaativat! Olivatko he tässä oikeudenmukaiset ja armeliaat? Sopiko heidän arvolleen kiduttaa häntä, heidän viimeistä, uskollista papitartaan? Vaativatkohan he sitä? Eikö sitä jumalilta vaatinut joku vielä heitä korkeampi olemus, jonka ilmauksia, välikappaleita ja leikkikaluja he vain olivat? — Tai vaatikko siltä uhria vielä sitäkin korkeampi olemus — joku nimetön, järkähtämätön kohtalo, jonka uhreja olivat Orestes ja hän ja koko taivas ja maa, joita väistämätön pyörre laahasi avuttomina, toivottomina kohti kullekin määrättyä

päämaalia? — Ja hänelle oli tämä määrätty! Sitä ajatusta ei jaksanut kestää, se huimasi päätä. Ei, hän ei tahtonut totella! Hän panisi vastaan! Prometheun lailla hän uhmaisi kohtaloa, katsoisi sitä silmästä silmään, tuli mikä tuli! Ja hän hypähti pystyyn pyytääkseen kirjeensä takaisin... Mirjam oli mennyt ja hän heittäytyi lattialle ja itki katkerasti.

Eikä hän varmastikaan olisi tyyntynyt, jos olisi nähnyt Mirjam vanhuksen kiiruhtavan likaiseen kotiinsa juutalaiskorttelissa, avaavan ja lukevan siellä kirjeen, ja sinetöivän sen jälleen niin taitavasti ettei terävinkään silmä olisi voinut huomata muutosta. Ja vielä vähemmin hän olisi tyyntynyt jos olisi kuullut keskustelun, joka tapahtui Oresteen palatsin kesähuoneessa, mainitun korkea-arvoisen valtiomiehen ja Rafael Aben-Ezran välillä. He loikoivat vastatusten kumpikin leposohvallaan ja arpapelin ääressä kuluttivat vastausta odotellessaan pitkiksi venyviä hetkiä.

"Taas kaksoiset! Te olette pahalaisen kanssa liitossa, Rafael!"

"Siitpä näyttää", Rafael vastasi pyyhkäisten kultakolikot taskuunsa...

"Milloin luulette sen akan palaavan?"

"Kun on lukenut läpi teidän kirjeenne ja Hypatian vastauksen."

"Lukenut ne?"

"Tietysti. Ette kai luule hänen olevan niin typerä, että kulettaisi sanaa, tietämättä mitä se merkitsee? Elkkä suuttuko; ei hän juorua. Hän antaisi vaikka toisen noista hehkuvista hiilistä, joita hän silmikseen nimittää, saadakseen asian onnistumaan."

"Minkä vuoksi?"

"Teidän ylhäisyytenne kyllä sen älyää, kun vastaus saapuu. Siellä hän onkin; kuulen askelia käytävässä. Mutta lyödäänpä vetoa ennenkuin he tulevat sisään. Minä panen kaksi yhtä vastaan siitä, että Hypatia vaatii teitä kääntymään pakanaksi."

"Mistä lyödään vetoa? Neekeripojista?"

"Mistä vain haluatte."

"Olkoon menneeksi. Sisään, orjat!"

Hypokorisma astui nyrpeän näköisenä sisään.

"Se juutalaisraivotar on tuolla ulkona kirje kädessään ja on niin häpeämätön, ettei anna minun tuoda sitä sisälle."

"Tuo sitte akka sisään. Pian!"

"Mitähän varten sitte minä täällä olen, jos teillä on salaisuuksia, joita minä en saisi tietää" mutisi nokkaviisas orja.

"Tahdotko saada sinisiä piirtoja noille valkoisille kupeillesi, sinä apina?" Orestes ärjäsi. "Jos haluttaa, niin nahkapiiska riippuu tuossa valmiina."

"Pannaanpa hänet pariaksi tunniksi tuohon polvilleen pöydäksemme", Rafael virkkoi, "kuten ennen tapasitte armenialaisille tytöille tehdä."

"Ahaa, vieläkö sen muistatte? Kai muistatte myöskin, miten ne barbaaripapat rupesivat murisemaan ja minun täytyi lopuksi ristiinnaulita heistä muutamia? Se oli vasta elämää se! Minä rakastan noita syrjäpaikkoja, joissa ei kukaan turhia utele; mutta täällähän on kuin eläisi Nitrian munkkien keskellä. Siinähän Canidia tuleekin! Ah, vastaus? Anna se tänne, sinä välittäjien kuningatar!"

Orestes luki — ja hänen naamansa piteni.

"Olen voittanut, vai?"

"Ulos orjat. Varokaa kuuntelemasta!"

"Olen siis voittanut?"

Orestes lykkäsi kirjeen hänelle ja Rafael luki:

"Kuolemattomat jumalat eivät kärsi mitään puolinaista jumaloimista; ja hänen, joka haluaa käyttää hyväkseen heidän papittarensa neuvoja, tulee muistaa, etteivät he anna papittarelleen minkäänlaisia

vihjauksia, ennenkuin heidän maineensa on saatettu entiseen loistoonsa. Jos hän, joka halajaa päästä Afrikan herraksi, uskaltaa polkea tuon vihatun ristin jalkainsa alle ja luovuttaa Cæsareumin niille, joiden palvelukseen se rakennuttiin, jos hän uskaltaa suullaan ja teoillaan julkisesti julistaa halveksumisensa, jonka hänen aistinsa ja järkensä jo ovat hänessä synnyttäneet tuota nykyajan raakaa taikauskkoa kohtaan, silloin hän olisi osottanut olevansa mies, jonka rinnalla olisi kunnia työskennellä, jotain uskaltaa ja kuollakin suuren asian puolesta. Mutta siksi — —"

Ja siihen loppui kirje.

"Mitä nyt tehdä?"

"Ottakaa hänet sanoistaan kiinni."

"Taivas varjelkoon! Minut julistetaan pannaan! Ja — ja — minne minun sieluni joutuu?"

"Minnepä se muutenkaan joutunee", Rafael vastasi silmää räpäyttämättä.

"Tarkotatte — — tiedän, miten te kirotut juutalaiset luulette käyvän kaikille muille paitsi itsellenne. Mutta mitä maailma sanoisi? Minä luopio! Ja Kyrillon ja kansan silmien edessä! Minä en uskalla; sen sanon suoraan!"

"Eihän kukaan ole teitä pyytänyt uskosta luopumaan."

"Miten — mitä? Mitä nyt sanoittekaan?"

"Minä pyysin teitä lupaamaan. Ei, tapahtuisi ensi kerran, ettei ennen naimista annettuja lupauksia sitten jalestöpäin niin pilkusta pilkkuun täytettäisi."

"En uskalla — tuota, en tahdo luvata. Alan jo epäillä, että tämä on vain joku juutalaiskujeistanne, joilla tahtoisitte saada minut loukkaamaan kristityitä, joita vihaatte."

"Voin vakuuttaa halveksivani koko ihmiskuntaa liian syvästi voidakseni ainoatakaan ihmistä vihata. Miten välinpitämätön koko asiasta olin ehdottaessani teille tätä aviokauppaa, ette koskaan tule tietämään; ja minä tulisinkin kehumaan itseäni, jos siitä kertoisin. Mutta kyllä teidän toden totta täytyy jotain uhrata voittaaksenne se tyttöhupakko. Kun teillä olisi hänen syvämielteisyytensä ja uskaliaisuusensa apunanne, vetäisitte te aivan varmaan vertoja sekä roomalaisille että byzantilaisille ja gooteille. Ja mitä hänen kauneuteensa tulee — niin hänellä on kuoppainen ranteen sisäpuolella, juuri siinä missä hänen pieni viehkeä kätensä alkaa, joka vastaa kaikkea muuta lihaa ja verta koko Aleksandriassa."

"Kautta Jupiterin! Tehän ihaillette häntä niin suuresti, että minusta tuntuu, kuin olisitte itse häneen rakastunut. Miksi te ette nai häntä? Minä teen teistä pääministerin ja silloin on meillä hänen neronsa käytettävänäimme tarvitsematta vaivata itseämme hänen haaveiluillaan. Kautta kahdentoista jumalan! Jos te hänet naitte ja autatte minua, teen minä teistä mitä vain haluatte."

Rafael nousi ylös ja kumarsi lattiaan asti.

"Teidän korkea-arvoisuutenne aivan painaa minut maahan suopeudellaan. Mutta minä vakuutan teille, että kun tähän asti olen välittänyt ainoastaan omista harrastuksistani, ei voida toivoa, että nytkään antautuisin toisten avustajaksi, vaikkapa te olisittekin tuo avustettava."

"Suoraa puhetta!"

"Aivan niin; ja sitä paitsi, kenen tahansa minä nainenkin, tulee hän sekä käytännöllisesti että teoreettisesti olemaan minun yksityistä ja ainoastaan itselleni kuuluvaa omaisuutta... Ymmärrätkö?"

"Taas selvää puhetta!"

"Aivan niin; ja puhumattakaan kolmannesta syystä, siitä nimittäin, ettei hän ehkä haluaisikaan minua ottaa, pyydän saada huomauttaa, ettei olisi ollenkaan suotavaa, että maailma puhuisi minulla, alamaisella, olevan viisaamman ja kauniimman vaimon kuin teillä, hallitsijalla, ja vielä lisäksi vaimon, joka ensin olisi hylännyt mainitun hallitsijan korkean tarjouksen."

"Kautta Jupiterin! Hän on täydellä todella hylännyt tarjoukseni! Mutta sitä hän tulee katumaan! Hullu olinkin kun sen ollenkaan tein! Mitä hyötyä henkivartijoista on, jos ei tahtoansa saisi täytetyksi? Jos hyvät keinot eivät auta, niin kyllä huonot! Minä noudatan hänet heti paikalla!"

"Korkea-arvoisin majesteetti — se ei onnistu. Ette näy tuntevan sen naisen päättäväisyyttä. Ruoskat ja

tuliset raudat eivät häneen vaikuta, eivät ainakaan elävänä; ja kuolleena ei hänestä teille ole minkäänlaista hyötyä, mutta Kyrillolle kyllä suurikin."

"Miten niin?"

"Hän on mitä suurimmalla mielihyvällä kääntävä koko jutun aseeksi teitä vastaan. Hän tulee selittämään, että neito kuoli marttyyrikuoleman pyhintä katodista ja apostoolista uskontoa puolustaessaan, panemaan toimeen ihmeitä hänen ruumisarkkunsaa ääressä ja niiden voimalla hautaamaan teidät palatsinne raunioihin."

"Kyrillos saa siitä kuulla joka tapauksessa ja se on toinen pulma, johon olette minut saattanut, te vehkeilevä hirtehininen! Ja tyttö tulee kehuskelemaan ympäri kaupungin että minä olen tehnyt hänelle naimatarjouksen mutta että hän on nähnyt hyväksi hyljätä se!"

"Hän on liian viisas siten menetelläkseen. Hänellä on älyä tarpeeksi ymmärtääkseen, että jos hän sen tekisi, ilmoittaisitte te kristityille mitkä ehdot hän teille pani, ja huolimatta siitä että hän niin syvästi halveksii lihallista ulkokuortaansa, ei hänellä ole ollenkaan halua päästä siitä joutumalla kristittyjen munkkien kappaleiksi revittäväksi; mikä muuten sangen otaksuttavasti kaikessa tapauksessa lieneekin hänen loppunsa, kuten hän itsekin surullisina hetkinään tunnustaa!"

"Mitä neuvotte sitten minut tekemään?"

"En kerrassaan mitään. Antaa sen profeetallisen hengen haihtua hänestä pois mikä päivässä tai parissa tapahtuneekin, ja sitte — en tunne silloin ollenkaan naisluonnetta, ellei hän tingi vähän omasta hinnastaan. Uskokaa pois, että huolimatta kaikesta sanomattomuuksien ihailemisestaan ja tunnottomuudestaan ja seitsemännenten taivaan kuunvalosta, josta täällä Aleksandriassa niin paljon ilveilläään — on valtaistuin Hypatia Velhollekin liian makea syötti hyljittäväksi. Jättää hyvä koskematta on hyvä ohje, mutta jättää paha koskematta on vielä parempi. Ja nyt vielä yksi veto ennen kuin eroamme ja tällä kertaa kolme yhtä vastaan. Jos ette ryhdy toimiin puoleen ettekä, toiseen, lähettää hän omasta aloitteestaan teitä noutamaan ennenkuin kuukausi on umpeen kulunut. Kaukaasialaisista muuleista? Olkoon menneeksi."

"Olette te sittekin parhain neuvonantaja mitä prefekti paralla voi olla. Jos minulla vain olisi sellainen yksityisomaisuus kuin teillä, ottaisin vain rahat ja antaisin asioiden kulkea omia teitään."

"Se onkin oikea, menestyksellinen hallitustapa. Orjanne pyytää nyt saada jättää hyvästi. Elkkää unhottako vetoamme. Kai syötte päivällistä kanssani huomenna?"

Rafael poistui kumarrellen.

Jättäessään prefektin asunnon, huomasi hän Mirjamin toisella puolen katua, nähtävästi odottamassa. Heti kun hän näki tulijan, läksi hän liikkeelle näyttämättä ollenkaan huomanneensa häntä. Vasta kun Rafael kääntyi toiselle kadulle riensi hän luo ja tarttui hänen käsivarteensa.

"Uskaltaako se narri?"

"Kuka ja mitä?"

"Tiedät mitä tarkoitan. Vai luuletko, että Mirjam vanhus kuljettaisi kirjeitä ottamatta selville mitä ne sisältävät? Luopuuko hän uskosta? Kerro! Minä vaikenen kuin muuri!"

"Se narri on löytänyt vanhan koinsyömän omantuntoriekaleen jostain sydämensä sopukasta, eikä uskalla."

"Kirottu konna! Ja minä kun jo suunnittelin sellaisen kaappauksen! Minä olisin vuoden kuluessa lakaissut pois kaikki kristityt koirat koko Afrikasta. Mitä se mies pelkää?"

"Helvetin tulta!"

"Mutta sinne hän joutuu joka tapauksessa, mokoma matelija!"

"Jo hänelle viittailin siihen suuntaan niin hienosti kuin osasin, mutta kuten kaikilla muilla ihmisillä, on hänelläkin erikoinen halu päästä sinne omia teitään."

"Hirtehininen! Kenen nyt löydän? Voi jos Pelagiolla olisi koko ruumiissaan niin paljon älyä kuin Hypatialla on pikkusormessaan, niin korottaisin hänet ja hänen goottinsa Cæsarien valtaistuimelle. Mutta —"

"Mutta hänellä on viisi aistia ja juuri sen verran älyä, että osaa niitä käyttää, hä?"

"Elä häntä siitä moiti, sitä pikku sydänkäpyä!"

"Minä olen häneen kaikesta huolimatta ihastunut. Aivan se lämmittää vanhaakin verta kun näkee miten perinpohjaisesti hän ymmärtää ammattinsa ja miten hän siitä nauttii, aivan kuin oikea Eevan tytär konsanaan."

"Hän onkin ollut onnistunein kasvattisi, äiti. Sinä, voitkin hänestä ylpeillä."

Vanha akka nauraa hyrisi hetkisen itsekseen ja kääntyen sitte äkkiä Rafaeliin virkkoi:

"Kas tässä! Lahja sinulle." Hän veti esiin loistavan sormuksen.

"Miksi sinä, äiti, minulle aina lahjoja kannat? Vasta kuukausi sitte sinä lähetit minulle tämän myrkytetyn tikarin."

"Miksipä en — miksipä en? Miksi ei juutalainen antaisi lahjoja juutalaiselle? Ota tämä vanhan vaimon sormus!"

"Mikä komea opaali!"

"Niin, niin, opaali se todella on! Ja aivan kuin Salomonin oikea sormus; nimikin siihen on piirretty, jota ei hevillä lueta. Ota se, sanon minä! Ken tahansa sitä kantaneekin, hänen ei tarvitse pelätä tulta, rautaa, myrkyä eikä naissilmäiä."

"Eikö sinunkaan silmiäsi, vai?"

"Ota se, sanon minä!" ja Mirjam tarttui hänen käteensä ja työnsi väkisin sormuksen hänen sormeensa. "Kas niin! Nyt olet turvassa. Ja nyt kutsu minua jälleen äidiksi. Minä pidän siitä. En tiedä miksi, mutta minä pidän siitä. Ja — Rafael Aben-Ezra — elä naura minulle äläkä nimitä minua akaksi ja velhoksi, kuten tapasi on. En siitä välitä, kun muut niitä nimityksiä käyttävät, olen tottunut niihin. Mutta kun sinä sen teet, tekee mieleni survaista tikari sydämeesi. Sen vuoksi annoin sinulle tikarin. Kannoin sitä ennen kupeellani ja minua pelotti, että jonakin kauniina päivänä joutuisin kiusaukseen käyttää sitä, kun tulini ajatelleeksi, miten kauniilta ja tyyneltä kuolleena näyttäisit ja miten onnellinen sielusi olisi Abrahamin sylissä katsellen niitä matelijoita, jotka siellä alhaalla ikuisesti paistuvat helvetin tulella. Elä naura minulle, sanon minä, eläkä pane vastaan! Voi käydä niin, että minä jonakin päivänä teen sinusta keisarin pääministerin. Minä voin sen tehdä, jos vaan haluan."

"Taivas varjelkoon", Rafael nauraen huudahti.

"Elä naura! Katsoin viime yönä tähdistä kohtaloasi ja minä tiedän, ettei sinulla ole ollenkaan naurun syytä. Suuri vaara uhkaa sinua ja voimakas kiusaus. Ja jos sinä sen myrskyn kestät, voi sinusta tulla kamariherra, pääministeri, keisari, mitä vain haluat. Ja sinusta on tuleva — kautta neljän päänenkelin — sinusta on tuleva!"

Ja vanha nainen hävisi muutamaan syrjäkujaan jättäen hämmästyneen Rafaelin yksikseen.

"Mooses ja profeetat! Aikooko tuo vanha rouva naida minut? Mitähän tässä perin laiskassa ja itsekkäässä persoonallisuudessa, joka minun nimeäni kantaa, lienee sellaista, mikä niin runollisia tunteita herättää? Kas niin, Rafael Aben-Ezra, sinulla on nyt Bran-koirasi lisäksi vielä yksi ystävä tässä maailmassa ja siis yksi kiusa lisää, sillä ainahan ne ystävät odottavat, että heidän ystävyytensä ja ystäväntönsä ja muut sellaiset asianomaisella tavalla heille palkitaan. Onkohan se vanha rouva ehkä jostain lapsenryöstöstä joutunut pulaan ja haluaa nyt minun vaikutustani, päästäkseen siitä pois? — — — Vielä kilometri tätä uunikuumaa taivalta, ennenkuin kotiini pääsen!... Täytyy kai ottaa ajopelit tai kantotuoli tai jokin sellainen ensi asemalta... ja ajaja, joka äsken on syönyt sipulia... Mutta tietystikään en saa minkäänlaisia kulkuneuvoja, ennenkuin olen kotini luona. Oi sinä jumalainen eetteri, kuten Prometheus sanoo, ja te kevytsiipiset tuulet, (toivoisin nyt niiden edes vähän puhaltavan) milloin tämä kaikki loppuukaan? Kolme ja kolmekymmentä vuotta olen jo kiusautunut tässä hullujen ja roistojen Baabelissa; ja kun minulla on näin inhottavan hyvä terveys, joka ei salli luuvalon eikä vatsakouristustenkaan minuun tarttua, täytyynee minun vielä toiset kolmekymmentäkolme vuotta kärsiä täällä... Minä en tiedä mitään, en välitä mistään enkä toivo mitään; enkä edes viitsi pistää reikää itseeni, että sekin pieni älymäärä, mikä minussa on, vuotaisi ulos ja minä saisin nähdä jotakin, joka todella näkemistä ansaitsee, ja toimittaa älypahaselleni jotakin, mikä todella olisi toimittamisen arvoista — ellei elämä haudan tuolla puolen osottautuisi aivan yhtä typeräksi kuin täälläkin... Milloinhan tämä kaikki loppuu ja minä pääsen Abrahamin syliin — tai jonkun muun kunhan vaan en naisen!"

PÄIVÄ ALEKSANDRIASSA.

Sillä välin oli Filammon goottineen yhä liukunut myötävirtaan. He sivuuttivat toisen toisensa perästä ikivanhoja kaupunkeja, jotka nyt olivat kuihtumassa, ja kanavan suita, jotka, kuten edellisetkin, nyt olivat roomalaisten sorto- ja kiskomispolitikan vaikutuksesta nopeasti rappeutumassa samoin kuin ne pelotkin joita ne kastelivat. Eräänä iltana saapui venhe lopulta suureen Aleksandrian kanavaan. Yön aikana meloivat he yli Mareotisjärven syvyyksien, joissa tähdet kiiluen tuikkivat, ja seuraavan aamun sarastaessa huomasivat olevansa keskellä maailman suurimman merisataman lukemattomia mastoja ja meluisia laivasiltoja. Muukalaisten kirjavat parvet, kaiken maailman kielten surina, suunnattomat kauppatavara- ja vehnäkasat, jotka kuivassa ilmassa olivat taivasalla, Roomaan lähtevien jyvälaivojen muodottoman suuret rungot, jotka monikerroksisina törröttivät korkeina kuin uivat palatsit, taampana sisäsataman rakennukset — kaikki nämä ja sadat muut ihmeedet saivat nuoren munkin ajattelemaan, ettei maailma ainakaan ensi silmäyksellä näyttänyt hyljättävältä. Hedelmäkasojen edessä, jotka markkinavenheet olivat tuoreina kaupunkiin tuoneet, näkyi laivasilloilla laumottain mustankiiltäviä neekeriojia, jotka auringonpaisteessa loikoen ja kompasanoja lennätellen pälyivät ostajaparviin tutkivasti ja omalla tavallaan keimaillen. Eivät he ainakaan näyttäneet olevan sitä mieltä, että muutos erämaan aherruksista kaupungin ylellisyyteen olisi muutos pahempaan. Filammon käänsi silmänsä pois turhuutta katselemasta; mutta minne hän katseensa suuntasikin, uutta turhuutta se vain kohtasi. Tämä uusien esineiden paljous pani hänen päänsä pyörälle ja kaikkialta kuuluva melu huumasi hänen korviaan. Vähältä piti, ettei hän senkään vertaa kyennyt tyyntymään, että voi käyttää hyväkseen ensimmäistä tilaisuutta päästä pakoon vaarallisilta seuralaisiltaan.

"Halloo!" huusi Smid, aseseppä, kun Filammon töytäsi laivasillalle johtaville portaille, "et kai aijo juosta tiehesi jättämättä meille hyvästi?"

"Jää minun luokseni, poika", Wulf vanhus virkkoi. "Minä pelastin sinut ja sinä olet minun mieheni."

Filammon pysähtyi empien.

"Olen munkki ja Jumalan mies."

"Eihän se esteenä liene. Minä teen sinusta soturin."

"Aseet, joilla taistelen, eivät ole lihasta ja verestä, ne ovat rukoukset ja paastoaminen", vastasi Filammon parka, joka jo tunsu, että hän tuhat kertaa paremmin tarvitsisi niitä aseita Aleksandriassa kuin konsaan erämaassa. "Antakaa minun mennä! En ole teidän elämäänne luotu. Minä kiitan teitä, siunaan teitä, minä rukoilen teidän puolestanne, herra, mutta antakaa minun mennä!"

"Hän on jänishousu!" karjasi puolen tusinaa ääniä. "Miks'et antanut, meidän tehdä hänelle niinkuin tahdoimme, Wulf prinssi? Mitä muuta kiitosta voitkaan munkilta odottaa!"

"Minäkin olen hänelle vähän leikistä velkaa", Smid virkkoi. "Tässä on maksu!"

Ja varman käden heittävä tappara lensi vinkuen suoraan Filammonin päätä kohti. Parhaiksi hän ennätti väistää sen, ja ase iski hänen taakseen marmooriseinaän.

"Hyvin väistetty!" Wulf tyyneesti sanoi; mutta merimiehet ja markkina-akat ylhäällä rannalla kirkuivat murhasta, ja tullivirkamiehet ja sataman muut virkamiehet ja poliisit riensivät paikalle, vetäytyen kuitenkin heti takaisin kun amaali venheen keulasta jyrisi: "Ei mitään hätää, hyvät miehet! Me olemme vain gootteja ja tulemme tervehtimään prefektiä."

"Vain gootteja, te aasinratsastajat!" lisäsi Smid. Tämän pahaa ennustavan nimen kuultuaan koetti koko väkijoukko näyttää aivan välinpitämättömältä ja huomasi äkkiä, että heidän läsnäoloansa tarvittiin kokonaan toisella suunnalla.

"Antakaa hänen mennä", sanoi Wulf astuessaan portaille. "Antakaa pojan mennä! Aina kun olen johonkin ihmiseen vähän kiintynyt", murisi hän itsekseen, "olen hänen suhteensa pettynyt — ja mitäpä muuta voisin tältäkkään nulikalta odottaa. Tulkaa miehet rannalle ja käykäämme ryyppyille!"

Luonnollisesti Filammon, kun hänellä nyt oli lupa mennä, halusikin jäädä — ainakin käydä isäntiään kiittämässä. Vastahakoisesti hän kääntyi lausuakseen kiitoksensa niin pian kuin mahdollista ja tapasi Pelagian jättiläisimäisine rakastajineen juuri nousemassa kantotuoliin. Silmät maahan luotuina lähestyi hän tuota ihanaa lohikäärmettä ja sopersi hänelle jonkun epäselvän sanan; mutta Pelagia hempeästi hymyillen heti kääntyi häneen.

"Kerro meille vähän enemmän itsestäsi ennenkuin eroamme! Sinä puhut niin; kaunista kreikkaa,

oikeata ateenalaista. On hauskaa kuulla taas pitkiä ajoista omaa murrettansa. Oletko koskaan ollut Ateenassa?"

"Aivan pienenä poikasena, muistelen — tuota luulen —"

"Mitä?" Pelagia kiihkeästi kysäsi.

"Suuri talo Ateenassa — ja hirvittävä taistelu siellä — ja tulo Egyptiin laivassa."

"Taivas!" huudahti Pelagia ja vaiken. "Merkillistä! — Tytöt, kuka sanoikaan, että hän on minun näköiseni?"

"Minä vakuutan, ettemme mitään pahaa tarkoittaneet, me vaan sanoimme sen leikkillä", ehätti muuan joukosta.

"Minun näköiseni — sinun täytyy tulla luoksemme. Minulla on sinulle jotain sanomista — sinun täytyy!" Filammon ymmärsi väärin hänen kiihkeän äänensä. Hän teki tahtomattaan torjuvan liikkeen ja oli valmis juoksemaan tiehensä. Pelagia purskahti nauruun.

"Elä toki, poika parka, ole niin turhamainen, että epäilisit jotain. Tule vain! Luuletko, ettei minulla ole sinulle sanottavana mitään muuta kuin hassutuksia? Tule käymään luonani. Se voi olla sinulle hyödyksi. Minä asun" — hän sanoi jonkun hienon kadun nimen, joka painui vastoin tahtoakin Filammonin mieleen vaikka hän itsekseen pyhästi lupasi, ettei kutsua noudattaisi.

"Jätä nyt se villi mies ja tule", ärähti amaali kantotuolista. "Et kai aijo kääntyä nunnaksi?"

"En ainakaan niin kauvan kuin se mies, jonka kaikkein ensiksi tässä maailmassa tapasin, on elossa", Pelagia vastasi nousten kantatuoliin ja antaen samalla mitä ihanimman, valkoisen kantapään ja nilkan pistää esiin ampuakseen siten partialaisen lailla nuolen vielä paetessaankin. Mutta se ei osunut Filammoniin, jonka lukemattomat nauravat palvelijat olivat jo tunkeneet syrjään keskelle koreja, pukulaatikoita ja lintuhäkkeitä. Hän oli iloinen päästessään pakenemaan häntä ympäröivään Baabeliin ja ryhtyi heti kyselemään tietä patriarkan talolle.

"Patriarkan talolle?" vastasi mies, jolle hän ensiksi teki kysymyksen. Hän oli pieni, hoikka, tummahoinen, ja vilkassilmäinen mies, joka vieressään hedelmäkori, paistatti päivää muutamalla tukilla ja mieltäväisenä papyrussauvaansa pureskellen terävästi tarkasteli muukalaisia. "Minä tiedän sen; tietysti minä tiedän sen; koko Aleksandrialla on syytä kyllin tietää missä patriarkan asunto on. Oletko munkki?"

"Olen."

"Kysy sitte munkeilta tietäsi. Et tarvitse kauan kävellä, ennenkuin jonkun heistä tapaat."

"Mutta enhän edes tiedä mihin suuntaan on mentävä. Mitä sinulla on munkkeja vastaan, mies hyvä?"

"Kuule, nulikka! Sinä näytät olevan liian avosydäminen munkiksi. Elä sentään luulottele, että sellaisena kauan pysyt. Jos kykenet täällä kuukauden päivät kantamaan lampaannahkaa ja kiertämään kirkkoja, oppimatta valehtelemaan, panettelemaan ja rähisemään ja ottamaan osaa kapina- ja murhailveilyihin — niin silloin olet mies parempi kuin luulukaan. Minä, herra, olen kreikkalainen ja filosofi, vaikka maallisen elämän pyörrevirta ehkä on, ja todella onkin, sulkenut taivahisen kipinäni kantajan hahmoon. Sen vuoksi, nuorukainen", jatkoi pikku mies hypäten pystyyn pölkylle kuin suuttunut apina ja tehden sauvallaan mahtavan liikkeen, "senvuoksi kannan minä koko munkkien sukukuntaa kohtaan kolminkertaista vihaa. Ensiksi vihaan minä heitä miehenä ja aviomiehenä... sillä kaunottarien — tai heidän vastakohtiensa — suosiosta olen minä osalla sellaisella kuin olen, ja jos munkit saisivat ilkeämielisen tahtonsa täytetyksi, eivät he jättäisi maailmaan miehiä eivätkä naisia. Yhden ainoan sukupolven aikana hävittäisivät he koko ihmiskunnan vapaaehtoisen itsemurhan kautta! Toiseksi vihaan minä heitä kantajana, sillä jos kaikki ihmiset olisivat munkkeja, ei kukaan olisi laiska, ja koko kantajien ammattikunta kuolisi työn puutteesta. Kolmanneksi vihaan minä heitä filosofina, sillä samoin kuin väärä raha on oikean rinnalla inhottava samoin inhottaa munkkien järjetön ja eläimellinen asketismi kaikkia niitä, jotka kuten minä filosofeista alhaisin, halajavat elää puhtaan järjen vaatimusten mukaista elämää ja koettavat harjoittaa loogillista ja järjestelmällistä itsensä hillitsemistä?"

"Sano minulle", Filammon naurahtaen kysäsi, "kuka on ollut opettajasi filosofiassa?"

"Klassillisen viisauden lähde, itse Hypatia. Kuten se muinaisajan viisas — nimi on munkille yhdentekevä — joka öisin teki työnsä että päivät saisi tutkia, olen minä hänen luentuhuoneensa pyhällä sisäankäytävällä päällysvaatteiden ja päivänvarjojen vartijana, että saisin imeä itseäni taivaallista viisautta. Nuoruudestani asti olen tuntenut, että sieluni on tuota aineellisuuteen kiintynyttä rahvasta

korkeammalla. Hän sai minulle selviämään sen ihanan tosiseikan, että minä olen kipinä itse jumaluudesta. Langennut tähti olen kyllä, herrani!" jatkoi hän mieltäväästi ja hiveli kädellään laihaa vatsaansa — "langennut tähti — langennut — niin sanoakseni, jos filosofian arvo sellaista vertausta kärsii, alhaisemman maailman sikojen sekaan — ja aivan itse sikopahnaan. — Mutta minä näytän sinulle sittekin tien arkkipiispan luo. Onhan se filosofillinen ilo saada näyttää aarteitaan vaatimattomalle nuorukaiselle. Ehkä autat minua kantamaan tätä hedelmäkoraa?"

Ja pikku mies hyppäsi alas tukilta, asetti korinsa Filammonin pään päälle ja läksi astumaan ylös läheistä katua.

Filammon seurasi häntä puoleksi halveksien, puoleksi ihmetellen että mitähän tuo filosofia mahtoi olla, joka niin surkuteltavassa olennessa, kuin hänen repaleisessa ja apinamaisessa pikku oppaassaan, voi pitää vireillä itserakkautta. Mutta tuo hänelle outo jyrinä ja melu kaduilla, jännitettyjen kasvojen alituinen vilinä, pitkissä jonoissa kulkevat ajopelit, kantotuolit, lastatut aasit, kameelit ja elefantit, jotka matkallaan Moonkadun kautta sen takana olevalle valtakadulle myllersivät hänen ohitsensa ja pakottivat hänet usein pakenemaan portaille tai porraskäytäviin, täyttivät pian hänen mielensä ihmettelevällä uteliaisuudella. Ja samalla häntä rupesi tämä elävä erämaa pelottamaan paljoo enemmän kuin konsaan se kuollut hiekkaerämaa, jonka hän oli jättänyt. Hän rupesi jo kaipaamaan Lauran rauhaa ja lepoa, ihmisiä, jotka hänet tunsivat ja hänelle hymyilivät. Mutta liian myöhäistä oli nyt kääntyä takaisin. Hänen oppaansa seurasi pari mailia suurta pääkatua, jota kaupungin keskustassa leikkasi kohtisuorana viivana toinen yhtä komea katu. Sen molemmissa päissä hämmöittivät epäselvinä liikkuvan ihmisvirran yläpuolelta erämaan keltaiset hietakummut. Mutta suoraan edestäpäin välkkyi mastometsän läpi sinervä meri.

Vihoviimein saapuivat he satamaan kadun toisessa päässä. Ja siellä ilmestyi Filammonin hämmästyneiden silmien eteen ääretön sininen ulappa, joka puoliympyränä kaareutui palatsin ja torien edustalla... Hän pysähtyi vaistomaisesti, pieni opas pysähtyi myöskin ja silmäili syrjästä nuoreen munkkiin nähdäksensä minkä vaikutuksen tämä suuremmoinen panoraama tekisi häneen.

"Kas siinä! — katso käsialojamme! Meidän kreikkalaisten! — meidän pimeässä elävien pakanoiden! Katso sitä ja tunne itsesi sellaiseksi kuin olet, hyvin pieneksi, itserakkaaksi, tietämättömäksi nuorukaiseksi, joka luulee, että teidän uusi uskontonne oikeuttaa teidät hylkäämään kaikki muut. Kristitytkö tämän ovat tehneet, kristitytkö rakensivat tuon Faros-majakan tuolla vasemmalla, joka on yksi maailman seitsemästä ihmeestä? Kristitytkö sommittelivat tuon monta mailia pitkän laiturin sekä siinä olevat kaksi nostosiltaa, jotka yhdistävät molemmat satamat toisiinsa? Kristitytkö istuttivat tämän puiston ja tämän auringonportin rakensivat, tämän, jonka alitse nyt kuljemme? Taikka tuon Cæsareumin tuolla oikealla? Katsoppa noita obeliskeja sen edustalla!"

Hän viittasi noihin kahteen maailman kuuluun obeliskiin, joista toinen, "Kleopartan neulaksi" kutsuttu, seisoo vieläkin paikallaan. [Vuodesta 1877 lähtien kuitenkin Lontoossa. Suom. muist.]

"Katsele niitä, katso ylös niihin, sanon minä, ja tunne itsesi pieneksi, hyvin pieneksi! Kristitytkö ne pystyttivät ja hekö kaiversivat niiden sivut täpötäyteen muinaisaikojen viisautta? Kristitytkö rakensivat tuon museon tuolla, nekö muovailivat sen veistokset ja maalaukset, joiden keskellä attikalaiset mehiläiset eivät, sen pahempi, enää surise. Hekö ovat tuon toisen palatsin, pörssin, laineista kohottaneet; hekö täyttivät tuon Neptunon tempelin kuparilla, joka hengittää, ja marmorilla, joka punastuu? Hekö tuonne niemelle rakensivat tuon Timoniumin, jossa Aktiumin luona tappiolle joutunut Antonius unhotti häpeänsä Kleopatran sylissä. Hekö louhivat tuon Antirrhodussaaren lukemattomiksi satamiksi, taikka peittivät nämä vedet kaiken maailman kansojen purjelaivoilla? Vastaa, sinä myyrien ja yökköjen penikka, sinä kolme kyynärää maan tomua, sinä muumio kallioluolista! Kykenevätkö munkit tällaisia tuloksia aikaansaamaan?"

"Toiset ovat työtä tehneet, me olemme heidän urallensa astuneet", Filammon vastasi koettaen näyttää niin välinpitämättömältä kuin mahdollista. Todellisuudessa hän oli liian ällistynyt mistään suuttuakseen. Koko näköalan suunnaton laajuus, moniaisuus ja mahtavuus, nuo monet rakennukset, jonkalaisia maaemo tuskin koskaan ennen tai sen jälkeen on pinnallaan kantanut, muotojen tavaton vaihtelevaisuus — aina ensimmäisestä Ptolemejien puhtaasta doorilaisesta ja joonilaisesta tyylistä myöhäisempään roomalaiseen, mauttomaan ja sekavaan ylellisyyteen asti ja niiden seassa jäljittelyjä vanhan Egyptin suurpiirteisestä elefanttityylistä, joissa iloiset värit kevensivät jyrkävien ja yksinkertaisten ulkopiirteitten vaikutusta — tämän kivisen vyön ikuinen tyyneys jäsen vastakohtana kimmellelevien laineiden herkeämätön loiske ja lukemattomat purjealukset, jotka ohjasivat ulos ulapalle kuin valkoiset kyyhkysket, jotka lentävät rannattomaan avaruuteen — kaikki tämä häikäisi, huimasi ja huolestutti häntä... Tämä siis oli se maailma... Eikö se ollut kaunis?... Eikö niiden ihmisten, jotka kaiken tämän saivat aikaan, täytynyt olla — jos ei juuri suuria... niin... hän ei osannut sanoa mitään? Aivan varmaan heillä oli suuri sielu ja jalot ajatukset. Aivan varmaan oli jotain jumalallista siinä, että kykeni luomaan tällaista. Ei se ollut vain heille itselleen vaan kokonaiselle kansalle — niin, tuleville

sukupolvillekin... Ja tuossa on meri ja sen takana — uusia kansakuntia, lukemattomia ihmisiä... hänen mielikuvituksensa lento pysähtyi ajatellessaan sitä. Olivatko he kaikki tuomitut — kadotetut?... Eikö Jumalalla ollut ollenkaan rakkautta heidän osalleen?

Vihdoin toinnuttuaan muisti hän asiansa ja kysyi uudelleen tietä arkkipiispan asunnolle.

"Tännepäin sinä nuori mitättömyys", vastasi pikku mies ohjaten kulkunsa obeliskien vieritse Cæsareumin ympäri.

Filammonin silmät sattuivat samalla äsken muurattuun seinäkoristeeseen, jossa näkyi kristittyjen symbooleja.

"Mitä, onko tämä kirkko?"

"Se on Cæsareum; väliaikaisesti se on kirkoksi muutettu. Kuolemattomat jumalat ovat nyt nähneet hyväksi luopua oikeuksistaan, mutta Cæsareum se on siitä huolimatta. — Tännepäin, alas tuota katua oikealle. Tuossa", virkkoi hän, osottaen muuatta museorakennuksen sisäänkäytävää, "on runottarien viimeinen tyyssija — Hypatian luentosali, minun arvottomuuteni koulu... Ja tässä", pysähtyen kadun toisella puolen olevan komean talon ovelle, "on Atheenen siunatun suosikin asunto. Egyptin raakalaiset nimittävät mainittua jumalatarta Neith'iksi, mutta me, Makedonian miehet, pysytämme vanhat ja kunniaakkaat kreikkalaiset nimitykset... Voit laskea korisi maahan."

Hän koputti ovelle ja antaen hedelmät mustaihoiselle palvelijalle teki kohteliaan kumarruksen Filammonille ja yritti mennä tiehensä.

"Mutta missä on arkkipiispan talo?"

"Serapeiumin vieressä. Sen kyllä löydät: muutamalla kummulla näet neljäsataa marmoripylvästä, nykyisin kristittyjen hävittäjien turmelemia."

"Mutta pitkäतिकö sinne on?"

"Noin kolme mailia; siellä Moon-kadun likistöllä."

"Mitä? Sitähän katua tulimme satamasta kaupunkiin."

"Aivan niin; osaatpahan nyt palata takaisin samaa tietä, jota jo kerran kuljit."

Filammonin teki mieli tarttua miestä kurkkuun ja iskeä hänen päänsä seinään, mutta hän hillitsi itsensä ja tyyntyi sanomaan, "sinä pakanan penikka olet siis vienyt minut kuusi tai seitsemän mailia syrjään?"

"Hiljaa, hiljaa, nuori mies! Jos sinä teet minulle jotain pahaa, huudan minä apua. Juutalaiskorttelit ovat tässä lähellä ja siellä on tuhansia, jotka pyrkivät ulos kuin ampiaiset heti kun tarjoutuu tilaisuus kepittää munkki kuoliaaksi. Kaikista huolimatta olen menetellyt hyvässä tarkoituksessa. Ensiksikin — poliittisesti eli käytännöllisen viisauden vaatimusten mukaan — siten nimittäin, että sinä tulit kantaneeksi korin enkä minä. Toiseksi filosofillisesti eli puhtaan järjen vaatimusten mukaan — siten nimittäin, että sinä nähtyäsi sen sivistyksen suuremmoisuuuden, jonka sinun toverisi tahtovat hävittää, oppisit älyämään, että sinä olet aasi ja kilpikonna ja nolla; ja huomattuasi, ettet ole mitään, voisit ruveta toivomaan joksikin tulevasi."

Näin sanoen hän kääntyi mennäkseen.

Mutta Filammon tarttui hänen repaleiseen tunikkansa kaulukseen ja niin lujasti, ettei mies, vaikka hän ankeriaana kiemurteli, päässyt pakoon.

"Hyvällä taikka pahalla täytyy sinun seurata minua takaisin ja näyttää minulle tie askel askeleelta. Se riittääköön rangaistukseksi."

"Filosofi hallitsee asemaa mukautumalla siihen. Tulen hyvällä. Sitä paitsi siihen sikopahnaan kuuluvan olemukseni osan alhaiset tarpeet pakottavatkin minut menemään takaisin Moon-kadulle noutaakseni toisen korillisen hedelmiä."

He läksivät nyt yhdessä matkalle.

Psykologit saavat selittää, miksi Filammonin ajatukset nyt itsepintaisesti tahtoivat pyöriä sen vaimoimisen ympärillä, jonka hän oli oppinut tuntemaan, vaikkakin vain nimeltä. Varmaa vain on, että hän kuljettuaan puolisen mailia ääneti, äkkiä ikäänkuin syvästä mietteistä heräten kysäsi:

"Mutta kuka on tuo Hypatia, josta sinä niin paljon puhut?"

"Kukako on Hypatia, moukka? Aleksandrian kuningatar, viisaudessa Atheene, Hera ylevyydessä, kauneudessa Afrodite."

"Ja ketä ne ovat?" Filammon kysyi.

Kantaja pysähtyi, tarkasti häntä hitaasti kiireestä kantapäähän asti, kasvoillaan pohjattoman säälin ja ylenkatseen ilme. Tunteittensa kiihottamana yritti hän pyörtää tiehensä, mutta Filammonin väkevä käsi pidatti hänet.

"Ai, ai, jo muistan!... Siitähän sovittiin... Kukako on Atheene? Jumalatar, viisauden antaja. Hera, Zeun puoliso, taivahisten kuningatar; Afrodite; rakkauden äiti... Et kai ymmärrä."

Filammon ymmärsi; mutta vain sen verran että Hypatia oli hänen pienen oppaansa mielestä aivan erikoinen ja hyvin ihmeellinen olento. Siksipä hän tekikin sen ainoan kysymyksen, jonka avulla hän voi vertailla kaikkia Aleksandrian ilmiöitä: "Onko hän patriarkan ystävä?" Kantajan silmät suurenivat; ja hän asetti keskisormen omituiseen asentoon etusormen ja nimettömän väliin ja työntäen sitä veitikkamaisesti Filammonia kohti teki hän sillä jotain salaperäisiä merkkejä. Mutta kun niilläkään ei ollut mitään vaikutusta, pysähtyi kantaja, silmäili Filammonia uudelleen kiireestä kantapäähän ja vastasi:

"Hän on koko ihmiskunnan ystävä, nuori mies. Filosofin täytyy kohota yksityisen yläpuolelle kokonaisuuden käsittääkseen... Aha! — Täällä on jotain näkemistä ja portit ovat auki."

Hän pysähtyi erään suunnattoman suuren rakennuksen sisäänkäytävälle.

"Onko tämä patriarkan talo?"

"Patriarkan maku on paljoa alhaisempi. Sanotaan hänen elävän kahdessa pienessä likaisessa huoneessa — tietää siis mikä hänelle sopii. Patriarkan talo? Sen vastakohta, nuori ystäväni — jos sellaisia ilmiöitä yleensä onkaan olemassa, mitä Hypatia epäileekin. Tämä on taiteen ja kauneuden temppele, runollisen innostuksen delfiläinen kolmijalka, maallisen kuormajuhdan virkistyspaikka eli yhdellä sanalla teatteri, jonka sinun patriarkkasi, jos hän siihen kykenisi, muuttaisi huomenna — mutta filosofi ei saa solvata. Aha, prefektin palvelijat ovat portilla. Hän toimittaa hallitustehtäviään, kuten täällä sanotaan, valmistaa päivän ruokaseteliä yleisön makuaistin mukaan. Täällä pidetään kerta viikossa hassunkuriset pukutanssit, joita jotkut ihailevat, juutalaiset etenkin. Niiden mielestä, joilla on klassillisempi maku, puuttuu hänen liikkeistään — etenkin perääntyvistä — oikea antiikkinen vakavuus; niitä voisi yleensä melkein rivoksi sanoa. Väsyneen vaeltajan täytyy kuitenkin saada virkistystä. Pistäytykäämme sisälle kuulemaan!"

Mutta ennenkuin Filammon ennätti kieltäytyä, syntyi sisällä mylläkkä; sisällä olijat tunkeutuivat ulos ja prefektin palvelijat sisään.

"Se on valhe!" huudettiin. "Juutalaisten panettelua! Mies on viaton!"

"Ei hänessä ole kapinanhalua enempää kuin minussakaan", huusi muuan lihava teurastaja, joka näytti yhtä mielellään voivan iskeä kuoliaaksi miehen kuin häränkin. "Hän oli aina ensimmäinen ja viimeinen osottamaan hyväksymistään pyhän patriarkan saarnoille."

"Voi sitä rakasta, hellää miestä", muuan nainen vaikeroi. "Vasta tänä aamuna minä sanoin hänelle, että miksi et anna vitsaa pojillesi, mestari Hierax? Miten voit toivoakaan, että he ilman vitsaa mitään oppivat? Ja hän vastasi, ettei hän voinut nähdä vitsaa, se pani hänenkin selkänsä kirvelemään."

"Sehän oli selvä ennustus."

"Ja todistaa hänet viattomaksi; sillä mitenpä hän olisi kyennyt ennustamaan, ellei olisi ollut pyhä mies."

"Munkit apuun! Hierax kristittyä kidutetaan teatterissa", ärjyi eräs suuttunut erakko, jonka parta ja tukka valui rinnalle ja olkapäille.

"Nitria, Nitria! Jumalan ja Jumalan äidin tähden! Nitrian munkit! Alas juutalaiset solvaajat! Alas pakanatyranit!"

Aivan kuin satojen näkymättömien ulkoapäin pakottamana, ryntäsi väkijoukko avarasta pilarikäytävästä uudelleen sisään ja vei Filammonin oppaineen mukanaan.

"Hyvät ystävät", virkkoi pieni mies, koettaen näyttää filosofisen tyneltä, vaikka hän naapuriensa puristamana riippui taivaan ja maan välillä. "Mistä tämä meteli?"

"Juutalaiset rupesivat huutamaan, että Hierax aikoi sytyttää kapinan. Hitto vieköön heidät ja heidän

sabattinsa! Aina he lauantaisin panevat toimeen mellakoita sen sijaan että tekisivät työtä kunnollisten kristittyjen lailla."

"Ja mellakoisivat sen sijaan sunnuntaisin! Hm! Lahkoeroituksia, joita filosofi —"

Lauseen loppu hävisi puhujan mukana kun hän tungoksen äkkiä vähetessä tipahti alas ja hautautui väkijoukon jalkoihin.

Raivostuneena kuullessaan kidutuksesta puhuttavan ja ympärillään kaikuvien huutojen huumaamana, Filammon tunkeutui kiivaasti väkijoukon läpi, kunnes hän pääsi etumaiseen riviin, jossa korkeat rautaristikkoiset portit sulkiivat häneltä tien, mutta eivät estäneet näkymästä sitä murhanäytelmää, joka niiden toisella puolen tapahtui. Viaton mies parka riippui siellä muutamassa poikkipuussa ja kiemurteli ja parkui jokaisesta kiduttajansa nahkapiiskan iskusta.

Turhaan ryskyttivät Filammon ja muut munkit rautaporttia. Prefektin palvelijat sen toiselta puolen vastasivat vain solvauksilla ja ivanaurulla ja kiroilivat Aleksandrian kapinanhaluista roskajoukkoa, sen patriarkkaa, papistoa, pyhimyksiä ja kirkkoja, ja lupailivat kaikille portin takana seisoville, että heidän vuoronsa tulisi ensi kerralla. Uhrin valitushuudot kävivät yhä heikommiksi, ja heikommiksi, kunnes hänen kiemurtelunsa ja kärsimyksensä viimein loppuivat ainaiseksi puistatuksetapaiseen värinään.

"He ovat murhanneet hänet! Kiduttaneet kuoliaaksi! Takaisin arkkipiispan luo; hän kostaa puolestamme!"

Kun tuo pöyristyttävä sanoma ja sitä seurannut kehotus tuli väkijoukon tietoon, pyörähti se yhtenä miehenä ympäri ja samosi katu kadulta Kyrillon asuntoa kohti. Filammon kauhusta, raivosta ja säälistä aivan tyrmistyneenä kiiruhti joukon mukana eteenpäin.

Runsas tunti täytyi hänen odottaa kadulla mylläköivässä väkijoukossa, ennenkuin hänen onnistui päästä portista sisään. Ihmisvirta tempasi hänet silloin mukaansa ja kuljetti matalan pimeän käytävän läpi neliskulmaiselle pihamaalle, jota uudet, mutta rumat rakennukset ympäröivät. Serapeumin raunioiden neljäsataa juhlallista pylvästä kohosi rakennusten yläpuolelle. Ruoho peitti jo niiden latvoja ja niskahirsiiä. Uneksikohan edes yksikään niiden hävittäjistä, että päivä oli tuleva, jolloin yksi ainoa näistä neljästä sadasta oli jäljellä "Pompeijin pilarin" nimisenä osoittamassa, mitä vanhan ajan ihmiset kykenivät suunnittelemaan ja aikaan saamaan.

Vihoviimein pääsi Filammon tungoksesta erilleen. Hän pisti kirjeen, jota hän oli kuljettanut rinnallaan, erään väkijoukossa huomaamansa papin käteen, ja tämä vei hänet käytävään ja sieltä portaita ylös suureen matalaan, aution näköiseen huoneeseen. Sen vapaamuurariuden ansioksi, jonka kristityt ensimmäisinä ovat luoneet, on luettava, että hän viidessä minuutissa pääsi odottamaan Välimeren eteläpuolen mahtavimman miehen sisäänkutsua.

Sisähuoneen oven edessä riippui vain verho ja Filammon kuuli selvästi jonkun kiivaasti astelevan siellä edestakaisin.

"He pakottavat minut siihen!" syvä ja soinnukas ääni puhkesi viimein puhumaan. "He pakottavat minut siihen! Heidän verensä tulkoon heidän itsensä päälle! Eikö heille siis riitä, että he solvaavat Jumalaa ja hänen kirkkoansa, että heillä on yksityisoikeutena kaikki pettäminen, povaaminen, koronkiskominen, loihminen ja väärän rahan tekeminen koko kaupungissa, vaan täytyy heidän vielä jättää pappejani tyrannin käsiin?"

"Niinhän oli apostolienkin aikana", huomautti pehmeämpi, mutta paljon epämiellyttävämpi ääni.

"Mutta nyt sitä ei enää saa jatkua! Jumala on antanut minulle vallan tehdä siitä loppu, ja Jumalan viha tulkoon päälleni, ellen tätä valtaani käytä. Huomispäivänä minä puhdistan tämän roistoutta sisältävän Augiaan tallin enkä jätä ainoatakaan juutalaista pilkkaajaa ja petturia koko Aleksandriaan."

"Minä pelkään, että sellainen tuomio, vaikkakin oikeudenmukainen, loukkaisi hänen ylhäisyyttään!"

"Hänen ylhäisyyttään! Hänen tyranniuttaan! Eikö Orestes mukaannu näihin oloihin vain siksi, että he lainaavat rahaa hänelle ja hänen kätyreilleen? Hän laittaisi perkeleillekin tyssijan Aleksandriaan, jos vain ne tekisivät hänelle saman palveluksen. Ja sitte hän käyttää niitä minua ja minun väkeäni vastaan ja alentaa uskonnon arvoa yllyttämällä roskajoukon tappelemaan ja lopuksi hän ryhtyy tällaisiin väkivaltaisuuksiin! Ja se on sitte kapinoimista! Eikö heillä olekin syytä kyllin siihen? Mitä pikemmin minä vapautan heidät yhdestä viettelyksestä, sitä parempi! Toinen viettelijä varokoon silloin itseänsä, ellei hänen tuomionsa hetki olekin jo lyönyt!"

"Prefektinkö, teidän pyhyyttenne?", kysyi toinen salakähmäisesti.

"Ken prefektistä on puhunut? Jos ken on tyranni ja murhaaja, köyhän sortaja ja sen filosofian suosija,

joka köyhiä halveksii ja tekee heistä orjia, eikö hänen tule joutua turmioon, vaikka olisi seitsemän kertaa prefekti?"

Silloin Filammon, ajatellen ehkä kuulleen jo liian paljon, ilmaisi läsnäolonsa hiljaisella kolinalla. Toinen puhelevista, joka näytti olevan sihteeri, kohotti heti verhoa ja ankaranaisesti kysyi hänen asiaansa. Pambon ja Arseniuksen nimet näyttivät kuitenkin heti tynnyttävän hänet ja hän vei vapisevan nuorukaisen sen miehen eteen, joka todellisuudessa, vaikkakaan ei nimellisesti, istui Faraoiden istuimella.

Päältäpäin ei se siltä kuitenkaan näyttänyt. Huone ei ollut kalustettu paljoa paremmin kuin käsityöläisen asunto. Itse suuren miehen puku oli karkea ja yksinkertainen; ainoa, mikä hänessä osoitti jotain turhamaisuutta, oli tavattoman huolellisesti harjattu tuuhea parta ja muutamat käherretty hiussuortuvat, jotka olivat jätetyt leikkaamatta. Mutta hänen kookas ja majesteettillinen vartalonsa, hänen kasvonpiirteittensä vakava ja voimakas kauneus, säkenöivät silmät, teräväpiirteinen suu ja korkea otsa — kaikki osoittivat että hän oli käskijäksi syntynyt. Nuorukaisen sisään astuessa pysähtyi Kyrillos ja tarkasteli tulijaa läpituunkein silmäyksin, jotka tulena polttivat Filammonin kasvoja ja saivat hänet toivomaan, että maa avautuisi hänen jalkojensa alla ja piilottaisi hänet noilta katseilta. Viimein otti Kyrillos kirjeet, luki ne ja puhui:

"Filammon. Kreikkalainen. Sinun sanotaan oppineen tottelemaan. Jos niin on asian laita, olet sinä myöskin oppinut hallitsemaan. Apotti-isäsi on uskonut sinut huolenpitooni. Sinun tulee nyt totella minua."

"Minä tottelen."

"Hyvä! Nouse nyt tuolle ikkunalle ja hyppää alas pihalle!"

Filammon meni ikkunan luo ja avasi sen. Se oli vähintään kaksikymmentä jalkaa korkealla pihamaasta, mutta hänen asiansa oli totella eikä tehdä arviolaskuja. Ikkunapenkillä oli kasvi astiassa. Hän nosti sen tynnosti syrjään ja seuraavassa tuokiossa olisi hän seurauksista välittämättä hypännyt ulos, ellei Kyrillos olisi ärjäissyt: "Seis!"

"Tuo poika kelpaa, Pietari. En tarvitse pelätä salaisuuksia, jotka hän ehkä kuuli."

Pietari hymyili myöntävästi, mutta näytti kuitenkin siltä kuin hän olisi pitänyt parempana antaa nuorukaisen taittaa niskansa ja siten tehdä kaiken juoruamisen mahdottomaksi.

"Sinä haluat nähdä maailman? Ehkä oletkin siitä jo jotain nähnyt tänään?"

"Näin murhan —"

"Silloin näit sen, mitä näkemään sinä tänne tulit; näit mitä maailma on ja minkälaista oikeutta ja armeliaisuutta se harjoittaa. Jos sinun ulkomuotosi ei petä, niin näkisit luullakseni mielelläsi miten Jumala kostaa ihmisten julmuudet ja olisit kernaasti Jumalalle apuna kostotyössä."

"Minä tahtoisin kostaa sen miehen kuoleman."

"Oi sinä poikanen maailmanparantajaksi! Tuon miehen kohtalo on nyt tietysti sinulle tärkein kaikista. Odotahan siksi kuin Hesekielin kanssa olet käynyt perkeleen temppelin sisimmässä sopukassa, niin olet näkevä asioita paljon pahempia kuin tämä — naisia, jotka itkevät Tammusta ja surevat unhoon joutuneita epäjumalia, joihin he eivät itsekkään usko. — Sekin, Pietari, on Herkules-töiden luettelossa".

Samassa astui sisään eräs diakoni.

"Teidän pyhyttenne, sen kirokun kansan rabbiinit, jotka olette luoksenne kutsunut, ovat alhaalla. Toimme heidät sisään takaportin kautta, peläten —"

"Oikein, oikein! Jos heille jotakin olisi tapahtunut, olisimme hukassa. Minä pidän sinut muistissani. Pietari, ota tämä nuorukainen ja esitä hänet parabolaaneille... Kuka heistä olisi paras hänen opettajakseen?"

"Veli Theopompus on erittäin lempeä ja hienotunteinen."

Kyrillos pudisti nauraen päätään.

"Mene tuonne viereiseen huoneeseen hetkeksi, poikani... Kuule, Pietari, anna hänet jollekin ankaralle pyhimykselle, jollekin oikealle Boanergeelle, joka puheluillaan saattaa hänet vaikenemaan, teettää hänellä työtä kuin juhdalla ja näyttää hänelle kaikesta parhaimman ja hienoimman puolen. Cleitofonissa on meillä oikea mies. Ja nyt päivän puuhiin; viisi minuuttia noita juutalaisia varten — Orestesta ei

haluttanut säikäyttää heitä; saamme nähdä kykeneekö Kyrillos sen tekemään — sitte puoli tuntia sairashuonetilien tarkastukseen, tunti kouluja varten, puoli tuntia erikoisasiota varten, toinen puolituntinen itselleni, ja sitten jumalanpalvelus. Pidä huoli siitä, että poika on siellä. Tuo kukin vuorollansa sisään, Pietari hyvä. Kuluu niin paljon aikaa turhaan etsiskelemiseen ja elämä on muutenkin liian lyhyt. Missä ne juutalaiset nyt ovat?"

Kyrillos kävi käsiksi iltapäivätöihinsä samalla väsähtämättömällä tarmolla, itseuhrautuvaisuudella ja järjestelmällisyydellä, joka, vaikkakin häntä epäiltiin väkivaltaiseksi, kunnianhimoiseksi ja vehkeilijäksi, hankki hänelle satojen tuhansien ihmisten kunnioittavan rakkauden ja ehdottoman kuuliaisuuden.

Samaan aikaan kulki Filammon kaupungilla Parabolaanien seurassa. Nämä olivat pappeja, jotka eräänlaiseksi järjestöksi liittyneinä harjoittivat köyhäin- ja sairashoitoa. Heidän seurassaan näki Filammon sinä iltapäivänä pimeän puolen sitä maailmaa, josta satamapanoraama oli ollut valoisa puoli. Lähellä tuota suuremmoista satamaa, joka piti koko maailman ruuassa, kärsi nälkää ja nääntyi joukottain vanha kreikkalainen väestö, eläen likaisessa kurjuudessa, ruokottomuudessa irstaisuudessa, tietämättömyydessä, raakuudessa ja tyytymättömyydessä ruumiin, asunnon ja sielun suhteen kokonaan viranomaisten unhottamina, ja ilmaisten läsnäoloansa vain tarkoituksettomilla ja väkivaltaisilla kapinoilla. Näiden keskellä, ehkä liian raivoisesti ja fanaatisesti, mutta sittekin heidän keskellään ja heidän hyväkseen työskentelivät parabolaanit yötä päivää. Filammon avusti heitä kuljettaen tarvitseville ruokaa ja vaatteita, auttaen sairaita sairashuoneeseen ja kuolleita hautaan, puhdistaan tartunnan saastuttamia asuntoja — kuumetaudeilla oli näet näissä kaupungin-osissa vakinainen tyyssija — ja lohduttaen kuolevia ylhäältä luvatulla anteeksiannolla. Useimmat parabolaanit menivät jo ilta-jumalanpalvelukseen, mutta hän jäi päällysmiehensä kera valvomaan sairavuoteen ääreen. Oli jo myöhäinen yö ennenkuin hän pääsi kotia, ja Pietari esilukijalle ilmoitettiin hänestä että hän oli käyttäytynyt kuin Jumalan mies ainakin. Ja tämän hän oli todellisuudessa tehnytkin, munkki kun oli, ollenkaan ajattelematta, että hänen menettelynsä oli jaloa ja uhrautuvasta. Hän heittäytyi heti vuoteelleen muutamassa käytävään antautuvassa kammiossa ja vaipui silmänräpäyksessä raskaaseen uneen.

Mutta päivän vaikutelmat rupesivat kiusaamaan häntä unina. Hän uneksi, että gootit tanssivat parabolaanien kanssa ja Pelagia oli heidän joukossaan enkelinä riikinkukon siivet hartioillaan; Hypatia ratsasti sarvipäisenä ja kaviojalkaisena: teatterin ympäri istuen samalla kertaa kolmen virtahevon selässä; Kyrillos seisoj avonaisessa ikkunassa ja pommitti häntä kukka-astioilla — ja muuta samaan suuntaan. Kesken uniaan heräsi hän ulkoa kadulta kuuluviin kiireisiin askeleihin ja huutoihin, jotka, sen mukaan kuin hän unenhorroksista selvisi, pukeutuivat sanoiksi "Aleksanterin kirkko on tulella! Apuun kristityt! Tuli on irti! Apuun!"

Hän nousi vuoteessaan istualleen ja koetti muistella, missä hän oikeastaan oli. Onnistuttuaan lopulta siinä, heitti hän lammashakan päälleen ja juoksi ulos kysymään tarkemmin käytävää pitkin kiiruhtavilta diakooneilta ja munkeilta. "Niin niin, Aleksanterin kirkko palaa!" huudettiin hänelle vastaukseksi ja yhdessä toisten kanssa riensi Filammon alas rappusia yli pihan ja ulos kadulle. Pietarin korkea vartalo oli heille lippuna ja suunnan määrääjänä.

Porttikäytävästä ulos päästessään Filammon pysähtyi silmänräpäykseksi, kun kirkas kuunvalo ulkona häikäisi pimeään tottuneita silmiään. Mutta tämä pieni pysähdys pelasti hänen henkensä, sillä samassa hän näki tumman haamun syöksyvän esiin seinän varjosta, pitkä puukko välähti hänen silmiensä edessä ja pappi, jonka kintereillä hän oli juossut, vaipui maahan. Murhaaja pakeni alas katua minkä jalat kannattivat, ja munkit ja parabolaanit syöksyivät hänen perässään.

Filammon, joka juoksi kuin aron peura, oli jo sivuuttanut kaikki muut paitsi Pietarin kun useita muita mustia haamuja ilmestyi oviaukoista ja kulmien takaa ja yhtyi, tai näytti yhtyvän takaa-ajoon. Mutta jonkun matkaa juostuaan pysähtyivätkin ne muutaman poikkikadun suulle. Murhaaja pysähtyi myös. Pietari, joka vainusi vaaran, hiljensi vauhtia ja tarttui Filammonin käsivarteen.

"Näetkö noita-miehiä tuolla varjossa?"

Mutta ennenkuin Filammon ennätti vastata, marssi varjosta keskelle katua kolme tai neljäkymmentä miestä, kuunvalossa välkkyvät tikarit käsissään ja pakenevat yhtyvät heidän riveihinsä. Mitä tämä tarkoitti? Olipa tämä sangen merkillinen näyte siitä, miten koko keisarikunnan kristillisimmässä ja sivistyneimmässä kaupungissa menetellään!

"Olen kyllä lähtenyt maailmaa näkemään, mutta minusta tuntuu kuin olisin tällä kertaa sitä jo aivan tarpeeksi nähnyt", Filammon ajatteli.

Pietari pyörsi heti ympäri ja pakeni yhtä nopeasti kuin äsken oli takaa-ajanut, ja katsoen varovaisuuden tässä parhaimmaksi, seurasi Filammon häntä. Juoksusta hengästyneenä pääsivät he toveriensa luo.

"Asestettu joukkue on kadun päässä!"

"Murhaajat!" "Juutalaiset!". "Salaliitto!" Kaikki huusivat yhteen ääneen. Vihollinen tuli samassa näkyviin, edeten varovaisesti, ja koko munkkijoukko pötki pakoon, etumaisena taas Pietari, joka oman nahkansa pelastukseksi näytti päättäneen kykynsä mukaan käyttää pitkiä koipiaan, jotka luonto oli hänelle lahjoittanut.

Vähän vastahakoisesti seurasi Filammon hänen kintereillään; parisenkymmentä askelta otettuaan kuuli hän valittavan äänen jalkojensa juuresta huutavan hänelle:

"Auttakaa! Armahtakaa! Elkää jättäkö minua tähän murhattavaksi! Olen kristitty, valhettelematta olen kristitty!"

Filammon pysähtyi ja nosti maasta uhkeavartaloisen neekerinaisen, joka itkien värisi pukunsa riekaleissa.

"Juoksin ulos kun kuulin heidän huutavan, että kirkko on tulella", nyhkytti vaimo parka "mutta juutalaiset ottivat minut kiinni ja räökkäsivät minua. He repivät päältäni viittani ja tunikkani, ennenkuin heidän käsistään pääsin, ja sitte juoksivat omat uskontoverini minut kumoon ja polkivat minut jalkoihinsa. Ja nyt pieksää minut mieheni, jos vaan kotia pääsen. Pian tuolle sivukadulle, muuten ne tappavat meidät!"

Asestettu joukkue oli jo hänen kintereillään. Jokainen silmänräpäys oli kallis, ja Filammon, vakuuttaen vaimolle, ettei hän jättäisi häntä pulaan, kiiruhti hänen kanssaan syrjään. Mutta vainoojat olivat huomanneet heidät ja pääjoukon jatkaessa kulkuaan pitkin pääkatua, erosi kolme tai neljä miestä siitä heidän jälkeensä. Vaimo parka kykeni vain vaivaloisesti liikkumaan, ja kun aseeton Filammon vilkasi taakseen, näki hän kirkkaitten tikarien välkkyvän kuun valossa ja hän päätti kuolla kuten munkille sopii. Nuori ei kuitenkaan toivoa kadota, ja hän päätti ainakin koettaa pelastaa henkensä. Hän tyrkkäsi neekerivaimon pimeään porttikäytävään, josta häntä värinsä takia ei voitu huomata. Itse ennätti hän parhaiksi piiloittautua muutaman pilarin taa, kun etumainen takaa-ajaja saapui paikalle. Filammon pidätti henkeensä tuskallisessa jännityksessä. Huomaakohan mies hänet? Ei hän ainakaan puolustamatta kuolisi. Ei! Mies juoksi lähättäen ohi! Mutta seuraavassa silmänräpäyksessä ilmestyi toinen, huomasi hänet äkkiä ja heittäytyi hämmentyneenä syrjään. Se pelasti Filammonin. Vikkelästi kuin kissa juoksi hän miehen kimppuun, kaatoi hänet yhdellä iskulla maahan, tempasi tikarin hänen kädestään ja hyppäsi pystyyn parhaaksi ennättääkseen iskeä uuden aseensa kolmannen vainoojansa kasvoihin. Mies tavoitti kädellään päätään ja horjahti takaperin kintereillä seuranneen toverinsa päälle. Voiton hurmaamana käytti Filammon hyväkseen miesten hämmästyttä ja ennenkuin he olivat siitä toipuneet, oli hän jo antanut heille puolen tusinaa iskuja. Miesten onneksi oli nuori munkki kuitenkin aseiden käyttelyyn tottumaton; muuten hänellä olisi ollut useampi kuin yksi murha omallatunnollaan. Nyt he pötkivät nilkuttaen pakoon kiroillen jollain vieraalla kielellä, ja Filammon huomasi olevansa voittaja ja yksin vapisevan neekerivaimon ja iskusta pyörtyneen kadulla makaavan roiston seurassa.

Kaikki oli tapahtunut muutamassa minuutissa.

Neekerivaimo oli porttikäytävässä polvillaan kiittäen yksinkertaisin sanoin taivasta tästä odottamattomasta pelastuksesta, ja Filammon oli hänkin polvistumaisillaan, kun uusi ajatus pisti hänen päähänsä. Hän otti juutalaiselta tämän vaipan ja kangasvyön ja ojensi ne vaimoparalle ajatellen, että hänellä voittajana oli siihen oikeus. Mutta voi kauhistus! Juuri kun neekerin kiittelyt vuolaimpina valuivat, täytti uusi väkijoukko kadun toisen pään, ja ennenkuin he sitä huomasivat, oli se jo aivan lähellä. Pelko ja epätoivo valtasi heidät, mutta seuraavassa silmänräpäyksessä he jo riemuitsivat, sillä kuunvalossa erotti Filammon joukossa papinkaapuja ja ensimmäisessä rivissä — vaaraa näet ei näyttänyt olevan tarjolla — Pietari esilukijan. Hän näytti tahtovan välttää kysymyksiä ja puhkesi sen vuoksi heti luistavasti puhumaan:

"Ah, sinä poika! Olet siis turvassa? Pyhimykset olkoot kiitetyt! Me jo pidimme sinua kuolleena. Ken sinulla täällä on? Vanki? Ja meillä on toinen. Hän juoksi tuolla suoraan meidän sylimme ja Herra antoi hänet meidän käsiimme. Hänen on täytynyt sivuuttaa sinut."

"Kyllä hän sivuuttikin", Filammon vastasi, laahaten esiin vankinsa, "ja tässä on hänen rikostoverinsa."

Vangit sidottiin käsivarsistaan yhteen ja joukkue läksi uudelleen marssimaan Aleksanterin kirkolle auttamaan muka sen sammutuksessa.

Filammon vilkasi ympärilleen etsien neekerivaimoa, mutta hän oli hävinnyt. Hän oli liiaksi häpeissään siitä, että oli ollut kahdenkesken vaimoihmisen kanssa, mainitakseen sanaakaan koko asiasta. Hän toivoi kuitenkin hänet uudelleen tapaavansa. Hänen sydämessään oli jo herännyt osanotto, melkeinpä mieltymys, tuota koristelematonta vaimo-parkaa kohtaan, jonka hän oli kuolemasta pelastanut.

Sen sijaan että olisi pitänyt häntä kiittämättömänä, kun ei ollut jäänyt kertomaan, mitä kaikkea hän oli tälle tehnyt, oli Filammon vaimolle kiitollinen siitä, että tämä niin sopivassa tilaisuudessa häviämällä oli säästännyt hänet monilta punastumisilta. Filammonin teki mieli päästä kertomaan hänelle näistä ajatuksistaan — kuulemaan, oliko hän loukkaantunut — ja —. Voi voi, Filammon! Vain neljä päivää olet ollut Laurasta poissa ja jo kokonainen rykmentti naistuttavia! Mutta olihan kohtalo lähettänyt maailmaan yhtä monta naista kuin miestäkin, ja vaikeahan oli pysyttäytyä kokonaan poissa heidän tieltään. Ehkä kohtalo olikin aikonut heidät joksikin avuksi toiselle sukupuolelle, koska heidät oli niin erottamattomasti toisiinsa sekoittanut. Elä väittele turhia, Filammon! Aleksanterin kirkko palaa! — Eteenpäin!

Ja väkijoukko jatkoi yhä kulkuaan. Siinä oli munkkeja ja muita kaupungin asukkaita. Avuttomat vangit heillä oli keskellään ja parisenkymmentä omavaltaista tutkijatuomaria laahasi heitä pitkin katua, tyrkki, noitui ja tutki heitä yhtä haavaa. Mutta vangit joko juutalaiselle ominaisesta itsepäisyydestä tai pelkästään pelosta eivät nähneet hyväksi antaa itsestään minkäänlaisia tietoja.

Kun he kääntyivät muutamassa kulmauksessa toiselle kadulle, avautui eräs suuri portti ja pitkä rivi kiiltäviin haarniskoihin puettuja miehiä marssi siitä poikki kadun. He laskivat kaikki yhdellä kertaa keihäänsä alas ja jäivät liikkumattomina seisomaan paikoilleen. Väkijoukon etumainen rivi pysähtyi ja kuului hämmästynyt kuiske: "Henkivartijat!"

"Ketä ne ovat?" Filammon kuiskaten kysyi.

"Sotureja — roomalaisia sotureja", joku kuiskaten vastasi.

Filammon, joka oli etumaisten joukossa, oli myöskin pysähtynyt — ei hän itsekään tiennyt miksi — kun näki tuon taipumattoman näköisen miesrivin, mutta samassa hänessä jo heräsi halu mennä sitä niin likelle, kuin suinkin uskalsi... Nämä siis olivat Rooman sotureja — maailman valloittajia — miehiä, joiden nimen kaiku oli hänessä lapsuudesta asti herättänyt jonkunlaisen pelon ja ihailun sekaisen tunteen vaikka tiedot heistä siellä yksinäisessä Laurassa olivatkin häilyviä... Rooman sotureja! Ja nyt hän katseli heitä kasvoista kasvoihin!

Hänen uteliaisuutensa häipyi kuitenkin äkkiä kun eräs sotureista, joka kypäränsä ja haarniskansa kultakoristeista päättäen oli upseeri, tarttui hänen käsivarteensa ja kohottaen viinipuisen keppinsä uhkaavaan asentoon, kysyi ankarasti:

"Mikä tällä kaikella on tarkoituksena? Miksi te ette pysy rauhassa sängyssänne te aleksandrialaiset roistot?"

"Aleksanterin kirkko on tulessa", Filammon vastasi pitäen parhaana välttää liikoja sanoja.

"Sen parempi."

"Ja juutalaiset murhaavat kristityitä."

"Puolustakaa sitte itseänne. — Käännös perinpäin, miehet. Ne vain vähän räyhäävät."

Ja teräspukuinen ilmiö pyörähti samassa ympäri ja helisten ja rämisten hävisi kasarminportin pimeään kitaan. Väkijoukko, jonka tie taas oli vapaa, ryntäsi nyt entistä rajummin eteenpäin.

Filammon seurasi mukana, mutta pettyneenä. "Vain vähän räyhäävät!" Pietari selitti tovereilleen miten älykkäitä he olivat olleet kun "olivat piilottaneet vangit keskelleen ja pitäneet heidän suunsa tukossa siksi kuin olivat päässeet kasarmin ohi". "Onpa siinäkin kehuskelemisen aihe", Filammon ajatteli, "kun on kysymys miehistä, jotka tekevät ja erottavat kuninkaita ja Cæsareja!" "Vain vähän räyhäävät!" Hän ja parabolaanien veljeskunta — jonka hän oli kuvitellut maailman etevimmäksi järjestöksi — ja Aleksanterin kirkko, kristittyjen murhaaminen ja yhteisen uskon vainoaminen, kaikki oli noille neljällekymmenelle miehelle niin arvotonta ettei se edes ansainnut heidän huomiotaan. Voimastaan ja hyvästä järjestyksestään tietoisina tunsivat he olevansa täydessä turvassa kymmenien tuhansien kurissa pidettävien keskellä. — Hän vihasi noita sotureja. Siksikö, etteivät he kirkon asiasta välittäneet, tai siksikö etteivät he pitäneet väliä siitä veljeskunnasta, jonka sangen tärkeänä jäsenenä hän piti itseään juutalaisista vainoojista äskettäin saavuttamansa Simsonin voiton takia? Joka tapauksessa hän kuitenkin seurasi sen pienen kantajan neuvoa ja tunsu itsensä sangen vähäpätöiseksi.

Ja vielä vähäpätöisemmäksi tunsu hän itsensä — hän oli näet nuori eikä tahtonut joutua naurunalaiseksi — kun väkijoukon pysäytti eräs nainen, joka muutamasta ikkunasta huusi sille, ettei Aleksanterin kirkko ollutkaan tulessa, että hän oli ollut talon katolla, minkä muutkin olisivat voineet tehdä elleivät olisi olleet hulluja y.m. y.m. ja että kirkko seisoi siellä yhtä hyvässä turvassa ja yhtä ruman näköisenä kuin ennenkin. Vastaukseksi lensi väkijoukosta muutamia tiilenkappaleita vaimoa kohti, joka hävisi ikkunasta sulkien sen. Väkijoukko jäi seisomaan paikalleen; kyseltiin toisiltaan ja

huomattiin vähitellen, että oli käynyt kuten tavallisesti tällaisissa rahvaslaumoissa: ei kukaan ollut nähnyt kirkon palavan eikä edes henkilöä, joka sen olisi omin silmin nähnyt. Ei edes oltu millään suunnalla nähty tulipalon kajastusta eikä tiedetty kuka oli hölyn siitä pannut alkuun. Lyhyesti sanoen tultiin siihen lopputulokseen, että Aleksanterin kirkolle oli matkaa pari peninkulmaa ja että jos se oli tulella, se oli jo ennättänyt joko palaa tai pelastua. Jos taas se ei ollut tulella, niin olihan yöilma lievimmin sanoen kolea, ja jos siitäkään ei välittäisi, niin olihan juutalaisia väijyksissä — itse paholainen tiesi, miten paljon heitä oli — jok'ainoalla kadulla heidän ja kirkon välillä. Eiköhän siis ollut parasta viedä vangit varmaan paikkaan ja pyytää arkkikiispalta tarkempia ohjeita? Ja väkijoukko alkoi pienissä parvissa hajaantua kukin taholleen kunnes toista mieltä olevat huomasivat jääneensä aivan yksin ja juutalaisten tikareita peläten kiiruhtivat hekin muiden jälkeen.

Säikähdettyään muutamia kertoja aivan pahanpäiväiseksi huudosta "juutalaiset ovat kimpussamme!" — jolloin muutamit, turhasta hälyytyksestä mielettöminä, pakenivat naapuritalojen sisäänkäytäviin, otettiin siellä varkaina kiinni ja lähetettiin sittemmin pakkotyöhön — saapui joukkue lopulta Serapeiumiin. Siellä oli luonnollisesti toinen väkijoukko vastassa ja tulijoille kerrottiin, että heitä oli vedetty nenästä, että Aleksanterin kirkko ei ollut ollenkaan syttynyt tuleen, että juutalaiset olivat murhanneet tuhansittain kristityitä, — vaikka kukaan ei ollut nähnyt useampaa kuin kolme kuollutta, niihin luettuna se pappi parka, joka makasi ruumiina asunnossaan, — ja että koko juutalainen väestö marssi kristittyjä vastaan. Näiden uutisten johdosta katsottiin parhaimmaksi vetäytyä arkkikiispan talolle niin pian kuin mahdollista, pönkittää ovet kiinni ja valmistautua piiritystä kestäämään. Siinä työssä teki Filammon oikeita ihmetöitä. Hän repi irti puuosat huoneista ja kiviä suojusmuurista. Lopulta pisti jollekin tyyniluontoisemmalle päähän, että eiköhän kuitenkin olisi parempi odottaa jotain vakavampia enteitä rynnäköstä, ennenkuin talolle suurempia turmioita tehdään.

Viimein kuultiin raskaiden askelien lähenevän katua alas. Silmänräpäyksessä olivat kaikki ikkunat täynnä uteliaita kasvoja ja Pietari, joka tiesi että kuumalla vedelläkin voi sangen tehokkaasti puolustautua, juoksi alas kuumentamaan suuria kattiloita. Kirkkaassa kuunvalossa välkkyi rivi kypärejä ja haarniskoja. Kiitos Jumalan! Soturithan siellä tulivatkin!

"Joko juutalaiset tulevat?" "Onko kaupungilla rauhallista?" "Miksi ette näitä konnuuksia estäneet?" "Tuhansia ihmisiä surmattiin teidän torkkuessa!"

Näillä ja muilla samanlaisilla huudahduksilla tervehdittiin satureita. Vastaus kuului:

"Yöpuillenne nukkumaan, te kaakattavat kanat! Muuten pistämme kanakoppinne tuleen!"

Äkäiset huudot olivat vastauksena tähän kohteliaaseen huomautukseen, ja soturit, jotka hyvin tiesivät ettei näiden aseettomien sananmiesten kanssa ollut leikkimistä eivätkä ollenkaan halunneet saada kivi- tai kuumavesisadetta korvillensa, marssivat pitemmittä puheitta tiehensä.

Kaikki vaara oli nyt ohi ja munkit rupesivat entistään äänekkäämmin ilosta meluamaan. Sitä olisi kai jatkunut aamuun asti, ellei eräs ikkuna pihalla päin olisi äkkiä lentänyt auki ja Kyrillon jyrisevä ääni käskenyt heitä vaikenemaan.

"Kukin nukkukoon, missä vain paikan saa. Tarvitsen teitä päivän sarastaessa. Parabolaanien vanhimmat tuokoot luokseni vangit sekä miehet, jotka ottivat heidät kiini!"

Muutaman minuutin kuluttua oli Filammon parinkymmenen muun seurassa arkkikiispan edessä. Hän istui pöytänsä ääressä ja kirjoitti ääneti kirjelmiä paperiliuskoille.

"Tässä on nuorukainen, joka auttoi minua ajaessani murhaajaa takaa, ja kun hän oli päässyt edelleni, hyökkäsivät vangit hänen kimppuunsa", Pietari selitti. "Käteni ovat verestä puhtaat, Jumalan kiitos!"

"Kolme miestä kävi päälleni tikarit kädessä", selitti Filammon puolustukseksi, "ja minun täytyi ottaa yhdeltä tikari ja karkottaa sillä toiset."

Kyrillos pudisti hymyillen päätään.

"Sinä olet urhakka poika; mutta etkö ole lukenut, että jos joku lyö sinua oikealle poskelle, niin käännä hänelle myös toinen!"

"Minä en voinut juosta pakoon, kuten mestari Pietari ja muut."

"Vai juoksit sinä pakoon, arvoisa ystäväni?"

"Eikö ole kirjoitettu", vastasi Pietari sulavimmalla äänellään, "että jos sinua yhdessä kaupungissa vainotaan, niin pakene toiseen!"

Kyrillos hymyili uudelleen.

"Ja miksi et voinut juosta pakoon, poikani?"

Filammon sävähti tulipunaiseksi, mutta ei uskaltanut valhetella.

"Kadulla oli eräs — eräs mustaihoinen vaimoparka, haavottunut ja toisten jalkoihin polkema, ja minä en uskaltanut jättää häntä sinne, kun hän sanoi olevansa kristitty."

"Oikein, poikani, oikein. Minä pidän tämän muistissani. Mikä oli hänen nimensä."

"En kuullut sitä. — Ei, odottakaapa, hän taisi sanoa, että hänen nimensä oli Judit!"

"Ahaa, sen palvelijan vaimo, joka aina seisoo luentuhuoneen ovella, minkä Jumala hävittääköön! Hän on Jumalaa pelkäävä nainen, aina altis hyviin töihin, mutta pakanallinen miehensä kohtelee häntä hyvin huonosti. Pietari, huomenna menet hänen luokseen lääkärin kanssa ottamaan selvää, onko hän avun tarpeessa. Poikani, sinä olet tehnyt hyvän työn. Kyrillos ei unhoita sitä koskaan. Tuokaa nyt ne juutalaiset sisään! Heidän rabbiininsa olivat luonani pari tuntia sitte ja lupasivat rauhaa. Tällä tavalla he ovat nyt lupauksensa pitäneet. Mutta paha takertuu omaan verkkoonsa."

Juutalaiset tuotiin sisään, mutta he vaikenivat kuin muuri.

"Teidän pyhyttenne kai huomaa", joku virkkoi, "että kummallakin heillä on vihreä palmurengas oikean käden ympärillä."

"Se on hyvin vaarallinen enne! Selvä salaliitto!" Pietari selitti.

"Vai niin! Mitä se merkitsee, roistot? Vastatkaa, jos henkenne on teille kallis."

"Sinulla ei ole mitään tekemistä meidän kanssamme; me olemme juutalaisia emmekä kuulu sinun väkeesi", vastasi toinen heistä synkästi.

"Vai ette kuulu minun väkeeni! Te olette minun väkeäni teurastanut! Vai ette kuulu minun väkeeni! Jok'ainoa sielu Aleksandriassa kuuluu minulle, jos Jumalan valtakunnalla on jokin tarkoitus, ja sen te tulette pian huomaamaan. En ryhdy kanssanne sanakiistaan, hyvät ystävät, yhtä vähän kuin rabbiiniennekaan kanssa kiistelin. Vie nämä miehet pois, Pietari, ja lukitse heidät halkokellariin ja katso, että heitä tarkasti vartioidaan. Jos ken heidät päästää pakenemaan, niin on hänen hengellään vastattava teostaan."

Miehet vietiin ulos.

"Ja nyt, veljeni, tässä saatte te ohjeenne! Jakakaa nämä kirjelmät keskenänne ja levittäkää niitä myös luotettaville ja Jumalaa pelkääville uskontovereille piireissänne! Odottakaa vielä tunti, siksi kun kaupungilla on hiljaista, ja sitten käykää herättämään kaikki ristinveljet. Auringon noustessa täytyy minulla olla kolmekymmentätuhatta miestä käskettävänäni."

"Mitä varten, teidän pyhyttenne?"

"Lukekaa ohjeenne! Jokainen, ken taistelee huomenna Herran lipun alla, saa vapaasti ryöstää Juutalaisten korttelissa. Mutta ihmisten räykkäämisen ja surmaamisen minä kiellän ankarasti. Jumalan viha langetkoon päälleni, jos huomenna päivällisen aikaan ainoatakaan juutalaista on jäljellä Aleksandriassa. Menkää!"

Lähetijoukko poistui huoneesta ja kiitti taivasta, joka oli heille lahjoittanut niin päättäväisen ja miehekkään johtajan. Seuraavan tunnin kuluttivat he takkavalkean ääressä, korppuja syöden ja huonoa olutta särpien ja verraten Kyrilloa Barukiin, Gideoniin, Simsoniin, Jeftaan, Juudas Makkabeukseen ja kaikkiin muihin Vanhan Testamentin urhoihin. Sitte he läksivät rauhalliselle asialleen.

Filammon oli juuri lähtemässä heidän mukaansa, kun Kyrillos pysäytti hänet.

"Jää tänne, poikani! Sinä olet nuori ja tulinen etkä tunne kaupunkia. Laskeudu levolle tuonne etuhuoneeseen. Kolmen tunnin kuluttua nousee aurinko, ja silloin me lähdemme Herran vihollisia vastaan."

Filammon heittäytyi lattialle muutamaan nurkkaan ja nukkui levollisesti kuin lapsi, kunnes eräs parabolaani päivän sarastaessa hänet herätti.

"Ylös, poika! Joudu katsomaan mitä me saamme aikaan! Kyrillos lähtee liikkeelle mahtavampana kuin Baruk, Abinoamin poika. Hänen johdettavanaan ei ole kymmenen vaan kolmekymmentätuhatta miestä."

"Katsokaa, veljet", Kyrillos huudahti astuessaan ulos täydessä virkapuvussaan ja ympärillään komea seurue pappeja ja diakooneja, "yhteisellä kirkolla on järjestönsä, yksimielisyytensä, yhdistävä aatteensa

ja tunnussanansa, joita tämän maailman heikot ja eripuraiset tyrannit kadehtivat ja pelkäävät, mutta joiden veroisia he eivät kykene aikaan saamaan. Kykenisikö Orestes kolmessa tunnissa kokoamaan ympärilleen kolmekymmentätuhatta miestä, jotka olisivat valmiit kuolemaan hänen puolestansa?"

"Kuten me sinun puolestasi!" huudahti moni. "Sanokaa Jumalan valtakunnan puolesta", Kyrillos virkkoi lähtien liikkeelle.

Ja niin päättyi ensimmäinen päivä, jonka Filammon vietti Aleksandriassa.

6 Luku.

UUSI DIOGENES.

Seuraavana aamuna kello viiden seuduissa tapaamme Rafael Aben-Ezran lojumassa vuoteellaan, vuoroin Filo juutalaisen käsikirjoituksen ääressä haukotellen, vuoroin pihamaalla pulppuilevan suihkulähteen vesihelmiä seuraten ja ihmetellen milloin se laiska lurjus palvelijaksi tulisi sanomaan, että kylpy oli valmis. Hän mietti puoliääneen:

"Kas niin, tässä taas olen — aivan samassa paikassa, mistä läksin!... Mitenhän pääsisinkään vapaaksi tuosta pakanallisesta tenhottaresta? Rutto hänet nielköön! Minä vielä kaiken hyvän lopuksi rakastun häneen... Enkä ole varma, etten olekin jo saanut sen sokean pikkupojan nuolen ruumiiseeni. Minä tunsin itseni niin hirveän iloiseksi tässä tuonoin, kun se hullu sanoi, ettei hän uskalla suostua hänen kohtuulliseen tarjoukseensa! Ha ha ha! Olisipa ollut mieltäylentävää nähdä Oresteen puita ja kiviä palvelevan ja Hypatian, hävityksen kauhistuksen ylimmäisenä papittarena, ottavan Serapeumin rauniot asunnokseen!... Ja nyt... Mutta minä otan taivaan ja maan todistajikseni siitä että minä olen miehekkäästi taistellut. Piiska kädessä olen vastustanut sitä pahankurista Eros-poikaa. Mitäpä inehmo parka voi muuta tehdä kuin koettaa naittaa tyttö jollekin toiselle, että sillä tavalla kyllästyisi koko juttuun. Niin niin; kullakin koilla on kynttilänsä ja kullakin ihmisellä kohtalonsa. — Mutta sen pienen hupakan uskallusta! Miten pilviäpiirtäviä ovatkaan hänen haaveilunsa! Hänestä tulisi uusi Zenobia, Orestes Odenatuksena ja Rafael Aben-Ezra Longinuksen osan näyttelijänä... palkkanaan kirves tai myrkykuten Longinuksellakin. Hän ei välitä minusta. Hän uhraisi minut ja tuhannet minun kaltaiset, se kylmäverinen pääenkeli, kastellakseen verellämme uuden, poisheitetyille ryysyille ja rikkonaisille nukille pyhitetyn temppelin perustuksia... Äh, Rafael Aben-Ezra, mikä hullu sinä oletkin... Tiedäthän, että sinä taas tänäänkin menet tavallisuuden mukaan hänen luennoilleen!"

Tässä keskeytti hänen itsetunnustuksensa palvelija, joka ei ilmoittanut kylvystä, vaan Mirjamin.

Vanhus, jolla ammattinsa vuoksi oli vapaa pääsy kaikkiin Aleksandrian hienoimpiinkin asuntoihin, tuli kiireesti sisään; mutta sen sijaan, että olisi tavallisuuden mukaan istuutunut juttelemaan, hän jäi seisomaan ja tyrkki poikaa pois huoneesta.

"Mitä kuuluu, äiti hyvä? Istu! Kas niin, sinä veijari, ethän taas tuonut viiniä rouvalle! Etkö vielä tunne hänen tapojaan?"

"Eolla on luonnollisesti se jo oven takana valmiina", poika vastasi loukkautuneena.

"Korjaa luusi, sinä pirun penikka!" Mirjam ärähti. "Nyt ei ole aikaa viinin latkimiseen. Rafael Aben-Ezra, miksi yhä täällä venytteleydyt? Etkö saanut eilisiltana kirjettä?"

"Kirjettä? Sain todellakin, mutta minua nukutti silloin niin, etten jaksanut sitä lukea. Tuolla se onkin. Poika, tuo se tänne!... Mitä tämä on? Värssy Jeremian kirjasta? 'Nouse ja pakene, jos henkesi on kallis, sillä viholliset ovat tulossa koko Israelin huonetta vastaan!' Ylimmäinen rabbiiniko tämän lähettää? Minä olin aina pitänyt sitä kunnianarvoista vanhusta tyyniluontoisena miehenä. Mitä sanot, Mirjam?"

"Sinä hullu! Mikset nouse ylös ja tottele profeetan sanoja, sen sijaan että naurat niille. Minä lähetin kirjeen sinulle!"

"Miksi minä en voisi profeetan sanoja sängyssäkin totella? Tutkinhan minä pääni puhki tässä kabbalaa, taikka Filoa — mikä on vielä typerämpää. Mitä muuta vielä vaadit?"

Vaimo vanhus, joka ei enää jaksanut kiukkuaan hillitä, kävi hammasta purren häneen käsiksi ja veti hänet sängystä ylös, ennenkuin Rafael sitä huomasi. Mirjamin intoa ihmetellen jäi hän paikalleen seisomaan ja virkkoi:

"Suuret kiitokset, äiti, kun säästit minulta jokapäiväisen vaivan — sängystä omin voimin nousemisen."

"Rafael Aben-Ezra, niinkö on sinut paaduttanut filosofiasi ja pakanuutesi ja laiskuutesi ja Jumalan ja ihmisten ylenkatsominen, että voit rauhassa katsella miten kansakuntasi joutuu pakanakoirien valtaan ja omaisuutesi heidän ryöstettäväksi? Minä sanon sinulle, että Kyrillos on vannonut, että Jumalan viha langetkoon hänen päällensä, jos huomenna tähän aikaan ainoatakaan juutalaista on jälellä Aleksandriassa."

"Sen parempi juutalaisille, jos he ovat tähän meluavaan pandemoniumiin puoleksikaan niin kyllästyneitä kuin minä. Mutta mitä minä sille voin? Olenko minä mikään Esther-kuningatar, joka voisi mennä Ahasveruksen luo tuonne prefektin palatsiin ja saada hänet ojentamaan minulle kultaisen valtikkansa?"

"Sinä mielipuoli! Jos olisit eilisiltana lukenut tuon kirjeen, olisit ehkä saanut meidät pelastetuksi ja sinua olisi uutena Mordekaina kiitetty sukukunnasta sukukuntaan."

"Äiti rakas, Ahasverus olisi ollut joko sikeässä unessa taikka liian juopunut asiאתני kuullakseen. Miksi et itse mennyt?"

"Luuletko, etten olisi mennyt, jos olisin voinut? Luuletko minua yhtä laiskaksi kuin itse olet? Henkeni kaupalla olen kiiruhtanut tänne koettaakseni sinut ajoissa pelastaa."

"Pitääkö minun sitte pukea päälleni? Voiko jotain vielä tehdä?"

"Ei! Kyrillon laumat ovat sulkeneet kadut. Kas niin! Kuuletko huutoa ja melua? Ne jo mellastavat korttelin toisessa päässä."

"Mitä? Murhaavatko he meikäläisiä?" Rafael kysyi heittäen viitan päällensä. "Jos niin on asian laita, olen minä suurimmalla mielihyvällä käyttävä vastakeino. Miekkani ja tikarini, poika! Pian!"

"Ei; ne tekopyhät sanovat, ettei verta vuodateta jos me emme ryhdy vastarintaan vaan annamme heidän rauhassa ryöstää omaisuutemme. Kyrillos munkkineen on mukana estämässä väkivaltaisuuksia... Herran enkeli tuhotkoon heidät."

Keskustelu keskeytyi siihen, sillä koko talon väki hyökkäsi pelosta mielettömänä sisään. Rafael, joka lopultakin oli herännyt toimintaan, meni kadunpuoliseen ikkunaan. Katu oli täynnä toraavia vaimoja ja parkuvia lapsia, ja miehet, nuoret ja vanhat, katselivat juutalaisille ominaisella juroudella, vastustamaan liian viisaina ja valittamaan taas liian ylpeinä, miten heidän omaisuuttaan ryöstettiin. Jokaisesta ikkunasta lenteli kadulle huonekaluja, ja ovista työntyi ulos laumottain roskaväkeä syli täynnä rahaa, jalokiviä, silkkitarvotteita ja muita aarteita, jotka juutalaiset koronkiskomisellaan olivat useiden sukupolvien aikana koonneet. Mutta keskellä tuota ryöstäjien ja ryöstettyjen lainehtivaa ihmismerta seisoi Kyrillon hengellinen poliisi ja sanansa voimalla piti yllä järjestystä, jonkalaisen Rooman sotilaat olisivat vain keihäyttensä avulla saaneet aikaan. Väkivaltaisuuksia ei saanut tapahtua, ja niitä ei tapahtunutkaan. Päinvastoin näki usein papinkaapuun puetun miehen kiiruhtavan tungoksen läpi ja hellävaroen taluttavan kädestä pientä lasta, joka oli vanhemmistaan eksynyt.

Rafael seisoi rauhallisena ikkunan ääressä katsellen näytelmää alhaalla kadulla, mutta Mirjam mittaili raivoissaan huoneen lattiaa pyytäen turhaan häntä joko puhumaan tai toimimaan.

"Jätä minut yksikseni, äiti", hän viimein virkkoi. "Kuluu ainakin kymmenen minuuttia ennenkuin he tulevat minua tervehtimään ja ne voin parhaiten käyttää katselemalla miten tämä uusi Egyptistä lähtö tapahtuu."

"Ei se nyt tapahdu niin kuin ensi kerralla. Silloin läksimme laulun kaikuessa ja symbaalien soidessa Punaisen meren ihmeeseen. Silloin lainasi jokainen vaimo naapuriltaan kultaa ja jalokiviä ja vaatekappaleita."

"Ja nyt me maksamme lainan — — onhan se aivan kohtuudenmukaista. Meidän olisi pitänyt jo tuhat vuotta sitte totella Jeremiasta eikä palata takaisin maahan, jolle olemme niin suuressa velassa."

"Kirottu maa!" Mirjam huudahti. "Onneton oli se hetki, jolloin esi-isämme eivät totelleet profeettaa. Nyt niitämme siitä, mitä olemme kylväneet! Poikamme ovat unhottaneet esi-isänsä uskon pakanoiden filosofian vuoksi ja täyttävät huoneensa (tässä Mirjam katsoi halveksien ympärilleen) pakanallisilla kuvilla. Ja meidän tyttäriämme. — — Katso, katso tuonne?"

Naapuritalosta juoksi kaunis tyttö parkuen ulos, perässään juopunut miehen roikale, joka koetti päästä käsiksi kultaketjuihin ja muihin koristeihin, joita tytöllä juutalaisnaisten tapaan oli runsaasti kaulassa ja rinnalla. Mies oli toisella kädellään juuri tarttunut hänen kiiltävänmustaan tukkaansa ja toisella paksuun kultaketjuun, joka tytöllä oli kaulan ympärillä, kun eräs pappi astui esiin ja laski tyynesti kätensä hänen olkapäälleen. Mutta mies oli totellakseen liian kiihtynyt ja, tyynnyttäjään

kääntyen, hän tyrkkäsi leveän käden pois hartioiltaan. Samassa silmänräpäyksessä kaatoi hänet eräs nuori munkki yhdellä iskulla maahan.

"Kosketko kätesi Herran voideltuun, sinä katala!" karjasi erämaan poika miehen kaatuessa saalis kädessään kadulle.

Munkki riisti häneltä kaulaketjun ja katseli sitä hetkisen ihmeissään kuin metsäläinen jotain outoa sivistyneiden teollisuustuotetta. Sylkäisten ylenkatseellisesti heitti hän sen katuun ja polki koristeen lokaan.

"Seuraa Akanin kultatankoa ja Judas Iskariotin hopeapenninkejä, sinä kaiken pahuuden alku ja juuri!" ja hän jatkoi matkaansa huutaen "alas ympärileikkaajat, alas jumalanpilkkajat!" tyttöraukan hävitessä väkijoukkoon.

Rafael katseli häntä miettiväisenä ja huulillaan hieno hymy, mutta Mirjam parahti nähdessään rakkaan romun kohtalon.

"Munkki on oikeassa, äiti. Jos nuo kristityt tuolla tavalla jatkavat, vievät he meistä voiton. Alusta alkaen on ollut onnettomuutemme siinä, että olemme erikoisella mielihalulla sälyttäneet selkäämme raskasta maan multa."

"Mitä aijot tehdä?" Mirjam huudahti tarttuen hänen käteensä.

"Mitä sinä aijot tehdä?"

"Minä olen turvassa. Minulla on venhe varattuna kanavassa puutarhan portin luona. Aleksandriaan aijon jäädä. Ei yksikään kristitty koira saa Mirjam vanhusta ottamaan askeltakaan vastoin tahtoansa. Kaikki jalokiveni ovat piilossa, tyttöni ovat myydyt. Pelasta mitä voit ja tule minun mukaani."

"Äiti hyvä, miksi sinä ennen kaikkia Juudaan poikia pidät minusta niin erikoista huolta?"

"Siksi — siksi — että — ei, sanon sen sinulle toiste. Mutta minä rakastin sinun äitiäsi ja hän minua. Tule!"

Rafael katseli taas hetkisen äänettömänä mellakkaa kadulla.

"Miten nuo kristityt papit pitävätkin väkensä järjestyksessä! Ei auta taistella kohtaloansa vastaan. He ovat nykyajan väkevät, sitä ei voi kieltää; ja toisen Egyptistä lähdön täytyy mennä menoaan. Mirjam, Jonatanin tytär —"

"En ole kenenkään tytär. Minulla ei ole isää eikä äitiä, miestä eikä —. Kutsu minua uudestaan äidiksi!"

"Pitipä minun nimittää sinua miksi tahansa, niin tuossa rasiassa on jalokiviä sen verran, että voisi ostaa puolet Aleksandriasta. Ota ne. Minä lähden."

"Minun mukaani?"

"Pois avaraan maailmaan, rouva rakas. Rikkaudet minua kiusaavat. Tuo nuori metsäläismunkki ymmärsi niitä paremmin kuin me juutalaiset. Minä aijon kääntää pakon hyveeksi ja ruveta kerjäläiseksi?"

"Kerjäläiseksi?"

"Miksi en? Elä väitä vastaan. Nuo hirtehiset tekevät minusta kuitenkin sen, tahdoinpa tai en. Sen vuoksi lähden. Ei ole paljoa hyvästelemisiä. Tämä koira on ainoa ystäväni koko maailmassa, ja minä rakastan häntä siksi että hänessä on sitä oikeata vanhaa, itsepäistä, häijyä, viekasta, uppiniskaista sisua — jota jos meillä juuri nyt olisi vähänkään, niin Egyptistä lähdöstä ei tulisi mitään; vai mitä, Bran kaunottareni?"

"Sinä pääset kanssani pakenemaan prefektin luo ja voit pelastaa suuret rikkautesi."

"Juuri sitä minä en tahdo tehdä. Minä vihaan prefektiä kuin kuollutta kameelia tai sitä korppikotkaa, joka sen syö. Ja totta puhuakseni alan minä kiintyä liiksi siihen pakanalliseen naiseen —"

"Mitä?" akka huudahti — "Hypatiaan?"

"Vaikkapa niinkin. Kaikessa tapauksessa on helpointa selvittää pulma pakenemalla. Minä kerjään itselleni vapaan matkan ensimmäisessä Kyreneen lähtevässä laivassa ja menen Heraklianuksen joukkojen mukana Italiaan sikäläistä elämää tutkimaan. Joutuin nyt — ota jalokivet ja hanki niillä uusia

huolia itsellesi! Minä lähden. Vapauttajani jo ryskyttävät ulko-ovea."

Ahneesti keräsi Mirjam rasiasta timantit ja päärlyt, rubinit ja smaragdit ja piilotti ne avaran pukunsa poimuihin.

"Mene, mene! Pakene häntä! Minä säilytän jalokivesi."

"Niin vain, säilytä ne kuten maaemo säilyttää kaikki avarassa sylissään. Tietysti olet ne kartuttanut kaksinkertaisesti, ennenkuin jälleen toisemme tapaamme. Hyvästi, äiti!"

"Mutta ei ainiaaksi, Rafael, ei ainiaaksi! Lupaa minulle neljän pääenkelin nimessä, että jos joudut pulaan tai vaaraan, niin kirjoitat minulle Eudaimonin taloon."

"Senkö pienen kantajan — filosofin, joka seisoksii Hypatian luentosalin ovella?"

"Juuri hänen. Hän toimittaa minulle kirjeesi, ja minä vannon, että tulen sinut pelastamaan, vaikka täytyisi minun Kaf-vuoren yli kulkea! — Minä maksan sinulle kaikki takaisin — vannon sen Abrahamin, Iisakin ja Jakobin kautta. Tarttukoon kieleni kitalakeeni, ellen tuo sinulle takaisin kaikkea viimeiseen penniin asti."

"Elä saata itseäsi pulaan liian herkillä lupauksilla, hyvä rouvani! Jos köyhyys alkaa minua kiusata, voin lainata muutamia kultakolikolta joltakin rabinilta ja ruveta kaupustelijaksi. Minä en todellakaan usko, että sinä annat omaisuuteni minulle takaisin; enkä senvuoksi ollenkaan pahastu, ellet lupaustasi täyttäisi. Miksipä pahastuisinkaan?"

"Siksi — siksi. Oi Jumalani! — Ei, — ei se merkitse mitään! Kaikki olet sinä saava takaisin Pyhä Elias, missä on se musta akaatti? Miksi se ei ole näiden joukossa? Se puolikas siitä mustasta talismanista?"

Rafael kalpeni.

"Mistä tiedät että minulla on musta akaatti?"

"Mistä tiedän? Miksi en tietäisi?" huusi hän puristaen Rafaelia käsivarresta. "Missä se on? Kaikki riippuu siitä. Sinä mielipuoli, oletko antanut sen sille pakanalle?"

"Kautta isieni sielun, sinä salaperäinen akka, joka näytät kaikki tietävän, juuri niin olen tehnyt."

Mirjam löi raivoissaan kätensä yhteen.

"Kadotettu! Menetetty! Ei! Se minun täytyy saada takaisin, vaikka pitäisi kaivaa se hänen sydämestään. Minä kostan hänelle — sille merkilliselle naiselle, joka sanoillaan imartelea ja jonka luo yksinkertaiset menevät tietämättä, että kuolleet siellä oleskelevat ja että hänen vieraansa tulevat helvetin syvyyksistä! Jumalan viha langetkoon päälleni, jos häntä ja hänen noitatempujansa on olemassa vielä vuoden kuluttua tästä lukien!"

"Vaiti, sinä Isebel! Olipa hän noita tai muu, on hän yhtä puhdas kuin auringonvalo! Annoin hänelle akaatin, kun siihen kaiverrettu talismani huvitti häntä."

"Että hän sillä noituisi sinut turmioon!"

"Sinä katala orjakauppias! Sinä luulet kaikkia ylitä alhaisiksi kuin ne ihmisraukat, joita ostat ja myyt häpeään, jotta niistä, jos mahdollista, tulisi yhtä hyviä helvetin lapsia kuin itse olet!"

Mirjam tuijotti puhujaan, ja hänen suuret mustat silmänsä laajenivat ja säkenöivät. Hän haparoi tikariansa, mutta herahti sitten katkeraan itkuun, peitti kasvonsa kuihtuneisiin käsiinsä, ja juoksi pois huoneesta samassa kuin ryske ja huudot ulkoa ilmaisivat oven murtuneen.

"Siinä meni hän, jalokiveni mukanaan, ja siellä tulevat vieraani, nuori munkki etumaisena. — Toinen nousee kun toinen laskee. Oikeat Dioskuri-kaksoset! Tule, Bran!... Pojat! Orjat! Missä te olette? Varastakaa kaikki, mitä käsiinne saatte ja juoskaa henkenne edestä takaportille!"

Orjat olivat jo totelleet. Hän käveli hymyillen tyhjien salien läpi ja tapasi pääkäytävässä munkit, kaupustelijat, ja rantajätkät, kalamummot ja kerjäläiset, jotka olivat pakkautuneet ahtaaseen käytävään ja mursivat auki ovia oikealle ja vasemmalle. Heidän johtajanaan oli sama munkki, joka äsken oli polkenut kaulaketjun lokaan, ja tämä munkki ei ollut kukaan muu kuin Filammon.

"Tervetuloa, arvoisat vieraani. Käykää sisään, tehkää hyvin, ja seuratkaa omalla tavallanne oppianne, joka varoittaa Teitä liiksi kokoomasta itsellenne tämän elämän hyvyyksiä. Syödäkseenne ja juodakseenne ovat keittiöni ja kellarini käytettävänä. Pukeutuaksenne on tässä intialainen vaippa ja pari silkkihousuja sen arvoisan miehen käytettäväksi, joka haluaa osottaa minulle sen kunnian että vaihtaa

niihin pyhät ryysynsä. Ehkä sinä nuori, komea kapteeni, tämän uuden profeettain koulun johtaja, haluat vaihtaa pukua kanssani?"

Filammon, jolle tämä kysymys oli kohdistettu, yritti halveksien sivuuttaa hänet.

"Anteeksi, herrani; minä osoitan täällä tietä. Tämä tikari on myrkytetty, — naarmu vain, niin olet hengetön. Tämä koira on oikeata brittiläistä rotua; jos hän päällesi käy eivät tuliset raudatkaan pysäytä häntä ennenkuin hän kuulee luusi murskautuvan. Jos ken haluaa vaihtaa kanssani vaatteita, on kaikki, mitä minulla on, käytettävänä. Jos ketään ei haluta, on jokainen, joka askeleenkaan eteenpäin astuu, kuoleman oma."

Puhujan tyyntä, ylevää päättäväisyyttä ei voinut epäillä. Jos hän olisi raivonnut ja räyhännyt olisi Filammon voinut vastata samalla tavalla; mutta nyt oli häntä vastassa mies, joka osotti kohteliasta ja itsetietoista ylenkatsetta. Se sai Filammonin ja koko roskajoukon häpeämään.

"Minä vaihdan vaatteita kanssasi, sinä juutalaiskoira!" röhisi eräs ryysyinen mies joukosta.

"Siitä jään teille ikuiseen velkaan. Menkäämme tänne sivuhuoneeseen. Käykää sisään hyvät ystäväni. Varokaa siellä, herrani! Se posliinikapine on ehyenä kolmentuhannen kultakolikon arvoinen, rikkinäisenä ei kolmen penninkään. Toivoakseni ymmärrätte sitä sen mukaan käsitellä. Ja nyt pukua muuttamaan, ystäväni!"

Keskellä riehuvaa ryövärijoukkoa, joka kasasi käsiinsä kaiken minkä vain voi käsissään kulettaa ja löi rikki muut esineet, heitti Rafael pois hienot pukimensa ja pani päälleen repaleisen pumpuli tunikan ja rutistuneen olkihatun, jotka mies hänelle ojensi.

Filammon, jolla ei alunpitäenkään ollut ryöstö mielessä, katseli Rafaelia ihmettelystä sanattomana ja hänet valtasi katumus, itsekkään ei hän tiennyt mistä syystä, kun hän näki roskaväen repivän maalauksia ja murskaavan kuvapatsaita. Pakanallisia ne kyllä olivat, mutta nymfit ja Venukset näyttivät liian kauniilta noin raa'asti hävitettäväksi... Niiden taittuneet kädet ja jalat, joita makasi hajallaan pitkin lattioita, herättivät sääliä aivan kuin olisivat olleet ihmisruumiin osia... Hän nauroi alle ajatukselle; mutta se ei siltä jättänyt häntä rauhaan.

Rafael näytti ymmärtävän hänen ajatuksensa sillä hän osoitti sirpaleita ja merkitsevästi nuoreen munkkiin katsahtaen virkkoi.

"Imettäjämme tapasivat sanoa:

"Mitä et voi laittaa
Ei sun pitäis taittaa."

"Ei minulla ole imettäjää ollut", Filammon vastasi.

"Vai ei! Se selittää tämän ja paljon muutakin. Sinä olet hyvällä tolalla, kaunis nuorukainen", jatkoi hän mitä purevimmalla kohteliaisuudella. "Minä toivon, että sinulla olisi iloa työtovereistasi ja harjoittelustasi jaloon munkkiammattiin. Kun jo kahdentenakymmenentenä kesänäsi olet mukana katumellakassa ja ryöstössä ja ajat parkuvia vaimoja ja turvattomia lapsia ulos kodeistaan, niin on sinulla varmasti tie avoinna pyhyteen, josta Paulus Tarsolaisella — joka kaikista omituisuuksistaan huolimatta oli sivistynyt mies — ei ollut aavistustakaan. Olen kuullut Feebus Apollosta moninaisissa hahmoissa puhuttavan mutta tämä on ensi kerta, jolloin näen hänet suden vaatteissa."

"Taikka jalopeuran" — Filammon virkkoi koettaen häpeissään käyttää suuria sanoja.

"Kuten aasi sadussa. Hyvästi! Pois tieltä ystävät! Varokaa hampaita ja myrkkyä!"

Näin sanoen hävisi hän väkijoukkoon, joka kunnioittavasti väistyi hänen tikarinsa ja täplikään toverinsa tieltä.

7 Luku.

NE, JOISTA PAHENNUS TULEE.

Koko sinä päivänä rupesi Filammonin sydän rajusti sykkimään heti kun hän vain ajatteli aamuista työtään. Siihen asti olivat kaikki kristityt ja etenkin munkit olleet hänen silmissään erehtymättömiä, kaikki juutalaiset ja pakanat riiviöitä ja kiroukseen tuomituita. Sitä paitsi kehuivat kristityt yksin osoittavansa tyyneyttä solvauksien sadellessa, ja jäntevyyttä vastoinkäymisissä, yksin hylkivänsä

maallisia nautinnolta ja yksin kunnioittavansa köyhyyttä jalona elämän muotona. Kumpikohan puoli oli tänä aamuna osoittautunut näissä avuissa etevämmäksi? Hän näki edessään Rafaelin, joka itsetietoinen hymy huulillaan läksi talostaan repaleissa ja rutiköyhänä ulos avaraan maailmaan. Toinenkin ominaisuus hänessä, jota hän ei ollut ennen huomannut kenessäkään muussa kuin Arseniuksessa, oli tehnyt häneen syvään vaikutuksen. Se oli tuo levollisuus ja hienous, tuo kohteliaisuus ja maltillisuus, jotka olivat tehneet Rafaelin moitteet kahta purevammiksi, sillä hän tunsi, että moittija oli jollain käsittämättömällä tavalla häntä ylempänä, luki hänen ajatuksensa ja olisi voinut voittaa hänet sanasodassa tai missä muussa tahansa, raakaa voimaa ehkä lukuunottamatta. Omituista, että Rafael oli hänestä niin paljon muistuttanut Arseniusta, ja että juuri ne ominaisuudet, jotka viimeksimainitun tekivät niin harvinaisen miellyttäväksi, voivat ensinmainitussa vaikuttaa niin vastenmielisesti. Ja kuitenkin oli molemmilla epäilemättä samat ominaisuudet. Mikä siihen oli syytä? Vaikuttiko sen arvo? Hän tiesi, että Arsenius oli ollut suuri mies, seurustellut kuninkaitten kanssa. Ja Rafael näytti rikkaalta. Hän oli kuullut rahvaan moittivan prefektiä siitä, että tämä suosi Rafaelia. Johtuiko tuo etevämyys puheessa ja käytöksessä seurustelusta tämän maailman suurten kanssa? Kaikessa tapauksessa oli se sekä Arseniuksessa että Rafaelissa voima, joka hänet nöyryytti ja jota hän heissä kadehti. Jos se teki Arseniuksen täydellisemmäksi ja miellyttävämmäksi ihmiseksi, miksi ei se vaikuttaisi samalla tavalla hänessäkin? Miksi ei hänkin voisi päästä siitä osalle?

Sellaisissa ajatuksissa kului aamupuoli päivää ja oli jo kohta käsissä iltapäivä, jonka puuhia Filammon ikävällä odotti, toivoen niiden vapauttavan hänet mietteistään.

Hän istui oikean erämaan miehen lailla pahimmassa auringonpaahteessa portailla, joille hän oli levittänyt lammasnahkansa kun aurinko oli lämmittänyt kiviset astuimet niin kuumiksi, ettei paljaalla kädellä voinut niihin koskea. Katsellen miten pääskyeset lentää suhauttelivat Serapeiumin pylvästen lomissa muisteli hän, miten usein hän oli ihaillut niiden ilmatanssia, kun ne kiisivät ristiin rastiin rakkaassa Sketis laaksossa. Kaupunkilaisia, joilla oli toivomuksia ja ehdotuksia patriarkalle esitettävänä kulki joukottain hänen ohitsensa, toiset mennen patriarkan vastaanottohuoneeseen, toiset sieltä tullen. Pietari ja päädiakoni odottivat varjossa likistöllä parabolaanien kokoontumista ja innokkaasti kuiskailivat aamun tapahtumista, mainiten tuon tuostakin Hypatian ja Oresteen nimiä.

Eräs vanha pappi tuli heidän luokseen ja hyvin kunnioittavasti päädiakonille kumartaen pyysi avukseen yhtä parabolaania. Hänen piirissään oli merimiesperhe, jonka kaikki jäsenet sairastivat kuumetautia, ja joka sen tähden piti siirtää sairashuoneeseen.

Päädiakoni katsahti häneen ja virkkaen hajamielisesti "Vai niin", jatkoi keskusteluaan.

Kumartaen entistä syvempään vanhus huomautti että pikainen apu oli välttämätön.

"On se sangen omituista", Pietari puheli Serapeiumin pääskysille, "etteivät, muutamat ihmiset voi omissa seurakunnissaan hankkia itselleen sen vertaa vaikutusvaltaa, että saisivat vähäpätöisimmät laupeudentyöt suoritetuiksi vaivaamatta hänen pyhyyttänsä patriarkkaa."

Pappi vanhus mutisi anteeksipyyntöä, ja päädiakoni virkkoi vähän ylenkatseellisesti:

"Anna hänelle joku mies, Pietari, ken tahansa. Mitä tuo poika — Filammon — tuolla toimittaa? Menköön hän mestari Hierakan mukaan."

Pietaria ei näyttänyt tämä päätös miellyttävän ja hän kuiskasi jotain päädiakonille...

"Ei, muut eivät jouda. Tunkeilevat ihmiset saavat tyytyä siihen apuun, minkä saavat. Mutta täällähän ovatkin jo kaikki veljemme koolla; menkäämme kaikki yhdessä."

"Mitä kauemmin yhdessä, sitä parempi pojalle", mutisi Pietari siksi selvään, että Filammon ja ehkä myöskin pappi vanhus voi sen kuulla.

Filammon läksi nyt liikkeelle yhdessä toisten kanssa, ja tiellä kyseli hän niin varovaisesti kuin mahdollista ken Rafael oli.

"Hypatian ystävä."

Sekin nimi pyöri lakkaamatta hänen mielessään, ja hän rupesi nyt kautta rantain tiedustelemaan, mikä ilmiö Hypatia oli. Mutta varovaisuuteen ei tässä ollut mitään syytä. Sillä heti kun hänen nimeänsä vain mainittiin, raivostui koko joukko.

"Jumala hänet tuhotkoon, sen tenhottaren, sen velhon, sen noita-akan! Hän on se outo nainen, josta Salomo ennusti."

"Minä luulen", sanoi toinen, "että hän on Antikristin edeltäkävijä."

"Taikka se neito, joka hänet ennustuksen mukaan synnyttää."

"Se hän ei ainakaan ole, sen minä takaan", Pietari ilkeästi hymyillen virkkoi.

"Ja onko Rafael Aben-Ezra hänen oppilaansa filosofiassa?" kysyi Filammon.

"Hänen oppilaansa kaikessa, mitä se nainen keksii ihmisiä vietelläkseen", sanoi vanha pappi. "Oikea filosofia on kuollut aikoja sitte. Mutta tämän maailman suuret katsovat maksavan vaivan palvella sen varjoa."

"Jotkut heistä palvelevat enempääkin kuin varjoa myötäensä hänen talossa juoksennellessaan," sanoi Pietari. "Luuletko, että Orestes menee sinne vain filosofian vuoksi?"

"Elkäämme liian ankarasti tuomitko," sanoi pappi vanhus. "Synenius Kyreneläinen on pyhä mies, mutta hän pitää kuitenkin Hypatiaa suuressa arvossa."

"Häinkö pyhä mies! — ja on naimisissa! Hän, joka oli kyllin häpeämätön sanoakseen siunatulle Teofilukselle itselleen, ettei hän tahtonut päästä piispaksi, ellei saisi pitää vaimoansa; hän, joka piti Pyhän Hengen lahjaa vähempiarvoisena kuin avioliiton lihallsia nautinnoita, unhottaen raamatun sanat, että ne, jotka ovat lihasta, eivät ole Jumalalle kelpoiset. Oikein sanoo Siricius Roomalainen sellaisista miehistä, kysyessään: 'Voiko Jumalan Pyhä Henki asua muissa kuin pyhissä ruumiissa?' Eipä ihmekään, että mies sellainen kuin Synesius matelee Oresteen rakastajattaren jalkojen juuressa."

"Hän on siis ilotyttö?" kysyi Filammon.

"Epäilemättä. Onko pakanalla uskoa tai Jumalan armoa? Eikö niille, joilla ei ole uskontoa eikä Jumalan armoa, vanhurskaus ole kuin likainen vaippa? Mitä sanoo apostoli Paulus? — Että Jumala on hyljännyt heidät paatumukseensa, täyteen vääryyttä, saastaisuutta, himoja, kavaluutta — tunnethan jatkon: miksi kysytkään?"

"Ah, onko hän sellainen?"

"Ah! — miksi sanot ah? Miten voisi evankeliumia ylistää, jos pakanat olisivat pyhempitä kuin kristityt? Sen tulee niin olla, siksi se on niin. Jos hänellä näyttää olevan hyveitä, niin ne, ilman Kristuksen armoa syntyneinä, ovat vain kullattuja paheita, kavalaa petosta, perkele puettuna valon enkeliksi. Ja mitä tulee siveyteen, joka on hyveiden kukka ja kruunu ja Pyhän Hengen esikoinen ja korkein lahja, niin ken tahansa sanoneekin, että hänellä, pakanalla, se avu olisi, hän pilkkaa Pyhää Henkeä, ja on ikuisesti anathema maranatha! Amen!"

Ja Pietari, ristien hartaasti silmiään, kääntyi vihaisesti ja ylenkatseellisesti pois nuoresta toveristaan.

Filammonilla oli ymmärrystä kyllin tietääkseen, ettei väite ole samaa kuin todistus. Mutta Pietarin todistelutapa: "Sen tulee niin olla, siksi se on niin" säästää sangen paljon vaivaa... ja epäilemättä oli hänellä varmat tiedot. Filammon jatkoi senvuoksi matkaansa pahoillaan — hän ei tiennyt minkä vuoksi — siitä uudesta kuvasta, jonka hän oli saanut Hypatiasta. Hän oli siis kauhea Messalina-noita, jonka luolassa velhotempuja tehtiin ihmissielujen turmioksi. Mutta jos noituus oli ainoa, mitä hän opetti, niin mistä hänen oppilaansa Rafael oli saanut tuon uljaan miehuutensa? Jos filosofia oli jo, kuten he sanoivat, sukupuuttoon kuollut, niin mitä oli Rafael?

Samassa kääntyi Pietari seurueineen erälle sivukadulle, ja Filammon jäi Hierakaan kanssa kahden matkaa jatkamaan. He kulkivat äänettöminä, kunnes Filammon muun puhumisen puutteessa kysyi, minne oltiin menossa.

"Minne minua vain haluttaa. Ei nuori mies! Jos päädiakonit ja esilukijat minua, pappia, solvaavat, niin en sitä aijo sinun suustasi kärsiä."

"Minä vakuutan, etten mitään pahaa tarkoittanut."

"Tietysti et! Kaikilla teillä on samat temput, ja nuoret oppivat ne hyvin pian vanhoilta. Sanat imeliä kuin hunaja, mutta purevia kuin miekka!"

"Ethän tällä tahtone moittia päädiakonia ja hänen toveriaan?" kysyi Filammon luonnollisesti valmiina taistelemaan sen veljeskunnan puolesta, johon hän kuului ja jota hän kunnioitti.

Ei vastausta.

"Mutta, herrani, eivätkö he ole ihmisistä pyhimpiä ja uhrautuvaisimpia?"

"Ky-yllä", vastasi hänen toverinsa äänellä, joka tuntui merkitsevän samaa kuin: "eivät".

"Etkö ole sitä mieltä?" Filammon suoraan kysyi.

"Sinä olet nuori, kovin nuori. Odotahan siksi kun olet nähnyt niin paljon kuin minä. Aika, jossa elämme, on turmeltunut, poikani, eikä sitä voi verrata vanhoihin hyviin aikoihin, jolloin ihmiset uskalsivat kärsiä ja kuolla uskonsa puolesta. Olemme liian rikkaita nykyään, ja hienot naiset kävelevät kaduilla silkkinen pukunsa Magdaleenan kuvilla koristettuna ja kaulanauhoissaan raamattua kantaen. Minun nuorena ollessani he kuolivat sen edestä, jolla he nyt itseään koristavat."

"Mutta minähän puhuin parabolaaneista."

"Ah, niin, heidän joukossaan on paljon sellaisia, jotka eivät juuri mitään tee. Elä vain kerro minun sen sanoneen! Mutta löytyy paljon rikkaita, jotka kirjoittautuvat veljeskuntaan vain päästäkseen veroa maksamasta."

"Työn he jättävät sitte sellaisten köyhien miesten tehtäväksi kuin sinä olet. Mädännäisyyttä, mädännäisyyttä olet kaikkialla tapaava. Ja saarnaajat sitte — ihmiset sanoivat — tiedän apotti Isidoron ainakin sanoneen että minulla oli yhtä hyvät saarnalahjat kuin kenellä tahansa muulla Pelusiumissa, mutta tänne tultuani yksitoista vuotta sitte — usko tai elä — ei minua vielä kertaakaan ole pyydetty oman seurakuntani kirkossa saarnaamaan."

"Leikkiä kai lasket!"

"Se on yhtä totta, kuin että olen kastettu mies. Minä tiedän, mikä siihen on synä, minä tiedän — täällä pelätään Isidoron miehiä... Pelkäävät ehkä oppivansa sen pyhän miehen lailla puhumaan suoria sanoja — ja Aleksandriassa on niin arkoja korvia. Ja täällä on muutamia niitäkin, jotka eivät koskaan unhota, mikä osa hänellä oli noiden kolmen roiston Maron, Zosimuksen ja Martinianuksen asioissa, ja eräässä kirjeessä, joka siitä johtui; ja toisessakin kirjeessä, jonka me tunnemme, ja jossa mainittiin, miten kirkolle otetaan almuja ryövärien ja koronkiskurien voitoista. 'Kyrillos ei unhota koskaan!' Niin sanoo hän jokaiselle, joka hänelle jonkun hyvän työn tekee... Ja samoin sanoo jokaiselle, jonka luulee hänelle pahan työn tehneen. Siksipä minä saankin raataa täällä alhaisena pappina, ja sellaiset miehet kuin Pietari esilukija katsovat minuun kuin orjaansa. Mutta niinhän se aina on! Ei ole vielä ollut ainoatakaan piispaa, siunattua Augustinusta lukuunottamatta — kumpu olisinkin seurannut apottini neuvoa ja mennyt hänen luokseen Hippoon — jonka imartelijat ja juorukellot, päädiakooni tavallisesti etumaisena, eivät olisi olleet valmiit heti piispan kuoltua astumaan hänen paikalleen todellista työtä tekevien seurakunnan pappien sivu. Ken vain on notkein ja liukkain, ken voi enimmän kerätä rahaa hyväntekeväisyyteen tarkoituksiin, saman tekevä mistä ja millä tavalla; ken haluaa ottaa suurimman osan piispan työstä omille hartioilleen, suostua kaikkeen mitä hän tahtoo ja vakoilemalla säästää häneltä vaivan käyttäen omia silmiään: kas siinä mies, joka menestyy Aleksandriassa taikka Konstantinopelissa taikka itse Roomassakin! Huomaa, että koko tässä suuressa kaupungissa kaikkine pappineen on vain seitsemän diakoonia, ja he ja päädiakooni ovat kaupungin ja meidän herroja. He ja tuo Pietari tekevät Kyrillon työt, ja kun Kyrillos tekee päädiakoonista piispan, tekee tämä Pietarista päädiakoonin... He saavat palkkansa, he saavat palkkansa; ja Kyrillos myös."

"Miten?"

"Kun vain et juorua! Mutta saman tekevä. Eihän täällä ole minulla mitään menetettävänä. Sanotaan vain, että täällä Aleksandriassa on kaksi tietä menestykseen; toinen on ansion kautta ja toinen kukkaron!"

"Mahdotonta!"

"Niin, niin, luonnollisesti, aivan mahdotonta. Mutta minä tiedän kuitenkin, että kun Martianus pääsi takaisin Pelusiumiin, josta entinen piispa oli hänet roistona ja tekopyhänä karkoittanut, voitti hän nykyisen piispan suosion, pääsi hänen rahainvartijakseen ja vihittiin papiksi — minä olisin yhtä mielelläni vihkinyt tuon juoksukoiran papiksi. — Kun hän sitte oli varastanut isännältänsä, tuottanut hänelle häpeää — sillä minä en luule, että tämä piispa itsessään on huono mies, mutta ken roistoja käyttäen, hän saa itse roiston nimen — sortanut köyhiä ja harjoittanut koko kaupungissa sellaista hirmuvaltaa, ettei kenenkään omaisuus tai maine tuskinpa henkikään ollut turvassa, ja kun hänet kaiken tämän jälkeen kutsuttiin tekemään tiliä teoistaan, niin oli hänellä otsaa kääntää asia niin, että kirkko joutui hänelle velkaan. Tämän tiedän varmaan ja muitten hävyttömyksiensä lisäksi vielä senkin, että hän tarjosi patriarkalle suuren rahasumman erästä piispanistuimesta. Ja mitä luulet patriarkan vastanneen?"

"Luonnollisesti hän julisti sen julkean roiston pannaan!"

"Patriarkka kirjoitti hänelle, että jos hän vielä kerran uskaltaisi sellaisia ehdotuksia tehdä, täytyisi hänen todellakin julistaa mies pannaan. Mutta mies ottikin rohkean askeleen ja toi ensi kerralla itse rahat mukanaan; ja kerrotaan yleisesti että Kyrillos olisi hänestä sittekin tehnyt piispan, ellei apotti

Isidorus olisi kirjallisesti pannut siihen vastalausestaan.

"Kyrillos ei kai tuntenut hänen ansioitaan", sanoi Filammon parka, koettaen keksiä jonkun puolustuksen.

"Koko Delta tunsikin ne perinpohjin. Ja Isidorus kirjoitti hänelle niistä tuontuostakin."

"Sitte oli hänellä epäilemättä tarkoituksena estää häväistystä ja säilyttää kirkon yhtenäisyys pakanoitteiden silmissä."

Vanhus naurahti katkerasti.

"Äh, taas se vanha juttu — että pahasta päästään piiloittamalla se ja että synty on pienempi paha kuin vähän melua. Ikäänkuin ei olisi suurin häpeä joutua kiinni häpeän piiloon painamisesta. Ja mitä yhtenäisyyteen tulee, niin täytyy sinun sitä löytääksesi mennä takaisin aina Diokletianuksen ja Deciuksen aikoihin."

"Vainoojiamme?"

"Aivan niin, poikani — vainojen aikoihin, jolloin kristityt kuolivat veljinä, kun he veljinä elivätkin. Sellaista et nykyisin tapaa juuri missään ellet ehkä jossain syrjäisessä maalaishiippakunnassa, josta ei mitään kuulu tänne vuosikausiin. Mutta kaupungeissa taistelevat kaikki paikoista ja vallasta. Jokainen kadehtii toveriaan. Papit kadehtivat diakooneja, ja syytä heillä siihen onkin. Maalaispapit kadehtivat kaupunkipiispaa ja hän taas Pohjois-Afrikan piispoja, eikä hänkään syyttä. Millä oikeudella he pyrkivät itsenäisiksi, aivan kuin olisivat erehtymättömiä? Se on lahkolaisuutta sanon minä — täydellistä lahkolaisuutta! He ovat aivan yhtä huonoja kuin omat donastilaisensa. Eikö Nicean kokouksessa päätetty, että Aleksandrian arkkipiispalla pitäisi vanhan tavan mukaan olla ylin valta myös Libyassa ja Pentapoliissa?"

"Luonnollisesti!" vastasi Filammon, joka oli arka oman patriarkkansa kunniaa.

"Ja Rooman ja Konstantinopolin patriarkat kadehtivat meidän patriarkkaa."

"Kyrilloako?"

"Luonnollisesti, kun hän ei tahdo heitä kumarrella, eikä salli heidän hallita ja vallita Afrikassa."

"Mutta tällaiset asiathan voitaisiin varmaan kokouksissa selvittää."

"Kokouksissa? Sano sitte kun olet sellaisessa ollut. Siunattu apotti Isidorus tapasi sanoa, että jos hän joskus piispaksi pääsee — mikä ei tule koskaan tapahtumaan — siksi hän on liian kunniallinen —, ei hän koskaan mene lähellekään sellaista kokousta. Hän ei näet sanonut nähneensä ainoatakaan, joka ei olisi kiihoittanut ihmisten alhaisia pyyteitä, ja joka ei olisi sanansaivarruksillaan sotkenut asiaa entistään pahemmaksi, vaikka sitä ei jo etukäteen olisi päättänyt hovista lähetetty kamariherra tai eunukki tai kokki, aivankuin hän olisi jokin Pyhän Hengen erikoinen valittu, joka kykeni päättämään pyhän yhteisen kirkon opista."

"Kokki?"

"Eikö Valens lähettänyt ylimmäisen kokkinsa estämään Basilius Cæsarealaista vastustamasta hovin kannattamaa oppia? Sanon sinulle suoraan, että tällaisissa tapauksissa on tärkeintä saada hovi puolellensa tai päästä itse hoviin. Nuorena ollessani täytyi Antiokuksen kokouksen laatia laki, jonka piti estää piispoja juoksemasta kesken kaiken Konstantinopeliin muka orpojen ja leskien puolesta puhumaan, mutta todellisuudessa vain vehkeilemään. Mutta mitä hyötyä siitäkään on, kun jokainen suurisuinen ja kunnianhimoinen mies siirtyy hiippakunnasta toiseen kunnes pääsee Rooman tai Konstantinopolin likistölle, saa äänensä hallitsijan kuultaviin ja ulottuu lahjomaan hänen hovimiehensä."

"Eikö ole kirjoitettu: elä puhu pahaa ylhäisistä?" sanoi Filammon hurskaimmalla äänellään.

"Kuinka niin? Enhän ylhäisistä pahaa puhu, vaan — niistä, jotka heidän paikkansa huonosti täyttävät."

"En ole ennen kuullut niitä sanoja sillä tavalla selitettävän."

"Arvatenkaan et. Mutta sillä ei ole sanottu, ettei se selitys olisi oikea ja puhdasoppinen. Sinä tulet kyllä pian kuulemaan paljon asioita, jotka ovat tosia — mutta ovatko ne puhdasoppisia, sen hovikokit selittäkööt. Luonnollisesti minä olen tyytymätön ja niskoitteleva vanha napisija. Luonnollisesti; — ja luonnollisesti täytyy myöskin nuorukaisten saada maksaa oppirahat sen sijaan että uskoisivat vanhuksen sanoja. Kas tuossa — katso ja päätä itse! Siinä saat nähdä minkälaisia pyhimyksiä nykyinen kirkon hoitotapa kasvattaa. Tuossa tulee yksi niistä. Katso nyt, minä vaikenen!"

Heidän puhuessaan saapui kaksi kookasta neekeriä kirkon luo, jonka ohi he juuri olivat menemässä, ja laskivat sen rappusten eteen Filammonille uuden esineen. Se oli kantotuoli, jonka tangot olivat norsunluulla ja hopealla koristetut, ja jonka yläosan verhosivat ruusunkarvaiset silkkiverhot.

"Mitä tuon kojun sisässä on?" kysyi hän pappi vanhukselta, nähdessään neekerien pyyhkivän hikeä otsaltaan ja soeraan orjattaren, päivänvarjo ja tohvelit kädessään lähestyvän tuolia ja kunnioittavasti kohottavan sen verhoa.

"Pyhimys, sanon minä!"

Kirjailtu kenkä, jossa nilkan kohdalla kiiksi suuri kultainen risti, ilmestyi verhon alta ja polvilleen laskeutuen pujotti tyttö tohvelin sen päälle.

"Siinä näet", se vanha napolisija kuiskasi: "Ei riitä, että kristityitä ihmisiä pidetään kuormajuhtina. Apotti Isidorus tapasi sanoa — asianajaja Ironillekin sanoi hän sen vasten naamaa — ettei hän jaksanut käsittää, miten ihminen, joka rakasti Kristusta ja tunsu sen armon, joka tekee kaikki ihmiset vapaiksi, voi pitää orjia."

"En minäkään voi sitä käsittää", sanoi Filammon.

"Mutta me olemme toista mieltä täällä Aleksandriassa. Emme voi edes astua ylös Herran temppelin rappusia ilman lisäsuojusta hienoissa jaloissamme."

"Minä olen luullut, että on kirjoitettu: Vedä pois kengät jaloistasi, sillä paikka, missä seisot on pyhä paikka."

"Löytyy paljon muitakin asioita, jotka ovat kirjoitetut, mutta joiden muistamista me emme huomaa mukavaksi. Katso, tuossa on yksi kirkon pylväistä — Aleksandrian rikkain ja jumalisin nainen."

Ja verhojen välistä ilmestyi ihmisolento, jonka nähdessään Filammonin silmät suurenivat vielä enemmän kuin Pelagian eteen jouduttuaan. Mitä ajatuksia hänessä viimemainitun ylellinen ja hienostuneen huoleton puku lieneekin herättänyt, ei se ainakaan loukannut hänen synnynnäistä kreikkalaista kaunoaistiaan niin syvästi että hänen olisi tehnyt mieli nauraa ja itkeä yhdellä kertaa, kuten nähdessään tämän näyttekappaleen, jonka hienotekoisien ja rappeutuneen sivistyksen mauton muoti oli luonut. Hänen pukunsa oli takaa pöyhistetty sellaisella tavalla, että kirkon rappusilla istuvat katupojat tulivat tehneeksi siitä samanlaisia huomautuksia, joilla pyhä Klemens ennen muinoin saarnatuolista kuritti sen ajan aleksandrialaisia naisia. Puku oli valkoisesta silkistä valmistettu ja sen alaosa oli koristettu punaisilla ja vihreillä ainakin jalan korkuisilla kuvilla, joiden Filammon lopulta älysi tarkoittavan rikkaita miehiä ja Lazarusta. Naisen selkäpuolella riippui kirkkaansininen viitta, jonka liepeisiin oli ommeltu ristinmerkkejä ja keskelle Job, istumassa saviastianpalanen kädessään ja kolme ystäväänsä ympärillään. Se oli muisto, vanha pappi huomautti, eräältä pyhiinvaellukselta, jonka nainen pari vuotta sitte oli tehnyt Arabiaan nähdäkseen ja suudellakseen sitä tuhkakasaa, jolla patriarkka oli istunut.

Yhdessä niistä puolesta tusinasta ketjusta, jotka hänen kaulansa ympäri oli kääritty, riippui kultasyrjäinen ja jalokivillä siroteltu evankeliumien käsikirjoitus; hänen otsallaan oli pääryistä kokoonpantu korkea koriste, jonka keskustaan oli sovitettu suuri kultainen risti, ja hänen voiteesta kankea tukkansa oli käherretty ja palmikoitu ainakin puolen jalkaa korkeaksi harjaksi. Siinä oli varmaankin onnettomalla orjattarella aamuisin ainakin tunnin työ ja palkakseen oli hän kai saanut useamman kuin yhden ankaran sanan.

Kasvoillaan imelä hymy ja silmät maahan luotuina nousi kaunis katujatar nöyrän näköisenä ylös rappusia. Tuon tuostakin huokasi hän syvään, pudisti päätänsä ja painoi kädellään jalokivistä säkenöivää rintaansa. Samassa huomasi hän papin ja munkin, ja kääntyen nöyryimmän kunnioittavasti heidän puoleensa pyysi hän saada suudella heidän pukunsa liepeitä.

"Parempi olisi sinulle, rouvani", Filammon kaunistelematta virkkoi, "että suutelisit oman pukusi liepeitä. Sinulla on puvussasi kaksi läksyä, joita et näy vielä oppineen."

Silmänräpäyksessä muuttuivat hänen kasvonsa. Ylpeys ja viha kuvastuivat niistä nyt.

"Pyysin sinulta siunausta enkä saarnaa. Sen saan milloin hyvänsä minua vain haluttaa."

"Ja sellaisen kuin haluat", murisi pappi vanhus.

Nainen sipsutti ylös rappusia heittäen muutamia kolikoita kerjäläispojille ja mutisten itsekseen — siksi selvään kuitenkin että Filammon sen kuuli — että "hän ei jätä tätä rippi-isälle kertomatta eikä salli että munkki lurjukset häntä kadulla solvaavat".

"Nyt hän tunnustaa siellä syntinsä — kaikki muut vaan ei niitä, jotka tässä äsken teki — ja lyö rintoihinsa ja itkee kuin oikea Magdalena. Ja se kunnan arvoisa mies lohduttaa häntä: — Miten kaunis ketju! Ja miten hieno viitta — sallikaa minun koskettaa sitä! Miten pehmyttä ja miellyttävää tämä intialainen villa on! — Voi, kun tietäisitte miten suuria velkoja minun täytyy tehdä tämän pyhätön vuoksi! — Ja vastaus on luonnollisesti hänen toivonsa mukainen, että, jos siitä on Herran huoneelle pienintäkään hyötyä, niin pitää hän sitä aivan liian suurena kunniana... Ja rippi-isä saa ketjun ja ehkä viitankin. Ja nainen menee kotiinsa uskoen, että hän on nyt sanasta sanaan täyttänyt käskyn, joka vaatii pahojen tekojen sovittamista almujen antamisella, ja hän vain vähän harmittelee että pappi sattui pyytämään juuri sitä koristetta!"

"Mitä", Filammon kysyi, "eikö hän uskalla suorastaan kieltää sellaista häpeämätöntä pyyntöä?"

"Jos on kysymyksessä minun kaltaiseni köyhä pappi, niin kyllä hän hyvinkin uskaltaa, mutta kun kysymyksessä on hänenlaisensa, yleisesti pidetty saarnamies... Kuten Hieronymus sanoo eräässä kirjeessään, jonka olen nähnyt, ajattelevat naiset sellaisissa tapauksissa kahteen kertaan päänsä ympäri ennenkuin loukkaavat kaupungin juorukelloa. Vieläkö sinulla on jotain sanottavana?"

— Filammonilla ei ollut, eikä hän, älykkäästi kyllä, virkkanut mitään sittekään kun vanhus jatkoi:

"Sinun, poikaseni, on vielä kaupungin tavat opittava, Kun tulet vähän vanhemmaksi, et sinä sano hienolle naiselle, jolla on risti otsallaan, vastenmielisiä totuuksia, vaan olet valmis juoksemaan hänen vihjauksestaan vaikka Herkuleen patsaille toivossa, että hän auttaa sinua hienoa saarnapaikkaa tai piispanistuintakin kohti. Naiset pitävät siitä huolen täällä."

"Naiset?"

"Naiset juuri, poika. Luuletko, että he ilmaiseksi ammentavat rikkauksia papeille ja kirkolle? He saavat palkkansa. Luuletko että pappi on tuohonkin saarnatuoliin päässyt ilman että hän jokaisen huolellisesti kukitetun lauseensa jälkeen on levottomasti tarkastanut, hyväksyykö sen tuo hänen pyhytensä. Sillä rouvalla on niin tarkka oikeauskoinen aisti että hän voi vainuta novatismiä tai originismia siinäkin, missä sitä ei mikään muu kuolevainen nenä kykene haistamaan. Hänen luokseen kokoontuvat kerran viikossa kaikki kaupungin rikkaimmat ja hurskaimmat naiset keskustelemaan meidän kirkkokuristamme aivan samoin kuin hovikokit opistamme. Kuiskaillaan hänen sitäpäitse olevan itse keisarinna Pulkerian suosiossa ja lähettävän hänelle Konstantinopeliin kuukausittain kirjeitä. Hän voisi saada aikaan ikävyyksiä itse patriarkallekin, jos tämä vastustaisi hänen pyhää tahtoansa."

"Mitä, liehakoiko Kyrillos sellaisten olenneiden edessä?"

"Kyrillos on aikansa viisas mies — liiankin viisas valon lapseksi, sanovat muutamat. Mutta sen hän älyää, ettei maksa vaivaa taistella niitä vastaan, joita ei voi voittaa. Ja kun hän noilta arvokkailta naisilta saa rahaa vaivaistalojansa, orpokotiansa, vierasmajojansa, sairaaloitansa ja hätäaputoitönsä ja muita sellaisia laitoksiansa varten — ja siinä hänelle ei vedä vertoja koko maailmassa muut kuin Ambrosius Milanolainen ja Basilius Cæsarealainen — niin ei häntä sovi moittia jos hän siten käyttää pahaa asiaa mahdollisimman suureksi hyödyksi. Ja hyvin paha asia se on, ja on ollut aina niistä ajoista asti, jolloin hallitsijat ja hoviherrat lakkasivat meitä polttamasta ja ristiinnaulitsemasta ja sen sijaan rupesivat meitä suojelemaan ja lahjomaan."

Äänettömänä käveli Filammon vanhan papin rinnalla. Häntä inhotti ja ihmetytti.

"Ja tätä näkemään minä siis läksin — tuulen heiluttelemia ruokoja ja hienoihin pukuihin puettuja ihmisiä, jotka vain kuninkaiden palatseissa ovat paikallaan!" Tämän vuoksi hän oli jättänyt vanhan rakkaan Lauran lapsuuden iloineen ja tuttavuuksineen, ja heittäytynyt puuhien ja kiusauksien pärskyvään pyörteeseen! Tällainen oli nyt se yhteisen kirkon sopusointuinen yhtenäisyys ja voima, kirkon, jossa, kuten hänelle lapsesta asti oli opetettu, oli vain yksi Herra, yksi usko ja yksi henki. Tämä siis oli se jakamaton yhteiskunta, "ilman tahraa tai virhettä; joka, yhdistettynä ja vahvistettuna sen kautta, mitä jokainen sen jäsen, kukin sille suhteellisesti määrätyn tarmokkaan toiminnan mukaan saa aikaan, kasvaa rakkaudessa omaksi ylennykseksensä." Häntä värisytti nämä tutut sanat muistaessaan. Ne tuntuivat kuin ivaavan sitä kurjaa ja sekasotkuista todellisuutta, jonka hän kaikkialla näki. Hän oli vihoissaan vanhukselle, joka hänen unelmansa oli särkenyt.

Hän tahtoi uskoa, että vanhuksen moitteet olivat liioiteltuja ja johtuivat kyynillisestä äreystä ja itsekkästä tyytymättömyydestä. Mutta sittekin — eikö Arsenius ollut varoittanut häntä? Eikö hän ollut sanasta sanaan ennustanut, mitä nuorukainen tulisi näkemään — mitä hän oli nähnyt? Oliko siis Pyhän Pauluksen suuremmin suunnitelma vain tyhjä ja mahdoton unelma? Ei! Jumalan sana ei voi pettää, kirkko ei voi erehtyä! Vika ei voinut olla kirkossa, vaan sen vihollisissa, se ei voinut olla kuten vanhus sanoi, kirkon rakkautta, vaan sen orjamaisuudessa. Hänen mieleensä muistui Kyrillon sanat, jotka hän verhon takaa oli kuullut, ja ne tuntuivat nyt hänestä antavan selvityksen kaikkeen. Miten voikaan

kirkko vapaasti ja menestyksellä työskennellä niin kauan kuin tämän maailman hallitsijat sitä painoivat ja kahlehtivat? Ja miten voivat taasen nuo hallitsijat olla muita kuin tyranneja ja antikristejä niin kauan kuin heitä pelotteli ja peijasi pakanallinen filosofia ja inhimillisen viisauden tyhjät oppijärjestelmät? Jos Orestes oli Aleksandrian kirkon kirous, niin oli Hypatia Oresteen kirous. Hypatia oli suurimpana syyinä kaikkeen. Hän oli kaiken pahan alku ja juuri. Kenessä olisi miestä hävittämään se juurinensa?...

Miksi ei hän voisi koettaa? Vaarallista se ehkä oli; mutta kunniakas se yritys olisi, onnistuipa se tai ei. Kristikunnan korkea tarkoitusperä vaati korkeita esikuvia. Ehkä hän — ja hänen nuori sydämensä löi rapisti sen ajatuksen herätessä — ehkä hän jonkun suuren uskaliaan teon, itseuhrautuvaisuuden, jumalaisen uskonvimman-avulla — kuten ennen David lähtiessään jättiläistä, vastaan — voisi herättää itsekkäät ja ylellisyyden hukkuineet sielut jaloon kilpailuun, ja pakoittaa heidät muistamaan, ehkäpä jäljittelemäänkin entisajan marttyyrejä, jotka olivat Egyptin ylpeys, kunnia ja perintö. Ja hänen mielikuvituksensa maalasi hänen eteensä yksinkertaisia miehiä ja heikkoja naisia, jotka olivat voittaneet kiusauksen ja häpeän, kidutuksen ja kuoleman. Heidän maineensa eli ikuisesti ihmisten huulilla ja he itse istuivat, loistava marttyyrikuunu otsallaan, taivaan ylimysten joukossa. Filammonin sydän löi kiivaasti ja hän ikävöi tilaisuutta uskaltaakseen ja kuollakseen.

Ja ikävöity tilaisuus tulikin. Sillä tuskin hän oli jälleen päässyt parabolaanitoveriensä joukkoon, kun nuo itsepintaiset ajatukset taas puhkesivat sanoiksi ja hän rupesi innokkaasti kyselemään tarkemmin Hypatiasta.

Vastaukseksi sai hän vain yhä uusia herjauksia. Kun sitte munkit olivat tarpeeksi purkaneet kiukkuaan Hypatia-noitaa vastaan, ja selitelleet sitä voittoa, jonka oikeauskoisuus sinä aamuna oli saavuttanut, rupesivat he puhumaan pakanoitten kukistamisesta Teofilus patriarkan aikana kaksikymmentä vuotta sitte. He puhuivat Olympiodoruksesta ja hänen roskajoukoistaan, joka monta päivää oli asevoimalla puolustanut Serapeiumia kristityitä vastaan, tehnyt hyökkäyksiä kaupunkiin ja kiduttanut ja murhannut vankejaan. He puhuivat marttyyreistä, jotka tuon pilariston keskellä mieluummin olivat kiusautuneet kuoliaaksi, kuin uhranneet Serapikselle; ja lopullisesta voitosta ja sotilaasta, joka vapisevan rahvaan silmäin edessä iski suunnattoman suuren epäjumalankuvan palasiksi ja siten ikiajoiksi mursi pakanuuden noitavoiman. Filammonin mieli paloi samanlaiseen suurtyöhön kuin tuo sotilas oli tehnyt. Hän tahtoi tukahuttaa omantuntonsa epäilykset vielä valtavammalla kristillisellä urotyöllä. Epäjumalain kuvia ei enää ollut murskattavina, mutta olihan filosofia.

"Miksi ei hyökätä keskelle vihollisen leiriä ja uhmata pirua omassa pesässään? Miksi ei joku Jumalan mies häikäilemättä mene sen noidan luentosaliin ja hänen kuulijakuntansa edessä todista hänen väitteensä kumoon."

"Tee itse, jos uskallat," sanoi Pietari. "Meitä ei ollenkaan haluta joutua kaupungin kaikkien nuorten irstailevien herrojen kolhittavaksi."

"Minä teen sen," sanoi Filammon.

"Kyllä, jos vaan hänen pyhyytensä sallii sinun sellaisiin hullutuksiin ryhtyä."

"Hillitkää kielenne, herrani! Te solvaatte kaikkia marttyyrejä, pyhästä Stefanuksesta pyhään Telemakukseen asti, nimittäessänne sellaista tekoa hullutukseksi."

"Tästä röyhkeydestä en voi olla ilmoittamatta hänen pyhyydelleen."

"Ilmoittakaa vain", sanoi Filammon, jolle välähti mieleen eräs uusi suunnitelma, minkä toteuttamiseksi Pietarin uhkaus sopi erinomaisesti.

Siihen jäi asia sillä kertaa.

* * * * *

"Nykyaikaisen nuorison intoileminen alkaa käydä aivan sietämättömäksi", sanoi Pietari herralleen samana iltana.

"Sen parempi! He pakoittavat siten vanhemmat kilpailemaan kanssaan hyvissä töissä. Mutta ken on intoillut tänään?"

"Se hurja poika, jonka Pambo lähetti meille erämaasta, uskalsi tarjoutua uskon sankariksi Hypatiaa vastaan. Hän suorastaan tarjoutui menemään hänen luentosaliinsa ja väittelemään siellä hänen kanssaan. Mitä arvelette sellaisesta nuorison vaatimattomuudesta ja arkuudesta?"

Kyrillos vaikeni.

"Minkä vastauksen saan hänelle viedä? Karkotus kuukaudeksi Nitriaan vedelle ja leivälle? Ette kai

aikone jättää sellaista rankaisematta, sillä jos niin teette, niin totisesti on silloin kaikki sananvalta ja kurinpito täällä lopussa."

Kyrillos vaikeni yhä, ja Pietarin otsa synkkeni.

Viimein vastasi patriarkka:

"Tässä tarvitaan marttyyrejä. Lähetä poika minun luokseni!"

Olkapäitään kohauttaen ja kasvoillaan ilme, joka sangen paljon muistutti kateutta, meni Pietari alas ja hetken kuluttua toi sisään vapisevan nuorukaisen, joka heti lankesi polvilleen.

"Sinä siis tahdot uhmata sitä pakanallista naista hänen omassa luentosalissaan? Onko sinulla rohkeutta siihen?"

"Jumala on antava sitä minulle."

"Hänen oppilaansa murhaavat sinut."

"Kykenen puolustautumaankin", Filammon huomautti silmäillen anteeksi annettavalla ylpeydellä teräksisiä jäntereitään. "Ja jos en onnistu: onko kuolemaa kunniakkaampaa muu kuin marttyyrikuolema?"

Kyrillos hymyili sangen mielissään.

"Lupaa minulle kaksi asiaa."

"Vaikka tuhat."

"Kahdessakin on sinulle tarpeeksi. Nuori on herkkä lupaamaan, mutta vielä herkempi unhottamaan. Lupaa minulle, että, tapahtuipa mitä tahansa, sinä et heitä ensimmäistä kiveä."

"Minä lupaan."

"Lupaa minulle vielä, ettet ryhdy väittelyyn hänen kanssaan."

"Mitenkäs minä muuten?"

"Pane vastaan, syytä, pilkkaa! Mutta syitäsi elä ilmota. Jos sen teet, joudut tappiolle. Hän on liukkaampi kuin ankerias, harjaantunut kaikkiin logiikan mutkiin. Sinä joudut kaikkien pilkattavaksi ja saat häpeissäsi luikkia tiehesi. Lupaatko?"

"Lupaan."

"Mene sitte."

"Milloin?"

"Sitä parempi mitä pikemmin. Mihin aikaan luennoitsee se kirottu nainen huomenna, Pietari?"

"Näimme hänen menevän tänä aamuna Museoon yhdeksän aikaan."

"Mene sitte huomenna kello yhdeksän. Tässä on sinulle rahaa."

"Mitä minä näillä?" Filammon kysyi käännellen uteliaasti käsissään ensimmäisiä rahoja, mitä koskaan oli käsitelty.

"Maksaaksesi sisäänpääsyn. Filosofin luo ei kukaan rahatta pääse. Toisin kirkkoon, joka on päivät pitkät auki orjille ja kerjäläisille. — Hyvä on jos hänet käännät. Ja jos et..." Hän lisäsi hiljaa hampaittensa välistä. "Ja jos et, on sekin hyvä — ehkä parempikin."

"Kas niin!" Pietari katkerasti virkkoi viedessään Filammonin ulos. "Mene nyt Ramoth Gileadiin, sinä nuori hupsu; ja onnea matkalle! Mikä paholainen sinut lähettikin tänne lietsomaan jalon patriarkan ainoata heikkoutta?"

"Mitä tarkoitatte?" tiuskasi Filammon niin äkäisesti kuin uskalsi.

"Sitä hourettä että saarnat, vastaväitteet ja marttyyrikuolemat voivat karkoittaa Kananiitit, joihin vain Herran ja Gideonin miekka tepsii! Hänen enonsa Teofilus ymmärsi asian paremmin. Jos hän ei olisi ymmärtänyt, vallitsisi ehkä Olympiodorus vieläkin Aleksandriaa ja uhrituli palaisi tänäkin päivänä Serapiksen edessä. Niin mene, mene, että hän sinut käännätyttäisi! Anna pirulle sormesi kuten Achan,

niin saat nähdä, eikö hän lopuksi ole huoneessasi. Seurustele Midianin tyttärien kanssa, niin saat nähdä etkö pian itsekin Baal Peoria rukoile ja syö kuolleitten pöydältä!"

Näillä rohkaisevilla sanoilla erosivat miehet sinä iltana.

8 Luku.

ITÄTUULI.

Kun Hypatia seuraavana aamuna kaikessa loistossaan astui ulos huoneestaan ympärillään parvi filosofeja, filosofastereja, oppilaita ja hienoja herrasmiehiä, jotka ihailen seurasivat häntä kadun yli luentosaliin, asettui muuan ryysyinen kerjäläisukko, seurassaan tavattoman suuri ja äkäisen näköinen koira, suoraan hänen eteensä ja ojensi likaisen kätensä mankuen almua.

Hypatia, jonka hienostunut maku ei sietänyt nähdä sen vähemmin koskettaa, mitään likaista ja rumaa, käski palvelustytön antamaan miehelle jonkun kolikon. Nuoret herrat sen sijaan katsoivat olevansa täysin oppineita jalossa "ällistytämisen"-taidossa, joka siihen aikaan oli muodissa Afrikan oppilaitoksissa, ja jolle me saamme olla kiitollisia siitä, että se ajoi pyhän Augustinuksen Karthagosta Roomaan. Tottuneina näykkimään ja solvaamaan kaikkia köyhiä, jotka vain heidän tielleen sattuivat, rupesivat he nytkin laskettelemaan sukkeluuksiaan kerjäläiselle. Mutta tämä ei niistä välittänyt. Hänelle tarjottiin rahaa, mutta hän työnsi antajan käden syrjään ja paikalleen jääden näytti aikovan estää Hypatialta pääsyn eteenpäin.

"Mitä sinä tahdot? Laittakaa tuo hurjimus ja hänen hirveä koiransa pois tieltä, hyvät herrat!" sanoi filosofi parka vähän peloissaan.

"Minä tunnen tuon koiran," sanoi eräs herroista; "se on Aben-Ezran. Mistä sen löysit ennenkuin se isännältään hävisi, sinä hirtehin?"

"Sieltä, mistä äitisi löysi sinut, nulikka, kun hän petkutti sinut miehelleen — orjamarkkinoilta näes! Ihana Sibylla, oletko jo unhottanut nöyrimmän oppilaasi, kuten nuo koirat, jotka jo yrittävät ällistyttää opettajaansa ja mestariansa nolaamisen jalossa taidossa?"

Kerjäläinen otti samassa leveän olkihatun päästään ja paljasti Rafael Aben-Ezran kasvonpiirteet. Hypatia hätkähti ja huudahti hämmästyneenä.

"Ah, te hämmästyitte! Miksi, jos saan luvan kysyä?"

"Kun teidät tuollaisena näen."

"Mitä siinä on ihmeellistä? Olettehan te pitkät ajat saarnannut meille kaikille, miten kunniakasta on irroittautua kaikista aistien viettelyksistä. Ei se ole kunniaksi teidän oppilailenne eikä kaunopuheisuudellenne, jos noin pahasti hämmästyitte kun yksi heistä lopultakin seuraa sanasta sanaan opetuksianne."

"Mikä tämän ilveilyn tarkoitus oikeastaan on, arvoisa herrani?" kysyi Hypatia ja monet muut.

"Kysykää Kyrillolta. Minä olen uutena Diogeneksena matkalla Italiaan etsimään ihmistä kuten hänkin aikoinaan. Heti sellaisen löydettyäni olen minä suurimmalla mielihyvällä palaava takaisin ilmoittaakseni teille sen hämmästyttävän uutisen. Jääkää hyvästi! Tahdoin vielä kerran nähdä eräät kasvot, vaikka minusta onkin tullut kyynikko, kuten huomaatte, enkä aijo tästä puoleen kuunnella ketään muita opettajia kuin tätä koiraani, joka onneksi ei vaadi mitään maksua opetuksestaan. Jos hän vaatisi, täytyisi minun jäädä sitäkin opetusta vaille, sillä isiltä peritty omaisuuteni näki eilisaamuna hyväksi lentää tiehensä. Olette kai kuulleet siitä juutalaisia vastaan tehdystä kansanpäätöksestä, joka pantiin täytäntöön erään pyhän kansantribuunin johdolla?"

"Halpamaista!"

"Ja vaarallista, neiti rakas. Menestys innostuttaa... ja Theonin talo on aivan yhtä helposti ryöstetty kuin juutalaiskortteli. Olkaa varuillanne!"

"Ei, ei, Aben-Ezra", nuoret herrat huudahtivat. "Teidän seuranne on meille liian hauska luopuaksemme siitä noin vain sen patriarkka hirtehisen päähänpiston takia. Me panemme listan kiertämään teidän hyväksenne. Ja te saatte asua kunkin meidän luona vuorotellen. Aivanhan meiltä unehtuisivat kaikki kompeilemistemput ilman teitä!"

"Kiitoksia, herrat. Mutta se on nyt kuitenkin niin, että te olette olleet liian kauan minun narrejani, ruvetakseni nyt teidän narriksenne. — Neitiseni, pari sanaa teille yksityisesti ennenkuin lähdän."

Hypatia kumartui eteenpäin ja kuiskasi hätäisesti syyriankielellä:

"Voi jääkää, minä rukoilen! Te olette oppilaistani terävin — ehkä ainoa todellinen oppilaani... Isäni kyllä keksii teille jonkun piilopaikan ja jos rahaa tarvitsette, niin muistakaa, että hän on teille velkaa. Emme ole vielä maksaneet teille takaisin sitä rahasummaa, jonka —"

"Thanin runotar, sehän oli vain sisäänpääsymaksuni Parnassukseen. Minä teille velassa olen ja tällä opaalisormuksella suorittaisin nyt loppuvelkani. Mitä tulee pakopaikkaan teidän lähellänne", hän jatkoi alentaen ääntään ja käyttäen hänkin syyriankieltä — "niin on Hypatia Pakana liian ihana Rafael Juutalaisen mielenrauhalle."

Hän veti sormestaan Mirjamin sormuksen ja tarjosi sitä Hypatialle.

"Mahdotonta", tämä virkkoi karahtaen tulipunaiseksi. "Minä en voi ottaa sitä vastaan."

"Ottakaa, minä rukoilen! Se on viimeinen maallinen taakka, joka minulla on, lukuunottamatta tätä lihasta ja verestä kyhättyä etanan koteloa. Siihen taas voin kaivaa tikaarillani kolon heti kun se käy minulle kiusalliseksi. Mutta sen aijon tehdä vasta sitte ja sillä tavalla kuin minua haluttaa; jos taas sormuksen otan mukaani, lyövät Heraklianusen soturit aivan varmaan kallonni sen takia rikki. — Minun täytyy pyytää teitä se ottamaan."

"En koskaan! Ettekö voi myydä sormusta ja paeta Synesiuksen luo. Hän kyllä suo teille suojaa."

"Sekö vieraanvarainen myrskytuuli? Suojaa kyllä, mutta lepoa ei. Yhtä hyvin voisin pystyttää telttani Etnan kitaan. Yöt ja päivät hän käännättäisi minua siihen kokoonhaalittuun sekasotkuun, jota hän filosofilliseksi kristinuskoksi nimittää. No niin, kun ette tahdo sormusta ottaa, niin pian siitä päästään. Me Itämaan miehet osaamme esiintyä suurellisesti ja kadota kuten maailman herroille sopii."

Ja hän kääntyi filosofien puoleen.

"Kuulkaapa, te aleksandrialaiset herrasmiehet! Haluaako joku teistä maksaa kaikki velkansa yhdellä kertaa? Tässä on Salomonin sateenkaari, opaali, jollaista Aleksandriassa ei ole koskaan ennen nähty. Millä maailman orjamarkkinoina tahansa voisi sillä vaikka kahteen kertaan ostaa kenen tahansa teistä makedonialaisine pappoineen ja makedonialaisine mammoineen ja makedonialaisine sisarineen ja hevosineen ja papukaijoineen ja riikinkukkoineen. Ken vain haluaa omistaa kymmenen tuhannen kultakolikon arvoisen jalokiven, hänen ei tarvitse muuta kuin kaivaa se käsiinsä loasta, johon minä sen heitän. Näykätkää joutuin, te nuoret Fedriakset ja Pamfiliukset! Thaiksia ja Laiksia löytyy kyllä tarpeeksi sen tuhlataksenne."

Hän oli juuri heittämisillään jalokiven kadulle, kun joku takaapäin tarttui hänen käsivarteensa ja sieppasi sormuksen hänen kädestään. Raivostuneena katsahti hän taakseen ja näki Mirjam vanhuksen seisovan siellä silmät vihasta ja ylenkatseesta säkenöiden.

Silmänräpäyksessä hyökkäsi Bran akan kimppuun, mutta säikähti loimua hänen silmissään ja vetäytyi takaisin. Rafael kutsui koiransa luokseen ja kääntyen tyyneesti pettyneihin kuulijoihinsa virkkoi:

"Kas niin, onnettomat ystäväni! Teidän täytyy sittekin itse hankkia rahat, mikä meikäläisten poistuttua käynee vähän tukalammaksi kuin ennen. Se kaikkea hallitseva kohtalo, jota — kuten tekin hutikassa ollessanne hyvin tiedätte — ei filosofikaan voi vastustaa, on antanut Salomonin sateenkaaren takaisin oikealle omistajalleen."

"Jää hyvästi, filosofian kuningatar! Kun ihmisen löydän, ilmoitan siitä teille. — Äiti, minä tulen kanssasi jonkun matkaa, vaihtaakseni parisen ystävällistä sanaa ennen eroamistamme — vaikka," jatkoi hän nauraen, kun kahden poistuivat, "huonoa oli pilasi kun et suonut omalle kansalaisellesi huvia katsella miten nuo pakana koirat olisivat loassa kiistelleet hänen almustaan."

Hypatia jatkoi matkaansa museoon merkillisestä kohtauksesta ja sen vielä merkillisemmästä lopusta peräti hämmentyneenä. Hän varoi kuitenkin ilmaisemasta pienimmälläkään tavalla mielenliikutustaan, ennenkuin oli yksin luentosalinsa viereisessä, pienessä odotushuoneessa. Siellä hän heittäytyi tuolille ja jäi siihen miettimään siksi kuin hämmästykseseen ja harmikseen huomasi kyynelien valuvan pitkin kasvojaan. Hänen sydämessään ei siltä ollut kipinääkään rakkautta Rafaeliin. Jos hänen tunteensa olisivat ruvenneet vähänkin sinne päin kallistumaan, olisi se kavala juutalainen kyllä tiennyt estää sen ivallisilla ja kevytmielisillä puheillaan, joilla hän tukahutti kaikki syvemmät tunteet sekä itsessään että muissa. Ja mitä hänen kauneudesta lausumiin kohteliaisuuksiin tuli, eivät ne Hypatiasta olleet mieluisia eivätkä vastenmielisiä, sillä sellaisiin hän oli tottunut. Mutta hän tunsu, kuten hän oli sanonutkin, että

hän Rafaelissa kadotti ehkä ainoan todellisen oppilaansa, ja enemmänkin — ehkä ainoan todellisen opettajansa. Sillä hän näki selvästi, että tuon Silenus-naamarin alla piili luonne, joka kykeni ehkä enempään kuin hän uskalsi ajatellakaan. Aina hän oli huomannut Rafaelin käytännöllisessä neuvokkaisuudessa itseään etevämmäksi, ja äskeinen tapaus oli osoittanut todeksi hänen aavistuksensa että Rafael oli häntä ylempänä myöskin siinä henkisessä voimassa ja vakavuudessa, jota hän turhaan oli etsinyt ympärillään parveilevista veltostuneista kreikkalaisista. Sama oli asian laita sellaisissakin aineissa, joissa Rafael tunnusti hänet opettajakseen. Vuoroin hän ilolla huomasi että hän yksin koko oppilasjoukosta näytti perinpohjin ja vaistomaisesti käsittävän jokaisen hänen sanansa; vuoroin hänessä heräsi vastenmielinen epäily, että Rafael vain leikki hänellä ja hänen matematiikallaan ja geometriallaan, metafysiikallaan ja logiikallaan, kuten miekkailija, joka harjoittelee floretilla, ja säästi todellisen voimansa jotakin hänelle arvokkaampaa varten. Useamman kuin kerran oli Rafaelin paradoksi tai kysymys särkenyt hänen kauneimmankin järjestelmänsä tuhansiksi sirpaleiksi ja avannut hänelle synkkiä epäilyksen kuiluja sellaisistakin asioista, jotka olivat näyttäneet mitä luotettavimmilta totuuksilta. Joskus oli vielä Rafael puoleksi piloillaan viitannut hebrealaisten pyhiin kirjoihin, kuitenkin millään tavoin ilmaisematta, uskoiko hän ja miten paljon niihin. Häntä oli silloin aina suututtanut että Rafael katsoi itsellään olevan salaisia tietolähteitä, syvempiä ja todenperäisempiä kuin hänen, joista Rafael ei tahtonut päästää häntä osalle.

Ja kuitenkin veti Rafael häntä vastustamattomasti puoleensa. Tämä oli aina väittänyt, että tuo tahallinen ja johdonmukainen ylellisyys, jota Hypatia vieroi, oli kuin puku, jonka hän voi milloin tahansa heittää pois tai jälleen ottaa päälleen. Ja nyt oli hän nähtävästi osoittanut väitöksensä todeksi, ja näyttäytynyt siinä suhteessa kykenevänsä kilpailemaan vanhanajan suurten stoalaisten kanssa. Olisiko itse Zenokaan voinut vaatia enemmän heikolta ihmisolennolta? Sitäpaitsi oli Rafaelista ollut hänelle suurta käytännöllistä hyötyä. Tämä selvitteli pyytämättä hänelle laskuopilliset tehtävät; etsi sopivia todistuslähteitä, piti terävällä kielellään hänen oppilaansa kurissa, ja nerokkaisuudellaan ja etenkin verrattoman kokkinsa ja kellarinsa kautta veti yhä uusia oppilaita hänen luennoillensa. Ja kaikesta tärkeintä oli, että Rafael puolusti häntä tulisesti ja taitavasti noita moukkamaisia ja usein raakojakin sofisteja vastaan, jotka olivat muodostuneet kyyriläisten, stoalaisten ja akadeemisten koulujen tähteistä. Nämä sofistit kävivät sitä sapekkaammin, mitä selvemmäksi heidän oma raihnaisuutensa tuli, uusplatonilaisten koreaksi koristetun korttilinnan kimppuun ja väittivät, että se oli vain sisällyksetön sekotus kaikkien kreikkalaisten filosofien opeista ja itämaalaisten taikauskoista. Tähän asti olivat kaikki sellaiset poroporvarit pelänneet Rafaelin kynää ja kieltä vielä enemmän kuin ritarillista Kyrenen piispaa, vaikka viimeainittu muutamista kirjeistään päättäen vihasi heitä epäilemättä niin katkerasti kuin hän ketään ihmisolentoa voi vihata mikä ei kuitenkaan merkinnyt kovin suurta katkeruutta.

Mutta Synesiuksen käynnit olivat harvinaisia ja Karthagon ja Aleksandrian välinen pitkä matka, hänen paljotoinen virkansa ja, mikä pahinta, yhä kasvava erimielisyys hänen ja hänen ihanan opettajansa välillä teki hänen suojeluksensa melkein arvottomaksi. Ja nyt oli Aben-Ezrakin poissa ja hänen mukanaan lukemattomat suunnitelmat ja toiveet. Olisipa hän lopultakin saanut Rafaelin käännytetyksi filosofiseen uskoon, vanhojen jumalien palvelijaksi! Hän olisi saanut hänestä välikappaleen pysäyttääkseen inhimillisten erehdysten virran! Miten usein olikaan se unelma hänet pettänyt! Ken saada taas Rafaelin paikalle! Athanasius? Hyväluontoinen Synesius oli kyllä kunnioittanut häntä veljen nimellä, mutta Hypatialle oli hän voimaton koulumestari, joka oli tuomittu kuolemaan voimatta viedä maailmaa tuumaakaan eteenpäin vapautusta kohti — ja tulevaisuus osoittikin tämän arvostelun oikeaksi. Plutarkos Atheonalainen? Hän oli yli-ikäinen. Syrianus? Hän oli ainoastaan ajattelijana, joka koetti saada Aristoteleen tarkoittamaan mitä tämä ei ollut koskaan tarkoittanut. Isä? Kolmioiden ja kartion leikkausten mies! Miten viheliäisiltä he kaikki näyttivätään tuon käsittämättömän juutalaisen rinnalla! — Kauniiden hämähäkkiverkkojen kutojia — mutta ottaisivatkohan hyttyset niihin mennäkseen! Komeiden talojen rakentajia — jos vain ihmiset niihin menisivät ja niissä pysyisivät! Peräti hienostuneen siveellisyyden saarnaajia... jota heidän ihailevat oppilaansa eivät uneksineetkaan käytännössä toteuttavansa. Hypatia ymmärsi, että ilman häntä itseään oli filosofia Aleksandriassa kuolemaan tuomittu. Oliko se hänen viisautensa — vai joku hänen maallisempi viehätysvoimansa, jonka avulla hän siihen kykeni? Vastenmielinen ajatus! Oi jos hän olisi ruma — koetellakseen vain oppinsa voimaa!

Oh! Ristiriidat olivat jo liian peloittavia; pienikin apu, olipa se sitte miten maallinen ja miten alhainen tahansa, oli hänelle tervetullut. Mutta eikö työ ollut toivotonta? Hän kaipasi miehiä, jotka kykenivät toimimaan silloin kun hän ajatteli. Ja juuri sellaisia miehiä löytäisi hän nytkin, mutta — sen hän tiesi vallan hyvin — vihatussa kristityssä papistossa. Ja sitte se kammottava Ifigenian uhri näyttäytyi välttämättömältä tulevaisuudessa. Filosofian ainoa toivo oli hänen epätoivonsa.

* * * * *

Hän pyyhkäsi pois kyneleet, astui ylopeänä luentosaliin ja nousi puhujalavalle kuin jumalatar kuulijakuntansa ihastushuutojen kaikuessa... Mitä hän heistä välitti? Seuraisivatko he hänen opetuksiaan? Hänen luentonsa oli jo puolissa, ennenkuin hän oli täydelleen tointunut ja päässyt

vapaaksi äskeisistä kiusallisista ajatuksistaan. Ja siitä lähtien seuraamme hänen luentoaan.

* * * * *

"Totuus! Missä on totuus, jollei sielussa itsessään? Ilmiöt ja esineet ovat vain aineeseen sidottuja luulokuvia — tämän maallisen yön haamuja, jotka aineen mudassa ja tomussa uinuvassa sielussa herättävät väristystä ja epämääräistä pelkoa, jota se nimittää aistimukseksi ja havainnoksi. Ja samoin kuin öiset unemme herättävät meissä aavistuksen että läsnä on jotain salaperäistä ja aineetonta, jota ei aika eikä paikka millään tavoin sido, samoin vaikuttavat ne valveilla nähdyt unet, joita nimitämme valoksi ja ääneksi. Ne ovat jumalaisia sanansaattajia, jotka Zeus, säälien lapsiaan silloinkin kun hän sulki heidät tähän lihalliseen vankilaan, tarkoitti herättämään heissä hämää muistoja siitä sielujen todellisesta maailmasta, josta he ovat peruisin. Kun filosofissa nämä muistot ovat heränneet, ja hän on nähnyt aistimuksen ja ilmiön muodostaman verhon läpi henkisen totuuden, jolle ne ovat vain tilapäisenä peitteenä ja jonka ne samalla kertaa peittävät ja ilmaisevat, silloin voi hän syrjäyttää ilmiön aatteen vuoksi, kuoren ytimen vuoksi, ruumiin sielun vuoksi, jonka symboli ja välikappale edellinen vain on. Mitä merkitsee silloin filosofille olivatko Hektorit tai Priamot, Helenat tai Akilleet koskaan esiintyneet ihmissilmille näkyvinä, lihasta ja verestä koottuina luulokuvina? Mitä merkitsee silloin, puhuivatko he ja ajattelivat kuten se Skion mies meille kertoo? Mitä merkitsee sekään, elikö hänkään maallista elämää? Tässä on kirja — sanat, joita sanotaan hänen sanoikseen. Olivatpa niihin sisältyvät ajatukset aluksi kenen tahansa, nyt ne ovat minun. Minä olen omistanut ne itselleni, olen ajatellut ne itsekseni ja tehnyt ne osiksi omasta sielustani. Enemminkin: ne olivat ja tulevat aina olemaan osia minusta, sillä ne ovat, samoin kuin oli runoilija, samoin kuin olen minäkin, vain osa Maailmansielusta. Mitä merkitsee silloin, mitä taruja syntyi noiden vanhojen tietäjien valtaviin ajatusten ympärille? Muut koettakoot sovittelun yhteen sykliäisiä katkelmia ja todistella laivaluettelo oikeaksi. Mitäpä kadottaisi filosofi, vaikka edelliset todistettaisiinkin ristiriitaisiksi ja jälkimäinen väärennetyksi? Ajatukset ovat jälellä ja ne ovat meidän. Avatkaamme sydämemme ottamaan ne rakkaudella vastaan, tulivatpa ne mistä tahansa. Kuten ihmisissä, samoin on kirjoissakin sielu ainoa, jonka kanssa meidän sielumme on pidettävä yhteyttä; ja kirjan sielua on kaikki se mitä me siinä löydämme kaunista, oikeata ja jaloa. Meille ei merkitse mitään, oliko runoilija itse tietoinen niistä ajatuksista, joita me löydämme hänessä. Tietoisina tai tiedottomina, ajatusten täytyy olla olemassa, sillä jollei niitä olisi, miten voisimme me keksiä niitä. Asiaan perehtymättömässä rahvaassa — ja filosofeissakin — on paljon niitä, jotka sellaista tulkitsemista moittivat sofistiseksi ja mielikuvituksen omavaltaiseksi urheiluksi. Jos meidän henkinen selityksemme on mahdoton, on heidän asiansa selittää mitä Homeros tarkoitti; osoittaa maailmalle, miten muuten Homeros on ihailtava, ellei se, mitä me runoilijassa ihailimme, löydykään hänessä. Tahtovatko he väittää, että se kunnioitus, jota hän kautta vuosisatojen on nauttinut, johtuisi siitä, mikä näyttää olevan hänen teostensa läheisin ja kirjaimenmukaisin tarkoitus? Uskaltavatko he vielä väittää, että hän olisi tarkoittanut sitä, mistä hänen teoksensa, kirjaimenmukaisesti ymmärrettyinä näyttävät puhuvan. Voivatko he edellyttää, että Homeron jumalainen sielu olisi voinut alentua kirjoittamaan todellisista ja aistinalaisista juhlapidoista ja häistä ja hypyistä; todellisista yöllisistä hevostarvauksista; todellisista avioliitoista taivahisten ja ihmisten välillä — että tämä näennäinen jokapäiväisyys oli se, jonka takia kaikkien aikojen viisaimmat antoivat hänelle runouden isän nimen? Se on alentava ajatus, joka sopii vain raa'alle ja aistin sitomalle rahvaalle, joka ei voi käsittää muuta kuin sen mikä on aisteille havaittavaa. Yhtä hyvin voisi uskoa kristittyjen kirjoihin, kun ne kertovat meille jumaluudesta, jolla on kädet ja jalat, silmät ja korvat, joka alentuu määräälemään huone- ja talouskalujen muotoja, joka on tullut täydelliseksi syntymällä — miten inhoittavaa — maalaistytön poikana ja joka tahraa itsensä ottamalla osaa alhaisimpien orjien suruihin ja murheihin!"

"Se on valhetta, jumalanpilkkua! Raamattu ei voi valehdella!" huusi eräs ääni salin perältä.

Se oli Filammonin. Hän oli kuunnellut luentoja alusta alkaen, taikka oikeastaan ei kuunnellut, vaan enemmän hurmaantuneena katsellut puhujan kauneutta, hänen liikkeittensä suloutta, hänen äänensä sointuisuutta ja etenkin hänen kiehtovaa kaunopuheisuuttaan, joka kimalteli hänen silmissään kuin huurainen hämähäkin verkko. Hänen terävä kreikkalainen käsityskykynsä herätti hänessä jokaiselta lauseelta joukon uusia ajatuksia ja kysymyksiä — ellei juuri epäilyksiä — sitäkin helpommin kun hänen arvostelukykynsä oli siihen asti saanut olla aivan toimeettomana eikä hänellä ollut mitään tieteellistä sivustusta suojana vaikutusten tulvaa vastaan. Ensi kerran elämässään huomasi hän seisovansa silmäkkäin niiden kysymysten kanssa, jotka ovat kaiken ajattelemisen juurena. "Mitä minä olen? Missä minä olen? Mitä tiedän minä?" Ja taistelllessaan epätoivoisesti näitä kysymyksiä vastaan hän oli vähällä unhoittaa, missä tarkoituksessa hän oli luentosaliin tullut. Hän tunsikin, että hänen täytyi riistäytyä lumouksesta. Eikö tuo nainen ollut pakana ja väärä profeetta? Noissa sanoissa oli jotain, jonka kimppuun voi käydä. Ja osaksi jumalanpilkkamisesta raivostuneena, osaksi pakottautuakseen toimintaan, oli hän ponnahtanut pystyyn ja keskeyttänyt luennoitsijan.

Syntyi kova melu. "Ajakaa munkki ulos! Heittäkää se moukka ulos ikkunasta!" kirkuivat herrasmiehet. Jotkut rohkeimmat rupesivat jo kapuamaan penkkien yli hänen luokseen, ja Filammon iloitsi jo marttyyrikuolemasta, kun Hypatian tyyni ja hopeankirkas ääni hillitsi mellakan silmänräpäyksessä.

"Antakaa munkin kuunnella, hyvät herrat! Hän on vain munkki ja moukka eikä tiedä sen enempää. Häntä on sillä tavalla opetettu. Antakaa hänen istua rauhassa täällä, niin voimme ehkä opettaa hänelle parempaa."

Ja häiriytymättä tai edes ääntään muuttamatta jatkoi hän luentoaan.

"Kuulkaa nyt palanen Iliadin kuudennesta kirjasta, jossa minä viime yönä olin näkevinäni valtavan salaisuuden jälkiä. Paikan tunnette kyllä, mutta minä luen sen siitä huolimatta teille; mahtavan runon sointuvat säkeet soinnuttakoot sielumme vastaanottamaan ylevää viisautta. Oikeassa oli Abamnon sanoessaan kauniisti, että sielu on alkuaan muodostettu sopusointuisuudesta ja rytmistä, ja että se ennenkuin antautui ruumiille, on kuunnellut jumalaisia sointuja. Siitä johtuu, että kun se, ruumiiseen yhdyttyään, kuulee sellaisia säveliä, joissa sointujen jumalaiset jäljet parhaiten ovat säilyneet, se käsittää ne ja muistaa niiden kautta jumalaiset soinnut. Ne vetävät sitä puoleensa, se löytää niissä kotinsa ja omistaa itselleen niistä niin suuren osan kuin kykenee."

Ensi kerran kaikuivat nyt Filammonin korvissa Homeron mahtavat säkeet:

Näin emännöitsijä lausui, vaan heti huoneesta Hektor tielleen syöksähti taas, katuloille liikkehikkäille Kaupungin ison kuljettuaan kun porteille Skaian saapui, jost' oli mentävä sen, ken kentille mieli, sielläpä puolisons' Andromake, häälahjoja saanut, riens' häntä vastaan, Etionin jalon kukkea impi, Etionin, joka metsäisen Plakon rinteellä asui Tebassa, Kilikiläisten urhojen mahtava herra. Tään oli tyttären nainut Hektor vaskehen vyötty. Miehensä kohtasi hän, mukanaan kävi palvelu-neito kantaen rinnallaan ilomielistä hentoa lasta, Hektorin poikaa, kaunista kasvoiltaan kuni tähti Hektor kutsui häntä Skamandrioks', vaan nimeks' muilta sai hän Astyanaks sill' yksin turvasi Troijaa Hektor. — Nyt hymysuin hän silmäsi poikoa kultaa, Vaan liki heitä nyt Andromake tuli kyynelsilmin, tarttuen sankarin kouraan, virkkoi noin, sanan lausui:

"Huima! Surmaan intosi vie sinut! Etkö sä sääli lastasi hentoa, et mua raukkaa kun pian jäänen leskeks' jälkehes, kun sun tappavat urhot Akaian rynnäten kaikki sun päälles; — mun kai ois etusampi sun menetettyäni, maan alle vaipua — eihän riemua mulle jää, kun kohtalos oot perinyt sä, pelkkää kaihoa vaan. Isätön olen, äiditön raukka. Surmasihan isän oivimman mult' uljas Akilles Kilikiläisten kaupungin soman sortaessansa korkea-porttisen Teban — tappoi Ee'etionin; rautapa-paitoa ei toki raatsinut riisua hältä, vaan tamineineen taiten tehtyineen hänet poltti, päälle kumparen loi, jonk' ympäri mahtavan Zeun tyttäret, vuorien impyety kyynäppäitäkin kylvi. Seitsemän veljestä mull' oli koissani korkeass' ennen, yhtenä päivänä kaikki ne erkanivat Manan maille, kaikki ne saavutti turmallaan tyly sankari, heidän lampaita kaitessaan sekä länkeväkinttujen karjaa. Äitini taas, jok' ol' ollut Plakon rinteillä ennen ruhtinatar, sen toi uro muun sotasaalihin kanssa tänne, pois toki päästi kun lunnaat sai epäsumat, Artemis nuolellaan pian kaas' emon linnassa taaton. Hektor! mulle sä oot yht'aikaa äiti ja taatto, ainoa veljeni oot, samaten myös sulhoni suuri! Oi! ole armias nyt ja tänne linnahan jääös? Oi! älä poikaas orvoksi tee, älä vaimoas leskeks! Suojaa vie liki viikunapuuta, kun astua siitä kaupunkiin vihamiehet voivat muurien päälle. Kolmastihan sitä koettelivat jo urhoollisimmat kumpikin Aias johtajinaan sekä Atreun poiat, kuulusa Idomeneus sekä uljas Tydeun poika, liekö nyt taitava mies joku neuvonut miehille tietä, tai oma innostus heit' yllyttää sekä johtaa."

Hälle vastasi taas kypär'töyhdöin heiluva Hektor "Huolehdi tätä kaikkea, kultani, vaan kovin Troijan miehiä, Troijan hempeähelmoja naisia häpeen; jos minä, kuin mikä pelkuri, värjötän taistoa väistäin. Ei sitä sallis mielenikään, kun oppinut oon ma ain' eturinnassa taistelemaan maanmiesteni kanssa, suojellen isän arvoa kuuluisaa sekä omaa. Kyllähän tiedän tuon, sen järkeni, tunteeni lausuu: saapuva päivä se on; jona sortuu Ilios pyhä, sortuu Priamos itse ja keihään heittäjä kanssa. Ei toki huoleta niin mua Troijan kohtalo kurja, ei Hekabeen, ei Priamos herran surkeus, enkä niin veljiä, myös jotk' uljaina ollen ja monta kentällä kaatunevat vihamiesten miekkojen alle, kuin sua säälin, kun joku vaskeen vyötty Akaian mies, vapautesi riistettyään sinut vie ja sä itket. Kons' emännällesi Argossa kuot tai vettä sä noudat Messeian tai myös Hypereian lähteestä — työläs tehtävä on, mutt' ankara pakko sen vaativi sulta — kai joku virkahtaa sun kyyneltulvasi nähden: Hektorin vaimo on tuo, hevos-oivain Iliolaisten urheimman, kun Troijan ympäri taistelu riehui! Näin joku virkannee, vaan siitpä tuskasi yltyy, kun ei miestä' ole, orjuutta joka torjua voisi. Hauta tok' ennen peittäköhön mun kuollehet luuni niin en voihkinaas kuule kun raastavat pois sua herjat!"

Lausuttuaan uro näin kurottautui poikoa kohti; vaan tämä kallistui somavöisen hoitajan rintaan kirkaisten isän armaan muotoa peljästyessään, vaskea säikähtäin sekä jouhistöyhtöä, jonka kypärin harjalta heilahtavan näki uhkaavasti. Tuot' isän naurahtaa sekä äidin armahan

täytyi. Päästään pois kypärin heti tempasi loistava Hektor, laske sen kiilloisan alas maahan, poikaansa sitten suuteli hellään, heiluttain käsivarttensa päällä. Lausuipa sitten Zeulle ja muillekin jumaloille:

"Zeus ja te muut jumalat, oi suokaa poikani tulla Troijan kansassa yht' eteväksi, kuin minä, kerran, niin väkeväks', hänen suokaa tarmolla hallita Troijaa! Silloin lausuttakoon: 'tuo voiton vie isältäänkin.' Kentältä kun palajaa, olallaan verinen sotasaalis viemänsä vastustajalt', emu riemuitsee sydämessään."

Lausui ja poikuen pois käsihin hän vaimonsa laske; tuoksuavan povivaatteen helmaan tää hänet otti kesken kyyneliään hymyten...

[T:ri Kaarlo Koskimiehen suomennos alkukielestä.]

"Sellainen on taru. Kuvitteletteko Homeron tarkoittaneen, että siinä kautta aikojen ihailtaisiin sellaisia jokapäiväisyyksiä kuin äidin älytöntä rakkautta ja lapsen säikkymisiä. Omavaltaisuudesta moittimatta voitane epäilemättä sallia filosofin syvemmän ymmärryksen keksiä siinä piilevän jonkun syvemmän salaisuuden."

"Eikö esimerkiksi valitun sielun nimi ole Astyanaks, kaupungin valtias? Se on jumalaisen syntyperänsä oikeudella kaiken johtaja ja hallitsija, vaikka se ei sitä tiedä. Se on vielä lapsi ja lepää äitinsä Luonnon, ikuisen imettäjän ja vihollisen rinnalla. Runoilija nimittää häntä sattuvasti Andromakeksi, koska hän taistelee sitä olentoa vastaan, kun se on mieheksi varttunut, jota hän lapsena ruokki. Kaunis hän on, mutta ymmärtämätön. Hän hemmoittelee meitä, äitien tapaan, selkärangattomilla myönnytyksillään; hän pelkää päästää meidät mietiskelyjen ulapalle keksimään suuria totuuksia, sillä siellä me, ikuista kunniaa tavoitellessamme, hänet ehkä unhoittaisimme. Hän tahtoi meidän kuluttavan nuoruuden päivämme haaremissaan ja leikkivän hänen helmoissaan. Ja eikö valitulla sielulla ole isäkin, jota se ei tunne, Hektor, hän joka on ulkopuolella — rajoittamaton ja luonnosta riippumaton, mutta kuitenkin sen herra — tuo kaikki käsittävä sielu, joka opettaa ja järjestää ja jota ihmiset nimittävät Zeus lainsäätäjäksi, Eetteri tulijumalaksi, Osiris elämän antajaksi. Hänet on runoilija tässä kuvannut tuon salaperäisen kaupungin suojelijaksi, kaikkeuden sopusoinnun, järjestyksen ja kauneuden puolustajaksi. Syrjässä istuu hänen suuri isänsä, Priamos, ensimmäinen kaikista olemuksista, monen pojan isä — absoluuttinen Järki — näkymättömänä, kaukaisessa loistossaan peloittavana, järkähtämättömänä, mutta kuitenkin riippuvaisena siitä tutkimattomasta ykseydestä, jota Homeros nimittää kohtaloksi, ja joka on kaiken olevaisen alkulähde mutta joka itsessään on kuitenkin olemukseton, määräämätön ja nimittämätön."

"Tästä ykseydestä ja sitä varten sykkii Maailmansielu kautta koko luomakunnan; se täyttää tuon järjen vaatimukset, josta se vastahakoisesti vuoti aineellisten olioiden mellastukseen. Se taistelee karkean aineen raakoja voimia vastaan; se rusentaa kaiken, mikä sille on rumaa ja soinnutonta ja sulkee syliinsä kauniin ja kaiken missä se huomaa kajastusta omasta itsestään. Se painaa siihen oman leimansa ja muuttaa sen omaksi kuvakseen olipa se sitte tähti, haltija tai valittu sielu. Ja kuitenkin, kuten runoilija antropomorfisesti huomauttaa, seuraa suru sielua koko ajan. Sitä painaa kaiken tuon työn kestäessä tunne kohtalosta, ajatus siitä ensimmäisestä yksioista, josta sielu alunpitäen on peruisin, ja josta se, ja sen isä, Järki, eroittautuivat, kunne uskalsivat ajatella ja vaatia itselleen omaa, vapaata tahtoa."

"Hektor, isä, lähtee nyt taisteluun ja hänen lapsensa jäävät nukkumaan ja syömään. Hän on poissa taistelutantereella ja he eivät tunne häntä — eivät tiedä, että he, yksilöt, ovat vain osia hänestä, Maailmansielusta. Mutta hetkiä on — oi, kolminkertaisesti siunatut ovat ne, joille jumalainen syntyperänsä suo sellaisia hetkiä — hetkiä on, jolloin ihmislapsessa välähtää selvä käsitys tuosta sanoin selittämättömästä salaisuudesta. Kesäyön tähtien välkkeessä — Niilin tulvien myllerryksessä, jotka jokaisessa kuohussaan hedelmällisyyttä kuljettavat — temppeliholvien jylhissä varjoissa — muinaisten orfeus-laulajien voimakkaissa sävelmissä taikka noiden jumalien kuvissa, joiden täydellisen kauneuden Kreikan jumalaiset teosofit vilahdukselta käsittivät ja taiteellisessa ihastuksessa kuin taikasauvalla loihitivat esiin lumivalkeassa marmorissa — sellaisten ilmiöiden edessä välähtää sisäiselle silmälle ihana ja valtava aavistus jostain voimasta, nerosta, jostain sielusta, jostain aatteesta, joka on yksi, mutta samalla tuhatkertainen ja joka tunkeutuu kaikkeen luotuun ja väräyttää sen jumalasiin sointuihin kuni tuuli lyyran kielet. Me aavistamme, että kaikkeuden miljoonissa suonissa virtailee sama sydänveri, tullen yhdestä, suuresta, näkymättömästä sydäimestä, jonka mahtavat lyönnit sielumme kuulee kaukaa, missä se ikuisesti sykkii äärettömyyden erämaassa, ulkopuolella paikkaa ja aikaa, jotka ovat vian laskimoita sen kaikkiluovasta merestä."

"Onnellisia, kolminkertaisesti onnellisia ovat ne jotka ovat uskaltaneet — vaikkakin henkeään pidättäen, rajattoman riemun kyynelten sokaisemina, täydellisessä avuttomuudessaan polvilleen vaipuneina, kun huomaavat olevansa vain kuihtuneita lehtiä, joita kaikkeuden läpi puhaltava tuuli mielensä mukaan lennättelee — onnellisia ovat ne, jotka ovat uskaltaneet vaikkakin vain hetkeksi

heittää katseensa tuohon kammottavan ihanaan näkyyn, eivätkä nuoren Astyanaksin lailla ole Hektorin avaraa, säkenöivää syliä ja hänen kypäränsä töyhdön sateenkaarenloistoa peljästyen ja parkuen painautuneet äitinsä, Luonnon, syliin! Onnellisia, kolminkertaisesti onnellisia he ovat, vaikka tuo yliluonnollinen loiste olisi heidän silmänsä tuhkaksi polttanut! — Eikö olisi ihanaa kuolla Zeus silmien edessä, kuolla, kuten Semele, hänen loistonsa polttamana? Onnellisia, kolminkertaisesti onnellisia, vaikka jumalainen lumous heidän sielunsa huimaisi ja Circen elukat heitä siitä lähtien hulluiksi ja haaveksijoiksi nimittäisivät. Haaveksijoita he ovatkin, sillä Jumaluus on heissä ja he Jumaluudessa. Persoonallisuuden taakka katoaa hetkeksi, ja huomaten olevansa osa Maailmansielusta, he kohoavat sen Järjen yläpuolelle, josta sielu saa alkunsa, aina kaiken olevaisen lähteeseen — tuohon määräämättömään, kaikkein korkeimpaan ykseyteen saakka. He näkevät sen ja muuttuvat samalla osiksi Sen olemuksesta. He eivät puhu enää, vaan Se puhuu heidän kauttaan, ja koko heidän olemuksensa tuon säteilevän auringon loisteen muuntamalla, johon he, kuni kotkat, ovat uskaltaneet katseensa kiinnittää, muodostuu jumaluuden sopusointuiseksi välikappaleeksi, ja puhuu — itse siihen vaikuttamatta — kuolemattomien jumalien salaisuuksia. Ihmekö siis, jos he raa'asta rahvaasta näyttävät uneksijoilta?... Myhäilkää, jos teitä haluttaa; mutta elköö pyytäkö minua opettamaan teille sanoin selittämättömiä, kaikkien tietietten yläpuolella olevia seikkoja, joita ei dialektikan sanasota eikä Järjen päättelevät ponnistukset voi koskaan saavuttaa, jotka täytyy nähdä ja nähtyä tunnustaa selittämättömiksi. Pois täältä, sinä akateeminen väittelijä, pois sinä ivaileva kyynikko, — pois sinä aistia ivaileva stoalainen, joka kuvittelet, että sielu saisi tietonsa aineellisista ilmiöistä, joita se itse luo! — pois —. Taikka ei; jääkää vain tänne ja ivaillkaa. Ainoastaan hetkinen — vain muutamia päiviä tässä alennustilamme vankilassa ja kaikki on palaava alkulähteeseensä, veripisara tuohon suureen sydämeen, vesi jokeen ja joki siihen säteilevään mereen. Ja kastepisara, joka taivaasta tipahti, on nouseva takaisin taivaaseen. Vapautuneena niistä tomuhiukkasista, jotka sitä alas painoivat, ja sulaneena siitä maallisesta roudasta, joka sen tänne ruuhon ja rehuun sitoi, se kohoaa alati ylöspäin ja ylöspäin, ohi tähtien ja aurinkojen, ohi jumalien ja jumalien vanhempien, aste asteelta yhä puhtaampana ja puhtaampana, kunnes se saavuttaa sen olemuksettoman, joka on kaikkeus, ja löytää viimeinkin kotinsa..."

Puhuja äkkiä vaiken. Hänen silmänsä kiiluivat kyynelissä ja koko ruumiinsa värähteli innostuksesta. Hetkisen hän liikkumattomana tuijotti kuulijakuntaansa, aivankuin toivoen voineensa heissäkin herättää samanlaista innostusta. Sitte hän hillitsi liikutuksensa, lisäsi hellemmällä, mutta samalla vähän surumielisellä äänellä:

"Poistukaa nyt, oppilaani. Hypatialla ei ole enempää teille tänään. Poistukaa nyt, ja säästäkää hänet — hän on näet kaikesta huolimatta nainen — ainakin siitä häpeällisestä huomiosta että hän on antanut teille liian paljon, nostanut Isisverhon silmien edestä, jotka eivät ole kyllin kirkastuneet käsittääkseen jumalattaren ihanuutta. — Jääkää hyvästi!"

Hän lopetti ja Filammon, samassa kuin hänen äänensä sointu lakkasi hänen korvissaan kaikumasta, hyppäsi pystyyn ja kiiruhti käytävän läpi ulos kadulle...

Miten ihana! Miten hillitty ja lempeä häntä kohtaan! Miten häntä kaikki jalo innostuttaa! Eikö hänkin puhunut näkymättömästä maailmasta, kuolemattomuuden toivosta, hengen voitosta lihan yli — aivankuin kristitytkin? Oliko sitten kuilu heidän välillään niin syvä? Jos oli, niin miksi sitte olivat puhujan sanat herättäneet hänen sydämessään samanlaista vastakaikua kuin ennen rukoukset ja saarnat Laurassa? Jos hedelmät olivat niin yhtäläiset, niin eikö juurienkin täytyntä olla yhtäläiset. Voiko tämä olla jäljittelyä? Paholaisen pappiko valon enkelin vaatteissa? Valoa tuo ainakin oli — puhtautta, rohkeutta, vakavuutta, hellyyttä — silmät, huulet, liikkeet siitä puhuivat... Pakanako? uskon?... Miten nuo syytökset olivat ymmärrettävät?

Mutta häntä odotti vielä loppuisku, mikä oli hänen ajatuksensa perinpohjin hämmäntävä.

Tuskin sataa askelta oli tämä luentopaikasta edennyt, kun hänen pieni ystävänsä hedelmäkauppias, jota hän ei ollut nähnyt sen jälkeen kun tämä oli teatterin käytävässä hävinnyt väkijoukon jalkoihin, tarttui hänen käsivarteensa ja juoksusta hengästyneenä hoki:

"Jumalat — ammentavat — suosiotaan — niille, jotka — jotka vähimmin sitä — ansaitsevat! — Mieleton, tunkeileva moukka! — Ja se on päättömyyteni palkkio!"

"Tiehesi mies!" tiuskasi Filammon, jota ei ollenkaan haluttanut uudistaa tuttavuuttaan kantajan kanssa. Mutta päivänvarjojen vartija piti hellittämättä kiinni hänen lammasnahkastaan.

"Hullu! Itse Hypatia käskee! Niin, sinä saat mennä hänen luokseen, puhella hänen kanssaan, ja minä — minä valistunut — minä joka häntä kunnioitan, tottelen, jumaloin — minä, joka jo kolme vuotta olen katuojassa vatsallani madellut, että hänen pukunsa liepeet edes pikkusormeni päätä koskettaisivat — minä — minä."

"Mikä on asiiasi, mieletön?"

"Hän kutsuu sinua, sinä typerä heittiö! Theon lähetti minut sanomaan — ja juoksusta ja kateudesta läkähtymäisilläni toin sinulle heti sanan: Mene, sinä kieromielisten jumalien suosikki!"

"Ken on Theon?"

"Hänen isänsä, tietämätön! Hän käskee sinua saapumaan hänen asuntoonsa — tuossa vastapäätä — huomenna kolmannella tunnilla. Kuule ja tottele! Kas niin! Nyt ne jo tulevat museosta ja kaikki päivänvarjot menevät sekaisin! Oh, minua onnetonta!"

Mies parka juoksi takaisin, ja Filammon, pelosta ja halusta melkein mieluvoimien puhalsi myöskin juoksuun ja juoksi koko matkan kotiinsa Serapeiumiin asti. Hän ei huolinut ajopeleistä, elefanteista eikä kävelijöistä, eikä välittänyt vaikka muuan kärtyinen kantaja tyrkkäsikin hänet kerran kumoon ja pala hänen nahkapuvustaan jäikin erään vihaisen kameelin hampaitten väliin. Saavuttuaan arkkipiispan asunnolle ja löydettyään Pietari esilukijan pyysi hän vapisten päästä Kyrillon puheille.

9 Luku.

JÄNNE KATKEAA.

Kyrillos kuunteli äänettömänä myhäillen Filammonin kertomusta luennosta ja Hypatian kutsusta ja lähetti sitte nuorukaisen kaupungille tavanmukaisesti puuhiin. Hän kielsi Filammonia sanallakaan mainitsemasta muille koko asiasta ja käski hänen saapumaan illalla uudelleen hänen luokseen määräykset saadakseen.

Toisten seurassa samosi Filammon pitkin katuja ja kujia, joissa saastaisuus ja kurjuus, pakanallinen laiskuus ja perinnäiset synnit kamalina irvistivät vastaan joka taholta. Peloitettavan todellista ja totuttua se oli, mutta hän näki sen vain hämärästi, kuin unessa. Hänen silmiensä edessä loistivat vain yhdet kasvot, korvissaan vain yksi ääni kaikui... "Hän on vain munkki eikä tunne sen parempaa..." Totta! Mitenpä hän parempaa tuntuksikaan? Mistä hän tiesi, miten paljon enempi tuntemista oli tuossa suuressa uudessa kaikkeudessa, jonka niin surkean pienessä sopukassa hän oli tähän asti elänyt? Hän oli kuullut asiat vain yhdeltä puolen. Mitähän jos toinenkin puoli oli olemassa. Eikö hänellä ollut oikeutta — taikka eikö ollut aivan asianmukaista, kohtuullista ja oikeudenmukaista, että hän sai kuulla molemmat puolet ja sitte vasta tuomitseisi?

Kyrillos ei ehkä menetellyt oikein viisaasti siinä, että lähetti nuorukaisen käytännöllisiin armeliaisuudentöihin ennenkuin ilmaisi hänelle miten hänen tuli Hypatian kutsun suhteen menetellä. Hän ei ollut ottanut laskuihinsa niitä uusia ajatuksia jotka nyt nuorukaisessa liikkui. Ehkä ne olisivatkin hänelle olleet käsittämättömiä vaikka hän niistä olisi tiennytkin. Kyrillos oli näet saanut ankaran dogmatillisen kasvatuksen noissa suurissa luostarilaitoksissa, jotka olivat syntyneet Nitrian salpietarikaivosten likistölle. Tuhannet siellä ahersivat vapaaehtoisessa köyhyydessä leipureina, värjäreinä, räätäleinä, puuseppinä ja tiilintekijöinä. Ansoitaan he eivät käyttäneet omiin tarpeisiinsa — heillä kun ei mitään tarpeita ollutkaan, — vaan kirkkoihin, sairashuoneihin ja vaivasapuihin. Kyrillos oli kasvanut tässä käytännöllisen työn ja hurskasten hartaudenharjoitusten maailmassa, jossa munkit matkan lyhyiden takia oppivat tuntemaan sen maailman, jota he hylkivät ja halveksivat. Lapsuudestaan asti oli hän ollut mukana kiivaan ja kunnianhimoisen setänsä Teofiluksen keinotteluissa. Empimättä hän sitte seurasi tätä Aleksandrian patriarkan istuimelle ja oli valmis epäilyksittä ja sääliittäkin, missä sitä vaadittiin, omistamaan kaiken tarmonsä ja terävän käytännöllisen järjensä kirkon palvelukseen. Mitenpä sellainen mies voikaan ymmärtää kaksikymmenvuotiaasta poika parkaa, joka äkkiä oli Lauran hiljaisesta luolaelämästä joutunut keskelle myllertävän maailman melskettä. Hänkin oli luostarissa kasvatettu. Mutta Nitrian toimekas ja kiihkoisa ilmapiiri, missä jokaista hermoa pidettiin alituisessa, pinnistetyssä jännityksessä, missä ei levolla, ei luonnollisuudella eikä inhimillisillä tunteilla ollut sijaa, oli mitä jyrkin vastakohta cenobitien eristetyille ja köyhille, vaikka ei siltä vähemmin toimeliallyle, yhdyskunnille, jotka olivat hajallaan pitkin kalliolaaksoja aina Nubian erämaan sisä-osiin saakka. Sellaisessa paikassa oli Filammon kunnianarvoiselta vanhukselta saanut osakseen sekä äidin hellyyttä että isän huolenpitoa. Hän kaipasi nyt rohkaisevia sanoja, ystävällisiä silmäyksiä ja tunsu itsensä yksinäiseksi ja alakuloiseksi... Ja Hypatian sanat kaikuivat yhä hänen korvissaan kuin hivelevä sävelmä, eivätkä ottaneet häipyäkseen. Tuo lennokas innostus, kaikessa voimakkuudessaankin niin hempeä ja puhdas, — tuo muiden sääliminen — niin ihanassa naisessa sitä ei voi ylenkatseeksi sanoa —; tuo viehättävä mielikuva valitusta hengestä — joka ei ole rahvaan kaltainen. — "Mutta olenkohan minä sitte rahvaan kaltainen?" Filammon itseltään kysyi muuatta ähkyvää kuumesairasta kantaessaan. "Eiköhän löydy minulle sopivampaa työtä kuin tämä, jota kuka rantajätkä tahansa voisi yhtä hyvin tehdä? Eikö elämäni kulu turhaan tällaisissa puuhissa? Eikö minullakin ole äly, maku ja järki? Kykeninhän minä

käsittämään hänen sanansa. — Miksi pitäisi minun lahjojeni jäädä kehittämättä? Miksi vain minulta on kaikki tieto kielletty? Onhan olemassa niin hyvin kristillinen kuin pakanallinenkin tietoisuus. Mikä oli luvallista Clemensille" — hän oli vähällä sanoa Origeneelle, mutta hillitsi itsensä niin räikeästi kerettillisyydestä — "se toki lienee minullekin sallittua. Eikö juuri se, että minä tietoja janoan, todista, että minä kykenen ne sulattamaan? Totta totisesti minun paikkani on pikemmin lukukammiossa kuin kadulla!"

Hänen työtoverinsa rupesivat siitä lähtien näyttämään hänestä — sitä hän ei voinut itseltään kieltää — vähemmän kunnianarvoisilta. Koettipa hän miten vakavasti tahansa unhoittaa sen pappivanhuksen moitteet, niin todellisuus oli aina hänen silmänsä edessä. Nuo miehet olivat raakoja, kiivaita, suurisuisia — kokonaan toista maata kuin Hypatia! Heidän puheensa olivat kuin mitäkin ämmien juoruja — hyvin usein vielä panettelevia ja epäoikeutettuja. He puhuivat miten kunnianhimoinen se ja se mies oli, miten ylpeä se ja se nainen, ken edellisenä sunnuntaina oli jäänyt ehtoolliselle ja ken heti saarnan loputtua oli lähtenyt kirkosta, miten ne, jotka lähtivät, olivatkaan uskaltaneet lähteä, ja ne, jotka jäivät, olivat uskaltaneetkaan jäädä... Epäluuloa, ivaa, moitteita loppumattomiin... Mitäpä sellaiset välittäisivät ikuisesta kunnian ja taivaallisista näyistä? Ainoa ihmisten ja asioiden mittapuu, patriarkasta prefektiin saakka, näytti olevan: "voiko hän tai se edistää kirkon asiaa" — minkä Filammon pian huomasi tarkoittavan heidän omaa asiaansa, omaa vaikutusvaltaansa, ylistystään. Ja kun nuorukaisen virheiden näkemiskyky toveriensa vaikutuksen alaisena edelleen kehittyi, oli hän niissä nöyrissä lauseparsissa, joita he käyttivät puhuessaan rakkaudentoistään ja nykyisen nöyryytöksensä vastaisesta palkitsemisesta, huomaavinaan huonosti salattua ylpeyttä, oman erehtymättömyytensä ylistystä ja kiukkaa jokaista kunnianarvoistakin miestä kohtaan, joka pienimmässäkään seikassa erosi heidän puolueestaan. He puhuivat ivailen Augustinuksen taipumuksista latinalaisuuteen ja julkisesti kiroilivat Krysostomusta lahkolaisista kavalimmaksi ja jumalattomimmaksi — ja mistäpä Filammon tiesi, olivatko he väärässä. Mutta kun he, sanallakaan voitetulta ja ryöstettyjä säälimättä, puhuivat entisistä ja vastaisista sodista ja hävityksistä ikäänkuin Jumala niiden kautta olisi ansionmukaisesti rangaissut kerettiläisiä ja pakanoita; kun he väittelivät valtaa koskevasta kamppailusta, joka sen mukaan kuin hän heidän sanoistaan sai selville, oli parhaillaan vireillä keisarin ja Afrikan herttuan välillä, aivankuin se olisi koskenut heitä vain siksi että samalla oli kysymys voittaisiko vai menettäisikö Kyrillos ja he tämän henkivartioina, valtaa Aleksandriassa; ja kun he lopuksi, jonkun mainitessa Oresteesta ja Hypatiasta tämän neuvonantajana, rupesivat peittelemättä manaamaan heille Jumalan kirousta ja lohdutteleutuivat sillä toivomuksella, että heitä molempia odotti ikuinen kidutus — silloin kävi väristys Filammonin ruumiin läpi ja tahtomattaan hän kysyi itseltään: Olivatko nämä evankeliumin julistajia? Tällaisetko olivat Kristuksen hengen hedelmät?... Ja hänen sielunsa sisimmässä värähti kuiskaus: Oliko evankeliumia olemassa? Oliko Kristuksen henkeä olemassa? Eivätkö niiden hedelmät olisi toisenlaisia kuin nämä?

Heikkona, kaukaisena kuului tuo kuiskaus, kuin maanjäristyksen murina peninkulmia maanpinnan alapuolella. Ja kuitenkin oli se maanjäristyksen lailla siinä tuokiossa järkyttänyt kaikki hänen vakaumuksensa, toiveensa ja muistonsa hiuskarvan verran entisiltä sijoiltaan — vain hiuskarvan verran. Mutta se riitti. Koko hänen sisäinen ja ulkopuolinen maailmansa muutti muotoa ja halkeili jokaisesta liitoksestaan. Mitähän jos se hajoaisi sirpaleiksi? Hänen päätänsä huimasi se ajatus. Hän epäili omaa olemustaan. Taivaan valokin oli väriä muuttanut. Eiköhän sitte se varma pohja, jolla hän seiso, ollutkaan mikään järkkymätön todellisuus, vaan ainoastaan hauras kuori, joka peitti — mitä?

Painajainen katosi ja hän hengähti vielä kerran. Mikä outo uni? Kuumuus ja ylenmääräinen räsitus kai hänen aivonsa samensivat. Hän tahtoi unhoittaa pois kaiken.

Työstä ja vielä enemmän mietiskelystä väsyneenä palasi hän sinä iltana asuntoonsa toivoen ja samalla peläten saavansa luvan mennä Hypatian puheille. Toisinaan hän toivoi, että Kyrillos pitäisi häntä liian heikkona sellaiseen; mutta seuraavana hetkenä jo hänen ylpeytensä ja uskaliaisuutensa, uskosta ja toivosta puhumattakaan, kannusti häntä eteenpäin. Pääsisipä hän vain sen kammottavan noita-akan eteen ja saisi sanella hänelle oikein vasten naamaa! Mutta miten ihanalta, miten jalolta tuo nainen näyttikään! Voiko hän puhua hänelle muuten kuin ystävällisesti varoittaen, surkutellen, neuvoen ja sovittelun? Eiköhän hän kykenisi Hypatiaa voittamaan — pelastamaan. Ihana unelma! Voittaa sellainen sielu oikean aatteelle! Saada ensimmäisen tehtävänsä tuloksena osoittaa itse pakanuuden pääpapitarta! Kannattaisi elää vain sitä varten ja sen tehtävän täytettyä kuolla!

Arkkipiispan talolla oltiin Filammonin sinne saapuessa tavallista kiihtyneemmässä tilassa. Munkkeja, pappeja, parabolaaneja ja rikkaita ja köyhiä kaupunkilaisia seisoskeli parvittain pihamaalla puhellen kiivaasti ja äkäisesti keskenään. Nitriosta oli juuri saapunut suuri joukko munkkeja parta ja tukka takkuisina ja kasvoillaan tuo kaikille uskon kiihkoilijoille ominainen ilme, joka on ankara mutta kumminkin mateleva, itsetietoinen mutta kumminkin hillitön, tyhmä, mutta kumminkin viekas. Heidän kasvopiirteensä olivat lakkaamattomasta paastoamisesta ja itsekidutuksesta kuihtuneet ja raaistuneet ja heidän ruumiinsa oli verhottu kiireestä kantapäähän pitkiin repaleisiin kauhtanoihin. He huitoivat nyt siinä raivoissaan käsiään ja kaikkea muuta kuin valituin sanoin kehoittivat rauhallisempia toverejaan

kostamaan jotain kirkkoa vastaan suunnattua loukkausta.

"Mikä nyt on hätänä?" Filammon kysyi eväältä rauhalliselta, hyvinvoivalta kaupunkilaiselta, joka seisoi pihalla ja, kasvoillaan mitä moukkamaisin ilme, tuijotti ylös arkkipiispan ikkunoihin.

"Elä minulta kysy, ei se minuun kuulu. Miksi ei hänen pyhytensä tule ulos ja puhu heille? Pyhä neitsyt, Jumalan äiti! Kunpa tästäkin selviydyttäisiin! —"

"Roikale!" räjähti muuan munkki hänen korvaansa. "Nuo nappisaksat eivät välitä mistään kun vain heidän kauppakojunsa ovat turvassa. He vaikka antaisivat pakanoiden kirkot puhtaiksi ryöstää, jos siten pelastaisivat kauppansa hetkenkään häiriöstä!"

"Emme me heitä tarvitse!" toinen huusi. "Löylyytimmehän Dioscuronkin veljineen, kyllä Oresteestakin selviydymme! Saman tekevä, mitä hän vastaa! Kyllä piru omansa perii!"

"Heidän olisi pitänyt palata jo pari tuntia sitte'; heidät on murhattu!"

"Ei hän uskaltane päädiakooniin käsiksi käydä!"

"Hän uskaltaa mitä tahansa. Kyrillon ei olisi pitänyt lähettää heitä kuin lampaita susilaumaan. Mitä varten tarvitsi prefektin saada tietää että juutalaiset ovat lähteneet tiehensä? Kyllä hän sen itse piankin olisi älynnyt; heti kun ensi kerran olisi lainaa tarvinnut!"

"Mitä tämä kaikki merkitsee, arvoisa herra?" Filammon kysyi Pietari esilukijalta, joka pitkin askelin harppasi pihan yli kuin Agamemnonin haamu Asfotelus-niittyjen yli, ja nähtävästi oli raivosta pois suunniltaan.

"Ahaa, sinäkö täällä? Sinä saat mennä huomenna, nuori hupsu! Patriarkka ei voi ottaa sinua vastaan. Miksipä hän ottaisikaan. Mielestäni muutamia henkilöitä huomataan aivan liian paljon. Niin; sinä saat mennä. Jos et vielä ole kääntynyt, niin tapahtuu se kai huomenna. Saammepahan nähdä, eikö se joka itsensä ylentää, sittekin tule alennetuksi!"

Hän yritti poistua, mutta Filammon, räjähdysten vaarasta piittaamatta, pysäytti hänet.

"Hänen pyhytensä käski minua tulemaan luoksensa, ennenkuin —"

Pietari pyörähti raivostuneena takaisin.

"Sinä hullu! Uskaltaisitko tyrkyttää haaveitasi hänelle tällaisena hetkenä?"

"Hän käski minua tulemaan luoksensa", Filammon vastasi järkähtämättömänä kuin sotilas, "ja minä menen hänen luokseen kenestäkään välittämättä. Minä epäilen, että te haluatte vain estää minua saamasta hänen neuvoaan ja siunaustaan."

Pietari tuijotti hetkisen puhujaan sangen äkäisesti, löi sitte äkkiä, nuorukaisen suureksi hämmästykseksi häntä suoraan kasvoihin ja rupesi samassa huutamaan apua.

Jos viikko sitte olisi Pambo tuon iskun Laurassa antanut, olisi Filammon sen sulattanut. Mutta kun se tuli odottamatta Pietarin kädestä aivankuin viimeinen pisara hänen tyytymättömyytensä ja inhonsa maljaan, ei hän sitä kärsinyt. Seuraavassa silmänräpäyksessä jo sätkivät Pietarin pitkät koivet pihakiviyksellä ja mies mölisi kuin härkä huutaen Nitrian munkkeja avukseen.

Pietarin noustessa oli tusina laihoja, ruskeita kouria tarttunut Filammonin kurkkuun.

"Ottakaa hänet kiinni! Pitäkää häntä kiinni!" kähisi Pietari.

"Kavaltaja, kerettiläinen! Hän seurustelee pakanoiden kanssa!"

"Heittäkää hänet ulos!" "Viekää hänet arkkipiispan eteen!"

Mutta Filammon riuhtaseutui irti ja Pietari jatkoi syytöksiään.

"Minä kutsun kaikkia oikeauskoisia todistajiksi! Hän löi pappia Herran huoneen pihalla, aivan keskelläsi, ui Jerusalem! Ja tänä aamuna hän oli Hypatian luentosalissa!"

Pyhä kauhistus valtasi kaikki ja he päästivät kamalan huudon. Filammon nojasi selkensä seinää vasten.

"Hänen pyhytensä patriarkka lähetti minut."

"Hän tunnustaa, hän tunnustaa! Puhumalla Hypatian käännöttämisestä vietteli hän patriarkan

hurskaudessaan myöntymään hänen pyyntöönsä ja nytkin hän koettaa tunkeutua Kyrillon eteen palaen halusta päästä huomenna sen noita-akan huoneeseen!"

"Mikä häväistys! Mikä kauhistus pyhälle paikalle!"

Kaikki hyökkäsivät nuorukaisen eteen.

Filammonin veri kiehui kuumana. Kuten tavallista sellaisissa tapauksissa vetäytyi ajattelevampi osa joukkueesta kainosti syrjään, varoen puhdasoppista mainettaan — persoonallisesta turvallisuudestaan puhumattakaan — ja jätti hänet munkkien armoille. Hänen täytyi parhaansa mukaan yksin puolustautua. Turhaan katseli hän ympärilleen asetta etsien. Munkit rähisivät hänen ympärillään kuin koirat karhun kimpussa; ja vaikka hän kyllä olisi suoriutunut kustakin heistä erikseen, osoittivat heidän jantereiset käsivartensa ja kiihtyneet kasvonsa että ne yhdistyneinä muodostivat tutkaimen, jota vastaan potkiminen olisi turha.

"Antakaa minun lähteä rauhassa tästä pihasta. Jumala tietää, olenko kerettiläinen; Hänen tuomioonsa ininä vetoon. Pyhän patriarkan täytyy saada tietää teidän vääryyksistänne. Minä jätän teidät rauhaan ja te saatte nimittää minua kerettiläiseksi, tai pakanaksi, miksi vain haluatte, jos tämän kynnyksen yli jälleen astun ennenkuin Kyrillos itse lähettää minua noutamaan teidän häpeäkseen."

Hän kääntyi ja tunkeutui porttikäytävään keskellä ivahuutoja, jotka ajoivat jokaisen veripisaran hänen kasvoilleen. Holvattua käytävää kulkiessaan yritti joukkue kahteen kertaan käydä takaapäin hänen kimppuunsa, mutta hänen tynemmät vainoojansa estivät sen. Nuori ja kuumaverinen kun oli, ei hän voinut erota heistä viimeistä sanaa lausumatta ja kynnyksellä hän kääntyi vainoojiinsa.

"Te, jotka nimitätte itseänne Herran opetuslapsiksi, mutta käyttäyditte kuin pirun riivaamat, jotka viettivät päivät ja yöt luolissa ja itkivät ja kivittivät toisiaan —"

Silmäräpäyksessä syöksi joukko häntä kohti, mutta juoksi onneksi suoraan toisen pappiparven syliin, joka kasvot kalpeina kiiruhti kadulta pihalle.

"Hän on kieltänyt!" huusi etumainen. "Hän julistaa sodan Herran kirkkoa vastaan!"

"Oh, ystäväni", päädiakooni läähätti, "pääsimme pakoon kuin linnut pyydystäjän rihmasesta. Se tyranni antoi meidän odottaa kaksi tuntia palatsinsa porttien ulkopuolella ja lähetti sitte liktorinsa kirveineen ja raippakimppuineen meitä vastaan, antaen sanoa, että vain sellaisia lähettejä hänellä oli ryövärejä ja kapinoitsijoita varten."

"Takaisin patriarkan luo!"

Ja koko joukko tulvi takaisin pihaan jättäen Filammonin yksin kadulle — ja koko maailmaan.

Minne nyt?

Kiihkoissaan harppasi hän satakunta askelta ennenkuin teki itselleen tuon kysymyksen. Ja tehtyään sen, huomasi hän olevansa haluton siihen vastaamaan. Hän oli joutunut tuuliajolle; hänet oli karkoitettu satamasta rannattomalle ulapalle, mustaan pimeyteen. Hän oli yksin sokeassa raivossaan.

Vähitellen alkoi yksi määrätty ajatus pilkottaa pimeyden läpi kuin majakka myrskyssä... Mennä Hypatian luo ja käännäyttää hänet. Siihen hänellä oli patriarkan lupa. Se ei voi olla väärin. Se hänet puhdistaisi ja hän palaisi ehkä takaisin suuremmalla kunnialla kuin yksikään Cæsar, vankinaan pakanuuden kuningatar evankeliumin kahleisiin sidottuna. Niin, se oli vielä jällellä ja sitä varten kannatti elää.

Hänen tunteensa vähitellen tyyntyivät kun hän illan hämyssä käveli kaduilla sinne tänne. Lopulta hänellä ei ollut aavistustakaan missä hän oli. Saman tekevä. Kyllä hän ainakin huomenna löytäisi sen luentosalin. Viimein hän huomasi olevansa lehtokujassa, joka hänestä tuntui tutulta. Olikohan tuo tuolla auringonportti? Hän laahusti välinpitämättömästi sitä kohti ja löysi viimein saman puistokadun, jonne se pieni kantaja oli kolme päivää sitte hänet kuljettanut. Hän oli siis likellä museota ja samalla Hypatian asuntoa. Kohtalo oli hänen tietämättään ohjannut häntä toimintapaikkaa kohti. Se oli hyvä enne; hän menisi sinne paikalla. Voihan hän maata hänen kynnyksellään yhtä hyvin kuin jossain muualla. Ehkä hän saisi vilaukselta nähdä häntä, jos hän myöhäisestä hetkestä huolimatta menisi ulos tai palaisi kotia. Hyvä olisi hänelle jo edeltäpäin tottua tuon naisen näkemiseen. Huomenna ei hän sitte enää olisi niin suuressa vaarassa joutua hänen noidansilmieniensä lumoihin. Ja sitäpaitsi avomielisesti puhuen, hänen itsenäisyytensä ja omavaltaisuutensa, jotka Lauran kuri oli tukahuttanut tai oikeammin pakoittanut uinumaan, olivat heränneet eloon, ja hän tunsu mielihyvää, jota hän ei ollut tuntenut sen jälkeen kuin hän lapsena oli ollut tottelematon, kun sai tehdä mitä tahtoi, väärin tai oikein, vain siksi, että hän niin tahtoi. Sellaisia hetkiä on jokaisella vapaatahtoisella olennolla. Onnellisia ovat ne, joita on opetettu

sellaisten hetkien varalta ja joita ei ole, kuten Filammon parkaa, kasvatettu lasikaapissa. Mutta hän oli vielä näkevä tai oikeammin hänen kasvattajansa olivat näkevät, ettei tie vapaaehtoiseen kuuliaisuuteen ja miehekkääseen itsensä hillitsemiseen vie orjuuden, vaan vapauden kautta.

Hän ei muistanut varmaan mikä Hypatian asunto oli; mutta museon ovea hän ei ollut unhoittanut. Sen eteen, puutarhamuurin varjoon, hän nyt istuutui. Vileä ilta, syvä hiljaisuus ja tuhansien ulkomaalaisten kasvien lemu, joka täytti ilman kuin palsamin tuoksulla, tyynnytti häntä. Siinä hän istui ja tarkkasi tarkkaamistaan vilahdusta ainoasta ajatustensa esineestä. Mikähän noista taloista oli hänen talonsa? Mikähän oli hänen kammionsa ikkuna? — Mitä tekemistä hänen mietteillään oli naisten kammioiden kanssa? — Mutta tuo avonainen ikkuna, jonka sisäpuolella lamppu paloi hän ei voinut olla katsomatta siihen — hän ei voinut olla kuvittelematta — toivomatta. Hän aivan otti muutamia askeleita nähdäkseen paremmin huoneen valaistua sisustaa. Vaikka se olikin korkealla voi hän selvään nähdä siellä kirjajhyllyjä — tauluja seinillä. — Oliko tuo ihmisääni? Oi! — naisen ääni — lukien jotain runomittaista —. Hän voi sen selvään erottaa yön hiljaisuudessa, jota ei edes lehtien lepatus häirinnyt. Hän seisoi paikallaan uteliaisuutensa kahlehtimana.

Äkkiä lakkasi luku ja naisen varjo ilmutui ikkunaan ja jäi siihen liikumattomana seisomaan, kasvat kohotettuina ylhäällä kaareutuvaa tähtimaailmaa kohti. Nainen näytti juovan sen loistetta, hiljaisuutta ja kukkaistuoksua... Olikohan se hän? Jokainoa suoni sykki rajusti... Olikohan? Mitä teki hän? Filammon ei voinut eroittaa piirteitä; mutta itämaan kirkas kuunvalo näytti hänelle ylöspäin käännetyn otsan loistavien kultakutrien keskeltä, jotka peittivät koko hänen yläruumiinsa, jättäen vain rinnalle ristityt valkoiset kädet paljaiksi... Rukoiliko hän? Oliko tämä hänen öisiä noitatemppujaan?...

Ja Filammonin sydän jyskytti yhä niin, että hän pelkäsi naisen sen lyönnit kuulevan — ja yhä seisoi haamu liikumattomana, taivaaseen tuijottaen, aivankuin norsunluuhun ja kultaan muovaeltu ihana kuvapatsas. Ja hänen takanaan, valaistussa huoneessa, maalauksia, kirjoja, kokonainen maailma häneltä salattua tiedettä ja kauneutta... ja tuo nainen kaiken sen papitar... kutsuen häntä oppimaan ja tulemaan viisaaksi! Se oli kiusaus! Hänen täytyy paeta sitä! — Mikä hupsu hän olikaan! Oliko haamu ollenkaan hän?

Hän liikahti. Nainen katsahti alas, huomasi hänet ja, vetäen verhon alas, hävisi sen taakse. Nyt kun kiusaus oli hävinnyt, odotti Filammon turhaan sen uudelleen ilmestyvän ja melkein manasi itseään kun lumouksen oli rikkonut. Mutta kammio pysyi siitä lähtien pimeänä ja äänettömänä ja lauhkean etelänyön uuvuttavien tuoksujen ympäröimänä vaipui väsynyt Filammon pian rauhalliseen uneen ja uneksi vaeltavansa takaisin rakkaaseen Lauraan.

10 Luku.

KOHTAUS.

Seuraavana aamuna-aurionon noustessa herättivät Filammonin palvelijat, jotka tulivat lakaisemaan luentosaleja. Hän kulki alakuloisena katua edestakaisin ja toivoi ja pelkäsi että nuo kolme tuntia lopultakin kuluisivat jotka hänen vielä täytyi odottaa, ennenkuin Hypatian puheille pääsisi. Mutta hän ei ollut maistanut mitään ruokaa eilisen aamiaisen jälkeen, edellisenä yönä hän oli nukkunut vain kolme tuntia, ja kaksi kokonaista päivää oli hän tehnyt työtä, juossut ja taistellut, ruumistaan tai sieluaan vähääkään lepuuttamatta. Nälkäisenä ja väsyneenä ja kiireestä kantapäähän kipeänä viimeöisen graniittivuoteensa jälkeen, hän tunsu itsensä kokonaan kykenemättömäksi kokoamaan ajatuksiaan ja jännittämään hermojaan tulevaa kohtausta varten. Hän ei tiennyt miten ruokaa saisi; mutta olihan hänellä kädet. Kai hän jonkun kolikon kantajanakin ansaitsisi. Näin päätellen ohjasi hän askeleensa puistokadulle työtä etsiäkseen. Mutta sitä ei ollut tarjona. Hän istuutui sen vuoksi laiturin kaidepuulle ja katseli sardiiniparvia, jotka hänen jalkojensa juuressa uiskentelivat edestakaisin, ja kummaili omituisia krapuja ja merisirrkoja, jotka muutamia jalkoja vedenpinnan alapuolella kapuulivat ylös ja alas laiturin reunaa, näykkivät rikkajyväsiä, ja toisinaan tekivät turhia hyökkäyksiä pienien, vikkeliien hopeanuolien kimppuun, jotka leikkivät niiden ympärillä. Lopulta koko hänen huomionsa kiintyi — ajattelemaan hän näet oli liian väsynyt — ankaraan otteluun kahden kravun välillä, joilla kummallakin oli toisessa pihdissään tukko meriruohoa ja toisella kiskoivat kuollutta kalaa kumpikin päästään. Kumpikohan voittaa?... Hetkeksi hän unhotti krapujen vuoksi koko muun maailman... Mutta jos tuo oli joku vertaus? Jos tuo ylempänä oleva tarkoitti Kyrilloa? — ja tuo alempi Hypatiaa? — ja kuollut kala keskellä häntä itseään?... Mutta ottelu loppui viimein — kala katkesi keskeltä kahtia ja Hypatia ja Kyrillos, kumpikin pudottaen nykäyksestä heinätukkonsa, tekivät kalanpuoliskoineen kuperkeikan ja hävisivät nurinniskoin siniseen syvyyteen niin hassunkurisella tavalla, että Filammon purskahti äänekkääseen nauruun.

"Mikä ilona?" kysyi tuttu ääni harien takanaan ja käsi laskeutui tuttavallisesti hänen olalleen. Hän

katsahti taaksensa ja näki pikku miehen kantaen päänsä päällä kukkurallista koria viikunoita, rypäleitä ja melooneja, joihin Filammon parka heitti pitkän silmäyksen. "No, nuori ystäväni, miksi et ole kirkossa? Katsoppa miten pyhimykset tuolla takanasi tulvivat Cæsareiumiin!"

Filammon murisi jotain hampaittensa takana.

"Ha, haa! Jo riidellyt apostolien jälkeläisten kanssa? Joko ennustukseni on täyttynyt ja hurskaista mellakoista ja ryöstöistä kokoonpantu vahva ravinto on osoittautunut nuorelle vatsallesi liiaksi höystetyksi?"

Filammon parka! Häntä suututti se, että kantaja oli oikeassa, häntä kammotti kristittyjen toveriensa virheiden paljastaminen ja erittäinkin oli hänelle vastenmielistä ottaa kantajan kaltaisia apinoita uskotuikseen. Mutta yksinäisyydessään hän kaipasi jotain, jolle sydämensä avata, ja viittaus viittaukselta, sana sanalta hän vähitellen kertoi edellisen illan tapahtumat ja lopetti kysymällä mistä aamiaisen saisi ansaituksi.

"Aamiaisesi ansaituksi? Jumalien suosikin — Hypatian vieraanko pitäisi ansaita aamiaisensa, kun minulla vielä on leipäpalanekin minkä voin hänen kanssaan jakaa. Nuorukainen! Minä olen tehnyt vääryyttä sinulle! Eilisaamuna minä annoin, epäfilosofisesti kyllä, kateuden sementtaa ymmärrykseni merta. Me olemme nyt ystäviä ja veljiä vihassamme munkkikuntaa kohtaan."

"En minä vihaa heitä, kuuletko", Filammon virkkoi. "Mutta nuo nitrialaiset hurjimukset —"

"Ovat oikeita munkkikunnan edustajia, ja sinä vihaat heitä. Ja sen vuoksi, koska pienempi sisältyy suurempaan, sinä vihaat vähemmän oikeita munkkeja. — En minä olekaan turhaan kuunnellut luentoja logikassa. Ja nyt lähdemme! Meri surkuttelee meidän pölyisiä jäseniämme, Nereidit ja Tritonit kutsuvat meitä maksuttomaan Luonnon kylpyyn. Kotona suuri monnikala höyryää juhlapöydällä, olut kuohuu sarvissa ja sipulit peittävät lautaset. Tule, vieraani ja veljeni!"

Filammon nieli arvelunsa pakanan luona vierailemisesta, kun huomasi, ettei hän muuten saisi mitään muutakaan nielläkseen. Otettuaan meressä virkistävän kylvyn, hän seurasi vierasvaraista toveriaan Hypatian ovelle, jonne tämä jätti jokapäiväisen hedelmäkannoksensa. Sieltä suuntasivat he kulkunsa kapealle syrjäkadulle ja menivät muutaman suunnattoman suuren vuokrakasarmen alikerrokseen, jonka yhteisessä porraskäytävässä vilisi lapsia, kissoja ja kanoja. Täällä työnsi Filammonin hänen isäntänsä erääseen pieneen huoneeseen, jossa paistetun kalan mehukas tuoksu lohdutti hänen mieltään.

"Judit! Judit! Missä sinä maleksit? Sinä Pentelikuksen marmori! Sinä vaahtohetale viininruskeasta merestä! Sinä Mareotis järven lemmenkukka! Sinä kirottu, musta Andromeda, ellet tuo heti paikalla meille aamiaista, niin isken sinut kahtia!"

Sisähuoneen ovi aukeni ja sisään syöksähti vapiseva, kookas ja vetreä neekeritär kädet täynnä lautasia. Hän oli puettu neekereille ominaisesti lumivalkeaan pumpulipaitaan, tulipunaiseen pumpulihameeseen ja samasta aineesta valmistettuun loistavan keltaiseen päähineeseen, joka loisti kuin meri-merkki peninkulmien päästä. Hän asetti lautaset pöydälle ja kantaja pyysi juhllallisella kädenliikkeellä Filammonia istumaan. Vaimo vetäytyi nöyrästi herransa ja mestarinsa tuolin taa, eikä tämä näyttänyt aikovan esitellä munkille mustaihoista kaunotartaan, joka yksin muodosti hänen haaremsa... Mutta se kohteliaisuus olisi ollutkin turha sillä tuskin oli ensimmäinen kalan pala kadonnut Filammonin suuhun, kun neekeritär hypähti hänen viereensä, tarttui hänen päähänsä ja peitti sen tulisilla suuteloilla.

Pikku mies myös ponnahti parahtaen ylös, heiluttaen veistä toisessa ja sipulia toisessa kädessään, ja Filammon, yhtä hämmästyneenä, hyppäsi myös pystyyn ja riuhtaseutui irti naisesta. Huomattuaan, ettei hän enää voinut vuodattaa tunteitaan Filammonin kasvoille muutti tämä silmänräpäyksessä menettelytapansa ja heittäytyen lattialle, alkoi intohimoisesti suudella hänen jalkojaan.

"Mitä tämä merkitsee? Aivan silmiäni edessä! Ylös sinä häpeämätön elukka, taikka olet kuolemalla kuoleva!" ja kantaja riuhtasi hänet polvilleen.

"Hän on se munkki, se sama munkki, josta sinulle kerroin, se joka toissa yönä pelasti minut juutalaisten kynsistä. Mikä hyvä enkeli lähetti hänet tänne saadakseni häntä kiittää?" vaimo parka puhui kyynelten valuessa pitkin mustankiiltäviä poskia.

"Minä olen se hyvä enkeli" kantaja vastasi hyvin itsetyytyväisesti. "Nouse ylös, Erebon tytär. Sinulle on annettu anteeksi, kun olet vain nainen. Mitä sanookaan runoilija? 'Vaimo on himojen orja, mutta jalompi mies häntä ja himoja hallitsee.' Nuorukainen, lennä syliini! Oikeassa on filosofi sanoessaan että kaikkeus on täynnä taikoja ja vetää salaperäisen vetovoiman avulla yhtäläiset yhteen. Profeetallinen vaistoni hyvistä töistä, joita minulle tulisit tekemään, veti minua aina ensi näkemästä asti puoleesi kuin näkymättömällä nuoralla, tai riimuilla tai ankkuriköydellä. Sinun sielusi, veljeni, oli sukua minun

sielulleni vaikket sitä itse tiennytkään. Sen vuoksi en sinua kehu, en edes kiitä sinua vaikka oletkin pelastanut sen ainokaisen palmun, joka väsyneitä askeleitani varjostaa, sen ainokaisen lotuskukan — tässä tapauksessa mustan eikä valkean — joka minulle kukkii tämän aineellisen Borboron autioilla ja liejuisilla niityillä. Sen minkä olet tehnyt, olet tehnyt vaistomaisesti, jumalaisesta pakosta; sinä et voinut olla sitä tekemättä, yhtä vähän kuin voit olla tuota kalaa syömättä; etkä ansaitse siitä sen parempaa kiitosta."

"Kiitän", Filammon sanoi.

"Ymmärrä minua oikein. Koulumme teoria tällaisissa tapauksissa on — on ollut ainakin kuutena viimeisenä kuukautena — että yhden alkuperäisen lähteen yhtäläisiä osia löytyy sinussa ja minussa. Yhtäläisissä tapauksissa tuottavat ne yhtäläisiä tuloksia. Meidän sympatiat, antipatiat ja vaikutelmat ovat senvuoksi yhtäläisissä oloissa aivan samanlaisia; ja sen vuoksi sinä toissa yönä teit — aivan samoin kuin minä sinun asemassasi olisin tehnyt."

Filammonista väitelmän viimeinen osa ei ollut niinkään varma, mutta äskeinen hämminki ei ollut keskeyttänyt hänen syöntiään ja nytkin hänen suunsa oli niin täynnä kalaa, ettei häntä haluttanut ryhtyä väittelyyn.

"Ja senvuoksi", pikku mies jatkoi, "täytyy meidän tästä lähtien olettaa olevamme yksi sielu kahdessa ruumiissa. Sinä ehkä olet saanut ruumiillisessa jaossa paremman osan — mutta se on sielu, joka henkilön muodostaa. Saat olla varma siitä, etten veljeyttämme häpäise. Jos joku sinua tästäpuoleen loukkaa, niin kutsu vain minua avuksesi, ja jos olen kuuluvissa niin tämä oikea käsivarsi —"

Ja hän yritti taputtaa Filammonia pääläelle, mutta kun pituudessa oli pään ja hartioiden eroitus, olisi sitä ainakin näyttämölliseltä kannalta voitu pitää epäonnistuneena. Sitte pikku mies tarttui oluthaarikkaan, täytti siitä juomasarven ja asettaen peukalonsa sen ohuempaan päähän, kohotti sarven korkealle ilmaan.

"Kymmenennelle runottarelle ja sinun kohtauksellesi hänen kanssaan."

Ja ottaen peukalonsa sarven päästä, antoi hän sen sisällyksen yhtämittäisenä virtana valua kitaansa. Tyhjennettyään sarven yhteen hengenvetoon, kuivasi hän huulensa ja ojennettuaan sarven Filammonille, kävi hän ahneesti kalan ja sipulien kimppuun.

Filammon, josta kaikki oli kovin hullunkurista, ei muistanut muita kuin yhden, jonka onneksi olisi voinut juoda, mutta sellaisessa mielentilassa ei hän katsonut olevansa kelvollinen sitä tekemään. Senvuoksi hän koetti matkia pikku miehen temppua, mutta luonnollisesti sillä seurauksella, että kaatoi oluen silmilleen ja vaatteilleen ja oli lopuksi itse läikähty. Naurahtaen virkkoi silloin isäntä:

"Vai oletkin moukka, tottumaton vanhoihin, klassillisiin tapoihin, joita tässä sivistyksen keskipisteessä Aleksanderin uroiden jälkeläiset vielä säilyttävät. Judith! Korjaa pöydältä! Nyt runottarien pyhättöön!"

Filammon nousi ja lopetti ateriansa munkkien rukouksella. Heikko ja varovainen "amen" kuului huoneen toisesta päästä. Neekeritär sen oli sanonut. Huomattuaan Filammonin katsovan häneen, loi hän silmänsä kainosti alas ja korjasi ruuan tähteet kiireesti pois, isännän vieraineen poistuessa.

"Vaimosi on siis kristitty?" Filammon kysyi ulos päästyään.

"Hm — barbaari on taikauskaisuuteen taipuvainen. Vaikka hän onkin vain nainen ja neekeritär, on hän kuitenkin hyvä ihminen ja toimielias, vaikka tarvitseekin toisinaan kuritusta kuten kaikki alhaisemmat eläimet. Minä nain hänet filosofisista syistä. Vaimo on minulle välttämätön useista syistä, mutta muistaen, että filosofin tulee tukahuttaa aineellinen nälkänsä ja kohota sikamaisten lihan pyyteitten yläpuolelle, vaikka luonto niiden tyydyttämistä vaatiikin, päätin minä tehdä nautinnon niin vastenmieliseksi kuin mahdollista. Tarjolla oli useita raajarikkoja. Heidän vanhempansa, jotka, kuten minäkin, polveutuivat vanhoista makedonialaisista suvuista, eivät olleet ensinkään vastahakoisia; mutta minä tarvitsin taloudenhoitajaa, ja sellaiseksi ei raajarikko olisi kelvannut."

"Miksi et oikeata äkäpussia ottanut?" Filammon kysäsi.

"Sattuva huomautus! Sokrateen loistava esimerkki houkutteli kyllä minua hyvinkin usein. Mutta mitä filosofisesta tyyneydestä ja käsittämättömän rauhallisesta tutkistelemisesta olisi silloin tullut? Niistä nautinnoista en voinut kieltäytyä. Kun Hypatian ja hänen oppilaittensa anteliaisuuden avulla olin saanut pienen rahasumman säästetyksi, menin siis ja ostin neekerittären, vuokrasin kuusi huonetta siitä kivimuurista, jonka juuri jätimme ja pidän nyt vuokralaisinani jumalaisen filosofian opiskelijoita."

"Onko sinulla nykyisin vuokralaisia?"

"Tuota — eräs hieno nainen asuu muutamissa huoneissa. Ennenkaikkia karttaa filosofi jaarittelua."

Kielensä hillitseminen on —. Mutta siellä on eräs sivuhuone käytettäväksesi, ja mitä siihen vastaanottohuoneeseen tulee, josta juuri läksimme, niin — olethan kipinä samaa juurta ja sukua kuin minäkin! Voimmehan yhdistää ateriamme samoin kuin sielumme jo ovat yhdistetyt."

Filammon kiitti häntä sydämellisimmästi tarjouksesta, vaikka ei uskaltanutkaan ottaa sitä vastaan.

Kymmenen minuutin kuluttua seisoi hän saman talon ovella, jota hän edellisenä yönä oli tarkastanut. Hän se siis oli, jonka hän oli nähnyt!... Musta ovenvartija jätti Filammonin sorean orjattaren johdettavaksi ja tämä vei hänet pylväikköjen ja käytävien läpi ylös kirjastoon, missä viisi tai kuusi nuorukaista Theonin johdolla työskenteli, jäljentäen käsikirjoituksia ja piirtäen mittausopillisia kuvioita.

Filammon silmäili uteliaasti noita hänelle oudon tieteen merkkejä ja ihmetteli, olikohan koskaan se päivä koittava, jolloin hänkin niiden merkitystä ymmärtäisi. Mutta hän loi taas pian katseensa alas, kun huomasi nuorukaisten peittämättömällä ylenkatseella silmäilevän hänen repaleista lammasnahkaansa ja takkuista tukkaansa. Vaivalla sai hän maltetuksi mieltään senkään vertaa että tuli huomanneeksi vanhuksen viittaukset, joilla tämä pyysi Filammonin seuraamaan itseään. Oppilasten nauraa tirskuessa vei hän munkin ulos samasta ovesta, josta hän äsken oli tullut sisään ja johti erään käytävän kautta muutamalle ovelle, jolle hän kunnioittavasti koputti... Siellä sisällä oli varmaan *hän!*... Viimeinkin!... Filammonin polvet tutisivat. Hänen sydämensä oli lakata sykkimästä. Mies parka!... Kerran hän oli jo vähällä pötkiä pakoon ja juosta pois koko talosta... Mutta eikö tämä ollut juuri tuo hänen ainoa toiveensa, hänen ainoa pyrkimyksensä?... Mutta miks'ei tuo vanhus virkkanut mitään? Jos hän jotain sanoisi... Jos hän olisi edes näyttänyt tyytymättömältä tai ylenkatseelliselta. Mutta ei; vanhus pysyi yhtä mykkänä ja juhlallisena kuin ennenkin aivan kuin koko asiassa hänellä ei olisi mitään sanomista ja aivankuin tahtois sen ohjattavansakin ymmärtävän. Hän avasi oven ja Filammon astui sisään... Siinä hän oli, ihanampana kuin koskaan ennen, ihanampana kuin luennoilla, kun oma kaunopuheisuutensa sai hänet haltioihinsa, ihanampana kuin viime yönä, kun kuunvalo hänen kultakutreilleen loistoaan valoi ja hänen kasvonsa yli-inhimillisiksi kirkasti. Hän ei sormeaankaan liikauttanut toisten sisäänastuessa. Isäänsä tervehti hän hymyllä, joka korvasi kaiken hänen näennäisen välinpitämättömyytensä vanhusta kohtaan. Sitten hän suuntasi suuret, harmaat silmänsä suoraan Filammoniin.

"Tässä on nuorukainen, tyttäreni. Sehän oli toivomukseni; ja minä aina luotan siihen, että sinä parhaiten tiedät —."

Uusi hymy keskeytti hänen puheensa ja vanhus vetäytyi nöyrästi toiselle ovelle. Mutta siellä ukko huolestuneen näköisenä pysähtyi ja käsi lukolla katsoi taakseen.

"Jos apua tarvitset, niin kutsu vain — me olemme kirjastossa."

Taas uusi hymy ja vanhus poistui jättäen toiset kahden kesken.

Filammon seisoi paikallaan vapisten, hämmentyneenä ja silmät lattiaan luotuina. Missä nyt olivatkaan kaikki ne kauniit sanat, jotka hän tätä tilaisuutta varten oli ulkoa opetellut. Hän ei uskaltanut kohottaa katsettaan peläten, että nuo kasvot saisivat hänet kaiken muun unhoittamaan. Mutta mitä kauemmin hän vältti niihin katsomasta, sitä voimakkaammin hän tunsu niiden vaikutusta, tunsu, että ne häntä tarkastelivat, ja sitä pahemmin hämmentyivät hänen kauniit sanansa... Eikö Hypatia aijo puhuakaan? Taikka halusiko hän, että Filammon keskustelun alkaisi. Mutta olihan alkaminen Hypatian velvollisuus, koska hän oli Filammonin noudattanut... Mutta hän vain pysyi mykkänä ja tarkasteli munkkia kiireestä kantapäähän liikkumattomana, kädet sylissä ristissä käsikirjoituksen päällä. Vaikka hänen uskalaisuutensa olisikin punan hänen kasvoilleen nostanut, ei Filammon olisi sitä huomannut, sillä kaikki pyöri hänen silmissään.

Eikö tästä sietämättömästä epävarmuudesta loppua tulekaan? Ehkä hänkin oli yhtä haluton aloittamaan puhelua. Mutta jommankumman täytyy ensiksi lyödä; ja, kuten tavallista, teki sen nytkin heikompi puoli pelkonsa pakottamana. Filammon teki lopun äänettömyydestä sanoen puoleksi närkästyneellä, puoleksi anteeksi pyytävällä äänellä:

"Sinä kutsuit minut tänne!"

"Niin tein. Tarkastellessani sinua luennon aikana, sekä ennen että sen jälkeen kuin minut röyhkeästi keskeytit, näytit minusta siltä kuin loukkauksesi olisi johtunut vain poikamaisesta tietämättömyydestä. Minusta näytti siltä kuin osoittaisivat sinun kasvosi, että sinussa piili jalompi luonne, kuin minkä jumalat tavallisesti munkille antavat. Päästäkseni varmuuteen siitä, olinko arveluissani oikeassa vai väärässä, kysyn nyt sinulta missä mielessä luokseni tulit?"

Sen tervetulleempaa kysymystä ei Hypatia olisi voinut tehdä. — Hetki oli käsissä. Vain suurella vaivalla sai munkki kuitenkin puserretuksi esiin vastauksensa:

"Nuhtelemaan sinua synneistäsi."

"Synneistäni? Mistä synneistäni?" Hypatia kysyi suurissa, harmaissa silmissään vakava, vähän kummastunut katse. Filammonin täytyi vasten tahtoaankin luoda silmänsä alas sen katseen edessä. Mistä synneistä? — Vastausta siihen hän ei löytänyt. Näyttikö tuo neito Messalinalta? Mutta eikö hän ollut pakana ja noita? Ja kuitenkin Filammon punastui ja painoi päänsä alas änkyttäessään vastaukseksi:

"Rumista noitatempuista — ja niitäkin pahemmasta irstaisuudesta, johon sinun sanotaan —"

Hän ei päässyt edemmäksi. Hän näet kohotti katseensa ja näki puhutellun kasvoilla musertavan, tyynen hymyn. Hänen sanansa eivät olleet nostaneet punaa noille marmorivalkeille poskille.

"Sanotaan! Nuo ulkokullatut ja panettelijat kai niin sanovat, nuo erämaan villipedot, kiihkoiset vehkeilijät, jotka hänen sanansa huulillaan, jota he mestarikseen nimittävät, etsivät läpi taivaan ja maan toisin uskovia, ja kun jonkun löytävät, tekevät hänet kahta vertaa pahemmaksi helvetin lapseksi, kuin itse ovat. Mene. Minä annan sinulle anteeksi. Sinä olet nuori, etkä vielä tunne maailman salaisuuksia. Tiede on sinulle vielä opettava, että ulkokuori on sielun sisällisen kauneuden kuvastin. Minä kuvittelin kasvojesi kaunista sielua kuvastavan; mutta minä petyin. Vain ruma sydän niin rumia epäilyksiä hautoo ja luulottelee, että muut ovat sellaisia kuin miksi he tietävät itsensä kehittyvän. Mene! Näytänkö minä — Jo näiden, sormieni muotokin, jos sinä niiden merkkikieltä kykenisit lukemaan, syyttäisivät sinua valheesta."

Ja kuten peilistä auringonsäteet, leimahti nyt hänen kasvojensa koko hurmaava kauneus suoraan Filammonia kohti.

Filammon parka! Missä olivat nyt kaunopuheiset väitteesi, missä puhdasoppiset teoriasi? Kaikin voimin taisteli hän omaa inhimillistä sydäntänsä vastaan; mutta yhtä hyvin olisi magneettineula voinut vastustaa pohjoisnavan vetovoimaa. Yhtäkkiä valtasi hänet vastustamaton häpeä ja katumus ja halu saada anteeksi. Masentuneena lankesi hän polvilleen Hypatian eteen ja rukoili katkonaisin sanoin häneltä anteeksi.

"Mene — minä annan sinulle anteeksi. Mutta tiedä, ennenkuin menet, että se taivaallinen maito, joka Herran rinnasta valui ja joka koskettamansa kukkasen ikiajoiksi lumivalkoiseksi kirkasti, ei ohut tahrattomampi kuin Theonin tyttären sielu."

Polvistuneesta asennostaan katsahti Filammon neidon silmiin. Pettämätön vaisto sanoi silloin hänelle, että nuo sanat olivat tosia. Hän oli munkki ja siis tottunut pitämään siveettömyyttä pahimpana kaikista synneistä, aivan tuona "suurena pahenuksena", johon verraten kaikki muut olivat anteeksiannettavia. Missä siveyttä oli, niin siellä kai täytyi muitakin hyveitä löytyä. Kaikki muut puutteet häipyivät huomaamattomiin tuon hurmaavan kauneuden vaikutuksesta ja Filammon jatkoi itsenöyryyttämistään.

"Oi, elä sysää minua luotasi! Elä aja minua pois. Minulla ei ole kotia, ei ystävää, eikä opettajaa. Eilisiltana pakenin omien uskontoverieni parista oikeudettomista solvauksista suuttuneena ja heidän julmuuteensa, ahdasmielisyyteensä ja tietämättömyyteensä kyllästyneenä. Minä en uskalla, en voi, en tahdo palata thebalaisen Lauran hämäryyteen ja toimettomuuteen. Minulla on tuhansia epäselvyyksiä selvitetävinä, tuhansia kysymyksiä tehtävänä siitä muinaisesta maailmasta, josta minä en tiedä mitään, ja jonka salaisuuksiin sinun yksin sanotaan tietävän tunnussanan! Kristitty olen; mutta minä janoan tietoja... En lupaa sinua uskovani; mutta salli minun sinua kuulla! Opetä minulle mitä itse tiedät, voidakseni vertailla sitä siihen mitä minä tiedän... jos minä sitte (hän värisi näitä sanoja lausueessaan) mitään tiedänkään."

"Oletko unhoittanut nimitykset, jotka minulle äsken annoit?"

"En, en! Mutta unhoita, unhoita sinä ne. Ne pantiin minun suuhuni. Minä — minä en uskonut niitä käyttäessänikään. Vaikeata oli minulle niiden lausuminen, mutta tein sen kuitenkin sinun vuoksesi, sinut pelastaakseni. Oi, sano, että saan tulla sinua kuulemaan! Vain kaukaa — luentuhuoneesi etäisimmästä kolkasta! Vaiti olen, etkä tarvitse minua nähdäkkään. Mutta eiliset sanasi herättivät minussa — ei — ei epäilyksiä; mutta sittekin minun täytyy, minun täytyy saada kuulla enemmän. Muuten jään yhtä köyhäksi ja kodittomaksi sisällisestikin kuin nyt olen ulkonaisesti!"

Hänen katseensa rukoili myöntävää vastausta.

"Nouse ylös. Tällainen tunteitten purkaus ja tällainen käytös ei sovi sinulle eikä minulle."

Filammon nousi ja Hypatia nousi myös, meni kirjastoon isänsä luo ja palasi hetken kuluttua tämän kera.

"Tule mukaani, nuorukainen", Theon sanoi laskien ystävällisesti kätensä Filammonin olkapäälle... "Loput tästä asiasta voimme me kahden selvittää."

Filammon seurasi häntä uskaltamatta enää katsahtaa Hypatiaan. Huone pyöri hänen silmissään.

"Vai niin, vai sanoit sinä ilkeitä sanoja tyttärelleni. No niin, hän on antanut sinulle anteeksi —"

"Onko hän?" munkki kiihkeästi keskeytti.

"Ahaa, taidat ihmetellä. Mutta minäkin annan sinulle anteeksi. Kiitä onneasi, etten kuullut sanojasi, muuten en tiedä mitä olisin tehnyt, niin vanha mies kuin olenkin. Ah; et vielä tiedä, minkälainen hän on" — ja vanhuksen silmissä loisti hellivä ylpeys. — "Suokoot jumalat kerran sinullekin sellaisen tyttären — jos nimittäin osoittaudut ansaitsevasi sitä — yhtä siveän kuin hän on viisas, yhtä viisaan kuin hän on kaunis. Jumalat ovat runsaasti palkinneet työni heidän hyväkseen. Katsoppa, nuori mies! Vaikka et sitä ollenkaan ansaitsisi, on tässä sinulle todistus anteeksi annosta, vapaalippu kaikille hänen luennoillensa, josta Aleksandrian rikkaimmat ja ylhäisimmät maksaisivat ilolla unssittain kultaa! Nyt saat mennä. Osallesi on langennut suosiota yli ansioittesi ja sinun pitäisi huomata, että filosofi voi toteuttaa käytännössä sen mitä kristitty vain saarnaa; hän palkitsee pahan hyvällä."

Vanhus pisti paperilipun Filammonin käteen ja käski erästä kirjureistaan ohjaamaan hänet ulko-ovelle.

Nuorukaiset katselivat ihmeissään ja kateellisesti Filammonia, kun tämä käveli heidän ohitsensa. Nähtävästi ei heitä enää loukannut hänen lammasnahkainen pukunsa ja päivettynyt ihonsa. Hän meni ulos mieli hämmennyksissä aivankuin sellainen, joka on tehnyt epätoivoisen hypyn ja joutunut aivan uuteen maailmaan. Hän koetti olla hyvillään; mutta ei uskaltanut. Kaikesta hän oli levoton ja epävarma. Hän oli riistäytynyt irti entisistä siteistään ja oli nyt sillä suurella virralla. — Minnehän se vieneekään? Mutta — olikohan tämä sitte se suuri virta? Eikö koko ihmiskunta aina aikojen alusta asti ollut sillä liukunut? Vai oliko tämä vain erämaan puro, joka vähitellen kuihtuu hietaan? Oliko Arsenius lapsuuden uskossaan oikeassa? Ja oliko vanhan maailman perikato lähellä ja Jumalan valtakunta ovelta? Vai oliko Kyrillos oikeassa ja tuliko yhteinen kirkko leviämään, voittamaan, hävittämään ja uudesta rakentamaan kunnes tämän maailman kuningaskunnat olivat muuttuneet Jumalan ja Hänen Poikansa kuningaskunniksi? Jos niin oli — niin mitä hyötyä silloin noista muinaistiedoista, joita hän janoi? Mutta jos kaiken tuho olikin käsissä eivätkä ajat muuttuisikaan paremmiksi vaan pahemmiksi, niin — miten se selittää?...

"Mitä kuuluu?" kysyi pikku kantaja, joka oli koko ajan odottanut häntä oven ulkopuolella. "Mitä kuuluu sinulle, jumalien suosikki?"

"Minä tulen luoksesi asumaan ja kanssasi työskentelemään. Elä nyt kysy sen enempää. Minä olen — minä olen —"

"Nuori ystäväni; ne, jotka Trofonion luolaan astuivat ja selittämättömän näkivät, olivat kolme päivää hämmennyksissä. Samoin käy sinullekin!"

Ja he läksivät yhdessä ansaitsemaan leipäänsä.

Mutta mitä teki Hypatia samaan aikaan istuessaan korkealla Olympollaan jokapäiväisen maailman melskeen yläpuolella.

Hän istuu yhä avattu käsikirjoitus edessään, mutta hän ajattelee nuorta munkkia.

"Kaunis kuin Antinous!... Aivan kuin itse nuori Apollo, joka Python hirviön surmattuaan säteilee. Miksikä ei hänestäkin voisi tulla Pythonin kaltaisten ilettävien hirviöiden tuhoaja, jotka ovat aineen ja aistien muodosta siinneet? Miten rohkea ja vakava! — Minä voin antaa hänelle anteeksi nuo sanat jo sen vuoksi, että hän uskalsi ne sanoa minulle täällä, isäni talossa... Ja samalla niin tunteellinen ja valmis katumaan, ja ylevällä tavalla häpeämään! — Se mies ei ole plebeijiperua, patrisilaista verta virtailee varmasti hänen suonissaan. Sen huomaa hänen ryhdistään, äänenpainostaan, jokaisesta huuliensa ja käsiensä liikkeestä. Hän ei voi olla alhaisyyntyinen. Onko koskaan kuultu alhaisen janoavan tietoja itsensä vuoksi?... Ja minä kun olen kaivannut itselleni todellista oppilasta, toivonut löytäväni sellaisen noista veltostuneista, itsekkäistä narreista, jotka ovat opetuksiani kuuntelevinaan. Luulin jo oikean löytäneeni — ja samassa kun hänet kadotan, löydän toisen, ja tämän sellaisen, joka on nuorekkaampi, puhtaampi ja koruttomampi kuin Rafael oli parhaimpina hetkinäänkään. Kaikkien fysionomian sääntöjen mukaan, kaiken sen mukaan mitä voi liikkeistä, äänestä ja ulkomuodosta päättää, oman sydämeni vaiston mukaan pitäisi tämän nuoren munkin olla sopiva, altis, miehekäs ja kuuliainen välikappale toteuttamaan kaikki minun unelmani. Jos vain voisin hänestä Longinon kasvattaa, uskaltaisin hänen avullaan näytellä Zenobian osaa. Ja Odenatuksenani — Orestes? Kauheata!"

Hän peitti kasvonsa hetkeksi käsiinsä.

"Ei!" virkkoi hän sitten pyyhkäisten pois kyyneleet. — "Tämän — ja mitä tahansa teen filosofian ja

jumalien vuoksi!"

11 Luku.

JÄLLEEN LAURASSA.

Ei äännähdys, ei värähdyskään häirinyt syvää hiljaisuutta Sketislaaksossa. Vuorien varjot, vaikkakin yhä enemmän ja enemmän vaalenivat aamun sarastaessa, sulkivat vielä notkon hämärään. Sumuvaippa seurasi kiemurrellen pienen puron uomaa. Palmujen työhtölatvat riippuivat liikkumattomina aivankuin kohtaloonsa alistuen olisivat odottaneet koittavan päivän paahtavaa kuumuutta. Viimein kohosi luostaripuutarhan kasvipenkien keskeltä kaksi harmaata olentoa polvistuneesta asennostaan ja alkoi hitain ja voimattomin liikkein kuokkia kivistä maata, häiriten siten hiljaisuutta.

"Nämä pavut kasvavat harvinaisen hyvin, veli Aufugus. Jos Jumala suo, saamme tehdä toisen kylvömme pari viikkoa aikaisemmin kuin viime vuonna."

Puhuteltu ei vastannut mitään ja hänen toverinsa, tarkasteltuaan häntä hetkisen äänettömänä, aloitti uudestaan —.

"Mikä sinua vaivaa, veljeni? Viime aikoina olen huomannut sinussa alakuloisuutta, joka ei oikein sovi Jumalan miehelle."

Syvä huokaus tuli ainoaksi vastaukseksi. Puhuja heitti pois kuokkansa ja laskien hellästi kätensä Aufuguksen olkapäälle, kysyi uudelleen:

"Mikä sinua vaivaa, ystäväni? Sinuun nähden en tahdo käyttää abotin oikeuttani saadakseni tietää sydämesi salaisuudet. Mutta tuon rinnan en usko kätkevän mitään, joka ei olisi minulle kertomisen arvoista, vaikkakin minä voinen olla arvoton sitä kuulemaan."

"Miksi en minä saisi olla alakuloinen, Pambo ystäväni? Eikö Salomo sano, että surulla on aikansa?"

"Kyllä; mutta sanoo myös, että hymylläkin on aikansa."

"Ei katujalle, jota monet synnit painavat."

"Muista, mitä siunattu Antonius tapasi sanoa: 'elä luota vanhurskautesi eläkä menneitä sure'."

"Sitä en teekään, Pambo."

"Elä ole liian varma siitä. Etköhän juuri siksi että itseesi luotat, sure menneisyyttä, joka sinulle, osoittaa, ettet ole sellainen kuin mielelläsi tahtoisit olevasi?"

"Pambo, ystäväni," Arsenius virkkoi juhlallisesti, "minä kerron sinulle kaikki. Syntini eivät vielä kuulu menneisyyteen, sillä oppilaani Honorius vielä elää ja hänessä elää Rooman heikkous ja kurjuus. Syntinikö menneitä olisivat? Jos niin olisi, niin miksi sitte jok'ainoa yö ilmestyisi eteeni syyttäviä haamuja, taistelussa surmattuja miehiä, leskiä ja orpoja, Herran neitsyeitä, jotka raakalaisten käsissä kirkuvat? Miksi seisovat he kaikki vuoteeni vieressä ja valittavat: 'Jos sinä olisit velvollisuutesi täyttänyt, emme tällaisessa tilassa olisi! Miten oletkaan täyttänyt sen korkean tehtävän, jonka Jumala sinulle uskoi?'"

Ja vanhus peitti kasvonsa käsiinsä ja itki katkerasti.

Pambo laski hellästi kätensä itkijän olkapäälle.

"Eikö siinä piile ylpeyttä, veljeni? Sinäkö muuttaisit kansojen kohtaloita ja hallitsijain sydämiä, jotka ovat kuningasten kuninkaan käsissä? Jos sinä olit heikko ja tehtäväsi jäi vaillinaiseksi — sillä uskon on ole ollut — niin asetti Hän sinut sille sijalle siksi ettet ollut täydellinen ja että siten kaikki tapahtuisi niin kuin tapahtuman piti. Sinulla on siis vain oma taakkasi kannettavanasi — etkä sitäkään sinä kannat, vaan Hän, joka sen edestäsi kantoi."

"Miksi sitte nuo öiset näyt minua kiusaavat?"

"Elä niitä pelkää, ystäväni. Ne ovat pahoja henkiä ja siis valhettelevat. Jos ne hyviä henkiä olisivat eivät ne puhuttelisi sinua muuten kuin surkutellen, anteeksi antaen ja rohkaisten. Olivatpa ne sitte aaveita tai haltijoita, niin pahoja niiden täytyi olla, koska ne sadattelevat kuten itse pääpiru, joka pyhimyksiä sadattelee. Hän on valheen isä ja hänen lastensa täytyy olla samaa lajia. Mitä sanoikaan siunattu Antonius? Hän sanoi, ettei munkin pidä maalata pirua seinälle eikä jättäytyä toivottomuuteen,

vaan tulee hänen pysyä rohkealla mielellä, kuten ainakin sen, joka tietää olevansa lunastettu ja Herran turvissa, missä ei mikään paha henki voi häntä vahingoittaa. 'Sillä', tapasi hän sanoa, 'pahat henget käyttäytyvät meitä kohtaan aina sen mukaan minkälaisessa tilassa me olemme. Jos ne näkevät meidät toivottomina ja alakuloisina, peloittelevat ne meitä yhä enemmän, saattaakseen meidät epätoivoon. Mutta jos ne näkevät meidät täynnä uskoa ja luottamusta Herraan, sielumme täynnä sitä ihanuutta, joka osaksemme on tuleva, silloin ne häpeissään vetäytyvät takaisin ja hämmästyneinä pakenevat!' Rohkaise mielesi ystäväni! Tuollaiset ajatukset ovat peruisin yön pimeydestä ja hetkistä, jolloin saatana ja pimeyden henget vallitsevat, mutta päivänvaloa ne pakenevat."

"Ja kuitenkin selvenee ihmisille asioita heidän nukkuessaan ja öisissä näyissä."

"Myönnettäköön. Sinulle ei kuitenkaan ole nukkuessasi selvinnyt mitään muuta, kuin mitä jo itse tiedät paremmin kuin saatana, nimittäin että sinä olet syntinen, Mutta minä, ystäväni, vaikka en epäilekään, ettei öisiä näkyjä olisi olemassa, näen kuitenkin ilmestyksiä vain päivällä."

"Miksi niin —?"

"Siksi, että minä päivällä näen lukea siitä kirjasta, joka kuten Siinailla annettu laki, on Jumalan oman käden kirjoittama."

Arsenius katsoi kysyvästi häneen. Pambo hymyili.

"Sinä tiedät, etten minä, kuten monet muutkaan vanhan kansan pyhät miehet, ole mikään kirjanoppinut ja etten edes kreikankieltä osannut ennenkuin sinä veljellisessä ystävällisyydessäsi sen minulle opetit. Mutta etkö ole koskaan kuullut, mitä Antonius vastasi eräälle pakanalle, joka häntä moitti vaillinaisista kirjatiedoista? 'Kumpiko on tärkeämpi,' hän sanoi, 'henkikö vai kirjain? — Henki, vastaat kai. Tiedä silloin, ettei terve henki kaipaa kirjaimia. Minun kirjanani on koko luomakunta. Se on aina avoinna edessäni ja siitä minä voin lukea Jumalan sanan milloin vain haluan!'"

"Etköhän oppia liian vähäpätöiseksi arvostele, ystäväni?"

"Olen kauvan elänyt munkkien parissa ja nähnyt paljon heidän elämästään. Ja yksinkertaisuudessani olen ollut näkevinäni myös seuraavaa: moni rasitti itseään luvuilla ja kiusasi sieluaan tutkistelemalla, uskoiko hän siinä ja siinä kohdassa oikein, mutta ei tiennyt että paljot tiedot tuovat paljon huolia mukanaan, kuten Salomo sanoo. Hän ei myöskään huomannut, että mitä enemmän hän Jumalan sanan kirjaimia tutki, sitä kauemmaksi hän erkani sen hengestä."

"Ja mistä tiedät että niin kävi?"

"Siitä, että näin hänen kehittyvän yhä oppineemmaksi teologiksi, ja yhä tarkemmaksi kirjaimen seuraajaksi mutta samalla yhä enemmän menettävän rakkaudesta ja armeliaisuudesta, uskostaan Jumalaan ja luottamuksestaan itseensä ja tovereihinsa. Lopulta hän näytti kokonaan pimittäneen sielunsa väittelyillä, jotka vain riitaa synnyttävät, ja täydellisesti unhoittaneen sen sanoman, joka on siunatun Antoniuksen tarkoittamassa kirjassa luettavana."

"Mistä sanomasta puhut?"

"Katso", apotti vanhus sanoi ojentaen kätensä itäistä aavikkoa kohti.

"Katso, ja päätä itse, kuten viisaan miehen tulee!"

Hänen puhuessaan valahti pitkä, vaakasuora valovirta kalliolta alas laaksoon ja loihdi jokaisen kiven ja kalliokielekkeen selväpiirteisenä esiin. Erämaan öisestä usvasta kohosi aurinko nopeasti suurena, punaisena pallona ja valoi kultaista valoansa laaksoon. Sumu kohosi viuhkamaisina hetaleina ilmaan ja puro kimmelsi kallionlohkareitten välillä kuin olisi se loistavin, vilkkuvin silmin katsellut koko maisemaa. Pääskysset lehahtivat satalukuisina lentoon kallioilta ja alkoivat ilmatanssinsa, hyppyhiiri salakähmäisesti hyppiä loikki luostarin puutarhassa varkain syödyltä aterialtansa takaisin pesäänsä, ruskeat hietasisiliskot aukaisivat kivien alta kukin toisen silmänsä ja nähtyään että päivä todella oli tullut, laahustivat pöhömahansa ja piiskamaisen pyrstönsä ulos hiedalle polttavimpaan päivän paahteeseen ja vetäytyttyään vilun varalta vielä varmuuden vuoksi yhteen kasaan, vaipuivat uudelleen sikeään uneen. Hiirihaukka, joka piti itseään laakson valtiaana, päästi herätessään pitkän, valittavan äänen, kohosi suurissa kaarissa korkealle ilmaan aivankuin olisi levon jälkeen jäseniään verryttelyt ja jäi sitte liikkumattomana tarkastelemaan leivosia, jotka liverrellen leijailivat kallioiden yläpuolella. Alhaalta Niilin puolelta rupesi kuulumaan heräävien pelikaanien kurnutus, hanhien kaakatus ja rantakurppien ja isokuikkien kimakammat äänet ja lopuksi virittivät munkit yhteisesti aamuvirren voimakkaaseen itämaiseen sävelmään. Sketiksessä oli alkanut uusi päivä, aivan samanlainen kuin edelliset ja samanlainen kuin seuraavatkin tulisivat viikottain, kuukausittain ja vuosittain olemaan: työtä ja rukousta yhtä rauhallista kuin öinen lepokin.

"Mitä tämä sinulle opettaa, Aufugus ystäväni?"

Arsenius oli vaiti.

"Minulle tämä opettaa, että Jumala on valo ja ettei hänessä ole mitään pimeyttä, että Hänen läheisyydessään on elämä ja ijankaikkinen ilo; että Hän on antaja, joka omista lahjoistaan iloitsee, että Hän on rakkaus, jonka armo ulottuu kaikkiin Hänen käsialoihinsa — miksi ei siis sinuunkin, oi sinä heikkouskoinen? Katso noita tuhatlukuisia lintuja. — Ei ainoakaan niistä putoa maahan ilman Isämme tahtoa. Etkö sinä ole suurempiarvoinen kuin monet varpuset, sinä jonka edestä Jumala lähetti poikansa kuolemaan?... Ah, ystäväni, meidän tulee pitää silmät auki ja katsella ympärillemme, nähdäksemme minkälainen Jumala on. Kun itsepintaisesti pakoitamme katseemme sisäänpäin ja nuuskimme omia puutteitamme, silloin me vähitellen laitamme Jumalan oman mieleemme mukaiseksi ja kuvittelemme, että meidän pimeytemme ja kovasydämisytemme olisi kuva Hänestä joka on valo ja rakkaus."

"Sinuahan luulisi puheestasi päättäneen filosofiksi eikä katuvaiseksi kristityksi. Omasta puolestani minä ainakin tunnen tarvitsevani kääntää katseeni entistä enemmän sisäänpäin. Minä kaipaen syvempää itsetutkistelua, vielä täydellisempää yksinäisyyttä kuin mitä täälläkään on tarjona. Minä halajan — suo minulle se anteeksi — päivä päivältä minä yhä enemmän halajan yksinäisyyteen. Tämä maa on ihmisen synnin vuoksi kirottu ja mitä vähemmän sitä näemme — siltä se minusta tuntuu — sitä parempi meille."

"Puhunenpa sitte kuin filosofi tai pakana, mutta siltä minusta tuntuu, että — kuten sanotaan — parempi vähä kuin ei mitään. Viisas mies käyttää parhaansa mukaan hyväksensä kaiken mikä hänelle on tarjona, eikä hylji tietoja siksi että ne ovat revityistä ja kuluneesta kirjasta luettavat. Sen maakin jo minulle opettaa. Pitäisikö minun sulkea silmäni noilta Jumalan näkymättömiltä ominaisuuksilta, jotka luotujen kautta niin selvään ilmenevät, siksi että ne joskus ovat selvemmin huomattavissa kuin nyt? Mutta yksinäisyydestä puhuaksemme: vietämmekö sitte niin maallista elämää täällä Sketiksessä?"

"Ei niin, ystäväni. Kullakin ihmisellä on kutsumuksensa ja jokaiselle on joku elämäntapa ylentävämpi kuin joku toinen. Mitä minuun tulee, niin en edes täällä, vaikka pakoittautuisinkin, pääse vapaaksi niistä tavoista, joihin maailmassa totuin. En voi olla seuraamatta toisten toimia ja tutkimatta heidän luonteitaan. Minä suunnittelen heille toimialoja ja koetan arvata heidän kohtalonsa. Ei sanaakaan lausuta, ei pienintäkään liikettä tehdä tässä pienessä perheessämme, joka ei kääntäisi ajatuksiani pois siitä ainoasta tarpeellisesta."

"Luuletko sitte, että erakko majassansa vähemmän häiriytyy?"

"Mikäpä häntä muu häiritsisi kuin välttämättömimmän ruumiinravinnon hankkiminen ja senkin voi hän supistaa muutamiin juuriin ja yrteihin. Ihmiset ovat jo tarpeeksi petojen lailla eläneet voidakseen samaan aikaan enkeleinä elää. Miksi se minulle olisi mahdotonta?"

"Ja sinäkö olet tuo viisas maailmanmies — muiden sydänten tutkija ja omasi tarkka tuntija? Etkö vielä ole tullut huomanneeksi, että paitsi nälkäistä vatsaansa ihminen kuljettaa mukanaan turmeltuneen sydämensäkin? Monta olen nähnyt, jotka kiireisesti paetessaan ulkonaisia vihollisiaan, ovat unhoittaneet sulkea sydämensä oven pahemmilta vihollisilta, jotka olivat valmiit pujahtamaan sinne sisään. Moni munkki, ystäväni, muuttaa paikkaa, mutta ei sieluntilaansa. Olen tuntenut niitä, jotka jouduttuaan yksinäisyydessä hautomaan ajatuksiaan, ovat epätoivossaan heittäytyneet alas kallioilta, taikka raastaneet rikki ruumiinsa koettaessaan päästä vapaiksi ajatuksista, joista heidät yhden ainoan toverin ystävällinen ääni olisi vapauttanut. Olen tuntenut niitäkin, jotka juuri noista katumusharjoituksistaan, jotka olivat nöyryytykseksi tarkoitettut, ovat tulleet niin pöyhkeiksi että ovat kaikkia armonvälikkappaleita, Pyhää Ehtoollistakin, halveksineet aivankuin olisivat jo täydellisiä, ja eläneet itserakkaissa unelmissa ja näyissä, joita pahat henget heissä synnyttivät. Yhden sellaisenkin olen tuntenut, joka suuruuden hulluudessaan ei tahtonut kenenkään kuolevaisen neuvoa kuulla, selittäen ettei hän tahdo ainoatakaan ihmistä mestariksi kutsua. Ja miten kävikään hänen? Hän, joka kehuskeli vaeltavansa ruuatta ja juomatta päivän matkan ulos aavikolle, hän, joka kerskasi kykenevänsä elämään kokonaisen kuukauden yhteen mittaan ainoastaan yrteillä ja siunatulla leivällä, hän pakeni sisäisen polton pakoittamana, pois majastaan takaisin teattereihin, sirkuksiin ja kapakoihin ja päätti kurjat päivänsä mielettömänä mässäjänä, pitäen kaikkia vain houreina ja kieltäen oman ja itse Jumalankin olemassaolon."

Arsenius pudisti päätään.

"Voi olla. Mutta minun suhteeni on toisin. Minulla on vielä enemmän tunnustettavaa. Päivä päivältä minua yhä enemmän vainoo muisto siitä maailmasta, josta pakenin. Tunnen, että jos sinne palaisin, en löytäisi mitään huvia siitä komeudesta, jota minä siinä eläessäniikin halveksin. Voinko enää kuulla laulavien miesten ja naisten ääniä, tai eroittaa mitä minä syön ja mitä juon? Ja kuitenkin pyörii jok'ainoa hetki mielikuvituksessani tuo seitsemän kummun kaupunki valtiomiehineen ja sotapäälliköineen, heidän vehkeilynsä, heidän tappionsa ja voittonsa — sillä he voisivat vieläkin nousta alennuksestaan ja voittaa!-

He houkuttelevat minua takaisin luokseen, kuten koita kynttilä, jossa se jo on kerran siipensä kärventänyt. Heidän vetovoimansa on niin kammottavan väkevä, että minun heikon miesparan täytyy lopulta vasten tahtoaan sen mukaan taipua, ellen pelastaudu sen vaikutuksesta pakenemalla kauas erämaahan mistä paluu on mahdoton."

Pambo hymyili.

"Uudelleen ihmettelen, että sinä olet se viisas mies, sydämien tutkija! Sinä tahdot paeta pienestä Laurasta, jossa ajatuksesi toisinaan kääntyvät pois sellaisista turhuuksista, pois erämaahan, missä sinun on kerrassaan mahdotonta vapautua noista unelmista. Mitä se haittaa, ystäväni, jos toisinaan sinua vaivaakin huolenpito jostain veljestä? Parempi on pitää huolta muista kuin vain itsestään. Parempi on että on jotakin, jota itkeäkin — kuin yksinäisessä luolassa muodostaa omasta olemuksestaan maailmansa — vieläpä Jumalansakin, kuten useamman kuin yhden tuntemani ihmisen on käynyt."

"Tiedätkö, mitä nyt sanot?" Arsenius säpsähtäen kysyi.

"Minä sanon, että yksinäisyyteen paetessaan ihminen eroittautuu kaikesta, mikä hänestä tekee kristityn; hän eroittautuu laista, kuuliaisuudesta, lähimmäisen rakkaudesta, itseuhrautuvaisuudesta, vieläpä pyhien yhteydestäkin."

"Kuinka niin?"

"Mitenkä voisit pitää yhteyttä niiden kanssa, joille et voi mitään rakkautta osoittaa? Ja mitenkä muuten kuin rakkaudentöillä voit rakkauttasi osoittaa?"

"Voinhan ainakin rukoilla yöt ja päivät ihmiskunnan puolesta. Eikö rukous ole minkään arvoinen — taikka paremmin, eikö se ole tärkein — pyhain yhteydessä?"

"Ken ei voi rukoilla veljien puolesta, jotka hän näkee ja joiden synnit ja viettelykset hän tuntee, hänen rukouksensa, veli Aufugus, ovat kovin heikkoja niiden puolesta, joita hän ei näe, ja kaiken muun puolesta myöskin. Ken ei tahdo työskennellä veljiensä hyväksi, hän lakkaa pian heidän puolestaan rukoilemasta, heitä rakastamastakin. Ja onhan sitäpaitsi kirjoitettu: ken ei rakasta veljeänsä, jonka hän on nähnyt, mitenpä hän voisi rakastaa Jumalaa, jota hän ei ole nähnyt?"

"Uudelleen kysyn, tiedätkö mihin väitteesi johtavat?"

"Olen yksinkertainen mies, enkä väitteistä mitään tiedä. Jos asia on tosi, saa se viedä minne tahtoo, sillä se vie sinne, minne Jumala tahtoo."

"Mutta tämän mukaanhan olisi parasta ottaa vaimo ja saada lapsia ja antautua kaikkien maallisten suhteitten vilinään, että olisi niin monta kuin mahdollista, joita rakastaa ja joiden vuoksi huolehtia ja ahertaa."

Pambo oli hetkisen ääneti.

"Olen munkki enkä mikään väittelijä. Mutta sen minä vain sanon, ettet Laurasta erämaahan minun suostumuksellani lähde. Soisin mieluummin sinun asettuvan jonnekin likemmäksi pääkaupunkia — Troeen tai Kanopoon esimerkiksi — missä sinun viisautesi olisi tilaisuudessa taistelemaan Herran puolesta. Miksipä sinulle olisi maallista viisautta annettu, ellei siksi että käyttäisit sitä kirkon hyväksi? Mutta tämä jo riittää. Menkäämme luostariin."

Vanhukset astelivat laakson poikki kotiaan kohti. Eivät he aavistaneet mikä käytännöllinen vastaus heidän väittelynsä oli Pambon kammiossa heitä odottamassa. Kookas äreännäköinen pappismies istui siellä ja sammutti ahneesti nälkäänsä taateleilla ja hirssillä eikä myöskään näyttänyt hylkivän palmuviiniä, luostarin ainoata herkkua, jota vain vieraan kunniaksi nyt oli tuotu pöytään.

Itämaiden runsas ja kohtelias vieraanvaraisuus ja kristillisten munkkien pidättäytyvä ystävällisyys esti apottia häiritsemästä vieraan ateriaa. Siksi hän vasta tämän lopetettua kysyi hänen nimeään ja asiaansa.

"Pietari esilukijaksi minun arvottomuuttani nimitetään. Tulen Kyrillon luota ja tuon kirjeitä ja tietoja veli Aufugukseile."

Pambo nousi ja kumarsi kunnioittavasti.

"Hyvä maineenne, herra, innokkaana yhteisen kirkon asian puolustajana, on meillekin asti ennättänyt, Ehkä tahdotte tulla kanssamme Aufuguksen kammioon."

Tärkeän näköisenä seurasi Pietari heitä juhlallisina askelin pieneen kammioon, veti siellä povestaan

esiin Kyrillon kirjeen ja ojensi sen Arseniukselle. Tämä istui kauan otsa rypyssä lukien sen moneen kertaan ja Pambo tarkasteli häntä kunnioittavasti uskaltamatta sanallakaan häiritä hänen mietiskelyjään, joita hän arveli äärettömän tärkeiksi.

"Nämä ovat todellakin niitä viimeisiä päiviä," Arsenius vihdoin virkkoi, "joista profeetta puhuu ja jolloin on paljon erimielisyyttä. Vai niin, että Heraklianus on todella purjehtinut Italiaan?"

"Aleksandrialaiset kauppamiehet kohtasivat hänen laivastonsa kolme viikkoa sitte kaukana merellä."

"Ja Orestes paaduttaa sydäntänsä yhä enemmän ja enemmän?"

"Ah, hän on oikea Farao. Oikeastaan paaduttaa häntä kuitenkin se pakanallinen nainen."

"Sitä naista minä aina olen pelännyt enemmän kuin kaikkia pakanallisia oppeja yhteensä", Arsenius virkkoi. "Mutta ruhtinas Heraklianus, jota minä aina pidin viisaimpana ja oikeamielisimpänä miehenä! No niin, no niin. Mitäpä hyveet enää silloin auttaisivat, kun kunnianhimo täyttää sydämen!"

"Kamala todellakin on tuo samainen vallanhimo", Pietari sanoi. "Mutta mitä häneen tulee, niin en ole luottanut häneen aina siitä alkaen kun hän rupesi suosimaan noita donatistilaisia."

"Liiankin totta. Niin synnyttää toinen synti toisen."

"Ja minun mielestäni on syntisten suosiminen kaikista suurin synti."

"Ei kai sentään kaikista suurin, kunnianarvoisa herra?" Pambo kohteliaasti huomautti. Mutta Pietari jatkoi Arseniukselle keskeytyksestä vähääkään välittämättä.

"Minkä vastauksen saan nyt viedä teidän viisaudellanne hänen Pyhyydelleen?"

"Odottakaahan! Hän voisi —. Täytyy miettiä tarkemmin. — Minun pitäisi saada tietää enemmän puolueiden suhteista. Hän kai on ollut yhteydessä Afrikan piispojen kanssa ja koettanut liittää heitä omaan puolueeseensa!"

"Jo kaksi kuukautta sitte. Mutta ne jäykkäniskaiset eriuskolaiset kadehtivat yhä häntä ja vetävät eri köyttä."

"Eriuskolainen on liian jyrkkä sana, ystäväni. Mutta onko hän Konstantinopeliin viestiä lähettänyt?"

"Hän tarvitsee sanan viejää, joka on tottunut hoveissa liikkumaan. Hän ajatteli mahdolliseksi, että teidän kokeneisuutenne ottaisi asian suorittaakseen."

"Minä? Mitä minusta? Kas niin, uusia kiusauksia vain joka päivä! Toimittakoon hän asian kenen kautta tahansa... Mutta sittekin — jos olisin — edes Aleksandriassa — voisin joka päivä antaa hänelle neuvoja ja huomaisin paljon paremmin mitä olisi tehtävä... Voisihan odottamattomiakin käänteitä sattua... Pambo ystäväni, olisiko sinun mielestäsi synti totella pyhää patriarkkaa?"

"Ahaa!" Pambo nauraen vastasi. "Sinähän tunti sitte tahdoit kaikella muotoa paeta erämaahan! Ja nyt kun kaukaa vainuat taistelua, sinä jo polet jalkaa kuin vanha sotaratsu! Mene Jumalan nimeen! Ei se sinua pahenna. Sinä olet liian vanha rakastuaksesi, liian köyhä piispan istuimen ostaaksesi ja liian hurskas saadaksesi sen lahjaksi."

"Puhutko totta vai leikkiä?"

"Etkö muista mitä puutarhassa sinulle sanoin? Mene katsomaan poikaamme ja lähetä minulle tietoja hänestä."

"Voi surkeaa maailmanmielisyyttäni! Olenhan kokonaan unhoittanut kysyä hänestä! Miten nuorukainen voi, herrani?"

"Ketä tarkoitatte?"

"Filammonia, hengellistä poikaamme, jonka kolme kuukautta sitten lähetimme luoksesse", Pambo vastasi. "Kai kohonnut kunniaassa?"

"Häinkö? Hän on lähtenyt tiehensä."

"Lähtenyt tiehensä?"

"Niin juuri, se kurja meni matkaansa Juudaan kirous mukanaan. Tuskin kolmea päivää oli hän

seurassamme ollut, kun hän löi minua julkisesti patriarkan pihamaalla, luopui kristinuskosta ja pakeni sen pakanallisen naisen Hypatian luo, jota hän nyt rakastelee."

Vanhukset tuijottivat toisiinsa kasvot kauhusta kalpeina.

"Rakastelee Hypatiaa?" Arsenius viimein virkkoi.

"Se on mahdotonta!" Pambo nyyhkytti. "Poikaa on varmaan kohdeltu raa'asti, vääryydellä! Joku on tehnyt hänelle vääryyttä, ja hän kun oli tottunut vain hellyyteen, ei hän sitä sietänyt. Julmia ihmisiä te olette ja uskottomia palvelijoita! Herra on vaativa pojan veren teidän käsistänne!"

"Kas niin", Pietari virkkoi ponnahtaen kiivaasti pystyyn, "sellainen se on maailman tuomio! Syyttää minua ja patriarkkaa, ja kaikkia muita, vaan ei vain syyllistä! Aivan kuin ei kuumaverisyys ja herkkämieliyys riittäisi täydellisesti selittämään kaikkea! Aivan kuin eivät kauniit kasvot olisi koskaan panneet nuorta miestä pyörälle!"

"Voi ystäväni", Arsenius huudahti, "miksi suotta toisianne syytätte. Minä, minä yksin olen syypää. Minä neuvoin sinua Pambo! — Minä lähetin hänet. — Minun olisi pitänyt tietää. — Mitä minä vanha maailmanmies teinkään, kun lähetin viattoman poika paran Babylonin viettelyksiin? Siinä on nyt seuraus suunnitteluistani ja huolenpidostani! Ja nyt lankeaa hänen verensä minun päälleni — ikäänkuin ei entisessä syntitaakassani olisi ollut tarpeeksi kantamista, kun minun piti vielä lisäksi myydä oma Josefini, vanhojen päivieni lapsi, midianeille! Minä lähden kanssanne — nyt — heti. Lepoa en suo itselleni ennenkuin olen hänet löytänyt, syleillyt hänen polviaan kunnes hän säälii harmaita hapsiani! Heraklianus ja Orestes menkööt menojaan, heistä en välitä — mutta hänet minun täytyy löytää. Oi Absalon, oma poikani! Olisipa Jumala suonut minun kuolla puolestasi! Poikani, poikani!"

12 Luku.

ILOLEHTO.

Talo, jonka Pelagia ja amaali Aleksandriaan palattuaan olivat vuokranneet, oli kaupungin komeimpia. Vähän yli kolme kuukautta olivat he nyt siellä eläneet, ja sinä aikana oli Pelagia hienolla maullaan hankkinut sinne sen vähän mikä tarvittiin muodostamaan asumuksesta nautinnonhaluisten laiskottelijoiden paradiisiin. Hän itse oli varakas ja goottilaisilla vierailtaan oli ylenmäärin Roomasta ryöstettyjä rikkauksia. He itse eivät ymmärtäneet miten niitä olisi ollut käytettävä ja antoivat senvuoksi Pelagian ja hänen tyttöjensä vapaasti ammentaa heidän puolestaan aarteita, jotka he monissa verisissä taisteluissa olivat koonneet. Mitäpä he niistä välittivät! Kun heillä oli tarpeeksi syömistä ja enemmän kuin tarpeeksi juomista, niin mitenpä liikoja rikkauksia olisi voinut käyttää paremmin kuin naisten hyvällä tuulella pitämiseksi! Ja kun kaikki entiset oli loppuun kulutettu, niin lähtisivät he jonnekin — saman tekevä minne — uusia hankkimaan. Koko maailma oli avoinna heidän ryöstettäväksi ja he kyllä tehtävänsä täyttäisivät milloin vain heitä haluttaisi. Toistaiseksi ei heillä ollut kiirettä. Egyptistä he saivat yllin kyllin herkkuja, jotka olisivat kelvanneet hienommallekin pöydälle kuin heidän. Ja mitä viiniin tuli — harva heistä meni ainoanaakaan yönä selvänä levolle. Voisiko soturin sieluilla Valhallassakaan olla paremmat päivät?

Näin päätteli seurue, joka asusti talon sisäosassa, eräänä helteisenä iltana samalla viikolla, jolloin Kyrillon sanansaattaja niin armottomasti häiritsi Sketiksen rauhan.

Heidän rauhaansa ei ainakaan vielä oltu häiritty. Suuri kaupunki myllersi ulkopuolella, Orestes vehkeili ja Kyrillos vehkeili vastaan, ja kokonaisen maanosan kohtalo riippui — tai näytti riippuvan — heidän kamppailunsa tuloksesta. Mutta kaikki tämä ei häirinnyt noita laiskoja jättiläisiä enempää kuin ajopelien jyrinä papukaijoja ja merilintuja, jotka kultalankaisten aitausten takana lentelivät rakennuksen tilavissa huoneissa. Mitäpä he moisella itseään rasittaisivat. Mitäpä mellakat, mestaukset, salaliitot, vararikot muuta merkitsivät kuin että hedelmä kypsyi poimittavaksi. Heraklianus kapinakin ja Oresteen huhuillu salaliitto oli nuoremista ja raaemmista gooteista jonkunlaista lapsellista leikkiä, jota he aamusta iltaan nauraen katselivat ja josta he löivät vetoja. Ymmärtäväisemmistä kuten Wulfista ja Smidistä se oli yleisen mädännäisyyden merkki — uusia aukkoja siinä korkeassa muurissa, jonka yli he, oman voimansa tuntien, aikoivat nousta uusiin voittoihin silloin kun heitä vain halutti.

Mitäpä heillä olisi ollutkaan muuta tekemistä kuin syödä ja juoda odotellessaan oikean loven aukeamista. Ja kieltämättä he olivat vallinneet viehättävimmän paikan tämän korkean tehtävänsä täyttämiseen. Punaisesta ja vihreästä Porfyron marmorista hakatut pilarit, joiden välistä hohti ihanien veistokuvien lumivalkoisia jäseniä, ympäröivät vesiallasta ja suihkulähdettä, joka viileällä sateellaan

kostutti oranssien ja mimosain lehviä ja solinallaan säästi niiden seassa lentelevien kuumen ilmanalan lintujen liverrystä.

Lähteen toisella sivulla, leveälehtisen vaivaspalmun siimeksessä loikoili amaali untuvapatjoilla. Hänen keltakutrista päälakeaan koristi viiniköynnöksestä punottu seppäle ja kädessään piteli hän kultaista maljaa, jonka partilainen Kosros oli ryövännyt intialaiselta päälliköltä, Kosroolta roomalaiset kenraalit ja roomalaisilta kenraaleilta nuo lampaan ja hevosen nahkoihin puettut sankarit. Tuon unisen Herkules-Dionyson rinnalla loikoi Pelagia nojautuen vesialtaan reunaa vasten. Joutessaan kasteli hän sormenpäitään vedessä ja nautti täysin siemauksin olemassaolonsa suloudesta.

Toisella puolen lähdeittä lojuivat amaalin erikoisystävät ja asetoverit Goderik Ermenrikin poika ja Agilmund Knivan poika, jotka molemmat kehuivat, kuten amaalikin, jumalista polveutuvansa. Kullakin heistä oli vieressään mustasilmäinen Hebe, joka täytti heidän viinimaljansa ja tuontuostakin auttoi niiden tyhjentämisessä. Vielä lojui siellä tärkein, milteipä pyhänä pidetty henkilö, Smid Trollin poika, jota mainittiin ihmislapsista etevimmäksi. Ei näet siinä kyllin, että hän osasi tehdä ja korjata mitä tahansa, ponttuusillasta kultaiseen rannerenkaaseen asti, kengittää ja tohtoroida hevosia, ajaa pois kaikki vaivat ihmisistä ja eläimistä, sepittää runoja, selittää merkkejä, ennustaa ilmaa, nostaa tuulia ja juoda kaikki pöydän alle, Wulfia Ovidan poikaa lukuunottamatta. Kaiken tämän lisäksi oli hän puoleksi sivistyneiden mesogoottien parissa oleskellessaan opetellut sangen paljon latinaa ja kreikkaa sekä harjautunut jonkun verran lukemaan ja kirjoittamaan.

Jonkun matkan päässä makasi Wulf vanhus selällään, polvet koukkuun vedettyinä ja kädet ristissä pään alla. Nukkuessaankin murahteli hän huomautuksia seuraavaan ylentävään sanan vaihtoon:

"Jalaa viiniä tämä vai mitä?"

"Erinomaista. Ken osti tämän?"

"Mirjam vanhus sen osti joltain mahtavalta verojenvuokraajalta. Mies oli tehnyt vararikon ja Mirjam sanoi saaneensa viinin puolesta hinnasta."

"Paraisiksi sille penninpyörittäjälle. Olen sentään varma siitä, että se vanha naaraskettu piti omasta ansiostaankin huolen."

"Vähät siitä. Totta kai kykenemme miehen lailla maksamaan, kun kerran miehen lailla ansaitsemme."

"Emme siihen kauankaan kykene, jos tätä menoa jatkuu", murahti Wulf.

"Silloin lähdemme lisää ansaitsemaan. Minua väsyttää tämä jouten olo."

"Ei olisi pakko joutilaana olla jos vain ei tahtoisi", Goderik sanoi. "Tässä muutamana aamuna olimme me Wulfin kanssa noilla hietakummuilla metsästävässä. Viikkokauteen minulla ei ollut enää ruokahalua ollut, mutta sen jälkeen olen syönyt kuin Tonavan hauki."

"Metsästävässäkö? Näilläkö pitkäkoipisilla aasinhäntäisillä elukoilla, jotka ovat kuin kettu puujaloilla ja jotka prefekti peijasi sinut ostamaan?"

"En sano muuta kuin että me saimme ylös kokonaisen lauman noita — miksikä ne nyt niitä sanovatkaan — vuohen sarvilla siunattuja hirviä."

"Vuorikauriitako?"

"Niin juuri — ja ne koirat syöksivät lauman kimppuun kuin kotkat hanhiparveen. Täyttä neliä lennätimme me Wulfin kanssa noiden kirottujen hietakumpujen yli siksi kuin hevoset henkimenoissa pysähtyivät. Kun sitte uudelleen läksimme ajoa seuraamaan, löysimme kunkin koiraparin vuorikauriinsa kurkussa. Ja mitä muuta voi toivoa, kun kerran ei saa tapella? Sinä syöt nyt saalistamme; elä siis virnistele."

"Sitte ovatkin koirat ainoat omistamisen arvoiset kaikesta mitä Aleksandria tarjoaa."

"Kauniita naisia lukuunottamatta!" eräs tytöistä huomautti.

"Tietysti. Naisia en ota lukuun. Mutta miehet —"

"Mitä? Minä en ole nähnyt ainoatakaan miestä täällä, jotakuta telakkatyömiestä lukuunottamatta. Kaikkihan ne ovat pappeja ja hienoja herroja — ja niitä et miehiksi nimitä?"

"Mitä hittoa ne muuta tekevät kuin aseilla ratsastavat?"

"Ne filosofeeraavat, sanotaan."

"Mitä se on?"

"En minä tiedä; eikö liene jotain orjamaista kynällä sotkemista."

"Pelagia, tiedätkö sinä, mitä se filosofeeraaminen on?"

"En — enkä välitäkään."

"Minäpä tiedän", Agilmund selitti hyvin viisaan näköisenä; "minä näin filosofin muutama päivä sitte."

"Minkälainen hän oli?"

"Minä kerron koko jutun. Kävellessäni pitkin sitä suurta katua, joka vie rantaan, näin suuren joukon poikia — heitä sanotaan täällä miehiksi — menevän erääseen avaraan porttikäytävään. Minä kysyin muutamalta heistä mitä siellä oli nähtävänä; mutta se vietävä osoitti vastauksen asemesta jalkojani ja sai kaikki muut apinat nauramaan. Minä annoin hänelle korvapuustin ja hän pyllähti kumoon."

"Niin ne kaikki täällä tekevät kun niille antaa korvapuustin", amaali miettiväisenä sanoi, aivankuin olisi keksinyt jonkun uuden luonnonlain.

"Ah", sanoi Pelagia huulillaan viehkein hymynsä, "he eivät ole sellaisia jättiläisiä kuin sinä, joka saat pienen tyttö paran vapisemaan kuin gasellin leijonan kynsissä."

"No niin — minulle juolahti mieleen, että hän kreikkalaisena ei ehkä minua ymmärtänyt, kun gootinkieltä puhuin. Sen vuoksi minä enempää kyselyjä välttääkseni ja omin silmin nähdäkseni astuin ovelle. Ja siellä eräs nulikka ojensi kätensä minua kohti — arvatakseni rahaa saadakseen. Minä annoin hänelle pari kolme kultakolikkoa ja korvapuustin, josta hän tietysti kellahti kumoon mutta näytti kuitenkin hyvin tyytyväiseltä. Sitte minä astuin sisään."

"Ja mitä sinä näit?"

"Suuren salin, johon olisi tuhatkin urosta mahtunut. Se oli täynnä noita egyptiläisiä heittiöitä ja ne töhersivät kynillään tauluihinsa. Ja toisessa päässä huonetta oli kaunein nainen mitä koskaan olen nähnyt, tukka sangen komea, silmät siniset. Hän puhui herkeämättä. Minä en sitä ymmärtänyt; mutta ne aasinratsastajat näyttivät pitävän sitä hyvin hyvänä, sillä he katsoivat ensin häneen ja sitten tauluihinsa ja töllistelivät kuin sammakot auringonpaisteessa. Ja totta totisesti hän oli kaunis kuin aurinko ja puhui kuin alruna. En kyllä tiennyt mistä oli kysymys, mutta kyllä sen sittekin jotakuinkin älyää, näettehän. — Sitte minä nukahdin; ja kun minä sitte heräsin ja menin kadulle, tapasin minä erään, joka minua ymmärsi ja hän sanoi minulle, että se oli se kuuluisa neito, se suuri filosofi. Sen minä tiedän filosofiasta."

"Vahinko vain että hän moisten pehmytkätisten nälkätaitureitten vuoksi niin paljon itseään rasittaa. Miksi hän ei urosta nai?"

"Kun täällä ei ole sellaisia naitavissa", Pelagia sanoi. "Ja jos on, niin he ovat jo luullakseni sidotut."

"Mutta mistä nuo filosofit puhuvat, ja mitä he ihmisille opettavat, Pelagia?"

"Oh, eivät he kellekään mitään opeta — ja jos opettavatkin, niin ei kukaan, nähdäkseni, heidän opetuksiaan seuraa. He puhuvat auringoista ja tähdistä, oikeasta ja väärästä, haamuista ja kummituksista ja sen semmoisista; ja ettei pitäisi liiaksi huvitella. Mutta en minä ole koskaan huomannut, että he olisivat muita onnellisempia."

"Kyllä, hän varmaan oli alruna neito", Wulf virkkoi puoleksi itsekseen.

"Hän on hyvin ylvästelevä olento, ja minä vihaan häntä", sanoi Pelagia.

"Minä uskon sinua", Wulf myönsi.

"Mikä alruna neito on?" eräs tytöistä kysyi.

"Jotain joka on yhtä paljon sinun kaltaisesi kuin kotka on kanan kaltainen. Uroot, tahdotteko laulurunoa kuulla?"

"Kyllä, jos se vain on vilpoinen", Agilmund sanoi, "ja kertoo jäästä ja männyistä ja lumimyrskyistä. Jos vielä kolmekin päivää tätä kestää, paistun minä aivan ruskeaksi."

"Voi!" amaali virkkoi, "kunpa pariksikaan tunniksi pääsisimme taas sinne Alpeille, ja saisimme kilpiemme päällä huristaa alas rinteitä niin että viima korvissamme vinkuisi. Se oli urheilua se!"

"Niille, jotka pysyvät laskimillaan", Goderik huomautti. "Kuka se olikaan, joka ajoi suin päin jäätikkörailoon, ja jota täytyi onkia viisikymmentä jalkaa syvältä lumikinoksesta ja sitte lämmittää äsken tapetun hevosen sisässä ennenkuin taas henkiin pääsi?"

"Et kai se ainakaan sinä ollut", Pelagia sanoi. "Oi sinä ihmeellinen olento; mitähän kaikkea sinä oletkaan saanut aikaan ja mitä saanut kärsiä!"

"No niin!" amaali virkkoi tyhmän itserakkaasti. "Olenhan minä yhtä ja toista kokenut elämäni varrella."

"Niin, niin, Herkuleeni. Sinä olet suorittanut kaksitoista urotyötäsi ja vapauttanut pienen Hesione parkasi kallioilta, jonne hänet oli niiden kamalien merihirviöitten syötäväksi kahlehdittu. Ja nythän hellien hoitaa sinua ja varjelee sinua onnettomuuksilta, itsensäkin vuoksi."

Ja Pelagia kietoi kätensä amaalin tukevaan härän kaulaan ja veti sen syliinsä.

"Tahdotteko nyt kuulla laulun?" Wulf kärsimättömästi kysyi.

"Mutta muista vain lumesta laulaa", Agilmund sanoi.

"Eikö sitte alruna-vaimoista?"

"Niistäkin", Goderik vastasi. "Äitini oli alruna ja minä puollan heitä."

"Alruna hän oli, poikani. Muista olla hänen oikea poikansa. Nyt kuulkaa, goottilaiset sudet!"

Ja vanhus tarttui pieneen luuttuunsa eli "fidliinsä" kuten hän itse soitintansa nimitti, näpätty sen kieliä ja alkoi laulaa:

Istuin ma muinoin
Urhojen leirissä
Keskellä kinosten
Tonavan rannalla.
Kuulin ma siellä
Satuja suuria.
Lauluja kauniita
Viisaitten, vanhojen
Partasuu-urhojen.
Laulunsa herätti
Korvessa karhut,
Metsässä huuhkajat.
Salojen hongat
Oksaansa ravisti,
Laulu kun kaikui
Taivasta kohti
Kertoen kuinka
Mahtavat, villit
Viikinkimiehet
Skandian mailta
Suksilla saapuivat
Skoringiin asti;
Mitenkä Gambara,
Freijan suosikki
Jalo oi' äiti
Ayon ja Iborin;
Kertoen kuinka
Vendien viikingit
Tulivat luokse
Vinilimiesten
Ambrin ja Assin,
Pilkaten puhuivat:

'Vähän on tietä;
Meidän on joukkomme
Suuri ja mahtava.

Veroja vaadimme,
Kultaa ja karjaa,
Hopeita, helyjä
Tahdomme teiltä.
Jollette suostu.
Tuomio tuima
Odottaa teitä.
Korppien ruuaksi
Miestemme miekat
Urhonne muuttavat!'

Kääpiön takomat
Terävät miekat
Vahvasti vyöttivät
Urohot ylleen.
Taisteluun kävivät
Vinilit kaikki,
Alrunan miehet
Ayo ja Ibor.
Ääneensä itkivät
Tyttäret, vaimot,
Alrunan kyneleet
Raskaina valuivat.

Aamukoin siivillä
Ilmojen halki
Ihana Freija
Maan yli kiittää.
Edessään maailma
Jäinen ja kylmä;
Jälkeensä jättää
Lempeä Freija
Vihreiksi lehdot.
Kultaiset kutrinsa
Kukkia täynnä;
Niitä hän heittelee
Ihmisten tielle.
Pukunsa liepeistä
Etelätuulta
Puihin hän pudistaa.
Linnut ne laulamaan
Koivujen oksilla,
Immet ne toivomaan
Sulhoa suurta.
Näin yli maailman
Lempeä suoden
Freija nyt saapuu
Gambaran luokse.

'Viisain vaaloista,
Miksi sä itket?
Ylhäällä ilmoissa
Jumalten saleissa
Kuulin sun itkevän.'

'Itkeä anna mun,
Turha on lohdutus,
Ennenkuin urhomme,
Joukkomme pieni
Voiton on varman
Vendeistä saanut.
Poikia mulla on,
Uroita suuria,
Taistossa uljaita.
Kohta jo kotkat

Ruumiinsa raatelee,
Orjina vaimomme
Vendeille itkien
Myllyjä polkevat.'

Valitti näin tuo
Alruna vaimo.
Ihana Freija,
Suudellen häntä
Lohtuja lausui:

'Kaukana tuolla
Aamukoin maassa
Jumalten salissa
Yksi on aina
Ikkuna auki,
Alla on tunturit,
Ylhäällä pilvet;
Laitoja myrsky
Hurjasti ravistaa;
Kultaset hattarat
Verhoina liehuu;
Aamuisin sieltä
Pilvien alta
Katselee Odin,
Hymyillen uroille
Uljaille sodassa,
Hymyillen naisille
Jaloille kodissa,
Hymyillen seppien
Työlle pajassa.
Ken hänet tapaa.
Aamulla ensiksi
Häntä ken tervehtii,
Sille hän onnea
Sodassa antaa,
Kunniaa sille
Elossa suo hän.
Vannonut näin on
Mahtava Odin.'

Yhä vain itki
Alruna vaimo.

Hymyili Freija:
'Kuule nyt neuvoain,
Oppia ottaos.
Kootkaa ne kaikki
Tyttäret, vaimot.
Solmitkaa jalkoihin
Rautaiset kengät,
Rintaanne suojelkoot.
Kiiltävät haarniskat
Kasvoja peittäkööt
Mahtavat parrat.
Partasuu-urhoiksi
Luulee teit' Odin,
Kun häntä vastaan
Rannalle käytte.'

Päivä se ajaa
Kultaista hepooan
Itäisten kirkkaitten
Lahtien ylitse;
Hulmusi harja,
Välkkyivät aallot.

Pilvien rannalta
Hymyili Odin,
Lempeä Freija
Rinnallaan seisoi.

'Rannalla tuolla
Ketä nuo suuret
Urohot partasuut?
Mitä ne minulta
Rukoillen pyytää?
Metsien pedoille
Kylliksi ruokaa
Miekoilla tuollaiset
Huimapää-urohot
Hankkivat varmaan!'

Lempeä Freija
Viekkaasti hymyili:

'Nimen sä annoit;
Kunniaks' heille
Kunniaks' sulle,
Nimi on varmaan.
Suo heille voitto.
Sinua ensiksi
Tervehti joukkonsa.
Suo heille voitto,
Puoliso armas.
Naisia ovat he,
Vaimoja uljaitten
Vinilimiesten.
Pieni on sodassa
Uroitten joukko,
Siksi he sinulta
Rukoillen pyytävät
Miehilleen voittoa.'

Hymyili silloin
Viisahin Odin

'Viekkaus viisaille
Sopiva aina.
Viisahat todella
Ovat nuo naiset,
Tarmokkaat, rohkeat;
Sodassa voiton
Suo heille Odin.
Partasuu heidän
Nimensä oleva!
Sellaisten naisten
Miehet on varmaan
Urhoiksi luodut.
Heidän on voitto,
Apua Odinin
Eivät he kaipaa.'

[Tämä legenda löytyy Paul Warnefridin satukokoelmassa. "Gesta Longobardorum." Kertomuksen onnettomuudeksi väittävät kuitenkin oppineet, ettei nimellä Langbardt ole mitään tekemistä parran kanssa, vaan merkitsee se arvattavasti "pitkämiekkaisia". Runomitassa on koetettu jäljitellä aikaisempia Eddan runoja.]

"Kas niin!" Wulf lopetettuaan sanoi. "Onko se teille tarpeeksi viileätä?"

"Vähän liiaksi viileätä, vai mitä Pelagia?" amaali nauraen virkkoi.

"Kas sellaisia olivat äitinne", vanhus katkerasti jatkoi "ja sellaisia olivat sisarenne ja sellaisia tulee vaimojennekin olla jos heimonne on kauemmin tämän maan päällä eletävä — naisia, jotka ajattelevat

jotain muutakin kuin mehevää ruokaa, väkevää juomaa ja pehmeätä vuodetta."

"Kaikki silkkaa totta, Wulf prinssi", Agilmund sanoi, "mutta en minä sittekään siitä laulusta pidä. Siinä oli liian paljon sitä, mitä Pelagia äsken sanoi filosofien puhuvan — oikeata ja väärää ja sen semmoista."

"Niin olikin."

"Mutta minä pidän oikeasta, hyvästä laulusta, joka kertoo jumalista ja jättiläisistä, tulivaltakunnista ja lumivaltakunnista ja Esirista, joka tekee miehiä ja naisia kahdesta puutikusta."

"Niin, jostain sellaisesta sen pitää kertoa, jota ei kukaan ole todellisuudessa nähnyt, jotain oikein perinhullua kuten unet, joita vahvasti juotuaan näkee; jotain suuremmoista, mitä ei jaksa käsittää, mutta mikä antaa ajatuksille työtä seuraavaksikin päiväksi."

"Äitini oli alrunavaimo", Goderik sanoi, "ja minä en tahdo olla lintu, joka oman pesänsä likaa. Mutta mielelläni minä kuuntelen satuja villieläimistä ja kummituksista, ihmissyöjistä ja tultasyökseivistä lohikäärmeistä ja meren haltijoista, jostain, jonka voisi iskeä kuoliaaksi, jos siihen tilaisuus sattuisi kuten isillemme."

"Eivät isänne koskaan olisi voittaneet meren haltijoita, jos he olisivat olleet —"

"Meidän kaltaisia, aijot kai sanoa", amaali keskeytti. "Sanoppa nyt prinssi, kun olet isäksemme tarpeeksi vanha, oletko koskaan meren haltijaa nähnyt?"

"Veljeni näki kerran Pohjanmeressä sellaisen, joka oli kolme sylvä pitkä. Ruumis sillä oli kuin bisonihärällä, pää kuin kissalla, parta kuin uroolla ja sen torahampaat olivat kyynärän pituiset. Se vaani kalastajia; mutta veljeni ampui siihen nuolen ja se pakeni meren pohjaan eikä koskaan enää noussut ylös."

"Mikä se meren haltija on, Agilmund?" eräs tytöistä kysyi.

"Se on merihirviö, joka syö merimiehiä. Niitä oli runsaasti siellä, mistä isämme tulivat, ja ihmissusiakin siellä oli, jotka öisin tulivat rämeistä, hiipivät saleihin missä soturit nukkuivat, ja kävivät heidän päällensä ja imivät heidän verensä."

Laulun aikana oli Pelagia istunut näennäisesti välinpitämättömänä lähteeseen katsellen ja vesipisaroilla leikitellen. Ehkä hän tahtoi peittää kasvoilleen kohonnutta polttavaa punaa ja paria kuumaa kyyneltä, jotka huomaamatta tipahtivat lähteeseen. Nyt hän äkkiä kohotti kasvonsa ja kysäsi:

"Tietysti sinäkin olet tappanut jonkun tuollaisen hirvittävän pedon, Almarik?"

"Niin hyvää onnea ei minulla ole koskaan ollut, lemmittyni. Meidän esi-isämme vainosivat niitä niin innokkaasti, että meidän syntyessämme niistä tuskin ainoatakaan oli enää jällellä."

"Niinpä niin, he olivat miehiä he", Wulf murahti.

"Suurin peto, minkä minä olen tappanut", jatkoi amaali, "oli eräs käärme Tonavan rämeissä. Mitenkä pitkä se olikaan prinssi? Sinullahan oli aikaa sen katselemiseen, kun sinä vain söit, katselit päältä vaikka peto teki parhaansa luuni musertaakseen."

"Neljä sylvä", Wulf vastasi.

"Sillä oli vieressään villi härkä, jonka se juuri oli tappanut. Minä taisin häiritä sen aterian, vai mitä Wulf?"

"Taisitpa kylläkin," vastasi vanha juropää lauhtuneena. "Olihan se sangen komea ottelu."

"Miksi sinä et siitä runoa tee, sen sijaan että laulat oikeasta ja väärästä ja sen semmoisesta?"

"Siksi että minusta on tullut filosofi. Minä menen kuulemaan sitä alrunaa vielä tänä iltana."

"Oikein! Menkäämme mekin pojat. Onhan se ainakin jotain ajan kuluketta."

"Voi, ei, ei, ei! Elkkää menkö! Ette saa mennä!" Pelagia melkein parahtaen huudahti.

"Miksikäs emme saisi mennä, kaunottareni?"

"Hän on noita, hän on —. Minä en enää koskaan sinua rakasta, jos uskallat mennä! Sinä menisit sinne vain siksi, että Agilmund häntä kauniiksi kehuu."

"Ahaa! Sinä pelkää että minä pitäisin hänen kultakutriaan sinun mustaa tukkaasi kauniimpana?"

"Minäkö pelkään?" Pelagia hypähti pystyyn raivosta läähättäen. "Tulkaa, menkäämme mekin — heti paikalla — ja uhmatkaamme sitä nunnaa, joka luulee itseään liian viisaaksi naista puhutellakseen ja liian puhtaaksi miestä rakastaakseen! Ottakaa esiin jalokiveni! Satuloikaa valkoinen muulini. Me menemmekin komeasti. Emme häpeä tytöt, Cupidon antamia, safraniviittoja ja muuta loistoamme! Tulkaa, niin saamme nähdä eikö kesytön Afrodite sittekin voi kilpailla Pallas Athenen ja hänen pöllönsä kanssa!"

Sanoi ja riensi ulos pilarisalista.

Nuoremmat miehet rähähtivät nauramaan ja Wulfin kasvoilla kuvastui ivallinen tyytyväisyys.

"Vai tekee mielesi filosofia kuulemaan, prinssi?" sanoi Smid.

"Missä pyhä ja viisas nainen puhuneekaan, siellä ei soturin tarvitse läsnäoloansa hävetä. Eikös Alarik käskenyt meitä säästämään Rooman nunnia, toveri? Ja vaikka en ole kristitty, kuten hän, en pitänyt Odinin miehelle ollenkaan häpeällisenä ottaa vastaan heidän siunaustaan — enkä häpeäisi tämänkään siunausta, Smid Trollin poika."

13 Luku.

KUILUN POHJALLA.

"Täällä siis viimeinkin olen!" Rafael Aben-Ezra puhui itselleen. "Olen onnellisesti päässyt pohjattoman pohjalle ja huvitteleudun alkuperäisen olemattomuuden vahvalla permannolla, huomaten uuden elementtini sangen mukiinmeneväksi, kuten pojat uimaan opetellessaan. Ei yksikään ihminen, enkeli eikä pahahenki voi nyt väittää, että minä olisin kyllin heikko uskoakseni tai epäilläkseni ainoatakaan ilmiötä tai teoriaa maassa tai taivaassa, taikka että maata, tai taivasta, ilmiötä tai teorioita ollenkaan on olemassa — taikka ei ole olemassa —. Se kai perinpohjin selittänee mielipiteeni? Niin suuri dogmatikko en ole, että kieltäisin — taikka myöntäisin — että on olemassa aistimuksia liian paljon olion mukavuudelle—. Mutta kun tulee kysymys johtopäätöksiä tekemisestä induktionin, deduktionin, analyysin tai synteesin avulla, niin silloin ehdottomasti kieltäydyn Araknen työstä, sillä en halua kutoa enempää hämäkinverkkoja sisäiseen itseeni — jos minulla sitte sellaista onkaan. Aistimuksia? Mitäpä ne muuta olisivat kuin osia oliosta itsestään — jos sitte itseä on olemassa? Mistäpä se lapsellinen houre on meihin tullutkaan, että ulkopuolellemme olisi jotain joka nuo aistimukset aiheuttaa? Esiintyyhän unissammekin aivan samanlaisia aistimuksia, vaikka tiedämme, ettei todellisuudessa ole mitään niitä vastaavaa — Ei, et tiedäkään! Kuinka uskallatkaan sitä väittää? Miksi eivät unesi voisi olla yhtä todellisia kuin valveiset ajatuksesi? Miksi eivät unet voisi olla todellisuutta ja valveiset ajatuksesi unia? Samantekevä kumminpuolin se on."

"Saman tekevä todellakin. Vuosikausia olen jo tuijottanut — ellei sekin ole unta, mikä on sangen mahdollista — jokaista '-ismiä', mikä vain on filosofian pingoitella langalla tanssinut ja hyppinyt; ja jok'ainoa niistä on eloton puunukke, jota liikutellaan nyöreillä, mitkä ovat kaiken *petitiones principi...* Jokainen filosofi pitää todisteena todistamatonta väitettä, tekee siitä rohkeita johtopäätöksiä ja ylpeilee sitte kun jäljestäpäin todistaa kaikki oikeaksi. Eipä ihmekään, että hänen teoriansa soveltuvat kaikkeuteen, kun hän ensin muodostaa kaikkeuden teoriansa mukaiseksi. Enkö minäkin ole koetellut yhtä jos toistakin järjestelmää, ja aloittanut mahdollisimman vähäisellä muovailemisella, sillä... enpä kenenkään luule voivan aloittaa kauempaa kuin 'minä olen minä' — taikka — mikä on aivan saman tekevä — 'minä en ole minä'. Muistan — taikka uneksinkin — tarjoutuneeni tuolle suloiselle unelle, Hypatialle johtamaan kaikki asiat taivaassa ja maassa, Hipparkon tähtitieteestä päänenkelin siiven sulkien lukuun saakka, tuosta ainoasta yksinkertaisesta oletuksesta, jos vain hän ensin todistaisi minulle sen oikeaksi ja siten antaisi *tou sto:n* yläsalasin käännetyn pyramiidini huipun perustaksi. Mutta hän ivasi ehtoani — ihmiset tapaavat ivailla kaikkea, minkä tietävät olevan itsellensä mahdotonta suorittaa. 'Se on selviö', sanoi hän 'kuten esim. sekin että yksi ja yksi on kaksi.' Miten se suloinen uni närkästyikään kun sanoin etten sitäkään pitänyt selviönä, ja että vaikka yksi ja yksi meidän nähden olikin kaksi, niin oli sillä yhtävähän todistettu että se todella oli kaksi eikä kolmesataa kuusikymmentäviisi, kuin että mies ei ole roisto vaikka meistä hänen ulkomuotonsa näyttäisikin kummalliselta. Eikä hän siitäkään pitänyt, kun hänen vedotessa saavutettuihin kokemuksiin kysyin, miten hän todisti, että kaikkien hullujen hulluudet yhdistettyinä muodostuivat viisaudeksi."

"Minä olen minä!; todellakin soma selviö! Millä oikeudella sanon minä, etten minä ole ken tahansa toinen? Mistä minä sen tiedän? Mistä minä tiedän, että on joku toinen, joka minä en ole? Minä, tai mieluummin joku, tuntee joukon aistimuksia, haluja, ajatuksia, haaveita — suuri piru ne kaikki periköön

— uusia joka hetki ja jokainen kynsin hampain toisia vastaan. Ja minä olen niin epäjohdonmukainen, että tämän loppumattoman moninaisuuden ja ristiriitaisuuden nojalla, josta vain minä yksin olen tietoinen, lyön rintoihini ja sanon että 'minä olen minä' ja vannon juhlallisesti että minä olen yksi olio, vaikka kaikki mistä minä olen tietoinen, on hitto tiesi miten monta oliota. Kaikista merkillisistä johtopäätöksistä, joita kokemuksen nojalla on tehty, lienee tämä merkillisin. Eikö olisi enemmän filosofillista päättelemisen, että minä, joka en koskaan ole nähnyt enkä tuntenut enkä kuullut sitä, jota itsekseni nimitän, olen sitä, jota minä olen nähnyt, kuullut ja tuntenut, en enempää enkä vähempää — että minä olen tuo aistumus, jolle minä annan nimeksi tuo aasi, tai nuo neljäkymmentätuhatta kaksijalkaista aasia, jotka tuolla näkyvät juoksevan henkensä edestä, siksi että kukin heistä luulee olevansa yksi olio — minä näet älyttömän tapaani oletan, että heitä vaivaa sama ajatushäiriö kuin minua itseäni — ristiinnaulitkaa tuo sana. Esi-isieni — jos minulla sellaisia on ollut — hulluus estää minut parempaa sanaa keksimästä... Miksi minä en voisi olla kaikkea mitä minä aisteillani havaitsen — tuo taivas nuo pilvet — koko kaikkeus? Kautta Herkuleen! Mikä luova voima minun havaitsemiskykyni mahtanee ollakaan! Minäpä kirjoitan runoteoksen koomillisen epoksen seitsemässäkymmenessä kahdessa kirjassa — jonka nimeksi panen Kaikkeus eli Rafael Aben-Ezra, ja esikuvana käytän Homeron Margitesta. Homeroko? Ei kun omaani! Miksikäs ei Margites, yhtä hyvin kuin kaikki muukin olisi voinut kuulua minun aistimuksiini? Hypatia tapasi sanoa, että Homeron runot olivat osia hänestä — vaikka hän ei voinutkaan sitä todistaa — mutta minä olen todistanut, että Margites on osa minusta... ei siltä pidä luulla, että omia todistuksiani uskoisin — siitä epäuskoisuuteni varjelkoon! Voi, jos koko tämä kiusallinen kaikkeus hävitettäisiin, vaikka vain siksi, että siten sopivan kokeen kautta nähtäisiin, jäisikö silloin ainoatakaan noista herroista 'minä' jällelle. — Minua hölmöä ja dogmatikkaa! Mistä tiedän, että se saataisiin sillä tavoin selville? Ja vaikka saataisiinkin — niin mitä apua siitä olisi?"

"Kaikkeen tähän löytyy kyllä sopiva vastaus. Minäkin voisin kirjoittaa sen puolesta tunnissa. Mutta minä en sitä uskoisi — enkä sen vastatodistusta — enkä tuosta vastatodistuksesta tehtyjä vastaväitteitä... Siksi... Minä olen sekä uninen että nälkäinen — taikka ehkä oikeammin uni ja nälkä ovat minä. Mitä se on? — Ho-hoi."

Rafael lopetti mietelmänsä valtavaan haukotukseen.

Tämä toivorikas puhe pidettiin sille sopivassa luentosalissa, nimittäin Rooman Campagnessa eräässä tulen kärventämässä tornissa. Se seisoj kummulla, josta ruoho oli ruskeaksi palanut ja jota muutamat savun mustaamat synkät männyt ympäröivät. Siellä istui Rafael Aben-Ezra, valmistellen viimeistä jäsentä suuressa maailman probleemissa: "minä olen tunnettu — Jumala on löydettävä."

Ovettomasta porttiaukosta hänellä oli laaja näköala tasangolle, jonka peittivät taittuneet puut, poljetut vainiot, savuavat talot ja muut äskeisen taistelun kammottavat merkit. Kaukana etäisyydessä siinti punertava vuorijono ja hopeankirkas meren ulappa, jota kohti samosivat liikkuvien pisteiden pitkät rivit toisinaan yhtyen ja taas hajaantuen, pysähtyen ja työntyen taas uuteen suuntaan. Tuontuostakin välähti tummissa joukoissa kirkas valoviiva... Afrikan herttua oli heittänyt arpaa maailman herruudesta — ja hävinnyt.

"Sinä vanha, kunnan Aurinko!" Rafael virkkoi. "Miten somasti sinä välähteletkään tuolla miekanterällä etkä ollenkaan välitä vaikka jokaista välähdystä seuraakin kuolonparahdus! Miksi se välittäisikään? Eihän se siihen kuulu. Tähtitieteilijät ovat hulluja. Sen tehtävänä on loistaa; ja ylipäänsä on se yksi harvoja mieluisia aistimuksiani. Mitä nyt? Tuo on vähemmän mieluista!"

Eräs joukko-osasto marssi vainion yli suoraan hänen suojapaikkaansa kohti.

"Jos nuo aistimukseni huomaavat minut, muuttavat he epäilemättä minut toiseksi aistimukseksi, jolle eivät mitkään aistimukset ole enää mahdolliset... Mutta toisekseen, — parempaa palvelusta eivät he minulle voisi tehdä... Mutta mistä tiedän, että he sen minulle tekevät? Onko se todistettu, että jos joku kaksijalkainen haaveksi ja sysää terävän, harmaankiiltävän haavekuvan keskelle minun aistimuksiani, se olisi minun viimeinen aistimukseni? Onko se tosiasiassa, että minä käyn kalpeaksi, jään liikkumatta makaamaan ja päivässä tai parissa muutun korppien ruuaksi, hyväksyttävä todistus siitä, etten sen jälkeen enää mitään tuntisi. Ja mistä tiedän, että niin kävisi? Näin kyllä niin käyvän erälle silmiäni aistimuksille, joita nimitän sotamiehiksi; mutta onko olemassa mitään yhtäläisyyttä sen välillä, miten noille sotamiehiksi nimitetyille aistimuksille käy, ja sen, miten käy tai ei käy tuolle kaikkien aistimuksieni summalle, jota minäkseni nimitän. Kantaisinko minä hedelmiä, jos joku haavekuva näyttäisi minut istuttavan? Miksi siis minun pitäisi kuolla, jos toinen haavekuva tulisi ja näyttäisi pistävän minua kylkiluitteni väliin?"

"Mutta sitä en tahdo kieltääkään — en näet ole dogmatikko. Nuo haavekuvat marssivat nähtävästi suoraan torniani kohti! Turvallisinta lienee pötkiä pakoon. Mutta mitä tulee aistimuksien loppumiseen," jatkoi hän nousten istualtaan ja kokoillen homehtuneet korppunsa laukkuunsa, "niin se on yhtä mahdotonta todistaa, kuin kaikki muukin. Kun minä jo nyt, kun minulla on jonkinlainen syy kuvitella olevani *yksi* olio *yhdessä* paikassa, olen lukemattomista aistimuksistani hulluksi tulla, niin miten silloin

käy, kun minä olen syöty, tomuksi hajonnut ja kieltämättä muuttunut *moniksi* olioiksi *monessa* paikassa? Eivätkö aistimukseni silloin monistu — sietämätöntä! Minä manaisin sitä ajatusta, jos minulla olisi jokin, minkä kautta manata. Muuttua nelisenkymmenen ilettävän korpin, parin kolmen ketun ja vielä jonkun suuren kovakuoriaisen aistimukseksi! — Minä juoksen tieheni, kuten tekisi kuka muu tahansa — jos muita on olemassa. Tule, Bran!"

* * * * *

"Bran, sinä onneton eroamaton aistimukseni, missä olet? Joko vatsantäytettä keräilet noiden kuolleiden sotilasten laukuista? Surkeata, että nurinkurinen makuni estää minua seuraamasta sinun esimerkkiäsi, vaikka olenkin nälkäinen. Miksi minun pitääkin ottaa oppia noista sotilashaavekuvista eikä koirahaavekuvastani? Epäjohdonmukaista! Bran! Bran!"

Hän vihelsi turhaan koiraansa.

"Bran, sinä onneton haavekuva, joka et häviä päivin etkä öin, vaan uneksiessanikin makaat rinnallani; sinä joka et edes sallinut minun hävitä problemin ratkaistakseni — vaikka en, uskokaan, että problemia on olemassa —; miksi sinä vedit minut ylös merestä siellä Ostian luona? Miksi et sallinut minun muuttua äyriäisparveksi? Olitko sinä sen varmempi kuin minäkään, etteivät ne voisi olla iloisia veitikoita, joita eivät mitkään filosofiset epäilykset vaivaa?... Mutta ehkä siellä ei ollutkaan äyriäisiä vaan äyriäisten haavekuvia... Taikka toisekseen: jos äyriäisen muotoisilla haavekuvilla on hauskat aistimukset, niin miksi ei korppien muotoisilla olisi? Saman tekevä siis, olipa se kummin puolin tahansa. Voin siis yhtä hyvin odottaa tässä, kunnes näytän muuttuvan korppi-haavekuvaksi — mikä sangen varmaan tuleekin tapahtumaan... Bran!... Miksikäs minä häntä odottaisin? Mitä huvia minulla siitä on että aina tunnen nelijalkaisen, täplikkeen, leikkokorvaisen ja tylppäturpaisen olion niiden välillä, jotka näyttävät jaloiltani? Tuolla hän onkin! Missä sinä olet maleksinut, rouvani? Etkö näe, että olen matkavalmiina, sauva kädessä ja laukku selässä? Tule nyt?"

Mutta koira katsoi häntä silmiin niin kuin vain koirat voivat katsoa, juoksi takaisin raunioille, uudelleen isäntänsä luo ja takaisin raunioille, kunnes sai hänet seuraamaan.

"Mitä tämä on? Tässähän on, hitto viekoon, uusi aistimus! Voi mikä aineellisten olioiden paljous! Eikö niitä jo ennestään ollut tarpeeksi, kun sinun piti vielä näillä lisätä niiden lukua? Bran, Bran! Etkö voinut valita toista päivää hivelläkseni korviani yhden — kahden — kolmen — yhdeksän sokean penikan vikinällä?"

Bran vastasi juoksemalla kivenkoloon, jossa hänen uusi perheensä vikisten ryömi, ja toi hampaissaan yhden pienistä pennuistaan isäntänsä jalkojen juureen.

"Turhaa vaivaa, minä vakuutan. Minulle on asema jo täydelleen selvillä. Mitä, toisenkin? Mummo höperö, — kuvitteletko, kuten hienot rouvat tekevät, että maailman rasittaminen itsesi älisevillä jäljennöksillä on jotain, josta kannattaa ylpeillä? Mitä, sehän kantaa esiin koko parven!... Mitä viimeksi mietinkään?... Aha, jo muistan — mutta se väitelmähän onkin ristiriitainen, koska minä en voi todistaa sitä käyttämättä samoja perusteita, joiden totuuden minä kielsin. Ja miksi se sitte ei saisi olla ristiriitainen? Miksi ei? Täytyyhän ajatella sekin mahdolliseksi. Miksi ei joku asia voisi olla oikea ja väärä samalla kertaa? Mitä pahaa siinä on että asia on väärä? Miksi sen välttämättä pitäisi olla tosi? Tosi? Mikä on totuus? Miksi asia olisi pahempi siksi, että se on epäjohdonmukainen? Miksi johdonmukaisuutta pitäisi ollenkaan olla olemassa? Olenko koskaan nähnyt minkään pienen elukan lentävän johdonmukaisuuden leima selässään? Tiedänpö minä siitä muuta kuin että se on joku oman mieleni aistimus — jos minulla mieltä onkaan? Seuraako siitä, että minun on sitä toteltava eikä sen minua? Jos kirppu minua puree, niin voin minä päästä vapaaksi siitä aistimuksesta; ja jos johdonmukaisuus minua kiusaa, niin voin päästä vapaaksi siitäkin. Täytyy opettaa haavekuvia kuuliaisesti häviämään. Ainoa mahdollisuus saada rauhaa on meillä siinä, että koetamme edes heikosti vastustaa kiusallisten aistimustemme hirmuvaltaa. Sen jokainen filosofikin tunnustaa. Ja mikä jumala johdonmukaisuus sitte on, jos saan luvan kysyä kun se saisi olla ainoana poikkeuksena?... Mitä nyt mummo? Sanon sinulle suoraan jo edeltäpäin, että tänään on sinun nunnan lailla valittava velvollisuutesi ja perhesiteitteesi välillä."

Bran tarttui hänen hihaansa ja veti hänet pentujensa luo, kohotti yhtä niistä häntä kohti ja toisti saman tempun toisella.

"Sinä häpeämätön vanha rakki; ethän vain luulottele, että minä rupeaisin penikoitasi kantamaan?"

Hän läksi menemään.

Bran istuutui, häntä koipien välissä, ja rupesi ulvomaan.

"Jää hyvästi koira vanhus! Sinä olet kaikessa tapauksessa ollut mieluisa uni... Mutta jos tahdot kulkea

kaikkien haavekuvien tietä..."

Hän jatkoi matkaansa.

Bran juoksi haukkuen hänen rinnallaan, muisti sitte perheensä ja nelisti takaisin, koetti kulettaa penikoitansa hampaissaan yhden kerrallaan ja sitte kaikki viidellä kertaa, mutta kun ei siinä onnistunut, istuutui ja jatkoi ulvontaa.

"Tule, Bran, tule pois!"

Bran juoksi puolitiehen hänen luokseen, sitte takaisin ja taas isäntäänsä kohti; mutta lopetti sitte äkkiä turhan vaivan ja häntä hervottomana roikkuen käveli hitaasti sokeiden pentujensa luo, murahtaen samalla hyvin moittivasti.

"...!" ärähti Rafael, karkeasti kiroten. "Taidat olla sittekin oikeassa! Yhdeksän oliota on ilmestynyt maailmaan. Olivatpa ne haavekuvia tai eivät, niin täällä ne ovat, sitä en voi kieltää. Ne ovat jotain ja sinä, koiravanhus, olet jotain, taikka ainakin näytät olevan jotain. Sinä et ole minä, mutta olet yhtä hyvä kuin minä ja samaten kai nekin, ja teillä on yhtä suuri oikeus elämiseen kuin minullakin. Kautta seitsemän kiertotähden ja muun moskan; minä otan ne kantaakseni!"

Hän palasi takaisin, poimi penikat vaippaansa ja läksi kannoksineen liikkeelle. Bran illossaan haukkui, tyrkki häntä ja nelisti hänen ympärillään.

"Eteenpäin! Minne vain haluat, sinä vanha rouva! Maailma on avara. Sinä olet oleva minun oppaani, opettajani, minun kuningattareni filosofiassa terveen järkesi takia. Eteenpäin, sinä uusi Hypatia! Lupaam, että kuuntelen tänään yksistään sinun opetuksiasi!"

Hän samosi edelleen, tuontuostakin harpaten kuolleen soturin yli ja poiketen tieltä muurin toiselle puolen välttääkseen pillastunutta hevosta tai ilettäviä ruumiinrosvoja, jotka jo olivat aloittaneet kamalan työnsä... Hypätessään erään mustaksi hiiltyneen rakennuksen edustalla aitauksen yli, joutui hän keskelle korkeata ruumiskasaa. Kolmisen tuntia sitte oli siinä tulinen taistelu raivonnut.

"Päästä minut kurjuudestani! Ole armelias ja lopeta päiväni!" vaikeroi ääni hänen jalkojensa juuressa.

Rafael katsahti alas. Mies parka oli niin pahasti haavoittunut ja silvottu, ettei pelastuksesta enää ollut toivoa.

"Mielelläni ystävänä, koska sitä haluat."

Hän paljasti tikarinsa. Mies parka ojensi esiin kaulansa ja kamala hymy kasvoillaan jäi odottamaan surmaniskua. Rafael huomasi hänen hymynsä, säpsähti ja keskeytti aikeensa.

"Mikä on sinun neuvosi, Bran?"

Mutta koira juoksi jo kaukana, kärsimättömästi haukkuen.

"Minä tottelen", Rafael sanoi ja läksi koiransa jälkeen. Haavoitettu jäi surkeasti valitellen rukoilemaan häneltä armoa.

"Ei hänen kuitenkaan tarvitse kauan odottaa. Nuo rosvot eivät ole niin turhan tarkkoja kuin minä... Luulin jo kokemukseni Armeniassa vapauttaneen minut moisesta herkkätuntoisuudesta... Mutta vain jostain vastaanpanemisen halusta en voinut tappaa tuota miestä yksistään siitä syystä, että hän pyysi minua sen tekemään. Se on enemmän kuin mikä mahtuu suureen, ylösalasin käännettyyn pyramidiin 'minä olen minä'... Saman tekevä; kuuntelen ensin tarpeeksi koirani opetuksia. Mitä nyt aijot, Bran? — Ah, kuka olisi tällaista muutosta uskonut mahdolliseksi? Tämähän on sama talo, jonka ohi eilisaamuna kuljin. Silloin seisoivat puutarhatuolit kukkaispenkkien keskellä aivan samassa asennossa kuin nuoret naiset ne olivat jättäneet, ja riikinkukot ja fasaanit juoksentelivat sinne tänne kummaillen miksi heidän soreat emäntänsä eivät tulleet heitä ruokkimaan. Ja mikä hävityksen kauhistus naisia nyt kohtaakaan, kun he Roomasta palaavat! On heillä syytä valittaa sodan julmuutta, kun se on tallannut maan tasalle heidän kauniit ruusupensaansa, ja soturien raakuutta, kun he ovat lappaneet ja syöneet kaikki heidän rakkaat, kesyt tunturikyhkysensä! — Kas, tuollapa viruu komea mies tuon hedelmäpuun alla!"

Rafael lähestyi ruumisrengasta, jonka keskellä puoleksi istuvassa asennossa nukkui puun runkoa vasten viimeistä untaan kookas, jalonnäköinen, mieheksi juuri kehkeytnyt päällikkö. Hänen kullalla runsaasti koristettu kypäränsä ja haarniskansa oli täynnä satojen iskujen jättämiä kuhmuja, hänen kilpensä oli kappaleina ja jähmettynyt kätensä puristi vielä katkenneen miekan kahvaa. Joukostaan erotettuna hän oli viimeisen kerran tehnyt vastarintaa puun alla, seisoen polviensa myöten väririkkaiden kesäkukkien keskellä. Siinä makasi hän nyt ja luonto-äiti oli ivaten — tai säälien —

sirotellut hänen päälle kuintuneita kukkia ja kullankarvaisia hedelmiä, jotka taistelun tuoksissa olivat pudonneet puusta. Rafael seisoj katsellen häntä sääljin hymy huulillaan.

"Kalliistapa olet myynyt luulotellun persoonasi! Montako onkaan ruumiina?... Yhdeksän... Yksitoista!... Sinä itserakas! Ken sinulle sanoi, että sinun henkesi oli noiden yhdentoista arvoinen, jotka sinä olet maksuksi ottanut?"

Bran lähestyi ruumista, luullen sitä ehkä sen asennon takia eläväksi, nuuhkasi kylmennyttä poskea ja peräytyi surullisesti ulvoen.

"Vai niin. Silläkö tavalla tätä ilmiötä on käsitettävä? Minä surkuttelen sinua kaikessa tapauksessa — melkein pidän sinusta... Kaikki haavasi ovat etupuolella, kuten miehelle sopii. Keikari raukka! Laikset ja Taikset eivät enää koskaan hypiskele noita hienoja kutrejasia! Mikä korkokuva sinun kilvessäsi onkaan? Venus vastaanottaa Psyken jumalien asuntoon!...Kai jo näihin aikoihin olet tarpeeksi saanut Psyken siipiä koetella... Mistä minä sen tiedän? Mutta miksi minä terveestä järjestäni huolimatta — jos minulla sitte sellaista onkaan — puhelen sinulle, pidän sinusta ja surkuttelen sinua, vaikka et nyt ole mitään ja ehkä et koskaan ole ollutkaan mitään? Bran, millä oikeudella sinä häntä surkuttelit, ilmaisematta syitäsi tyydyttävällä tavalla, kuten Hypatia olisi tehnyt? — Mutta anteeksi, herrani — oletpa sinä olemassa tai et, niin minä en voi jättää tuota kaulanauhaasi ruumiinrosvojen viinaan juotavaksi."

Näin sanoen hän kumartui ja hyvin hellävaroen irroitti ruumiin kaulasta upean ketjun.

"Vakuutan, etten tätä ota itseäni varten. Kuten Aten kultainen omena, on se kauneimmalle ajottu. Kas tässä, Bran!"

Hän kääri jalokivinauhan koiransa kaulaan ja tämä koristeestaan ylpeillen läksi haukkuen nelistämään edelleen ja ohjasi, pitäen sitä luonnostaan lankeavana, kulkunsa takaisin Ostiaan päin. Rafael seurasi sitä välinpitämättömänä ja jatkoi, levottomien ja itseensä tyytymättömien ihmisten tapaan, keskustelua itsensä kanssa.

"... Ihminen puhuu ylpeästi arvostaan ja järjestään, taivaallisesta syntyperästään ja taipumuksestaan näkymättömään, kauniiseen ja äärettömään — ja kaikkeen, mikä ei ole hänen kaltaistaan. Miten hän sen todistaa? Nuo miehen roikaleet, jotka täällä ympäri kenttää viruvat, ovat toden totta kauniita ihmissuvun edustajia! — Mitenkähän paljon heitäkin on syntymisestäään asti vaivannut kaiken äärettömyyden kaipaus — äärettömän hapanta viiniä lukuunottamatta? He syövät ja juovat, hävittävät jonkun määrän sukunsa edustajia ja synnyttävät sijaan uusia, joista kaksi kolmannelta kuolee jo lapsena ja siten aiheuttaa äideillensä turhaa tuskaa ja oletetuille isillensä turhia kuluja — ja heidän kohtalonsa — mitä sanookaan Salomo? Heille käy samoin kuin eläimillekin. Samoin hekin kuolevat. Sama henki on siis molemmissa eikä ihmisellä eläimeen nähden ole mitään etusijaa, sillä kaikki on katoavaista. Kaikki menevät samaa tietä, kaikki on maasta tullut ja maaksi jälleen, tulee. Ken tietää, että ihmisen henki kohoaa ylöspäin ja että eläimen henki laskeutuu alas maahan? Kenpä todellakaan, arvoisa esi-isäni! En minä ainakaan. Rafael Aben-Ezra, miksi sinä olisit eläintä parempi? Onko sinulla mitään etusijaa tuohon koiraasi nähden, taikka edes niihin kirppuihin nähden, joita sinä niin äkäisesti kiroat? Ihmisen täytyy otsansa hiellä ansaita itselleen koti, vaatteet, lämpö. Sangen viisasta todellakin! Jokainen kirppu on niin kekseliäs, että se laittaa viitastani itselleen paljon mukavamman verhon, kuin mitä se minulle on. Ihminen valmistaa vaatteita ja kirput asuvat niissä... Kumpi on viisaampi?..."

"Mutta ihminen on langennut ja sitä ei ole kirppu. Se on siis parempi kuin ihminen, sillä hän on, miksi hänet on ajottu ja täyttää siis kutsumuksensa... jota ei kukaan voi sanoa meistä punaverisistä. Ja vaikka se vanha taru olisikin tosi, jonka mukaan ihminen yksin lankei, koska hänellä oli korkeampi tarkoitusperä kuin kirpulla — niin todistaako se muuta kuin ettei hän kyennyt kutsumustaan täyttämään?"

"Mutta hänen taiteensa ja tieteensä?... Joutavia! Kokonaisen sukupolven aikana esiintyy jokunen itserakas aasi, joka lisää työtä ja murhetta täällä ja kuolee sitte hullun kuoleman; mutta muut kymmenen miljoonaa ovat tomppeleita ja orjia, ja pysyvät samalla asteella kuin heidän esi-isänsä olivat ja heidän lapsensa tulevat olemaan. Aina vaan samaa nyt kuin ennenkin; ei mitään uutta auringon alla..."

"Ja mitä sitte tulee palatseihinne, kaupunkeihinne ja temppelieihinne... katsokaa tätä Campagnaa ja päättäkää! Kirpupunpuremat häviävät ajan pitkään — samoin teidän rakennuksennekin. Mitäpä ne muuta ovat kuin nystyroitä, joita me ihmiskirput puremme maaemom pintaan?... Valmistammeko ne? Me vain aiheutamme ne kuten kirput puremansa... Mitä muuta ovatkaan ihmisten tekeleet, kuin sairaalloisia ilmauksia tämän maan epäkuuntoon joutuneessa ihossa, ja me itse muita kuin joku suurempi kirppulaji, joka juoksentelee niiden maaemom ihokarvojen seassa, joita me puiksi nimitämme? Miksi ei maa voisi olla eläin? Siksikö että se on niin suuri? Joutavia! Mikä on suuri ja mikä on pieni? Siksikö ettei sillä ole eläimen muotoa?... Vilkaise kalastajan nuottaan ja katso miten kummallisia muotoja siellä esiintyy!"

Siksikö, ettei se puhu? Kai sillä on liian kiire, joutaakseen puhelemaan. Taikka ehkä sillä ei ole sen viisaampaa sanottavaa kuin meilläkään... Molemmista tapauksissa se osoittautuu viisaaksi kun vaikenee. Siksikö, että se liikkuu yhteen määrättyyn suuntaan?... Mistä sen tiedän? Voinko väittää ettei se juuri tänä hetkenä kulje halki kaikkien seitsemän taivaan? Mutta jos se kulkeekin sitä tietä — sen viisaammaksi se osottautuu, jos se tie on sille sopivin. On se sangen purevaa ivaa meistä ja meidän käsityksestämme kauniista ja sopivasta, kun väitämme ettei esine voi olla elävä ja järjellinen siksi, että se aina kulkee omaa tietänsä eikä järjettömästi hypi ja kiipeile kuten me ja kirput teemme kehdestä hamaan hautaan asti! Sitäpaitsi — jos muun maailman mukana väität että kirppu on meitä alhaisempi olento siksi, että se on meidän loiseläin, niin silloin täytyy sinun myös myöntää, että me olemme maata alhaisempia olentoja, loiseläimiä... Se tuntuu todellakin paljon uskottavammalta kuin kaikki muu, mitä moneen päivään olen nähnyt... Ja vielä — eivätkö maanjäristykset, tulvat ja rutot olekin vain eri tapoja, joilla viisas maaemo raapii itseään kun ihmiskirput ja niiden palatsi- ja kaupunkipuremat käyvät sille liian kiusallisiksi?"

Näistä lohduttavista mietteistään herätti hänet eräässä tien käänteessä parahdus, jonka kimakkuus ilmaisi sen lähteneen naisen suusta. Hän kohotti katseensa ja näki erään talon raunioiden välistä tulevan kaksi rosvoa, ajaen edelleen nuorta tyttöä, jonka kädet oli sidottu selän taakse. Tyttöparka pälyi taakseen aivankuin jotain raunioiden seasta nähdäksensä ja yritti tuontuostakin turhaan päässä pakoon roistojen käsistä.

"Tuo käytös ei sovi kai millekään kirpulle — vai mitä, Bran? Mutta mistä minä sen tiedän? Eikö tuo voi olla onneksi hänelle, jos hän kykenisi sen älymään? Mitä hänelle tapahtuu? Hänet viedään Roomaan ja myydään orjaksi. Lukuunottamatta vähäistä epämukavuutta kuljetettaessa ja sitä ennakkoluuloa, joka muutamilla on sitä vastaan että heidät asetetaan muutamiksi tunneiksi mitä ohuimmissa pukimissa lavalle kiireestä kantapähän tarkasteltaviksi ja tunnusteltaviksi, saa hän luultavasti lopuksi monta vertaa paremman asunnon ja ruuan, paljon enemmän koristeita ja hyväilyjä kuin monikaan hänen sisarkirpuistaan — kunnes hän alkaa käydä vanhaksi — mikä hänen kohtalonsa kaikessa tapauksessa on. Jos hän siihen mennessä ei ole älynnyt rakastella herraltansa itselleen vapautta ja sievää rahasummaa niin se on hänen oma syynsä. Vai mitä, Bran?"

Mutta Bran ei ollut ollenkaan samaa mieltä. Tarkasteltuaan pää kallella hetkisen rosvoja, läksi se äkkiä, verikoiran tapaan ääntä päästämättä, hiipimään niitä kohti ja nujersi tuossa tuokiossa toisen rosvoista maahan.

"Oho! Sekö tässä tapauksessa onkin 'sopivaa ja kaunista', kuten Aleksandriassa sanotaan? No niin — minä tottelen. Näyt olevan ainakin käytännöllisempi opettaja kuin Hypatia oli. Taivas suokoon, ettei noita olisi useampia raunioiden joukossa!"

Juosten toisen rosvon kimppuun, hän kaasi sen yhdellä tikarinsa iskulla hengetönnä maahan ja kääntyi sitte toiseen, jota Bran piti kurkusta kiinni.

"Armoa, armoa!" roisto parkui. "Säästäkää edes henkeni!"

"Tuolla puolisen peninkulman päässä muuan mies pyysi että minä tappaisin hänet. Kummanko mieltä nyt seuraan; sillä molemmat ette kai voine olla oikeassa!"

"Henkeni, vain henkeni säästäkää!"

"Se on vain lihallinen halu, jota ihmisen täytyy oppia hillitsemään", vastasi Rafael kohottaen tikarinsa... Silmänräpäyksessä oli kaikki ohi ja Rafael ja Bran nousivat. — Minne tyttö oli joutunut? Hän oli juossut takaisin rauniolle, minne Rafael häntä seurasi. Bran juoksi penikoittensa luo, jotka Rafael oli jättänyt kivelle, ja täytti äidilliset tehtävänsä.

"Mitä haluat, tyttö parka?" kysyi hän latinaksi. "Minä en tee sinulle pahaa."

"Isäni! Isäni!"

Rafael irroitti siteet hänen veristävästä ja turvottuneista ranteistaan, ja sanallakaan pelastajaansa kiittämättä juoksi tyttö muutamalle kivi- ja pölkkyröykkiölle ja alkoi kaikin voimin kaivaa, huudellen lakkaamatta isäänsä.

"Siinä näet kirppujen kiitollisuuden. Mikähän voima se on, joka meissä, totuttuamme nimittämään toista henkilöä isäksi, synnyttää tuollaisen rakkauden... Hassu tapa!... Mitä palveluksia voi tuo isä tehdä tai on voinut tehdä, että hän ansaitsisi. — Täällähän Bran jo onkin!... Mitä sinä tuosta ajattelet, filosofittareni?"

Bran istuutui katselemaan. Tyttö paran hennot kätöset olivat kivissä verille naarmuttuneet. Hänen kullankarvaiset kutrinsa olivat valahtaneet silmille ja sekaantuivat kärsimättömästi ahertaviin sormiin;

mutta luin vain jatkoj hurjana työtään. Bran näytti äkkiä oivaltavan asian, juoksi apuun ja alkoi hankin kaikin voimin kaivaa.

Rafael nousi olkapäitään kohauttaen ja liittyi toisten puuhaan.

* * * * *

"Hitto nämä eläimelliset vaistot vieköön. Tässähän aivan hikoaa. Mitäs se oli?"

Heikko valitus kuului kivien alta, ihmiskäsi ilmestyi sieltä esiin ja tyttö heittäytyi maahan huutaen isänsä nimeä. Rafael työnsi hänet, hellävaroen syrjään ja kaikki voimansa ponnistaen sai vedetyksi ulos raunioista rotevan, korkean upseerin pukuun puetun, vanhahkon miehen.

Hän hengitti vielä. Tyttö kohotti hänen päänsä syliinsä ja peitti sen tulisilla suuteloilla. Rafael silmäili ympärilleen vettä löytääksensä, huomasi lähteen ja rikkinäisen saviastian ja valeli haavoittuneen ohimoita kunnes tämä avasi silmänsä ja näytti rupeavan toipumaan.

Tyttö istui hänen vieressään yhä hyväillen löydettyä aarrettaan ja kostuttaen sen harmaahapsista päätä kuumilla kyynelillä.

"Tämä ei kuulu minuun", Rafael virkkoi. "Bran tule pois!"

Tyttö ponnahti jaloilleen, heittäysi Rafaelin jalkoihin ja suuteli hänen käsiään nimittäen häntä Jumalan lähettämäksi pelastajaksi ja vapauttajaksi.

"Erehdystä, lapseni. Kiittäkää opettajaani, tuota koiraa, elkääkä minua."

Hän seurasi neuvoa ja kietoi pehmeät käsivartensa Branin kaulaan. Bran ymmärsi sen, heilutti häntänsä ja nuoleksi ystävällisesti tytön hempeitä kasvoja.

"Sietämättömän järjetöntä tämä kaikki!" Rafael sanoi. "Meidän täytyy lähteä, Bran."

"Jätättekö meidät? Ettehän toki voi jättää vanhaa miestä tänne kuolemaan?"

"Miksikäs en jättäisi? Voisiko mitään parempaa hänelle tapahtua?"

"Ei mitään", mutisi upseeri ensi kerran suutaan avaten.

"Voi Jumalani, hänhän on minun isäni!"

"Entäs sitte?"

"Hän on isäni!"

"Entäs sitte?"

"Teidän täytyy hänet pelastaa! Teidän täytyy!"

Ja tunteittensa valtaamana hän tarttui Rafaelin käteen.

Tämä kohautti olkapäitään, mutta tunsu omituista halua totella häntä.

"Voinhan minä yhtä hyvin tehdä sen kuin jotain muuta, kun minulla ei ole mitään tekemistä. Minne lähdetään?"

"Minne vain tahdotte. Sotajoukkomme on hajalla, kotkamme ovat vihollisen käsissä. Olemme teidän vankejanne sodan oikeuden mukaan. Me seuraamme teitä."

"Voi onnea! Uusi vastuunalaisuus! Miksi en saa paikaltani liikahtaa elävien eläinten — kirpuista ylöspäin — heti minuun takertumatta? Eikö se jo riitä että hartioillani on yhdeksän elävää penikkaa ja kintereilläni vanha hurta, joka itsepäisesti tahtoo pitää minua hengissä, koskapa taakkaani vielä pitäisi lisätä kunnianarvoisa kapinoitsija ja hänen tyttärensä? Miksi ei kohtalo salli minun vain itsestäni huolehtia? Herrani, minä lahjoitan teille molemmille vapauden. Maailma on kyllin avara meille molemmille. En mitään lunnaita pyydä teiltä."

"Näytätte olevan filosofisella tuulella, ystäväni."

"Minäkö? Taivas varjelkoon! Sen suon yli olen jo kahlannut ja päässyt onnellisesti toiselle laidalle. Ja että viimeisetkin sen jättämät tahrat ovat minusta hävinneet, siitä en tarvitse kiittää tulikiveä ja manauksia, vaan teidän satureita ja heidän tänä aamuna suorittamaa työtä. Filosofia on joutava

maailmassa, jossa kaikki ovat hulluja."

"Lasketteko itsennekin niihin kuuluvaksi?"

"Luonnollisesti, herra hyvä. Elkää luulkokaan, että tekisin minkäänlaisia poikkeuksia. Jos jollain tavalla voin todistaa hulluuteni teille, niin teen sen mielelläni."

"Auttakaa sitte minut ja tyttäreni Ostiaan."

"Sangen sopiva keino! Koirani sattui valitsemaan juuri sen tien; ja sitäpaitsi näyttää minusta teidän osaksi langenneen riittävästi inhimillistä heikkopäisyyttä kelvataksenne minun seuralaisekseni. Toivon kumminkin ettette te kuvittele olevanne viisas mies?"

"En todellakaan — Jumala paratkoon. Enkö ole Heraklianus miehiä?"

"Todellakin, ja tämä nuori neiti tässä käyttäytyi teidän vuoksenne niin hassumaisesti, että koiranikin sai siitä tartunnan."

"Me kolme hullua lähdemme siis yhdessä matkalle."

"Ja suurimman hullun täytyy tietysti muita auttaa. Mutta minulla on ennestään yhdeksän penikkaa. Enhän minä niitä ja teitä kykene kantamaan!"

"Minä kannan ne," tyttö sanoi.

Bran katseli ensin vaihdosta hyvin epäilevin silmin mutta näytti sitte tyyntyvän ja työnsi luottavasti turpansa tytön käden alle.

"Vai luotat sinä häneen Bran!" Rafael hiljaa virkkoi. "Kyllä minun täytyy silloin lakata sinun opetuksiasi seuraamasta, jos vain minultakin vaadit samanlaista yksinkertaisuutta. Seis! Tuolla vaeltaa muuli ilman ratsastajaa. Voimmehan pakoittaa sen meitä palvelemaan".

Hän otti muulin kiinni, ja nosti haavoitetun sen satulaan. Saattue läksi liikkeelle poiketen eräälle syrjätielle minkä upseeri, joka näytti perinpohjin tuntevan seudun, vakuutti vievän Ostiaan vähemmän kuljettujen seutujen halki.

"Jos me ehdimme sinne ennen auringon laskua, olemme pelastetut," hän sanoi.

"Ja sillä välin," Rafael vastasi, "voimme tuon koiran ja tämän tikarin avulla, joka on riittämään asti myrkytetty, pitää rosvot meistä erillään. Mikä huolehtiva hullu minä sittenkin olen!" hän itsekseen jatkoi. "Mitä ihmettä minulla on tuon ympärileikkaamattoman kapinoitsijan kanssa tekemistä! Pienin paha tästä on se, että jos joudumme kiinni — mikä on hyvin luultavaa — niin ristiinnaulitaan minut avullisuudesta hänen pakoonsa. Mutta vaikka pelastuisimmekin, niin olen tämän kautta sitonut uuden siteen itseni ja noiden kirppuveljieni välille, joista erilleni päästäkseni olen nälkäiseksi kerjäläiseksi ruvennut. Ken tietää, mikä tästä lopuksi on tuleva."

"Ääh! Mies on tietysti muiden kaltainen. Ennen iltaa hän kyllä nahkansa näyttää, unhoittaa kiitollisuuden, on olevinaan suuri sankari tai jollain muulla tavalla tarjoaa minulle tilaisuuden sanoa hänelle hyvästit. On se kuitenkin sangen omituista, että noin vakava ja kunnianarvoisa mies, — ja vieläpä tytär mukanaan, — on sekoittunut moiseen hassutukseen. Olenpa aivan utelias tietämään, mihin kirppujen muunnokseen minun on hänet luettava."

Mutta samalla kuin Rafael näin isästä puhui, ei hän voinut olla tyttärtä ajattelematta. Vähän väliä tapasi hän itsensä tätä katselemasta. Hän oli kieltämättä mitä ihanin impi. Hänen piirteensä eivät olleet niin säännölliset kuin Hypatian eikä hänen ulkomuotonsa niin käskevä. Mutta hänen kasvonsa loistivat selväjärkistä ja ilomielistä päättäväisyyttä ja hellää naisellisuutta — jotain, jota Rafael ei vielä koskaan ennen ollut nähnyt samoihin kasvoihin yhdistettynä. Voimakkain, kevein askelin käveli hän isänsä rinnalla, kokoili valloilleen päässeitä kutrejaan, nauroi vikiseville kannettavilleen ja rohkaisevasti katseli isänsä vähitellen virkistyviin kasvoihin. Rafael ei voinut olla vähän väliä heittävästi häneen salavihkaisia silmäyksiä ja hämmästykseseen huomasi hän, että tyttö vastasi niihin vähääkään kainostelematta tai keikailematta, huulillaan iloinen kiitollisuuden hymy.

"Vallasnainen hän on", Rafael itsekseen päätteli; "mutta nähtävästikään ei kaupunkilainen. Hänessä on puhdasta ja väärentämätöntä luonnollisuutta, vapaata ihmisten höysteistä ja koristeluista."

Ja tyttöä katsellessaan alkoi hän tuntea mielihyvää, jota hän ei ollut vuosikausiin tuntenut, yksistään siitä, että sai katsella häntä.

"Kyllä sitä sittekin näkyy olevan jotain huvia siinä, että saa toiset kirput hymyilemään... Mikä aasi minä olenkin! Aivan kuin en olisi jo kauvan sitte juonut sen likavesimaljan aina pohjasakkaan asti!"

He vaelsivat hetkisen äänettöminä. Sitte upseeri kysyi:

"Saanenko luvan kysyä ken ja mitä te vaitelias pelastajani olette, jota minun jo kauvan sitte olisi pitänyt kiittää, ellei surkuteltava heikkouteni, joka nyt jo alkaa mennä ohi, olisi minua siitä estänyt?"

"Kirppu, herrani, kirppu — enkä mitään muuta."

"Patrisilainen kirppu ainakin puheestanne ja käytöksestänne päättääkseni."

"Ei aivan niin. Totta kyllä on, että olen ollut rikas, kuten sanotaan. Sanotaan myöskin, että voisin jälleen olla rikas, milloin vain minua haluttaa."

"Ah olisimmepa me vain rikkaita!" tyttö huokasi.

"Te olisitte silloin hyvin onneton, neiti hyvä. Uskokaa kirppua, joka on sitä perin pohjin koetellut."

"Mutta me voisimme silloin lunastaa veljeni! Nyt emme voi saada rahaa ennenkuin pääsemme takaisin Afrikaan."

"Emmekä sittekään", upseeri matalalla äänellä sanoi. "Sinä unhoitat lapseni, että olen koko maatilamme pantannut, pannakseni legionani liikkeelle. Emme saa salata, itseltämme asiain todellista tilaa."

"Ah, ja hän on vankina! Hänet myydään orjaksi, tai ehkä — ehkä, ristiinnaulitaan, kun hän ei ole roomalainen! Voi, voi, hänet naulitaan ristille!" ja tyttö purskahti katkeraan itkuun... Äkkiä hän pyyhkäisi pois kyyneleensä ja kasvonsa kirkastuivat jälleen. "Ei, suo anteeksi, isä! Jumala on omaansa suojeleva!"

"Neiti hyvä," Rafael sanoi, "jos teistä todella tuntuu sellainen veljenne kohtalo vastenmieliseltä, ja tarvitsette muutamia likaisia kolikoita, joilla hänet pelastaisitte, niin voinen ehkä minä auttaa teitä Ostiaan päästyämme."

Tyttö silmäili hyvin epäilevästi hänen ryysyjään; mutta karahti sitte äkkiä punaiseksi ja pyysi siten anteeksi ajatuksiaan.

"Niin on, miten näette hyväksi olettaa. Mutta minun koirani on ollut teille jo niin kohtelias, että luulen hänen mielellään lahjoittavan teille kaulanauhansa. Menemme sitte rabbiinien luo ja järjestämme kaikki asiat oikealle tolalle. Elkkää nyt itkekö! Minä vihaan itkua ja penikoiden vikinä jo riittää murhenäytelmämme musiikiksi."

"Rabbiinien? Oletteko juutalainen?" upseeri kysyi.

"Juutalainen olen, herrani. Te ymmärtääkseni, olette kristitty, ja sen vuoksi ehkä emmitte vastaanottaa lahjaa — teidän lahkonne ei yleensä siekaile anastaessaan — meidän uppiniskaiseen ja uskottomaan heimoon kuuluvalta mieheltä. Elkkää sentään peljätkö omantunnon vaivoja, sillä sydämeltäni olen yhtä vähän juutalainen kuin kristitty."

"Jumala teitä silloin auttakoon!"

"Joku — tai jokin — on minua jo auttanut aivan liian paljon, kun on syöttänyt minua kolme ja kolmekymmentä vuotta. Mutta anteeksi; tällaiset puheet tuntuvat kai kristityistä kovin omituisilta."

"Teidän täytyy ensin olla hyvä juutalainen, herrani, ennenkuin voitte hyväksi kristityksi tulla."

"Ehkä. Minä en kumminkaan aijo olla kumpainenkaan — enkä hyvä pakanakaan. Herra hyvä, jätetään jo tämä aine. Se käy yli ymmärrykseni. Jos minä voisin olla yhtä hyvä eläin kuin tämä koirani on, kun ensin olisi todistettu, että on hyvä olla hyvä — niin silloin olisin täysin tyytyväinen."

Soturi katsoi häneen kasvoillaan vakava, surullinen ilme. Rafael huomasi hänen katseensa ja tunsi, ettei hän ollut minkään tavallisen miehen seurassa.

"Taitaapa minun pitää vähän varoa sanojani. Muuten voin takertua säännölliseen sokrateslaiseen kahdenpuheluun... Ja nyt, herrani, sallinette minun tehdä teille äskeisen kysymyksenne: ken ja mitä te olette? Aikomukseni ei toden totta ole ilmaista teitä kenellekään Cæsarille, Antiokukselle, Tiglath-Pilesarille tai muille kirppuja syöville kirpuille... Kyllä he saavat tarpeeksi ilman teidän vertannekin. Minä teen sen kysymyksen vain sen suuren yleisen Olemattomuuden tutkijana, jota ihmiset nimittävät kaikkeudeksi."

"Tänä aamuna olin legionan prefekti. Mitä minä nyt olen, sen tiedätte te yhtä hyvin kuin minäkin."

"Juuri sitä en tiedäkään. Teidän iloisuutenne saattaa minut aivan ymmälle, sillä kaikkien kirppuanalogian mukaan pitäisi teidän joko vaikeroida kohtaloanne, kuten Akilleus Styxin rannalla, taikka olla kestävinänne se ivahymy huulillanne, kuten minulle opetettiin stoalaista leikkiessäni. Siihen lahkoon ette ainakaan kuulu, sillä juuri äsken te myönsitte olevanne hullu."

"Ja kauvan kestäisi ennenkuin ainoankaan heistä saisitte sen myöntämään? No niin, hullu olen. Mutta jos Jumala auttaa meidät Ostiaan saakka, niin miksi en olisi iloinen?"

"Miksi sitte olisitte iloinen?"

"Voiko hullulle paremmin käydä kuin että Jumala osoittaa hänelle, että hän on hullu, kun luulotteli olevansa viisaimmista viisain? Kuulkaa kun kerron, herrani! Neljä kuukautta sitte oli vielä osakseni suotu terveyttä, kunniaa, maatiloja, ystäviä — kaikkea mitä ihmissydän voi toivoa. Kun sitte hillitön kunnianhimo sai minut panemaan ne kaikki yhdelle kortille ja siten menettelemään vastoin uskollisimman ystäväni ja viisaimman pyhän miehen vakavia varoituksia, niin enkö iloitsisi kun huomaan — vaikkapa näinkin kovan koettelemuksen kautta — että tuo ystäväni, joka ei koskaan ennenkään ollut minua pettänyt, oli nytkin oikeassa, ja että Jumala, joka nelikymmenvuotisten ponnistusten ja taistelujen aikana on minua hillinnyt ja ohjannut aina kun olen yrittänyt oman pääni mukaan elämään, ei nytkään ole minua unhoittanut eikä herennyt minua kasvattamasta, niin kiittämätöntä työtä kuin se onkin."

"Ja ken on tuo verraton ystäväni, jos saan luvan kysyä?"

"Augustinus Hippolainen."

"Hätkö! Parempi olisi ollut koko maailmalle yleensä, jos se suuri dialektikko olisi kohdistanut taivutuskykynsä itse Heraklianukseen."

"Sen hän tekikin mutta turhaan."

"Luonnollisesti. Tunnen sen viekkaan ruhtinaan kyllin hyvästi ymmärtääkseni miten saarna hänen kettumaisiin päätöksiinsä vaikuttaa... 'Olen välikappale Jumalan kädessä... Meidän täytyy seurata Hänen kutsumustaan, aina kuolemaan asti' j.n.e."

Ja Rafael nauroi ivallisesti.

"Tunnetteko herttuan?"

"Niin hyvin kuin ketään ihmistä välitän tuntea."

"Valitan silloin arvostelukykyänne," prefekti vakavasti virkkoi, "ellette niin jalossa luonteessa ole sen enempää huomannut."

"En ollenkaan epäile hänen oivallisuuttaan, enkä myöskään hänen kekseliäisyyttään. Miten hyvin hän valitsikaan sopivan hetken vanhan toverinsa Stilikon murhauttamiseksi! Mutta, suoraan sanoakseni, meidän olisi maailman miehinä jo pitänyt älytä, että kullakin ihmisellä on hintansa..."

"Voi vaijetkaa jo!" tyttö kuiskasi. "Ette tiedä miten kovasti sananne koskevat häneen. Hän kunnioittaa herttuaa. Ei se ollut kunnianhimo, kuten hän sanoo, vaan ainoastaan uskollisuutensa Heraklianukselle, joka sai hänet vastoin tahtoansa tänne mukaan."

"Suokaa minulle anteeksi, arvoisa neiti. Teidän tähtenne vaikenen."

"Hänen tähtensä? Kauniita sanoja minun suussani. Mitenhän pitkälle joutunenkaan?" Rafael itsekseen puheli. "Voi Bran, Bran; tämä on kokonaan sinun syysi!"

"Minunko vuokseni? Miksi ei teidän itsenne vuoksi? Miten surullista onkaan kuulla sellaisen — sellaisen kuin te olette, vain ivailevan ja pahaan puhuvan."

"Miksi niin? Jos hullut ovat hulluja ja minä voin heitä vaaratta siksi nimittää, niin miksi en sitä tekisi?"

"Kun Jumala oli niin armelias että lähetti oman Poikansa heidän puolestaan kuolemaan, niin eikö meidän pitäisi olla siksi armeliaita, ettemme heidän virheitään liian ankarasti tuomitsisi?"

"Voi rakas neitiseni, säästäkää väsynyt filosofi uusista antropologisista teorioista! — Kyllä meidän nyt toden totta täytyy vähän kiirehtää kulkuamme, jos aijomme Ostiaan yöksi ennättää."

Mutta syystä tai toisesta ei Rafael enää ollenkaan ivailut kokonaiseen puoleen tuntiin.

Jo paljon ennen kuin he olivat Ostiaan päässeet, saavutti kuitenkin yö kulkijat ja heidän asemansa ei

enää ollut niinkään turvallinen. Tuon tuostakin ilmestyi tielle metsän pimeydestä kammottavalle aterialleen hiipivä susi ja vastaukseksi Branin murinaan näytti kiiltävän valkoisia hampaitaan. Toisinaan kaikui hiljaisuudessa rosvojoukkueiden, raaka ja kova-ääninen melu, joka sai seurueen epätietoisena hetkeksi pysähtymään. Ja kaiken lopuksi alkoi kaukaa kentällä kumista kuin ukkosen jyriä keisarillisen ratsuväen säännöllinen poljenta. Ne marssivat Ostiaan vastaan. Mitähän jos ne ennättävät sinne ennenkuin lyöty armeija ehtii järjestyä ja puolustautua siksi että pääsee takaisin laivoihinsa?... Mitähän, jos — ja tuhannet hirvittävät mahdollisuudet alkoivat pyöriä mielessä.

"Mitäs sitte, jos Ostiaan saapuessamme näemme sen porttien olevan suljetut ja keisarillisten leirissä sen ympärillä?" Rafael puoleksi itsekseen sanoi.

"Jumala on omaansa suojeleva", tyttö vastasi. Eikä Rafael hennonut riistää häneltä sitä toivoa vaikka hän näkikin heidän onnistumisensa mahdollisuuksien käyvän joka hetki yhä pienemmiksi ja pienemmiksi. Muuli oli väsyksissä ja samoin tyttö parka, jonka täytyi vähän väliä nojata Rafaelin käsivarteen. He vaelsivat eteenpäin niin hitaasti, ettei voinut epäilläkään ettei nopeasti etenevä ratsujoukko ennättäisi Ostiaan ainakin tuntia ennen heitä. Siellä se yhtyisi takaa-ajajien etujoukkoihin ja auttaisi niitä kaupungin piirittämässä. Tytön kengät, jotka eivät olleet sellaista matkaa varten aiotut, olivat jo aikoja sitte kuluneet rikki ja hänen jalkansa jättivät verisiä jälkiä joka askeleelta. Rafael huomasi sen hänen hoipertelevasta käynnistään; mutta hän huomasi myöskin, ettei pienintäkään valitusta päässyt tytön huulilta. Mutta hänellä ei ollut mitään, millä häntä auttaa ja hän alkoi kiroilla päähänpistoaan joka oli saanut hänet pitämään sandaalejakin stoikon riippumattomuudelle arvottomina.

Niin laahustivat he yhä eteenpäin. Rafael ja prefekti arvasivat toistensa epätoivoiset ajatukset ja siunasivat pimeyttä, joka peitti heidän synkät kasvonsa tytön katseilta. Tyttö taas vain puheli iloisesti ja melkein naureskellen äänettömälle isälleen.

Viimein tyttö parka polkasi tavallista terävämmälle kivelle. Hänen ruumiinsa hätkähti ja lapsi raukka vaipui parahtaen maahan. Rafael nosti hänet ylös; hän koetti jatkaa matkaa, mutta vaipui uudelleen maahan... Mikä nyt neuvoksi?

"Tätä jo odotinkin", prefekti verkkaan ja vakavasti virkkoi. "Kuulkaa nyt, herrani! Olittepa te juutalainen, kristitty tai filosofi, näyttää minusta kuitenkin siltä kuin olisi Jumala antanut teille sydämen, johon voin luottaa. Teidän huostaanne uskon tämän tytön, joka, kuten minäkin, kuuluu sodan oikeudella teille. Nostakaa hänet tämän muulin selkään ja viekää hänet nopeasti minne vain haluatte — Jumala on kanssanne kaikkialla. Hän kohdelkoon teitä niin kuin te tyttärentäni tästä puolen kohtelette. Vanhalla, kunniansa menettäneellä soturilla ei ole muuta jälellä kuin kuolema."

Hän koetti laskeutua alas satulasta, mutta vaipui haavoistaan heikontuneena muulin kaulalle. Rafael ja tyttö riensivät häntä tukemaan.

"Isä! Isä! Mahdotonta! julmaa! Oi — luuletko että seurasin sinua vastoin hartaita pyyntöjäsi Afrikasta tänne erotakseni sinusta nyt?"

"Tyttärentäni, minä käsken!"

Tyttö vaiken, mutta pysyi lujana.

"Milloin olet oppinut minulle tottelemattomaksi? Nostakaa kunniaton vanhus alas satulasta, herrani, ja jättäkää hänet kuolemaan oikealle paikalleen — sinne minne hänen päällikkönsä hänet asetti."

Tyttö vaipui maahan hillittömästi itkien.

"Minun täytyy siis tulla toimeen omin voimin, huomaan ma", sanoi soturi pudottautuen alas muulin selästä. "Vaikutusvalta loppuu vanhuuden ja nöyryytyksen mukana, Victoria! Eikö isälläsi jo ennestään ole tarpeeksi syntejä vastattavana, kun vielä tahdot lähettää hänet Jumalan eteen sinun vereesi vikapäänä?"

Tyttö istui yhä itkien maassa, ja Rafael, joka kokonaan oli joutunut pois suunniltaan, pani parhaansa vakuuttaakseen itselleen, ettei tämä ollenkaan häneen kuulunut.

"Olen jommankumman tai kummankin teidän palvelijanne kun vain nyt pikaisesti päättäisitte... Helvetti! Siinä on nyt päätös, ja päätös joka paukkaa."

Hänen näin sanoessaan kuului polulta nopeasti lähenevää kavioiden kopsetta.

Silmänräpäyksessä ponnahti Victoria pystyyn — väsymys ja kivut olivat hävinneet.

"Yksi mahdollisuus on vielä — mahdollisuus hänen pelastamiseen! Nostakaa hänet muurin yli! Minä

juoksen heitä vastaan. Minun kuolemani viivyttää heitä siksi, että ehditte hänet pelastaa!"

"Kuolemanne?" huudahti Rafael tarttuen immen käsivarteen. "Jos siinä olisi kaikki —"

"Jumala on omaansa suojeleva," vastasi tämä rauhallisesti ja kohotti sormensa huulilleen. Samassa hän sankariutensa voimalla riuhtasihe irti ja hävisi yön pimeyteen.

Vanhus yritti seurata häntä, mutta kaatui ähkyen kasvoilleen. Rafael nosti hänet ylös ja koetti laahata hänet jyrkän muurin yli; mutta polvet pettivät ja kylmä hiki tuntui herpasevan hänen jäntereensä... Seurasi hiljaisuus, joka tuntui ijankaikkisuudelta... Kavioiden kopse läheni lähenemistään... Kuu pilkisti äkkiä esiin pilven raosta ja valaisi Victoriaa, joka käsivarret kohotettuina seiso i keskellä tietä aivan hevosten päiden edessä. Taivaallinen sädekehä näytti ympäröivän häntä — vai olivatko ne Rafaelin silmissä kiiluvat kyneleet?... Hevosten kaviot karskahtivat kovasti hietikossa, kun ne pysähtyäkseen hypähtivät pystyyn... Rafael käänsi kasvonsa pois päin ja sulki silmänsä.

"Ken olet?" karjasi ääni.

"Victoria, Majoricus prefektin tytär."

Ääni oli hiljainen mutta niin selvä ja tyyni, että jokainen tavu kaikui Rafaelin korvissa.

Huudahdus — — parahdus — — monien äänien — — epäselvä humina Hän aukaisi tahtomattaan silmänsä. Eräs ratsastaja oli hypännyt maahan ja puristi Victoriaa rintaansa vasten. Rafaelin sydän, joka vuosikaudet oli uinunut, heräsi äkkiä rajusti lyömään ja paljastaen tikarinsa hyökkäsi hän joukkoon —.

"Roistot! Koirat! Minä nyljen teidät! Hänen on ensiksi kuoltava!"

Tikari välähti Victorian pään päällä... Samassa voimakas isku kaatoi Rafaelin maahan, mutta raivoisana hypähti hän uudelleen pystyyn... Mitä ihmettä... Pehmeät käsivarret Rafaelin kaulassa... Victorian!

"Pelastakaa hänet! Säästäkää häntä! Hän pelasti meidät. Herrani! Tuo on veljeni! Me olemme turvassa! Voi säästäkää koiraa! Se isäni pelasti!"

"Olemme todellakin erehtyneet toisistamme, herrani!" virkkoi nuori tribuuni ilosta väräjäväällä äänellä. "Missä on isäni?"

"Puolisensataa askelta tästä. Alas, Bran! Hiljaa! Oi, Salomon, oma esi-isäni, miksi et estänyt minua näin surkeasti nolaamasta itseäni! Nyt minun täytyy, itseäni puolustaakseni, pelata koko peli loppuun!"

Tarpeetonta on kertoa mitä tapahtui seuraavana viitenä minuuttina, joiden kuluttua Rafael huomasi istuvansa sotaratsun selässä, vieressään nuori tribuuni, jolla oli Victoria edessään satulassa. Prefektiä tuki kaksi sotamiestä, jotka viiniannoksen ja miekkaparin kärkien avulla vakuuttivat itsepäiselle kuormajuhdalle, ettei eteenpäin kulkeminen sentään ollut niin mahdotonta kuin miksi se sitä äsken oli kuvitellut. Samalla he siunailivat päällikköänsä ja suutelivat hänen käsiään ja jalkojaan.

"Teidän isänne sotamiehet näyttävät luulevan olevansa hänelle kiitollisuuden velassa — eivät kai kuitenkaan siitä että hän asetti heidät sinne mistä he parhaiten pääsivät pakoon pötkimään?"

"Mies parat!" tribuuni virkkoi. "Joukkomme valtasi todella niin kamala pakokauhu, ettei Arrianus eikä Polubius tiedä pahemmasta kertoa. Mutta hän on ollut heille enemmän isä kuin päällikkö. Usein ei tapahdu, että lyödystä armeijasta kaksikymmentä miestä vapaaehtoisesti tarjoutuu ratsastamaan takaisin vihollisten keskelle vain siinä epävarmassa toivossa että eräs vanha mies ehkä vielä hengittäisi."

"Sinä tiesit siis mistä meidät löytäisit?" Victoria kysyi.

"Muutamat heistä tiesivät. Hän itse neuvoi meille tämän tien siltä varalta että se ehkä olisi hyödyksi — kuten nyt kävikin."

"Mutta minulle kerrottiin, että sinut on otettu vangiksi. Voi, mitä tuskia olen sinun vuoksesi kärsinyt."

"Ajattelematon lapsi! Luuletko, että isäni poika otettaisiin elävänä vangiksi? Ensimmäisen osaston mukana pääsin puutarhamuurin yli ja kolmisen tuntia sitte raivasimme itsellemme tien tasangolle."

"Enkö sanonut teille," Victoria virkkoi Rafaeliin päin kumartuen, "että Jumala on omaansa suojeleva?"

"Sanoitte", Rafael vastasi ja vaipui syviin mietteisiin.

TENHOTTARIEN KALLIO.

Nämä neljä kuukautta olivat olleet Hypatialle ja Filammonille sangen kiireistä ja tapahtumista rikasta aikaa. Mutta heidän työnsä oli niin yksitoikkoista ja tapahtumat kehittyivät niin hitaasti, että me aivan nopeasti sivuutamme tämän ajan ja vain sen seurauksissa kuvaamme sen.

Tuo voimakas ja tulinen erämaan poika oli muuttunut kalpeaksi ja ajattelevaksi tutkijaksi, jota painoivat punnitsevat mietteet ja monet muistot. Mutta nuo muistot olivat tuoreita. Uusi elämä oli hänelle alkanut samalla kun hän rupesi Hypatian oppilaaksi ja sai pilkistää kreikkalaisten ihanaan ajatusmaailmaan. Laura, Pambo ja Arsenius olivat hänestä nyt vain hänen edelliseen olemassaoloonsa kuuluvia haamuja, jotka päivä päivältä yhä enemmän häipyivät saavutettujen uusien ja hämmästyttävien tietojen tieltä.

Mutta vaikka lapsuuden ystävät ja muistot olivat hänen mielestään niin pian häipyneet, ei hän siltä ollut yksin. Hänen sydämensä oli löytänyt suloisemman, joskaan ei ehkä terveellisemmän turvapaikan kuin mitä sillä koskaan ennen oli ollut. Komean nuorukaisen ja Hypatian välille oli näin kehittynyt tuollainen puhdas, mutta kuitenkin lämmin ystävyys — ellemme sitä pyhän Augustinuksen lailla nimittäisi mieluummin rakkaudeksi — joka nuorukaisen nuorukaiseen tai tytön tyttöön liittäessään jo on kaunis ja pyhä, mutta joka vasta miehen ja naisen välillä saavuttaa täydellisyyden. Aviollista rakkautta lukuunottamatta ei maailmassa löydy kauniimpaa suhdetta kuin se epäitsekkäs kunnioitus, jota nuori impi voi tuntea voimakasta ja pyhää pappia kohtaan, taikka se ihailu, jolla haaveksivainen poika voi kiintyä älykkääseen ja helläluonteiseen neitoon, joka ylevästä kauneudestaan välittämättä ja keskellä maailman melua ja emännysaskareita pysähtyy häntä neuvomaan ja rohkaisemaan. Tämä viimemainittu suhde, vaikka enemmän äidillisenä kuin sisarellisena oli kiinnittänyt Filammonin Aleksandrian ihmeelliseen impeen.

Siitä alkaen kuin Filammon oli ruvennut käymään Hypatian luennoilla, oli tämä sovittanut esityksensä sellaisiksi kuin hän oletti Filammonin erikoisten henkisten tarpeitten vaativan. Tärkeämissä paikoissa kohtasi nuorukaista usein katse, joka sai hänen sydämensä rajusti sykkimään, sillä se näytti huomauttavan, että ne sanat olivat erityisesti hänelle tarkoitettut. Ei ollut vielä kuukauttakaan kulunut, kun jo Hypatia hänen tavattomaan tarkkaavaisuuteenpa mielistyneenä, sai isänsä ottamaan hänet oppilaakseen kirjastoon. Siellä vietti hän nyt päivänsä toisten nuorukaisten joukossa, joiden työnä oli jäljentää ja tutkia siihen aikaan muodissa olleita kirjailijoita.

Alussa he tapasivat toisiaan vain harvoin — harvemmin kuin ehkä olisivat toivoneet. Mutta Hypatia pelkäsi niin hyvin pakanoiden kuin kristittyjenkin juoruja ja tyytyi sen vuoksi päivittäin tiedustelemaan isältään pojan edistystä. Ja kun hän toisinaan tuli hetkiseksi kirjastoon, missä Filammon istui kirjoituksiensa ääressä, taikka kulki hänen ohitse museoon, vaihtoivat he katseen, joka Hypatian puolelta ilmaisi kehoittavaa hyväksymistä ja Filammonin puolelta kunnioittavaa kiitollisuutta. Se oli kummallekin tarpeeksi. Immen viehätysvoima vaikutti varmasti, ja tämä oli niin varma asiastaan ja voimastaan, ettei hän millään tavoin tahtonut kiirehtiä sitä muutosta, jonka hän oppilaassaan niin hartaasti toivoi tapahtuvan.

"Hänen täytyy alkaa alusta", Hypatia ajatteli. "Matematiikka ja Parmenides ovat hänelle toistaiseksi kylliksi. Ilman tieteellisiä tutkimuksia hän ei voi saavuttaa niiden jumalien arvoista vakaumusta, joille kerran aijon hänet esittää. Muutoin hänen kristillinen tietämättömyytensä ja kiihkoisuutensa sekoittuisi kaikessa raakuudessaan noiden jumalien kunnioitukseen, joiden alttareja eivät saa lähestyä muut kuin henkevät miehet, jotka sitä ennen ovat vaeltaneet tieteitten ja filosofian muodostamien esipihojen läpi."

Mutta pian tunsu hän itse yhtä suurta vetovoimaa oppilaaseensa, kuin hän toivoi tämän tuntevan. Seuraus oli että Filammon sai ruveta jäljentämään käsikirjoituksia Hypatiaa itseään varten. Tämä korjasi omakätisesti hänen kirjoitus- ja puheharjoituksensa; ja näytettyään niitä ensin ihailevalle ja kadehtivalle isännälleen, piiloitti Filammon kyhäyksensä huolellisesti pieneen vinttikamariinsa kuin olisivat ne olleet tärkeitä kunniakirjoja. Siten ahersi hän varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan ja piti viikon kovia ponnistuksia runsaasti palkittuina, kun sai osakseen pienenkin hymyilyn tai hyväksyvän sanan. Iloisena meni hän asuntoonsa ja kevensi siellä sydäntään isännälleen jutellen hänen kanssaan tuosta loppumattomasta, heille yhteisestä puheenaiheesta — Hypatiasta ja hänen täydellisyydestään. Monasti olisi hän oppilastovereilleenkin laverrellut samasta aineesta, mutta häntä esti siitä heidän hienostunut kaupunkilaiskäytöstapansa ja etenkin heidän siveellinen kantansa, jota hän sangen päteville syillä epäili. Hänen teki mieli julistaa julkisesti koko maailmalle siitä aarteesta, jonka hän oli löytänyt, ja kutsua kaikkia jakamaan se kanssaan. Sillä hänen puhtaassa rakkaudessaan ei ollut merkkiäkään kateudesta. Vaikka hän olisi nähnyt ihailunsa esineen jakavan tuhansille muille paljon suurempia suosiosotuksia, kuin mitä hän oli osakseen saanut, olisi hän vain iloinnut siitä, että maailmaan oli tullut niin monta uutta onnellista, ja hän olisi rakastanut heitä veljinään koska he kerran

olivat ansainneet Hypatian huomaavaisuuden. Kun hänen ensimmäinen huumauksensa oli ohi, ei hän enää puhunut neidon kauneustakaan — eikä edes ajatellut sitä. Tietysti hänen täytyi olla kaunis. Sehän oli hänen oikeutensa, olihan se hänen muitten avujensa luonnollinen kruunu. Mutta Filammonille se oli vain sitä, mitä äidin hymy lapselle, auringonpaiste leivoselle, vuoristo tuuli metsämiehelle — virkistävä elinaine, josta hän tietämättään nautti. Ainoastaan silloin kun hän epäili jotain neidon erikoisen kummallista ja pilventakaista väitöstä, huomasi hän väittäjän lumoavan kauneuden. Ja silloin hänen sydämensä tukahutti epäilykset huomauttamalla: "voivatko nuo täydellisen kauniit huulet lausua muita kuin tosia sanoja, ja voiko tuo kuninkaallinen pää hautoa muuta kuin kuninkaallisia ajatuksia?"... Poika parka! Mutta eikö se ollut aivan luonnollista?

Mutta jonkun ajan kuluttua kävi jo niin että Hypatia, kulkiessaan nuorukaisen ohi, joka istui puutarhassa kirjansa ääressä, kehoitti merkitsevällä silmäyksellä tätä liittymään seuraan. Hän käveli silloin isänsä kanssa ympärillään parvi utelevia tyhjäntoimittajia, jotka kuvittelivat olevansa nuorukaisia, jotka muinoin Akademon lehdoissa kävelivät atheenalaisten viisaitten opetuksia kuunnellen. — Toisinaan meni hän niinkin pitkälle että viittasi Filammonin vierelleen jonnekin puutarhan syrjäiseen kolkkaan, missä hän isänsä kanssa kahden kesken istui. Silloin hän antoi nuorukaisen jostain vakavasta ja persoonallisesta, vaikkakin hyvin ylimalkaisesta ja arvokkaasta huomautuksesta älytä, että hän tunsu tätä kohtaan suurempaa myötätuntoisuutta ja harrastusta, kuin muita oppilaitaan kohtaan, ja että Filammon ei ollut hänen silmissään vain oppilas, jota hän opetti, vaan sielu, jota hän halusi kasvattaa. Ja nämä suloiset, auringonpaisteiset hetket uudistuivat yhä tiheämmin ja kestivät yhä kauvemmin, sillä joka kerralla Hypatia mielihyväkseen huomasi, ettei hän ollut erehtynyt oppilaan kyvyistä ja kehittymismahdollisuuksista ja että tämän käytös näytti kerta kerralta varmistuvan. Sillä paitsi tuota luontaista nuorteutta ja arvokkuutta, joka aina seuraa ruumiillista kauneutta, ja sitä vaatimattomuutta ja vakavuutta, jonka Lauran kuri oli hänessä kasvattanut, alkoi Filammonin kreikkalainen luonne esiintyä kaikessa herkkyydessään, älykkäisyydessään ja monipuolisuudessaan. Lopulta hän Hypatiasta näytti jättiläiseltä niiden lavertelevien teeskentelijöiden rinnalla, jotka muodostivat hänen valitun piirinsä.

Mutta ihminen ei voi elää yksistään platoonisesta rakkaudesta, yhtä vähän kuin saman sairauden hedelmällisemmistäkin laaduista. Ensimmäisen kuukauden kuluessa olisi Filammon kai saanut monena iltana mennä nälkäisenä levolle ja pysyä valveilla alhaisemmista syistä kuin filosofisista mietteistä, ellei olisi ollut hänen jalomielistä isäntäänsä, jonka mieli ei koskaan masentunut olipa sitte kysymys hänestä itsestään tai muista. Hän ei tahtonut kuulla puhuttavankaan siitä että Filammon kävisi hänen kanssa työssä elatuksensa ansaitsemassa. Eikö Filammon käsittänyt, että jos nuo munkkiroistot sattuisivat tapaamaan hänet, he heti kävisivät hänen kimppuunsa ja veisivät hänet väkisin mukaansa? Ja olisihan se sitäpaitsi suorastaan jumalatonta, jos sallisi niin lupaavan oppilaan syrjäyttää "jumalainen käsittämättömyys" vatsan alhaisten pyytteitten vuoksi. Filammon ei siis saanut maksaa mitään huoneen vuokraa; ja mitä suuhun pantavaan tuli — no niin, voihan hän raataa vähän enemmän, että molempien elatuksen ansaitsisi. Olihan kaikilla naapureilla lapsilaumat elätettävillään, jota vastoin hän, kiitos siitä kuolemattomille jumalille, oli ollut niin viisas, ettei ollut lisännyt maan taakkaa elukoilla, joilla isänsä rumuuden lisäksi olisi vielä ollut äitinsä tataarilainen ihonväri. Ja voihan Filammon sitäpaitsi korvata kaiken sittenkun hänestä tulee suuri sofisti ja saa hyvät tulot — mikä epäilemättä tulee ennemmin tai myöhemmin tapahtumaan. Voisihan sillä välin häntä onni jotenkin potkaista — ainahan jumalien suosikkeja onnistaa. Ja sitäpaitsi — hän oli aivan varma siitä, että sinä päivänä, jolloin hän ensi kerran Filammonin tapasi, planeetit olivat olleet suotuisassa asennossa, Merkurius oli ollut jossain sellaisessa — hän oli unhoittanut minkälaisessa — suhteessa Heliokseen, että se hänen mielestään ennusti Filammonille samanlaista uraa kuin kunniakkaalla ja hurskaalla keisari Julianuksella oli ollut.

Filammonista tuntui tämä viittaus vähän vastenmieliseltä, se kun näytti koskettavan kiusallisen läheltä todellisuutta; mutta filosofiaa hänen täytyi lukea ja leipää hänen täytyi syödä; siksi hän mukautui.

Mutta eräänä iltana, muutamia päiviä sen jälkeen kun hän oli päässyt Theonin oppilaaksi, löysi hän suureksi hämmästyksekseen kiiltävän kultakolikron kamarinsa pöydältä. Hän vei sen seuraavana aamuna isännälleen ja pyysi häntä ottamaan selville ken rahan oli kadottanut ja toimittamaan sen takaisin omistajalleen. Mutta miten hän hämmästyikään, kun kantaja viittoen ja kumarrellen selitti, ettei raha suinkaan ollut erehdyksestä Filammonin pöydälle jäänyt, että hänen vuokransa oli maksettu ja että hän taivaan valtojen vaikutuksesta tulisi vastedes joka kuukausi löytämään samanlaisen rahan pöydältään. Turhaan Filammon pyysi saada tietää ken hyväntekijä oli. Eudaimon säilytti uskollisesti salaisuuden ja manasi turhanpäiten vielä vaimonsa alimmaiseen manalaan siltä varalta, että tämä naismaisessa kielevytydessään — vaikka vaimoparka tuskin koskaan suutansa aukaisi — ehkä ilmaisisi niin tärkeän salaisuuden.

Ken oli tuo tuntematon ystävä. Löytyi vain yksi henkilö, joka olisi voinut sen tehdä... Mutta Filammon ei rohjennut uskoa että se oli hän — se ajatus oli liian mieluinen. Hyväntekijä täytyi siis olla hänen isänsä. Vanhus oli useat kerrat kysynyt hänen taloudellista tilaansa. Hän aina oli kyllä vastannut

välttellen; mutta vanhus oli kai älynnyt asiain todellisen tilan. Eikö hänen pitäisi — eikö hänen täytyisi — mennä kiittämään? Ei; ehkä vaikeneminen oli kohteliaampaa. Jos vanhus — hän — sillä tietysti hän oli suostunut lahjaan, ehkä sitä ehdottanutkin — jos he olisivat halunneet Filammonin kiittävän heitä, niin miksi he näin tarkoin anteliaisuutensa salaisivat? Olkoon sillänsä koko asia!... Mutta miten mielellään hän heille tämän palkitsisikaan! Miten suloiselta tuntui olla hänelle kiitollisuuden velassa jostain — kaikesta! Voi, jos saisi häntä olemassaolostakin kiittää!

Filammon otti siis rahan, osti sillä itsellensä kaapun mitä filosofisinta kuosia ja jatkoi aherrustaan.

Mutta hänen kristinuskonsa? Minne se oli joutunut?

Kuten tavallista sellaisissa tapauksissa: se ei ollut kuollut; mutta se nukkui siihen aikaan sikeää unta. Hän ei ollut uskostaan luopunut — hän olisi loukkautunut jos joku olisi sitä hänestä väittänyt, — mutta — hänellä oli silloin tarpeeksi muuta uskomista — geometriaa, kartioleikkauksia, luomisoppia, sielutiedettä ja sen semmoista. Siksi hänellä silloin ei sattunut olemaan aikaa uskoa kristinoppiin. Aika-ajoin hän muisti sen olemassa olon, mutta silloinkaan hän ei sitä myöntänyt eikä kieltänyt. Kun hän ensin oli ratkaissut nuo suuret kysymykset — ne, joita Hypatia piti kaiken tiedon alkulähteenä — maailman synnystä, pahuuden juuresta ja hänen omasta persoonallisuudestaan, ja sitte vielä kysymyksen siitä oliko hänellä ollenkaan omaa persoonallisuutta sekä vielä muutamia muita alustavia seikkoja, niin sitte olisi aika ryhtyä laajentunein tiedoin uudelleen kristinoppia tutkimaan. Ja jos kristinoppi hänen laajentuneille tiedoilleen näyttäisi ristiriitaiselta, kuten Hypatia näytti luulevan, niin luonnollisesti silloin. — Mitä silloin? Hän ei tahtonut ajatella sellaisia vastenmielisiä mahdollisuuksia. Mahdollisuuksiako? Se oli mahdotonta... Filosofia ei voi viedä harhaan. Eikö Hypatia ollut määritellyt sen tutkisteluksi, jonka avulla ihminen etsii näkymätöntä. Ja jos löytäisi näkymättömän sen avulla tai näkymätön hänelle ilmestyisi, niin eikö tulos ollut aivan sama? Ja hänen täytyi se löytää — sillä logiikka ja matematiikka eivät voineet erehtyä. Jos jokainen askel oli oikea, täytyi myös tuloksen olla oikea. Hänen täytyi siis päästä oikealle polulle — jos näet kristinoppi on tuo oikea polku — ja saada uudelleen aloittaa taistelu kirkon puolesta miekalla, jonka hän oli vääntänyt Goliat filistealaisen kädestä. Mutta vielä ei ollut miekka hänen kädessään. Hänen täytyi nyt kaikin voimin opiskella ja olihan kullekin päivälle tarpeeksi omat ilonsa, kuten murheensakin.

Rahallinen apu, jonka hän kuukausittain sai, salli hänen kokonaan antautua opiskeluihinsa ja sangen pian tuli hänestä sellainen, jota Pietari muitta mutkitta olisi nimittänyt pakanaksi. Alussa hän kyllä vielä omantunnon tottumuksesta hiipi kirkkoon. Mutta tottumus pian unhoittui ja kiinnijoutumisen pelko teki nuo kirkossa käynnit yhä vastenmielisemmiksi. Kun hän siten pysyttelihe niin paljon kuin mahdollista erillään seurakunnasta ja piti yksinäisyydessä salaisia jumalanpalveluksiaan, huomasi hän pian olevansa sydämeltäänkin yhtä kaukana kristityistä kuin jokapäiväisessä elämässäänkin. Hän tunsu, että he ja etenkin nuo suuria sanoja ja kukkaisikieltä käyttävät saarnamiehet, joiden puheita seurakunta käsien taputuksilla ja hyvähuudoilla palkitsi, eivät ajatelleet samoja asioita, eivätkä pyrkineet samaan päämäärään kuin hän. Hän ei sitäpaitsi koskaan puhellut kristittyjen kanssa, sillä hänen asuntonsa emäntäkin näytti häntä välttävän joko kainoudesta tai pelosta. Kun hän siten oli ulkonaisesti pyhien yhteydestä eroitettu, erkani hän heistä nopeasti sisällisestäkin. Siksi hän ei enää käynyt kirkossa ja Cæsareumin ohi kulkiessaan käänsi hän tahtomattaan katseensa toiseen suuntaan. Kyrillos kaikkine mahtavine järjestöineen muuttui hänelle toiseksi maailmaksi, joka häntä liikutti paljon vähemmän kuin taivaan tähdet, joiden salaperäisistä liikunnoista, merkityksestä ja vaikutuksesta Hypatia tähtitieteellisillä luennoillaan puhui.

Hypatia seurasi tätä kehitystä yhä suuremmalla tyytyväisyydellä ja uneksi rohkeimpienkin toiveittensa Filammonin avulla täyttyvän. Naisten tavoin näki hän mielikuvituksessaan Filammonin omaavan ei ainoastaan ne hyvät puolet ja luonteenominaisuudet, jotka hänellä todella oli, vaan vielä kaikki nekin, jotka hän toivoi oppilaallaan olevan. Filammon olisi kai sekä hämmästynyt että mielistynyt, jos olisi nähnyt sen idealiseeratun värikuvan, jonka tuo ihana haaveilija oli omaksi huvikseen hänestä maalannut.

Se oli toivorikasta aikaa Hypatia paralle. Orestes oli jostain syystä jättänyt kosimishommansa kesken ja Ifigenia-uhri häipyi epämääräiseen tulevaisuuteen. Ehkä hän saisikin ilman sitä kaikki toteutetuksi. Ja sittekin — odotusaika venyisi muuten kovin pitkäksi. Vuosia voisi vielä kestää ennenkuin Filammon olisi täydellinen ja sillä välin voisi mennä ohi moni sopiva tilaisuus, joka ei koskaan enää uudelleen tarjoutuisi.

"Voi!" huokasi hän tuon tuostakin, "jos Julianus olisi elänyt sukupolvea myöhemmin, että olisin voinut laskea kaikki vaivalla kerätyt aarteeni tuon auringon runoilijan jalkojen juureen ja huudahtaa: 'Sankari, soturi, valtiomies, tietäjä, valon Jumalan pappi — ota minut! Ota orjasi! Käske häntä — lähetä hänet marttyyrikuolemaan jos sen hyväksi näet!' Halpa olisi sekin hinta ollut kunniasta saada olla apostoleista halvin, saada työskennellä yhdessä Jambliuksen, Maksinuksen, Libaniuksen ja muiden viisaitten miesten kanssa, jotka viimeisen oikean Cæsarin valtaistuinta tukivat".

NEPHELOKOKKYGIA.

Hypatia oli aina keskusteluissaan Filammonin kanssa tarkoin välttänyt kysymyksiä, joissa heidän uskontonsa toisistaan erosivat. Hänestä oli tarpeeksi antaa filosofian jumalaisen valon vaikuttaa ja johtaa omiin loppupäätöksiinsä. Mutta eräänä päivänä halutti häntä puhella tavallista avonaisemmin oppilaansa kanssa. Muutamia päiviä ennen oli Theon antanut Filammonin luettavaksi erään Hypatian matemaattilisen teoksen, ja se ihastunut ja kunnioittava katse, jolla nuorukainen tervehti opettajatartaan tämän tullessa museon puistikkoon, viekötti häntä ottamaan selvälle mitä ihmeitä hänen oma viisautensa oli nuorukaisessa aikaan saanut. Hän pysähtyi ja kehoitti isäänsä aloittamaan keskustelun Filammonin kanssa.

"No," vanhus rohkaisevasti nuorukaiseen silmäten virkkoi, "pitääkö oppilaamme uudesta —"

"Tarkoitat kai kartioitani, isä? Eihän voine odottaa puolueetonta vastausta minun läsnäollessani."

"Miksikäs ei?" Filammon sanoi. "Miksi en vastaisi teille yhtä hyvin kuin koko maailmalle että ne ovat muutamissa tunneissa avanneet eteeni uusia ja ihmeellisiä ajatusmaailmoita?"

"Minkälaisia sitte?" Hypatia kysyi hymyillen aivankuin olisi edeltäpäin vastauksen arvannut. "Missä eroavat selitykseni Apolloniuksen alkuperäisestä tekstistä, jota olen uskollisesti seurannut?"

"Ah, se eroaa siitä yhtä paljon kuin elävä esine kuolleesta. Sen sijaan että Apollonius kuivasanaisesti käsittelee suoria ja väärä viivoja, löytyy tässä kokonainen aartehisto runoutta ja jumaluusoppia. Jok'ainoa ikävä matemaattilinen sääntö on kuin ihmeen kautta muuttunut vertauskuvaksi jostain näkymättömän maailman syvällisestä ja ylevästä perusohjeesta."

"Luuletko sitte ettei tuo pergalainen viisas sitä tiennyt, tai että me syvämielteisyydessä voisimme vanhan ajan viisaat voittaa? Voit olla varma siitä, että he, kuten runoilijatkin, ainoastaan henkisiä tarkoittivat vaikkakin vain ruumiillisista puhuivat, ja että he verhosivat taivaan maalliseen vaippaan vain siksi, ettei vihkimättömän katse sitä tavoittaisi. Meidän, jotka tänä turmeltuneena aikana elämme, täytyy sensijaan jokainen yksityiskohtakin ihmisten hitaalle käsityskyvylle selittää ja selventää."

"Luuletko sinä, nuori ystäväni," Theon kysyi, "että matematiikalla on jotain muuta arvoa filosofille kuin että se on välikappale henkisten totuuksien esittämisessä? Tutkimmeko lukuja vain siksi, että voisimme laskea, vaiko Pythagoraan lailla siksi että niistä voisimme johtaa lait, joita kaikkeus, ihminen ja itse Jumaluuskin seuraa?"

"Tuo tuntuu minusta jalommalta."

"Taikka tutkimmeko kartioita siksi että kykenisimme paremmin koneita rakentamaan, emmekä siksi, että niistä voisimme saada selvälle symbolit Jumaluuden suhteille sen eri ilmauksiin."

"Sinähän isäni väittelet kuin itse Sokrates", Hypatia virkkoi.

"Jos väittelen, on sillä määrätty tarkoituksensa. En tahtoisi Filammonin tulevan siihen luuloon, ettei koko filosofia ole mitään muuta kuin sanansaivartelua ja huomioiden analyseerausta, mikä on Platonin tärkein puoli niiden mielestä, jotka, kuten tuo kristitty sofisti Augustinus, kunnioittaessaan kirjainta hänen teoksissaan unhoittavat kokonaan niiden henkisen tarkoituksen, eivätkä huomaa, että nuo väitelmät, joita he pitävät pyhättönä, ovat vain esipihoja..."

"Sano ennemmin peitteitä, isä."

"Taikka peitteitä, jotka ovat aiotut eksyttämään lihallismielisten pahaa katsetta; mutta samalla ne ovat esipihoja, joiden kautta valistunut sielu voi ohjautua sisäiseen pyhättöön, hesperiidien puutarhoihin ja kultaisen hedelmän luo, joista Timaios ja oraakelit puhuvat. Minusta nähden saisivat vaikka huomenna kaikki maailmassa löytyvät kirjoitukset tuhaksi kärventyä, jos vain nämä kaksi kirjaa säilyisivät."

"Homeron suhteen sinun kuitenkin täytyy tehdä poikkeus, isä."

"Kyllä, rahvaan vuoksi... Mutta mitä hyötyä rahvaalle hänenkään teoksistaan olisi ilman henkisiä selityksiä?"

"Ehkä ei rahvas niistä enempää viisastuisi kuin puuseppä ympyrästä, jonka hän harpillaan piirtää."

"Mikä sitte on ympyrän tarkoitus?" Filammon kysyi.

"Sillä voi olla merkitystä loppumattomiin kuten jokaisella muullakin luonnollisella ilmiöllä on ja mitä korkeammalle sielu on kohonnut, sitä syvemmän merkityksen se siinä huomaa. Mutta ajatteleppa eikö ympyrä täydellisenä kuviona ole sattuva vertauskuva koko henkisestä maailmasta, joka, kuten ympyräkin, on näkymätön piirinsä ulkopuolella, missä sitä aistinalaisen aineen kuolleet ja kouraan tuntuvat ilmiöt rajoittavat. Ja samoin kuin ympyrä syntyy yhdestä näkymättömästä keskipisteestä, — pisteestä, jolla Euklideen mukaan ei ole osia eikä suuruutta — samoinhan henkimaailmakin kiertää yhtä ääretöntä näkymätöntä ja määrittelemätöntä olentoa, joka, kuten usein olen sanonut, itsessään ei ole mitään, sillä sen voi käsittää ainoastaan siten että siltä kieltää kaikki ominaisuudet — myöskin järjen, hyveet ja voiman — mutta joka kuitenkin on kaiken olevaisen alku, kuten keskipiste on ympyrän alku."

"Ymmärrän", Filammon virkkoi. Tuo "ääretön jumaluus" kuitenkin vielä tuntui hänestä kylmältä ja elottomalta — mutta sehän ehkä johtui hänen tylsästä käsityskyvystänsä. Oli miten oli, mutta oikea tuo lopputulos täytyi olla, jos se kerran oli loogillisesti johdettu.

"Tämä toistaiseksi riittääköön. Tästä puoleen sinä oppinet — luulen tuntevani sinut niin tarkoin, että voin sen edellyttää — käsittämään, että ympyrän sisään piirretty tasasivuinen kolmio, joka koskettaa sen kehää vain kärjillään, merkitsee niitä kolmea olemuksen yliaistillisia perusmuotoa, jotka sisältyvät jumaluuteen sellaisena kuin se esiintyy fyysisessä maailmassa, ja koskettaa tuon maailman äärimmäistä piiriä, mutta jotka, kuten maailmakin, ovat riippumattomia siitä näkymättömästä Keskusyksiydestä, jolle ei kukaan rohkene nimeä antaa."

"Voi", Filammon parka huudahti typeryyttään punastuen; "minä en todellakaan ansaitse, että niin paljon viisautta tuhlataan minun epätäydellisen käsityskykyni vuoksi... Mutta — uskallan kysyä — eikö Apollonius väitä ettei ympyrä eivätkä muutkaan käyrät viivat riipu keskipisteestään, vaan että se syntyy siten, että taso leikkaa kartiota kohtisuorasti sen akselia vastaan?"

"Mutta eikö meidän täydy piirtää ympyrä, tai ainakin ajatella se piirretyksi saadaksemme kartio syntymään? Ja eikö kartion akseli silloin riipu ympyrän keskipisteestä?"

Filammon nolostui.

"Ei sinun tarvitse hävetä. Olet kysymykselläsi tietämättäsi esittänyt toisen ja ehkä tärkeemmän vertauskuvan. Voitko arvata minkä?"

Filammon vaivasi turhaan päätänsä.

"Eikö se merkitse, että samoin kuin jokainen akselia vastaan kohtisuora kartioleikkaus muodostaa ympyrän, samoin voit kaikesta kauniista ja sopusuhtaisesta löytää jumaluuden, jos vain erittelet sen oikealla ja sopusuhtaisella tavalla."

"Ihanaa!" Filammon sanoi ja vanhus lisäsi:

"Ja emmekö vielä siitä huomaa, että kaikkien suurien kirjailijoiden teoksista voi löytää tuon ainoan täydellisen ja alkuperäisen filosofian, jos vain olemme saavuttaneet sellaisen tieteellisen sivistysasteen että sen löytämään kykenemme."

"Kyllä, isäni, mutta nyt tahtoisin vain, että Filammon teoksessani esitettyjen ajatelmieni avulla saisi luonnosta tuon korkeamman ja henkisemmän käsityksen, jonka kautta huomaamme, että luonnossa — taikka ainakin sen kauneimmissa ja jaloimmissa muodoissa — asustaa itse jumaluus. Minä tahtoisin hänen älyvän, ettei riitä tuo kristittyjen väite, että Jumala on luonut maailman, jos sillä vakuutuksella tahdomme puolustaa uskoa ettei Jumala enää ole siinä läsnä."

"Tuskinpa kristityt sitä väittävätäkään", huomautti Filammon.

"Eivät kyllä suoranaisesti. Mutta kieltämättä he selittävät, että jumaluus on luonut elottoman koneiston, joka kerran valmiiksi saatuna, liikkuu sen jälkeen itsestään. He nimittävät kerettiläiseksi jokaista filosofista ajattelijaa, olipa hän gnostikko tai platoonilainen, joka ei tyydy niin elottomaan, hedelmättömään ja alhaiseen käsitykseen ihanasta kaikkeudesta, vaan tahtovat kunnioittaa Jumaluutta tunnustamalla sen läsnäolon kaikkialla ja uskovat rehellisesti raamatun sanoihin, että Hän elää, liikkuu ja on maailmassa."

Filammon kainosti huomautti ettei se paikka raamatussa aivan niin kuulu.

"Ei kyllä; mutta jos lause on oikein, on se myös kääntäen oikein. Jos maailma elää, liikkuu ja on Hänessä niin eikö Hänen silloin täydy olla läsnä kaikessa?"

"Miksi niin? Suo typeryyteni anteeksi ja selitä tuo väitös minulle."

"Jos Hän ei olisi kaikessa läsnä, niin se missä Hän ei olisi läsnä, olisi kuin aukko Hänen

olemuksessaan ja siis ilman Häntä."

"Niin kyllä, mutta se olisi kuitenkin Hänen piirissään."

"Järkevästi huomautit. Mutta se ei kuitenkaan eläisi Hänessä, vaan itsessään. Jotta se Hänessä voisi elää, täytyy Hänen olla siinä läsnä. Pidätkö uskottavana — pidätkö edes Jumaluuden arvolle sopivana sellaista väitettä, että Jumaluuden äärettömässä ihanuudessa voi olla olemassa jotain, jolla on voimaa sulkea piiristänsä pois juuri se olio, josta sen arvo riippuu, ja jonka sen on täytynyt läpätunkea antaessaan sille elämän ja olemuksen? Vetäytyisikö Hän luomisen jälkeen pois siitä piiristä, jossa Hän luomisen aikana asusti, sen alentavan välttämättömyyden pakottamana, että Hänen täytyi antaa tilaa omille luomilleensa, ja sietäisikö Hän sitä kärsimystä — kaikkea aineellista luontoa vertaillen näet huomaa, että se on kärsimystä — minkä aiheuttaa vieras esine, joka tunkeutuu Hänen olemukseensa kuin orjantappuran piikki lihaan? Usko ennemmin, että Hänen viisautensa ja ihanuutensa virkeänä ja läpätunkevana tulena ikuisesti ja vastustamattomalla voimalla täyttää jokaisen orgaanisen atoomin, ja että jos pienimmänki kukan terälehti jäisi hetkeksikään sitä vaille, vain raaka aine ja se kuollut kaaos, josta se on muodostettu, jäisi sen kauneudesta jällelle..."

Hypatia ja hänen koulunsa suunta, samoin kuin muutkin rappiolle joutuneet filosofiset koulut, käytti mieluummin korulauseita dialektiikan ja synteesejä todistelujen asemasta. Niinpä hän nytkin jatkoi:

"Katso tuota lotuskukkaa, joka kuin Afrodite kohoaa laineista, missä se on yönsä nukkunut, ja joutsenen lailla kaulaansa taivuttaen tervehtii aurinkoa, jota se ihailen seuraa ympäri koko sen kierroksen. Eikö siinä ole mitään muuta kuin alhaista ainetta, soluja ja suonia, värejä ja muotoja ja tuota tarkoituksetonta, tolkutonta elämää, jota ihmiset kasvullisuudeksi nimittävät? Älykkäämpiä olivat muinaiset Egyptin papit, jotka noiden hohtavan valkoisten terälehtien ja kullan keltaisten heteitten luvussa ja muodossa, tuossa salaperäisessä öisessä kasteessa, josta se joka aamu uuteen elämään herää, olivat huomaavinaan jonkun jumalallisen tarkoituksen, salaperäisen lain, joka on yhteinen kukalle itselleen, sille valkopukuiselle papittarelle, joka sitä temppelijuhlissa kantoi, ja sille jumalattarelle, jolle he molemmat olivat pyhitetyt... Isiksen kukka!... Niin, niin; luonnossa on myös surullisia vertauskuvia yhtä hyvin kuin kauniitakin. Sitä mukaa kuin harhaan johdetulta kansalta on tuon uuden alhaisen taikauskon takia unhoittunut sen jumalattaren kunnioitus, jota se suuruudestaan saa kiittää, sitä harvinaisemmaksi on hänen pyhä kukkansa käynyt, ja nyt se — sattuvana tunnusmerkkinä niistä juhlamenoista, joissa se ennen tuoksuaan levitti — esiintyy vain tällaisissa puutarhoissa ja on siellä rahvaasta harvinaisuus ja minun laisistani viimeinen muistomerkki menneiden aikojen viisaudesta ja loistosta."

Filammon oli nähtävästi uudella urallaan jo pitkälle ehtinyt, koska hän silmää räpäyttämättä nieli nuo puheet Isisjumalasta. Koettipa hän kaunista surijaa lohdutellakin.

"Tuskinpa filosofi", hän virkkoi, "tarvinnee surra, vaikka joku ulkonainen epäjumalanpalvelus onkin unhoittunut. Jos näet luonnosta otetuissa vertauskuvissa piilee henkinen totuus, kuten sinä näyt luulevan, niin se ei voi kuolla. Siksi täytyy lotuskukankin merkitys säilyä niin kauvan kuin kukka on olemassa."

"Epäjumalanpalvelus", Hypatia hymysuin puhui. Oppilaani ei saa toista kertaa minulle lausua tuota kristittyjen kulunutta parjaussanaa. Miten alhaiseen epäjumalanpalvelukseen hurskas rahvas lienee langennutkaan, ovat nyt kuitenkin kristityt eivätkä pakanat ne, jotka epäjumalia palvelevat. Niillä jotka uskovat kuolioiden luulla olevan ihmeitä tekevän voiman, jotka ruumishuoneita temppeleinä pitävät ja ihmiskunnan alhaisinten olentojen kuvia kumartavat, niillä toden totta ei ole oikeutta syyttää epäjumalanpalveluksesta kreikkalaista tai egyptiläistä, joka symbolisen kauniissa muodoissa ruumiillistuttaa ajatukset, joita sanoin ei voi kuvata.

"Epäjumalanpalvelustako? Palvelenko Farosta, siksi että sitä vertauskuvana Hellaan kaikki voittavasta mahdollisista tuntimäärin ihailen? Palvelenko papyros-kääröä, johon Homeron sanat ovat piirretyt, siksi että ihastuksella tervehdin niitä taivaallisia totuuksia, jotka se minulle ilmaisee, ja että ylistän ja rakastan itse aineellista kääröä sen sisällön vuoksi? Luuletko, että muut kuin alhainen rahvas itse esinettä palvelevat ja luulevat että se voi heitä kuulla ja auttaa? Erehtyykö rakastaja luulemaan, että hänen rakastettunsa muotokuva onkin elävä, puhuva todellisuus? Me palvelemme sitä aatetta, jonka symboli kuva on. Moititko meitä siitä, että tuon kuvan kautta teemme aatteen rakkautemme esineeksi emmekä anna sen jäädä kuivaksi käsitteeksi, oman järkemme haavekuvaksi?"

"Sinä siis kunnioitat pakanoiden jumalia?" Filammon empien kysyi jaksamatta uteliaisuuttaan hillitä.

Häntä ihmetytti miksi tuo kysymys Hypatiasta oli loukkaava; mutta nähtävästi tämä sitä loukkaavana piti koska hyvin ylevästi vastasi:

"Jos Kyrillos sen kysymyksen olisi tehnyt, en siihen olisi mitään vastannut. Sinulle minä sanon, että

ennenkuin siihen voin vastata, sinun tulee oppia tietämään mitä ne ovat, joita pakanallisiksi jumaliksi nimität. Rahvas — taikka oikeammin ne, jotka huomaavat etujensa mukaiseksi solvata rahvasta saadaksean filosofitkin siihen sekoitetuiksi — voi kyllä käsittää jumalat suorastaan inhimillisiksi olennoiksi, jotka kuten ihmisetkin tuntevat tuskaa ja joita persoonallisuus rajoittaa. Meitä sensijaan ovat Kreikan muinaiset filosofit, Egyptin papit ja Babylonin viisaat miehet opettaneet käsittämään ne yleisiksi luonnonvoimiksi, kaikki elähyttävän hengen lapsiksi, jotka ovat vain alkuperäisen ykseyden erilaisia ilmaisuja — taikka paremmin tuon ykseyden eri puolia, sellaisia, miksi eri kansojen viisaat ovat ne rotunsa ja maansa ilmanalan mukaan käsittäneet. Senvuoksi meidän käsityksemme mukaan se, joka monta palvelee, juuri siten korkeammalla ja täydellisemmällä tavalla palvelee tuota ykseyttä, jonka täydellisyydestä nuo monet ovat vain osittaisia kuvia. Kukin niistä on kyllä täydellinen, mutta jokainen on vain kuva ykseyden yhdestä ainoasta täydellisyydestä."

"Miksi sitte et kristinuskosta pidä?" Filammon kysyi saamaansa selitykseen sangen tyytyväisenä. "Eikö sekin voisi olla yksi noista monista käsitystavoista?"

"Siksi", Hypatia vastasi keskeyttäen hänet kärsimättömästi, "että se itse kieltää olevansa yksi niistä käsitystavoista ja perustaa oppinsa juuri siihen kieltoon. Siksi että se itsekkäisyydessään väittää yksin saaneensa jumalallisen ilmestyksen, eikä huomaa että oppinsa yhtäläisyys muiden uskontojen kanssa kumoo tuon väitteen. Ei ole ainoatakaan dogmia galilealaisen opissa, jota ei muodossa tai toisessa löytyisi jossain niistä uskonnoista, joista mitään lainataksaan se selittää olevansa liian ylevä."

"Lukuunottamatta sitä dogmia," Theon virkkoi, "jonka mukaan kristinuskon mukaan kohottaa kaikkea, mikä on inhimillistä, alhaista ja raakaa."

"Niin, sitä lukuunottamatta — mutta, näettekö, luolia tulee eräs, jota en voi — jota en halua tavata. Tulkaa tätä tietä — pian!"

Hypatia valahti kalman kalpeaksi ja veti isänsä filosofille vähän sopimattomalla kiireellä syrjäpolulle.

"Niin," jatkoi hän itsekseen tyynnyttyään; "jos tuo galilealainen taikausko tyytyisi vaatimattomasti asettumaan rinnan muiden valtakunnassa sallittujen uskontojen kanssa, voisi sitä sietää jonakin antropomorfisena jumaluuden kuvailemistapana, joka sopii alhaiselle ja orjamaiselle rahvaalle, — ehkä aivan erityisesti sille koska se sitä erityisesti imartelelee. Mutta nyt —"

"Tuossa on taas Mirjam", Filammon sanoi, "aivan edessämme."

"Mirjam?" Hypatia ankarasti kysäsi. "Tunnet siis hänet? Miten se on selitettävissä?"

"Hän asuu, Eudaimonin talossa, kuten minäkin", Filammon kiertelemättä vastasi. "En ole kuitenkaan vaihtanut enkä halua vaihtaa ainoatakaan sanaa niin alhaisen olennon kanssa."

"Pysy erilläsi hänestä, minä pyydän sinua", Hypatia melkein rukoilevasti huudahti.

Mutta mahdotonta oli enää välttää akkaa ja pakostakin kohtasi Hypatia nyt kiusanhenkensä.

"Vain sana, vain hetkinen, ihana neito", akka rupesi orjamaisen nöyrästi puhumaan. "Ei, ei, elkää noin säälimättömästi ohitse työntäykö. Minulla on — katsokaapa mitä minulla on teille! Salomonin sateenkaari!"

Hän kohotti sormusta salaperäisen näköisenä.

"Ah, arvasinpa sinun pysähtyvän — ei kuitenkaan sormuksen vuoksi, eikä edes hänenkään vuoksi, joka kerran sitä sinulle tarjosi. — Voi, missä hän nytkin lienee? Ehkä kuollut rakkauteensa. Tässä nyt kuitenkin tuon hänen viimeisen muistonsa sille ihanimmalle, sille julmalle... Mutta ehkä kaunotar onkin oikeassa... Päästä keisarinnaksi — keisarinnaksi! — Onhan se paljon enempi kuin mitä juutalaisparka voi tarjota... Mutta sittekin — keisarinna ei pitäisi sulkea korviaan alamaistensa esityksiltä."

Kaiken tämän hän saneli nopeasti ja imartelevalle äänellä ja hänen vartalonsa oli koko ajan käärmemäisessä liikkeessä. Ainoa mikä hänessä oli liikkumatta, olivat nuo kiiluvat silmät, jotka näyttivät muodostavan jonkunlaisen tukikohdan koko hänen ruumiilleen. Ja niiden silmien salaperäistä voimaa oli mahdoton paeta, niin kauan kun hän halusi toista vankina pitää.

"Mitä tarkoitat? Mitä tämä sormus minuun kuuluu?" Hypatia kysyi vähän pelästyneenä.

"Hän, jonka oma se kerran oli, tarjoo sitä nyt sinulle. Sinä kai muistat vielä pienen, mustan akaatin... turhanpäiväisen koristeen... Jos sitä et vielä ole heittänyt pois, mikä kuitenkin on hyvin luultavaa, niin haluaa hän lunastaa sen takaisin tällä opaalilla, joka paremmin sopii sellaiseen käteen kuin sinulla on."

"Hän antoi minulle akaatin ja minä pidän sen."

"Mutta tämä opaali on ainakin kymmenen tuhannen kultarahan arvoinen ja tuosta rikkinäisestä kivenpalasta, johon hän tämän vaihtaisi, ei makseta yhtäkään kolikkoa."

"En ole laisesi nappisaksa, enkä arvostele esineitä niiden raha-arvon mukaan. Jos sillä akaatilla olisi jotain raha-arvoa ollut, en olisi sitä ottanut vastaan."

"Ota sormus, tyttäreni, ota se", Theon hätäisesti kuiskasi. "Sillä maksaisimme kaikki velkamme."

"Aivan niin — maksaisitte hyväkseenkin", sanoi akka, joka sittekin oli Theonin sanat kuullut.

"Mitä? — Isäni! Kehoitatko sinäkin minua moiseen kaupantekoon? Vaimo hyvä," hän jatkoi Mirjamille, "minä en voi toivoa, että sinä syyt kieltooni käsittäisit. Sinulla ja minulla on arvosta niin erilaiset käsitteet. Mutta jos en muun, niin ainakin akaattiin kaiverretun talismanin vuoksi en siitä voi luopua."

"Ahaa, talismanin vuoksi! Se kuuluu joltain! Se on jaloa! Niin filosofin kaltaista! Voi, voi, en virka enää sanaakaan. Profeetta — kaunotar pitäköön akaatin, ja opaalin lisäksi, sillä siinäkin on taikasana: nimi, jonka avulla Salomon haltijat käskyläisikseen pakoitti! Katsos! Mitähän et tekisikään, jos tietäisit, miten sitä on käytettävä, miten saada mahtavat ja loistavat, kuusisiipiset enkelit jalkojesi juureen ja kumartaen sanomaan: Missä olen, haltijattareni, káske vain minua! Vilkaisehan vain!"

Hypatia otti viekoittelevan syötin käteensä ja tarkasteli sitä uteliaammin kuin olisi myöntänyt. Vanhus jatkoi:

"Mutta viisas neito tietysti tietää miten akaattia on käytettävä? Aben-Ezra sen tietysti hänelle selitti, vai kuinka?"

Hypatia vähän punehtui. Häntä hävetti tunnustaa, ettei Aben-Ezra ollut hänelle salaisuutta ilmaissut, arvatenkin siksi ettei hän itsekään uskonut siinä mitään salaisuutta piilevän. Talismani oli ollut hänelle vain jonkunlainen eriskummainen leikkikalua, jossa hän tänään luuli piilevän jonkun salaisen voiman, mutta huomenna jo nauroi luulollensa pitäen sitä kovin epäfilosofisena ja barbarisena. Siksi hän sangen tuikeasti vastasi, että hänen salaisuutensa kuuluivat vain yksistään hänelle.

"Vai niin; hän siis tietää kaikki — onnellinen neito! Ja talismani on hänelle ilmaissut onko Heraklianus voittanut vai menettänyt Rooman ja onko hänestä itsestään tuleva uuden ptolemealaisen hallitsijasuvun kanta-äiti, vai onko neitsyeen kuolema tuleva hänen osakseen, mistä häntä neljä pääenkeliä varjelkoot! Ja se suuri pirukin on kai jo käynyt hänen luonaan kun talismanin tasaista puolta hieroi, vai?"

"Mene, mielipuoli. Minä en ole, kuten sinä, lapsellisen taikauskaisuuden narri."

"Lapsellisen taikauskaisuuden! Ha, ha, ha!" akka nauroi ja entistään syvempään kumartaen poistui. "Eikä hän ole vielä enkelejäkään nähnyt!... No, niin, ehkä hän vielä kerran kun haluaa tietää miten talismania on käytettävä, alentuu sallimaan vanhan juutalaisnaisen näyttää se hänelle."

Mirjam hävisi sakeimpaan pensaikkoon ja haaveilijat jatkoivat kävelyään.

Tuskinpa voi Hypatia aavistaa, että akka heti näkyvistä päästyään viskautui maahan, kieriskeli ruohikossa ja pureskeli lehtiä kuin raivoisa peto... "Minun täytyy se vielä saada käsiini! Minun täytyy, vaikka repisin sen mukana hänen sydämensä."

TOINEN OSA.

1 Luku.

VENUS JA PALLAS.

Kun Hypatia samana iltana meni luentosaliansa, pysäytti hänet keskelle katua kulkue, jonka muodosti parikymmentä goottia ja naikkosta. Kulkueen etupäässä istui itse Pelagia valkoisen muulin selässä,

yllään komeimmat vaippansa ja loistavimmat jalokivensä. Hänen vierellään ratsasti amaali, jonka pitkät koivet, kuten ennen norjalaisen Gånge Rolfin, melkein maata hipoivat. Uroon suunnaton paino näytti vähällä rutistavan allensa pienen, hinterän berberiläishevosen, parhaan ratsun mikä Aleksandriassa oli tarjolla.

Ihmettelevän ja ihailevan väkijoukon seuraamana suuntasi seurue kulkunsa suoraan museon ovelle, ja nousi siellä ratsultaan, jotka orjat ottivat huostaansa.

Hypatian oli mahdoton pujahtaa pakoon ja ylpeys esti häntä seuraamasta naisellista vaistoaan ja piilottautumasta väkijoukkoon. Samassa jo amaali nosti Pelagian alas ratsultaan ja nuo Aleksandrian kilpailevat kaunottaret seisoivat silmäkkäin ensi kerran elämässään.

"Athene suosikoon sinua tänään, Hypatia", Pelagia hempeimmin hymyillen puhui. "Olen tuonut vartijani kuulemaan tänä iltana viisauttasi. Haluan tietää kykenetkö sinä opettamaan heille arvokkaampaa kuultavaa kuin ne lapselliset laulunpätkät ovat, jotka Afrodite minulle opetti, kun hän minut merenvaahdosta kanssaan kohotti ja antoi minulle nimeksi Pelagia."

Hypatia oikasihe mahdollisimman juhlallisen näköiseksi ja vaikeni.

"Luullakseni henkivartijani sietävät vertailun sinun seuralaistesi kanssa. Ainakin ovat he prinssejä ja jumalien jälkeläisiä. Lienee siis paikallaan, että he käyvät sisään ennen sinun seuruettasi. Tahdotko viedä heidät sisään?"

Ei vastausta.

"Silloin minun täytyy itse heitä ohjata. Tule amaali!" Hän liiteli ylös rappusista ja gootit seurasivat hänen perässään siirrellen aleksandrialaiset pois tieltään kuin olisivat he olleet lapsia.

"Äh sinä kavala ilotyttö!" huudahti eräs nuori mies murisevasta joukosta. "Vietyäsi meiltä viimeisenkin kolikon, minkä vain sait meiltä narratuksi, tuhlaat sinä nyt isäimme perinnöt barbaarien seurassa!"

"Anna meille lahjamme takaisin, Pelagia" toinen huusi, "ja iloitse sitten rauhassa villihärkiesi seurassa!"

"Saatte paikalla!" Pelagia huudahti äkkiä pysähtyen. Hän tarttui koruihinsa ja oli heittämisillään ne väkijoukkoon.

"Tuossa on; pitäkää lahjanne. Pelagia ja hänen tyttänsä eivät viitsi olla velassa poikanulikoille, kun heillä on näidenlaiset miehet ihailijoinaan!"

Mutta amaali, joka nuorukaisten onneksi ei ollut sananvaihtoa ymmärtänyt, tarttui hänen käteensä kysyen oliko hän tullut hulluksi.

"Ei, ei," Pelagia läähätti, kiihkosta melkein sanattomana, "anna minulle rahasi — kaikki mitä sinulla nyt on —. Nuo heittiöt herjaavat minua lahjoilla, jotka he antoivat minulle ennen — ennenkuin —. Oi amaali, ymmärräthän minua."

Hän tarttui rukoilevasti amaalin käsivarteen.

"Uroot, jokainen heittäköön kukkaronsa noille miehille. He sanovat, että me ja naisemme elämme heidän murusistaan."

Hän heitti kukkaronsa väkijoukkoon ja samassa kaikki gootit tekivät samoin. Jotkut vielä viskasivat säteilevän rintaneulan tai kaulaketjun, vasten jonkun ällistyneen filosofasterin kasvoja.

"Minulla ei ole naista, nuoret ystäväni." Wulf vanhus puhui sangen sujuvalla kreikankielellä, "enkä ole teille missään velassa. Siitä syystä minä pidän rahani kuten teidänkin olisi pitänyt tehdä, ja sinunkin Smid vanhus, jos olisitte olleet yhtä älykkäitä kuin minä olen."

"Elä kitsastele, prinssi, kun goottien kunnia on kysymyksessä", Smid nauraen vastasi.

"Jos minä kultaa otan, niin maksan minä raudassa", Wulf vastasi osaksi paljastaen leveän ja pitkän miekkansa, jonka pahaa merkitsevät ruskeat täplät nähdessään nuorukaiset vetäytyivät etäämmälle. Koko seurue marssi tyhjään luentosaliin ja istuutui rauhallisesti etumaisille penkeille.

Hypatia parka! Ensin hän ajatteli jättää koko luennon sikseen — sitte aikoi hän lähettää noutamaan Orestesta — sitte nostattaa oppilaansa museon pyhyyttä puolustamaan. Mutta hänen ylpeytensä ja viisautensa antoi hänelle toisen neuvon. Jos hän vetäytyisi pois, olisi se sama kuin tunnustaa itsensä voitetuksi — häväistä filosofiaa — kadottaa kaikki vaikutusvalta epävarmoin ihmiisiin. Ei, hän menee

edelleen, uhmaa kaikkea, loukkauksia, väkivaltaakin. Vavisten ja kalpeana nousi hän puhujalavalle ja alkoi...

Hämmästykseseen ja mielipahakseen huomasi hän kuitenkin pian, että barbaariset kuulijat olivatkin hyvin säädylisiä. Lapsellisessa voitonriemussa ja ehkä myös siksi että tahtoi osoittaa halveksivansa vastustajaansa suomalla hänelle tilaisuutta menestykseen. Pelagia pyysi seuralaisiaan pysymään vaiti ja tarkkaavaisina ja hillitsi puolisen tuntia naurunhalua. Mutta sitte alkoi amaalin äänekäs hengitys valtavana kuorsauksina kaikua salissa. Kaksi kertaa oli Pelagia jo herättänyt hänet; mutta nyt nukkui hän itsekin yhtä makeasti. Toinen censori otti nyt järjestystä valvoakseen. Wulf vanhus ei ollut aina siitä asti kun Hypatia luentonsa aloitti, kääntänyt katsettaan pois hänestä ja neidon arka mieli sai uutta uskallusta kun hän näki miten älykkäinä ja vilpittömän tyytyväisinä nuo arpiset ja parrakkaat kasvot hänelle hymyilivät. Vähän väliä vanhus hyväksyen nyökäytti päätään ja paljon ennen kuin luento oli lopussa, huomasi Hypatia puhuvansa yksinomaan uudelle ihailijallensa.

Viimeinkin loppui luento ja peräpenkeillä istuneet oppilaat nousivat nopeasti paikoiltaan ja olivat iloisia kun pääsivät ehjin nahoin erilleen niin vaarallisista naapureista. He olivat lauhkeina asemaan mukautuneet eivätkä ollenkaan halunneet "nolata" häiritsijöitä, jotka heidät olivat niin perinpohjin nolanneet. Mutta sekä heidän että Hypatian hämmästyksiksi nousi Wulfkin paikoiltaan, asteli aivan puhujalavan eteen, veti esiin rahapussinsa ja laski sen Hypatian jalkojen juureen.

"Mitä tämä on?" Hypatia kysyi vähän peljästyen kun tuo jyrävä barbaari, jonkalaista hän ei koskaan ennen ollut nähnyt, lähestyi häntä.

"Maksu siitä, mitä tänään olen kuullut. Sinä olet sangen jalo nainen ja suokoon Freija sinulle arvoisesi miehen ja tehköön sinusta kuninkaitten äidin!"

Näin sanoen poistui Wulf seurueineen.

Julkinen tunnustus hänen kilpailijalleen ja vielä hänen silmänsä edessä! Pelagian teki mieli oikein vihata Wulfia.

Mutta olihan Wulf kuitenkin ainoa petturi. Muut gootit olivat yksimielisiä siitä, että Hypatia oli jotenkin hullu nainen, kun kulutti kauneutensa ja nuoruutensa puhuakseen aasinratsastajille. Ja Pelagia nousi muulinsa ja gootit hevostensa selkään vaeltaakseen riemukulussa jälleen kotiinsa.

Mutta Pelagian sydän oli voitonriemussakin surullinen. Oikea ja väärä olivat hänelle yhtä tuntemattomia käsitteitä kuin sadoille tuhansille muillekin barbaarille.

Hänen itsetajuntaan katsoen, ei hänellä ollut sielua enempää kuin muulillakaan, jolla hän ratsasti. Hän oli luonnostaan suuri kujeilija, iloinen, kekseliäs ja viisas, ja kun hänen kreikkalaista kauneudenaistiaan oli nuoruudesta asti järkiperaisesti kehitetty, oli hänestä tullut kieltämättä paras eläinnyttelijätär, tanssijatar ja soittajatar, joka tyydytti Aleksandrian teatterin ylellistä makua. Lapsuudestaan saakka oli hän elänyt vain huvitellakseen ja turhamaisuuttaan tyydyttääkseen, eikä kaivannut mitään muuta. Mutta hänen kiintymyksensä goottilaisen rakastajansa voimakkaaseen miehuuteen — taikka oikeammin sen kunnioitus — oli herättänyt hänessä uuden halun. Hän halusi pitää hänet luonaan — elää häntä varten — seurata häntä maailman loppuun vaikka rakastajansa häneen kyllästyisikin, kohtelisi häntä huonosti, hylkäisi hänet. Ja vähitellen olivat Wulfin ivapuheet saaneet hänet pelkäämään, että amaali ehkä sittekin hänet hylkäisi... mistä syystä, sitä hän ei osannut arvata. Mutta mitähän naisia nuo alrunat olivat, joista Wulf lauloi ja joista amaali ja hänen miehensä puhuivat aivan kuin olisivat ne olleet eivät ainoastaan häntä vaan heitä itseäänkin jalompia olentoja? Ja mitähän se oli, jonka Wulf oli Hypatiassa löytänyt ja joka oli tuon karkean ja jäykän soturivanhuksen taivuttanut hänen jalkojensa juureen ja saanut hänet antamaan Hypatialle julkisen tunnustuksen... Ei se ollutkaan vaikea arvata... Mutta miksi se teki Hypatian ja muut samanlaiset niin puoleensavetäviksi... Ja tuo pieni luonnonlapsi parka tuijotti hämillään outoihin kysymyksiin samoin kuin ehkä perhonen kummastelee kirjanlehteä, jolle se on lentänyt. Hän oli surullinen ja tyytymätön — ei kuitenkaan itseensä, sillä olihan hän täydellinen Pelagia — vaan toisten omituisiin päähänpistoihin. Miksi ei kukin tahtonut olla niin onnellinen kuin voi olla? Ja kenpä olisi paremmin tiennyt kuin hän, miten olla onnellinen ja saattaa muutkin onnellisiksi?

"Katsos tuota vanhaa munkkia tuolla katukäytävällä, Amalrik! Miksi hän noin minuun tuijottaa? Käske häntä menemään tiehensä."

Munkki, jota hän tarkoitti, oli kunnioitusta herättävä vanhus, valkopartainen ja miellyttävän näköinen. Tämä näytti sanat kuulleen sillä hän kääntyi säpsähtäen pois päin ja peittäen käsillään kasvonsa purskahti Pelagian hämmästyksiksi itkemään.

"Mitä hän moisella käytöksellään tarkoittaa? Tuo hänet heti luokseni! Tahdon tietää syyn", Pelagia huudahti tahtoen saada ajatuksillensa uuden suunnan.

Eräs gootti meni heti itkijän luo, joka vastustelematta tuli Pelagian muulin viereen.

"Miksi niin säädytön olit, että minun silmiäni edessä rupesit itkemään?" Pelagia kärsimättömästi tiuskasi.

Vanhus katsoi häneen surullisen hellästi ja vastasi hiljaa aivankuin ei olisi tahtonut muiden sanojansa kuulevan:

"Miten voisinkaan olla itkemättä kun näen niin kauniin olennon, kuin sinä olet, olevan ikuisesti helvetin tuleen tuomittu?"

"Helvetin tuleen?" Pelagia väristen kysyi. "Miksi?"

"Etkö sitte tiedä?" vanhus kysyi suruisen hämmästyneesti. "Oletko unhoittanut, mikä olet?"

"Minäkö? En ole karpäsellekään pahaa tehnyt?"

"Miksi niin peljästyneeltä näytät, rakkaani? Mitä sinä vanha lurjus olet hänelle sanonut?" sanoi amaali ja kohotti ruoskaansa.

"Oi, elä lyö häntä. Tule huomenna luokseni ja selitä minulle mitä sanoillasi tarkoitat."

"Ei, emme halua kattomme alle munkkeja tyhmiä naisiamme pelottelemaan. Tiehesi, mies, ja kiitä neitoa siitä, että pääset ehjin nahoin pakoon."

Amaali tarttui Pelagian muulin suitsiin ja kiiruhti edelleen jättäen vanhuksen surullisena tuijottamaan seurueen jälkeen.

Mutta nähtävästikään ei ihana syntinen ollut se, mikä munkki vanhuksen oli erämaasta tuonut hänelle näin vieraaseen ympäristöön. Toinnuttuaan muutamassa silmänräpäyksessä mielenliikutuksestaan hän näet kiiruhti museon ovelle ja pysähtyi sinne tarkastelemaan sieltä tulijoiden kasvoja. Luonnollisesti hän sai myös osansa nuorukaisten nokkaviisauksista.

"No, vanha kissa, minkälaista hiirtä nyt täällä kolon suulla vaanit?"

"Tuleppa sisään niin saamme nähdä eikö hiiri viiksiäsi kärvennä."

"Tässä on hiireni, hyvät herrat," vanhus vastasi hymyillen kumartaen kun kätensä Filammonin käsivarrelle laski ja näytti hämmästyneelle nuorukaiselle Arseniuksen miellyttävät piirteet ja taaksepäin kaareutuvan korkean otsan.

"Isäni!" huudahti Filammon jälleennäkemisen ensi huumauksessa, mutta sitte — hän oli jo kauan odottanut jotain tällaista kohtausta, mutta kun se nyt viimeinkin oli tapahtunut, hän valahti kuolon kalpeaksi. Oppilaat huomasivat hänen mielenliikutuksensa.

"Irti hänestä, sinä Vanha Heautontimorumenos! Hän kuuluu nyt meidän veljeskuntaamme. Munkille eivät pojat kuulu enempää kuin vaimotkaan. Hätistämmekö hänet pois sinua puolestasi, Filammon?"

"Elkäähän liiaksi komeilko, hyvät herrat; gootit ovat vielä kuuluvissa!" vastasi Filammon, joka jo oli oppinut miten nokkavia vastauksia oli annettava. Kun hän pelkäsi nuorten keikarien pistopuheita eikä tahtonut, että Arsenius, jota hän kunnioitti ja rakasti, joutuisi heidän pilansa esineeksi, veti hän vanhuksen hiljaa mukaansa ja läksi hänen rinnallaan vaieten astumaan katua ylös. Pelolla hän odotti mitä tuleman piti.

"Ja nuoko ovat ystäviäsi?"

"Taivas varjelkoon! Minulla ei ole muuta yhteistä moisten elukoiden kanssa kuin liha, veri ja paikka luentosalissa."

"Sen pakananaisenko?"

Kuten peloissaan olevat nuorukaiset tavallisesti tekevät, tarttui Filammonkin epätoivoisesti käsiksi itse asiaan vain siksi että hän pelkäsi Arseniuksen ottavan sen aivan tyyneesti puheeksi.

"Niin, sen pakananaisen. Luonnollisesti tapasit Kyrillon ennenkuin tänne tulit?"

"Tapasin, ja —"

"Ja sinulle", Filammon keskeytti, "on syötetty kaikki valheet, joita intohimot, typeruus ja kostonhalu voivat keksiä. Sinulle on kerrottu, että minä olen ristin jalkoihini tallannut — uhrannut kaikille pantheonin jumalille — ja ehkä vielä — (hän karahti tulipunaiseksi) — että olennoista puhtain, ja pyhin

— jota, ellei hän olisi se, mitä ihmiset pakanaksi nimittävät, kunnioitettaisiin pyhimysten kuningattarena — minkä hän ansaitseekin — että hän ja minä —."

Hän vaikenä.

"Olenko sanonut uskoneeni kaikki mitä ehkä olen kuullut?"

"Et — ja koska se kaikki on vain halpaa panettelua, ei siitä asiasta kannata enää puhua. En sillä tahdo sanoa, etten suurimmalla mielihyvällä vastaisi kaikkiin kysymyksiin, joita sinä, rakkain isäni, tahdot tehdä—."

"Olenko mitään kysynyt, lapseni?"

"Et. Voimme siis muutta mutkitta ruveta muusta puhumaan, —" ja hän rupesi innokkaasti kyselemään vanhukselta hänestä itsestään, Pambosta, ja jokaisesta Lauran asukkaasta. Pojan lohdutukseksi vastaili Arsenius kaikkeen herttaisesti ja yksityiskohtaisesti, vieläpä suvaitsi hymyilläkin, kun Filammon leikillisesti huomautti miten räikeitä vastakohtia Nitrian ja Sketiksen munkit olivat.

Arsenius oli kyllin viisas älytäkseen mitä tuossa sanatulvassa piili ja tietääkseen, että Filammonin vertaus oli ehkä aivan yhtä lähellä totuutta kuin Kyrillon ja Pietarin; mutta omista syistään vastasi hän vain hellällä katseella.

"Kasvanut olet, mutta näytät kuitenkin laihalta ja kalpealta, poikani."

"Opiskellut," Filammon selitti, "opiskellut. Keskiyön lamppua ei rankaisematta polteta. Palkkani on kuitenkin ollut runsas ja on tästä puoleen oleva vielä runsaampi."

"Toivokaamme sitä. Mutta ketä nuo gootit olivat, jotka äsken ohi kulkivat?"

"Ahaa, isäni!" Filammon huudahti. Hän oli iloinen aina kun sai vaihtaa keskustelunainetta, mutta samalla vähän levoton ja epäluuloinen, kun selvään huomasi että Arsenius oli päättänyt välttää käyntinsä varsinaisen tarkoituksen mainitsemista. "Sinä se siis olitkin, jonka tuolla kadun toisessa päässä näin pysähtyvän ja puhuttelevan Pelagiaa. Mitähän sanomista sinulla moiselle olenolle olikaan?"

"Jumala tiesi. Joku salainen myötätuntoisuus liikutti sydäntäni...
Lapsi parka! Mutta miten sinä tulit hänet tuntemaan?"

"Koko Aleksandria tuntee sen häpeämättömän kauhistuksen", sanoi eräs ääni heidän vieressään. Puhuja ei ollut kukaan muu kuin pikku kantaja, joka koko matkan oli seurannut ja tarkastellut heitä. Nyt hän ei enää jaksanut kauempaa hillitä kieltään. "Hyvä olisi monelle rikkaalle nuorukaiselle, ollut, ettei Mirjam olisi muutamana onnettoman päivänä tuonut häntä tänne Atheenasta."

"Mirjam?"

"Hän juuri, munkki. Ei se nimi kuulemma ole tuntematon palatseissa eikä orjamarkkinoilla."

"Muuan ilkeäsilmäinen juutalaisakkako?"

"Juutalainen hän on, kuten nimestäkin jo voinette päättää. Mitä hänen silmiinsä tulee, niin pidän niitä tai pidin niitä, sillä hänen vääryyttä kärsineen kansansa on fanaattinen roskajoukkonne aikoja sitte karkoittanut Aleksandriasta — samalla kertaa jumalaisina ja demoonisina, nimittäköötppä kurjat, taikauskaiset munkit niitä miksi tahansa."

"Mutta miten sinä poikani tunnet tuon Pelagian. Hänen seuransa ei ole sinulle sopiva."

Filammon kertoi peittelemättä matkastansa Niilillä ja Pelagian kutsusta.

"Ethän toki hänen luoksensa mennyt?"

"Taivas varjelkoon Hypatian oppilasta sillä tavoin alentamasta itseään!"

Arsenius pudisti surullisena päätään.

"Et kai olisi toivonut minun sinne menneen?"

"En poikani. Mutta kauanko sitte olet oppinut itseäsi Hypatian oppilaaksi nimittämään ja pitämään sitä itsensä alentamisena jos menee syntisimmän luo, kun on toivoa että siten ehkä voisit tuoda kadotetun lampaan takaisin Hyvän Paimenen helmaan? Joka tapauksessa olet kuitenkin liian nuori sellaiseen tekoon — ja epäilemättä tahtoi hän vietellä sinut."

"Sitä en usko. Hän näytti hyvin hämmästyvän kun puhuin atheenalaista kreikkaa ja sanoin olevani Atheenasta."

"Milloin hän itse tuli Atheenasta?" Arsenius hetkisen vaiettuaan kysyi. "Tietääkö ken?"

"Hetki sen jälkeen kuin barbaarit Atheenan ryöstivät", ehätti kantaja, joka jotain salaisuutta vainuten puikkelehti ja vilkuili ympärilleen kuin hermostunut papukaija. "Se vanha rouva toi hänet tänne samalla kertaa kuin laivalastillisen vangiksi otettuja poikia ja tyttöjä."

"Aika sopii... Voiko tuota Mirjamia saada tavata?"

"Viisas ja kohtelias kysymys, joka munkille erinomaisesti sopii. Etkö tiedä että Kyrillos jo neljä kuukautta sitte ajoi kaikki juutalaiset pois kaupungista?"

"Todellakin, todellakin... Voi," vanhus itseksensä puhui, "miten tietämättömiä tämän maailman mahtavat ovat omasta voimastaan! He liikauttavat välinpitämättömästi sormeaan ja unhoittavat, että tuo sormi voi murhata sadottain olentoja, joiden nimet heille ovat tuntemattomat — mutta joista jokainen on Jumalan silmien edessä yhtä kallisarvoinen kuin Kyrillos itse."

"Miten asiat oikeastaan ovat, isäni?" Filammon kysyi. "Tuo nainen näyttää mieltäsi kovin liikuttavan..."

"Ja hän on Mirjamin orja?"

"Jo neljä vuotta sitte antoi Mirjam hänelle vapauden," kantaja sanoi. "Se hyvä rouva näki hyväksi — syistä, jotka itsestään kai ovat aivan erinomaisia, mutta filosofille kuitenkin sangen epäselviä — laskea hänet vapaaksi Aleksandrian yhdyskuntaan, etsimään kenen hän saisi niellä."

"Jumala häntä auttakoon! Ja sinä olet aivan varma ettei Mirjam ole Aleksandriassa?"

Kantaja punastui ja samoin Filammon, mutta hän muisti lupauksensa ja vaiken.

"Molemmat te tiedätte jotain hänestä, huomaan. Vanhaa valtiomiestä ette voi pettää, herrani, vaikka hän onkin nyt köyhä munkki", Arsenius puhui kääntyen käskevän näköisenä kantajaan. "Jos näet hyväksi kertoa minulle kaikki mitä tiedät, lupaan ettet sinä eikä hän tule luottamuksessa minuun tappiolle joutumaan. Päinvastaisessa tapauksessa minä kyllä keksin keinot, millä vaimo löytää."

Molemmat vaikenivat.

"Filammon poikani! Oletko sinäkin liitossa minua — ei minua, vaan itseäsi vastaan, harhaan joutunut poika raukkani?"

"Itseäni vastaan?"

"Niin sanoin. Mutta jollet minuun voi luottaa, en minäkään voi sinuun luottaa."

"Olen antanut lupaukseni."

"Ja minä, herra valtiomies, tai munkki, tai molemmat tai ei kumpikaan, minä olen vannonut, kuolemattomien jumalien kautta!" kantaja sanoi hyvin mahtipontisesti.

Arsenius mietti.

"Jotkut ovat sitä mieltä, että vala, joka on vannottu epäjumalan kautta, mikä ei ole mitään, ei oikeastaan olekaan mikään vala. Minä en kuitenkaan ole sitä mieltä. Jos sinä pidät valasi rikkomista syntinä, niin on se sinulle synti! Ja sinulle, poika parkani, on lupauksesi pyhä, olitpa sen antanut vaikka Judas Iskariotille itselleen. Mutta kuulkaahan! Eikö joku teistä voisi vaimolta itseltään kysymällä vapautua sen verran lupauksestaan, että kykenisi hankkimaan minulle tilaisuuden päästä hänen puheilleen? Kertokaa hänelle — jos hän nimittäin on Aleksandriassa, minkä Jumala suokoon — — kaikki mitä tässä olemme puhelleet ja sanokaa että Arsenius, jonka nimen hän kyllä tuntee, vannoi kristillisen uskonsa kautta, ettei hän vahingoita eikä ilmaise häntä. Tahdotteko sen tehdä?"

"Arsenius", pikku kantaja huudahti kasvoillaan kunnioituksen ja säälin ilme.

Vanhus hymyili.

"Niin, Arsenius, jota ennen keisarien isäksi nimitettiin. Mirjamkin on siihen nimeen luottava."

"Minä menen heti paikalla, herra; minä lennän!" ja pikku mies riensi tiehensä.

"Mies paha unhoittaa," Arsenius myhäillen virkkoi, "miten paljon hän jo on ilmaissut ja miten helppoa nyt olisi seurata häntä sen vanhan akan pesään... Filammon poikani... Monta kyyneltä on minun vielä vuodatettava sinun vuoksesi... mutta se täytyy jättää vähän tuonemmaksi. Olen saanut nyt sinut turvaan!" vanhus jatkoi puristaen Filammonin käsivartta. "Ethän jätä vanhaa isä raukkaasi? Ethän jätä minua sen pakananaisen vuoksi?"

"Lupaam jääda luoksesi, jos — jos et tee vääryyttä hänelle."

"En puhu pahaa kenestäkään, enkä syytä ketään muuta kuin itseäni. En sano ainoatakaan kovaa sanaa sinulle, poika parkani. Mutta kuulehan nyt! Sinä tiedät olevasi Atheenasta kotoisin. Tiedätkö myöskin että minä sinut sieltä tänne toin?"

"Sinäkö?"

"Minä, poikani! Mutta tuotuani sinut Lauraan pidin parhaana, ettet jalosukuisena poikana saisi koko asiasta mitään tietää. Mutta sano minulle, muistatko äitiäsi tai isääsi, sisartasi tai veljeäsi, tai jotain kodistasi Atheenassa?"

"En."

"Jumalan kiitos! Mutta Filammon, jos sinulla olisi ollut sisar — no, no, hiljaa! — Ja jos — minä vain sanon jos —"

"Sisar!" Filammon keskeytti. "Pelagia?"

"Siitä Jumala varjelkoon, poikani. Mutta sisar sinulla kerran oli — näytti olevan noin kolme vuotta vanhempi sinua."

"Mitä? Tunsitko hänet?"

"Vain kerran hänet näin — eräänä surullisena päivänä. — Teitä lapsi parkoja! En tahdo saattaa mieltäsi murheelliseksi kertomalla missä ja miten teidät näin."

"Mutta miksi et tuonut häntä kanssasi tänne? Eihän liene sinulla ollut sydäntä eroittaa meitä toisistamme?"

"Voi, poikani! Mitä oikeutta munkki vanhuksella oli kauniiseen nuoreen tyttöön? Ja vaikka olisin askeleen uskaltanutkin, olisi se kuitenkin ollut mahdoton. Oli toisia, minua rikkaampia, joiden himokkaille pyyteille hänen nuoruutensa ja kauneutensa näytti olevan kallisarvoinen saalis. Nähdessäni hänet viimeisen kerran, oli hän erään vanhan juutalaisnaisen seurassa. Taivas suokoon, että tuo Mirjam olisi juuri se nainen."

"Ja minulla on sisar!" Filammon huudahti silmät kyynelissä. "Meidän täytyy hänet löytää! Autathan sinä minua? — Nyt — heti paikalla! Muuta ei tästä puoleen kannata ajatella, ei puhua, ei tehdä, ennenkuin hänet olemme löytäneet!"

"Oi poikani, poikani! Parempi, parempi ehkä olisi jättää hänet Jumalan käsiin! Entä jos hän on kuollut? Se tieto tuottaisi sinulle vain hyödytöntä surua. Ja entä jos — suokoon Jumala, ettei niin olisi — entä jos hänellä olisi vain nimi enää jälellä ja hän olisi hukkunut syntisiin iloihin? —"

"Me hänet pelastaisimme tai kuolisimme häntä pelastaessamme! Eikö se minulle riitä että hän on minun sisareni."

Arsenius pudisti päätänsä. Ei hän käsittänyt minkä oudon valon, minkä lämmön hänen sanansa olivat nuoreen sydämeen valaneet... "Sisar!" Mikähän salaperäinen voima piilikään tuossa koruttomassa sanassa, kun se sai Filammonin sydämen niin hurjasti sykkimään ja aivot niin kiihkeästi toimimaan? Sisar — se ei ollut vain ystävä, lähimmäinen, auttaja, jonka Jumala itse oli hänelle lahjoittanut ja jonka rakastamisesta ei kukaan, eivät edes munkitkaan voineet häntä moittia. Se ei ollut vain hento, heikko, kaunis olento — sillä kaunis hänen luonnollisesti täytyi olla, — jota hän saisi helliä, ohjata, auttaa, vapauttaa, jonka puolesta hän saisi kuollakin ja kuolla ilolla! Ei — paljon enempi sisälsi tuo pyhä sana. Nuo vaillinaiset aavistukset asiain oikeasta tilasta olivat liian nopeasti hänen ajatuksissaan välähtäneet häiritäkseen sellaista tunteitten tulvaa, mikä hänet nyt oli vallannut. Arseniuksen viittaukset sisaren syntisestä ja vaaranalaisesta tilastakin oli hän kuullut vain toisella korvalla, tai ei ollenkaan. Itse tuolla sanalla oli hänelle oma merkityksensä; sillä oli oma vaikutuksensa tuohon isättömään ja äidittömään löytölapseen, se kun ensi kerran avasi hänen silmänsä näkemään miten syvä, katoomaton, taivaallinen todellisuus sellaiseen sukulaisuuteen sisältyi... Sisar! — samaa lihaa ja verta kuin hänkin — samasta äidistä syntynyt — hänen, hänen ikuisesti! Miten sisällyksettömiltä ja katoavaisilta tuntuivatkaan hänestä nyt kaikki nuo "henkiset" sukulaisuudet, jotka ihmisen huikentelevainen mielikuvitus ja oikullinen tahto oli keksinyt! Arsenius — Pambo — itse Hypatia — mitä he nyt olivat hänelle?

Kysymyksessä oli nyt todellinen sukulaisuussuhde... Sisar! Kannattiko muusta koko maan päällä huolehtia?

"Ja hän oli Ateenassa samaan aikaan kuin Pelagia", Filammon viimein virkkoi — "ehkä tunsikin hänet —. Mennään heti Pelagian luo."

"Taivaan tähden!" Arsenius huudahti. "Meidän täytyy odottaa ainakin siksi kuin olemme saaneet Mirjamin vastauksen."

"Voinhan odotellessamme ainakin hänen asuntonsa minulle neuvoa, että voit itse mennä hänen luokseen milloin tahdot. Minä en pyydä päästä mukaan. Tule! Minusta tuntuu aivan siltä kuin riippuisi sisareni löytäminen jollain tavoin Pelagiasta. Jollen minä olisi tavannut häntä kadulla, en ehkä koskaan olisi saanut kuulla, että minulla on sisar. Jos hän kerran oli Mirjamin seurassa täytyy Pelagian hänet tuntea — ehkä hän on juuri nyt Pelagian luona!"

Arseniuksella oli painavat syynsä epäilläksensä Filammonin olevan liiaksikin oikeassa. Hän suostui kuitenkin nuorukaisen innokkaiseen pyyntöihin ja läksi hänen rinnallaan astelemaan tanssijattaren asuntoa kohti.

He olivat jo melkein portin edustalla, kun kiireiset askeleet heidän takanaan ja äänet, jotka huusivat heitä nimeltään, saivat heidät katsahtamaan taakseen. Ja kenpä siellä tulikaan ellei Pietari esilukija seurassaan parvi munkkeja. Arseniukselle näytti kohtausta olevan yhtä vastenmielinen kuin Filammonillekin.

Filammonin ensimmäinen ajatus oli pujahtaa pakoon ja Arseniuksellakin näytti oheen sama aikomus tarttuessaan toverinsa käsivarteen.

"Ei!" nuorukainen ajatteli. "Enkö ole vapaa mies ja filosofi?"

Pyörähtäen tulijoihin päin jäi hän odottamaan vihollisiaan.

"Ahaa, nuori luopio! Olette siis löytänyt hänet, kunnianarvoisa, huonosti kohdeltu herrani. Jumalalle kiitos näin pikaisesta menestyksestä!"

"Hyvä ystävä," Arsenius värjäjäväällä äänellä kysyi, "mikä sinut tänne tuo?"

"Enhän toki voinut jättää teidän pyhyttänne turvatta tuon katalan nuorukaisen ja hänen turmeltuneitten toveriensa solvausten ja raakuuksien esineeksi. Olemme seurailleet teitä koko aamun sydän täynnä nöyrää levottomuutta."

"Suuret kiitokset, mutta huolenpitonne on nyt kuitenkin tarpeeton. Poikani tässä, jolta olen vain hellyyttä saanut osakseni, ja jonka toden teolla luulen olevan viattomamman kuin puheistanne voisi luulla, aikoo kaikessa rauhassa liittyä jälleen seuraani. Vai kuinka Filammon?"

"Voi isäni," Filammon väkinäisesti sai sanotuksi "uskaltanenkokohan puhua suoraan — mutta minä en voi seuraasi liittyä."

"Et voi?"

"Minä vannoin etten ennen astuisi sen kynnyksen yli, kuin —"

"Mutta Kyrillos pyytää. Hän todella pyysi minua vakuuttamaan sinulle, että hän on valmis ottamaan sinut jälleen pojakseen ja anteeksi antamaan ja unhoittamaan kaikki entiset."

"Antamaan anteeksi ja unhoittamaan? Se kai on minun asiani eikä hänen. Tahtooko hän puolustaa minua tuota tyrannia ja hänen joukkuettansa vastaan? Tahtooko hän julkisesti julistaa, että olen viaton ja vainottu mies, että minua on syyttä lyöty ja pakoitettu poistumaan kun hänen omia käskyjään täytin? Siksi kuin hän on sen tehnyt, en unhoita olevani vapaa mies."

"Vapaa mies?" Pietari virkkoi ilkeästi virnistäen. "Siinäpä se temppu onkin, kopea nulikka. Siihen tarvitaan pätevämpiä todistuksia kuin tuo komea filosofin vaippa ja nuo käherretyt kiharat, jotka viime tapaamastamme olet itsellesi hankkinut."

"Tarvitaanko todistuksia?"

Arsenius pyysi kädenliikkeellä Pietaria vaikenemaan.

"Ei auta. Kuten jo teille selitin, ei muuta keinoa enää ole jällellä. Häpeän, jos siinä sitte häpeämistä onkaan, saa siitä kantaa tämä onneton nuorukainen, jonka paatumus meidät siihen keinoon pakottaa."

"Herran tähden sääli minua!" vanhus huudahti vetäen Pietaria syrjään.

Filammon seiso i hämmästyneenä. Hän kuohui kiukusta, mutta samalla häntä painoi epämääräinen pelko.

"Enkö ole sinulle jo monen monet kerrat sanonut, etten voi ketään kristittyä orjakseni nimittää — kaikkein vähemmän häntä, hengellistä poikaani?"

"Kunnioitettavin herrani, vain hellyytenne ja armeliaisuutenne voittaa teidän intonne. Mutta eikö pyhä patriarkkakin vakuuttanut teille, että epäilyksenne ovat aivan perusteettomat. Vai luuletteko, ettei hänestä ja minusta orjuus sellaisenaan olisi yhtä hyljättävä kuin teistä? Taivas varjelkoon! Mutta kun kuolematon sielu on vaarassa, kun kadotettu lammas on tuotava takaisin paimenensa luo niin ette kai silloin jättäne käyttämättä oikeuksia, jotka laki teille myöntää pelastaaksenne siten kalliin aarteen, joka teidän hoitoon on uskottu? Voiko vakuuttavampaa todistusta ajatella kuin se minkä tänä aamuna hänen pyhyydeltään kuulimme? Kristityn tulee omantunnon vuoksi totella tämän maailman lakeja vaikka hän ei niitä sellaisinaan hyväksyisikään eikä tunnustaisi niiden pätevyyttä. Samoin täytyy olla hänelle sallittua käyttää hyväksensä noiden samojen lakien myöntämiä etuja, jos hän sen kautta voi edistää Jumalan kunnioittamista!"

Silmät kyynelöiden Arsenius yhä epäröi, mutta Filammon itse lopetti väittelyn.

"Mikä on kaiken tämän tarkoituksena? Oletko sinäkin samassa liitossa minua vastaan? Puhu Arsenius!"

"Se on kaiken tämän tarkoituksena, sinä sokea syntinen," Pietari huudahti, "että sinä olet lain mukaan Arseniuksen orja, jonka hän laillisesti rahalla osti Ravennan kaupungissa. Ja sitäkin tämä merkitsee, että hänellä on valta — jota hän toivoakseni sinut pelastaakseen käyttääkin — pakoittaa sinut seuraamaan häntä."

Filammon, silmät uhmaa säkenöiden, peräytyi käytävän toiselle puolen... Orja! Taivas musteni hänen silmissään... Voi, jos Hypatia ei saisi tietoa hänen häpeästään!... Mutta se oli mahdotonta, se oli liian kamalaa ollakseen totta.

"Sinä valehtelet!" hän karjasi. "Olen jalosukuinen poika. Arsenius sen omin huulin juuri äsken minulle sanoi!"

"Vaikka; mutta hän osti sinut — osti sinut julkisilla orjamarkkinoilla ja sen voi hän näyttää toteen."

"Kuule minua, kuule minua poikani!" vanhus huudahti juosten häntä kohti.

Filammon raivoissaan käsitti väärin hänen liikkeensä ja tyrkkäsi hänet rajusti luotaan.

"Poikasi? — Orjasi! Elä häpäise pojan nimeä käyttämällä sitä minusta. — Niin, herrani; orjasi ruumiillisesti; mutta en sielultani! Sitokaa vain minut — raastakaa pakolainen kotiinsa — pieskää häntä — merkitkää hänet polttoraudalla — kahlehtikaa hänet polkumyllyyn jos voitte. Mutta sellaisenkin varalta on vapaalla sydämellä keinonsa. Jollette anna minun filosofina elää, niin saatte nähdä minun filosofina kuolevan!"

"Ottakaa nulikka kiinni, veljet!" Pietari huudahti.

Arsenius ei kyennyt liittymään kummankaan puolelle. Hän peitti kasvonsa käsiinsä ja purskahti itkemään.

"Roistot!" Filammon karjasi. "Elävänä ette minua kiinni ota niin kauan kuin minulla vielä on kynnet ja hampaat jälellä. Kohdelkaa vain minua kuin eläintä niin puolustaudunkin minä kuin eläin."

"Pois tieltä, räyhääjät! Tietä prefektille. Mitä te akkamaiset munkit täällä rähisette?" kuulivat he takanansa käskettävän. Väkijoukko jakaantui ja sieltä tulivat Oresteen apparitorit ja heidän perässään Orestes itse täydessä virkapuvussa.

Uusi toivo välähti äkkiä Filammonin mieleen ja samassa hän jo oli tunkeutunut väkijoukon läpi ja hypännyt prefektin vaunuihin.

"Olen vapaasyntyinen atheenalainen ja nuo munkit aikovat väkisin viedä minut takaisin orjuuteen. Minä pyydän teidän suojelusta."

"Sen saat, komea nuorukaiseni, olitpa sitte oikeassa tai väärässä. Kautta taivaan, sinä olet munkiksi liian uhkea. Mikä teillä roistoilla on mielessä, kun koetatte vapaata miestä orjaksi raastaa? Eikö se jo teille riitä, että panette lukkojen taa kaikki tyttöhupsut, jotka saatte narratuiksi; vieläkö teidän pitäisi —"

"Teidän ylhäisyytenne, täällä on hänen herransa, joka voi vannoa ostaneensa hänet."

"Kyllä hän on valmis vannomaan mitä tahansa Jumalan kunniaksi. Pois tieltä! Varo itseäsi, sinä suuri roisto siellä, etten vain saa sinua kädälälautaan. Sinä olet jo pitkät ajat ollut mustassa kirjassani! Tiehesi!"

"Hänen herransa vaatii roomalaisena itselleen oikeuksia, jotka laki hänelle myöntää", Pietari sanoi työntäen Arseniusta esiin.

"Jos hän on roomalainen, esittäköön vaatimuksensa laillisessa muodossa huomenna virastossani. Mutta minä huomautan teille, vanhus, että ennenkuin kaupan otan käsiteltäväkseni, minä vaadin todistukset kansallisuudestanne."

"Sitä ei laki määrää", Pietari intti.

"Iske tuo mies kumoon, apparitori!"

Tämän käskyn kuultuaan Pietari hävisi ja pahaa ennustava murina kuului munkkijoukosta.

"Mitä minun nyt on tehtävä, jalo herra?" Filammon kysyi.

"Mitä vain haluat huomispäivän kolmanteen hetkeen asti — jos olet niin pähkähullu, että silloin saavut virastooni. Minusta olisi parasta, että nyrkeilläsi raivaat tien itsellesi tuon roskajoukon läpi ja juokset sitte henkesi edestä."

Näin sanoen Orestes läksi edelleen ajamaan.

Filammon huomasi neuvon hyväksi ja teki työtä käskettyä. Seuraavassa tuokiossa hän jo juosta vilisti suoraa päätä Pelagian talon porttia kohti, tusinan verran munkkeja kintereillään.

Onneksi ulkoportti, mistä gootit juuri olivat ulos tulleet, oli vielä auki; mutta sisäportti, joka johti pihaan, oli kiinni. Hän koetti työntää sitä auki, mutta turhaan. Oikeanpuoleisessa seinässä oli avonainen ovi; hän hyökkäsi siitä sisään, juoksi useiden pihattojen läpi ja joutui suoraan Wulfin ja Smidin syliin, jotka todellisten soturien tapaan olivat siellä itse riisumassa ja ruokkimassa hevostiaan.

"Kautta isäini sielujen!" Smid huudahti. "Tuossahan se nuori munkkimme lentää takaisin syliimme! Mikä sinut, kiharapäinen poikani, moisella kiireellä tänne toi?"

"Pelastakaa minut noiden roikaleiden kynsistä!"

Filammon sanoi viitaten munkkeihin, jotka ovella pälyivät.

Wulf näytti silmänräpäyksessä ymmärtävän asian. Hän tempasi raskaan ruoskan kouraansa, hyökkäsi vihollisen kimppuun ja muutamalla hurjalla huimauksella puhdisti ovikäytävän vainoojista. Lukittuaan oven palasi hän takaisin toisten luo.

Filammon rupesi selittämään ja kiittelemään, mutta Smid keskeytti hänet.

"Kaikkeaa vielä, nuori mies, sinä olet meidän vieraamme nyt. Käy sisään, olet yhtä tervetullut nyt kuin muulloinkin olisit ollut. Siinä näet mikä siitä seuraa, kun ensin karkaat meidän seurastamme."

"Et näy paljon voittaneen vaihtaessasi meidät munkkiseuraan," Wulf vanhus puhui. "Tule sisätietä kattomme alle. Smid käy ajamassa nuo munkit pois porttikäytävästä."

Ryskytettyään hetkisen turhaan portteja oli joukkio jo seurannut Pietarin hätäisiä pyyntöjä. Tämä oli selittänyt, että jos nuo pirut ihmisten hahmossa kerran käyvät heidän kimppuunsa, niin eivät ne jätä ainoatakaan kristittyä henkiin koko Aleksandriassa. Sen vuoksi päätettiin jättää vain muutamia vartioimaan Filammonin ulostuloa ja muut, kiukuissaan saaliinsa menettämisestä käänsivät vihansa vimman prefektiä vastaan. He liittyivät toveriensa pääjoukkoon, joka ilkitöihin valmiina yhä parveili prefektin vaunujen ympärillä.

Turhaan koetti avuton kansan paimen ajaa edelleen. Apparitorit olivat peloissaan ja epäröivät ja ilman heidän apuaan oli mahdotonta pakoittaa hevostia tuon ihmismuurin läpi, jossa heiluvat nyrkit ja hulmuavat parrat olivat joka taholla vastassa. Asema näytti toden teolla käyvän uhkaavaksi.

"Nitrian sydämikkäimpiä roistoja, teidän ylhäisyytenne," eräs vartijoista kuiskasi kasvot kalpeina. "Ainakin pari sataa. Aivan varmaan sama joukkue, joka äskettäin Diosburon murhasi."

"Jos te pyhät veljeni, ette aijo sallia minun eteenpäin päästä," Orestes puhui, koettaen näyttää tyyneksi, "niin en kai rikkone

kirkkokuria jos käännyin takaisin. Jättäkää hevoset rauhaan. Mitä Jumalan nimessä te tahdotte?"

"Luuletko meidän Hierakaan unhoittaneen?" ääni joukosta huusi. Samassa alkoi kuulua huuto toisensa perään ja joukko, melustaan rohkaistuneena rupesi peittelemättä uhkailemaan.

"Kostakaa Hierakas, siunattu marttyyri!" "Kostakaa kirkon kärsimät vääryydet!" "Alas pakanoiden, juutalaisten ja barbaarien suosija!" "Alas Hypatian suosikki!" "Tyranni!" "Teurastaja!"

Tämä viimeinen arvonimi sattui niin joukon hienoon makuun, että samassa kajahti huuto "tappakaa teurastaja!" ja muuan raivoisa munkki yritti kiivetä vaunuihin. Eräs henkivartijoista sysäsi hänet alas; mutta samassa oli hän itekin maassa. Munkit tulivat yhä lähemmäksi. Vartijat, jotka huomasivat vihollisia olevan kymmenen yhtä vastaan, heittivät kiireimmän kautta aseensa pois ja pötkivät pakoon. Seuraavassa tuokiassa olisi Hypatian ja jumalien toivo ollut ikuisesti mennyttä kalua, ja Aleksandria olisi menettänyt hallitsijansa, joka oli hienoimmin sivistynyt mies Välimeren eteläpuolella, ellei apu olisi odottamatta tullut. Mutta kuka ja mikä oli vaarassa siitä ennätämme saada tuonnempana kuulla.

2 Luku.

VALON VÄLÄHDYS.

Viimeinen sinertävä viiru Sardinian mantereesta häipyi nopeasti luoteiseen taivaanrantaan ja tasainen tuuli keinutteli Heraklianuksen laivaston jäännöksiä epätoivoisella kotimatalla Afrikan rantoja kohti. Sininen taivas oli pilvetön ja kimaltelevilla laineilla paistoi ylt'ympäriinsä valkoisia purjeita. Ne näyttivät nyt häpeätä ja pettymystä, kauhua ja tuskaa kuljettaessaan yhtä iloisilta kuin vajaa kuukausi sitte, jolloin ne vain rajattomia toiveita ja hurjaa uskallusta eteenpäin kiidättivät. Kenpä voisi mitata sen kurjuuden, joka tuohon pakomatkaan liittyi?... Ja kuitenkin oli se vain vähemmän tunnettu ja jokapäiväisin tuon murheen ajan murhenäytelmistä, vain vähäpätöinen korahdus siinä hirveässä kuolonkampailussa, joka Lännen Babylonista loppua teki. Sen aika oli tullut... Kuten Pyhä Johannes ilmestyksessään oli ennustanut, se kypsyi tuskassa ja vaivassa hyvin ansaittuun tuomioonsa. Ylellisyyden avulla se oli kansoja hirmuvaltansa alla pitänyt, perustanut voimansa petettyjen orjiensa eläimellisiin taipumuksiin. Mutta se oli pettänyt itseänsä vielä enemmän kuin orjiensa. Katkerasti se sai kokea, etteivät sen maalliset vasallikuninkaat olleetkaan antaneet valtaa ja voimia sille itselleen, vaan tuolle salaperäiselle pedolle, johon sen valtiomahti oli perustettu. Heidän julmuudestaan ja nautinnonhimostaan, jota Rooma itse oli niin ovelasti heissä kiihoittanut, tulikin sen kirous ja häviö... Pyhimysten verestä juopuneena, itserakkautensa ja kateutensa sokaisemana se ei älynnyt että se oli vuosisatojen kuluessa keskuudestaan hävittänyt kaiken jalon, puhdistavan, uudesta synnyttävän, kaiken jumalaisen. Se oli nyt raihmainen ja vanhuuden höperö, jokaisen uuden seikkailijan helppo saalis, omien orjiensa orja... "Ja maalliset kuninkaat, jotka hänen kanssaan olivat syntiä tehneet, vihasivat porttoa ja tekivät hänet autioksi ja paljaaksi ja söivät hänen lihansa ja polttivat hänet tulella."... Kaikkiällä aistillisuutta, hajaannusta, vihaa, petosta, julmuutta, epävarmuutta ja pelkoa... Jumalan vihan malja valui yli äyräittänsä... Mikä on kaiken tämän loppu oleva, kysyi kukin toiseltaan ja sai vastaukseksi aina "parempi on kuolla kuin elää."

Oli kuitenkin yksi laiva tuossa surullisessa laivastossa, jossa vallitsi rauha keskellä häpeää ja kauhua, keskellä haavoitettujen valituksia ja nälkäisten huokauksia, keskellä sulaa epätoivoa. Suuret kolmi- ja nelisoutuiset laivat sivuuttivat paon kiireessä hitaat kuljetuslaivat vähääkään välittämättä vaikka jättivätkin suurimman osan tovereistaan jälkijättöinä turvattomiksi. Ainoastaan yhdestä pienestä kalastaja-aluksesta ei kuulunut kirouksia ja sadatteluja, kun nuo suuret alukset sen sivuuttivat. Toinen toisensa perästä niitä pohjoiselta ulapalta ilmestyi. Ne olivat kuin satajalkaisia merihirviöitä, jotka kuin pelosta olisivat ähkyneet ja värisseet joka kerta kun aivot loiskahtaen veteen iskivät. Niiden mahtavat kyljet halkoivat kohisten laineita ja niiden keuloista gorgo tai kimeera, norsu tai villisika tuijotti kuparisine silmineen Afrikan rannikkoa kohti aivankuin nekin, samoinkuin ihmisetkin, joita ne kuljettivat, eivät olisi mitään muuta kuin pikaista pakoa ajatelleet. Toinen toisensa jälkeen riensivät ne ohi ja tuon tuostakin kajahti niiden perästä huuto, joka sai kaikkien sydämet jähmettymään: keisarin neapelilainen laivasto ajaa takaa täyttä vauhtia... Ja pienen aluksen väki katsoi äänettömänä ja vakavana vanhan prefektin äänettömiin kasvoihin ja Victoria näki hänen värisevän ja kääntävän katseensa muualle... Ja Victoria nousi puhumaan karkeille sotureille kuin jumalatar ja huusi korkealla äänellä:

"Jumala omiansa varjelee!" Ja he uskoivat häntä ja olivat ääneti.

Niin kului monta päivää ja monta laivaa sivuutti venhosen. Lopuksi olivat hitaat kuljetuslaivatkin jättäneet jälkeensä tuon purren, joka pyrki eteenpäin vain yhden nelikulmaisen purjeen avulla, ja se oli

nyt yksin meren ulapalla.

Mutta missä oli Rafael Aben-Ezra?

Hän istui Branin pää polviensa välissä venheen keulaan laaditun tilapäisen katoksen edustalla, joka suojeli haavoitettuja auringolta ja tyrskyiltä. Siinä istuessaan hän kuuli Victorian ja tämän veljen äänet, kun he kuni palvelevat enkelit antoivat sairaille hoivaa tai lukivat heille taivaallisen toivon ja lohdutuksen sanoja — mihin hänen koditon sydämensä ei tuntenut osalla olevansa.

"Niin totta kuin elän, vaihtaisin mielelläni paikkaa noiden raajarikkoisten renttujen kanssa, jos vain tuo ääni tuollaisia sanoja minulle puhuisi — ja minä niitä uskoisin."

Ja hän syventyi jälleen kädessään olevan käsikirjoituksen tutkimiseen.

* * * * *

"No niin," huokasi hän itsekseen hetkisen kuluttua. "Onhan tämä ainakin imartelevin ellen sanoisi toiverikkain käsitys meidän tarkoituksestamme, mitä olen tavannut aina siitä saakka kun hylkäsin imettäjäni uskon että Davidin siemen on määrätty maailmaa hallitsemaan ja perustamaan Jerusalemiin uuden Rooman valtakunnan, joka on kuitenkin oleva nykyistä pahempi, sillä siellä yhtyisivät hirmuvaltaan ja rosvoamiseen vielä taikauskon ja tekopyhyiden perkeleet."

Käsi laskeutui hänen olalleen ja ääni kysyi:

"Missä niin toivorikas tulevaisuus odottaa?"

"Ah, kenraali!" Rafael puhui vanhukseen katsahtaen. "Tänään saan minä panna kaiken keittotaitoni liikkeelle, sillä ruokatavarat eivät ole juuri runsaat. Jos emme viime yönä olisi onnistuneet peijaamaan sitä haikalaa pyydykseemme; olisi minun täytynyt keittää lihavan dekurio ystäväni suuret saappaat."

"Lihava soppa niistä varmaan olisi tullutkin teidän taikakätenne valmistamina."

"Kieltämättä on lohduttavaa huomata sittekin oppineensa jotain hyödyllistä Aleksandriassa! Menenkin siksi nyt heti taitoani koettamaan."

"Sanokaa minulle kuitenkin ensin, mistä toivorikkaista unelmista äsken kuulin teidän itseksenne juttelevan"

"Kiertelemättä sanoakseni — ellette virka siitä mitään pojallenne ettekä tyttärellenne ettekä katso minun millään tavoin muuttaneen mieltä — tutkin Paulus Tarsolaisen käsitystä meidän jäykkäniskaisen kansamme historiasta ja tarkoituksesta. Katsokaapa, mitä tyttärenne on saanut minut lukemaan."

Hän näytti heprealaisepistolana käsikirjoitusta.

"Se on kurjaa kreikankieliä; mutta järkevää filosofiaa, sitä en voi kieltää. Minun mielipiteeni mukaan — jos mielipiteeni tässä asiassa on jonkin arvoinen — tuntee hän Platonin paremmin kuin Aleksandrian rouvat ja herrat yhteensä."

"Olen yksinkertainen soturi, enkä kykene sellaisia asioita arvostelemaan. Tunsiko hän Platonin tai ei, sitä en tiedä; mutta sen tiedän varmaan, että hän tuntee Jumalan."

"No, no, ei niin kiirettä", Rafael hymyillen virkkoi. "Ette ehkä tiedä, että viimeiset kymmenen vuotta olen elänyt ihmisten parissa, jotka myöskin väittävät Jumalan tuntevansa."

"Augustuskin vietti kymmenen elämänsä parasta vuotta samanlaisten parissa, ja siitä huolimatta hän nyt taistelee samoja harhaluuloja vastaan, joita hän kerran itse opetti."

"Hän kai kuvittelee löytäneensä nyt jotain parempaa?"

"Hän on todella sen löytänyt. Mutta teidän on parasta itse puhutella häntä ja väitellä tästä asiasta sellaisen kanssa, joka väittelemään kykenee. Minulle se ala on aivan outo."

"Ehkä vielä sitäkin rupeaa mieleni tekemään. Onhan ainakin perinpohjin kääntynyt filosofi — Synesius parka näet tuntuu minusta usein puolipakanalta ja egyptiläiseen viisauteen taipuvaiselta — merkillinen ilmiö, ja niin kuuluisan ja oppineen miehen kanssa puhelee aina huvikseenkin. Mutta väittelyihin hänen tai kenen tahansa muun kanssa minulla ei ole vähääkään halua."

"Miksi ei?"

"Herra hyvä, johtopäätökset ja oletukset ja syyt ja vastasyöt etovat mieltäni. Mitä siitä välittäisin vaikka eri näkökantoja toisiinsa verrattaessa yhdeksäntoista naulaa epäluotettavia vastaväitteitä

kumottaisiinkin kahdellakymmenellä naulalla yhtä epäluotettavia todisteita? Ettekö älyä, että uskoni voitolle päässeeseen näkökantaan perustuu vain tuohon kahteenkymmenenteen naulaan, joka sillä oli enemmän kuin toisella, ja että nuo muut yhdeksäntoista naulaa eivät merkitse minulle kerrassaan mitään?"

"Sitä en todellakaan älyä."

"Silloin olette onnellinen. Minä taas olen ikävien kokemusten kautta oppinut sen älyämään. — Minä haluan uskoa, joka ei todisteluja tarvitse, uskoa, johon minä omaksi tyydytyksekseni voin uskoa huolimatta siitä voinko sitä todistaa lakimiesten mielen mukaan tai en, ja jonka johdolla voin toimia yhtä empimättä ja arvelematta kuin nykyisin uudelleen keksimäni persoonallisen olemukseni nojalla toimin. Minä en halua omistaa uskoa, enkä myöskään halua uskoa joka minut omistaa. Ja jos minä kerran niin pitkälle pääsen, niin tapahtuu se, uskokaa minua, sellaisen käytännöllisen todistuksen avulla, kuin tämä katos on minulle antanut."

"Tämä katosko?"

"Niin, herrani, juuri tämä katos, jonka varjossa olen nähnyt teidän ja lapsenne menettelevän tavalla, joka minulle juutalaiselle on aivan yhtä uusi kuin se olisi Hypatia pakanalle. Monet päivät olen toimianne seurannut enkä sitä ole tehnyt turhaan. Kun näin teidän, kokeneen sotilaan, hidastuttavan pakoanne haavoitettuja keräämällä, minä vain kummastuin. Mutta nähtyäni teidän ja tyttärenne ja — mikä on kaikista merkillisintä — nuoren elämänhaluisen ja alkibiadesmaisen poikanne näkevän nälkää ruokkiaksenne noita miesparkoja halvinten orjain lailla, lohduttavan heitä tavalla, jolla minua ei vielä kukaan ole lohduttanut, syyttävän kaikesta vain itseänne, rasittavan vain itseänne, huolehtivan kaikista muista vain ei itsestänne; kun te kaiken tämän teitte toivomatta siitä mitään kunniaa tai palkintoa, tahtomatta sillä lepyttää mitään jumalaa tai jumalataria, yksistään vain siksi että piditte sitä oikeana — kun tämän näin ja vielä paljon muuta, ja kun minä tätä kirjaa lukiessani odottamatta huomasin, että nuo korkeat, siveelliset periaatteet, joita te seuraatte, näyttivät välittömästi ja ikäänkuin luonnollisina seurauksina johtuvan siitä korkeasta opista, olipa se sitte oikea tai väärä, johon ne perustuivat — silloin, herrani, rupesin ajattelemaan, että uskolla, josta sellaiset teot kuin viime päivinä täällä näkemäni ovat seurauksena, ehkä on puolellaan ei ainoastaan tuo vähäinen mahdollisuuksien ylipaino, vaan myöskin se, mitä me juutalaiset kerran, kun siihen uskoimme — tapasimme nimittää Jumalan mahtavaksi voimaksi."

Puhuessaan katseli hän prefektiä silmiin kuin mies, joka taistelee elämästä ja kuolemasta ja niin jännitetty ja kammottavan totinen oli hänen katseensa että tuo vanha soturikin loi sen edessä silmänsä alas.

"Ja sen vuoksi, prefekti," hän jatkoi, "varokaa omia ja lastenne tekoja! Jos niissä ilmenee jotain hassutusta tai ala-arvoista, sellaista mitä olen nähnyt jok'ainoassa ihmisolennossa, jonka tähän asti olen tavannut tällä kiroitulla hullujen näyttämöllä, ja te siten muserratte jälleen elpyneen toivoni että löytyy jossain jotain, joka voi tehdä minusta sellaisen miksi minun pitäisi tulla ja miksi minä voin tulla — jos, sanon minä, tuon toivoni huonoilla teoillanne muserratte, niin silloin olisi parempi että olisitte surmannut minun esikoiseni. Sellaisella vihalla — vihalla jota vain juutalainen voi tuntea — olen minä teitä ja teidän omaisianne vihaava."

"Jumala meitä auttakoon ja tukekoon!" soturivanhus virkkoi ylevän nöyrästi.

"Ja nyt", Rafael puhui iloisemmin saadessaan tällaisen tavattoman tunteittenpurkauksen jälkeen vaihtaa puheenainetta, "nyt meidän täytyy vielä kerran ottaa vakavasti pohtiaksemme, onko viisasta edelleenkin purjehtia tähän suuntaan. Jos palaatte Karthagoon tai Hippon —."

"Niin minut mestataan."

"Aivan varmaan. Vaikka sitä pitäisitte kuinkakin suurena voittona itsellenne, niin poikanne ja tyttärenne tähden —."

"Hyvä herrani," prefekti keskeytti, "tarkoituksenne on kyllä ystävällinen, mutta elkää, pyydän minä, elkää johdattako minua kiusaukseen. Herttuan rinnalla olen kolmisenkymmentä vuotta taistellut ja hänen rinnallaan tahdon myös saada sellaisen lopun kuin olen ansainnut."

"Victoria, Victoria!" Rafael huusi, "tulkaa avukseni! Teidän isänne," hän jatkoi nuorien lähestyessä puhujia, "pysyy yhä vain itsepintaisesti päätöksessään menettää päänsä ja viedä meidätkin surman suuhun Karthagoon menemällä."

"Minun vuokseni — meidän vuoksemme — isä!" Victoria huudahti kietoen käsivartensa vanhuksen kaulaan.

"Ja minunkin vuokseni, arvoisa prefekti", Rafael hymyillen virkkoi. "En kyllä ole niin epäkohtelias, että vaatisin palkintoa siitä avusta, jonka teille ehkä olen voinut tarjota. Mutta minä toivon teidän ottavan huomioon, että minullakin on henki menetettävänä, ja että menettelyynne tuskin on puolustettavissa, jos sen perikatoon viette, kuten nyt aijotte. Jos Heraklianusta voisitte auttaa tai hänet pelastaa, en virkkaisi mitään. Mutta kun yksistään kunniantunnon vuoksi aijotte viedä varmaan kuolemaan viisikymmentä soturia, jotka eivät kykene vasenta kättä oikeasta eroittamaan — Kysynkö heidän mielipidettään?"

"Aijotteko nostaa kapinan minua vastaan, herrani?" vanhus tiukasti kysäsi.

"Miksi en kapinoisi Filip juopunutta vastaan Filip raittiin pelastaakseni? Mutta minä kyllä tottelen teitä kun vaan te nyt tottelette meitä... Miten määritteleekään Hesiodes miestä, joka ei neuvo itseään eikä tottele muiden neuvoja?... Eikö teillä esimerkiksi ole tunnetuita ystäviä Kyrenessä?"

Prefekti oli vaiti.

"Oi kuule, isä! Miksi emme Euodion luo voisi mennä? Hän on vanha toverisi ja suosii tätä — tätä retkeä... Ja ajattele, että Augustinuskin arvattavasti on nykyisin siellä. Olihan hän meidän Karthagosta lähtiessä valmis purjehtimaan Bereniseen neuvotellakseen Synesiuksen ja pentapolilaisten piispojen kanssa."

Augustinuksen nimen kuullessaan vanhus epäröi.

"Augustinus voi todellakin olla siellä. Ja tämän ystävämme täytyy saada häntä tavata. Voisinhan samalla kysyä Augustinukselta neuvoa. Jos velvollisuuteni hänen mielestään on paluu Karthagoon, on minun sinne mentävä kaikesta huolimatta. Mutta sotamiehemme?"

"Synesius ja pentapolilaiset tilanomistajat", Rafael sanoi, "nykyisin mielelläänkin elättävät ja palkkaavatkin heidät ja kaikki muut asetetut, urheat miehet, sillä he eivät — siitä maurilaisille kiitos — suinkaan ole hengestään varmoja. Ja ystäväni Victorius tässä luullakseni kai halusta lähtee pienelle sotaretkelle noita mustia ryöväreitä vastaan."

Vanhus nyökäytti ääneti päätään. Voitto oli saavutettu.

Nuori tribuuni, joka koko ajan oli levottomana seurannut isänsä kasvoniilmeitä, huomasi nyökäytyksen ja keulaan kiiruhtaen ilmoitti sotamiehille suunnitelman muutoksen. Ilohuudot kajahtivat vastaukseksi ja tuossa tuokiossa olivat purjeet muutetut, peräsin käännetty ja navakan luoteisen kuljettamana kiisi alus Sisilian länsikulmaa kohti.

"Ah," Victoria ihastuksissaan huudahti, "nyt saatte tavata Augustinuksen! Teidän täytyy luvata keskustelevanne hänen kanssaan."

"Sen ainakin lupaan, että kaikkea mitä se suuri sofisti nähneekin hyväksi puhua, on hänen sofistiveljensä kärsivällisesti kuunteleva. Elkää sanoistani pahastuko. Muistakaa, että minä, kuten kantaisäni Salomonkin, olen huomannut, että viisaus on liian lähellä hulluutta ja hassutusta. Ettehän voi toivoa, että minä ihmistä uskoisin, kun en vielä Jumalaan usko?"

Victoria huokasi.

"Minä en tahdo sanojanne uskoa. Miksi te aina väitätte itsenne huonommaksi kuin todellisuudessa olette?"

"Että sellaiset hellät sielut kuin te olette eivät tarvitsisi tuntea tuskaa huomattessaan minut huonommaksi kuin miltä näytän... Kas niin, nyt jätämme sen aineen. Minä vain toivon, että te vihaisitte minua?"

"Koetanko?"

"Se kai jää minun tehtäväkseni, pelkään, eikä teidän. Oli miten oli, mutta ennen pitkää saatte syytä minun vihaamiseen, olkaa varma siitä."

Victoria huokasi uudelleen ja poistui sairaittensa luo.

"Ja nyt, herrani," prefekti puhui Rafaeliin ja poikaansa kääntyen, "elkää ymmärtäkö minua väärin. Olen ehkä heikko, mikä väsyneille ja toivottomille miehille on tavallista; mutta elkää pitkö minua miehenä, joka oman turvallisuutensa vuoksi taipui vastoinkäymisessä. Niin totta kuin Jumala minua kuulee, en kaipaa muuta kuin kuolemaa, ja minä suostun suunnan muutokseen vain sillä edellytyksellä, että jos Augustinuksen neuvo käy siihen suuntaan, minun lapseni eivät pidätä minua palaamasta

Karthagoon ja kohtaamasta kohtaloani. Ainoa mitä pyydän on, että minulle suotaisiin elämää siksi että näkisin rakkaan tyttärenti nunnaluostarin turvissa."

"Nunnaluostarinko?"

"Aivan niin. Aina hänen syntymästään saakka on päätökseni ollut omistaa hänet Jumalalle. Ja mikä voisi tällaisina aikoina olla parempi turvattomalle tytölle?"

"Anteeksi", Rafael virkkoi. "Olen niin typerä, etten käsittä mitä hyötyä tai huvia teidän Jumaluudellenne on tyttärenti neitsyteenä elämisestä... paitsi yhdellä edellytyksellä, mikä minun kuitenkin täytyy jättää vain sukupuolettomien pappien puhtaitten huulien lausuttavaksi, kun nyt kerran minussa ovat säädyllisyyden ja pyhän kunnioituksen jätteet uudelleen eloon heränneet."

"Te unhoitatte kristitylle puhuvanne, herrani."

"En suinkaan! Teidän hauskassa ja järkevässä seurassanne minä kyllä olin sen unhoittanut aina viime hetkeen saakka. Mutta tästä puoleen ei enää tarvitse peljätä että niin typerästi erehtyisin."

"Herrani!" Prefekti sanoi punastuen Rafaelin peittelemättä osoittamasta ylenkatseesta... "Opittuunne vähän tarkemmin tuntemaan Pyhän Paavalin epistolat, te ette enää loukkaa niiden mielipiteitä ja tunteita, jotka hänen opetuksiaan seuratakseen uhraavat Jumalalle kalleimmat aarteensa."

"Vai on se siis Paulus Tarsolainen, joka teille sen neuvon on antanut. Kiitän teitä siitä ilmoituksesta, sillä se säästää minulta vaivan sen enempää tutkia hänen teoksiaan. Sallinette minun senvuoksi suuresti kiittäen palauttaa teidän kauttanne tämä hänen käsikirjoituksensa tyttärenti, jonka ikuisella vankeudella aijotte mielistellä Jumaluuttanne. Mitä vähemmän tästä puoleen on minulla yhteyttä teidän ja teidän perheenne jäsenien kanssa, sitä parempi."

Ja hän kääntyi poistuaakseen.

"Ystäväni," huudahti vilpitiön soturi huolestuneena, "näin ette saa puhua! Olemme teille liian suuressa velassa ja kunnioitamme teitä liian erotaksemme tällä tavoin vain hetken päähänpiston vuoksi! Jos joku sanani on teitä loukannut — unhoitakaa se, suokaa minulle se anteeksi, minä pyydän teitä!"

Hän tarttui Rafaelin molempiin käsiin.

"Hyvä herrani," juutalainen rauhallisesti virkkoi, "sallikaa minun tehdä teille samanlainen anteeksipyyntö. Minä vakuutan, että entisen, miellyttävän seurustelumme vuoksi en ole unhoittava lupaustani maatilanne lunastamisesta. — Mutta nyt meidän täytyy erota. Suoraan sanoakseni oli minusta puolen tuntia sitte vähällä tulla kristitty. Olin toden teolla viekoitellut itseni siihen luuloon, että galilealaisten Jumaluus voi sittekin olla vanhojen hebrealaisten esi-isiamme, Adamin ja Eevan, Abrahamin ja Davidin ja kaikkien niiden Jumala, jotka uskoivat, että lapset ja kohdun hedelmällisyys olivat perintö ja lahja, joka tulee Herralta. Kuvittelin että Paulus sittekin oli oikeassa — aivan todella oikeassa — väittäessään, että kirkko oli täydellistynyt kehitysmuoto meidän vanhasta, kansallisesta valtiolaitoksestamme... Minä olen teille kiittollisuuden velassa siitä, että avasitte silmäni huomaamaan erehdykseni, jonka jokainen nunna ja munkki olisi minulle olemassaolollaan paljastanut, ellei hetken huumaus olisi näköäni hämmentänyt. Minun täytyy nyt varata eloon herännyt uskoni jollekin sellaiselle Jumaluudelle, jolle ei ole mieleen, että hänen luomansa olennot polkevat olemuksen peruslait jalkoihinsa. Hyvästi!"

Prefekti jäi hämmästyksestä jähmettyneenä paikalleen seisomaan ja Rafael vetäytyi aluksen syrjäisimpään sopukkaan mutisten itseksensä:

"Enkö jo epäillytkin, että tämä valon välähdys tuli liian äkkiä ja oli liian kirkas kauemmin kestääkseen. Enkö jo tiennyt että hänkin, samoin kuin kaikki muutkin osoittaisi olevansa — aasi?... Hullu mies, kun moisessa maailmassa toivonkin selvää järkeä tapaavani...! Takaisin kaokseen, Rafael Aben-Ezra! Puno köyttä hiedasta siksi kuin tämä narripeli loppuu!"

Hän lyöttäytyi sotamiesten seuraan eikä vaihtanut sanaakaan prefektin ja hänen lastensa kanssa. Berenisen satamaan saavuttua pisti hän kaulanauhan Victorian käteen ja hävisi laiturille kerääntyneeseen ihmisjoukkoon. Ei kukaan tiennyt, minne hän kulkunsa suuntasi.

3 Luku.

PREFEKTIÄ KOETELLAAN.

Kun viimeksi Filammonin jätimme oli kohtalo, hänen etsiessä kahta ihmisen elämälle tärkeätä seikkaa: vapautta ja sisarta, vienyt hänet vanhojen ystäviensä, goottien pariin. Ensinmainitun hän oli heti löytänyt suuressa salissa, missä gootit joutilaina ryypiskellen loikoivat. Hän vetäytyi likimpään salin kolkkaan ja unhoittaen äskeisen kauhunsä ja raivonsä jäi sinne seisomaan uuden ajatuksen valtaamana. — Hänen sisarensä oli ehkä tässä huoneessa!... Ja tämän viehättävän unelman kiihoittamana rupesi hän itseksään arvostelemaan kuka noista iloisista tyttäristä olisi se, joka äkkiä oli tullut hänelle rakkaammaksi ja kalliimmaksi kuin kukaan muu taivaassa ja maassa. Tuokohan kauniskutrinen, pyöreäpiirteinen italialaisnainen — vaiko tuo rajua, intohimoinen, koukkunenäinen juutalaistyttö, taikka tuo viehkeä tummaverinen, vinosilmäinen koptilaisnainen? Ei. Hänen sisarensä oli atheenalainen kuten hän itsekin. Oliko se sitte tuo pitkä laiska kreikkatar, jonka sinisistä silmistä tuon tuostakin leimahti salama, puhuen voimakkaista, vaikkakin kehittymättömistä tunteista ja ajatuksista, joista työllä itsellään tuskin lienee ollut käsitystäkään? Tuoko — taikka olisiko tuo hänen sisarensä — vai tuo toinenko? Taikka — olisikohan se itse Pelagia, kaunein ja synnillisin kaikista? Kauhea ajatus! Hän punastui korviaan myöten sitä kuvitellessaan, mutta sittekin — hänen sydämensä sisimmässä tuntui kuin olisi tämä oletus kaikista viehättävin. Äkkiä muisti hän, että joku tytöistä goottien aluksella oli sanonut häntä Pelagian näköiseksi. Omituista, ettei hän enemminkin ollut sitä tullut ajatelleeksi! Sen täytyi olla niin. Mutta miten heikosta, hajanaisista viittauksista ja arvailuista punotusta langasta tämä täytyi riippuakaan! Hän tahtoi malittaa mielensä, tahtoi odottaa, olla kärsivällinen. Kärsivällinen, kun sisar ei ollut vielä löydetty, kun tämä voi olla kadotukseen joutumaisillaan? Mahdotonta!

Äkkiä saivat hänen ajatuksensa uuden suunnan, kun eräs tytöistä alhaalla huudahti täyttä kurkkua:

"Tulkaa katsomaan! Kadulla tapellaan!"

"Enkä viitsi", huudahti eräs jättiläismäinen gootti, joka loikoi sohvalta Filammonin takana.

"Voi tule urooni!" eräs tytöistä puhui. "Siellä on niin hauska tappelu käymässä ja itse prefekti on kuumimmassa kahakassa. Emme ole vielä tässä kuussa sellaista nähneet."

"Päälliköt eivät salli minun iskeä noita aasinratsastajia vasten kuonoa ja minun käy vain kateeksi, kun näen toisten iskevän. Anna tänne viinihaarikka... Hitto vieköön! Tyttöhen juoksi sittekin tiehensä!"

Melu ja askeleiden kopina kuului yhä lähempää ja samassa riensi Wulf portaita alas, juoksi salin läpi naisten pihaan ja amaalin luo.

"Prinssi — tässä on meille hyvä tilaisuus tarjona. Nuo kreikkalaisroistot murhaavat prefektin aivan ikkunaimme alla."

"Senkö kavalan rakkikoiran? Paraiksi kun meitä narrasi. Onhan hänellä henkivartioita tarpeeksi asti. Miksi se hullu ei pidä puolustuksestaan huolta?"

"Ne ovat pötkineet pakoon jok'ainoa; eräänkin näin väkijoukkoon piilottaautuvan. Niin totta kuin elän, mies on hengettömänä, jos vielä viisikään minuuttia viivymme."

"Mitä sitte jos kuoleekin?"

"Miksi jättää mies kuolemaan, kun voimme hänet pelastaa ja voittaa iki-ajoiksi hänen suosionsa? Miesten käsiä kutittaa taistelunhalu ja oikea kasvattaja antaa koiriensa tuon tuostakin verta maistaa, ettei niiltä metästyshalu menisi."

"No niin, eihän siihen viittä minuuttia kauempaa kuluisi."

"Ja uroot olisivat näyttäneet voivansa unhoittaa, kun heidän vihamiehensä joutuu pulaan."

"Aivan oikein! Amaalikin voi unhoittaa!"

Amaali hyppäsi pystyyn ja huusi miehet seuraansa.

"Hyvästi impyeni! — Mutta Wulf", huudahti hän saliin juostessaan, "täällähen se meidän munkki taas on! Kautta Odinin, terve tuloasi, komea poikani! Tule sinäkin vähän ottelemaan, nuori mies, mitä muuta varten sinä tuollaiset käsivarret olisit saanut?"

"Hän on minun miehiäni." Wulf virkkoi laskien kätensä Filammonin olalle, "ja verta hänen on maistettava."

Ja kaikki kolmin kiiruhtivat he ulos. Filammon, kaikesta välinpitämättömänä, oli valmis vaikka mihin.

"Piiskat mukaan! Miekoista ei väliä. Nuo retkaleet eivät ole sen arvoisia!" Amaali huusi juosten alas käytävää ja heilutellen raskasta, noin kymmenen jalan pituista nahkaruoskaansa. Hän sysäsi portin auki, mutta samassa hänen täytyi vähän peräytyä ihmistulvan tieltä, joka oviaukosta syöksähti sisään.

Mutta seuraavassa tuokiossa jo se tunkeutui takaisin ulos kun gootti sekä voimiaan että painoaan käyttäen raivasi peloittavine tovereineen itselleen tien suoraan väkijoukon halki, kaataen jokaisella piiskaniskulla jonkun raukan maahan.

He tulivat viimeisellä hetkellä. Prefektin valkea, jalorotuinen nelivaljakko makasi potkien ja kieriskellen maassa ja Orestes horjahteli vaunuissa, kasvot verisinä ja parisenkymmentä raivoisaa munkkia kimpussa.

"Taaskin munkkeja!" Filammon ajatteli. Huomatessaan heidän joukossa useita vihattuja kasvoja, jotka Kyrillon pihamaalla tuona onnettoman yönä olivat hänen mieleensä painuneet, valtasi hänet hurja kostonhalu.

"Armoa!" kurja prefekti huusi — "Olen kristitty! Minä vannon olevani kristitty! Piispa Attilus kastoi minut Konstantinopolissa!"

"Alas teurastaja! Alas pakana-tyranni, joka ennemmin kieltäytyy evankeliumin kautta vannomasta kuin lepyttää patriarkan! Raastakaa hänet pois vaunuista!" munkit kirkuivat.

"Jänishousu!" Amaali virkkoi äkkiä pysähtyen. "En minä moista viitsi auttaa!"

Mutta samassa hyökkäsi Wulf eteenpäin ja jakeli iskuja oikealle ja vasemmalle. Munkit peräytyivät ja Filammon, joka kaikin mokomin tahtoi estää hänelle vielä niin kalliille uskonnolle häpeällisen teon, hyppäsi vaunuihin ja sulki Oresteen syliinsä.

"Olette turvassa, herrani, elköö vastustelko", kuiskasi hän munkkien käydessä hänen kimppuunsa. Kivi tai parikin sattui häneen, mutta se vain rohkaisi hänen mieltänsä. Samassa hän jo kuuli piiskojen vinkunan ympärillään ja munkkien parkuen pakenevan, ja siitä tiesi hän olevansa turvassa. Hän kantoi taakkansa turvaan Pelagian talon porttikäytävään keskelle pälyileviä ja parkuvia tyttösiä, ja parikymmentä Aleksandrian kauneinta kätöstä kantoi prefektin sieltä pihatolle.

"Aivan kuin uusi Hylas nymfien kantamana", virkkoi hän mielestään sukkelasti. Muutaman minuutin kuluttua hän ilmestyi haaremista pää silkkiliinoilla sidottuna ja yhtä häpeämättömänä kuin ennenkin.

"Teidän ylhäisyytenne — uroot kaikki — olen teidän nöyrä orjanne... Teitä saan hengestäni kiittää ja teidän apunne arvon voittaa vain lääkkeenne suloisuus. Mielelläni soisin uudelleen haavoittuvani, että minua sellaiset kätöset uudelleen vaalisivat ja sellaiset jalat minun vuokseni ympärilläni liikkuisivat."

"Tuota et olisi viisi minuuttia sitte sanonut", amaali huomautti katsellen prefektiä kuin karhu apinaa.

"Mitä sinä niistä käsistä ja jaloista puhelet, eihän ne kuitenkaan sinulle kuulu!" huomautti eräs ääni, arvattavasti Smidin, huoneen perältä. Seurue rähähti nauramaan.

"Pelastajani, veljeni!" Orestes puhui nauramatta. "Miten voinkaan Teille kaiken palkita. Onko jotain mitä virkani sallii minun teidän hyväksenne tehdä — en sano palkitakseni teitä, sillä se sana kai loukkaisi teidän arvoanne vapaina barbaareina — mutta hyvittääkseni teidän mieltänne?"

"Anna meille lupa ryöstää kolme päivää tätä korttelia", joku huudahti.

"Ai, ai, oikea urhoollisuus on taipuvainen pitämään kaikkia esteitä vähäpätöisinä; te unhoitatte miten pieni lukunne on."

"Kuulehan prefekti, kuulehan mitä sanon!" Amaali ivallisesti virkkoi. "Jos tarkoitat, ettemme me neljäkymmentä goottia kykenisi kolmessa päivässä tekemään kaikki Aleksandrialaiset — sinut itsesikin muiden mukana — päätä lyhemmiksi, ja samalla vielä pitämään sotamiehesi aisoissa —"

"Puolet heistä liittyisivät meihin!" eräs huusi. "Ovathan he samaa lihaa ja verta kuin mekin!"

"Anteeksi, ystävänä, tuota kaikkea en hetkeäkään epäile. Olen tarpeeksi maailmaa nähnyt, tietääkseni ettei löydy ainoatakaan paimenkoiraa, joka sopivan tilaisuuden sattuessa ei olisi valmis avittamaan sen lampaanlihan syömisessä, jota sen oli vartioitava! Vai mitä te arvelette, arvoisa herrani?" Prefekti kääntyi, kumartaen Wulfiin päin.

Wulf virnisti pahasti ja sanoi saksaksi amaalille jotain vieraiden hyvänä pitämisestä.

"Suonette varmaan anteeksi, sankarilliset ystävänä," Orestes puhui, "että teidän suosiollisella luvallanne huomautan, että olen vielä äskeisistä tapauksista vähän väsynyt ja hermostunut. Olisi sopimatonta käyttää teidän vieraanvaraisuuttanne kauemmin hyväkseen. Jos sen vuoksi saisin lähettää orjan etsimään jonkun henkivartioistani —"

"Ei, ei, kautta kaikkien jumalien!" amaali jyrisi, "sinä olet nyt minun vieraani tai ainakin naiseni vieras

eikä kukaan ole vielä talostani raittiina lähtenyt jos vain se minusta on riippunut. Pankaa kokit liikkeelle, miehet! Pidämme prefektille oikein keisarilliset pidot ja lähetämme hänet kotiinsa niin juovuksissa kuin häntä vain haluttaa. Käy sisään, hyvä prefekti. Me gootit olemme koruttomia miehiä, mutta kautta valkyrian, ei kukaan voi sanoa, ettemme vieraitamme hyvin pitäisi."

"Suloinen sellainen pakko on", sanoi Orestes sisään käydessään.

"Mutta kuulkaas! Sivumennen kysyen, eikö joku teistä miehistä ottanut vangiksi erästä munkkia?"

"Täällä hän on prinssi, kädet selän taakse sidottuina."

Miehet laahasivat esiin kookkaan, luisevan, puolialastoman munkin.

"Erinomaista! Tuokaa hänet sisään. Hänen ylhäisyytensä voi tuomita hänet päivällistä odotellessamme ja Smid saa toimekseen miehen hirttämisen. Smid ei vahingoittanut ketään mellakoissa, hän ajatteli päivällistään."

"Joku roisto purasi palasen säärestäni; siksi minä kaaduinkin kumoon", Smid murisi.

"No, maksa sitte tälle miehelle velkasi. Orjat, tuokaa tuoli! Kas tässä, prefekti, istu ja tuomitse."

"Kaksi tuolia!" joku huusi. "Amaali ei saa seisoa itse keisarinkaan edessä."

"Eihän toki, hyvät ystävät. Amaali ja minä olemme kuin kaksi Cæsaria, joilla kummallakin on valtakuntansa. Arvatakseni olemme jotenkin yhtä mieltä siitä, että tämä kunnonmies on hirtettävä."

"Hirttäminen käy liian nopeasti."

"Juuri sitä ajoin huomauttaa. Löytyy muutamia oikeudellisia muodollisuuksia, joiden, vaikka eivät olekaan välttämättömiä Rooman keisarikunnan olemassa ololle, kuitenkin katsotaan yleensä olevan hyödyksi sen yhtenäisyydelle —"

"Elä nyt niin pitkiä puheita pidä", muuan huusi.

"Jos itse haluat hänet hirttää, niin hirtä! Luulimme vain sinulta vaivat säästävämme."

"Ah, arvoisa ystäväni, aikoisitko minulta kostonnautinnon ryöstää? Aijon kuluttaa huomenna ainakin neljä tuntia tämän hurskaan marttyyriin tappamiseen. Hänellä on oleva tarpeeksi ajatusaikaa toimituksen alun ja lopun välillä."

"Kuuletkos sitä, herra munkki?" Smid virkkoi nykäisten vankia leuvasta. Muu seurue näytti pitävän kohtausta vain hauskana pilana ja sangen peittelemättä naureskelevan prefektille ja hänen uhrilleen.

"Veriuhrin kantanut mies on sen sanonut. Minä olen marttyyri", munkki vastasi nöyrästi.

"Taitaa kestää hyvän aikaa ennenkuin sinusta marttyyri tulee."

"Kuolema voi viipyä, mutta kunnia on ikuinen."

"Totta kyllä, sen aivan unhotinkin. Minä säästän kyllä sinulle sen kunnian pariksi vuodeksi jos vain voin. Kuka heitti minua kivellä?"

Ei vastausta.

"Sano minulle, ja samana hetkenä kuin hän on liktorieni käsissä, armahdan minä sinut."

Munkki nauroi.

"Armahdat? Armahdat minut autuudesta ja sanoin selittämättömästä ihanuudesta, jonka Jumala on valmistanut niille, jotka Häntä rakastavat? Tyranni ja teurastaja! Minä sinua heitin, sinä uusi Diokletianus — minä sen kiven viskasin — minä, Ammonius! Kunpa se olisikin sinut, uuden Siseran, lävistänyt kuin Jael kenitiläisen naula!"

"Kiitoksia ystäväni. Uroot, kai teillä on kellari munkkeja samoin kuin viinejäkin varten? Minä vaivaisin teitä tänä yönä tämän sankarin virrenveisuulla ja lähettäisin apparitorini aamulla hänet noutamaan."

"Jos hän vain rupeaa ulisemaan meidän levolle mentyä, niin eivät miehene enää huomisaamuna suuriakaan tähteitä tavanne," Amaali sanoi. "Mutta johan orjat päivällisille kutsuvat."

"Odottakaapa," Orestes sanoi, "tuolla on vielä eräs, jonka kanssa minulla vielä on pieni juttu

selvitettävänä — tuo nuori filosofi tuolla."

"Hän tulee kanssamme ruualle. Hän ei ole luullakseni vielä kertaakaan elämässään ollut juovuksissa, mies parka, ja aika on jo hänenkin aloittaa."

Amaali laski ystävällisesti karhunkämmenensä Filammonin olkapäälle, mutta nuorukainen vetäytyi empien syrjään ja heitti Wulfiin rukoilevan katseen.

Wulf vastasi päättään pudistamalla, mikä rohkaisi Filammonin sopertamaan kohteliaan kiellon. Amaali päästi kaikuvan kirouksen ja oikaisten väkevän kätensä tyrkkäsi Filammonia niin että tämä hoippuen lensi puoliväliin pihattoa. Wulf tuli nyt väliin.

"Poika on minun, prinssi. Hän ei ole juopottelija enkä minä tahdo hänestä sellaista tulevankaan. Suokoon taivas," lisäsi hän hiljaa, "että samoin voisin eräistä toisistakin sanoa. Lähettäkää illallinen meille tänne alas, kun ensin itse olette syöneet. Lampaan puolikas riittänee suunnilleen meille kahdelle ja lähetä myös viiniä, väkevintä lajia, millä lihan saan kurkusta alas huuhdelluksi. Smid kyllä määrän tietää."

"Minkä vuoksi et sisään tule?"

"Ennenkuin kaksi tuntia on kulunut tuo roskaväki yrittää kyllä uudelleen murtaa portit, ja kun jonkun täytyy vahtia pitää, on parempi, että vahtina on mies, jonka korvia eivät viini ja naisten suutelot ole tukkineet. Poika jää minun seuraani."

Seurue meni sisään jättäen Wulfin ja Filammonin kahden kesken ulkopihattoon.

Puolisen tuntia istuivat miehet toisiaan syrjäsilmin katsellen ja kumpikin koettaen turhaan arvalla mitä toisen mielessä liikkui. Vaikka Filammonin ajatukset olivatkin sisareen kohdistuneet, ei hän voinut olla huomaamatta synkkää surumielisyyttä, joka tuon vanhan soturin arpisilta ja ahavoittuneilta kasvoilta kuvastui. Ärtäisyys, jota hän heidän ensi kerran kohdatessaan oli osoittanut, näytti nyt muuttuneen ainaiseksi alakuloisuudeksi. Rypyt suun ja silmien ympärillä olivat syvenneet ja saaneet terävämmät muodot. Yhtämittäinen mielenkarvaus näytti painaneen leimansa hänen rypistettyyn otsaansa ja ulkonevaan ylähuuleen. Vaieten ja liikahtamatta istui hän puolisen tuntia, nojaten poskeaan käsiinsä ja käsiään kirveensä ponteeseen. Nähtävästi hän oli vaipunut syviin mietteisiin ja ivamielin kuunteli sisähuoneesta kuuluvaa lasien ja lautasten kalinaa.

Filammon tunsu liian suurta, kunnioitusta hänen ikäänsä ja ylevää suruansa kohtaan häiritäkseen hiljaisuutta. Viimein tavallista äänekkäämpi naurunremahdus herätti vanhuksen mietteistään.

"Miksi tuota nimität?" kysyi hän kreikaksi.

"Hulluudeksi ja turhuudeksi."

"Ja miksi hän — se alruna — se ennustajanainen nimittää sitä?"

"Ketä tarkoitat?"

"Sitä kreikatarta, jota kuulemassa tänä aamuna olimme?"

"Hulluudeksi ja turhuudeksi."

"Miksi hän ei voinut parantaa siitä tuota roomalaista tukankihertäjää?"

Filammon vaikeni. — "Todellakin, miksikähän ei!"

"Luuletko, että hän voi ketään siitä parantaa?"

"Mistä?"

"Juopottelusta ja siitä, että tuhlataan voima, maine ja vaivalla ansaitut aarteet mässäykseen, hienoihin pukuihin ja huonoihin naisiin."

"Hän on itse puhdas ja saarnaa puhtautta kaikille, jotka tahtovat häntä kuulla."

"Hiiteen saarnat. Minä olen saarnannut jo neljä kuukautta."

"Ehkä hän voisi puhua vakuuttavammin — ehkä —"

"Ymmärrän. Sellaista ihanaa olentoa ehkä kuultaisiin vaikka minunlaistani harmaahapsista karhua sanotaankin vanhaksi houkkioksi. Eikö niin? Onhan se luonnollistakin."

Pitkä äänettömyys.

"Hän on komea nainen. Moista en ole ennen nähnyt laikka olenkin monta nähnyt. Kerran oli eräässä Weser-virran saarella tietäjätär — kun hänet näki, teki mieli, ennenkuin hän edes oli sanaa lausunut, heittäytyä maahan hänen jalkojensa juureen ja sanoa: astu päälleni; en ole kelvollinen edes jalkojesi pyyhkimeksi! Moni soturikin teki sen... Kai minäkin sen kerran tein... Ja tämä muistuttaa häntä harvinaisen paljon. Hän sopisi vaikka prinssin vaimoksi."

Filammon säpsähti. Mikähän tuo uusi tunne olikaan, joka sai hänet Wulfin viittauksesta niin närkästymään?

"Kauneus? Mitä on ruumis ilman sielua? Mitä on kauneus ilman viisautta? Mitä on kauneus ilman puhtautta? Älytön elukka, joka kieriskelee mudassa, missä kaikki siat ovat rypeneet!"

"Kaunis nainen ilman säädylisyyttä on kuin kultanauha sian kärsässä!"

"Ken sen sanoi?"

"Salomon, Israelin kuningas."

"En tunne sitä miestä. Mutta oikea tietäjä oli sen sanoja, olipahan ken tahansa, ja hän, se toinen, on siveä tyttö?"

"Nuhteeton kuin" — pyhä neitsyt, yritti hän sanoa, mutta vaiken. Niihin sanoihin oli surullisia muistoja yhdistetty.

Wulf istui hetken äänettömänä ja Filammonin ajatukset kääntyivät heti tuohon päämaaliin — sisaren löytämiseen — joka hänestä tuntui ainoalta mitä varten kannatti elää. Yksistään tämä ajatus oli muutamassa tunnissa muuttanut ja muodostanut pojan mieheksi. Tähän asti hän oli ollut kuin lehti tuulessa, jokaisen uuden vaikuttimen leikkikaluna, mutta nyt kohtalo, joka tähän asti kuukausmäärin oli häntä sangen hellävaroen ohjaillut, oli kääntynyt hänen viholliseksi. Hän ponnisti kaikki voimansa, kaiken nokkeluutensa ja kaikki vähäiset tietonsa ihmisistä ja olosuhteista taistellakseen kynsin hampain uuden päämaalinsa saavuttamiseksi. Wulf ei ollut enää hänelle ihmeellinen ilmiö, vaan hyödyllinen välikappale. Vanhuksen äskeiset häilyvät viittaukset tyytymättömyydestään Pelagian läsnäoloon antoivat nuorukaiselle uutta toivoa, ja hän rupesi varovaisesti vihjailemaan että niitä kyllä oli, jotka mielihyvällä veisivät tytön pois sieltä. Nämä vihjaukset kiinnittivät Wulfin huomiota ja hän vastasi niihin tutkistelevilla kysymyksillä, kunnes Filammon, huomaten viisaammaksi puhua suunsa puhtaaksi, kertoi avomielisesti kaikista aamun tapauksista ja siitä salaisuudesta, jonka Arsenius oli puoleksi ilmaissut. Häntä yhdellä haavaa puistatti sekä ilo että kauhu kun Wulf, viisi pitkää minuuttia mietittyään asiata, vastasi:

"Ajatteles jos Pelagia itse olisikin sinun sisaresi!" Filammonilta oli päästä kiihkoinen vastaus, mutta vanhus keskeytti hänet ja jatkoi verkalleen, katsellen nuorukaista läpituokein silmäyksin:

"Kun rutiköyhä munkki väittää olevansa sukua naiselle, joka juo Cæsarien viinimaljasta ja on asemassa, josta kuningasten tyttäret ovat ylpeilleet ja taas piankin tulevat ylpeilemään — silloin ei vanha mies, jos hän on liian hyväluontoinen kutsuakseen heti moista väitöstä valheeksi, voi olla uskomatta, että nuorukainen ajattelee omaa etuaan, vai mitäs sanot?"

"Omaa etuaniko!" huudahti Filammon parka ja kavahti pystyyn. "Laupias Jumala, mitäpä muuta tarkoitusta minulla olisikaan kuin vapahtaa hänet tästä häpeästä ja saattaa hänet pyhyyteen ja puhtauteen?"

Hän oli koskettanut väärään kieleen ukon sydämessä.

"Häpeästäkö, sinä kirottu egyptiläinen orja!" huudahti tämä vuorostaan vihasta punottaen, kavahtaen pystyyn ja taotellen ruoskaa joka riippui hänen päänsä päällä. "Häpeästäkö! Niinkuin ei hänen — ja sinunkin — pitäisi katsoa onneksi, että on saanut pestä Amaalin jalkoja!"

"Ah, suo minulle anteeksi," sanoi Filammon, säikähtäen oman tyhmyytensä seurauksia. "Mutta sinä unhotat, ettei hän ole naimisissa prinssin kanssa."

"Naimisissa prinssin kanssa? Tuo vapautettu orjatyttö! Ei, kautta Freijan, niin syvälle ei prinssi toki ole langennut; se ei koskaan tule tapahtumaan, vaikka pitäisi minun tappaa tuo velho omalla kädelläni. Vapautettu orjatar!"

Filammon parka! Hänhän oli samana aamuna saanut kuulla olevansa orja! Hän peitti kasvonsa käsiinsä ja pyrskähti rajuun itkuun.

"No, no, rauhoituhan toki", sanoi suuttunut soturi, jonka mieli yht'äkkiä heltyi. "Naiskyyneleistä en mitään piittaa, mutta en tiedä miksen koskaan ole voinut sietää ajatusta, että olisin syypää miehen kyyneleihin. Kun olet tyyntynyt ja oppinut tavallista kohteliaisuutta, puhumme enemmän kaikesta tästä. Kas niin, herkeähän nyt. Kylläksi on aina kylläksi. Tässä saamme ruokaa, minä olen nälkäinen kuin Loke."

Hän rupesi syömään kuin kaimansa, metsän harmaa susi; raa'assa vierasvaraisuudessaan hän pakoitti Filammoninkin syömään vastoin tämän omaa halua.

"Kas niin, nyt tunnen itseni onnellisemmaksi", lausui Wulf viimein. "Tässä kirotussa pesässä ei olekaan muuta tekemistä kuin syödä. Minä en saa tapella enkä metsästää, minä vihaan naisia, ja ne vihaavat minua. Enpä muuten tiedäkään mitään jota en vihaisi, paitsi syömistä ja laulamista. Mutta tyttöjen laimea harpunsoitto ja huilunpuhallus on saanut aikaan, ettei kenkään viitsi kuunnella oikeata kumisevaa sotalaulua. Kuulehan vain miten ne naukuvat, miten ne vikisevät kaikki yhdellä haavaa kuin rastaat pilvisenä aamuna. Minäpä totta vie tahdon myös laulaa ja voittaa heidän äänensä."

Näin sanoen hän viritti hurjan mutta kauniin sävelen ja lauloi ensin hillityllä äänellä, säestäen lauluun sanojen mukaisilla eleillä:

"Läpi metsän hirvi tul' nopsana aivan.

Yli kivien ja kantojen se ilman vaivaa
Lens nuolena.

Lumihankien peitossa, pensastossa

Mä seisoin väijyen vartoomassa
Sen tuloa."

Sitte korotti hän ääntään, ja hänen kasvonsa loistivat hurjasta ihastuksesta kun hän jatkoi:

"Helähti kaar', ja mun nuoleni tuima

Sen lapahan lensi, ja kaatui huima,
Heleijaa!

Kuin hukka sen kurkkuhun veitseni painoin

Ja hurmeella sammutin kaulani janon,
Heleijaa!"

Hän päätti laulunsa huikealla "heleijaalla", joka kajahti seinistä ja kumisi aina katonkin yli. Samassa hän kavahti seisaalleen kasvoillaan niin hurja ilme ja niin rajuilla eleillä, että Filammon värähti taapäin. Mutta urhon vimmaa kesti vain lyhyt tuokio, ja Wulf vanhus istahti uudelleen mutisten tyytyväisesti itseksensä:

"Sepä kuului vähänkin soturinlaululta. Se panee vanhan vereni taas kuohuksiin. Mutta tässä lemmon uunihelteessä ei kukaan ihminen voi säilyttää ruumiinsa voimia, rohkeuttaan, rahojaan eikä mitään muutakaan. Kirotkoot jumalat sen päivän, jolloin ensikerran näin tämän maan!"

Filammon ei virkkanut mitään; hän oli vallan ällistynyt nähdessään Wulfin vastoin tavallista kylmähköä pidättyväisyyttään ja ylpeätä itsehillitsemistään tuolla tapaa riehahtavan, ja häntä puistatti ajatus että vanhusta mahdollisesti hallitsi pahahenki, niinkuin kristittyjen ja uusplatoonilaisten luulon mukaan sangen usein oli näitten barbaarien laita. Mutta vieläkin pahempata odotti häntä, sillä seuraavassa tuokiossa viskattiin kartanon ovet kiivaasti selälleen ja sisään tulvasi koko bakkanaalinen joukkue, jonka Wulfin kaikuva "heleijaa" oli houkuttanut paikalle. Orestes Amaalin ja Pelagian taluttamana, hoiperteli keskessä, kiharoissaan sepele ja viinimalja kädessä.

"Täällähän on minun filosofini, pelastajani, suojeluspyhimykseni", sammalsi hän. "Tuokaa hänet syliini, jotta saan koristaa hänen kauniin kaulansa Intian helmillä ja barbaarien kullalla."

"Jumalan nimessä, auttakaa minua pääsemään pakoon", kuiskasi Filammon Wulfille, kun koko seurue tulla remusi häntä kohden. Wulf avasi heti oven, ja Filammon syöksyi ulos. Mutta sitä ennen ojensi ukko hänelle kätensä sanoen:

"Käyppäs tervehtimässä minua, poika — minua yksinäni. Vanha soturi ei tahdo sinulle pahaa."

Äänessä oli niin ystävällinen väre ja silmissä niin lämmin hohde, että Filammon lupasi noudattaa kutsua. Ennenkuin pakeni, silmäsi hän vielä kerran taaksensa portinaukosta ja näki, miten gootit ja neitokset vilisten pyörivät ikivanhan teutoonisen tanssin hurjassa tahdissa. Korkealla heidän päittänsä päällä näki hän Pelagian ihanan vartalon mahtavan Amaalin käsivarsien kohottamana. Neitonen tempasi sepeleen liehuvista kutreistaan ja sirotti ruusut tanssivien päälle. Ja tuoko ehkä oli hänen

sisarensa! Hän peitti kasvonsa ja pakeni; portti kätki hurjan, meluavan joukon hänen katseiltaan, ja onpa aika että se kätkeytyy meidänkin katseiltamme.

Oli kulunut noin neljä hetkeä. Juopuneet haihduttivat nukkumalla humalaansa ja kuu heloitti kirkkaana ja kylmänä pihalle, kun Wulf mahtavaa viiniruukku kantaen tuli ulos, seurassaan Smid, jolla oli malja kummassakin kädessään.

"Tänne toveri, keskelle pihaa, jotta saamme tuntea tuulahduksen viileää yöilmaa. Nukkuvatko kaikki nuo houkkiot siellä sisällä?"

"Jok'ikinen sielu. Ah, miten viileää täällä onkaan siihen verraten mitä sisässä oli! Mikä vahinko, etteivät kaikki ole saaneet niin vankkoja päitä kuin me!"

"Suurikin vahinko", virkkoi Wulf ja täytti maljansa.

"Miten paljon hauskuutta he siten menettävätkään tässä elämässä! Siellä ne nyt viruvat ja kuorsaavat kuin karhut! Sinussa ja minussa on kyllä miestä yksinämmekin tyhjentämään tämä ruukku."

"Onpa kyllä, ja sitte vielä toisenkin ruukun, jollemme sitä ennen ole ehtineet päättää keskusteluumme."

"Mitä, aijotko pitää sotaneuvottelua?"

"Miltä kannalta sen vain otat. Kuulehan, Smid, luulenpa että vaikka epäilisinkin kaikkia muita, niin sinuun ainakin voin luottaa, vai kuinka?"

"Sepä merkillinen kysymys sille, ken viitenäkolmatta vuotena on marssinut, nähnyt nälkää, ryöstänyt, voittanut ja tullut voitetuksi sinun vierelläsi jok'ainoassa maassa Weserin ja Aleksandrian välillä!" sanoi Smid äkäisesti, laskien maljan kädestään.

"Minä olen tullut vanhaksi, ja sen vuoksipa ruvennen epäilemään kaikkia. Mutta kuuleppas nyt, sillä ennen, kun viha ja viini loppuvat, täytyy minun saada se sanotuksi. Näithän tuon alrunan?"

"Tottahan toki."

"Entä sitte?"

"Mitä sitte?"

"Etkö luule hänen sopivan vaimoksi kelle hyvänsä?"

"Entä sitte?"

"Miksei hän sopisi Amaalillekin?"

"Se koskee häntä yhtä hyvin kuin tyttöäkin, ja tyttöä yhtä hyvin kuin meitäkin."

"Tyttöäkö? Eikö hänen pidä katsoa liiankin suureksi kunniaksi joutua naimisiin Odinin jälkeläiselle? Tarvitseeko hänen olla hienompi kuin Placidia?"

"Mikä oli kyllin hieno keisarin tyttärelle, sen pitää olla kyllin hyvä hänellekin."

"Kyllin hyväkö? Ataulf oli vain balttilainen, mutta Amalrik on oikea vesa Amaalien heimoa, hän polveutuu Odinista sekä isän että äidin puolelta."

"Enpä tiedä tokko tyttö sitä käsittää."

"Sitte opetamme hänet käsittämään sen. Miksemme veisi häntä pois ja naittaisi Amaalille, tahtoopa sitte itse tai ei? Hän kyllä tyytyisi prinssiimme viikon kuluessa, sen takaan."

"Mutta tuo Pelagia on tiellä."

"Pois hänkin sitte!"

"Mahdotonta!"

"Tänä aamuna se oli mahdotonta, mutta eipä ehkä mahdotonta viikon päästä. Kuulin tän'iltana erään lupauksen, joka tekee sen mahdolliseksi, jos vain hiventäkään gootin mieltä on jälellä siinä sekapäisessä poikaparassa, josta puhumme."

"Oh, sydän on hänellä kyllä oikealla paikalla; elä ole huolissasi hänen suhteensa! Mutta mikä lupaus se oli?"

"Sitä en ilmaise ennenkuin tarvitaan. En tahdo suinkaan saattaa kansaani ja jumalien verta häpeään. Mutta jos tuo juopunut prefekti sen muistaa — niin, muistakoon hän sen vain! Sitäpaitsi — tuo munkkipoika, joka oli täällä tänä iltana..."

"Niin, todellakin vahinko sellaista kelpo poikaa!"

"Hän tekee enemmänkin kuin epäilee — ja jos hän puhuu totta, niin luulenpa hänen olevan oikeassa — että Pelagia on hänen sisarensa."

"Hänen sisarensa! Entä sitte?"

"Hän tahtoo tietysti viedä tytön pois ja tehdä hänestä nunnan."

"Ethän salline hänen tehdä niin pahoin tuolle lapsiparalle?"

"Ken kerran on tielläni, Smid, hänen täytyy musertua. Sitä pahempi sille ketä se kohtaa, mutta ukko Wulf ei vielä milloinkaan ole antanut ihmisten tai petojen estää itseään — eikä niin saa nytkään käydä."

"Ylipäänsä voi se olla vallan oikeinkin tuolle nartulle. Mutta entä Amalrik?"

"Mikä on piilossa se on piankin unhotettu."

"Mutta prefektin sanotaan tahtovan naida tuon tytön."

"Hätkö naisi? Tuo hyviltä hajuilta tuoksuva apina? Tyttö ei ainakaan ole niin typerä."

"Se on prefektin aikomus, ja tytön myöskin. Koko kaupunki puhuu siitä; meidän täytyy ensin raivata prefekti tieltämme."

"Miksikäs ei? Se kävisi helposti laatuun ja olisi suuri voitto Aleksandrialle. Mutta jos tuhoisimme hänet, täytyisi meidän myöskin valloittaa kaupunki; ja siihen luulen meitä olevan liian vähän."

"Hänen henkivartijansa ehkä käyvät meidän puolellemme. Jos tahdot, niin menen huomenna heidän kasarmiinsa ja puhelen heidän kanssaan. Mutta kuules Wulf — tiedämme kyllä sinun aina olevan oikeassa — mitä oikeastaan hyödyttää naittaa tuo Hypatia Amaalille?"

"Mitäkö se hyödyttää?" sanoi Wulf, paiskaten maljansa kivilattiaan. "Sinä vanha, likinäköinen elohiiri, joka vain ajattelet omain poskipussiesi täyttämistä! Sitä että annamme hänelle vaimon, kyllin arvokkaan sankarille, mikä hän joka tapauksessa on, vaimon, joka tekee hänestä raittiin miehen juoppolalluksen asemasta, yritteliään miehen nahjuksen asemasta, vaimon, jolla on vaikutusvaltaa tämän kaupungin rikkaisiin ja joka voi hankkia meille vankan jalansijan täällä; ja kun sen kerran olemme saaneet, niin tahdonpa tietää ken siitä voisi järkyttää meitä enää. Jos he molemmat hallitsisivat Aleksandriassa, tulisimme me kolmessa kuukaudessa Afrikan herroiksi. Lähettäisimme sanan vandaaleille Espanjaan ja kehoittaisimme heitä valloittamaan Karthagon; kehoittaisimme myöskin Adrian meren toisella puolella asuvia longobardeja nousemaan maihin Pentapoliksessa. Menettämättä ainoatakaan miestä puhdistaisimme silloin koko rannikon, nyt kun tuo hullu Heraklianus on retkensä kautta Roomaa vastaan jättänyt sen meille alttiiksi. Antaisimme vandaalien ja longobardien puristaa toistensa käsiä täällä Aleksandriassa ja heittää arpaa osistaan rannikosta ja sitte!"

"No, entä mitä sitte?"

"Kun olemme laskeneet Afrikan valtamme alle, ottaisin mukaani joukon valituista sankareista ja purjehtisin heidän kanssaan etelään päin etsimään Asgardia — sillä kertaa laskisin alas Punaista merta — ja näkisin Odinin kasvoista kasvoin tai kuolisin häntä etsiessäni."

"Vai sillä tapaa", Smid huokasi. "Toivonpa että sallit minun tulla mukaasi etkä tahdo minua pysähtymään puolitiehen lohikäärmeitten ja norsujen pariin. Niinpä niin, järkimies on kuin neva — miten pitkälle ratsastaakin kovalla maalla, joutuu lopulta suon sisään. Minä kuitenkin käyn prefektin henkivartiossa huomenna, jollei päätäni porota."

"Ja minä tahdon puhella pojan kanssa Pelagiasta. Juokaamme nyt juonemme menestykseksi."

Molemmat rautakallot kallistivat maljojaan, kunnes tähtien tuike sammui ja itäisen pylväskäytävän varjot häipyivät sarastavaan päivänkoitteeseen.

Vietyään Arseniuksen sanoman Mirjamille pieni kantaja palasi joutuin takaisin etsiäkseen Filammonia ja tämän kasvatusisää; mutta kun ei heitä löytynyt, juoksenteli hän koko illan edestakaisin niin järjettömästi, että korttelin asukkaat pelkäsivät hänen kadottaneen järkensä. Vihdoin nälkä ajoi hänet kotiin syömään illallista; tämän aterian aikana hän koetti purkaa kiihottuneita tunteitaan pieksämällä rakkaan tapansa mukaan vaimoansa. Mirjamin molemmat syyrialaiset orjattaret, jotka kuuluivat neekerinaisen hätähuudot, riensivät tälle apuun, valoivat sangollisen vettä miehen niskaan ja ajoivat hänet tiehensä. Hän ei siitä kuitenkaan hämmästynyt, vertasi vain myhäillen itseään Sokrateehen, joka sai Xantippalta selkäänsä, ja mukautui filosofin tyyneydellä olosuhteisiin. Pari seuraavaa tuntia hän hyppeli sitte kuin kesy harakka edestakaisin kadunkulmauksessa ja lasketteli virtanaan nenäkkäitä sukkeluuksia ohikulkijoille, joilta useat kerrat oli saada kouraantuntuvan ojennuksen. Vihdoin saapui Filammon, joka henkimenossa kiiruhti kotiinsa, suoraan hänen syliinsä.

"Hiljaa, seuraa minua! Sinua yhäti johtaa onnellinen tähti. Hän kutsuu sinut luoksensa."

"Kuka?"

"Mirjam itse. Ole mykkä kuin hauta! Sinua hän tahtoo nähdä ja puhutella, mutta Arseniuksen viestin hän hylkäsi moisilla sanoilla, että filosofin huulien on tarpeetonta toistaa niitä. Tule, mutta puhele hänelle hyviä sanoja, niinkuin ainakin puhellessa noitanaisen kanssa, joka voi seisauttaa tähdet kulussaan ja komentaa kolmannen taivaan henkiä."

Filammon kiiruhti kotia Eudaimonin seurassa. Vähät hän välitti siitä, että Hypatia oli varottanut häntä Mirjamista. Hänhän etsi sisartaan.

"Kas vain sen hulttio, oletko täällä taas!" huusi toinen tytöistä, kun tulijat kolkuttivat Mirjamin asunnon ulko-ovelle. "Mitä ajatteletkaan, kun tuot tänne nuoria miehiä tähän aikaan yöstä?"

"Olisi parempi että menisit alas pyytämään vaimoparaltasi anteeksi. Hän on itkenyt koko illan ja rukoillut ristiinnaulitun kuvaa sinun edestäsi, mokoma kiittämätön apina!"

"Naisellista taikauskoisuutta — mutta suon sen hänelle anteeksi... Hiljaa raakalaisnaiset! Olen tuonut tänne tämän nuoren filosofin oman emäntänne käskystä."

"Sitte hän saa odottaa eteishuoneessa. Muuan herrasmies on nyt emäntäni luona."

Filammon sai siis odottaa pimeässä ja likaisessa eteishuoneessa, jota ylellisesti koristivat vaalenneet seinäverhot ja seiniä pitkin asetetut soivat. Hän odotti levottomana ja kärsimättömänä, ja molemmat tytöt, jotka kuruompelunsa ylitse häntä varkain tähystelivät, päättivät hänen olevan kovin kömpelön, koskei hän lainkaan vastannut heidän hiukeaviin silmäyksiinsä.

Sillävälin kuunteli Mirjam sisähuoneessa ilkeän tyytyväisesti hymyillen tummapintaisen ja ahavoittuneen nuoren juutalaisen kertomusta.

"Minä tiesin, oi Israelin äiti, että kaikki riippui minun nopsuudestani. Senvuoksi lähdin Ostiasta ja ratsastin yötä päivää Tarentia kohti. Mutta ympärileikkaamattomien sanansaattajalla oli parempi ratsu kuin minulla. Siksi lahjoin erään orjan lamauttamaan hänen hevosensa. Toisena päivänä pääsinkin majapaikan välin hänen edelleen; mutta siitä huolimatta tuo filistealainen yllätti minut yöllä, sillä saatanan enkelit auttoivat häntä, ja minun sieluni vihastui."

"Mitäs sitte tapahtui, Jonabad Bar-Zebudah?"

"Muistelin Jehua ja Joabiakin, kun Asabel tätä takaa-ajoi, mietinpä syvästi oliko moinen teko luvallinen, sillä minä en ole mikään verenvuodattaja. Mutta siitä huolimatta jouduimme pimeässä yhteen, ja minä tapoin hänet."

Mirjam taputti käsiään.

"Sitte puin, niinkuin kohtuullista oli, hänen vaatteensa päälleni, anastin hänen kirjeensä ja valtakirjansa ja olin olevinani keisarin lähetti. Siten suoritin lopun matkastani pakanain kustannuksella. Tässä annan sinulle takaisin sen kautta keräytyneen säästön."

"Siitä ei sanaakaan! Pidä se itsellesi Jakobin arvokas poika! Entä mitä muuta?"

"Tarentiin tultuani purjehdin edelleen merirosvoilta vuokraamalla aluksella. Sen miehistö oli kelpo väkeä ja piti vannomansa valan. Sillä soudettuamme kaikista voimistamme liki puoli matkaa, tuli toinen alus vanaveteemme ja yritti kiertää meidät. Tunsin sen hyvin olevan kotoisin Aleksandriasta, samoin laivurinkin, joka väitti sen tulleen Aleksandriasta Brundisiumiin, mukanaan kirje Oresteelta."

"Mitä vielä?"

"Minusta tuntui häpeälliseltä, jotta tuo alus kiertäisi meidät, ja vielä häpeällisemmältä, jotta sinä ja vanhempamme suotta olisitte maksaneet moisia kustannuksia. Sen vuoksi rupesin keskusteluihin merimiehen kanssa luvaten hänelle paitsi vuokraa kaksisataa kultarahaa omistani. Ole hyvä ja maksa ne laskuuni rabbi Hesekielille, joka asuu Pelusiumissa Vesiportin luona. Silloin merirosvot neuvoa pidettyään päättivät purjehtia vihollisen upoksiin; meidän aluksemme oli näet terävänokkainen liburnialainen, ja heidän vain kevyt sanansaattaja-alus."

"Teittekö niin?"

"Muuten emme olisikaan nyt täällä. Herra antoi heidät meidän käsiimme, niin että puhkasimme heidän aluksensa vallan keskeltä ja he upposivat kuin Farao ja kaikki hänen joukkonsa."

"Niin hukkukoot kaikki valitun kansan viholliset!" huudahti Mirjam. "Ja nyt sanot, ettei mitään uusia sanomia voi tulla tänne kymmeneen päivään?"

"Merirosvopäälikkö vakuutti sen olevan mahdotonta yltyvän tuulen takia, joka uhkaa muuttua etelämyrskyksi."

"Kas tässä, ota tämä kirje ylrabbinille; äiti Israelissa siunaa sinua. Olet miehekkäästi taistellut kansasi puolesta, ja sinä astut hautaasi rikkaana vuosista ja kunniaista, rikkaana palvelijoista ja palvelijattarista, kullasta ja hopeasta, lapsista ja lapsenlapsista. Jalkasi on polkeva pakanoiden niskoja, ja Abrahamin, Isakin ja Jakobin siunaus on vuotava ylitseesi. Sinä saat syödä siitä hanhesta, joka korvessa lihoitetaan ja Leviathanista, joka on piilotettuna isoon mereen, siksi kunnes se viimeisenä päivänä antaa lihansa ruuaksi kaikille oikeille israelilaisille."

Kääntyessään pois päin ja astuessaan ulos huoneesta oli tämä juutalainen sokeassa kiihkossään kukaties onnellisin mies koko Egyptissä.

Hän poistui eteishuoneen kautta, katsahtaen kierosti orjattariin ja uhkaavasti Filammoniin. Tämä saatettiin nyt Mirjamin luo.

Eukko istui kiemurassa kuin käärme matalalla sohvalla ja kirjoitti ahkerasti polvillaan olevaan tauluun; tyyntyillä hänen vieressään kimalteli komeita jalokiviä, joita hän äsken oli käsitellyt kuin lapsi leikkikalujaan. Hän katsahti ylös vasta muutamien minuuttien perästä; ja kärsimättömänäkin täytyi Filammonin silmäillä ympärilleen pienessä huoneessa ja verrata sen likaista komeutta ynnä sisällä vallitsevaa väkevää viinin, ruuan ja hajuaineiden tuoksu, aistikkaiden kreikkalaisten asumusten valoisuuteen ja puhtauteen. Pitkin seiniä seisoivat haaveellisilla veistoksilla koristettuja kaappeja ja arkkuja, kirjavan koreita pergamenttikääryjä virui kasottain nurkissa, omituisen muotoinen lamppu riippui katossa, luoden himmeätä ja kamalaa valoa eräälle esineelle joka tuokioksi tyrehdytti nuorukaisen veren. Muutamalla hyllyllä oli nimittäin salaperäinen uurroksilla koristettu kultainen vati, jossa oli balsameerattu lapsenpää, sellainen "terafim", jommoisesta Filammon tiesi itämaiden velhonaisten väittävän voitavan kuulla ennustuslauseita.

Vihdoin Mirjam katsahti ylös ja sanoi terävällä, kimeällä äänellä:

"Mitäs nyt, kaunis poikaseni, mitä poloiselta vanhalta ja kiusatululta juutalaisuudelta haluat? Himoatko jotain niistä kauniista esineistä, joita hän on osannut antaa palvelevain henkiensä pelastaa kristityn rosvojoukon käsistä?"

Filammonin asia oli pian kerrottu. Eukko kuunteli sitä, katsellen häntä terävästi palavilla silmillään, ja vastasi sitte verkalleen:

"No, entäs sitte, vaikka olisitkin orja?"

"Olenko se, sano, olenko se?"

"Olet varmasti. Arsenius on puhunut totta. Näin hänen ostavan sinut Ravennassa täsmälleen viisitoista vuotta sitte. Samalla kertaa ostin minä sisaresi. Hän on nyt kahdenkolmatta vanha. Luulisin sinun olevan häntä neljää vuotta nuoremman."

"Oi taivas, tunnetko vielä sisareni? Onko se Pelagia?"

"Sinä olit kaunis poika", jatkoi eukko, joka ei näyttänyt kuulleen Filammonin kysymystä. "Jos olisin luullut sinun kasvavan niin kauniiksi ja nokkelaksi kuin nyt olet, olisin itse ostanut sinut. Gootit olivat juuri pois lähdössä, ja Arsenius antoi vain kahdeksantoista kultarahaa sinusta — vai oliko se ehkä kaksikymmentä. Luulenpa käyvän vanhaksi, unohdan kaikki. Mutta minä olisin saanut maksaa kasvatuksesi, ja sisarta harjoittaakseni olen kuluttanut noin — huh, minkälaisia, rahamääriä! Ei siltä,

ettei se kullannuppu ollut niiden kolikoiden arvoinen, joita sain kouralta kukkarostani hänen hyväkseen."

"Ja sinä tiedät missä hän on? Sano se minulle, ole laupias ja sano!"

"Miksi niin?"

"Miksikö? Eikö rinnassasi syki inhimillinen sydän? Eikö hän ole sisareni?"

"Entä sitte? Olethan, viitenätoista vuonna hyvin tullut toimeen ilman sisartasi, miksi et voisi nytkin tulla yhtä hyvin toimeen hänettä? Ethän muista häntä, et rakasta häntä."

"Ettenkö rakasta häntä? Tahtoisin kuolla hänen edestään — tahtoisin kuolla sinun edestäsi, jos vain toimitat niin että saan tavata hänet."

"Ohoo, vai tahtoisit sinä semmoista? No, entäpä jos veisin sinut hänen tykönsä, mitä silloin tekisit? Ajatteles, jos hän olisi Pelagia itse, mitä sitte? Hän on nyt hyvin rikas ja onnellinen. Voitko sinä tehdä hänet onnellisemmaksi tai rikkaammaksi?"

"Kuinka voitkaan niin kysyä? Minun täytyy, minä tahdon pelastaa hänet siitä häpeästä, jossa varmasti tiedän hänen elävän."

"Ahaa, hyvä munkkiseni! Sitä juuri odotinkin. Tiedänpä paremmin kuin kukaan muu, mitä nuo kauniit sanat merkitsevät. Palanut lapsi kammoo tulta, mutta palanut eukko sammuttaa sen, sen saat nähdä. Kuulehan nyt! En sano ettet saisi nähdä sisartasi — en sano ettei Pelagia ole juuri se nainen jota etsit — mutta — sinä olet minun vallassani. Elä rypistä otsaasi, elä näytä niin äkäiseltä! Minä voin milloin tahdon jättää sinut Arseniuksen käsiin hänen orjanaan. Sana minulta vain Oresteelle, niin lyödään sinut karkulaisena rautoihin."

"Minäpä pakenen!" huusi nuorukainen kiihkoisesti.

"Pakenisitko käsistäni!" eukko nauroi ja osoitti lapsenpäättä. "Vaikka pakenisit Kaf'in toiselle puolelle tai upottaisit itsesi valtameren syvyyteen, niin voisin saada nuo kuolleet huulet ilmaisemaan olopaikkasi ja käskeä demonien kantamaan siivillään sinut tänne takaisin. Pakenisitko minun käsistäni! On parempi että tottelet minua ja saat tavata sisaresi."

Filammonia puistatti, mutta hän alistui kuitenkin. Eukon silmien taikamainen hohde, hänen pelättävät sanansa, jotka hän puolittain uskoi, ja hänen oma palava halunsa saada nähdä sisarensa, voittivat hänen vastuksensa, ja hän huudahti huohottaen:

"Tahdon totella sinua, mutta... mutta..."

"Mutta sinä et vielä olekaan mikään oikea mies, olethan vain puolinen munkki, häh? Siitä minun on vielä tultava selville, ennenkuin autan sinua, kaunis poikaseni. Oletko vielä munkki, vai oletko mies?"

"Mitä tarkoitat?"

"Ha ha ha!" nauroi eukko kimakasti. "Nuo kristityt koirat eivät tiedä mitä mies on. Oletko siis munkki — emme puhu miehestä, koska se käy järkesi yli?"

"Minä? — Minä olen Hypatian oppilas filosofiassa."

"Mutta et mikään mies?"

"Olen kai mies, luullakseni."

"Mutta sitä en minä luule; muuten olisit miehenä jo kuukausia sitte tunnustanut rakkautesi tuolle pakanalliselle naiselle."

"Minäkö — hänelle?"

"Niin, minä hänelle", toisti Mirjam pilkallisesti, matkien nuorukaisen loukatun nöyrää äänensävyä. "Minä rutiköyhä oppilasparka, hänelle, tuolle suurelle, rikkaalle, viisaalle, jumaloidulle filosofinlaiselle, jolla on hallussaan itätuulen sisimmän pyhäkön avaimet! Ja minä olen mies, kauniin Aleksandriassa, ja hän on nainen, turhamaisin nainen Aleksandriassa, ja juuri sen kautta minä olen häntä väkevämpi ja voin kietoa hänet sormeni ympäri ja saada hänet lankeemaan jalkojeni juureen kun vain niin tahdon, kun vain avaan silmäni ja huomaan olevani mies. Noo, poikaseni, onko hän koskaan opettanut sinulle sellaista, puhuessaan matematiikasta ja metafysiikasta, jumalista ja jumalattarista?"

Filammon karahti tulipunaiseksi. Suloinen myrkkö oli alkanut vaikuttaa hänessä ja jokainen suoni

hänen ruumiissaan paloi siitä ensi kerran hänen elämässään.

Mirjam huomasi olevansa voitolla.

"Kas niin, elä säikähdä tästä uudesta opetuksesta! Olen pitänyt sinusta siitä saakka kun sinut ensi kerran näin, usko se; kysyin terafilta sinusta, ja se vastasi — tietäisitpä vain minkä vastauksen sain! Jonain kauniina päivänä saat sen tietää. Joka tapauksessa on se viekotellut vanhan kiltin juutalaisvaimon tuhlaamaan rahojaan. Oletko milloinkaan arvannut, keltä joka kuukausi olet saanut tuon kultarahan?"

Filammon säpsähti, ja Mirjam purskahti kaikuvaan, kimakkaan nauruun.

"Hypatialta kai, vai miten? Tietysti tuolta sorjalta kreikattarelta, koska — sinä turhamainen lapsi — et koskaan tullut ajatelleeksi vanhaa juutalaiseukkoa."

"Sinäkö se olit, sinäkö todellakin?" huudahti Filammon. "Sinuako siis saan kiittää tästä harvinaisesta lahjasta?"

"Sinun ei tarvitse kiittää minua, totella vain; sillä elä unhota, että minä voin todistaa sinun velkasi minulle, jok'ikisen oboolin, ja voin myös vaatia sen sinulta takaisin jos minua vain haluttaa. Mutta elä pelkää, en ole kova sinua kohtaan, koska kerran olet vallassani. Minä vihaan kaikkia, jotka sitä eivät ole. Heti kun olen saanut jonkun ihmisen valtaani, rupean pitämään hänestä. Vanhukset rakastavat lasten lailla leikkikalujaan."

"Olenko minä sitte sinun leikkikalusi?" kysyi Filammon kiihkeästi.

"Tietysti olet, kaunis poikaseni", vastasi eukko ja katsahti häneen niin mielitelevästi hymyillen, ettei hän voinut suuttua. "Minäpä osaan totta vie leikkiä niin kauniisti palloillani — ja olen nyt elänyt viimeiset neljäkymmentä vuotta vain tehdäkseen nuoria ihmisiä onnellisiksi. Sinun ei sentähden tarvitse arkailla hyväsydämistä mummoparkaa. No, sinähän pelastit eilen Oresteen hengen?"

"Miten olet sen saanut tietää?"

"Minäkö? Minä tiedän kaikki. Tiedän mitä pääskysset puhelevat toistensa ohi liidellessään, ja mitä kalat kesälämpimässä meressä miettivät. Sinäkin saat kerran oppia arvaamaan paljon, mitään taikakalua tarvitsematta. Mutta nyt sinun pitää astua Oresteen palvelukseen. Noo, mitä epäröit? Etkö tiedä hänen suuresti suosivan sinua? Hän on tekevä sinut kirjurikseen, ja eräänä päivänä hän koroittaa sinut kamariherraksi, jos vain ymmärrät oikein käyttää onneasi."

Filammon seiso i hämmästyksestä mykkänä. Viimein hän sanoi:

"Senkö miehen palvelijaksi? Mitä hänestä ja hänen suosiosotuksistaan välitän? Miksi kidutetaan minua niin kovin? En halua mitään muuta maan päällä kuin nähdä sisareni."

"On paljon mahdollisempaa nähdä hänet, jos olet jonkun korkean virkamiehen hovissa — ehkäpä enemmänkin kuin pelkän virkamiehen — kuin jos pysyisit rutiköyhänä munkkina. En siltä että uskoisin sinun puhuvan totta. Onko se ainoa halusi maan päällä, hä? Etkö lainkaan halua nähdä kaunista Hypatiaa?"

"Minä? Miksi en häntä saisi nähdä? Enkö ole hänen oppilaansa?"

"Hänellä ei enää kauvan tule olemaan mitään oppilaita, lapseni. Jos haluat kuulla hänen viisauttaan — ja olkoon se sinulle suureksi hyödyksi — niin pitänee sinun tästälähin ennemminkin käydä Oresteen palatsiin kuin luentosaliin. Sinä säpsähdät, huomaan. Olisinko nyt ehkä keksinyt syyn, joka tepsii? Elä kysele mitään! En selitä mitään munkeille. Mutta ota nämä kirjeet. Mene huomenna varhain kolmannella hetkellä Oresteen palatsiin ja kysy hänen sihteeriään, kaldealaista Ethania. Sano rohkeasti tuleviasi asioissa, jotka ovat valtakunnalle ylen tähdellisiä, ja seuraa sitte johtotähteäsi; se on onnekkampi kuin luuletkaan. Kas niin, tottele nyt minua, muuten et saa nähdä sisartasi."

Filammon tunki käyneysä ansaan. Mutta mitä tuo merkillinen nainen ehkä voisikaan tehdä hänen hyväkseen? Häntä totteleminen tuntui olevan, jollei ainoa, niin ainakin lähin tie Pelagian luo. Joka tapauksessa hän oli eukon vallassa ja hänen täytyi alistua kohtaloonsa; sen vuoksi hän otti kirjeet ja lähti.

"Ohoo," nauroi Mirjam itsekseen Filammonin lähdettyä, "sinä luulet saavasi hänet käsiisi tehdäkseeni hänestä katujattaren, nunnan, nais-erakon; pakoittaaksesi hänet koettamaan lepyttää sinun Jumalaasi ryömimällä parikymmentä vuotta käsin jaloin muumioitten parissa, kahle kaulassa ja paino jalassa ja koko ajan kuvitellen olevansa nazarealaisen morsian? Ja sinä luulet vanhan Mirjamin sitä varten jättävän hänet käsiisi? Ei, ei ikinä, munkkihyväni, silloin olisi parempi että tyttö olisi kuollut. Seuraa

sinä vain suloista syöttiäsi, seuraa sitä kuin aasi heinäkimppua, jota ajaja alati pitää kyynärän päässä sen turvasta. Sinä olet minun vallassani, ja Orestes on vallassani. Minun täytyy kai huomenna keskustella tuosta uudesta lainasta, luulen mä. Enkä koskaan saane maksua. Tuo koira saattaa minut viimein keppikerjäläiseksi. Miten paljon sitä nyt onkaan — katsotaampas?" — Hän rupesi selailemaan velkakirjoja ja kuitteja arkussaan. — "Minä en saa milloinkaan maksua, mutta entä kun mulla on valtaa! Nähdä miten nuo pakanakoirat ja kristityt koirat punovat juoniaan ja pöyhistelevät, luulotellen olevansa maailman herroja, uneksimattakaan olevansa meidän leikkikalujamme, joita me täysin ohjaamme — me, lupauksen lapset, me, valittu kansa, me, Abrahamin siemen. Hupsuparat! He minua miltei sääliittävät ajattellessani miltä he näyttävät, kun Messias tulee, ja he huomaavat, ketkä todellisia maailman herroja ovat olleet. Mutta hänen pitää päästä Etelän keisariksi tuon Oresteen; se hänestä pitää tulla, vaikka minun täytyisikin lainata hänelle Rafaelin jalokivet. Sillä hänen pitää naida tuo kreikatar. Hänen täytyy. Tietysti tyttö vihaa häntä, mutta sitä voimallisempi on kostoni. Ja tyttö rakastaa tuota munkkia, sen luin hänen silmistään puutarhassa. Sitä parempi sekin seikka minulle. Munkki kyllä riippuu mielellään Oresteen kantapäällä saadakseen olla tyttöä lähellä — se hupsu poikaparka! Teemme hänestä kirjuriin tai kamariherran. Hänellä sanotaan olevan kyllin päätä siksi tai miksi hyvänsä. Orestes ja hän tulevat niiksi kahdeksi kynneksi pihdissäni, joilla nipistän ulos mitä vain haluan tuosta kreikkalaisesta Isebelistä... Ja sitte käyn käsiksi mustaan agaattiin."

Palasiko hän juhlallisen puheensa lopussa takaisin halpaan jokapäiväisyyteen? Ehkäpä ei, sillä viimeisiä sanoja lausuessaan hän otti povestaan esiin särkyneen loihtukalun, joka riippui vitjassa hänen kaulassaan ja oli vallan sen näköinen, mitä hän niin kiihkeästi halusi. Hän katseli sitä kauvan hellin silmäyksin, suuteli sitä, itki ja puheli sille kuin äiti lapselleen, hyväili sitä ja lauloi sille kehtolaulunpätkiä. Hänen karkeat kuihtuneet piirteensä tulivat lempeämmiksi, puhtaammiksi ja jalommiksi ja osoittivat hetkisin aikaa millaiseksi ne kerran muinen olisivat voineet muodostua; ne kuvastivat tässä tuokiossa sitä persoonallista ihannetta, jonka kukin sielu tuo mukanaan elämälle ja joka hämäränä ja kehittymättömänä kajastaa esiin jokaisen uinuvan lapsosen kasvoissa niin kauvan kuin ne eivät vielä ole rypistyneet, rumentuneet ja kovettuneet elämän pitkällisen murhenäytelmän kuluessa. Mirjam oli noita-akka, parittaja ja orjakauppias, korviansa myöten vajonnut valheeseen, julmuuteen ja ahneuteen; mutta kuitenkin sisälsi tämä kurja kivi hänelle toden, henkisen, saavuttamattoman, ostamattoman aarteon, johon verrattuina hänen kunnianhimoiset pyrintönsä ja kaikki hänen aarteensa olivat yhtä arvottomia hänelle itselleen kuin ne olivat Jumalan enkeleillekin.

Mutta vähät tiesi Mirjam, että samana hetkenä voimakas, rotevavartaloinen munkki seiso i Kyrilloksen yksityishuoneessa. Tultuaan osalliseksi siitä harvinaisesta kunniasta, että sai itsensä patriarkan läsnäollessa nauttia maljan hyvää viiniä, antoi hän tälle ja Arseniukselle seuraavan tilin matkastaan:

"Huomattuani juutalaisten osanneen hankkia itselleen tämän merirosvolaivan, menin merirosvopäällikön puheille; sain armon hänen silmissään ja palkkauduin soutajaksi alukseen. Siitä mitä olin saanut tietää kuuntelemalla juutalaisen puhetta, päätin varmuudella, että aluksen oli määrä niin pian kuin suinkin saattaa uutiset Aleksandriaan. Suorittaakseni pyhän patriarkan minun heikolle kyvylleni uskoman tehtävän menin sen vuoksi laivaan ja soudin herkeämättä muiden soutajain parissa, mutta kun olin tottumaton tähän työhön, sain kirkon asian tähden kärsiä paljon iskuja ja häväistyksiä — minkä toivon vastedes luettavan hyväkseni. Sitäpaitsi meni saatana minuun ja tahtoi repiä minut, niin että annoin usein ylen ja inhosin kaikkea ruokaa. Siitä huolimatta soudin tarmokkaasti ja herkeämättä ylenantaessanikin, niin että pakanat tulivat täyteen ihmetystä ja lakkasivat lyömästä minua, antaen sen sijaan säälistä minulle väkevää juomaa. Sitte soudin sitä vahvemmin yötä päivää, toivoen pyhänyhteisen kirkon minun arvottoman henkilöni kautta edes vähässä määrin voittavan."

"Niin onkin tapahtunut", vastasi Kyrillos. "Miksi et istuudu, ystäväni?"

"Suokaa anteeksi," sanoi munkki surkean näköisenä; "lopulta väsy istumiseenkin kuten kaikkiin muihin lihallisiin nautintoihin."

"Millä voin palkita sinua tekemästäsi hyödystä?" virkkoi Kyrillos.

"Olen kyllin palkittu tietäissäni olleeni hyödyksi. Jos pyhä patriarkka kumminkin ilman aihetta on minulle suosiollinen, niin on muuan vanha kristitty vaimo, äitini lihassa — — —"

"Tule luokseni huomenna, niin saa hän kyllä apua. Ja — saammepa nähdä ettenkö tee sinusta kaupungin diakoonia ylentäessäni Pietarin."

Munkki suuteli esimiehensä kättä ja meni. Kyrillos kääntyi Arseniuksen puoleen; ihastuksissaan hän käyttäytyi tällä kertaa vallattomasti, löi polviinsa ja sanoi:

"Noo, tällä kertaa olemme totta vie voittaneet pakanat, vai mitä?"

Sitte hän lisäsi papin tavallisella, teeskennellyllä äänellä:

"Minkä neuvon isäni antaisi minulle osatakseni oikein käyttää hyväkseni sitä etua, joka niin armollisesti on käsiimme annettu?"

Arsenius vaiken.

"Tekisipä mieleni", jatkoi Kyrillos, "tämäniltaisessa saarnassani mainita tuosta suuresta uutisesta."

Arsenius pudisti päätään.

"Miksikä ei, miksikä ei?" kysyi Kyrillos kärsimättömästi.

"On parempi säilyttää salaisuutta, kunnes muut puhuvat siitä. Säästetty tieto on aina säästettyä tietoa. Jos miehellä on pahoja aikeita kirkkoa vastaan, joita en toivo hänellä olevan, niin anna hänen ensin rikkoa, ennenkuin käytät tietoasi häntä vastaan. On totta, että omatunto voi epäillä, onko oikein sallia syntiä, jota voi ennakoita estää. Minusta tuntuu kuin olisi synti vasta itse teossa, ja että välistä — sanon vain välistä — voisi pelastaa syntisen, antamalla hänen vääryytensä kantaa hedelmän ja antamalla hänen täytyä omista teoistaan."

"Vaarallinen oppi, arvoisa isä."

"Aivan kuin kaikki terveellinen oppi — elämän tuoksu tai kalman haju, aina sitä mukaa kuin sitä sovelletaan. En olekaan puhunut tätä seurakunnalle, vaan valitulle veljelle. Ja jos asiaa valtioviisauden kannalta katsellaan, niin anna hänen julkisesti osoittaa, onko hänellä todellakin kapinallisia aikeita mielessä, ja puhu sitte ja muserra maahan hänen Baabelin torninsa."

"Luuletteko sitte ettei hänellä jo ole tiedossa Heraklianuksen tappio?"

"Jos hän siitä tietää, niin pitää hän kyllä sen salassa kansalta, ja meidän toiveemme äkillisen keikauksen aikaansaamisesta kansanjoukoissa ovat miltei yhtä suuret."

"Hyvä. Yhteisen kirkon olemassaolo Aleksandriassa riippuu juuri tästä taistelusta, ja siksipä on parasta olla varovainen. Käyköön siis kuten tahdot. Onnipa on minulle, että sinä olet neuvonantajani."

Kyrillos, joka muuten oli mitä hillittömin ja väkivaltaisain juonienkutoja, mukautui siis sen miehen tahtoon, joka oli viisaampi kuin hän itse — niinkuin viisasten miesten aina pitäisi tehdä — ja päätti säilyttää salaisuuden omana tietonaan sekä käski munkinkin tehdä samaten.

Filammon vietti unettoman yön ja virkisti sitte itseään mieluisella käynnillä muutamassa niistä julkisista kylpylaitoksista, joita roomalainen hirmuvalta — viisaampi tavallaan kuin meidän aikamme vapaa valtiomuoto — niin anteliaasti tarjosi uhreilleen. Sitte hän lähti prefektin palatsiin esittääkseen asiansa; mutta Orestes, joka viime päivinä oli hämmästyttänyt Aleksandrian yleisöä vallan tavattomalla työkyvyllä oli jo mennyt läheiseen basilikaan. Sinne vei nuorukaisen muuan apparitori, joka johdatti hänet koreilla seinämaalauksilla ja kirjavalla marmorimosaiikilla ynnä pylväskäytävillä ja galerioilla koristetun suunnattoman salin poikki, missä alemmat virkamiehet käsittelivät erilaisia juttuja ja säätivät oikeutta roomalaisen lain monimutkaisten muodollisuuksien mukaan. Levottomasti odottavan joukon halki nuorukainen astui salin ylipäähän, missä prefektin valtaistuini oli tyhjänä, sekä sitte erääseen sivuhuoneeseen, missä tapasi kirjurin, paksun kaldealaisen eunukin, jolla oli kalpeat ilmeettömät kasvot, pienet porsaansilmät ja päässä suunnaton turbaani. Kynän ritari vastaanotti kirjeen, avasi sen juhlallisen näköisenä, mutta kavahti sitte pystyyn ja syöksähti ulos huoneesta unhottaen kaiken arvokkaisuutensa. Filammon sai jäädä seisomaan, täynnä odotusta ja ihmettelyä. Puolituntisen perästä kaldealainen palasi; hänen pienet silmänsä näytti joku suuri ajatus avanneen.

"Nuorukainen, sinun tähtesi on nousemassa. Olet kyllin onnellinen tuodessasi meille hyviä sanomia. Jalo prefekti itse kutsuu sinut puheilleen."

Sitte hän vei nuorukaisen mukaansa.

Huoneessa, jonka ovea aseelliset miehet vartioivat, kulki Orestes kiihkeästi edestakaisin. Hänen kasvoissaan näki jälkiä viime yön tapahtumista; silloin tällöin hän maistoi pöydällä olevasta kultamaljasta.

"Katsos vain, ei kukaan muu kuin pelastajani itse! Nuorukainen, minä tahdon luoda onnesi. Mirjam sanoo sinun tahtovan ruveta palvelukseeni?"

Filammon, joka ei tiennyt mitä virkkaa, katsoi paraimmaksi vastata syvimmällä kumarruksellaan.

"Ahaa, osaat kumartaa sulokkaasti, vaikket aivan tavan mukaan. Mutta sen sinä pian hänelle opetat, kirjurini, vai miten? Nyt asioihin! Anna tänne ne paperit, jotka minun on allekirjoitettava ja varustettava sinetilläni. Asemien päällysmiesten johtajalle..."

"Tässä jalo herra!"

"Viljakaupan valvojalle... Kuinka monesta vehnälaivasta olet käskenyt purkaa lastin?"

"Kahdesta, jalo herra."

"Hyvä. Se on tällä hetkellä tarpeeksi suuri almu. Rahvaan asianajajalle — hitto hänet periköön."

"Häneen voi luottaa, sillä hän on katkeran kateellinen Kyrilloksen vaikutusvallasta. Sitäpaitsi hän on minun vähäpätöisyydelleni velkaa paljon rahaa."

"Hyvä. Tänne vanginvartioille lähetettävät kirjeet, jotka koskevat miekkailijoita!"

"Tässä jalo herra."

"Hypatialle... Ei, tahdonpa valittua morsiantani kunnioittaa omalla korkealla läsnäolollani. Niin totta kuin elän, tämän aamupäivän työ on kylliksi sille, jolla on polttava päänporotus."

"Jalo herra, sinulla on seitsemän miehen voima. Eläös ijankaikkisesti!"

Oresteen työkyky oli tosiaankin, kun hän sille tuulelle sattui, erinomaisen suuri. Kylmä veri ja vielä kylmempi sydän tekevät monen asian helpoksi.

Mutta Filammonin koko sielu kiintyi sanoihin "valittu morsiameni".

Johtuiko tämä jostain itsekkästä toiveesta, jonka Mirjamin eiliset viittaukset olivat herättäneet, vai tunsiko hän vain sääliä ja kauhua sen johdosta, että sellainen kohtalo oli määrätty Hypatialle — hänen epäjumalalleen? Joka tapauksessa seiso i hän siinä viisi minuuttia aivan kuin unessa, mutta heräsi sitte kuullessaan toisen, vielä rakkaamman nimen lausuttavan.

"Ja nyt Pelagiaan. Voimmehan ainakin koettaa."

"Ehkäpä se loukkaa goottia, jalo herra."

"Hitto hänet nielkään! Hän saa valita itselleen mielityn kaikista Aleksandrian kaunokaisista ja tulla Pentapoliksen käskynhaltijaksi, jos tahtoo. Mutta näytelmä minun pitää saada, eikä kukaan muu kuin Pelagia voi esiintyä Venus Anadyomenena."

Filammonin veri virtasi ankarasti sydämeen ja siitä takaisin päähän. Hän vapisi kauhusta ja häpeästä.

"Kansa käy hurjaksi ihastuksesta saadessaan vielä kerran nähdä hänet näyttämöllä. Nuo elukat eivät aavistaneet minun alati ajattelevan heidän huvejaan, vaikka olisin juopunut kuin Silenius."

"Sinä elät vain orjiesi hyväksi, jalo herra."

"Kuulehan, poika, niin sokea tyttö tarvitsee sokean sanansaattajan. Minä otan sinut heti palvelukseeni; sinun pitää viedä tämä kirje Pelagialle. Noo — mikset tule ja ota sitä?"

"Pelagialle?" nuorukainen huudahti. "Teatterissako? Julkisesti? Venus Anadyomenako?"

"Niin, sinä hupsu! Olitko ehkä päissäsi illalla?"

"Hän on minun sisareni."

"Entä sitte? Ei siltä että uskon sinua, sen hulttio! — Ahaa!" sanoi Orestes, joka heti älysi asianlaidan. "Apparitorit!"

Ovi avautui, ja vartio näyttäytyi.

"Tässä on muuan kiltti poika, jonka tekee mieli käyttäytyä hupsun tavalla. Estäkää häntä muutaman päivän aikana aikaansaamasta mitään rettelöitä! Mutta elkkä tehkö pahaa hänelle; pelastihan hän eilen henkeni, kun te, sen heittiöt, livistitte tiehenne!"

Pitemmittä mutkitta onneton nuorukainen siepattiin kiinni ja vietiin holvikäytävää myöten vahtihuoneeseen. Apparitorit, jotka hänen eilispäivänä osottamansa rohkeuden vuoksi näyttivät kantavan kaunaa häntä vastaan, pilkkasivat häntä ja tuntuivat olevan ylen halukkaat panemaan hänet raskaihin rautoihin. Sitte he tyrkkäsivät hänet päätäpahkaa vankiluolaan, sulkien hänet sinne ja jättäen

hänet omiin mietteisiinsä.

5 Luku.

HÄN TAIPUU SAADAKSEEN HALLITA.

"Mutta ajattelehan, ihanin Hypatia, että olisit saanut ison kiven vasten kasvojasi, että satamäärin roistoja olisi hypeltyt kuin villipedot ulvoen ympärilläsi — vielä pari minuuttia, niin olisit revitty kappaleiksi! Mitähän olisitkaan tehnyt sellaisessa tapauksessa?"

"Olisin antanut heidän repiä itseni kappaleiksi ja kuollut kuten olin elänytkin."

"Niin, mutta — jos tosi todellakin olisi ollut kysymyksessä ja kuolema sinua silmiin tirkistänyt?"

"Miksi ihmisen pitäisi pelätä kuolemaa?"

"Hm... Tietysti en pelkää kuolemaa itseään, vaan kuolemista. Se olisi moisissa olosuhteissa lievimmän sanoen epämiellyttävää. Jos esikuvamme, Julianus Suuri, huomasi lievän teeskentelyn tarpeelliseksi ja siltä oli paljon parempi kristitty, kuin mitä minä itsestäni koskaan voin väittää, niin miksipä en minäkin saisi teeskennellä? Pidä minua alempana olentona, suureen joukkioon kuuluvana, jos niin tahdot — minä olen joka tapauksessa katuva jäsän jäsen tuosta suuresta joukkiosta ja annan sinulle kaiken mahdollisen korvauksen tekemällä mitä hullutuksia suinkin suvaitset minulle määrätä. Jos vain kerran saan vallan käsiini, niin tahdonpa osoittaa itseni yhtä kelvolliseksi ja taipuvaiseksi kuin itse Julianus."

Sellaista puhetta pitivät Hypatia ja Orestes keskenään puolituntisen sen jälkeen kuin Filammon oli saatettu uuteen asuntoonsa.

Hypatia loi prefektiin tyynen, läpätunkevan katseen, joka ilmaisi ylenkatsetta, vaan samalla hieman pelkoakin.

"Ja mikähän lienee vaikuttanut tämän äkillisen innon jalossa prefektissä? Neljä kuukautta ovat lupauksesi olleet täyttämättä."

Hän ei maininnut miten iloiseksi hän sydämessään olisi tuntenut itsensä, jos ne edelleenkin olisivat jääneet silleen.

"Olen tänä aamuna saanut sanomia, jotka kohteliaisuudesta ensin mainitsen sinulle. Tahdomme pitää huolta, että koko Aleksandria ennen päivän laskua tuntee ne. Heraklianus on voittanut."

"Voittanut?" Hypatia huudahti kavahtaen pystyyn.

"Hän on voittanut ja Ostian luona täydellisesti tuhonnut keisarin sotajoukon. Niin kertoo sanansaattaja, johon täydellisesti saatan luottaa. Ja vaikka sanoma osoittautuisikin vääräksi, niin voin estää huhun siitä leviämästä — miksi muuten olisinkaan prefekti? Sinä epäilet? Etkö älyä että asiamme on voittanut, jos vain viikonkaan verran voimme pitää tätä kuvittelua vireillä?"

"Miten niin?"

"Olen jo neuvotellut kaupungin kaikkien virkamiesten kanssa, jok'ainoa heistä on ollut kyllin viisas luvatakseni minulle apuaan — vaikka tietysti edellyttäen Heraklianusin menestystä. Kaikki ovat yhtä tyytymättömät kuin minäkin pappien hallitsemaan Bysantiumin hoviin. Sitäpaitsi ovat asemien päällismiehet jo puolellani, samaten kaikki joukot pitkin Niilin vartta. Ah, olet kuvitellut minun olleen toimeettomana näinä neljänä kuukautena, mutta sinä unohdat olevasi itse palkintoni kaikista vaivoistani! Voinko hidastella, kun minulla on sellainen päämäärä silmiäni edessä?"

Hypatiaa värisytti, mutta hän vaiken. Orestes jatkoi:

"Olen purkanut lastin monesta vehnälaivasta jakaakseni suunnattomassa määrässä viljaa kansalle. Nuo kirottu munkit Tabennessa olivat miltei joutua edelleni, niin että olin pakotettu lahjomaan pari diakoonia, ostamaan heidän tänne lähettämänsä varaston ja jakamaan sen muka omanani. On todellakin liian hupsua heiltä, että itsepintaisesti tahtovat pitää puolet kaupungin köyhistä ilmaiseksi leivässä! Mitä ihmettä heillä on Aleksandrian kanssa tekemistä?"

"He tahtovat saavuttaa kansansuosiota, arvaan."

"Aivan niin. Mutta miten voi hallitus pitää kurissa joukkoa heittiöitä, jotka tulevat ravituiksi ilman sen apua?"

"Julianus lausui ihanassa kirjeessään Galatian ylimmäiselle papille saman valituksen."

"Pian olet sinä saattava kaiken tämän oikealle tolalle, ymmärräthän. Muuten en juuri nyt erittäin pelkää Kyrilloksen valtaa. Tunnen huvia voidessani sanoa, että hän kaikkien rikasten ja sivistyneitten silmissä on suunnattomasti vahingoittanut asiaansa karkoittamalla juutalaiset. Ja mitä hänelle uskolliseen rahvaaseen tulee, niin ovat jumalat — täällä ei toki ole ainoatakaan munkkia, jotta voin mainita onneni oikeat luojat — juuri otollisena hetkenä lähettäneet meille lahjan, joka saattaa roisto joukon niin hyvälle tuulelle kuin ikänä voimme toivoa."

"Mitä sitte?" Hypatia kysyi.

"Valkosen norsun."

"Valkosen norsun?"

"Niin", Orestes vastasi, huomaamatta tai tahtomatta huomata värettä neidon kysymyksessä. "Todellisen, elävän Valkosen norsun, jommoista sataan vuoteen ei ole Aleksandriassa nähty. Sen ynnä kesyn tiikerin oli määrä mennä lahjaksi Bysantiumin poikaselle joltakin satavaimoiselta pikkukuninkaalta etäisessä Taprobanessa tai jossain muussa kaukaisen Idän nimettömässä maassa. Otin vapauden panna elukat takavarikkoon kun niitä kuletettiin kaupungin läpi, ja hieman puhuteltuani ja muistuteltuani vartioita kidutuspenkistä ovat norsu ja tiikerit nyt käytettävänäimme."

"Mitä hyötyä meillä niistä on?"

"Jalo Hypatia, ajattele miten voimmekaan voittaa alhaisen ilman näyttelemistä? Milloin on ollut useampia kuin kaksi keinoa valloittaa koko Rooman valtakunta tai osa siitä? Toinen on asevoima, toinen loistavat näytelmät. Voitko edes ajatellakaan jotain kolmatta? Edellinen keino on vaivaloinen ja ikävä; tätä nykyä sitä tuskin on mahdollinen käyttää. Jäljellä on jälkimmäinen keino; ja juuri tuo Valkonen norsu taanneekin meille loistavan menestyksen. Minun on joka viikko annettava joku näytelmä. Kansa on väsynyt tuohon pantomiiniin, ja sittekuin juutalaiset on karkotettu, on esiintyjä käynyt veltoksi ja laiskaksi, koska on kadottanut innokkaimmat ihailijansa. Kilpa-ajoihin he ovat ylen kyllästyneet. Ajatteles, jos nyt niin pian kuin mahdollista lupaisimme esittää niille näytelmän — näytelmän jonka veroista tämä sukukunta ei ikäni ole nähnyt! Sinä ja minä istumme vieretysten, minä juhlan toimeenpanijana, sinä — vain tilapäisesti — muinaisajan vestaalin edustajana. Joku kunniallinen henkilö saa toimekseen, kansan ihastuksesta raivotessa, huutaa: Kauvan eläköön Orestes Cæsar! Toinen muistuttaa Herakliuksen voitosta... kolmas yhdistää sinun nimesi minun nimeeni. Kansa puhkee suosionilmauksiin. Joku Marcus Antonius astuu esiin, tervehtää minua keisariksi, Augustukseksi, miksi vain tahdot — kansa yhtyy huutoon. Minä kieltäydyn yhtä vaatimattomasti kuin itse Julius Cæsar, mutta minut pakotetaan punastuen ottamaan vastaan minulle tarjottu arvo. Nousen ylös, pidän puheen etelämantereen vastaisesta riippumattomuudesta, Epyptin yhdistämisestä Afrika-maakuntaan, tulevaisuuden keisarikunnasta, joka ei enää ole jaettu Itäiseen ja Läntiseen vaan Pohjoiseen ja Eteläiseen. Valtavat eläköön huudot kahden drakman hintaan hengeltä kajahtavat pilviin. Kukin luulee kaikkien muiden suostuvan tähän ja tekee kuten toisetkin. Ja peli on voitettu."

"Mutta, sanohan minulle," virkkoi Hypatia, tyrehyttäen ylenkatsettaan ja epätoivoaan, "millä tavalla tämä jumalien palvelusta edistäisi?"

"Kas näin... kas näin... jos luulet mielten olevan tarpeeksi kypsytetyt, voit sinä vuorostasi nousta pystyyn ja pitää puheen... sellaisen varmasti voit sepittää. Muistuta siitä miten nämä näytelmät — muinen Rooman valtakunnan ylpeys — ovat joutuneet rappiolle galilealaisen taikauskon vallalle päästyä; että kansan hankkiakseen todellisia nautintoja silmilleen ja korvilleen on julkisesti palattava niihin jumaliin, joiden palveluksesta nämä leikit ovat saaneet alkunsa, sekä että näytelmät ainoastaan tämän palveluksen yhteydessä voivat saavuttaa täydellisyytensä. Mutta minun ei ole tarvis opettaa sinulle, mitä itse niin usein olet minulle opettanut. Neuvotelkaamme sen sijaan näytelmästäimme, joka lähinnä viljanjakelua on tärkein tuumistamme. Minun olisi pitänyt antaa esiytyä tuon munkin, joka eilen oli miltei iskeä minut kuoliaaksi. Se olisi tosiaankin ollut lakien voitto kristillisyydestä! Hän ja villipedot olisivat voineet huvittaa kansaa kymmenen minuuttia. Mutta viha minussa voitti viisauden, ja mies on nyt kaksi tuntia virunut ristillä. Mutta mitäs sanot, jos panisimme toimeen pienen miekkailuleikin? Totta on, että sellaiset kamppailut ovat laissa kielletyt."

"Taivaan kiitos, että niin on laita!"

"Mutta etkö älyä, että meidän juuri sen vuoksi on osotettava itsenäisyyttämme käyttämällä miekkailijoita?"

"Ei, niiden aika on ohi. Elkööt ne enää koskaan häväiskö maan pintaa!"

"Sitä sinä, katsoen omaan henkilöösi, et saa sanoa julkisesti. Muuten voisi Kyrillos olla kyllin julkea

muistuttaakseen sinulle, että kristityt keisarit ja piispat ovat poistaneet ne."

Hypatia puri huultansa ja vaikeni.

"En tahdo suinkaan vaatia mitään, joka olisi vastoin mieltäsi... Jospa vain voisimme toimittaa pari marttyyrinäytelmää, — mutta pelkään että meidän pitää odottaa vuosi tai pari ennenkuin, nykyisin vallalla olevien mielipiteiden takia, voimme rohjeta mihinkään sellaiseen."

"Odottaa? Niin kyllä, me tahdomme odottaa iankaikkisesti! Eikö Julianus — ja onhan hän kai esikuvamme — kieltänyt vainoamasta galilealaisia? Hänen mielestään ne olivat kyllin rangaistut omalla jumalattomuudellaan ja taikauskaisella itsekidutuksellaan."

"Sekin oli pieni erehdys tuolta suurelta mieheltä. Hänen olisi pitänyt muistaa, ettei kolmena vuosisatana mikään — eivät edes miekkailijatkaan — ole voineet saattaa roistoväkeä niin hyvälle tuulelle kuin katseleminen, miten joitakuuta kristittyjä, varsinkin nuoria kauniita naisia, poltettiin tai viskattiin petoeläimille."

Hypatia purasi taas huultaan.

"En voi kuunnella sellaista puhetta. Unhotat puhuvasi naiselle."

"Oo ylevin Viisaus," sanoi Orestes mielittelevimmällä äänellään, "et kai koskaan voi luulla minun tahtovan kiusata sinun korviasi? Mutta salli minun vain huomauttaa siitä yleisestä totuudesta, että ken tahtoo saavuttaa jonkin päämäärän, sen on myös pakko käyttää tarjona olevia keinoja; ja ne keinot, joita neljän vuosisadan kokemus on koetellut, lienevät ylipäätään parhaimmat. Puhun vain tavallisena käytännöllisenä valtiomiehenä, mutta epäilemättä filosofi myöntää minun olevan oikeassa."

Hypatia katseli maahan, ja hänen mielensä oli täynnä tuskaisia ajatuksia. Mitähän hän vastaisikaan? Eikö tämä ollut liiaksikin totta, eikö Oresteella ollut kokemus ja tosiasiat puolellaan?

"No niin, jos se on välttämätöntä... mutta minä en tahdo mitään miekkailijoita. Miksei jotakin — jotakin tuollaista taistelua petojen kanssa? Nekin ovat sangen vastenmielisiä, mutta ovat vähemmässä määrässä epäinhimillisiä, ja voithan ryhtyä turvallisuustoimenpiteisiin, niin ettei yksikään ihminen kärsi vahinkoa."

"Sepä olisi todellakin ruusu ilman tuoksua! Jollei mitään vaaraa tai verenvuodatusta tule kysymykseen, menettää huvi viehätöksensä. Petoeläimet ovat kuitenkin juuri tätä nykyä kallishintaisia, ja jos annan surmata koko eläintarhani en voi sitte enää tehdä mitään. Miksemme ottaisi jotakin, mikä ei maksa rahaa, esimerkiksi vankeja?"

"Mitä, asetatko sinä ihmisolennot petoeläimiä halvemmiksi?"

"Pois se, mutta ne maksavat todellakin vähemmän. Muista että ilman rahaa olemme voimattomat; jumalten vuoksi meidän täytyy säästää varojamme."

Hypatia vaikeni.

"Viisi- tai kuusikymmentä liibyalaista vankia on juuri tuotu tänne korvesta. Miksemme antaisi niiden taistella yhtä monta sotilasta vastaan? Nehän ovat kapinoitsijoita, sodassa vangittuja."

"Silloin", sanoi Hypatia, joka itsepuolustukseksien tarttui jokaiseen oljenkorteen, "silloinhan ne joka tapauksessa ovat menettäneet oikeutensa elää."

"Tietysti. Kristityt eivät siis saa mitään aihetta meitä syyttääkseen. Eikö kaikkein kristillisin keisari Konstantinus käskenyt kolmesataa germanilaista vankia teurastamaan toisensa Trierin amfiteatterissa?"

"Mutta ne kieltäytyivät, viskautuivat omiin miekkoihinsa ja kuolivat sankareina."

"Niin, nuo germaanit ovat aina yhtä mahdolluttomia pidellä. Omat henkivartijanikin ovat aivan yhtä kovapintaisia. Sanoakseni sinulle totuuden olen jo pyytänyt heitä osoittamaan urhouttaan noita liibyalaisia vastaan, mutta mitä luulet heidän vastanneen?"

"Toivoakseni he kieltäytyivät?"

"He sanoivat minulle mitä hävyttömimmällä naamalla olevansa miehiä eikä näyttelijöitä, ja että he olivat palkatut sotimaan eikä teurastamaan. Niin älykkään johdannon jälkeen minä odotin sokrateslaista dialogia ja poistuin."

"He olivat oikeassa."

"Epäilemättä he olivat oikeassa, filosofiselta kannalta katsoen; käytännölliseltä kannalta katsoen he sitä vastoin olivat suuria sanansaivartajoita ja minä huonosti palveltu isäntä. Voin toki vankiloista sentään löytää tarpeeksi monta onnetonta ja, väärinymmärrettyä sankaria, jotka vapauden toivossa tulevat taistelemaan kelpo tavalla, ja tiedänpä muutamia vanhoja miekkailijoita, joita vielä asuskelee kapakoissa ja jotka ilolla antavat niille viikon päivät opetusta. Se siis menee mukiin. Mutta nyt iloisempaan näytelmään, joka sitte seuraa — sen pitää olla jotakin enemmän tai vähemmän draamallista."

"Sinä unhotat puhuvasi naisen kanssa, joka toivoo niin pian kuin mahdollista pääsevänsä Atheneen ylipapittareksi ja joka sitä odotellessaan on velvollinen tekemään mitä hänen opettajansa Julianus sääsi aikansa papeille. Minun on siis galilealaisten tavoin kammottava teatteria, samaten kuin toivon vastedes voivani heidän tavallaan pitää huolta leskistä ja muukalaisista."

"Olkoon minusta kaukana että tahtoisin halventaa tuon suuren miehen viisautta. Salli minun vain huomauttaa, että arvostellen valtakunnan nykyistä tilaa voi syyllä sanoa hänen epäonnistuneen."

"Auringonjumala, jota hän rakasti, otti hänet liian varhain tykönsä kuoleman kautta."

"Ja samassa tuokiossa kuin hän oli poissa, virtasi kristillinen raakalaisuus takaisin vanhaan uomaansa."

"Ah, jospa hän vain olisi elänyt kaksikymmentä vuotta kauvemmin!"

"Ehkäpä Auringonjumalalle ei ollut yhtä tärkeitä kuin meille ylipappinsa aikeitten menestyminen."

Hypatia punastui. Nauroiko ehkä Orestes salaa hänelle ja hänen toiveilleen?

"Elä pilkkaa!" hän sanoi juhlallisesti.

"Taivas sen estäköön! Koetan vain selittää selvää tosiseikkaa. Toinen selitys on tämä: koska Julianus ei menetellyt aivan oikein koettaessaan palauttaa Olympon jumalain palvelusta, niin huomasi Auringonjumala otolliseksi temmata hänet pois. Nyt hän lähettää Julianuksen sijasta filosofi Hypatian, joka on kyllin viisas huomatakseen Julianuksen erehdyksen ja joka ei liian tarkoin koeta matkia galilealaisia siinä ankarassa siveellisyydessä, jonka ainoat ja luonnolliset kannattajat nämä ovat."

"Siis Julianuksen erehdys oli se, että hän oli liian hyveellinen? Jos niin on laita, niin tahdonpa olla hänen kaltaisensa ja epäonnistua kuten hän. Syy ei silloin ole minussa, vaan kohtalossa."

"Hänen virheensä ei ollut se, että hän itse oli liiaksi hyveellinen, sinä Atheneen puhdas kuva, vaan että hän koetti tehdä muutkin yhtä hyveellisiksi. Hän unohti jälkipuoliskon Juveliuksen merkillisessä lausunnossa, että '*panem et circenses*' ['Leipää ja huvituksia!'] — Rooman alhaisen tunnussanaksi tullut vaatimus hallitsijoiltaan valtakunnan rappeutumisen aikana. Suom. muist.] ovat asia, jonka hallitsijan ehdottomasti ja ennen muuta on vaarinoitava. Hän yritti antaa kansalle leipää ilman näytelmiä. Minkä kiitoksen hän suunnattomasta anteliaisuudesta sai, siihen vastatkoot hän itse ja Antiokian kelpo rahvas. Sinä esitit äsken hänen Misopogon'insa..."

"Ah, siinä valittaa mies, joka oli liian puhdas ajallensa!"

"Vallan oikein. Hänen olisi pitänyt tyytyä pitämään puhtautensa vain omana hyvänä; hänen ei olisi pitänyt lähteä Antiokiaan vain filosofisena ylipappina ja varustettuna epäilyttävän siistillä parralla uhraamaan jumalalle, johon — suo minulle anteeksi — ei kukaan antiokialainen ollut vuosikausiin uskonut. Jos hän olisi kulkenut sisään meidän valkoisella norsullamme ja kymmenentuhatta miekkailijaa seuranaan, jos hän olisi rakentanut Dafnen lehtoon teatterin norsunluusta ja lasista sekä toimittanut juhlanäytännön Auringonjumalan tai minkä muun Pantheonin jumaluuden kunniaksi..."

"Silloin hän olisi toiminut filosofille arvottomalla tavalla."

"Mutta tuon yksinäisen pappipirun sijasta, joka kahlasi määrän ruohikon halki hylätyn alttarin luo yksi ainoa hanhi kainalossaan, olisi jok'ainoa hanhi Antiokiassa — anteeksi että varastan sanaleikin Aristofaneelta — ammolla suin seurannut häntä ja palvellut häntä kuin mitä jumalata hyvänsä — tunnettua tai tuntematonta — ja kilistellyt koko komeutta."

"No niin," sanoi Hypatia, joka vastenmielisesti mukautui Oresteen sattuvaan todisteluun, "palauttakaamme siis ihana muinaiskreikkalainen draama. Esittäkäämme joku Aiskyloon tai Sofokleen trilogioista."

"Liian mietoa, rakas ystäväiseni. Eumeniidit menisivät ehkä mukiin tai Filoktetes, jos todellakin voisimme kiduttaa Filoktesta ja saisimme yleisön vakuutetuksi, että hän vaikeroi täydellä todella."

"Miten mautonta."

"Niin kyllä, mutta se olisi välttämätöntä, kuten monet muutkin mauttomat asiat."

"Miksemme koettaisi Prometeusta?"

"Se draama epäilemättä antaisi mainion tilaisuuden teatterivaikutusten esittämiseen. Ajatteles vain noita vedenneitosia siivitettyssä vaunussa ja Okeanosta griipinsä selässä! Mutta minusta tuskin olisi soveliasta näyttää Zeusta ja Hermestä kansalle siinä jotenkin rumassa valossa, missä Aiskylos ne esittää."

"Sen unohdin", sanoi Hypatia. "Oresteen trilogia on kai lopulta paras."

"Parasko? Se on jumalallinen, jumalallinen! Ah, että minun osakseni tulisikin esiytyä jälkimaailmalle sinä miehenä, joka on kreikkalaisella näyttämöllä herättänyt Aiskyloon mestariluomat uudelleen eloon! Mutta — pyydän suurelta runoilijalta tätä huomautustani anteeksi — eikö Agamemnon osoita liian suurta pidättyväisyyttä, kun ajatellaan nykyajan makua? Jos vain voisimme saada kylpykohtauksen esitetyksi oikein yleisön silmien edessä, ja Agamemnonin, jonka oikein toden teolla saisi tappaa — jälkimmäistä en kuitenkaan vaadi, sillä hyvä näyttelijä saisi siitä aiheen kieltäytyä tästä osasta... mutta murhan pitäisi kuitenkin joka tapauksessa tapahtua yleisön nähden."

"Kauheata. Se olisi rikos kaikkia draamallisen taiteen lakeja vastaan. Eikö yksin romalainen Horatiuksen lausunut seuraavan säännön: *Nec pueros coram populo Medea trucidet*. [Eihän Medeakaan silponut poikiaan yleisön nähden.]"

"Sinä kaunein ja viisain naisista, minä olen sen vanhan rakkaan epikurealaisen kuuliaisin oppilas — yksinpä huoneitteni järjestelyynkin nähden, mistä Afrikan tuleva keisarinna jonain päivänä hankkinee varmuutta. Mutta nyt emme puhele runoustaidosta, vaan hallitustaidosta. Tapahtuipa kuitenkin että Horatiuksen istuessa nojatuolissaan ja jakaessa kansalle hyviä neuvojaan, muuan yksityinen henkilö, joka hiukan paremmin kuin runoilija ymmärsi mitä suuret joukot ihailevat, antoi äitinsä hautajaisissa neljäkymmenen tuhannen miekkailijan esiytyä."

"Mutta sääntö perustuu kauneuden ijäisiin lakeihin. Se on hyväksytty ja sitä on seurattu."

"Mutta ei siitä kuitenkaan ole välittänyt se kansa, jota varten se kirjoitettiin. Oppinut Hypatia ei varmaankaan ole unohtanut että Annaeus Seneca — tai ken se oli, joka kirjoitti hyvin huonon murhenäytelmän Medeasta — Horatiuksen säännöstä huolimatta huomasi niin välttämättömäksi että Medea surmasi lapsensa kansan nähden, että hän todellakin antoi hänen tehdä sen — ei edes kuuttakaankymmentä vuotta sen jälkeen kuin Horatius kirjoitti '*Ars poeticians*'."

Hypatia vaikenä tuntien itsensä joka kohdassa voitetuksi, ja Orestes jatkoi kiusoitta van puheliaasti:

"Muista myöskin, että vaikka uskaltaisimmekin hiukan muutella Aiskylostä, emme löytäisi ketään, joka kykenisi näyttelemään häntä."

"Se on totta! Ah, mikä kurja aika!"

"Mutta vaikken ollenkaan mainitsisi sitä epäilyttävää kohteliaisuutta minulle, joka pyrin erääseen huomattavaan arvoon, että kaimani murhaa äitinsä ja joutuu sitte kostotarten takaa-ajettavaksi yli näyttämön —"

"Mutta Apollohan pelastaa ja puhdistaa hänet lopulta. Minkä ihanan tilaisuuden tämä viimeinen kohtaus tarjoisikaan vanhan jumalien kunnioituksen juurruttamiseksi kansaan!"

"Totta, mutta nykyisin useimmat katsojista pikemminkin uskoisivat äidinmurhan ja kostotarten kamalaan todellisuuteen kuin Apollon valtaan pelastaa syyllinen koston jumalattarien käsistä. Pelkäänpä että sinun lähimpiä tehtäviäsi tulee olemaan uskon elähyttäminen tähän jumalaan."

"Ja sen tulen tekemään", sanoi Hypatia. Mutta hän ei enää puhunut toivehikkaasti.

"Etkö myöskin luule," jatkoi kiusaaja, "että nämä vanhat näytelmät voisivat antaa hiukan synkän käsityksen niistä jumalista, joita haluamme jälleen palauttaa — suo anteeksi — tarkoitan jälleen kunnioittaa? Kertomus Atreuksen suvusta on kaikista kauneudestaan huolimatta miltei yhtä iloton kuin Kyrilloksen saarna viimeisestä tuomiosta ja siitä Tartaroosta, joka on valmistettu poloisille äveriäille."

"No niin," virkkoi Hypatia, käyden yhä välinpitämättömämmäksi, "lienee siis viisainta ensin näyttää vanhojen myyttien valoisampi ja mielyttävämpi puoli. Muinaisateenalaisella murhenäytelmällä oli suuruutensa aikana hilpeä vastakohta ikivanhassa huvinäytelmässä."

"Sekä eräissä dionysilaisissa leikeissä ja juhlakuluissa, jotka tässä jätän mainitsematta, mutta joiden

tarkoitus oli herättää oikeata hartautta jumaliin sellaisissa, jotka eivät kyenneet käsittämään Aiskylosta ja Sofoklesta."

"Ethän vain niitä tahdo elvyttää eloon?"

"Pallas siitä varjeltoon, mutta me tahdomme korvata niitä miten parhaiten taidamme."

"Pitäisikö meidän halventaa itseämme, sen vuoksi että alhaiso on halventunut?"

"Ei suinkaan. Minulle on vaivannäkö moisen asian hyväksi samatenkuin joka viikkoisista pantomiineistämmekin yhtä vastenmielinen kuin ikinä Julianukselle itselleenkin. Mutta muistahan, ystäväiseni — '*panem et circenses*' — kansa on saatettava hyvälle tuulelle, ja siihen on vain yksi keino tarjona, nimittäin, silmäin pyyntö, lihan himo ja elämän koreus, kuten eräs tunnettu galilealainen aivan oikein kuvaa ikivanhaa roomalaista menetelmää."

"Saattaa kansaa hyvälle tuulelle? Minä tahdon puhdistaa sen kelvolliseksi jumalia palvelemaan. Jos meillä täytyy olla leikillisiä näytelmiä, niin voi se tapahtua ainoastaan murhenäytelmän yhteydessä, joka Aristoteleen määritelmän mukaan puhdistaa katsojain tunteita säälin ja kauhun avulla."

Orestes hymyili.

"En mitenkään tahdo väittää niin hyvää tarkoitusta vastaan. Mutta etkö luule, että miekkailijain ja liibyalaiisten taistelu jo edeltäkäsini voisi aikaansaada tätä? En voi ajatella muuta, joka paremmin sopisi siihen tarkoitukseen, kuin ehkä Neron tapaa antaa henkivartijainsa viskata katsojat alas areenalle petoeläinten eteen. Miten perinpohjaisesti puhdistetuksi säälin ja kauhun avulla lienee jokainen roomalainen poroporvari tullutkaan istuessaan teatterissa ja ollessaan epä tietoisena, joutuisiko hän ehkä lihavan eukkonsa kera lähimmän jalopeuran raadeltavaksi."

"Sinua huvittaa olla sukkela", sanoi Hypatia, joka vaivoin voi peitellä inhoaan.

"Thana valittu morsiameni! Tohdin vain tehdä viattoman johtopäätöksen naurettavuuteen eräästä Aristoteleen syväoppisesta säännöstä, jota minä uusplatoonilaisena, kuten valtiattarenikin, sattumalta en voi hyväksyä. Mutta rukoulen sinua, elä tottele minua, vaan omaa viisauttasi! Sinä et saa kansaa heti älymään että olet oikeassa. Olet liian viisas, liian puhdas, liian kaukonäköinen rahvaalle, ja siksi on sinun hankittava itsellesi valtaa pakottaaksesi se mukaasi. Julianus huomasi pakottamisen lopulta välttämättömäksi ja jos hän olisi elänyt seitsemän vuotta kauvemmin, olisi hän huomannut vainoamisenkin välttämättömäksi."

"Jumalat varjelkoot sellaista välttämättömyyttä koskaan syntymästä täällä!"

"Usko minua, että ainoa keino sellaisen välttämiseksi on liehakoiminen ja houkutteleminen. Se on sittekin vain heidän parhaakseen."

"Oikeassa olet", Hypatia huokasi. "Tee kuin tahdot."

"Usko minua, tuleva on aika, jolloin sinä vuorostasi saat tehdä mitä tahdot. Nyt pyydän sinua mukautumaan minun tahtooni, jotta sen kautta voit päästä sellaiseen asemaan että tästälähin saat hallita sekä minua että Afrikkaa."

"Mutta millaista Afrikkaa! Kuitenkin kun ne nyt kerran ovat syntyneet alhaisiksi ja maallisiksi olennoiksi, niin lienee niitä sellaisina kohdeltava, ja syy siihen on luonnon eikä suinkaan meidän. Joka tapauksessa on se mitä suurimmassa määrässä alentavaa. Mutta jos filosofinen vähemmistö voi astua oikeuksiinsa jumaluuden lähettämänä hallitsijoina vain imartelemalla niitä alhaisempia olentoja, joita he näiden omaksi onneksi johtavat — niin tapahtukoon sitte niin. Se ei ole pahempata kuin moni muukaan, mihin jumalten palvelijain tällaisena aikana on alistuminen."

"Ah," Orestes lausui, tahtomatta kuulla Hypatian huokausta tai nähdä hänen huultensa katkeraa värähdyttä, "nyt on Hypatia taas sama kuin ennen — se joka antaa minulle neuvoja ja joka löytää syvällisiä ja taivaallisia syitä kaikkeen mihin minä poloinen saan käyttää vain kettumaisuuttani. Käykäämme siis käsiksi iloisempaan näytelmäämme. — Minkähän aiheen siihen keksisimme?"

"Minkä vain tahdot, kunhan se ei — kuten tavallisesti on laita — ole sellainen, jota kainon naisen silmä ei voi katsella. Minä en kykene järjestämään mitään, jonka tarkoitus on narrien huvittaminen."

"Siis pantomiini? Voimme tehdä siitä niin suuremmoisena ja ilmehikkään kuin suinkin ja tuhlata siihen viljalta komeutta ja petoeläimiä."

"Kuten vain haluat."

"Ajatteles myöskin, minkä mainion tilaisuuden mytologisen oppimme esittämiseen pantomiini tarjoo."

Miks'emme esittäisi jonkun jumaluuden riemuvoittoa? Voisinko sen kiinteämmin sitoutuakaan jumalien palvelemiseen? No niin, minkä jumaluuden riemuvoittoa esitämme?"

"Atheenen, jollei hän vain — kuten pahoin pelkään — ole liian siveä ja järkevä Aleksandrian kansalle."

"Niin — minusta tuntuu kuin se ei oikein osaisi häntä arvostella — ainakaan tätä nykyä. Miksemme koettaisi Afroditeä? Niin hyvin kristityt kuin pakanat ymmärtävät hänet täydellisesti. Enpä myöskään tiedä ketään, joka ei viisauden neitseellistä jumalatarta esittämällä halventaisi häntä, jollemme ota lukuun erästä jaloa neitoa, joka, kuten toivon, on luvannut esittää tätä jumalatarta tästä kunniasta ylpeän orjansa vierellä. Yksi Pallas on jo kylliksi teatterissa."

Hypatiaa puistatti. Orestes piti siis sitä selvänä seikkana ja vaati häneltä mitä itsepäisimmin hänen ehdollisen lupauksensa täyttämistä. Eikö mitään väitettä ollut? Häntä halutti kavahtaa istuimeltaan, paeta pois, ulos kaduille, erämaahan — hän olisi tehnyt mitä hyvänsä voidaksensa repiä rikki tuon vihatun verkon, johon oli kietoutunut. Ja kuitenkin — eikö ollut kysymyksessä jumalten asia — hänen elämänsä ainoa päämäärä? Ja sitäpaitsi jos Orestes, tuo vihattu mies, tulisi hänen keisarikseen, tulisi hänestä ainakin keisarinna; ja mitä hän ikinä tekikin... Puolittain ivallisesti, mutta puolittain pakoittaen itseään siihen minkä tiesi olevan edessään, sekä koettaen jollakin teolla haihduttaa tuntemansa tuskaa, hän vastasi niin iloisesti kuin voi:

"No niin, jumalattareni, sinun on siis mukauduttava noitten halpaimien sielujen oikkuihin! Mutta nuorella Apollolla täytyy olla yksin heihinkin jotain viehätysvoimaa?"

"Kyllä, mutta ken voi kyllin arvokkaasti häntä esittää? Tämä pienikasvuinen sukukunta ei synnytä sellaisia sankarihaamuja kuin Pylades ja Bathyllos; sellaisia tapaa vain goottien joukossa. Sitäpaitsi Apollolla täytyy olla kultakiharat, mutta meidän kreikkalainen rotumme on niin häpeällisesti sekoittunut egyptiläisiin että näyttelijäjoukkueemme on tykkänään mustakutrasta kuin Andromeda. Meidän olisi siis tämänkin syyn vuoksi turvaututtava noihin kirottuihin gootteihin, jotka ovat vallanneet itselleen" — näin sanoen hän kumarsihe — "miltei kaiken kauneuden, miltei kaikki rahat ja miltei kaiken vallan, ja jotka, ennenkuin eroon tästä pahasta maailmasta, arvatenkin saavat mitä heiltä vielä puuttuu, sen vuoksi, että he omistavat ei vain miltei kaiken, vaan kerrassaan kaiken rohkeuden. Entä nyt, pyydämmekö jotakin goottia tanssimaan Apollona? Ketään muuta emme voi saada."

Hypatia hymyili vasten tahtoaankin tälle ajatukselle.

"Se olisi liian häpeällistä!" hän sanoi. "Luovun mieluummin itse valonjumalastakin, jos minun täytyy nähdä kömpelön barbaarin häntä esittävän."

"Miksemme silloin koettaisi halveksittua ja hyljättyä Afroditeani? Mitenkä olisi jos esittäisimme hänen riemuvoittonsa ja lopettaisimme Venus Anadyomenen tanssilla? Sehän olisi varsin miellyttävä myytti."

"Niin kyllä myyttinä katsoen, mutta entä teatterissa, todellisuudessa?"

"Se ei ole pahempaa kuin mitä tämä kristillinen kaupunki vuosikausina on saanut katsella. Me emme tosiaan vähimmässäkään määrässä tule turmelemaan hyviä tapoja."

Hypatia punastui.

"Silloin et saa pyytää minun myötävaikutustani."

"Enkö edes läsnäoloasi teatterissa? Se on epäilemättä aivan välttämätöntä. Jalo Hypatia, sinä olet näitten kelpo ihmisten silmissä aivan liian tärkeä henkilö, jotta voisimme sallia sinun olevan poissa sellaisesta tilaisuudesta. Pienen kepposeni onnistuminen riippuu suureksi osaksi siitä, että tiedän kruunaavani Hypatian kruunatessani itseni. Kas niin, — etkö huomaa että koska sinun välttämättä täytyy olla mukana sitä viatonta myytilistä kappaletta esitettäessä, johon olemme ottaneet aiheen todenperäisistä ja aina uskotuista tarinoista niistä jumalista, joiden palveluksen aiomme uudelleen elvyttää, niin sinulle on mieluisinta suostua iloisesti tuumaan ja lainata minulle viisautesi kaiken järjestämiseen. Ajattelehan vain Afroditen riemuvoittoa! Hän saapuu sisään, edellään petoeläimiä — valkoinen norsu ja kaikki muut — joita lemmejumalat kahleissa kulettavat. Ajattele mikä kiitollinen ala plastilliselle taiteelle! Voi saada tuhansia ja taas tuhansia ryhmittelyjä ja uudestisommitteluja niin täydelliseen korkokuvatyyliin kuin ikinä missään Sofokleen draamassa. Sallihan minun ottaa vain paperia ja kynä..." Hän rupesi rivakasti piirtelemään ryhmiä ryhmien perästä.

"Eiväthän ne niin kovin rumat ole, vai mitä?"

"En voi kieltää niiden olevan sangen kauniit", Hypatia parka vastasi.

"Ah, suloisin keisarinna, unhotat välistä että minäkin, vaikka maailman murheiden sortamana, olen

kreikkalainen ja tunnen yhtä palavaa rakkautta kauniiseen kuin konsanaan sinä. Elä luule että puhtaan maun sääntöjen loukkaaminen minuun koskee vähemmän kuin muunkaan. Toivon että kerran opit surkuttelemaan ja suomaan anteeksi sitä ikävää tinkimistä sen välillä minkä pitäisi tapahtua, ja sen mikä todella voi tapahtua, johon meidän usein estettyjen ja aina väärinkäsitettyjen valtiomiesparkain täytyy tyytyä. Ah, niin! Mutta katuhan tässä näyttämön pensastoissa noita fauneja ja dryaadeja, jotka ovat seisahdaneet ihmeissään sen soiton ensi sävelistä, millä jumalattaren ilmoitetaan lähteneen temppeleistään."

"Temppeleistään? Missä näytelmä sitte oikeastaan tapahtuu?"

"Teatterissa tietysti. Missäs muualla pantomiineja esitetään?"

"Mutta voivatko katsojat ennättää käydä koko matkan amfiteatterista tuonne... tuonne..."

"Amfiteatteristako? Esiytyväthän liibyalaisetkin teatterissa."

"Verisiä kamppauksia Dionysolle pyhitetyssä teatterissa?"

"Kallis ystäväni," sanoi Orestes katuvaisesti, "tiedän sen olevan rikoksen kaikkia draamallisen taiteen lakeja vastaan."

"Niin, ja jotakin paljon pahempaa! Ajattele mikä pyhydenhäväistys onkaan verenvuodatuksella tahrata jumalan alttari!"

"Sinä kaikista hurskahin ja kaunein, muista että tässä äärimmäisessä pulassani voin olla oikeutettu lainaamaan Dionyson alttaria, koska minä pelastin sen hänelle estämällä kaupungin hallitusmiehiä barbaariseen roomalaiseen tapaansa täyttämästä koko orkestraa patriiseille aijotuilla penkeillä. Sitäpaitsi, mitä näytelmiä tai hullutelemia onkaan viime neljänäsatana vuotena esitetty jok'ainoalla keisarikunnan näyttämöllä? Emmekö ole nähneet tempuilijoita, loitsijoita, vertauskuvallisia esityksiä, marttyyrinäytelmiä, hääjuhlia, nuoralla tanssivia norsuja opetettuja hevosia ja — jos saamme uskoa Apulejus Madauralaista — opetettuja aasejakin, puhumattakaan monista muista tilaisuuksista, joista ei sovi mainita vestaalin korville. Tämä on mauton aika, ja meidän täytyy mukautua sen oloihin."

"Ah," Hypatia vastasi, "ensimmäinen askel draaman turmeltumiseen tapahtui, kun Aleksanterin seuraajat rohkenivat saastuttaa teatterit, joissa Sofokleen ja Euripideen kuorot olivat kajahdelleet, ja alentaa Dionyson alttari näyttämöksi pantomiineille!"

"Joita sinun puhdas mielesi epäilemättä tuskin pitänee suuremmassa arvossa kuin pientä miekkailuleikkiä. Mutta Ptolemaioot eivät kuitenkaan voineet menetellä toisin. Sofokleen draamoja voidaan esittää vain sofoklemaisena aikakautena, ja Ptolemaiosten aikakausi oli sitä yhtä vähän kuin meidänkään aikamme. Siten kuoli draama luonnollisen kuoleman, ja jos tämä sattuu ihmiselle tai asialle, niin voi sitä epäilemättä itkeä ken niin haluaa, mutta se on joka tapauksessa haudattava ja jotakin muuta sijaan hankittava — paitsi jos nimittäin se ei koske jumalien palvelusta."

"Olen iloinen että teet edes sen poikkeuksen", Hypatia hieman katkerasti virkkoi. "Mutta miksei amfiteatteria voi käyttää molempiin näytännöihin?"

"Mitäpä voin tehdä? Olen jo velkaantunut korviani myöten ja amfiteatteri on puoleksi rauniona edellisen keisarin sokean ediktin takia miekkailijoita vastaan. Meillä ei ole aikaa eikä rahaa sitä kuntoon pannaksemme — ja sitä paitsi miten viheliäisiltä nuo satakunta kamppailijaa näyttäisivätkään areenalla, joka oli aijottu kahtatuhatta varten! Muista, kallis Hypatia, millaisena rappion aikakautena elämme!"

"Sen kyllä muistan", Hypatia lausui. "Mutta en tahdo nähdä alttaria tahrattavan verenvuodatuksella. Jo sen saastuttaminen on herättänyt jumalan vihaa, niin että hän on riistänyt meiltä kaiken runollisen innostuksen."

"Sitä en lainkaan epäile. Aivan varmaan on taivaan kirous iskenyt runoilijoihimme, koska ne ovat niin surkean kituvia. Olen todella myös taipuvainen uskomaan saman taivaallisen kirouksen hedelmiksi noitten vettä juovain munkkien ja nunnien samatenkuin argiivilaisten naistenkin hullutukset. Mutta tahdonpa rajoittaa miekkailun näyttämölle ja siten suojella alttarin pyhyttä. Mitä nyt sitä seuraavaan pantomiiniin tulee — jos sinä suostut ehdotukseeni Afroditen riemuvoiton esittämisestä, niin ei Dionysoskaan kieltäydy lainaamasta alttariaan oman mielijumalattarensa ylistämiseen."

"Mutta se myytti on nuorempaa ja minun mielestäni alhaisempaa alkuperää."

"Olkoon niin, mutta muista että toinen myytti tekee, eikä syyttä, Afroditestä kaiken elollisen äidin. Ole varma ettei Dionysolla eikä millään muullakaan jumalalla voi olla mitään sitä vastaan, että jumalatar näyttää hallitsijavaltaansa lastensa yli. Ne tietävät kaikki, että jos vain voimme palauttaa Afroditen

palveluksen tänne, seuraa pian koko Olympos perästä."

"Tuo äskeinen on sanottu taivaallisesta Afroditeesta, jonka esikuvana on kotoisata siveyttä ja puhtautta esittävä kilpikonna, mutta ei alemmasta, pandeemisesta Afroditeesta."

"Silloin toimitamme kokonaisen legioonan kilpikonnia seuraamaan riemusaatossa, niin että kansa huomaa ketä se ihailee, itse sinä kirjoitat hymnin, ja minä pidän huolta että kuoro tulee sen arvoinen. Ei vain pari kitisevää huilua ja pari pojanääntä, vaan kokonainen armeija kyklooppeja ja sulottaria! Hankinpa sellaisia sopraaneja ja bassoja, että itse Kyrilloksen korvat rupeavat soimaan hänen palatsinsa sisimmässä!"

"Hymnin? Sepä kaunis tehtävä minulle! Se on osa tuosta hullutuksesta, johon kansa sinun puheittesi mukaan ei kiinnitä vähintäkään huomiota. Sinä näytät itse päättäneen kaikki tärkeimmät asiat, ennenkuin alennuit kysymään minun neuvoani."

"Olenko sinulle sellaista sanonut? Siinä kokonaan erehdyt. Mutta jollei palkatun runonruikuttajan värssyt herätäkään mitään huomiota, niin onko samaten kaunopuheisen ja viisaan Hypatian sepittämä runon laita — hänen, johon yhdellä haavaa Atheene, Foibos ja Dionysos puhaltavat runollisen hengen? Ja jos olen järjestänyt kaikki edeltäkäsini — niin voisinko sen hienompaa huomaavaisuutta osottaa jumaloidulle hallitsijattarelleni?"

"Enpä voi juuri sanoa sitä miksikään suureksi huomaavaisuudeksi."

"Mitä? Enkö ole säästänyt sinulta kaikkea mahdollista vaivaa, enkö ensin ole rasittanut muutenkin ylenmäärin vaivattuja aivojani keksimällä teatterivaikutuksia ja tarvekaluja, ja sitte tuonut tänne mielikuvitukseni rakkaat lapset ja armotta laskenut ne sinun korkean ja säälimättömän tuomioistuimesi eteen, jotta voisit määrätä niiden elämästä ja kuolemasta?"

Hypatia tunki joutuneensa ansaan, mutta nyt ei ollut enää yhtään väitettä.

"Sanohan kenen on määrä alentaa itseään ja minua esittämällä Venus Anadyomenea?"

"Ah, se on hienoin herkku koko ruokalistassani! Ajatteles, jos laupiaat jumalat olisivatkin auttaneet minua saamaan lupauksen — arvaas keltä?"

"Mitäpä minä siitä välitän! Kuinka sen voisin tietää?" kysyi Hypatia, epäillen ja peläten todella tietävänsä, kenestä kysymys oli.

"Pelagialta itseltään."

Hypatia nousi seisaalleen mieli harmia täynnä.

"Tämä on tosiaan liian paljon! Sinulle ei siis riitä että vetoat ehdolliseen lupaukseen tai pikemminkin mitä käskevimmällä ja armottomimmalla tavalla vaadit minua täyttämään lupausta, jonka heikkoudessani annoin sinulle siinä turhassa toivossa, että sinä avustaisit minua pyrinnoissani, jotka kuukausmääriä olet jättänyt huomioonottamatta ja joita nykyhetkenäkin tuskin ja'at kanssani! Ei riitä että eilen julkisesti tunnustit itsesi kristityksi, ja että tänään tulet tänne luulottelemaan minulle uskaltavasi viikon päästä palauttaa jumalien palveluksen — sinä, joka äsken kielsit jumalat! Ei riitä että ilman minua olet laatinut kaikki nämä suunnitelmat, joiden miettimiseen itse kutsuit minut neuvonantajaksesi! Ei riitä että olet käskenyt minun istumaan vierellesi teatterissa syöttinäsi, välikappaleenasi, uhrinasi — että minun siellä pitää punastua ja väristä katsellessani sellaista, mikä on arvotonta jumalien ja ihmisten silmille! Mutta kaiken tämän päätteeksi minun pitää myös osaltani avustaa sen naisen riemuvoittoon, joka on pilkannut opetustani, houkutellut luotani oppilaani, uhmannut minua itse luentosalissani — naisen, joka neljänä vuotena on tehnyt enemmän kuin itse Kyrillos hävittääkseen kaikki ne hyveen ja totuuden siemenet, joita minä — vaikkakin turhaan — olen koettanut kylvää! Oi, rakastetut jumalat, eikö löydy rajaa niille tuskille, joita teidän marttyyriinne on kärsittävä todistaakseen langenneelle sukukunnalle teistä?"

Kaikesta hänen ylpeydestään ja Oresteen läsnäolosta huolimatta hänen silmänsä täyttyivät katkerilla kyynelillä.

Hänen oikeutetun vihansa kiivaus pakoitti Oresteen luomaan katseensa maahan, mutta kun Hypatia lempeämmällä ja surullisemmalla äänellä lausui viime sanat, kohotti hän jälleen silmänsä ja katseli häntä rukoillen ja suruisesti, samalla kuin hänen sydämensä kuiskasi: "Hupsu haaveilija! Mutta hän on kuitenkin niin kaunis! Minä tahdon ja minun täytyy voittaa hänet!"

"Ah, kallehin ja ylevin Hypatia, mitä olenkaan tehnyt! Mikä ajattelematon houkkio olen ollutkaan! Säästääkseni sinulta vaivaa — siinä turhamaisessa toivossa, että hyvin mietityillä suunnitelmillani

osoittaisin sinulle, ettei valtiomiestaitoni ole vallan arvoton tuki sinun korkeammalle viisaudellesi — olen minä kurja loukannut sinua ja peräti turmellut jumalien asian, jonka hyväksi vannon olevani yhtä altis kuin sinäkin uhrautumaan!"

Viime lause teki toivotun vaikutuksen.

"Peräti turmellut jumalien asian?" toisti Hypatia hämmästyneenä.

"Eikö se ole menetetty ilman sinun apuasi? Ja mitä muuta voin päättääkään sanoistasi kuin että tahdot jättää minut, onnettoman, ja jumalat meidän omiin vähiin voimiimme?"

"Jumalten vähä voima on kaikkivalta."

"Olkoon niin. Mutta miksi on Kyrillos eikä Hypatia tänään Aleksandrian asujanten herra? Miksi, jollei juuri siksi että hän ja hänen kannattajansa ovat taistelleet ja kärsineet, jopa sadottain heistä on kuollutkin jumalansa edestä — jonka he kuitenkin uskovat kaikkivaltiaaksi. Miksi vanhat jumalat ovat unhotetut, kaunis ajattelijatar? Sillä unhotetut he ovat."

Hypatian koko vartalo vapisi, ja Orestes jatkoi vielä mielittelevämmällä äänellä:

"En tahdo pyytää mitään vastausta tähän kysymykseeni. Pyydän vain anteeksi — en tiedä mistä. Olen kuitenkin rikkonut, ja se on minulle tarpeeksi. Ehkäpä olen ollut liian rohkea, liian innokas. Mutta etkö sinä ole se palkinto, jota koetan voittaa, ja eikö voittajalle seppeleen kallisarvoisuuden takia voida antaa anteeksi hänen kärsimättömyytensä siihen pyrkiessään? Hypatia on unhottanut kenelle ja mihin jumalat ovat hänet luoneet — hän ei ole edes kysynyt kuvastimeltaan neuvoa moittiessaan erästä lukemattomista ihailijoistaan rohkeudesta, joka pikemminkin on luettava hänelle ansioksi."

Oresteen katse hiipi Hypatian silmiin niin nöyrän ihailevasti, että tämä punastuen käänsi pois päänsä... Olihan hän sentään nainen... olihan hän haaveksija... ja pitihän hänestä tulla keisarinna... Ja Oresteen ääni oli niin sulosointuinen ja hänen olemuksensa niin miellyttävä kuin ikinä minkään miehen, joka on lumonnut naissydämen.

"Mutta Pelagia?" virkkoi hän viimein tyynnyttyään.

"Ah, etten ikinä olisi nähnyt sitä olentoa! Mutta minä todella kuvittelen että sinua miellyttäisi mitä olen tehnyt."

"Minua?"

"Jos kosto, kuten sanotaan, on suloinen, niin tuskinpa on toista niin erinomaista tilaisuutta nöyryyttää erästä, joka..."

"Kostoko? Luuletko todellakin minun tuntevan niin lihaista intohimoa?"

"Minäkö? En kautta Pallaan", sanoi Orestes, joka taas huomasi olevansa väärällä tolalla. "Mutta muistahan voivasi tulla vapautetuksi ikävästä — en tahdo sanoa kilpailijasta — jos sallit tämän näytelmän tapahtua."

"Miten niin?"

"Eikö hänen esiytymisensä uudelleen näyttämöllä, jota kohtaan hän on ollut osoittavinaan niin ylhäistä ylenkatsetta, voisi tämän parjaushaluisen pikkukaupungin silmissä asettaa hänet takaisin alkuperäiseen ja oikeaan asemaansa? Tämän perästä hän tuskin uskaltanee julkisesti esiytyä jumalista polveutuvan sankarin puolisona tahi — aivan kuin hän olisi konsulin tytär — kutsumattomana tunkeutua Hypatian luo."

"Mutta minä en voi, en voi sallia sitä edes häntäkään kohtaan. Onhan hän joka tapauksessa nainen. Ja voinko minä filosofi vaikuttaa siihen että hänen alentumisensa tulee hiuskarvankaan vertaa suuremmaksi kuin mitä se jo on?"

Hypatia oli miltei sanomaisillaan "nainen kuten minäkin", mutta siitä hänet estivät uusplatonisen filosofian oppilauseet. Hän siis pidättihe lausumasta sitä malttamattomaa myöntämystä, että hänelle niin perinpohjin vastakkainen olento voisi kuulua samaan ihmissukuun kuin lian itse.

"Ah", jatkoi Orestes, "tuo onneton sana: alentua! Oli ajattelemattomata minulta käyttää sitä; unohdin ettei hän omissa ja kaikkien muidenkaan silmissä voi sen enemmän alentua taas kuullessaan 'rakkaiden makedonialaistensa' kättentaputuksia — joista hän vuosikautia on elänyt — kuin riikinkukko pyrstöään levittäessään. Rajaton turhamaisuus ja itserakkaus eivät todellakaan ole epämieluisia intohimoja sille, joka niitä itsessään tuntee. Hän on joka tapauksessa se mikä on, eikä se suinkaan ole sinun vikasi. Sen täytyy, sen täytyy tapahtua!"

Hypatia parka! Syötti oli liian makea, kiusaaja liian kavala. Mutta häntä hävetti ääneen lausua filosofillista oppilausesta, joka hänen sydämeensä loi rahtusen levollisuutta ja lohtua. Eihän siinä ollut mitään pahaa, hän sanoi itselleen, että annettiin alhaisempien olentojen vapaasti kehittyä luonnon heille viittaamaan suuntaan, ainoaan jolla he, välttämättöminä muunnoksina suuren maailmankaikkeuden moninaisuudessa, voivat seurata olemuksensa lakeja. Sen vuoksi hän lopetti keskustelun sanoen:

"Jos sen täytyy tapahtua, niin... Minä tahdon nyt vetäytyä erikseni ja kirjoittaa laulun. Mutt'en millään muotoa tahdo olla missään yhteydessä tuon — minua hävettää yksin hänen nimensäkin lausuminen. Tahdon lähettää hymnin sinulle, ja hän saa sovelluttaa tanssinsa sen mukaan miten parhaiten taitaa. En tahdo alistua hänen makunsa tai oikeammin sanoen oikkujensa mukaan."

"Ja minä", Orestes virkkoi, "menen ja käytän kaikki kykyni juhlan järjestämiseen. Viikon päästä sen pidämme — ja voitamme. Jää hyvästi, sinä viisauden kuningatar! Filosofiasi ei milloinkaan loista kirkkaammalla valolla, kuin milloin sinä viisaudessasi alttiisti sallit itsessään kauniin väistyä, vain suhteellisesti kauniin mutta käytännöllisesti toimeenpantavan tieltä."

Hän lähti, ja Hypatia, joka melkein pelkäsi omia ajatuksiaan, istui heti sepittämään hymniä! Aihe oli epäilemättä komea. Mitä sanaselityksiä, maailmansyntyoppeja, vertauskuvia, myyttejä ja kaikkia taivaan ja maan välillä olevia suhteita hän olisi voinutkaan sovittaa runoonsa, jos vain olisi voinut poistaa siitä kuvan tanssivasta Pelagiasta; mutta tämä kuva ei antanut karkoittaa itseään vaan leijaili aaveen tavoin kaikkien hänen runokuviansa taustalla. Hän vallan suuttui ensin Pelagiaan ja sitte itseensä, kun oli kyllin heikko tätä ajatellakseen. Eikö hänen sielunsa kerrassaan saastunut noin kurjan olennon kuvasta? Hän tahtoi puhdistaa ajatuksiaan rukouksella ja miettimisellä. Mutta keneen kaikista jumalista hän turvautuisikaan? Mielijumalattareensa Atheeneenko? Mutta miten hän sitä voisikaan, hän, joka oli luvannut olla läsnä moisessa näytelmässä! Ah, kuinka heikko hän oli ollutkaan myöntyessään! Mutta olihan hänet viekotellut juuri sama mies — sitä ei ollut epäilemistäkään — jota hän oli luulotellut voivansa johtaa ja ohjata omien tarkoitustensa mukaan. Tämä mies oli nyt johtanut ja ohjannut häntä, huolimatta hänen itsenäisyyden tunteestaan, hänen ihmisrakkaudestaan ja luonnollisesta oikeudentunnostaan. Hän oli siis Oresteen välikappale. Tosin oli hän tullut siksi siten saavuttaakseen suuren päämäärän. Mutta entä jos hänen vastakin piti alistua tuon miehen tahtoon — entä jos hänen täytyi tehdä niin! Ja tämä ajatus kävi vielä kalvavammaksi hänen älytessään, että Orestes sittekin oli oikeassa; tämä tiesi mitä piti tehdä ja miten se oli tehtävä. Hän ei voinut olla ihailematta Oresteen kekseliäisyyttä, neuvokkaisuutta ja selvää käytännöllistä älyä — ja kuitenkin hän halveksi, epäili, milteipä vihasi häntä. Mutta entä jos juuri nuo ominaisuudet antoivatkin ihmiselle menestystä maailmassa! Entäpä jos hänen itsensä oli pakko alinomaa rikkoo — tuota jo rikottua — periaatettaan vastaan, että aina toimisi syvällisinten ja pyhinten periaatteiden mukaan sekä alati käyttäisi jaloimpia keinoja! Entäpä jos hänen alinomaan olisi pakko turvautua moisiin kurjiin temppeihin niillä edistääkseen korkeampia ja puhtaampia päämääriään! Jospa valtiotaito, eikä filosofia ja uskonto, olikin määrätty hallitsemaan ihmiskuntaa! Mikä vihattava aatos! Ja kuitenkin — mistä johtui että hän, joka koko ikänsä oli koettanut olla itsenäinen, alkuperäinen, joka aina oli pyrkinyt uhmaamaan ja musertamaan tavan ja olosuhteiden vihamielisiä valtoja ja yksinään taistelemaan kristinoppia ja turmeltunutta aikaa vastaan — mistä johtui että hän ensimmäisessä tärkeässä ja ratkaisevassa tilaisuudessa oli mykistynyt, käynyt päättämättömäksi, vieläpä joutunut viimein sen pahan uhriksi, jota hän oli tahtonut maailmasta juurittaa. Hän ei vielä tiennyt, että kellä ei ole muita keinoja turmeltuneen ajan uudestaluomiseen kuin kuolleelta muinaisajalta perittyjä koulumestariomaisia oppilauseita, sen täytyy viimein salaa lainata itselleen aseita juuri siltä uudelta ajalta, jota vastaan taistelee — aseita, joita tuskin ymmärtää käyttää — ja paikata vanhaa vaatetta uuden vaatteen palasella, kunnes vaurio käy ilmeiseksi ja parantumattomaksi. Tällaiset ajatukset vähitellen karkoittivat siksi päiväksi Hypatian mielestä Atheenet, hymnit, filosofiat ja kaiken muun — paitsi Pelagiaa, tuota narttua.

Sillä välin kulki Aleksandrian valtioelämä tavallista levollista uraansa. Yleisiin rakennuksiin naulattiin julistuksia, jotka tiesivät Heraklianuksen voitosta, ja tyhjäntoimittajain maleksivat parvet lausuivat varsin julki täydellisen välinpitämättömyytensä kuka Roomassa ja jopa itse Bysantiumissakin hallitsi. Pitihän pääkaupungit varustaa elintarpeilla, olipa sitte Heraklianus tai Honorius keisarina, ja mitäpä merkitsi ken veron sai, kunhan vain Aleksandrian viljakauppa ei kärsinyt mitään vauriota. Eipä myöskään — kuten jotkut Oresteen ystävästä vihjailivat — ollut hullumpaa vaikka Egypti saisi pitää veronsa omassa aarrekammiossaan, sen sijaan että se lähetettiin Roomaan ilman mitään muuta korvausta kuin kalliin armeijan majoittaminen. Aleksandria oli ennen ollut riippumattoman valtakunnan pääkaupunki, ja miksei se jälleen voisi siksi tulla? Sitte seurasi suunnattomia viljanjakeluja, jotka pikemmin alhaisolle kuin laivanvarustajille mieluisella tavalla todistivat, että Egyptin vehnää voitiin kotona käyttää paremmin kuin vieraisissa maissa. Kulkipa huhu yleisen anteeksiannon julistamisesta kaikille vangeille, ja koska jokaisella rikollisella tietysti oli jonkinlaisia ystäviä, jotka pitivät häntä vääryyttä kärsineenä marttyyrina, oli jokainen puolue tyytyväinen sellaiseen toimenpiteeseen, ainakin mitä sen omiin etuihin tuli.

Siten paisui Oresteen saippuakupla; se kasvoi ja kimalteli joka päivä uusilla värvivahduksilla, Hypatian istuessa kotona ja raskain mielin kirjoittaessa hymniään Venus Uranian kunniaksi sekä suostuessa Oresteen jokapäiväisiin vierailuihin.

Tuulispäitä ja sadetta tuova pilvi oli kuitenkin sumentanut sen taivaan, jolle prefekti oli antanut sellaisen hohteen maalaamalla sen kirkkaan siniseksi, koska se itse ei tahtonut ottaa tätä väriä — minkä keinon herrat politikoitsijat niin hyvin tuntevat. Päivä tai pari Aramoniuksen telotuksen jälkeen ilmoittivat nimittäin prefektin henkivartijat, että ristiinnaulittu mies ristineen oli kadonnut. Nitrian munkit olivat mieslukuisasti saapuneet paikalle ja vartijain silmäin edessä ottaneet mukaansa ruumiin. Orestes älysi vallan hyvin, että miehet olivat saaneet lahjuksia tämän varkauden sallimiseen, mutta sitä hän ei uskaltanut sanoa miehille, joiden mielialasta yksin hänenkin henkensä riippui. Sen vuoksi hän sulatti häväistyksen miten parhaiten taisi, vannoi uudelleen kostavansa Kyrillolle ja antoi kaiken kulkea entistä uraansa. Mutta katsos, neljäkolmatta tuntia varkauden tapahduttua näyttäytyi juhla-kulkue, jossa oli Aleksandrian kaikki roskaväki sekä kaikki sikäläiset hurskaat ihmiset, tuhatmäärin Nitrian munkkeja, pappeja, diakoneja, arkkidiakoneja ja Kyrillos itse täydessä arkkipiispan korussa. Keskellä kannettiin komealla paarilla kadonnut ruumis, jonka naulojen lävistämät kädet ja jalat olivat peittämättöminä, uskovaisten sääliväisten katseitten esineinä.

Tämä huomiota herättävä saatto kulki aivan Oresteen palatsin ikkunain ohitse, joista tämä huomasi soveliaaksi vetäytyi taaemmaksi, edelleen satamakujia pitkin ja ylös Cæsareumin rappusia. Puolen tunnin päästä tuli muuan palvelija henki kurkussa ja ilmoitti kansan kaitsijalle, että hänen uhrinsa oli sijoitettu kunniasijalle, kirkon keskilaivaan, julistettuna asianomaisesti kanoniseeratuksi pyhimykseksi — se ei ollut enää Ammonius, vaan Thaumasion Ihmeellinen. Jo puhui Kyrillos saarnatuolista marttyyriin suuremmoisista hyveistä ja hänen vielä suuremmoisemmasta uskollisuudestaan hamaan kuolemaan saakka, ja palkittiin jyrisevillä kättentaputuksilla viitatessaan Siseraan Kison-puron varrella, Sanheribiin Nisrochin temppelissä ja kaikkiin muihin maailman ruhtinaihin, jotka lopulta olivat joutuneet häpeään.

Tämähän oli selvä myrsky! Oli sangen helppoa komentaa sotilasosasto kirkkoon ottamaan pois ruumiin, mutta vähemmän helppoa saada sotilaita kuolema silmänsä edessä tottelemaan tätä käskyä. Sitäpaitsi oli nyt vielä liian aikaista uskaltaa ottaa niin väkivaltaista askelta kuin kirkkorauhan häiritseminen oli... Sen vuoksi Orestes merkitsi tämänkin tapauksen niiden asiain pitkään luetteloon, joista hän jonain kauniina päivänä aikoi vaatia patriarkkaa tilille, ja käytti puolituntisen manatakseen kaikkien kristillisten ja pakanallisten jumaluuksien, pyhimysten ja marttyyrien nimessä kirousta Kyrillon pään päälle. Sitte hän laati valituskirjan kärsimistään vääryyksistä samalle Bysantiumin hoville, jota vastaan varusteli kapinaa, sillä lohdullisella varmuudella, että Kyrillos samassa postissa lähettäisi vastakertomuksen, joka kohta kohdalta oli ristiriidassa hänen väitteittensä kanssa... No, entä sitte! Jollei hänen kapinayrityksensä onnistuisi, niin olisihan hyödyksi että hän viimeiseen saakka voi todistaa uskollisuuttaan. Mitä ristiriitaisempia molemmat kertomukset olivat keskenään sitä kauemmin kuluisi totuuden selville ottamiseen, siten voitettaisiin aikaa ja yhä enemmän kasvaisi toivonaihe, että uusi lehti valtioviisaitten sibyllamaisessa ennuskirjassa — sattumoitin luvussa — ennättäisi kääntyä. Toistaiseksi hän vain liikuttavin sanoin vetosi yleensä kaikkiin maltillisiin ja kunnianarvoisiin henkilöihin, joita Aleksandriassa oli sangen paljon, siellä kun liki sadallatuhannella ammattilaisella ja kauppialla oli omaisuutta vaaranalaisena.

Kunnianarvoiset vastasivat heti tähän vetoamiseen. Kaikilta tahoilta tuli alamaisuudenvakuutuksia ja surkuttelevia lähetystöjä tulkiten sitä syvää surua, millä kansalaiset olivat nähneet viimeisiä yleisiä järjestyksen häiritsemisiä ja sitä ylenkatsetta, jota sen pahempi oli osoitettu laillisille viranomaisille. He kuitenkin uskalsivat huomauttaa, että se omistusoikeutta uhkaava suuri vaara, joka saattaisi johtua eräitten kansanluokkien jatketusta kiihoittamisesta, esti heitä itseään ryhtymästä niihin toimenpiteisiin levollisuuden palauttamiseksi, joihin heidän tunteensa heitä kehoittivat, sekä että katsoen kovin arvoisan patriarkan tunnettuun hurskauteen ja viisauteen olisi heiltä kovin julkeata käydä lausumaan mitään arvostelua hänen puheena olevasta menettelytavastaan. Siitä he kuitenkin olivat varmasti vakuutettuja, että patriarkka onnettomasti kyllä oli vallan tietämätön niistä hartauden ja kunnioituksen tunteista, jotka prefekti kuten tunnettu omisti hänelle. Sen vuoksi he nöyränä toiveenaan rohkenivat lausua, että jollakin yhteissopimuksella — jonka lähempi määrittäminen olisi anteeksiantamatonta epähienoutta heidän puoleltaan — onnellinen sovinto saataisiin aikaan, jonka kautta lain, omistusoikeuden ja katolisen uskon pysyväisyys turvattaisiin... Orestes kuunteli kaikkea tätä lempein hymynsä huulillaan, mutta hänen sydämensä oli täynnä mustimpia kirouksia. Kyrillos sitävastoin vastasi hyvin ankaralla, mutta hyvin todella ja sopivalla saarnalla tekstistä: "Miten vaikea onkaan rikkaan tulla taivaan valtakuntaan!"

Kunnianarvoiset ja maltilliset tulivat siten tavallisen onnettoman kohtalonsa alaisiksi: turhaan koettaessaan miellytellä kumpaakin riitapuolta he joutuivat molempien hartaimman vihan esineeksi. Sitte he järkevästi kyllä jättivät korkeimpain valtain omaksi tehtäväksi ratkaista riita-asiansa, menivät kotiin myymä- ja kirjoituspöytiensä ääreen sekä tekivät sillä viikolla lähestyvän juhlan johdosta sangen

hyviä kauppa-asioita. Ainoastaan muuan onneton ravintoloitsija koetti käytännössä toteuttaa niitä periaatteita, joita hänen ammattikuntansa lähetystö niin kaunopuheisesti oli puoltanut, mutta kun oli saatu selville hänen aamulla jakaneen leipää Nitrian munkeille ja illalla kutsuneen prefektin sotilaita viiniään maistelemaan, sai hän krouvinsa ryöstetyksi ja itse pahoin selkäänsä molempien puolueitten yhteisestä päätöksestä, joita hän oli koettanut sovittaa; nämä joutuivat senjälkeen tukkanuottasille keskenään, mutta yleisen turvallisuuden onneksi juoksivat pian kaikki tiehensä.

Samaan aikaan Kyrillon menettely oli kyllä mieletön, mutta hyvin ovela. Orestes sai kirotta ja kunnianarvoisat surkutella noita yöllisiä saarnoja, jotka panivat Cæsareumin mahtavat holvit vapisemaan, mutt'ei kukaan voinut kumota niiden sisältöä. Kyrillos oli oikeassa, ja tiesi sen itse. Orestes oli konna, inhottava sekä Jumalalle että Jumalan vihamiehille. Keskiluokkaan kuului yksinomaan penseitä ja voitonhimoisia raukkoja; koko hallitusjärjestelmä oli valheellinen ja väärä; kaikkien ihmisten sydämet huusivat tuskissaan: "Herra, kuinka kauvan?" Kiivaan piispan tarvitsi vain jyristä ilmaan tekstin jälkeen vanhasta ja uudesta testamentista voittaakseen puolelleen, ei vaan terveen järjen ja oikeudentunnon, vaan myöskin suurten joukkojen uskonkiihkon ja väkivaltaisuuden.

Turhaan huomautti kelpo Arsenius hänelle miten loukkaava ja aiheeton tuo uusi pyhimykseksi julistaminen oli. "Hyvä isäni," vastasi piispa, "minä tarvitsen polttoainetta pitääkseni innon liekkiä vireillä. Jos minun täytyy pitää Herakliuksen tappio salassa, niin on minun annettava joukoille jotakin muuta kiihoketta että ne ovat valmiit toimimaan kun totuus heille ilmaistaan. Jos he vihaavat Orestesta, niin eikö hän ehkä sitä ansaitse? Ja vaikkei hän tässä erityisessä asiassa olisikaan niin vallan väärässä kuin ne luulottelevat, niin eikö hän ole tehnyt tuhansia muita rikoksia, jotka vielä enemmän ansaitsevat niiden inhoa? Joka tapauksessa täytyy hänen, kuten itse sanot, antaa huudattaa itsensä keisariksi, muuten meillä ei ole asetta häntä vastaan. Hän ei uskalla sitä tehdä, jos saa tietää meidän tuntevan todellisen asianlaidan. Ja jos säästämme totuutta, täytyy meidän sillä välin keksiä muuta sen sijaan."

Arsenius parka mukautui huoaan nähdessään Kyrilloksen astuvan uuden askeleen tuolla houkuttelevalla tiellä, joka johdatti kylvämään pahaa, jotta hyvää siitä syntyisi. Tämä tie johti patriarkan sittemmin moneen hirveään syntiin, mitkä ovat peittäneet hänen nimensä kenties ikuisella häpeällä niitten jälkeentulevaisten muistossa, jotka eivät tunne sitä pandemoniumia, jota vastaan hän sai taistella, eivätkä sitä väkevää uskoa, joka ylläpiti häntä taistelussa; minkä vuoksi he eivät myöskään voi ymmärtää eikä anteeksiantaa satunnaisia väkivaltaisuuksia ja erhetyksiä miehelle, joka ei ollut heitä itseään huonompi, jollei pahempikaan.

6 Luku.

RITARILLINEN PIISPA.

Pienessä kehnosti kalustetussa huoneessa linnoitetun maakartanon yläkerassa istui Synesius Kyrenen piispa.

Pöydällä hänen vierellään seisoivat viinimalja, mutta se oli koskematta. Pienen lampun valossa piispa kirjoitti hitaasti ja surumielisesti pari värssyä; sitte hän kätki kasvonsa käsiinsä ja kuumia kyynelitä tippui hänen sormiensa lomitse paperille. Nyt tuli palvelija sisään ja ilmoitti Rafael Aben-Ezran.

Synesius nousi hämmästyneen näköisenä seisaalleen ja kiiruhti ovea kohti.

"Ei — pyydä hänen tulemaan tänne sisään tyköni! En kestä kulkea näiden autioiden huoneiden läpi öiseen aikaan."

Hän odotti ovella vierastaan, ja tämän astuttua sisään, puristi hänen molemmat kätensä omiinsa ja koetti puhua, mutta ääni petti hänet.

"Elä sano mitään", Rafael virkkoi ystävällisesti, vieden Synesiuksen takaisin istuimelleen. "Minä tiedän kaikki."

"Tiedätkö kaikki? Oletko sitte niin erilainen kuin kaikki muut, että olet ainoa joka tulet tervehtimään hylättyä ja yksinäistä miestä hänen kurjuudessaan?"

"Olenpa kaikesta päättäen samanlainen kuin kaikki muut, sillä tulin luoksesi itsekkäässä tarkoituksessa saamaan sinulta lohdutusta. Ah, jos sen sijaan voisin itse antaa sinulle jotakin sellaista! Mutta palvelijat tuolla alhaalla kertoivat minulle kaikki."

"Ja kuitenkin itsepintaisesti tahdoit nähdä minua, niinkuin minä muka voisin sinua auttaa! Ah, nyt en enää voi auttaa ketään! Täällä olen nyt vihdoinkin viimein ylöstyksinäni ja aivan avuton! Kuten tulin äitini

kohdusta, sellaiseksi jälleen muutun. Viimeinen lapseni — viimeinen ja kauneimpani — on seurannut muita! — Jumalalle olkoon kiitos, että minulla oli edes yhden ainoan päivän rauha laskeakseni hänet äitinsä ja veljiensä viereen; Herra yksin tietää, miten kauvan nuo rakkaat haudatkaan saavat olla loukkaamattomina. Eikö ole kyllin häpeällistä, että täältä yksinäisestä tornistani olen saanut nähdä miten sparttalaisten esi-isieni tomun — itse Herkuleen poikien, kunniani ja ylpeyteni kuten synnillisessä hulluudessani kerskailin — nuo saaliinhimoiset barbaarit ovat hajoittaneet kaikkiin taivaan tuuliin... Oi, Herra, milloin tahdot antaa minun loppuni tulla?"

"Mihin kuoli tuo poikaparka?" kysyi Rafael, tahtoen lieventää piispan surua antamalla hänelle tilaisuuden pukea, se sanoiksi.

"Ruttoon. — Mikä muu kohtalo odottaisikaan meitä, jotka hengitämme raatojen myrkyttämää ilmaa ja istumme korppikotkain pimentämän taivaan alla? Mutta senkin voisin kestää, jos vain voisin tehdä työtä, jos vain voisin olla joksikin hyödyksi. Mutta istua kuukausmääriä näitten vihattujen tornien keskelle teljettynä, nähdä joka yö taivaan punertuvan palavista kodeista, kuulla päivä päivältä vankien ja kuolevain paruntaua — nyt ne näet ovat ruvenneet murhaamaan kaikki miehenpuolet aina rintalapsiin saakka — ja tuntea itsensä täydellisesti kahlituksi ja voimattomaksi; istua kuin mikäkin halvattu mielipuoli ja odotella loppuaan! Minä palan halusta saada syöksyä ulos, taistella ja kaatua kalpa kädessä; mutta minä olen heidän viimeinen ja ainoa toivonsa. Maakunnan hallitusmiehet eivät välitä avunpyynnöstämme. Turhaan olen kirjoittanut anomuskirjeitä Gennadiukselle ja Innocentiukselle, käyttäen sitä vähää kaunopuheisuuttani, mitä onnettomuuteni eivät vielä minulta ole riistäneet. Mutta maassamme ei ole enää vähintäkään päättäväisyyttä eikä yksimielisyyttä. Sotilaat ovat hajallaan pienissä varuskunnissa ja niiden tehtävänä on yksinomaan päällikköjensä yksityisen omaisuuden suojeleminen. Ausurialaiset voittavat noita pieniä sotilasosastoja yhden toisensa perään ja ovat nyt sotilailta anastamiensa aseiden avulla käyneet piirittämään linnoitettuja kaupunkejakin. Nyt ei meillä enää ole muuta edessä kuin Odysseyn tavoin rukoilla, että meidät viimeiseksi nielastaisiin. Mutta mitä minä nyt teenkään! Itsekkäisyydessäni puhelen sinulle omista suruistani, sen sijaan että kuuntelisin sinun huoliasi."

"Ei, ystäväni, sinä puhut maasi suruista etkä omistasi. Mitä minuun tulee, niin en kärsi suruista vaan epäilyksistä, ja koska sellainen on parantumaton, voin kyllä odottaa ennenkuin siitä puhelen. Mutta sinä — sinä et saa jäädä tänne. Mikset pakene Aleksandriaan?"

"Minä tahdon, kuten olen elänyt, kuollakin paikallani, kansani isänä. Kun viimeinen kauhistus tulee ja itse Kyrenekin piiritetään, silloin palaan sinne tältä etuvartijakohdaltani, ja valloittajat saavat nähdä piispan paikallaan alttarin ääressä. Siellä olen vuosikausia kantanut verettömän uhrin Hänelle, joka kenties on minulta vielä vaativa verisen uhrin. Papin verellä tahrattu alttari on silloin kukkura kaikille Pentapoliksen onnettomuuksille ja kenties se on herättävä Herran kostamaan teurastetun laumansa puolesta. Mutta siitä ei sen enempää. Vallassani on ainakin lausua sinut tervetulleeksi. Illallisen jälkeen sinä kerrot minulle mikä sinut tänne on tuonut."

Hyvä piispa kutsui sitte palvelijoitansa ja ryhtyi tarpeellisiin toimiin vieraansa kestittämiseksi, mikäli viholliset sen olivat tehneet hänelle mahdolliseksi.

Rafaelin tavallinen tarkkanäköisyys ei ollut jättänyt häntä tälläkään kertaa, kun hän pulassaan milt'ei vaistomaisesti lähti suoraan Synesiuksen luo. Kyrenen piispa oli, hänen jälkeen jättämistään viehättävistä yksityiskirjeistä päättäen, noita monipuolisia, vaihtelevaisia ja levottomia ihmisiä, jotka tuntevat surua ja iloa usein ja intohimoisesti, vaikeikaan syvästi ja pysyväisesti. Hänen elämänsä oli kuten Rafael oli Oresteelle lausunut, pelkkää hyvien töiden vilinää, hän työskenteli ja auttoi toisia pelkän toiminnan huvin vuoksi, ja kun hänellä ei ollut mitään tekemistä, jota aina viimeaikoihin asti ei ollut usein hänelle sattunut, maksoi hän alakuloisuudenkohtauksilla tavallisen toimintaintonsa. Hän oli suurisanainen ja käytti mielellään kukkaiskieltä, eikä hän ollut vallan vapaa vähästä turhamaisuudestakaan; mutta samalla hänellä oli suuri leiviskä hyväntahtoisuutta, voimakasta humoria, horjumatonta, sekä ruumiillista että siveellistä rohkeutta, selvä käytännöllinen lahjakkaisuus, mutta hyvin epäselvä ja himmeä mietintökyky. Luonnollisesti — hän kuitenkin kaikkien muiden ihmisten tavalla oli erittäin ylpeä juuri heikosta puolestaan ja väitti itsellään olevan mitä intohimoisimman taipumuksen filosofisiin mietiskelyihin, vaikka hänen vastustajansa kielivät — eikä ilman aihetta — että hän oli paljon paremmin omalla alallaan sotamiehiä värätessään ja koiria kesyttäessään kuin näkymättömän maailman salaisuuksia miettiessään.

Hänen luokseen lähti nyt Rafael, itsekin tuskin tietäen miksi; aivan varmaan ei hänen tarkoituksensa ollut filosofisen lohdutuksen saaminen. Ehkäpä oli syy se että Synesius, kuten Rafaelin oli tapana sanoa, oli ainoa kristitty, jonka hän koskaan oli kuullut sydämellisesti nauravan. Ehkäpä juutalaisella oli myöskin epämääräinen toivo — jota hän ei edes itselleenkaan myöntänyt — saada Synesiuksen talossa tavata se seurue, josta hän juuri oli paennut. Viktorian loistavalla erikoisella kauneudella oli häneen ihmeellinen viehätysvoima, niinkuin lampunliekillä koiperhoseen — kuten hän illallisen päätyttyä itse

tunnusti isännälleen — ja nyt hän oli saapunut Synesiuksen luo toivoen vielä kerran saavansa kärventää siipensä.

Tämän tunnustuksen tuo hyvä vanhus sai vain suurella vaivalla houkutelluksi häneltä. Synesius huomasi heti, että Rafaelin mieltä painoi jokin asia, josta tämä halusi puhua, vaikka oli liian epäluuloinen tai liian ylpeä sitä kertoakseen; ja piispa rupesi senvuoksi utelemaan salaisuutta ja unohti hetkeksi kaikki omat surunsa niin pian kuin tapasi ihmisolennon, jolle hän voi tehdä hyvää. Mutta Rafael oli käsittämättömän oikullinen ja vallan toisellinen kuin tavallisesti. Koko hänen taipumuksensa pintapuoliseen naljailuun, jopa koko hänen sukkela satiirinen ivallisuutensa oli kuin pois puhallettu. Joku sisäinen kuume näytti häntä kalvavan, hän oli levoton, alakuloinen, jyrkkä jopa äreäkin. Synesiuksen uteliaisuus vain kasvoi siitä että Rafael kieltäytyi itsepintaisesti kysymästä neuvoa juuri siltä lääkäriltä, jonka luo hän potilaana oli tullut.

"Ja mitähän voisitkaan tehdä hyväkseni, jos puhuisinkin sinulle kaikki?"

"Rakas hyvä ystäväni, salli minun sitte vain kysyä sinulta muuatta seikkaa. Kun sanot ettet tullut tänne minun takiani, niin minkä vuoksi sitte tulit?"

"Tarvitseeko sinun sitä kysyäkään? Tietysti saadakseni seurustella koko Pentapoliksen sivistyneimmän miehen kanssa."

"Voiko se olla kokonaisen viikon matkan ja alituisen hengenvaaran arvoista?"

"Hengenvaara ei paljoa merkitse miehelle, joka ei elämälle pane mitään arvoa. Mitä matkaani tulee, niin näinpä tullessani unen, joka sai minun arvelemaan oliko viisasta vaivata kristittyä piispaa mietelmillä ja kysymyksillä, jotka koskevat vain semmoisia ihmisparkoja kuin minä, jotka naivat ja naitetaan."

"Unhotat, ystäväni puhuvasi miehen kanssa, joka on nainut, rakastanut — ja kadottanut."

"Ei, sitä en todellakaan unohtanut. Mutta näet miten raakatapaiseksi olen tullut. En sovi sinun enkä kenenkään muunkaan seuraan. Luulen että minusta lopulta tulee ryöväripäällikkö ja että asetun ausuralaisten etunenään."

"Kuitenkin", virkkoi kärsivällinen Synesius, "olet unhottanut kertoa unennäöstäsi."

"Unhottanutko? Enhän kai koskaan luvannutkaan kertoa siitä sinulle, vai miten?"

"Et, mutta koska se näyttää sisältäneen jonkinlaisen syytöksen minun kykyäni vastaan, niin lienee kohtuullista että syytettykin saa tietoa siitä."

Rafael hymyili.

"No olkoon menneeksi... Ajatteles että uneksin näin: Muuan filosofi, akateemikko, joka ei uskonut ketään eikä mitään, oli Berenikessä tavannut muutamia juutalaisia rabbineja ja kuullut heidän lukevan ja tulkitsevan erästä Salomon kirjaa, nimittäin hänen Korkeata Veisuaan. Sinä, joka olet oppinut mies, tiedät minkä naurettavan vertauskuvan rabbiinit tahtovat tehdä tästä kirjasta; he väittävät että morsiamen silmät merkitsevät kirjanoppineita, jotka ovat niin täynnänsä viisautta kuin Hesbonin lammikot vettä; että hänen vartalonsa, korkea kuin palmupuun, merkitsee pappeja, jotka kohottavat kätensä kansaa siunatakseen; että yljän vasen käsi, joka on morsiamen pään alla, merkitsee sitä 'tephiliä' jota nämät vanhat saivartelijat kantavat vasemmassa kädessään, ja että morsianta syleilevä oikea käsi on se 'mezurah', jonka he kiinnittävät oviensa oikeaan kamanaan sillä peloittaakseen pois perkeleitä; ja niin edespäin."

"Olen kyllä kuullut moisia hassuja kabbalistisia viisasteluja."

"Oletko tosiaan? Oletappas sitte että unessani edelleen näin, miten samainen epäuskoinen filosofi — itsekin hebrealainen — tempasi kirjakäärin rabinin kädestä ja sanoi että he kaikki olivat houkkioita, kun koettivat todistaa mitä kirja mahdollisesti voi merkitä ennenkun olivat älynneet, mitä se todella merkitsi, sekä että he vasta sitte sen tietäisivät, jos rehellisesti ottaisivat vaaria yksinkertaisesta sananmuodosta päästäkseen tuntemaan Salomon todellisen ajatuksen. Kuvittele vielä, että tämä samainen uskonluopio juutalainen, tämä saatanan synagoogan jäsen, lihallisen ja jumalattoman mielikuvituksensa voimasta sai pirullisen kaunopuheisuuden lahjan ja että hän sanoi tämän kirjan esittävän jokaiselle, kellä silmät on nähdä, miten suuri kuningas Salomo, jolla oli kuusikymmentä vaimoa ja kahdeksankymmentä jalkavaimoa ja lukemattomia neitsyitä, unohtaa koko haareminsa ja kaiken sen komeuden tunteakseen puhdasta ja ylevää rakkautta yhteen ainoaan tahrattomaan neitseeseen; ja miten sitte kun hänen silmänsä ovat avautuneet ja hän näkee miten Jumala on luonut miehen vain yhtä naista varten ja naisen vain yhtä miestä varten niinkuin oli laita Eedenin yrttitarhassa,

miten kaikki hänen ajatuksensa muuttuvat puhtaiksi, helliksi ja koruttomiksi; miten lintujen laulut, rypäleitten lemu, tuoksuivat etelätuulet ja kaikki nuo yksinkertaiset, maalaiset huvit Libanonin laaksoissa, joista hän yhdessä viinitarhuriensa ja orjiensa kanssa nauttii, tulevat hänelle rakkaammiksi kuin kaikki hänen palatsinsa ja kaikki hänen keinotekoinen komeutensa. Silloin hän ensi kertaa tuntee elämänsä olevan sopusoinnussa Jumalan suuren maailman ja vuodenaikain salaperäisen merkityksen kanssa; hänessä, samatenkuin hänen ulkopuolellaankin, on talven valta murtunut, sadeaika tauonnut, kukat luovat umpunsa auki, ja metsäkyöhyksen ääni jälleen kuullaan maassa... Ajatteles vielä, että unessani näin rabbiinien tätä jumalatonia puhetta kuullessaan kaikkien yhdellä haavaa tukkivan korvansa, syöksyvän tuon Belialin pojan päälle ja karkottavan hänet ulos, koska hän lihallisella tulkitsemisellaan saastutti pyhät kirjat. Ja ajatteles — sanon vain ajatteles — että unessani näin tuon miespoloisen sanovan sydämessään: Tahdonpa mennä kristittyjen tykö, sillä hekin tunnustavat saman kirjan pyhäksi ja he sanovat, että heidän Jumalansa on heille opettanut nämä sanat: Alussa loi Jumala ihmisen, mieheksi ja vaimoksi loi hän heidät. Ehkäpä he voisivat sanoa minulle; eikö tämä Korkea Veisu, niinkuin minä luulen huomanneeni, kuvaa siirtymistä raa'asta monivaimoisuudesta yksivaimoisuuteen, jonka he niin jyrkästi määräävät; ehkäpä he yhdessä minun kanssani tunnustavat, että Korkealla Veisulla on oikeutettu asema Pyhien kirjain joukossa juuri sen vuoksi, että se teroittaa tätä seikkaa... Sinä, joka olet kristitty piispa, tietänet kai millaisen vastauksen sellainen mies saisikaan... Sinä vaikenet? Silloin tahdon kertoa sinulle, minkä vastauksen hän unessani sai: Oi, sinä jumalaton ja lihallismielinen ihminen, joka väärinkäytät Pyhää kirjaa tekosyyksi omalle kevytmielisyydellesi, aivan kuten siinä puhuttaisiin ihmisen alhaisista aistillisista taipumuksista — tiedä että tätä kirjaa on henkisesti selitettävä avioliitoksi sielun ja sen Luojan välillä, sekä että juuri tästä kirjasta katolinen kirkko saa tukevimmat todisteensa pyhän neitsytsäädyn ja naimattomuuden ihanuudesta."

Synesius vaikenet edelleen.

"Ja mitä luuletkaan miehen unessani tehneen, huomattuaan että kristityt välttämättömäksi tapalaiksi ja uskonkappaleeksi teroittivat mieletöntä ja pöyhkeää vertauskuvaa, joka on lainattu juuri samasta uusplatonisuudesta, mistä hän äsken kauhulla pakeni? Hän kirosi päivää, jona oli syntynyt, ja hetkeä, jolloin hänen isälleen sanottiin: 'Sinulle on syntynyt poika!' Hän sanoi: Jääkää hyvästi ijäksi filosoofit, juutalaiset ja kristityt! Selvimät sanat pyhimmissä kirjoissanne merkitsevät kaikkea eikä mitäkään, aina sen mukaan miten ne mukautuvat päähänpistoihinne; ei löydy totuutta eikä järkeä auringon alta. Voiko mies silloin ryhtyä parempaan kuin ruveta seuraamaan kansansa esimerkkiä: tulla koronkiskuriksi, kerustaa kokoon rahoja ja vuorostaan imarrella narreja, kuten hänen isänsä ennen häntä teki?"

Synesius istui hetken syvässä mietteissä; sitte hän sanoi:

"Ja kuitenkin tulit minun tyköni?"

"Niin, koska sinä olet rakastanut ja nainut; koska sinä olet miehuullisesti taistellut tätä nykyajan merkillistä hulluutta vastaan ja piispaksi tullessasi kieltäydyit hylkäämästä vaimoa, jonka Jumala oli antanut sinulle. Ajattelin, että sinä jos kukaan voisit ratkaista tämän arvoituksen minulle."

"Ah, ystäväiseni, minä olen viime aikoina ruvennut epäilemään kykyäni arvoitusten ratkaisemisessa. Mutta miksi pitäisikään niitä ratkaista? Mitä merkitsee joku salaisuus enemmän tai vähemmän tässä salaisuuksien maailmassa? 'Jos nait, niin et syntiä tee,' ovat Paavalin omat sanat, ja ne ovat meille kylliksi. Elä vaadikaan, että rupean kanssasi väittelemään, vaan salli minun sen sijaan auttaa sinua. Kerro nyt minulle historiasi, sen sijaan, että koettaisit hämmentää aivojani syvämielillä kysymyksilläsi ja houkutella minua asettamaan oma yksityinen mielipiteeni kirkon oppia vastaan, niinkuin jo liiankin usein olen tehnyt. Aseta ennemminkin osanottavaisuuteni kuin terävä-äläisyyteni koetukselle! Elä epäile, että tunnen osanottoa sinua kohtaan ja tahdon työskennellä parhaaksesi, vaikkain voisikaan itselleni selittää miksi niin teen."

"Et siis voi ratkaista arvoitustani?"

"Salli minun auttaa sinua itse ratkaisemaan se", lausui Synesius lempeästi hymyillen. "Sinun ei tarvitse johdattaa minua harhaan. On vain yksi, jota rakastat, puhdas, saastaton neitsyt. Hänet voitettuaasi voit paremmin päättää, miten oikea selityksesi Korkeasta Veisusta on; jos silloin vielä pidät siitä kiinni niin ei ainakaan Synesius tahdo kiistellä kanssasi. Olen aina vaatinut itselleni oikeutta itsenäiseen filosofeeraukseen, ja saman vapauden myönnän sinullekin — suuri joukkio tehköön sitte niin tai näin."

"Sinä siis myönnät minun olevan oikeassa? Tietysti sen teet?"

"Onko kohtuullista pyytää, että sanoisin hyväksyväni uuden tulkitsemistavan, jonka vasta nyt kuulin esitettävän ja vielä sellaisessa pikaisessa ja retooisessa muodossa?"

"Sinä välttelet itse kysymystä", sanoi Rafael äreästi.

"Entä sitte? Sano minulle suoraan, sinä itsekiduttaja, enkö voi auttaa sinua käytännössä, vaikka mietiskelyssä jätänkin sinut omiin hoteihisi?"

"Kuule sitte historiani, jos niin haluat. Arvostele sen mukaan kristittyjen tervettä järkeä!"

Kiireisesti ja aivankuin olisi hävennyt rippiaan, mutta kuitenkin vasten tahtoaan pakoitettuna ilmoittamaan sen, hän kertoi Synesiukselle kaikki, alkaen ensi yhtymisestään Viktorian kanssa aina pakoonsa asti hänen luotaan Berenikestä.

Hyvää piispaa tuntui Rafaelin hämmästykseksi koko asia suunnattomasti huvittavan. Hän nauraa hohotti, löi polviinsa, ja joka kerta puhujan pysähtyessä hän nyökkäsi kehoittavasti päätään ehkäpä siten rohkaistaakseen häntä, vaan ehkäpä myöskin sen vuoksi että piti Rafaelin toiveita paljon valoisampina kuin tämä itse.

"Jos naurat minulle, Synesius, niin pidän suuni kiinni. Onhan jo tarpeeksi nöyryyttävää kun minun täytyy kertoa sinulle, että olen — hitto vieköön — kuin kuustoistavuotias pojan nulikka."

"Nauranko sinulle? Sinun kanssasi, tarkoittanet varmaan. Luostariinko? Hoh — hoh — minä kyllä vastaan siitä, että vanhalla prefektillä on tarpeeksi älyä, ettei hän kiellä niin edullista naimiskauppaa lapseltaan."

"Unhotat, ettei minulla ole kunnia olla kristitty."

"Noo, sitte me teemme sinusta kristityn. Tiedän ettet tahdo antaa minun käännyttää itseäsi. Olet aina tehnyt pilaa filosofiastani. Mutta Augustinus tulee tänne huomenna."

"Augustinus?"

"Niin, hän tulee todellakin, ja meidän on huomenna varahin lähdettävä niin monen aseellisen miehen kanssa, kuin vain saamme kokoon, kohtaamaan ja saattamaan häntä. Tietysti täytyy meidän metsästää sekä meno- että paluumatkalla; meillä ei ole kahteen viikkoon ollut muuta ravintoa kuin mitä koirillamme ja jousillamme olemme hankkineet itsellemme. Augustinus ottaa sinut käsiinsä ja parantaa sinut viikon kuluessa juutalaisuudestasi; jätä sitte kaikki muu minun huolekseni, minä kyllä sen jollain tavalla toimitan parain päin. Kaikki tulee varmasti käymään hyvin. Elä nyt tule hämillesi, siitä tulee oikeaa huvia äijäpahaselle, jolla ei ole muutakaan tekemistä. Hohhoo! Ja mitä siihen tulee, että joudut minulle kiitollisuuden velkaan, niin voimme sovittaa sen asian siten että lainaat minulle kolme tai neljä tuhatta kultarahaa — Herra tietää että niitä tarvitsen — ja sitte saat olla varma siitä ettet niitä enää koskaan saa nähdä."

Rafael ei vuorostaan voinut olla purskahtamatta nauruun.

"Näenpäs että Synesius vielä on kaltaisensa, kantaisänsä Herkuleen arvollinen vesa. Vaikka hän kieltäytyykin puhdistamasta sieluni Augiaan-tallia, kuopii hän riemusta kuin sotaorhi saadessaan tehdä jotain vähempää hyväkseni. Mutta, rakas, jalomielinen piispani, tämä asia on vakavampaa laatua kuin luuletkaan, ja minä, jota se koskee, olen myöskin käynyt vakavammaksi kuin arvelet. Spartalaisten esisieni, Agiksen, Brasidaksen ja muitten tahrattoman kunnian nimessä, malta mieltäsi! Etköhän vain ajattelelattomassa hyväntahtoisuudessasi viettele minua käyttäytymään tavalla, jota he pitäisivät roistomaisena?"

"Miten niin, rakas ystävä? Sinulla on hyvin luvallinen ja kiitettävä aikomus, ja minä tahdon auttaa sinua sitä toteuttamaan."

"Etkö luule että itse olen jo mietiskellyt useampaa kuin yhtä tapaa sitä toteuttaakseni? Kelpo ystäväni, useamman kuin kerran olen ollut viettelyksessä kääntynyt kristityksi, mutta minua on siitä estänyt uusi ja ihmeellinen unelma kunniaista ja omastatunnosta... Jumala tietää etten koskaan ennen ole ollut tunnollinen — enkä nytkään sitä ole liiaksi muussa kuin kaikessa mikä *häntä* koskee. En voi teeskennellä hänelle. En voisi katsella häntä kasvoihin, jos minulla olisi valhe oikeassa kourassani... Hän näkee minun lävitseni — minun sieluuni — kuten kirkassilmäinen, kunnioitusta herättävä jumalatar... En ikinäni ollut tuntenut minkäänlaista häpyä, ennenkuin silmäni kohtasivat hänen silmänsä..."

"Mutta entä jos sinusta nyt todella tulisi kristitty?"

"Sitä en voi. Minä epäilisin omia vaikuttimiani. Se on taas noita järjettömiä sielua saivartelevia epäilyksiä, joita minussa on syntynyt. Minä epäilisin vaihtaneeni uskoa, koska sellaista vaihdosta toivoin — että petin itseni, jollen pettänytkään häntä. Jollen rakastaisi häntä, voisi asian laita olla toisin, mutta nyt — juuri sen vuoksi että rakastan häntä, minä en tahdo, en uskalla kuunnella Augustinuksen

todisteluja enkä omia ajatuksiani asiasta."

"Sinä itsepintaisin kaikista ihmisistä", huudahti Synesius puolittain närkeästyneesti, "näytätpä tuntevan ilkeätä huvia syöksyessäsi jälleen alas aaltoihin, juuri kun olet kiivennyt pelastavalle kalliolle."

"Huvia? Onko se huvia kun tuntee joutuneensa kuolettavaan kamppailuun perkeleen kanssa? Olin monta vuotta sitte lakannut uskomasta hänen olemassa oloonsa... Ja katso juuri kun saan silmäni avoimiksi jalolle ja oikealle, huomaankin että tuo vanha käärme elää ja on iskenyt lujin kourin kurkkuuni. Eipä ihmeellistä että epäilen häntä, sinua, itseäni — minä, joka jok'ainoa hetki viime viikolla tunsin halua muuttua perkeleeksi! Niin," jatkoi hän korottaen ääntään, ja hänen mustissa silmissään liekehti intohimoisen itämaisen luonteen tuli: — "muuttua perkeleeksi! Hamasta lapsuudestani aina tähän asti minä en koskaan ole tiennyt, miltä tuntuu kun himoitsee eikä saa. Ei minun usein ole tarvinnut häiritä ketään köyhää Nabottia hänen viinämäkinsä takia, mutta kun kerran olen ruvennut viinämäkeä himoitsemaan, on Nabot aina huomannut viisaimmaksi väistyä. Ja nyt, eivätkö tuhannet pirulliset aikeet ole tämän viikon kuluessa syntyneet päässäni! Katsos tätä! Tässä on panttikirja tytön isän koko omaisuuteen. Ostin sen — Jumalanko vai saatanan kehotuksesta — eräältä pankkiirilta Berenikessä samana päivänä, jona heistä erosin ja nyt ovat he ja jokikinen olenkorsi, mitä heillä on, minun vallassani. Voin saattaa heidät perikatoon — myydä heidät orjiksi — jättää pyövelille kapinoitsijoina — ja vihdoinkin voin — eikä se olisikaan huonoin keinoista — palkata tusinan kelpo veikkoja ryöstämään tytön ja siten hyvin yksinkertaisella tavalla iskeä poikki tämän Gordian solmun. Ja kuitenkin en uskalla. Minun täytyy olla puhdas voidakseni lähettää puhdasta olentoa, ja vanhurskas suudellakseni vanhurskaan jalkoja. En tiedä mistä tämä arka omatunto on minuun tullut, mutta tullut se on, ja yhtä vähän voin ryhtyä mihinkään halpaan tekoon häntä vastaan kuin Jumalaakaan vastaan — jos sitte Jumalaa on olemassa. Ja tätä panttikirjaa — tätä viekottelevaa perkelettä — minä vihaan ja kiroon nyt kun se on käsissäni."

"Polta se", virkkoi Synesius tynesti.

"Ehkäpä sen teenkin. Ainakaan en koskaan tule sitä käyttämään. Pakoittaako häntä? Olen liiaksi ylpeä tai liiaksi jalomielinen tai myöskin jotain muuta, edes pyytääkseni häntä. *Hänen* täytyy tulla minun tyköni, omalla suullaan tunnustaa rakastavansa minua, tahtovansa ottaa minut puolisoikseen ja tehdä minusta itsensä arvoisen. Hänen täytyy omasta vapaasta tahdostaan armahtaa minua — tai sitte kuihtukoon ja kuolokoon hän tuossa kiroituksessa vankilassa. Ja sitte saa pisto vanhasta uskollisesta tikaristani vapahtaa hänen isänsä ijäiseksi kaikesta uudesta taikauskosta ja minut itseni kaikista filosofisista epäilyksistä, kunnes taas uudelleen synnymme elämään — hän arvatenkin aasina ja minä apinana. Välipä sillä! Mutta jollen voi voittaa häntä luvallisilla keinoilla, niin langetkoon Jumalan viha päälleni jos luvattomia käytän!"

"Herra olkoon kanssasi, poikaseni, tässä jalossa kamppauksessasi", Synesius sanoi, ja hänen silmänsä täyttyivät osanottavaisilla kyynelillä.

"Se ei ole lainkaan mikään jalo kamppaus. Se on alhaista, keinoa pelkoa miehessä, joka ennen ei pelännyt Jumalaa eikä perkelettä, ja joka on langennut niin syvälle, että pelkää avutonta tyttöä."

"Ei, ei", huudahti Synesius vuorostaan, "se on jaloa ja pyhää pelkoa. Sinä pelkääät hänessä asuvaa hyvyttä. Voitko sitä edes nähdä, vielä enemmän pelätä, jollei sinussa itsessäsi palaisi jumalallinen valo, joka näyttää sinulle mitä hyvä on, ja miten kunnioitettavaa se on. Elä sano enää minulle ettet pelkää Jumalaa, sillä ken pelkää hyvettä, se pelkää *Häntä*, jonka kuva hyve on! Eteenpäin, eteenpäin vain! Ole peloton, niin Hänen voimansa tulee täydelliseksi sinun heikkoudessasi."

* * * * *

Oli jo myöhä yö, kun Synesius pakoitti vieraansa levolle. Ensin hän kuitenkin varoitti tätä säikähtymästä vaikka kuuli sikin hätäkellon soivan, sillä talo oli hyvästi miehitetty. Hyvä piispa pani kuntoon vesikellon, jonka mukaan hän ja hänen palvelijansa voivat mitata vartioaikojaan, toimitti yövahdit paikoilleen ja asettui itse viimein tornin ylimpään huippuun aivan hätäkellon viereen. Katsellessaan ulos yli esi-isänsä lavean maan ja rukoillessaan että siltä hävitys poistettaisiin, ei hän myöskään unohtanut rukoilla pikaista loppua sille hävitystyölle, mikä hänen vieraansa sielussa raivosi. Tämä sillä välin nukkui alhaalla, nauttien suloisempaa ja levollisempaa unta kuin moneen viikkoon. Sillä ennenkuin Rafael kävi levolle sinä yönä, oli hän repinyt rikki Majorituksen panttikirjan, ja hän tunsii mielensä keventyvän ja olemuksensa puhdistuvan, sittekun oli nähnyt lampunliekin hävittävän tuon luhun kiusaajan. Sen jälkeen hän väsyneenä sielun ja ruumiin puolesta unohti Synesiuksen, Viktorian ja kaiken muun, ja oli koko yön vaeltavinaan Libanonin viinitarhoissa, kukoistavien liljojen ja yrtilavojen keskellä, jossa paimenhuilut häntä viekottelivat yhä kauemmaksi, ja tyttösten äänet, hänen suuren kantaisänsä mystillistä paimenlaulua laulaen, pehmeinä ja aaltoilevina hivelivät hänen väsyneitä aivojaan.

Ennen päivännousua seuraavana aamuna ratsasti Rafael hyvin varustettuna ja reippain mielin mainiolla hevosella Synesiuksen vierellä. Heitä seurasi neljä tai viisi paria tuuheahäntäisiä ajokoiria sekä uskollinen Bran, jonka typpökorvat ja leveät leuvat — ainoat laatuaan tässä maassa, missä koirilla oli suipot korvat ja ketunkuono — olivat pääasiallisena puheenaiheena parillekymmenelle rivakalle palvelijalle, jotka hampaihin asti varustettuina niin hyvin taistelua kuin metsästystäkin varten ratsastivat piispan takana nälkiytyneillä, jyrkävärumeisillä hevosilla, mitkä aavikkomatkoilla sekä näiden huonojen aikojen johdosta olivat tottuneet mahdollisimman suureen työhön ja mahdollisimman vähään ravintoon.

Ensi peninkulman kuluessa he ratsastivat äänettöminä eteenpäin. He matkasivat hävitettyjen kylien ja raiskattujen maakartanoiden kautta, joista silloin tällöin joku pelokas olento tirkisti esiin välittääkseen hätäänsä onnettomalle piispalle, ei suinkaan tältä almuja kerjätäkseen, vaan päinvastoin useinkin pyytääkseen häntä vastaanottamaan jotakin vähäistä elon tai siipikarjan rikettä, mikä oli välttynyt ryöstäjän kynsistä. Nämä olentoraukat tarttuivat Synesiuksen käsiin ja siunasivat häntä ainoana toivonaan ja tukenaan; ja piispa poloinen kuunteli yhä uudestaan kärsivällisesti samallaisia hyödyttömiä valituksia ja sekoitti kyyneleensä onnettomien kyyneleisiin. Sitte hän kärsimättömästi kannusti ratsuaan ikäänkuin paetakseen näkemästä onnettomuuksia, joita ei voinut lievittää. Mutta Rafaelin sydämessä kuiskasi ääni: Mihin tarkoitukseen olet saanutkaan rikkautesi, jollet siksi että niillä — vaikkapa vain päiväksi — kuivaisit sellaisia kyyneleitä kuin nämä?

Hän vajosi sitte syviin mietteisiin, jotka aikanaan kantoivat hedelmän. Siten hän istui ratsunsa selässä kunnes he olivat jättäneet viljellyt maat jälkeensä ja ratsastivat niiden matalain kunnaiden ketjua pitkin, joita myöten kaukaisesta merenrannasta lähtevä maantie eteni. Mutta heidän jätettyä jälkeensä sodan hävitysten jäljet, alkoi hyvän piispan vaihteleva mieli taasen saavuttaa hiukan muinaista hilpeyttä. Hän hyväili koiriaan, puhutteli miehiään, neuvotteli heidän kanssaan mistä riistaa paraiten löydettäisiin ja kehoitti iloisesti heitä koettamaan parastaan, aivan kun heidän toiveensa illallisesta riippuisi tykkänään heidän päivän kuluessa osottamastaan ripeydestä.

"Kas", virkkoi Rafael viimein, iloisena että keksi tekosyyän päästäkseen irti tuskallisista ajatuksistaan, "tuolla on suolasuoni. Luulenpa, että te kerran olette kaikki asuneet merenpohjalla, ja että vanha maantärisyttävä Neptunus, kyllästynään huonoon käytökseenne, jonakin aamuna kohotti teidät ilmoille ja asetti kuivalle maalle, siten päästäkseen teistä."

"Niin todella lieneekin. Sanotaan Argonauttojen palanneen tämän maan kautta Eteläiseltä valtamereltä — joka siis lienee silloin ollut meitä melkoista lähempänä kuin nykyään — ja että he kantoivat mystillisen aluksensa näitten samojen kunnaitten poikki Syrtiin. Mutta siitä on niin pitkä aika, että me olemme jo ennättäneet merielämän kokonaan unohtaa. Muistan miten ihmeisiini jouduin kun Aleksandriassa ensi kerran näin laivan ja minkä naurunhohotuksen koulu-toverini päästivät, kun sangen nokkelasti huomautin, että kaleeri paljon muistutti tuhatjalkaista."

"Ja muistatkos sitte, miten kerran riitelin hovimestarisi kanssa siitä suolatusta kalasta, minkä olin tuonut mukani Egyptistä, sekä miten palvelijasi ruukkaa avattaessa parkaisivat kauhusta ja juoksivat joka taholle, kuvitellen kalanluiden olevan myrkyllisten käärmeiden luurankoja?"

"Ukko on totisesti vieläkin yhtä itsepintainen epäillessään, tokko suolaista vettä on olemassakaan. Hän kiusaa minua alituisesti pyytämällä minua kertomaan haaksirikostani, mutta vaikka hän on kuullut jutun ainakin tusinan kertaa, ei hän siltä usko sitä. Sinun lähdeytyäsi hän vallan vakavasti virkkoi minulle: 'Tuo rikas muukalainen uskoo varmaan voivansa luulotella minulle, että jotain syötävää saadaan hänen isosta lammikostaan Aleksandrian luona. Ken hyvänsä voi nähdä, ettei paraassakaan lähteessä täällä sisämaassa asusta muuta kuin sammakoita ja iiliäisiä'."

Nyt he jättivät taaksensa viimeisenkin viljapellon ja tulivat aukealle, pensaita ja viidakkoa kasvavalle tuuliselle tasangolle, jota paikka paikoin kallioiset notkot leikkasivat. Tasanko päättyi hedelmällisiin laaksoihin, jotka muinen olivat täynnä hauskoja maakartanoita.

"Täällä", huudahti Synesius, "ovat metsästysmaamme. Nyt kaikki asiat tunniksi unhoon metsästyksen jalon huvituksen aikana! Mitähän vanha Homeromme miettikään kun unohti lukea metsästyksen niiden urheilujen joukkoon, joiden kautta mies voi kuuluksi tulla ja sankarmaineen saada'? Ja kuitenkin hän ylistää forumia näillä sanoilla!"

"Forumia?" toisti Rafael. "Mikäli minä olen huomannut tekee se kaikista ihmisistä konnia."

"Niin, ja vieläpä paatuneita konnia, ystäväiseni. Minä inhoon koko lainoppineiden sukua ja kun jonkun heistä tapaan, en voi olla häntä ivaille. Jänishousuja he ovat, nurkkasihteerejä, jotka vapisevat yksin paistettua metsänriistaa nähdessäänkin, kun ajattelevat mitä vaaroja niiden hankkiminen maksaa."

Mutta me elämme raihnaisena aikana, ystäväni — raihnaisena aikana. Unhottakaamme se ja omat itsemekin."

"Jopa filosofia ja Hypatiakin?" Rafael kysyi veitikkamaisesti.

"Minä olen filosofialle antanut palttua. Taistella Herakleidina ja kuolla piispana, se on kaikki mitä minulla on jäljellä — paitsi Hypatiaa, tuota viisasta ja täydellistä olentoa. Vakuutan sinulle, ystäväni, että syvimmässä murheessanikin minua lohduttaa ajatus, että sellainen jumalallinen olento vielä on maailmassa..."

Hän yritti juuri puhjeta tavalliseen korkealentoiseen ylistyspuheeseensa epäjumalattarestaan, mutta Rafael keskeytti hänet.

"Pelkäänpä ettei tällä aineella enää ole samaa vetovoimaa meihin molempiin. Minä olen viime aikoina ruvennut epäilemään häntä miltei yhtä paljon kuin filosofiaakin."

"Ethän epäile hänen hyvettään?"

"En, ystäväni, yhtä vähän kuin hänen viisauttaankaan tai kauneuttaan, ainoastaan hänen kykyään voida tehdä minusta parempi ihminen. Jotenkin itsekäs tapa katsella asioita, sanonet. Olkoon niin... Miten muhkea ratsu sinulla onkaan!"

"Se on ollut sitä — se on ollut sitä, mutta nyt se vetelee viimeisiä virsiään kuten herransakin ja hänen onnensa..."

"Sitä ei ainakaan voi sanoa siitä varsasta, jolla minulla on kunnia ratsastaa."

"Ah, poikaparkani lemmikkihevonen!... Sinä olet ensimmäinen joka sillä ratsastat, sittekun —"

"Onko se kotosiitostasi?" Rafael kysäsi vaihtaakseen puheenainetta.

"Sen valkean nisealaisen orhin, jonka minulle lähetit, ja oman tammani jälkeläinen."

"Rotu ei ole keho, vaikka se onkin säilyttänyt jonkun verran teidän afrikalaisten hevostenne häränotsaa ja vinttikoiran lanteita."

"Sen parempi ystäväni. Jalkoja — jalkoja ja sitkeyttä tarvitaan tässä maassa. Teidän pienet nisealaiset hevosenne sopivat hyvin muutaman minuutin ratsastukseen Egyptin hietakentällä; mutta täällä tarvitaan hevosia, jotka voivat juosta neljäkymmentä peninkulmaa päivässä tasaisella ja epätasaisella maalla sekä illalla mielihyvin täyttää vatsansa ohdakkeilla. — Ahaa, sinä pikku raukka" — keskeytti hän puheensa, kun juoksurotta hyppäsi esiin pensaikosta hänen jalkojensa juurella — "pelkäänpä että sinun näinä kovina aikoina on pakko täyttää paistinpataamme!"

Sukkelasti sivahuttaen pitkällä piiskallansa arvon piispa kietoi juoksurotan pitkät sääret yhteen, heilautti sen sitte satulannupilleen ja jätti viimein erään palvelijansa metsästyslaukkuun pantavaksi.

"Tapa se paikalla! Elä anna sen vikistä, poika! Se kirkuu kuin pieni lapsi..."

"Elukka parka!" Rafael sanoi. "Miksi meillä on suurempi oikeus syödä se suuhumme kuin sillä syödä meidät?"

"Häh? Koettakoonpas syödä meidät suuhunsa jos voi. Miten kauvan olet kuulunut manikealaisiin?"

"Ole rauhallinen siinä suhteessa! Mutta sittekin koirani Branin kautta tulini ihmeelliseen kääntymykseen, olen, kuten sinulle jo ennen olen sanonut, alkanut saada kunnioitusta mykkiä eläimiä kohtaan, jotka arvatenkin ovat aivan yhtä hyvät kuin minä itse."

"Sitte sinun on kääntyminen vielä yhden kerran, ystävä Rafael, oppiaksesi älymään ihmisen arvon. Vasta kun tämä on tapahtunut, tulet sinä vakuutetuksi kuten minäkin, ettei halvintakaan ihmishenkeä voi kyllin kalliisti maksaa koko maailman eläinten hengillä."

"Se on totta, jos niitä tarvitaan ravinnoksi, mutta ajatteles kun niitä tapetaan huviksemme!"

"Ystäväni, muistan hyvin miten minua vielä ollessani pakana loukkasi kertomus viikunapuun kiroamisesta; mutta kun opin ymmärtämään mikä ihminen on, ja kun huomasin, että koko ikäni olin ollut väärässä luullessani osaksi luonnosta tuota rotua, joka alussa oli tehty, ja joka jälleen voidaan tehdä Jumalan kuvaksi, niin silloin minä aloin älytä, että jok'ikisen viikunapuun maan päällä saa kirotta, jos vain yksikään ihmissielu sen kautta voi saada jonkin hyödyllisen opetuksen. Tämän tahdon nyt sovelluttaa mielihuviini metsästyksen, josta kuten tiedät en ole hävennyt kirjoittaa kirjaakin."

"Niin ja vieläpä sangen viehättävän kirjan; mutta muista että sitä kirjoittaessasi vielä olit pakana."

"Se on totta; silloin harrastin metsästystä vain synnynnäisestä taipumuksesta. Mutta nyt tiedän olevani oikeutettu metsästämään, koska metsästys ei tuota minulle ainoastaan terveyttä ja hilpeyttä, vaan myöskin kestävyyttä, ripeyttä, rohkeutta ja itsehillitsemiskykyä, ja sen vuoksi. — Ah, vereksiset kamelikurjen jäljet!"

Synesius vaikenä ja ratsasti hitaasti mäkeä ylöspäin.

"Takaisin!" hän kuiskasi viimein. "Olkaa aivan hiljaa ja ääneti! Laskeukaa hevostenne kauloille kuten minä, jotteivät nuo pitkäkaulaiset veitikat saa nähdä teitä. Ne lienevät vallan lähellämme kunnaan toisella puolen. Tiedän vanhastaan että tuo ruohikkorinne on niiden mielipaikka. Nyt ratsastamme tuon töyrään ympäri, muuten ne vainuavat meitä, ja silloin saamme sanoa niille hyvästit!"

Synesius ja hänen tallirekinsä ratsastivat eteenpäin, pysyttäytyen toisen käsivartensa ja toisen säärensä varassa hevosen selässä tavalla, jota Rafael turhaan koetti matkia.

Pari kolme minuuttia hengähtämättä ratsastettuaan he saapuivat kummun huipulle missä Synesius pysähtyi katsellakseen tuokion alaspäin. Sitte hän ihastuksesta vapisten kääntyi Rafaelin puoleen ja kohotti kaksi sormeaa siten ilmaistakseen lintujen lukumäärän.

"Nuolenkantaman ulkopuolella! Päästä koirat irti, Syfax!"

Seuraavassa silmänräpäyksessä Rafael nelisti huimaa vauhtia mäkeä alaspäin, nähden miten kaksi komeaa kameelikurkea, siivet levällään ja sulat tuulessa liehuen, kaulat painettuina milt'ei maahan asti ja pitkät sääret salamannopeassa liikkeessä kiisivät koiria pakoon niin kiivaasti, ettei paraskaan hevonen edes kymmenen minuutin aikana olisi kyennyt niiden kanssa kilpailemaan.

"Mikä lapsi minä vielä olenkaan!" Synesius huudahti, ja innostuksen kyneleet loistivat hänen silmissään. Rafael puolestaan myöskin antautui metsästyksen huviin unohtaen yksin Viktoriankin nelistäessään pensaiden ja kivien, hietakumpujen ja kuivuneiden joenuomain ylitse.

"Varo tuota kuivunutta virtaa! Kestähän toki, vanha pokuni! Tätä ei kestä enää kahta minuuttiakaan. Ne eivät jaksakaan pitkittää tuolla tapaa tuulta vasten. Kelpo yritys, koirani, vaikkei se onnistunutkaan! Ah, jospa poikani olisi täällä! Kas niin, ne kääntyvät! Hajautukaa oikeaan ja vasempaan, lapseni, ja ratsastakaa niitä vastaan kun ne tulevat ohitse!"

Kameelikurjet, jotka aivan oikein Synesiuksen ennustuksen mukaan eivät jaksaneet juosta tuulta vastaan, kääntyivät ympäri suoraan vainoojiaan vastaan, ja levitettyjä siipiään räpyttäen ne juoksivat myötätuuleen vielä ihmeellisemmällä nopeudella kuin ennen.

"Ratsasta sitä vastaan. Rafael, ratsasta sitä vastaan ja aja se tuonne pensaikkoon!" huusi Synesius pannen nuolen jänteelle. Rafael totteli, ja lintu syöksihe matalain pensasten väliin. Hyvin opetettu hevonen juoksi sitä vastaan notkeana kuin kissa, ja Rafael, joka ei uskaltanut luottaa ampumataitoonsa, sivautti piiskansa siiman linnun pitkästä kaulaa kohti juurikun se yritti pujahtaa hänen ohitsensa, ja kaatoi jalonsa otuksen maahan. Hän yritti juuri hypätä hevoseltaan ottaakseen saaliin haltuunsa, kun Synesius hänet hillitsi huutaen:

"Oletko hullu? Se potkasee sinut kuoliaaksi. Anna koirien pitää sitä paikallaan!"

"Missä se toinen on?" Rafael huohottaen kysyi.

"Siellä missä sen pitääkin olla! En ole vuosikausiin ampunut pakenevan otuksen ohi."

"Sinähän kilpailet itse keisari Kommoduksen kanssa!"

"Hoo! Koettelin kerran hänen keksintöään, noita puolikuun muotoisilla kärjillä varustettuja nuolia, ja katkasinkin niillä parilta kamelikurjelta kaulan. Mutta sellaiset kelpaavat vain amfiteatteriin; olen huomannut että ne ratsastaessa tippuvat nuoliviinistä. — Mutta mitä tuo on?" hän virkahti osoittaen valkoista tomupilveä, joka nähtiin alhaalla laaksossa noin peninkulman päässä. "Antilooppiparviko? Jumala on sitte kerrassaan armollinen meitä kohtaan. Eteenpäin! Olipa se mitä hyvänsä niin ei meidän sovi hukata aikaa."

Synesius kokosi hajautuneen joukkonsa ja ratsasti nopeaan sitä ilmiötä kohti, joka oli herättänyt hänen huomiotaan.

"Antiloopeja!" huusi yksi.

"Villejä hevosia!" huusi toinen.

"Pikemmin kesyjä", virkkoi Synesius harmistuneena "Näin aseiden kimaltelevan."

"Ausurialaiset!"

Koko joukko päästi raivoisan huudahduksen.

"Tahdotteko seurata minua, lapseni?"

"Kuolemaan saakka!" huusivat miehet.

"Tiesin sen. Ah, jospa minulla kuten Abrahamilla olisi seitsemänsataa sellaista miestä! Saisimmepä nähdä silloin, eikö lurjuksia viikon kuluessa perisi Kedor Laomerin kohtalo."

"Miekkoinen sinä, joka todellakin voit luottaa orjiisi!" Rafael sanoi.

Palvelijat nelistivät tällä välin täyttä vauhtia eteenpäin, kiristivät voitään ja panivat aseensa vireeseen.

"Orjiako? Jos laki antaa minulle oikeuden myydä pari niistä, jotka eivät vielä ole niin viisaita että voisivat itse vastata teoistaan, niin on se asia jonka sekä he että minä jo ammuin olemme unohtaneet. Heidän isänsä ovat harmaantuneet isäni pöydässä; Jumala suokoon että he saisivat harmaantua minun pöydässäni! Me syömme yhdessä, työskentelemme yhdessä, metsästämme yhdessä, taistelemme yhdessä, laskemme leikkiä ja itkemme yhdessä. Herra meitä kaikkia auttakoon! meillä on yhteiset surut ja ilot. Noh, pojat, tunnetteko vihollisen?"

"Ne ovat ausurialaisia, pyhä isä, sama joukko, joka viime viikolla ahdisti Myrsinitistä. Tunnen heidät kypäreistään, jotka he ovat ottaneet markomanneilta."

"Kenen kanssa ne ottelevat?"

Sitä ei kenkään voinut nähdä. He epäilemättä kamppailivat jonkun vihollisparven kanssa, mutta tämä oli heidän toisella puolellaan. Synesiuksen joukko ratsasti eteenpäin.

"Siellä Myrsinitiksessä vasta hauskesti kävi. Ausurialaiset tulivat juuri kun kansa oli aamu jumalanpalveluksessa kirkossa. Sotilaat tietysti juoksivat henkensä edestä pakoon ja piiloutuivat luoliin, jättäen koko asian pappien huoleksi."

"Jos nämä kuuluivat sinun hiippakuntaasi, niin enpä epäile etteivät he olisi osoittautuneet piispansa arvoisiksi."

"Ah, jospa kaikki pappini — ja kansani myöskin — olisivat heidän kaltaisiaan!" sanoi Synesius, joka suuren osan ikäänsä satulassa viettäneenä voi huoletta puhella täyttä karkua ratsastaessaankin. "He rukoilivat Jumalalta voittoa, asettuivat talonpoikain etunenään ja menivät maurilaisia vastaan eräeseen kapeaan solaan. Siellä heidän rohkeutensa hieman lannistui. Faustus, diakooni pitää silloin heille puheen, satuttaa kuten nuori David rosvopäällikköä kivellä, joka tunkee tämän aivoihin, ryöstää hänet aito homeerisella tavalla ja ajaa ausurialaiset pakoon heidän oman päällikkönsä miekalla; hän palaa kotiin ja pystyttää, sittekun siten on pelastanut koko laakson, voittopatsaan oikeaan klassilliseen tyyliin."

"Sinun pitäisi tehdä hänestä arkkidiakooni."

"Jos voisin niin lähettäisin hänet ja hänen kaupunkilaisensa laakerilla seppelöitynä maakuntaan ja huudattaisin joka torilla: nämä ovat Jumalan miehiä! Mutta mitähän väkeä nuo lienevätkään, joita vastaan ausurialaiset kamppailevat? Talonpojat olisivat jo ammuin saaneet surmansa, ja sotilaat olisivat pötkineet pakoon. Onpa oikein ihme tässä maassa taistelu, joka kestää koko kymmenen minuuttia. Ketähän ne mahtavat olla? Nyt näen heidät, ja he tappelevat kuin miehet. Kaikki ovat jalkasin paitsi kaksi, eikä jalkaväkiosastoa pitäisi olla monen peninkulman laajuudella."

"Minäpä tiedän ketä ne ovat!" huudahti Rafael kannustaen äkisti ratsuaan. "Tuntisin nuo varukset tuhanten joukosta. Ja kantotuolikin on heidän keskessään! Eteenpäin miehet, ja iskekää kuin henkenne edestä!"

"Hiljaa!" Synesius huusi. "Luota vanhaan soturiin, joka ehkä — voi, että hänen tarvitsee sanoa mitään sellaista! — on paras mitä enää elää tässä poloisessa maassa. Ratsastakaa tuota notkoa pitkin ja käykää äkkiä barbaarien sivustan kimppuun! Silloin ne eivät voi nähdä meitä ennenkun olemme kahdenkymmenen askeleen päässä niistä. Ahaa, onpa vielä pari asiaa, jotka sinun tarvitsee oppia, Rafael."

Riemuissaan taistelun toivosta sankarillinen piispa antoi pienen joukkonsa tehdä mainitun kiertoliikkeen. Viisi minuuttia myöhemmin joukko syöksyi sotahuutonsa kajahuttaen ja ampuen

kokonaisen nuolisateen viidakosta tiheimpään taisteluntuoksinaan.

Ratsastajakahahka on aina melkein samanlainen. Sotahevosten töminää, kalpojen välkettä, viisi minuuttia hurjaa hämminkiä, ja sitte huomaavat ne ratsurit, joita naapuriensa polvet eivät ole syösseet satulasta ja jotka eivät ole silponeet päitä omilta hevosiltaan vihollisratsujen asemasta, ihmeekseen että joko he tai viholliset kiitävät pakoon — vaikkei kenties yksi isku kymmenestä ole tehonnut kummallakaan puolella. Niinpä Rafaelkin huomasi useita kertoja turhaan yritettyään iskeä maahan joitakuuta maurilaisia, äkkiä seisovansa päällään hyvin häpeällisessä asennossa keskellä lukemattomia hurjasti liikehtiviä hevosjalkoja. Välttää yksiä oli samaa kuin joutua toisten tielle; sen vuoksi hän filosofin tyyneydellä pysyi paikoillaan ja mietiskeli miltä mahtaa tuntua jos nyt nuo potkaisevat häneltä pääkopan rikki — kunnes viimein kaikki hevosjalat olivat poissa, ja hän älysi hyvin nöyränä lyyhöttävänsä polvillaan erään muulin turvan edessä, jonka selässä kookas ja arvokkaan näköinen, piispanpukuun puettu mies aivan tynnenä istui. Sen sijaan että Rafaelin tavoin olisi purskahtanut nauruun, outo ratsastaja juhlallisesti kohotti kätensä ja antoi juutalaiselle siunauksensa. Mutta tämä hypähti pystyyn antamatta lainkaan arvoa moiselle kohteliaisuudelle, katsahti ympärilleen ja huomasi ausuralaisten hajanaisissa parvissa nelistävän mäenrinnettä ylöspäin sekä Synesiuksen seisovan hänen vieressään ja pyyhkivän veristä miekkaansa.

"Onko kantotuoli turvassa?" olivat Rafaelin ensimmäiset sanat.

"On ja samaten me kaikki. Luulin jo loppusi tulleen kun näin, miten tuo lemmon keihäs lävisti sinut."

"Lävisti minut? Olen ehjänahkainen kuin krokotiili," sanoi Rafael nauraen.

"Arvattavasti mies kiireissään käytti kahvaa kärjen asemasta. Sellaista kyllä sattuu ratsastaistelussa. Näin sinun läimäyttävän paria kolmea lurjusta miekkasi lappeella."

"Ahaa, se selittää asian!" Rafael sanoi. "Ja minä kun ennen Armeniassa pidin itseäni erittäin taitavana kalvan käyttelijänä..."

"Minäpä arvaan että sinä ajattelit jotain muuta kuin maureja", Synesius leikkillisesti lausui kantotuoliin viitaten.

Ensi kertaa monista vuosista Rafael punastui kuin viisitoistavuotias poika, mutta kääntyi sitte ylpeästi pois ja nousi jälleen ratsulleen sanoen:

"Mikä kömpelys olinkaan!"

"Kiitä ennemmin Jumalaa, joka on varjellut sinua verta vuodattamasta," sanoi vieras piispa lempeällä äänellä ja erittäin puhtaalla ja miellyttävällä lausumatavalla. "Jos Herra on antanut meille voiton, miksi silloin napolisimme sen johdosta että Hän on säästänyt muitakin luomiaan olentoja kuin meitä?"

"Siksi että on vielä liian monta jälellä ryöstämään, polttamaan ja murhaamaan", vastasi Synesius. "En kuitenkaan tahdo siitä kiistellä Augustinuksen kanssa."

Augustinus? Rafael katseli tarkkaavaisesti tuota kookasta, hienopiirteistä miestä, jonka korkea ja kapea otsa oli, samoin kuin posketkin, monien epäilysten ja sieluntaistelujen uurtelema. Lempeä mutta horjumaton päättäväisyys kuvastui hänen ohuilla kiinteästi suletuilla huulillaan ja kirkaissa silmissään, mutta levollisuus hänen majesteetillisilla kasvoillaan oli sammuneen tulivuoren lepoa, jonka maanjäristysten repelemille rinteille ja tuhkan peittämille töyräille vasta vuosisatojen kuluttua hedelmällinen multakerros kasautuu ja ruoho ja kukkaset vihanoiviksi juurtuvat. Juutalaisen ajatukset kääntyivät kuitenkin pian toiselle taholle, kun Majorikus poikansa kera tuli häntä hellästi syleilemään.

"Olemmepa jälleen saaneet sinut kiini, sinä karkulainen!" sanoi nuori tribuuni. "Näethän ettet sittekään voi välttää meitä."

"Olemme pikemminkin", virkkoi isä, "tämän uuden vapautuksemme takia joutuneet uuteen kiitollisuuden velkaan sinulle. Olimme sangen ahtaalla, kun saavuit avuksemme."

"Ah, aina hän hyvää mukanaan tuo, tulipa hän milloin tahansa; ja kuitenkin hän väittää olevansa kovanonnen korppi", sanoi hilpeä tribuuni sopsaansa suorien.

Rafael ei itse asiassa ollut ollenkaan tyytymätön huomattessaan, etteivät hänen vanhat ystävänsä kantaneet kaunaa hänen oikkunsa johdosta; mutta hän vastasi vain:

"Kiittäkää ketä muuta hyvänsä vaan ei minua; minä olen tavallisuuden mukaan osoittautunut hupsuksi. Mutta mikä se teidät oikeastaan johti tänne kuin mitkäkin *deux ex machina*? Tämähän sotii kaikkea todennäköisyyttä vastaan. Eipä edes uudenaikaisessa draamassakaan sallittaisi niin hämmästyttävää tapausta."

"Ei tämä sodi mitään sääntöjä vastaan. Tapasimme Berenikessä Augustinuksen, joka oli juuri lähdössä Synesiuksen luo; me — se on eräs meistä — olimme varmoja että löytäisimme sinut tämän luona. Päätimme siis saattaa Augustinusta, sillä pelkurista varusväestä ei kenkään uskaltanut lähteä kaupungista."

"Eräs meistä" — Rafael ajatteli — "kukahhan sitte?" Hän tukahutti ylpeytensä ja kysyi niin välinpitämättömästi kuin suinkin Viktoriiaa.

"Hän on kantotuolissa, lapsiparka!" vastasi hänen isänsä vakavalla äänellä.

"Eihän hän toki ole sairas?"

"Joko hän viimeinkin turvaan tultuamme murtui kuukausmäärien ponnistelujen vaatimasta ankarasta sielunjännityksestä, tai on Jumala iskenyt häntä... - mitä voikaan sanoa minkä rangaistuksen olen vetänyt päälleni? — Niin on vain laita, että hän on ollut aivan murtunut sielun ja ruumiin puolesta, siitä lähtien kuin Berenikessä erosimme sinusta."

Suora soturi tuskin arvasi omain sanainsa merkitystä. Mutta Rafael tunsi niitä kuullessaan sydämessään niin väkevän pistoksen, ettei hän voinut eroittaa johtuiko se ilosta vaiko epätoivosta.

"Tulehan", huusi Synesius rohkaisevasti, "tule Aben-Ezra! Olet jo polvillasi vastaanottanut Augustinuksen siunauksen, ja nyt saat tuntea sen voimaa. Teidän täytyy oppia tuntemaan toisenne, te molemmat filosofit. Pyydän sinua, pyhä veli, saarnaamaan tälle ystävälleni, joka samalla kertaa on viisain ja hulluin ihmisistä."

"Vain jälkimäinen", Rafael virkkoi, "mutta aina valmis kuuntelemaan Augustinuksen sanoja, ainakin sitte kun olemme onnellisesti saapuneet kotiin ja tappaneet tarpeeksi metsänriistaa Synesiuksen uusille vieraille."

Hän käänsi kasvonsa muuanne ja ratsasti synkkänä ja vaiteliaana ystäviensä rinnalla. Nämä rupesivat heti neuvottelemaan, mihin Majorikuksen ja hänen sotilaittensa piti ryhtyä.

Vastoin tahtoaan Rafaelin mieltä piankin kiinnittivät Augustinuksen lausunnot. Tämä otti puheeksi Kyrenen huonon hallituksen ja kauhean hävityksen, osoittaen niin suurta osanottavaisuutta ja terävä-älyisyyttä kuin mikäkin maailmanmies; ja kaikkien muiden ollessa neuvottomia aina hänen viisaat ja käytännölliset neuvonsa poistivat vaikeudet. Hänen kehoituksestaan Majorikus sotilaineen oli lähtenyt Synesiuksen luo; hän myöskin ehdotti, että heitä jonkun aikaa käytettäisiin puolustamaan näitä maakunnan etäisiä eteläisiä osia. Hän tyynnytti tulisen Synesiuksen, rohkaisi alakuloista Majorikusta, vetosi sotamiesten kunniantuntoon ja kristilliseen mieleen; sanalla sanoen hänellä näytti olevan sana — ja juuri oikea sana — itsekutakin varten. Hetken kuluttua Aben-Ezra oli vallan unhottanut hänen jäykän ja varovaisen olemuksensa sekä hänen omituisen tapansa käyttää raamatun sanoja, joilla hän aina — usein sangen etsitylläkin tavalla — koetti valaista esittämiään mielipiteitä. Tämä tuntui ensi katsannolla hyvin teeskennellyltä, mutta ne syyt, joita hän sillä tapaa koetti tukea, olivat itsessään niin maltillisia ja terveitä, että Rafael vähitellen rupesi älyämään Augustinuksen näennäisen koulumestariviisauden johtuvan vain hänen halustaan alistaa jokainen, kaikkein jokapäiväisinkin asia ijäisen jumalallisen lain alaiseksi.

"Mutta hyvät ystäväni", Majorikus viimein sanoi, "unhotatte alinomaa antautuvanne vaaroille alttiiksi, kun suojelette näin ilmeisiä kapinoitsijoita."

"Kuningasten kuningas on antanut teille anteeksi tämän kapinanne. Hän on jo rangaissut teitä riistämällä teiltä omaisuutenne ja virkanne, hän on antanut teidän henkenne vaaranalaiseksi tässä teidän turvapaikassanne! Teidän tehtävänne on kantaa parannuksen arvokkaita hedelmiä; enkä tiedä mitään parempaa käskyä kuin Johannes Kastajan sanat entisille sotamiehille: 'Elkää tehkö väkivaltaa kellekään ja tyytykää palkkaanne'."

"Mitä kapinaan ja kapinallisiin tulee", virkkoi Synesius, "niin ei niitä meillä tunneta; siellä missä mitään kuningasta ei ole, siellä ei voi kapinaakaan syntyä. Ken hyvänsä, joka auttaa meitä ausurialaisia vastaan, on meidän silmissämme lainkuuliainen alamainen. Ja meidän valtiollinen uskontunnustuksemme on hyvin yksinkertainen; se kuuluu näin: Keisari ei kuole koskaan, hänen nimensä on Agamemnon, joka taisteli Troijan edustalla. Tämän voi jok'ainoa palvelijoistani todistaa niin pätevästi että se tyydyttää itse Augustinustakin. Me sanomme:

"Agamemnon oli suurin ja paras kuninkaista.

Keisari on suurin ja paras kuninkaista.

Siis on Agamemnon keisari — ja päinvastoin."

"Olisi ollut hyvä", Augustinus lausui vakavasti hymyillen, "jos jotkut ystävistänne olisivat tunnustaneet

samaa oppia, vaikka se olisi tapahtunutkin heidän logiikkansa kustannuksella."

"Tai", Synesius vastasi, "jos he meidän tavallamme olisivat uskoneet, että keisarin kamariherra on viekas ukko, kaljupää kuten minä, ja nimeltään Odysseus, sekä että hän kaksi vuotta sitte sai kaikki Välimeren pohjoispuolella olevat maat maaherrakunnakseen, palkinnoksi siitä että puhkaisi kykloopilta silmän. Mutta tämä riittääköön! Näethän siis ettei sinua juuri uhkaa mikään vaara joutua ilmiantajain ja vehkeilijöiden käsiin. Vaikeinta teille on, kuten Augustinus sanoo, tyytyä palkkaanne. Sillä", lisäsi hän ääntään alentaen, "te ette tositeossa saa yhtään mitään."

"Se on juuri niin paljo kuin ansaitsemmekin", sanoi nuori tribuuni, "mutta miehilläni on se paha tapa, että tahtovat syödä."

"Suomme heille kaikesta sydämestämme kaikki ne kauriit ja kamelikurjet, jotka he vain saavat kiinni. Mutta minä en vain ole rutiköyhä, vaan myöskin sillä surkeudenasteella että lestroyynien tavalla elän yksinomaan lihasta, sillä kaikki elo ja kaikki varastot monen penikulman laajuudelta ovat joko poltetut tai poisviedyt."

"*E nihilo nihil*, tyhjästä ei lähde kuin tyhjää", sanoi Augustinus, jolla ei ollut muutakaan sanomista.

Mutta nyt Rafael äkkiä havahtui mietteistään.

"Ovatko Pentapoliksen vehnälaivat jo lähteneet Roomaan?"

"Eivät. Orestes pidätti ne, samalla kertaa kuin hän pidätti Aleksandrian vehnälaivaston."

"Olkaa sitte varmat että juutalaisilla on kaikki vehnä hallussaan, ja mikä heidän on, se on minunkin. Minulla on merikaupungissa melkoisia rahamääriä lainattuna korkoa vastaan ja niillä voin päästää teidät pulasta kuukaudeksi tai pariaksi. Hankkikaa minulle huomenna saattojoukkue, niin minä hankin vehnää."

"Mutta sinä jalomielisin ystäväistä, minä en voi sinulle maksaa korkoa enkä pääomaa."

"Ole sitte maksamatta. Olen kolmenakymmenenä viime vuotena käyttänyt niin paljon rahaa vain pahaa tehdäkseeni, että olisi kohtuutonta jollen viimein saisi käyttää rahtuista hyvään tehdäkseeni — jollei vain hänen pyhyytensä Hippon piispa pidä vääränä, että otat vastaan apua uskottomalta."

"Mikähän noista kolmesta oli sen miehen lähimmäinen, joka joutui ryövärien käsiin, jollei juuri se, joka osoitti hänelle armeliaisuutta? Totisesti, ystäväni Rafael Aben-Ezra, sinä et ole kaukana Jumalan valtakunnasta."

"Minkä Jumalan valtakunnasta?" Rafael viekkaasti kysäsi.

"Isäsi Abrahamin Jumalan, jota tänä iltana, jos se on Hänen tahtonsa, saat nähdä meidän palvelevan. Synesius, onko sinulla kirkkoa, missä voin pitää iltajumalanpalveluksen ja lausua kehoituksen sanoja näille lapsilleni?"

Synesius huokasi.

"On siellä raunio, joka kuukausi sitte oli kirkko."

"Ja on vieläkin. Ihmiset eivät ole asettaneet sinne Jumalan läsnäoloa, eivätkä he sitä voi karkoittaakaan sieltä."

Sen jälkeen lähetettiin metsästysparvia eri tahoille kaatamaan kaikenlaista riistaa, ja sittekun ennen illan tuloa oli hankittu jotenkin runsas varasto saalista, lähtivät kaikki kotiinpäin. Viktoria jätettiin Synesiuksen vanhan emännöitsijän huomaan, ja sotilaat kulkivat kaikki kirkkoon. Synesiuksen palvelijat, jotka eivät olisi ymmärtäneet latinankielisestä jumalanpalveluksesta mitään, valmistivat sillä välin vielä lämpimästä riistasta illallista.

Rafaelista tuntui sängen omituiselta istua näiden savusta mustuneiden pylväiden ja alaspudonneiden kattohirsien välissä, ja kuunnella, miten hänen kansansa vanhat ylevät hebrealaiset psalmit kajahtelivat juuri samoin sävelin, joita — rabbiinien puheen mukaan — oli käytetty jumalanpalveluksessa Jerusalemin temppelissä... Nämä psalmit, rukoukset, kiitokset, siunaukset, yksinpä ulkonaiset menotkin olivat kauttaaltaan samanlaiset kuin Israelissa; niistä henki esiin hänen omien esi-isiensä ajatuksia ja sanoja. Rafaelin suonissa juoksi sen miehen verta, joka oli kirjoittanut Sananlaskukirjan, josta Augustinuksen diakooni nyt latinankielellä luki tekstin... Oliko se erehdystä, teeskentelyä, vai palvelivatko he todella, kuten kuvittelivat, vanhaa Jumalaa, Häntä, joka oli puhunut kasvoista kasvoihin hänen esi-isiensä kanssa, ihmisten alkukuvaa, Abrahamin ja Israelin ystävää?

Nyt tuli saarna, ja Augustinuksen hetkeksi vaipuessa rukoukseen kukistetun alttarin ääressä, ja särkyneen katon aukoista paistavan kuun hohteen valaistessa jokaisen ryppyn hänen kuihtuneilla kasvoillaan, Rafael odotti kärsimättömästi että hän aloittaisi. Mitähän tuo hienostunut väittelijä, pakanallisen kaunopuheisuuden entinen opettaja, tuo sivistynyt ja oppinut tutkija, tuo intopyhä selibaatti ja teosofi sanoisikaan näille raaoille, sodassa harmaantuneille sotilaille, traakilaisille, markomanneille ja gallialaisille, jotka surumielisen totinen ilme kasvoillaan istuivat odottaen hänen sanojaan? Mikähän ajatus tai tunne olikaan yhteistä Augustinukselle ja hänen seurakunnalleen?

Vihdoin Augustinus alotti saarnansa, ensin tehtyään ristinmerkin. Tekstinä oli eräs äsken luetuista psalmeista, sotahymni Moabista ja Amalekista ja Palestinan vanhoista rajataisteluista. Mitähän hän siitä saisikaan kokoon?

Hänen johdantonsa tuntui hyvin laimealta, huolimatta hänen äänensä, olemuksensa ja kielensä erinomaisesta suloudesta ja huolimatta jokaisen lauseen sorjasta täyteläisyydestä. Hän puhui ensin muutamia minuutteja psalmin otsakkeesta, selitti sitä vertauksellisesti, antoi sen merkitä jotakin muuta kuin mitä kirjoittaja sillä oli tarkoittanut, jotakin, jota se ei voinut merkitä, sillä — kuten Rafael hyvin tiesi — hänen tulkitsemisensä perustui vallan yksinkertaisesti virheelliseen käännökseen. Hän leikkitteli latinalaisen käännöksen sanoilla ja tulkitsi hebrealaisia sanoja johtamalla ne latinankielisistä juurista. Kun hän sitte kävi selittämään itse psalmia, tuntuivat Davidin yksinkertaiset ajatukset haihtuvan mystillisyydeksi. Mitä oudoimmat ja etsityimmät esimerkit, otetut mitä jokapäiväisimmistä toimista, vaihtelivat salaperäisten teosofisten opinkappaleiden kanssa. Missähän sitte piilikään se oppi, josta Augustinusta oli niin ylistetty? Missä tavattiin sitä kunnioitusta hebrealaisten vanhoja kirjoja kohtaan, jota hän oli väittänyt tuntevansa? Hän käsitteli Davidia pahasti kuin Hypatia, vielä pahemmin kuin vanha Filo Homerosta — kun hän vanhojen patriarkkain jokapäiväisessä elämässä, Moseksen ja Josuan valtavissa teoissa löysi vain sukkelia vertauskuvia, omiaan antamaan kostuketta kamariteosofin yksityiselle kokemukselle. Rafael tunsii halua nousta pystyyn ja lähteä tiehensä, mutta vielä suurempaa halua sanoa: "Kaikki ihmiset ovat valehtelijoita..."

Ja kuitenkin, miten mainio viimeinen esimerkki olikaan! Se ei ollut mitään mielikuvituksen turhaa leikkiä, vaan todisti syvästä aineellisen kaikkeuden tuntemuksesta, pitäen sitä esikuvana henkisestä ja näkymättömästä kaikkeudesta. Hän ei lähtenyt Hypatian tavoin mistään korkeasta tai ihmeellisestä ilmiöstä, vaan koirasta, kattilasta, kalankaupustelijasta tai jostakin muusta semmoisesta, osoittaen samalla luonnollista terävää älyä, joka olisi itse vanhalle Sokrateellekin ollut kunniaksi. Ja miten persoonalliseksi hän vähitellen muuttuikaan... Ei mitään kaunopuheisia tunteenpurkauksia, vaan draamallisia kysymyksiä ja puheluja, tai ohimennen lausuttuja viittauksia sekä toisinaan odottamattomia hyökkäyksiä sotilasten helmasyntejä vastaan. Kuitenkin kaikki hänen voimalliset kehoituksensa lausuttiin niin yleisessä ja kaikkiin kohdistuvassa muodossa, että Rafael itsekkin hätkähti ja ajatteli että jokaisen miehen tai naisen täytyi tuntea samalla tapaa. Tunsipa Augustinus sitte kaikkia ihmisiä käsittäviä totuuksia taikka ei, niin ei kumminkaan käynyt kieltäminen, että hän ainakin tunsii kaikkien ihmisten synnit, niin hyvin omansa kuin kuulijainsa. Rehellinen mies hän oli, olipa hän sitte oikeassa tai väärässä. Mistä hän muita moitti, sen hän oli huomannut itsessään ja taistellut sitä vastaan aina veriin saakka, sen näki noitten kuihtuneitten kasvojen ilmeestä. Mutta miksikä merkitsisivät edomilaiset, heidän nimestään johdetun vallan väärän sanaleikin perusteella jotain erityistä syntiä, ammonilaiset jotain toista ja amalekilaiset jotakin kolmatta lajia? Mitä sillä oli tekemistä tämän vanhan psalmin kanssa? Mitä tekemistä sillä oli Augustinuksen tilapäisten kuulijain suhteen? Eikö tämä ollut mitä raain ja alhaisin muoto tuosta teeskennelystä, saivarteleavasta mystillisyydestä, jota kohtaan Rafael jo kauvan sitte oli ruvennut tuntemaan inhoa Hypatian luentosalissa ja joka oli saattanut hänet Bran-koiraltaan etsimään oikeata ja tervettä todellisuutta?

Mutta vähitellen... sitä mukaa kuin Augustinuksen viittaukset kävivät selvemmiksi ja paremmin todellisuuteen soveltuviksi, huomasi Rafael hänen joko oikein tai väärin todella löytävän elimellistä vastaavaisuutta siellä, missä hänen selityksensä ensi katsannolla oli näyttänyt vain mielivaltaiselta vertauskuvalta. Amalekilaiset, ausurialaiset roistot ja ryövärit olivat hänelle vain saman pahan eri muotoja. Ken jotain niistä auttoi, se taisteli pyhää Jumalaa vastaan, ken niitä vastaan taisteli, se soti saman Jumalan sivulla. Mutta hänen täytyi kukistaa amalekilaiset omassa itsessään, ennenkuin voi toivoa voittavansa ulkonaiset amalekilaiset. Voivatko sotilaat menestyksellä kukistaa toisten himoja ja ahneutta, niin kauvan kuin heidän omat sydämensä olivat himojen ja ahneuden orjia? Eivätkö he tukeneet syntiä omalla esimerkillään, vaikka luulottelivat voittavansa sen miekkansa iskulla? Eikö se ollut suoraa pilkantekoa, ulkokultaisuutta? Voiko Jumalan siunaus langeta heidän työlleen? Voisivatko he palauttaa yhtenäisyyttä ja rauhaa maahan, kun heidän omassa sydämässään ei ollut yhtenäisyyttä eikä rauhaa? Mikähän olikaan tehnyt kansan niin avuttomaksi, sotilaat niin pelkureiksi, jollei juuri heidän oma sisäinen avuttomuutensa ja heikkoutensa? He olivat heikkoja maurilaisia vastaan, koska olivat heikkoja paljo vaarallisempia vihollisia vastaan kuin maurilaiset. Kuinka he voisivat taistella Jumalan puolesta ulkonaisesti kun he sisäisesti sotivat Häntä vastaan? Hän ei tue vihollisiaan; ja kuinka

Hän sitä voisikaan, kun Hän ei kerran ollut heidän keskuudessaan? Jos Hän, joka on henki, saisi asua heidän hengissänsä, silloin taistelisi Herra heidän puolestaan, ja jok'ainoa heistä karkoittaisi tuhansia... Ja vaikkapa eivät siihen kykenisikään — mitä se teki, kunhan vain kansa ja sotilaat tulisivat kuritetuiksi ja nöyryytyiksi — kun he todella tarvitsevat enemmän kuritusta ja nöyryytystä? Mitä merkitsi, vaikka heidän kasvonsa punehtuisivatkin häpeästä, kun he vain sen kautta pakoitettiin etsimään Hänen nimeään, joka yksin on Totuus, Valo ja Elämä? Mitä merkitsi, vaikka heidät surmattaisiinkin? Jos he vain kukistaisivat sisäiset vihollisensa, niin vähät merkitsi, vaikka ulkonaiset viholliset hetkeksi saisivatkin ylivallan. He saisivat palkkansa vanhurskusten ylönousemisessa, kun kuoleman korvaa voitto. Silloin tulisi ilmi, ken vanhurskaan Jumalan silmissä todella oli voittanut hekö, Jumalan palvelijat, rauhan ja vanhurskauden puolustajat, vaiko ausurialaiset, sen viholliset... Sen jälkeen hän mitä taitavimmalla käänteellä johti kuulijainsa huomion toisaalle ja lausui säälin ja toivon sanoja myöskin näistä hurjista maurilaisista ryöväreistä. Voi ehkä olla hyödyksi heille, että heillä oli ollut jonkun verran menestystä; he ehkä kristityiltä vangeiltaan, jotka murhe oli puhdistanut, saisivat oppia totuuksia, jotka kristityt hyvinvointinsa päivinä olivat unohtaneet. Ja kenties voi olla hyödyksi pakanoilta kuten kristityillekin, että he tulivat hajoitetuiksi kuin akanat tuuleen; ehkäpä hekin sen kautta oppivat tuntemaan Hänen nimensä...

Siten Augustinus, kaikista mielivaltaisuuksista ja hiuksenhienoista tulkitsemisista huolimatta, kehitti edelleen Davidin psalmeista ja nykyisistä ja tulevista asioista oppinsa elävästä ja läsnä olevasta Jumalasta, joka on ikuinen vihollinen kaikelle epäsovulle, jumalattomalle ja pahalle, mutta myöskin ikuinen vapahtaja ja pelastaja niille, jotka ruumiin tai sielun puolesta kärsivät jumalattomasta ja pahasta... Kaikki tämä tuntui niin ihmeelliseltä Rafaelista... Ihmeelliseltä sen vuoksi, että se oli niin kerrassaan toisenlaista kuin kaikki muut, niin hyvin hebrealaiset kuin platoniset opit, joita hän siihen asti oli kuullut julistettavan; ja vielä ihmeellisempää sen kautta että se sopi niin hyvin näiden samojen oppien henkeen, joille se yhden ainoan aatteen taikavoiman avulla yksinkertaisella tavalla antoi yhtenäisyyttä ja oikeutusta. Hänen juutalaiset ennakkoluulonsa eivät voineet estää häntä huomaamasta mikä tämä aate oli, ja kuitenkin ne eivät sallineet hänen avoimesti tätä tunnustaa. Mutta miten paljon hän punastuikin juutalaisylpeydestä, miten paljon hän koettikin luulotella itselleen, että Augustinus oli perustanut tukevan ja sangen tarkoituksenmukaisen rakennuksen ilmeiselle valheelle, niin ei hän kuitenkaan voinut olla ensin kateellisesti ja sitte todella huvitettuna tarkkaamatta raakojen soturien kasvoja, joille vähitellen kohosi jännitetyn tarkkaavaisuuden, alttiin ja juhlallisen päättäväisyyden ilme.

"Se ei ole ihmeellistä", puhui Rafael itseksensä, "ei lainkaan ihmeellistä! Hän on puhunut näille hurjille veikoille kuten viisaille ja pyhille miehille. Hän on sanonut heille, että Jumala on yhtä paljon heidän luonaan kuin profeettain ja psalmistain luona... Ihmettelenpä tokko koko Hypatian kauneus olisi voinut liikuttaa heidän sydämiään kuten hän?"

Kun Rafael tämän merkillisen saarnan päätyttyä nousi paikaltaan, tunsu hän itsensä enemmän muinaisajan israeliitan kaltaiseksi kuin koskaan ennen sen jälkeen kuin oli istunut imettäjänsä polvella ja kuunnellut tarinoita Salomosta ja Saban kuningattaresta. Entäpä jos Augustinus sittekin oli oikeassa! Entä jos vanhain Pyhien kirjojen Jehova oli — ei vain Abrahamin lasten suojelusjumala kuten rabbiinit otaksuivat, eikä myöskään se jumalallinen Viisaus, joka Filon mukaan oli ilmoitettu vain muutamille harvoille valituille myöskin pakanain seassa — vaan koko maailman ja sen kaikkien kansojen Herra? — Ja äkkiä, ensi kerran hänen elämässään, juotui hänen mieleensä kohtia profeetoista ja psalmeista, jotka näyttivät lausuvan tämän saman totuuden. Mikä merkitys muuten olisikaan koko Danielin kirjalla ja Nebukadnezarin historialla — jollei juuri tämä? Rafaelin filosofinen vapaamielisyys oli jo kauvan sitte juurittanut hänestä rabbiinien käsityksen, että babyloonilainen voittaja muka olisi ollut ruumiillistunut perkele, joka oli, kuten Sanherib ennen häntä, palvellut Tophetia. Hän oli jo kauvan hiljaisuudessa ihailnut tämän miehen ylevätä inhimillistä luonnetta, joka hänen silmissään oli puhtaampi kuin sekä Aleksanterin että Julius Cæsarin... Entäpä jos Augustinus olisikin antanut hänelle viittauksia, jotka tukivat hänen ihailuaan... Ja enemmänkin... Entäpä jos Augustinus oli oikeassa mennessään vielä pitemmälle kuin sekä Filo että Hypatia? Entä jos tämä sama Jehova, Logos, Viisaus — miksi häntä ikinä kutsuttiinkin — todella olisikin kaikkien henkien Isä, yhtä hyvin kuin kaiken lihan Luoja? Entä jos Hän, kuten Augustinus sanoi, oli yhtä lähellä näitten hurjien markomannien, galilealaisten ja traakilaisten sydämiä kuin Augustinuksen omaa sydäntä? Entäpä jos Hän, kuten Augustinus opetti, rakasti kaikkien raaimpia ja syntisimpiä sielujakin, entä jos Hän niitäkin valisti ja johdatti tykönsä? — Entäpä jos Hänen rakkautensa käsitti ihmisen ihmisenä eikä vain suosittuna kansakuntana tai suosittuna luokkana sieluja?... Ja tämän otaksunan valossa ei tuo merkillinen kertomus rististä Golgatalla tuntunut hänestä vallan uskomattomalta. Mutta kuinka voi naimattomuutta ja askeettisuutta, jotka olivat niin suuressa ristiriidassa ihmislunonteen kanssa, sovittaa oppiin ihmiseksi tulleesta Jumalasta?

Näitten kaikkien ajatusten risteillessä hänen päässään Rafaelilla ei ollut mitään vastaan, että asia tuli puheeksi samana iltana Synesiuksen huoneessa. Suoralla sotilasmaisella tavallaan Majorikus ilman monia mutkia pian johti Rafaelin sananvaihtoon Augustinuksen kanssa. Rafael yritti ensin hymyillen selvittää siitä vähällä, tunsu sitte halua ivata erästä Augustinuksen näennäisesti virheellisestä käsitystä,

mutta huomasi pian vaikeammaksi kuin oli luullutkaan kietoa tuota vakavaa ja varovaista ajattelijaa solmuhinsa. Hän kadotti silloin jonkun verran mielenmalttiaan — mikä seikka epäilijässä todistaneen terveyden palaamista — ja huomasi viimein kietoutuneensa epätoivoiseen kiistaan, jossa häntä avusti Synesius, silminnähävästi vain huvitettuna todistajana tässä kamppauksessa. Majorikus sen sijaan suututti Rafaelia yhä enemmän sokealla dogmillisella uskollaan, jolla hän iski yhden Gordian-solmun toisensa perästä poikki, kunnes Augustinus viimein vapautui ystävästään sotkemalla kelpo prefektin pahanpäiväisesti ja jättämällä hänet penikulmien päähän kiistelevistä. Nämä jatkoivat väittelyään aina valoisaan päivään asti, jolloin ulkona olevan hävityksen näkö kutsui kaikki riitapuolet maallisempain aseitten käyttöön ja tuimempaan taisteluun.

Mutta eipä aavistanut Rafael, käyttäessään kaikkea älynsä ja oppinsa apukeinoja puolittain ivallisessa, puolittain vakavassa yrityksessään voittaa Hippon mestari ja unohtaessaan taivaan ja maan ilosta saada otella vertaistensa kanssa — ei hän aavistanut että Viktoria makasi viereisessä huoneessa, hennot jäsenet ojennettuina lattialle ja kasvot kätkeytyinä hajalla oleviin kutreihin. Katkerin kyynelin neito siellä kamppaili koko yön hänen puolestaan rukouksessa ja koetti turhaan, kun äänien melu saapui hänen kuuntelemaan korviinsa, eroittaa niiden sanojen merkitystä, joista hänen onnensa ja toivonsa nyt riippui — miten täydellisesti ja kokonaan, sitä hän ei vielä koskaan ollut tunnustanut itselleen, vaikka hän olikin uskaltanut tunnustaa sen Ihmisen Pojalle, jonka puoleen hän nyt rukouksillaan kääntyi ja joka enemmän kuin veljen, isän, jopa äidinkin hellyydellä näki ja ymmärsi hänen neitseellisen kainoutensa ja hänen neitseellisen tuskansa.

7 Luku.

PANDEMONIUM.

Mutta missä Filammon oli koko tämän viikon?

Vankeutensa ensi päivinä hän oli raivonnut kuin häkkiin suljettu petoeläin. Hänessä äskettäin herännyt into ja voima, jota äkilliset esteet olivat kohdanneet, puhkesi ilmoille hurjana raivona. Hän tempoi vankilansa telkeitä; hän vierittelihe kirkuen lattialla. Hän huusi turhaan avukseen Hypatiaa, Pelagiaa, Arseniusta — kaikkia, paitsi Jumalaa. Rukoilla hän ei voinut eikä uskaltanut; sillä keneen hän rukouksillaan turvautuisikaan? Tähtiinkö — helvettiin, vaiko taivaisiin?...

Ah! Hypatia oli, kuten Augustinus kerran katkerasti oli lausunut omista manikelaaisista opettajistaan, ottanut pois elävän Jumalan ja antanut hänelle sijaan neljä alkuainetta... Äärimmäisessä hädässään ja epätoivossaan hän rukoili henkivartijoita, joiden kuuli kulkevan käytävässä, veljinä, isinä ja lähimmäisinä armahtamaan ja auttamaan häntä. Hänen tuskansa ja suuren kauneutensa liikuttamina kuuntelivat häntä nuo raa'at traakilaiset, jotka kyllin tunsivat herransa luonteen voidakseen vaikeudetta uskoa hänen uhrinsa viattomuuden. He tekivät hänelle muutamia kysymyksiä, mutta kun he tarjoutuivat antamaan hänelle pyytämäänsä apua ja vaativat häntä kertomaan historiansa, mykistyi polo nuorukainen. Miten hän voisikaan paljastaa sisarensa häpeän? Mutta eikö tämä itse ollut aikeessa paljastaa sen?... Sen sijaan että olisi vastannut sotilasten surkutteleviin sanoihin, alkoi hän uudelleen riehua epätoivoisesti, niin että nämä viimein luullen häntä hulluksi heittivät hänet omiin hoteihinsa ja lyöden ja kiroillen pakoittivat hänet vaikenemaan. Niin kului viikko häneltä tylsän ja kaamean epätoivon puuskissa, jotka jo lähenivät mielipuolisuutta. Yö ja päivä oli hänelle samaa. Hänelle ristikon lävitse työnnetty ruoka sai jäädä koskematta; tunti tunnilta, päivä päivältä hän istui lattialla pää käsien varassa, puolihorroksissa ruumiin ja sielun väsymyksestä. Miksikä hän liikkuisikaan, söisikään, eläisikään? Hänellä oli vain yksi päämäärä taivaassa ja maan päällä, ja tämä päämäärä oli saavuttamaton.

Vihdoin vankilan ovi kitisi saranoillaan. "Ylös, hullu nuorukainen!" huusi raaka ääni. "Ylös kiittämään jumalien armoa ja jalon — hm — prefektimme hyvyyttä! Tänään hän lahjoittaa vapauden kaikille vangeille. Ja luulenpa sinun kaltaisesi kauniin pojan yhtä hyvin tarvitsevan hoitaa asioitaan kuin rumempien roistojenkin!"

Filammon katsahti ylös vanginvartijan kasvoin, mutta tajusi vain hämärästi ja puolittain tämän tarkoituksen.

"Etkö kuule?" ärjäsi mies kiroten. "Puiki tiehesi nyt, tai suljen oven uudelleen, ja sinun ainoa vapaudenhetkesi on ohi."

"Tanssiiko hän Venus Anadyomenena?"

"Hän! Kuka?"

"Sisareni! Pelagia!"

"Taivas tiesi ketä hän eläissään ei ole esittänyt! Mutta sanotaan hänen taas tanssivan tänään. Pian ulos nyt, muuten et ennätä valmiiksi leikkeihin. Ne alkavat tunnin päästä. Vapaa pääsy teatteriin kaikille, konnille ja kunnan miehille, kristityille ja pakanoille. — Mutta totta vie, eikö tuo kirottu poika ole taas yhtä hullu!"

Filammon näytti myös todistavan hänen sanansa tosiksi, sillä hän kavahti sukkelaan pystyyn, ja syöksyi vanginvartijan ohitse, sysäten tämän kumoon käytävässä, ja pakeni vankilasta huimaa kyytiä, samalla kertaa kuin vapaaksi päästettyjen roistojen iso lauma. Hän riensi vankilasta kotiinsa, kotoaan kylpyyn, kylvystä teatteriin ja tunkihe siellä, säädetyistä järjestyksestä välittämättä, alemmille penkkiriveille, jotta — itsekään tuskin tiesi miksi — niin läheltä kuin suinkin näkisi pelkäämänsä ja inhoomansa näytelmän.

Kohtalo tahtoi, että se sisäänkäytävä, josta hän oli tullut, oli lähellä prefektille määrättyä sijaa, missä Orestes komeassa virkapuvussaan istui, vierellään — Filammonin ihmeeksi ja kauhuksi — ei kukaan muu kuin Hypatia itse.

Kauniimpana kuin koskaan ennen, otsallaan — kuten Junon itsensä otsalla — välkkyvä jalokivi koriste ja valkea joonialainen puku puoleksi loistavanpunaisen vaipan peitossa, istui siellä vestaali, filosofi. Miksi hän oli siellä? Mutta nuorukaisen terävä silmä, joka oli enemmän kuin tarpeeksi tottunut huomaamaan jokaisen valon ja varjon vilahduksen näillä kasvoilla, huomasi heti miten surkastuneelta ja kärsivältä hän näytti. Hänen kasvoillaan oli marttyyrin arkaileva ja pakoitettu päättäväisyys, mutta marttyyrin, joka epäilee aiastaan. Kun Orestes kuultuaan melun, joka syntyi Filammonin tunkiessa sisään, käänsi päätään ja vimmastuneena viittoili häntä väistymään kauemmaksi, kääntyi myöskin Hypatia ja kohtasi oppilaansa katseet. Hän karahti veripunaiseksi, hätkähti ja näytti myöskin tahtovan viitata Filammonille; mutta sitte hän kokosi malttinsa, kuiskasi Oresteelle jotakin, mikä tämän lepytti, ja istahti tai oikeammin vajosi takaisin paikalleen, kuten ihminen, joka on valmis kestämään pahinta.

Joukko nuoria keikareita, Filammonin opintotovereita, tervehti häntä nauraen ja veti hänet alas penkille istumaan. Ennenkuin hän vielä voi koota ajatuksiaan, oli näyttämöä peittävä esirippu langennut maahan, ja näytöntö alkoi.

Näyttämön taustalla nähtiin vuorijono. Itse näyttämöllä, muutamien vähäisten mökkien edustalla, seisoivat mustat liibyalaiset sotavangit tiheään sullottuina. Heitä oli noin viisikymmentä henkeä, miehiä, naisia ja lapsia, koristetut kirjavilla höyhenillä ja tupsuniekkoilla nahkavöillä; he heiluttelivat kilpiään ja keihäitään ja katselivat lapsellisella ihmetyksellä ja kummastuksella edessään olevaa outoa näytelmää. Jotta annettaisiin luontehikas kuva Liibyan kunnasten keskellä olevasta kylästä, oli koko näyttämön etualalle rakennettu teline jolle oli sijoitettu maalattuja kallioita.

Hengettömän hiljaisuuden vallitessa muuan airut astui esiin ja kuulutti, että nämä liibyalaiset olivat otetut vangeiksi taistellessaan Rooman senaattia ja kansaa vastaan, sekä että he siis olivat ansainneet tulla heti surmatuiksi. Prefekti oli kuitenkin, tahtoen osoittaa erinomaista hyvyttään rikoksellisia kohtaan ja erityistä intoaan hankkia Aleksandrian uskollisille ja lainkuuliaisille alamaisille huvia, päättänyt ettei vankeja heti heitettäisi petoeläimille, vaan että ne saisivat taistella henkensä puolesta. Hän oli myöskin luvannut täyden anteeksiannon niille, jotka jäivät taistelussa henkiin, jos käyttäytyisivät urheasti.

Kun tämä kuulutus tulkittiin noille onnettomille olennoille näyttämöllä, päästivät he hurjan ilonulvonnan ja heiluttelivat vielä rajummin keihäitään ja kilpiään. Mutta heidän ilonsa loppui lyhyeen. Pärisevät räikkätorvet antoivat merkin hyökkäykseen; parvi miekkailijoita, yhtä monta kuin vankeja, marssi esiin toisesta kahdesta sivukäytävästä, tervehti kunnioittavasti ihastuneita katselijoita, asetti rynnäköportaansa telineitä vastaan ja alotti hyökkäyksensä.

Liibyalaiset taistelivat kuin tiikerit, mutta ensi hetkestä voi Hypatia ja Filammonkin nähdä, että heille annettu pelastuksen toivo oli vain julmaa ivaa. Heidän kevyet heittokeihänsä ja paljaat ruumiinsa eivät voineet vetää vertoja julmien vastustajien raskaille miekoille ja varuksille; viimemainitut eivät myöskään vähääkään välittäneet päihinsä ja kasvoihinsa tähdätyistä iskuista, sillä niitä suojelivat silmäverhoilla varustetut kypärit. Mutta niin suuri oli liibyalaiden urhoollisuus, että miekkailijat saivat kahdesti väistyä takaisin; kahdesti viskattiin rynnäköportaata alas, ja useampi kuin yksi miekkailija virui maassa kuoleman kanssa kamppailen.

Ja sitte heräsi se paholainen, joka oli uinaillut suuren raaistuneen ihmisjoukon sydämissä. Jokaisesta iskusta ja vastaiskusta, jokaisesta sisään- ja uloshyökkäyksestä kohosi ison teatterin kaikilta tahoilta hurjia riemuhuutoja ja vielä hurjempaa mielipahan rääkynää. Filammon näki ihmeekseen ja kauhukseen, ettei komeus, hienostuminen, eipä edes filosofinen sivistyskään tarjonnut mitään turvaa sitä tartuntaa vastaan, joka lähtee verenjanosta. Hienot naiset, joiden hän muutamia päiviä

aikaisemmin oli kuullut sopertelevan ihastustaan Hypatian esityksen taivaallisesta lennosta, ja toisiakin, joita hän luuli nähneensä kristityissä kirkkoissa, hypähtivät pystyyn, viittoivat, heiluttelivat nenäliinojaan, taputtivat käsiään miekkailijoille ja huutelivat näille suosiotaan. Voi, oli vallan ilmeistä, kumpi puoli oli voittanut katsojain myötätuntoisuuden. Ei ainoakaan ääni kohonnut vankiparkojen puolesta, vain ylenkatsetta, vihaa ja julmuutta hohti heitä kohtaan monista tuhansista säälimättömistä silmistä; yksi toisensa jälkeen heistä kadottikin rohkeutensa ja vetäysi alakuloisena ja epätoivoisena takaisin. Riemuhuuto tervehti miekkailijoita, kun he kiipesivät vallin ylitse ja saivat vankan jalansijan näyttämöllä. Mustat ihmisparat hajautuivat hurjaan pakoon, etsien turhaan kaikista nurkista ulospääsyä...

Ja nyt alkoi teurastaminen... Noin viisikymmentä miestä, naista ja lasta oli sullottu tähän ahtaaseen tilaan... Ja kuitenkin Hypatia säilytti tyyneytensä. Miksikäs ei? Mitä merkitsikään tämä vähäinen joukko niihin tuhansiin verraten, jotka vuosisatojen kuluessa olivat kuolleet samallaisen tai vielä julmemman kuoleman keisarikunnan amfiteattereissa sen uskonnon vallitessa, jota hän oli juhlallisesti lupautunut jälleen valtaan saattamaan. Olihan se vain osa isosta järjestelmästä ja hänen täytyi alistua sitä sietämään.

Hän ei suinkaan ollut tunteeton, sillä olihan hänkin nainen, ja hänen sydämensä, joka ylevämmyydessään halveksi rahvaan raakaa ihastusta, oli avoin sääliväisyyden tuimimmille pistoille. Monta kertaa hän aikoi pyytää armoa jollekin parkuvalle naiselle tai pienelle lapselle, joka koetti tehdä vastarintaa; mutta ennenkuin hänen huuliltaan sana oli päässyt, oli isku tavottanut uhrinsa, tai oli tämä temmattu hänen nähtävistään murhaajain ja murhattujen läpinäkymättömään kihermään. Hän oli alottanut, ja hänen täytyi kestää loppuun asti... Mitä merkitsikään maailman uudestasytymiseen verraten, että nuo puoleksi eläimelliset olennot joitakuuta vuosia aikaisemmin palasivat siihen tomuun, josta olivat tulleet?... Muutamien minuuttien kuluttua kaikki olisi ohi; tuo musta ryhmä, joka nyt vääntelihe kuolemankampauksessa, vaikenisi ijäksi, ja esirippu laskisi... Ja sitten tuli Venus Anadyomene, taide, ilo, rauha ja antiikkisen Kreikan taiteen ylevä viisaus ja kauneus, joka tyyntäisi ja jalostaisi kaikkien sydämet ja istuttaisi niihin puhdasta kunnioitusta kuolemattomia myyttejä ja kuolemattomia jumalia kohtaan, jotka ihanassa muinaisuudessa olivat täyttäneet heidän esi-isänsä sydämet hurmauksella... Mutta vielä liikehti musta ihmisryhmä; hän katseli pois päin, ylös, alas ja ympärilleen välttääkseen tuota vastenmielistä näkyä; silloin hänen katseensa tapasi Filammonin silmät, jotka tuijottivat häneen inholla ja kauhulla... Hän tunsu äkkiä häpyä, painoi punastuen päänsä alas ja kuiskasi Oresteelle:

"Ole armias! Säästä nuo loput!"

"En ihanin vestaali! Roistoväki on päässyt veren makuun, ja sen täytyy saada kyllänsä, muuten voi helposti sattua, että me itse joudumme sen uhreiksi. Ei mikään ole niin vaarallista kuin hillitä oikein ärsytettyä eläintä — oli se sitte hevonen, koira tai ihminen. Mutta katsoppas tuossa on meillä pakolainen! Miten sukkelaan tuo pieni veitikka juoksekaan."

Hänen puhuessaan pieni poikanen, viimeinen eloonjäänyt, hyppäsi alas näyttämöltä ja vilisti orkestran poikki sitä paikkaa kohti, missä he istuivat; hänen kintereillään juoksi pieni ruma koira.

"Saatpa pojan itsellesi, jos se kerkiää tänne!"

Hypatia istui henkeään pidätellen. Poika oli ennättänyt orkestran keskellä seisovan alttarin luo, kun hän aivan vierellään äkkäsi erään miekkailijan. Konna kohotti juuri kätensä iskuun, kun poika ja koira koko teatterin kummaksi rohkeasti asettuivat vastarintaan, syöksyivät miekkailijan kimppuun ja yhdessä kaasivat hänet maahan. Mutta heidän voittonsa ei ollut kuin hetkellinen. Liian myöhään kaikki nostivat kätensä ilmaan, liian myöhään kaikui huuto: "Säästä häntä!" Mies lävisti maassa viruessaan miekallaan lapsen hennon ruumiin, nousten sitte pystyyn ja käyden tyyneesti takaisin sivukäytävään; koirapahanen jäi pienen ruumiin ääreen, nuoli sen käsiä ja kasvoja ja päästi surkean ulvonnan, joka kajahti kautta koko teatterin. Orjat astuivat nyt sisään, iskivät hakansa kuolleisiin ruumiisiin ja laahasivat ne pois; niitten tietä merkitsivät pitkät punaiset juovat hiekassa. Koira seurasi perässä, ja vihdoin häipyi sen kaamea ulvonta etäisiin käytäviin.

Koko teatteri pyöri Filammonin silmissä; hän kohosi puolittain seisaalleen paetakseen. Mutta Pelagia!... Ei — hänen täytyi jäädä paikoilleen ja nähdä kaikkein pahin, jos tätä vielä pahempaa voi ajatella. Hän katseli ympärilleen. Katsojat istuivat vallan levollisina juoden viiniä ja syöden leivoksia, taikka ihailivat näyttämöä peittävää komeaa esirippua, jolle oli kuvattu Europan ryöstö: härkä, joka neito selässä ui Bosporoon yli, merenneitojen ja muun Ahdin-väen leikitellessä ympärillä.

Yksi ainoa huilu näyttämön takana vain kaiutteli suloisia, vaikka vielä heikkoja ja etäisiä ääniä, jotka tuntuivat tulevan kaukaisista laaksoista ja lehdoista. Toisesta sivukäytävästä astui esiin kolme sulotarta, johtajanaan Peitho, suostuttamisen jumalatar, jolla oli airueensauva kädessään. Tämä astui orkestran keskellä olevan alttarin luo ja julisti katsojille, että Afrodite — koska Ares oli lähtenyt avustamaan

muuatta sotahanketta, jonka ratkaisusta riippui ken tulisi kantamaan Rooman purppuraa ja hallitsemaan Egyptiä ja Aleksandriaa — oli palannut laillisen puolisonsa Hefaistoksen tykö ja tätä nykyä suvaitsi noudattaa tämän käskyjä. Hän ilmoitti vielä että Hefaistos, uutteruuden jumala, erityisesti suosi taideteollisuuden kotipaikkaa Aleksandriaa, ja sen vuoksi oli taivuttanut ihanan puolisonsa tämän ainokaisen kerran näyttäytymään koko ihanuudessaan kokoontuneelle kansalle sekä liikkeitten mykän runouden avulla tulkitsemaan niitä tunteita, jotka hänen mielensä täyttivät hänen juuri merestä synnyttyään ja ensi kerran katsellessaan taivaan ja maan kaunista valtakuntaa, jonka kaikkivaltias kuningatar hän ehdottomasti oli.

Jyrisevät suosionhuudot tervehtivät tätä julistusta. Heti sen jälkeen liikkasi mainittu rampa jumala esiin vastakkaiselta taholta, moukari ja pihdit olallaan ja perässään rivi jättimäisiä kyklooppeja, jotka kukin kantoivat kaikenlaisia kullattuja metalliesineitä olallaan.

Hefaistos, jonka oli määrä edustaa suuremmoisen pantomiinin leikillistä puolta, kompuroi näyttämön poikki tarkoin harjoitetulla kömpelyydellä, katsojain puhjetessa valtaviin naurunräjähdysiksi; hän katseli alttaria naurettavan halveksivasti, kohotti sitte mahtavan moukarinsa ja musersi sen yhdellä ainoalla iskulla. Sitte hän viittasi palvelijoitaan kantamaan pois pirstaleet ja asettamaan sijaan jotakin, joka paremmin sopi hänen korkealle puolisolleen.

Ihmeteltävän joutuisasti metalli esineet liitettiin alttarin sijalle kokoon korallimetsän tapaiseksi telineeksi, jonka haarojen välissä nähtiin delfiinejä, Vellamon neitoja ja muita vedenasujamia. Sitte kantoi neljä jättimäistä kyklooppia, raskaan kuormansa alla horjuen, pyöreän, vallan peilikirkkaan levyn vihreää marmorista, jonka he asettivat metallitelineelle. Sulottaret seppelöivät marmorin meriruohoilla, simpukoilla ja koralleilla, ja siten oli keinotekoinen meri valmis.

Peitho ja sulottaret vetäytyivät nyt muutamia askeleita taaksepäin ja liittyivät kyklooppien riviin, joiden jyhlät, likaiset jäsenet ja rumat yksisilmäiset naamiot olivat vaikuttavana vastakohtana neitseellisten vartalojen vaalealle ja miellyttävälle suloudelle. Hefaistos kääntyi esirippua kohden ja näytti kärsimättömänä vartoovan jumalattaren tuloa.

Kaikki istuivat äänettömän ja jännitetyn odotuksen valtaamina, kun huilujen sävelet kuuluivat yhä lähemmältä. Nyt yhtyivät torvet ja symbaalit soittoon; riemuitsevan pärähdyksen kaikuessa esirippu kohosi, ja kymmentuhatta ääntä puhkesi ihastuksen huutoihin.

Näyttämön taustalla nähtiin upea temppele, puoleksi piiloutuneena keinotekoisien trooppilisten metsien ja pensaston peittoon, joka täytti koko näyttämön. Faunit ja dryadit kurkistelivat nauraen runkojen välistä, ja näkymättömiin lankoihin sidotut koreat linnut lentää lehottelivat laulaen oksien lomitse. Korkea palmukuja johti temppeleioilta etualalle, minne vallin sijaan oli muutamissa minuuteissa luotu ruohotöyräs, jota reunustelivat myrtit, ruusut, omenapuut, unikat ja Adoniksen sydänverellä sirotetut hehkuvan punaiset hyasintit. Temppeleiden ovet avautuivat hitaasti, ja soittoa kuultiin sisältä; ensin astuivat soittajat ulos, ja sitte seurasi Afroditen riemusaatto, joka kulki kumpua alaspäin ja sitte kiersi ympäri koko orkestran.

Valkeain härkäin vetämät komeat vaunut olivat täynnä mitä harvinaisimpia ja uhkeimpia ulkomaisia kukkia, joita ajattariksi puetut nuoret tytöt viskelivät saaton jalkoihin ja katsojien joukkoon.

Sitte seurasi parittain pitkä rivi kauniita poikia ja tyttöjä sepeleet kiharoissaan ja vyötetyt purppuranvärillä harsolla. Kukin pari kantoi tai talutti kesyttyä eläimiä, jotka kauneuden voittava voima oli vanginnut.

Etummaisista kantoivat kädellään niitä lintuja, jotka erityisesti olivat tälle jumalattarelle pyhitetyt: kyyhkysiä ja varpusia, käenpiikoja ja pääkysiä. Parilla suunnattomalla Intian kilpikonnalla ratsasti kaksi soreaa neitosta; siten oli Orestes muistanut ainakin yhden kihlatun morsiamensa toivomuksista. Sitte tuli Intian harvinaisia lintuja: papukaijoja, riikinkukkoja, kulta- ja hopeafasaaneja, troppeja ja kamelikurkia; viimeksi mainittuja, joilla pienet lemmit jumalat ratsastivat, talutettiin kultasuista. Vielä seurasi antiloppeja ja alkuhärkiä, hirviä Tonavan pohjoispuolella olevista maista, nelisarvisia lampaita Hyperborealaisen meren saarilta ja Liubyan kunnaitten kummallinen sekasikiö, jota kaikki katsojat pitivät puoleksi hevosen puoleksi sonnina. Ihastuksen ja hämmästyksen humina kuului sitte halki koko teatterin, kun karhuja ja leopardia, leijonia ja tiikereitä raskaissa kultakahleissa ja tilapäisesti huumaavilla aineilla kesytettyinä, vallan hiljaa ja kuuliaisesti seurasi kauniita taluttajattariaan kunnaan rinnettä alas. Petoeläinten perässä nähtiin pari kömpelöruumiista sarvikuonoa kaukaisesta Etelästä, joiden yli kohosi parin kirahvin pitkät kaulat ja isot lempeät silmät; — sellaisia eläimiä ei Aleksandriassa oltu nähty viiteenkymmeneen vuoteen.

Kuului huuto:

"Orestes, Orestes! Eläköön jalo prefekti! Kiitos tästä auliudesta!"

Pari palkkattua ääntä huusi joukon keskeltä:

"Terve, Orestes! Terve Afrikan keisari!"

Muttei ainoakaan ääni yhtynyt siihen huutoon.

"Ruusu on vielä nupussaan", Orestes hymyillen kuiskasi Hypatian korvaan.

Hän nousi pystyyn, kumarsihe ja viittasi joukkoa vaikenemaan.

Sitte hän, eleillä tulkittuaan iloista ja nöyrää kiitollisuuttaan, osoitti voitonylpeydellä palmukujalle päin, jonka varjossa ihmeellisin kaikista nähtävistä, valkea norsu, näyttäytyi mahtavine kärsineen ja isoine torahampaineen.

Siellä se sittekin oli! Siitä ei ollut epäilemistäkään, se oli todellakin norsu, vaikka se oli valkea kuin lumi. Sellaista ihmettä Aleksandria ei ikinä ollut nähnyt eikä enää vastedeskään saisi nähdä.

"Oi kolmin kerroin onnelliset Makedonian miehet", puhui joku kunnan mies ylemmiltä riveiltä; "jumalat ovat tänään suosiolliset teitä kohtaan!" Ja tämän lauselman totuuden vahvistivat kaikkien suut ja silmät, jotka avautuivat yhä enemmän nauttiakseen loppumattomasta ilosta ja ihanuudesta.

Norsu asteli juhlallisesti eteenpäin, koko teatteri kajahteli sen raskaista askelista, ja faunit ja dryaadit pakenivat säikähtyneinä. Kuoro nymfejä ympäröi sen käsi kädessä tanssien ja laulaen kauneuden voimasta, joka pakottaa eläimet, ihmiset ja jumalat valtansa alle. Pieniä siivellisiä lemmenjumalia terhenteli parvissa ympäri koko näyttämön, viskellen hyvältä tuoksuavia sokerileivoksia katsojain joukkoon, ampuen heitä santelipuisilla nuolilla ja heilutellen suitsutusastioita, jotka täyttivät ilman huumaavilla lemuilla.

Saatto kulki rinnettä alaspäin, ja norsu läheni katsojia. Sen torahampaiden ympäri oli kääritty ruusu- ja myrttiseppeleitä, korvissa sillä oli muhkeita renkaita, ja jalokivillä koristettu ohimokoriste riippui sen silmien välissä. Eros jumala itse, kaunis, siivellinen poika, istui sen kaulalla ja ohjasi sitä kultaisen nuolen kärjellä. Mutta minkä kalleuden sulkikaan sisäänsä sen selkään sijoitettu simpukan muotoinen kantotuoli? Oliko se jumalatar, Pelagia-Afrodite itse?

Niin, valkeampana kuin valkoinen norsu, ruusuisempana kuin se vaaleanpunainen simpukankuori, jossa hän lepäsi helakan punaisilla patjoilla ja hopeanhohtavalla harsolla, säteili jumalatar. Hän valloitti heti kaikkien sydämet lumoavalla hymyllään, kainosti leikitsevilla silmäyksillään ja pienillä kätösillään, jotka viittasivat kiitoksensa yleisölle, tämän noustessa yhtenä miehenä seisaalleen, ja kymmentuhannen silmäparin hurmautuessa hänen verrattomasta kauneudestaan.

Kahdesti kiersi saattue orkestran ympäri ja palasi sitte ruohokunnaalta Hefaistoon ympäri kokoutuneen keskusryhmän luo. Jalopeurat ja tiikerit vietiin pois sivukäytäviä pitkin; nuorukaiset ja neitokset järjestyivät kesyjien eläinten kera ryhmiksi, jotka olivat sitä pienempiä mitä kauvempana ne sijaitsivat näyttämön keskustasta, ja seisoivat sitte jännitettyinä odottaen norsua, joka saapui esiin ja polvistui sen kohokkeen taakse, joka oli määrätty jumalatar varten.

Simpukan kuoret vetäytyivät kiinni, ja sulottaret aukoivat ne vyöt, joilla kantotuoli oli sidottu norsun selkään. Eläin kohotti kärsänsä, tarttui sillä — neitosten pehmeitten käsien ohjaamana — sulettuun simpukkaan, nosti sen ilmaan ja laski sen viimein kohokkeen taakse rakennetuille portaille.

Hefaistos liikkasi esiin ja ilmaisi kaikkein kömpelöimmillä eleillä ihastuksensa sen johdosta, että voi tarjota uskollisille käsityöläisilleen Aleksandriassa moisen näytelmän sekä antoi heidän ymmärtää, mitä sanomatonta nautintoa he voivat odottaa itselleen jumalattaren mystillisestä tanssista. Sitte hän vetäytyi takaisin antaen tilaa sulottarille, jotka nousivat kohokkeelle ja kietoen käsivartensa toistensa ympäri aloittivat Hypatian hymnin.

Sen ensi säkeen kaiuttua avautui simpukan kuori uudelleen, ja silloin nähtiin Afrodite polvistuneena toiselle polvelleen simpukan sisässä. Hän kohotti päätänsä ja antoi katseittensa solua ylt'ympäri koko katsojapiirin. Hänen kasvonsa ilmaisivat suloista hämmästyä, joka muuttui ihmetteleväksi ihastukseksi sekä kainoudeksi, jota vastaan taisteli hänen tietoisuutensa uudesta autuudesta ja vasta voitetusta vallasta. Hän katsahti alas itseensä ja hymyili ihmeissään omasta kauneudestaan, sitte silmäili hän taivaalle ja näytti olevan valmis värisevällä riemastuksella syöksymään ylös rajattomaan avaruuteen. Koko hänen vartalonsa kasvoi; hän näytti saavan voimaa jokaisesta uudesta esineestä maailmankaikkeudessa, minkä hänen silmänsä vain kohtasi. Hitaasti hän oikaisihe täyteen pituuteensa näkinkenkien ja meriruohojen keskellä; hänen vyötäisillään kimalteli tuo smaragdi- ja helminauhoilla runsaasti koristettu salaperäinen vyöhyt. Viimein hän astui marmorilevylle ja kiersi kosteuden tuoksuista kutreistaan kuten muinen Afrodite merestä kohotessaan.

Ensi silmänräpäyksenä yleisö oli liaksi hurmautunut puhjetakseen mihinkään suosionosotuksiin. Mutta jumalatar näytti vaativan hänelle tulevaa kunnioitusta. Hän pani käsivartensa ristiin rinnalleen ja seisoi hetkisen liikkumaton aivan kuin vaatien koko maailmaa lankeemaan jalkojensa juureen. Silloin irtautuivat kaikki kielet kantimestaan, ja pilviin kohoava jyrisevä huuto "Afrodite, terve!" saattoi ihmeisiinsä Kyrilloksen Serapeiumissa, väsyneen muulinajajan etäisten hietakumpujen keskellä ja uneliaan merimiehen kaukana merellä.

Sitte alkoi taiteen mestarinäytös, joka vain oli mahdollista niin pakotonta ja erinomaista ruumiillista kasvatusta nauttivan ja niin hienolla kauneusaistilla varustetun kansan keskuudessa kuin kreikkalaisten heidän syvimpänä rappeutumisaikanaanakin. Tanssi, jossa jokainen liike oli sana, ja lepo yhtä kaunopuheinen kuin liikkeetkin, tanssi, jossa jokainen asento tarjosi uusia aiheita parhaimmalle kuvanveistäjälle ja jossa mitä suurin notkeus ilmeni, — ei kuten karkeammassa leikkillisissä pantomiineissa hullunkuristen hyppyjen ja luonnottomien ruumiin vääntelyjen kautta, vaan jalon ja kohtuullisen sulavien liikkeiden alituisen vaihtelun avulla. Taiteilijattaresta oli hetkeksi tullut jumalatar. Teatteri, Aleksandria ja komea saattokulku — kaikki tämä haihtui hänen mielestään kun taiteellinen innostus hänet nyt valtasi, ja sekä hän että katsojat näkivät vain aution meren Cytheron ympärillä ja jumalattaren, joka liihotteli sen smaragdikirkkaalla pinnalla levittäen kauneuden, ilon ja rakkauden sädehtivää loistoa yli meren, ilman ja ihanien rantojen...

Filammon tirkisteli häneen, vallan suunniltaan häpeästä ja kauhusta; mutta hän ei voinut vihata, ei edes halveksiakaan sisartaan. Hän olisi niin tehnyt jos olisi havainnut tämän kasvoilla haihtuvimmankaan ilmeen siveellistä tietoisuutta; muttei enää näkynyt edes sitä heikkoa punerrustakaan, joka ensi hetkinä oli helottanut hänen poskillaan. Hänen kasvoillaan ilmeni vain hilpeää iloa omasta taiteellisesta kyvystään sekä hemmotellun lapsen tyydytettyä turhamaisuutta... Tunsikohan hän edes vastuunalaisuutta teoistaan? Oliko hänellä järjellinen sielu, joka voi erottaa oikean ja väärän? Filammon toivoi ettei niin olisi laita... Hän ei tahtonut mitään sellaista... Mutta Pelagia jatkoi yhä tanssiaan; ja tuokion kuluessa, joka Filammonista tuntui pitkältä kuin kokonainen vuosisata, hän ei voinut taivaalla eikä maassa nähdä muuta kuin noitten valkeain jalkain nopeat liikkeet, joiden valkeat kuvaimet näkyivät marmorin pinnassa...

Vihdoin kaikki oli loppunut. Pelagian jokainen jäsen kadotti joustavuutensa, ja vajoten suloiseen väsymykseen ja itsetyytyväisyyteen hän vartoi suosionmyrskyä, joka nyt humisi Filammonin korviin ja väkevän torventoitotuksen tavoin julisti taivaalle ja maalle hänen sisarensa häpeän.

Norsu nousi ylös ja läheni marmorilevyä. Sillä oli selässään joukko purppurapatjoja, joilla leväten Afrodite jättäisi näyttämön. Hän pani käsivartensa ristiin rinnalleen ja hymyili, kun tuo suunnaton eläin varovasti kietoi kärsän hänen vyötäisilleen ja hitaasti nosti hänet ilmaan asettaakseen hänet selkäänsä...

Pienoiset jalat, jotka hän puoleksi pelästyneenä oli pusertanut toisiaan vastaan, olivat juuri kohonneet marmoripinnasta, kun norsu vavahti ja pudotti ihanan kuormansa, katsahti alas, nosti toista etujalkaansa, kohotti kärsänsä ja päästi räikeän kauhistuksen ja inhon huudon...

Eläimen jalka oli punaisena verestä — tuon surmatun pienen pojan verestä — joka oli tunkeutunut äsken päälle sirotetun hiekan lävitse ja sillä kohtaa mihin norsu oli polkenut, pursunut esiin pyöreäksi, tummanpunaiseksi täpläksi.

Filammon ei voinut enempää kestää. Seuraavassa tuokiossa hän syöksyi katsojain tiheän joukon halki, raivasi mielipuolen voimalla itselleen tien penkkirivien yli, hyppäsi reunustan yli alas orkestralle ja juoksi kohokkeen juurelle.

"Pelagia! Sisareni! Säälä minua ja itseäsi! Tahdon kätkeä sinut! Paetkaamme yhdessä tästä helvetistä, tästä perkeleitten maailmasta! Tule, minä olen veljesi!"

Pelagia katsoi hetkisen häneen hurjasti tuijottaen. Yht'äkkiä kaikki selvisi hänelle.

"Veli!"

Hän kiiruhti alas marmorilevyltä ja syöksyi veljensä syliin. Hän luuli näkevänsä korkean ikkunan Atheonassa, josta oli näköala yli kaukaisten öljypuulehtojen ja puutarhain, yli Piraioon kiiltävään kattojen ja laivatelakkain, yli avaran sinisen ulapan ja Aiginan purppurahohteisten vuorenhuippujen kauimpana taivaanrannalla... Ja tummasilmäinen poikanen löi käsivartensa hänen kaulaansa ja osoitti nauraen kiiltäviä mastoja etäisessä satamassa ja kutsui häntä sisarekseen... Hänen sielunsa, joka tähän asti oli tiedottomuudessa uinunut, heräsi yht'äkkiä eloon; ja parkaisten hurjasti häpeästä hän tempautui irti veljestään, peitti kasvonsa käsiinsä ja vaipui veriselle hiekalle.

Ylt'ympäri koko teatterin kuului karjuntaa, kuin olisi koko helvetti päässyt valloilleen:

"Lyökää hänet maahan! Viekää pois hänet! Ristiinnaulitkaa se orja!
Petoeläinten eteen se barbaari, jalo prefekti!"

Joukko vartijoita syöksyi hänen kimppuunsa, ja monet katsojista hypähtivät pystyyn ja aikoivat juosta alas orkestralle.

Filammon kääntyi heitä kohden kuin takaa-ajettu jalopeura; heleänä ja selvänä kuului hänen äänensä yli joukon melun:

"Niin, murhatkaa minut, kuten roomalaiset murhasivat Pyhän Telemakuksen, te orjat, jotka olette yhtä hulluja ja inhottavia kuin hullut ja inhottavat hirmuvaltijanne ja alhaisempia kuin nuo eläimet, joita käytätte pyöveleinänne. Verenjano ja irstaisuus käyvät mielellään käsi kädessä, ja sisareni häpeällinen valtaistuim lepää syystä viattomain olentojen veressä. Antakaa minun kuolemani tehdä uhrinne perkeleille täydelliseksi ja täydentää jumalattomuutenne mitan."

"Viekää hänet petojen eteen! Antakaa norsun tallata hänet tomuksi!"

Valtava eläin, jota vartijansa kiihottivat eteenpäin, syöksyi nuorukaista vastaan; Eros hyppäsi alas sen kaulalta ja pakeni itkien rinnettä ylös. Norsu tarttui Filammoniin kärsällään ja kohoitti hänet korkealle ilmaan, tuokion aikaa nuorukaisesta tuntui, kuin koko tuo kiljuva ihmisjoukko olisi pyörinyt ympäri. Hän koetti huoata rukouksen ja ummisti silmänsä.

Silloin kuului Pelagian ääni suloisena ja kirkkaana, vaikka mitä tuimimman tuskan jännittämänä:

"Säästäkää häntä! Hän on minun veljeni! Antakaa hänelle anteeksi, Makedonian miehet, minun tähteni — Pelagianne tähden! Tehkää minulle mieliksi — vain tämän ainoan kerran!"

Hän ojensi rukoilevasti kätensä katsojia kohden, syleili sitte norsun mahtavaa jalkaa ja puhutteli sitä kiihkein ja mielittelevin sanoin.

Ihmiset epäröivät, mutta eläin ei. Tynesti norsu laski kärsänsä ja asetti Filammonin maahan. Munkki oli pelastettu. Läähättävänä ja hämmentyneenä hänet vietiin pois, laahattiin pitkin pimeitä käytäviä ja sysättiin viimein ulos kadulle evästyksenään kirouksia, varoituksia ja onnentoivotuksia, jotka kaikuivat kuuroille korville.

Mutta Pelagia kätki edelleen kasvonsa käsiinsä; hän nousi seisaalleen, astui syvän kauhun valtaamana hitaasti orkestan poikki ja ylös vihreää rinnettä sekä katosi palmujen ja oleanderipuiden sekaan välittämättä niistä suosionhuudoista ja pyynnöistä, ivanhuudoista, uhkauksista ja kirouksista, joita kuului tuosta halpamielisten orjain suuresta joukosta. Tämä odottamaton tapaus näytti tehneen tyhjiksi kaikki Oresteen viekoitukset. Vastenmielisyyden tai pettymyksen pilvi näytti sumentavan jokaisen otsaa. Monet kristityt nousivat äkkiä pystyyn lähteäkseen pois, täynnä kun olivat mielessään häpeää, ja tunnonvaivoja syystä että — liiankin mielellään — olivat olleet näkemässä moisia hirveitä asioita. Roistoväki, joka nyt oli saanut uteliaisuutensa tyydytetyksi ja nähnyt kaiken mitä nähtävänä oli, alkoi kuuluvasti nurista pakanallisen näytelmän julmuutta vastaan.

Hypatia kätki vallan masentuneena kasvonsa käsiinsä. Orestes yksin näyttäytyi mieheksi tässä pulassa. Hän astui esiin, tervehti mitä miellyttävimmän yleisöä, viittasi hiljaisuutta ja alotti hyvin sommitellun puheensa:

"Makedonian miehet! Elköön viisasten miesten mielenmalttia hämmentäkö niin vähäpätöinen seikka kuin jonkun tassijattaren oikku! Se näytelmä, joka minulla on ollut ilo ja kunnia teille antaa" hyvähuutoja ja kättentaputuksia vapautettujen vankien ja kaikkien nuorten keikarien taholta "ja jota te, kuten minusta näytti, ette katselleet vallan epäsuotuisin silmin" uusia hyvähuutoja, joihin kristitty alhaisokin, jonka omattunnot olivat alkaneet rauhoittua, vähitellen yhtyi "— tämä näytelmä on vain mieluinen esinäytös siihen vakavaan asiaan, jonka vuoksi teidät kaikki olen tänne kutsunut. On muitakin todistuksia hyvistä aikomuksistani: olen vapauttanut syyttömästi kärsivät, jakanut täällä elatusvaroja, jotka oikeudella kuuluvat Egyptille, joka ne on kasvattanut, mutta joita tyranninne tavallisesti ovat käyttäneet ylellisyyden lisäämiseksi kaukaisessa hovissa... Mutta miksi kiittäisinkään itseäni, vaikka pääni tällä hetkellä onkin raskas ja jäseneni vapisevat alituisesta ponnisteluistani teidän hyväksenne sekä herkeämättömästä työstäni mitä ankarimman oikeuden harjoittamisessa. Nyt on käsillä hetki, jolloin Makedonian heimo, jonka ylevin ylpeys on Aleksanterin komea kaupunki, ottaa jälleen entisen valtiollisen arvonsa ja vielä kerran ryhtyy hallitsemaan kolmatta osaa maailmassa. Näitä makedonialaisia täytyy heidän hallitusmiestensä kohdella vapaina miehinä, kansalaisina, sankareina, joilla on oikeus itse valita ja valtuuttaa hallitusmiehensä. Sanoinko: hallitusmiehensä? Unohtakaamme tämä sana ja korvatkaamme se enemmän filosofisella käsitteellä: neuvonantajana. Olla teidän neuvonantajanne — teidän kaikkien palvelija — uhrata itseni, aikani, terveyteni, henkeni jos niin tarvitaan, jotta Aleksandrian ihana vapaus turvattaisiin — se on minun kutsumukseni, toivoni, kunniani, on päämäärä johon vuosikautia olen pyrkinyt, mutta joka nyt vasta on käynyt mahdolliseksi saavuttaa

viimeisen roomalaisen varjokeisarin kukistuttua. Makedonian miehet, ajatelkaas että Honorius ei enää hallitse! Afrikalainen istuu Cæsarien valtaistuimella! Heraklianus on ratkaisevalla voitolla ja — — ja — taivaan armosta valloittanut keisarin purppuran; ja nyt alkaa maailmalle uusi aika. Selvitelkään Rooman valloittaja välinsä Bysantiumin hovin kanssa, joka niin kauvan on painajaisena tukehuttanut Välimeren tämänpuolisten maiden hyvinvointia ja sivistystä; yhtyköön vapaa, riippumaton ja yhtenäinen Afrika Aleksandrian laivatelakoiden ja palatsien ympärille ja löytäköön täällä luonnollisen keskuskohtan niin hyvin valtionhallinnolle kuin elinkeinoilleenkin!"

Palkattu suosionmyrsky keskeytti hänet; siihen yhtyivät monet muutkin, osaksi hänen kohteliaisuutensa ja kauniitten sanojensa takia, osaksi, myöskin luonnollisesta halusta pysyä oikean puolueen puolella, s.o. sen puolella, jolla valta kulloinkin sattui olemaan. Kaupungin viranomaiset olivat huutamaisillaan: "Terve, imperaattori Orestes!" mutta kun he olivat 'kunnianarvoista' väkeä maltoivat he mielensä ja odottivat että joku toinen huutaisi ensin. Silloin henkivartioväen päällikkö, jolla oli sangen paljon mielenmalttia ja joka ei suinkaan kuulunut 'kunnianarvoisten' joukkoon, tarttui tikariinsa, pisti sen kärjellä hiukan laivatelakkain päällysmiestä ja varotti tätä kauheasti uhaten näyttelemästä petturin osaa. Arvoisa kansalainen päästi kovan huudon — joko kivusta tai isänmaalisuuden kannustamana —, ja koko 'kunnianarvoisain' sarja, löydettyään hänessä Curtiuksensa, joka tahtoi kaikkien muiden hyväksi syöstä turmioon, tervehti nyt yhdestä suusta Orestesta keisariksi. Samassa Hypatia nousi ylhäisten oppilastensa riemutessa sijaltaan, polvistui Oresteen eteen ja rukoili — vaikka häpeä ja epätoivo hänen sielussaan riehuivatkin — tätä taipumaan häntä jumaloivan kansan yksimieliseen tahtoon ja rupeamaan Kreikan kaupan, itsenäisyyden ja filosofian suojeleliseksi...

"Se on valhe!" huusi ylemmiltä, etupäässä alhaisen naisille varatuilta penkkiriveiltä ääni, joka sai kaikkien päät kääntymään sinnepäin.

"Valhetta! Valhetta! Te olette petetyt! Prefekti on petetty! Heraklianus tuli Ostian luona perinpohjin lyödyksi ja pakeni Karthagoon keisarin laivaston takaa-ajamana."

"Akka valehtelee! Ajakaa ulos se hurtta!" karjui Orestes, jonka tämä äkillinen keskeytys saattoi vallan suunniltaan.

"Akkako? Se on mies! Minä, munkki, olen tuonut tänne tämän sanoman. Kyrillos tuntee sen; jok'ainoa Deltan juutalainen on siitä tiennyt jo viikon päivät! Niin kukistukoot kaikki Herran viholliset, omiin pauloihinsa sotkeutuneina!"

Munkki raivasi väkisin itselleen tien naisparven halki ja katosi.

Kamala hiljaisuus seurasi. Muutamia silmänräpäyksiä katseli jokainen naapuriaan aivan kuin olisi halunnut vääntää niskat nurin ainakin yhdeltä todistajalta omaan pettymykseensä. Sitte syntyi meteli, jota Orestes turhaan koki vaimentaa. Joko uskoi alhaiso munkin sanat tai ei, mutta se joutui vallan ymmälle ajatellessaankin että ne saattoivat olla tosia. Vihdoin keisariksi pyrkijän, huudettuaan kurkkunsa käheäksi, täytyi koota henkivartijansa itsensä ja Hypatian ympärille ja tunkeutua ulos teatterista miten taisi. Kansa katosi kuin lumi sateen alla; sekavasti soristen hajautuivat katsojat joka taholle ja näkivät kaikkien kirkkojen seinillä isoja kuulutuksia, joissa Kyrillos lähemmin ilmoitti Heraklianuksen tappiosta.

8 Luku.

NEMESIS.

Tämä ilta oli Oresteen palatsissa kauhea. Prefektin raivo, pelästys ja epätoivo purkautui yhdellä haavaa niin naurettavasti ja pelottavasti, ettei yksikään hänen orjistaan rohjennut lähestyä häntä. Vasta myöhään uskalsi hänen uskottunsa, kaldealainen eunukki, joka pelkäsi pahinta kiihottuneiden katolilaisten puolelta, mennä tiikerin luolaan ja huomauttaa hänelle, miten välttämätöntä oli ryhtyä johonkin.

Mutta mitä sitte Orestes tekisi? Hän oli paljastanut aikeensa, Kyrillos yksin tiesi missä määrässä. Kuinka paljon viekas arkkipiispa lie tosiaan niistä keksinytkään? Kuinka paljon hän voi väittää keksineensä? Mitähän syytöksiä hän heti voikaan lähettää Bysantiumin hoviin?

"Anna vartioida kaupunginportteja eläkä salli kenenkään lähteä kaupungista", ehdotti kaldealainen.

"Teljetäkö munkit sisään? Yhtä hyvin voin teljetä rottia sisään. Ei, meidän on heti paikalla lähetettävä vastakertomuksemme."

"Mitä sitte sanoisin, jalo herra?" altis kirjuri kysyi, ottaen vyöstään kynän ja musteastian.

"Mitä tahansa, saman tekevä. Mitä valeita ikinä keksit! Mitä varten sinä, hitto viekään, sitte oletkaan täällä, jollet keksimässä valeita kun niitä tarvitsen."

"Totta, jalo herra", vastasi tuo kunnan mies ja istahti nöyrästi kirjoittamaan... mutta hän ei päässyt kirjaintakaan kauemmaksi.

"En voi keksiä mitään mikä sopisi tähän tilaisuuteen, jollen sinun korkealla suostumuksellasi saa kertoa, että Kyrillos etkä sinä antoi miekkailijanäytännön; se ilmoitus ei kuitenkaan tuntuisi oikein uskottavalta."

Vasten tahtoaankin Orestes purskahti nauruun. Viekas kaldealainen hymyili ja näytti vallan tyytyväiseltä. Voitto oli hänen, ja Orestes, joka johonkin määrään jo kykeni hillitsemään itseään, alkoi käyttää kettumaisuuttaan siihen ylen tärkeään tarkotukseen, että pelastaisi arvottoman kaulansa.

"Ei, se olisi liian paksua. Kirjoita että olemme keksineet Kyrillon salajuonen, jonka avulla hän Heraklianuksen mahdollisesti päästyä voitolle yhdistäisi kaikki Afrikan kirkot tuomiovaltansa alle sekä tekisi itsensä riippumattomaksi Konstantinopolin patriarkasta."

Ihastunut kirjuri mutisi mieltymystään ja kirjoitti minkä kynästä kerkisi.

"... riippumattomaksi Konstantinopolin patriarkasta..."

"Me halusimme tietysti kaikilla mahdollisilla keinoilla tehdä Aleksandrian asujanten mieliksi ja noudattaen velvollisuuttamme, näin tärkeänä ajankohtana lujentaa heidän uskollisuuttaan Cæsarien istuinta kohtaan (välittämättä siitä ken sillä istuisi)."

"... uskollisuuttaan Cæsarien istuinta kohtaan..."

"Mutta uskollisina katolilaisina, jotka uhkaavan vaarankin hetkenä kammovat Ussan syntiä, varoimme maallikon saastaisilla käsillä koskettamasta pyhän kirkon arkkiiin, silloinkin kun sen puolustaminen oli kysymyksessä..."

"Tunsimme sen vuoksi itsemme valtion hallintomiehinä velvoitetuiksi käyttämään vain niitä keinoja, jotka jo lain ja tavan kautta ovat meille myönnettyjä; siis käytimme viljanjakeluja, näytelmiä ja kapinallisten julkista telotusta. Viimemainittu on sen pahempi tuntunut pyhästä patriarkasta — joka kenties on liiaksi halukas löytämään vikoja Bysantiumin istuimen uskollisissa alamaisissa — olevan sukua miekkailijanäytännöille, jotka yhtä paljon sotivat katolisen kirkon henkeä kuin niitten autuaasti kuolleiden keisarien kristillistä rakkautta vastaan, joitten hurskaasta toimesta moiset näytännöt jo ammoin ovat kielletyt."

"Jalo herra, sinä olet todella suuri... mutta minun vähäpätöinen ajatukseni on, että voidaan kysyä, miksi et ole ilmoittanut keisarinnalle Pulkerialle Kyrilloksen salaliitosta."

"Sano että lähetimme sanan viejän kolme kuukautta sitte, mutta että... Anna hänen joutua jonkun onnettomuuden uhriksi, sen tyhmyrin, ja säästä minulta vaiva sen suhteen."

"Annanko arabialaisten iskeä hänet kuoliaaksi Palmyran luona, jalo herra."

"Odota vähän... Ei, silloin voitaisiin ruveta-asiaa tiedustelemaan. Hukuta hänet mereen! Vainajia ei kukaan voi kutsua todistajiksi."

"Hän kärsi haaksirikon Tyroon ja Kretan välillä, jolloin vain yksi ainoa mies pelastui lautalle, ja sittekun oli kolme viikkoa ollut alttiina alkuaineiden raivolle, otettiin mies eräälle palaavalle vehnälaivalle. Sivumennen sanoen, jalo herra, millä on minun puolustettava sitä seikkaa, etteivät vehnälaivat ole vielä lähteneet täältä?"

"Augustuksen pään nimessä, sen olen vallan unhottanut! Sano että — — — että rutto raivosi niin kauheasti satamakortteleissa, että pelkäsimme laivojen vievän tartuntaa keisarikaupunkiin — ja anna sitten niiden lähteä huomenna matkaan."

Kirjurin naama venyi hyvin pitkäksi.

"Uskollisuuteni sinua kohtaan vaatii minua huomauttamaan, vaikka sillä voisin herättää oikeutettua harmiasikin, että puolet laivoista ovat ilman lastia, sinun suurten viljanjakelujesi takia kahtena viime päivänä."

Orestes kirosi karkeasti.

"Ah, jospa tuolla roistojoukolla olisi vain yksi ainoa kurkku, jotta voisin antaa sille oksennuspulverin. No, silloin täytyy meidän ostaa enemmän viljaa, sillä hyvä."

Sihteerin naama kävi vielä pitemmäksi.

"Juutalaiset, korkea herra..."

"Mitä niistä?" karjasi onneton prefekti. "Ovatko ne ennättäneet ennen meitä?"

"Uutteruuteni avulla keksin iltapäivällä, että he ovat ostaneet ja lähettäneet pois kaiken viljan, minkä ovat saaneet käsiinsä."

"Sellaisia roistoja! Silloin on niiden täytynyt tietää Heraklianuksen tappiosta!"

"Pelkäänpä että tarkkanäköisyydelläsi olet keksinyt asian todellisen laidan. He ovat viime viikolla sekä Kanopoossa että Pelusiumissa lyöneet suuria vetoja ettei hänellä olisi menestystä."

"Viime viikolla! Silloin on Mirjam pettänyt minut vallan tahallaan!"

Ja taasen puhkesi Oresteen raivo täyteen hehkuun.

"Kutsu tänne henkivartion päällikkö! Sata kultarahaa sille, ken tuo tuon noitaämmän luokseni!"

"Hän ei anna ottaa itseään elävänä."

"Kuolleena sitte — miten hyvänsä. Mene, sinä kaldealainen koira! Mitä epäröit siinä?"

"Jalo herra", kirjuri sanoi heittäytyen pitkäkseen lattialle ja pelosta suunniltaan suudellen herransa jalkoja... "Muista että jos kosket ainoankaan juutalaiseen, niin kosket heihin kaikkiin. Muista velkasitoumuksiasi, muista — muista — lyhyesti sanoen, omaa korkeaa mainettasi!"

"Nouse ylös, elukka, eläkä piehtaroi siinä, vaan sano minulle järjellisenä ihmisenä mitä tarkoitat! Jos vanha Mirjam kerran on kuollut, niin ovat hänelle annetut velkakirjat käyneet mitättömiksi, vai miten?"

"Ah, herra, sinä et tunne tämän kiroton kansan tapoja. Niillä on semmoinen roistomainen tapa että pitävät jokaista oman kansansa jäsentä veljenään sekä auliisti ja uskollisesti auttavat toisiaan palkatta. Sillä tavoin he kykenevät nylkemään koko muuta maailmaa, samalla kuin itse rikastuvat jokainen sorkka. Elä luule että velkakirjasi ovat Mirjamin käsissä. Ne ovat monta kuukautta sitte siirretyt toisille. Todelliset saamamiehesi ovat kai Kartagossa, Roomassa tai Bysantiumissa ja ahdistavat sinua sieltä käsin. Ainoa saalis minkä saisit, jos panisit tuon vanhan noidan tavarat takavarikkoon, olisi vain papereja, jotka eivät sinua lainkaan hyödytä ja kuuluvat juutalaisille, jotka ovat hajallaan koko valtakunnassa ja nousisivat yhtenä miehenä puolustamaan rahojaan. Vakuutan sinulle että se on loppumaton nuotta. Jos yhteen kosket, niin kosket kaikkiin. Sitäpaitsi olen alamaaisessa utteruudessani, koska odotin sellaista käskyä sinulta, jo ennakoita koettanut ottaa selvää Mirjamin asunnosta, mutta suureksi ikäväkseni minun täytyy sanoa, ettei kenkään palvelijoistasi tiedä siitä rahtuakaan."

"Sinä valehtelet!" Orestes lausui. "Luulenpa pikemminkin että olet varottanut ämmää, jotta tämä on puittanut tiehensä."

Orestes oli tämän ainoan kerran elämässään puhunut vallan totta.

Kirjuri, jolla oli yksityisiä asioita Mirjamin kanssa, tunsu nämä sanat kuullessaan jokaisen hiukkasen ruumiissaan värisevän. Jos hänellä olisi ollut hiuksia päässä, olisivat ne varmasti paljastaneet hänen kepposensa nousemalla huomattavasti pystyyn. Mutta kun hän onnekseen oli vallan kaljuksi ajettu, istui hänen turbaaninsa liikahtamatta paikallaan, ja hän vastasi nöyrästi:

"Ah, uskollinen palvelija ei voi tuntea sen suurempaa tuskaa kuin kärsiessään perättömistä epäluuloista sen auringon puolelta, jonka säteissä hän joka päivä..."

"Vaikene jo kirottuine korulauseinesi! Tiedätkö missä hän on?"

"En", vastasi onneton kirjuri, jonka viimein oli vallan pakko valhetella; ja hän vahvisti eittämistään niin monilla valoilla, että Orestes potkulla lopetti hänen puhelutulvansa. Prefekti pakoitti nyt hänet kiduttamisen uhalla lainaamaan hänelle tuhannen kultarahaa, jotka hän aikoi jakaa sotamiehille. Hän päätti vielä kerran koota kaartinsa palatsinsa ympärille turvatakseen itsensä mahdollisen kapinan varalta ja osaksi myöskin helpottaakseen tämän kapinan syntymistä poistamalla vartiojoukot kaupungin etäisemmistä osista.

"Jos vain tuo konna Kyrillos voitonylpeydessään tekisi itsensä narriksi sen Ammoniuksen tai Hypatian

tahi jonkun muun takia, niin saisinpä oikean aseensa häntä vastaan! Kun kaikki käy ympäri, niin on totuus toisinaan tehokkaampi kuin valhe. Oh, jospa voisin myrkyttää hänet, mutta nuo papit eivät anna lahjoja itseään! Salamurhaajaksi ei myöskään saa ketään, sillä ihmiset eivät anna maksua vastaan munkkien repiä heitä kappaleiksi. Ei, minun täytyy istua hiljaa alallani ja pitää vaaria onnettaren arpanappuloista. Pedantit sellaiset kuin Aristides ja Epaminondas — taivaan kiitos että heidän laisensa jo ammin sitte ovat kuolleet sukupuuttoon — pitäisivät kai hallitustani vähemmän rehellisenä, mutta se on joka tapauksessa melkein yhtä hyvä kuin kenen maaherran hyvänsä meidän päivinä tai tulevana aikoina aina maailman loppuun asti. Ei kukaan osanne odottaa, että kohta astun uudelle uralle. Tahdonpa seurata viisaitten edeltäjäni esimerkkiä ja — oh, kuinka toivon että Kyrillos tänä yönä tekisi jonkun tyhmyyden!"

Ja Kyrillos tekikin sinä yönä ensimmäisen ja viimeisen tyhmyyden eläessään, ja hän kärsii siitä rangaistusta — kuten viisaat miehet tavallisesti saavat rikottuaan — aina tänäkin päivänä ja hetkenä; mutta miten paljon Orestes voitti vihollisensa erehdyksen kautta, sitä ei voida päättää ennenkun tämän kertomuksen lopussa, jos sitte silloinkaan.

9 Luku.

KADONNEITA LAMPAITA.

Entä Filammon?

Pitkän aikaa hän seisoj kadulla teatterin ulkopuolella. Hän oli aivan liiksi suunniltan voidakseen tehdä mitään päätöstä. Ennenkun hän oli oikein tullut tajuihinsa, alkoi yleisö kaikista porteista virrata ulos kadulle, ja hänkin joutui virran mukaan. Mutta kuullessaan nyt kaikkialla sisarensa nimeä lausuttavan milloin säälien, milloin halveksien tai inhoten, havahtui hän unelmistaan, tunkeutui väkijoukon läpi ja lähti suoraan Pelagian asunnolle.

Se oli hyvin teljetty, ja vasta kauvan odotettuaan hän sai kolkutuksillaan happamennäköisen neekerin ilmestymään erälle sivuovelle.

Hän kysyi innokkaasti Pelagiaa, mutta tämä ei tietystikään ollut vielä palannut. Hän kysyi Wulfia; tämäkään ei ollut vielä kotona. Silloin hän asettui vahtimaan sisäportin läheisyyteen, ja hänen sydämensä sykki kovasti toivosta ja pelosta.

Vihdoin tulivat gootit näkyviin; suljettuna joukkona ne raivasivat itselleen tien väenpaljouden lävitse. Heidän keskellään ei ollut ainoatakaan kantotuolia. Missä olivat sitte Pelagia ja hänen neitosensa? Missä oli Amaalin vihattu haamu, missä Wulf ja Smid? Goderikin ja Agilmundin johdolla miehet kulkivat eteenpäin käsivarret ristissä rinnalla, rypistetyin otsin ja katseet maata kohden: synkkää vastenmielisyyttä ynnä hiukan häpeääkin ilmeni kaikkien kasvoilla, julistaen Filammonille uudestaan hänen sisarensa alennuksesta.

Goderik astui vallan hänen ohitsensa, jolloin Filammon kooten kaiken rohkeutensa kysyi häneltä Wulfia; Pelagian nimeä hän ei vielä rohjennut lausua.

"Ulos sinä kreikkalainen koira! Olemme tänään nähneet tarpeeksi teidän kirottua sukuanne. Mitä, koetatko seurata meitä sisään?"

Nuoren miehen miekka välähti nopeasti huotrasta, ja Filammon ennätti töin tuskin juosta takaisin kadulle, mistä surukseen ja epätoivokseen näki portit jälleen sulettavan ja talon tulevan yhtä hiljaiseksi kuin ennenkin.

Hän odotti siellä pitkän hetken. Kansanjoukko sillä välin kasvamistaan kasvoi sen sijaan että olisi vähennyt, ja hajanaiset, lörpöttelevät ryhmät alkoivat tihetä sankoiksi parviksi, jotka kulkivat katuja pitkin huutaen:

"Alas kaikki pakanat, alas epäjumalanpalvelijat! Kosto kaikille pakanallisille portoillemme!"

Vihdoin kuultiin legionsoturien tahdikasta astuntaa, ja keskellä aseellisten miesten loistavia rivejä nähtiin — oi, mikä ilo — rivi kantotuoleja.

Filammon juoksi esiin ja huusi useita kertoja Pelagiaa nimeltä. Kerran hän oli kuulevinaan vastauksen, mutta sotilaat työnsivät hänet takaisin.

"Täällä hän on turvassa, sinä nuori narri. Hän on tänään jo nähnyt ja tullut nähdyksi aivan tarpeeksi. Takaisin!"

"Antakaa minun puhua hänen kanssaan!"

"Se on hänen asiansa; meidän tehtävämme on saattaa hänet turvassa asuntoonsa."

"Pyydän teitä, antakaa minun käydä kanssanne sisään!"

"Jos tahdot sisään, niin kolkuta itse ovelle sitte kun me olemme lähteneet pois. Jos sinulla on sisällä jotain tehtävää, niin arvaanpa niiden kyllä avaavan sinulle. Ja nyt matkaasi, senkin tunkeileva penikka!"

Hän sai heittokeihään varrella sellaisen sysäyksen rintaansa, että vierähti pitkin katua, jonka jälkeen sotilaat tehtävänsä suorittettuaan poistuivat yhtä tylsän välinpitämättöminä. Turhaan odotti Filammon ja kolkutteli portille; hän ei saanut muita vastauksia kuin kirouksia ja uhkauksia neekeriltä. Vihdoin hän epätoivoisena lähti tiehensä ja vaelteli auringonlaskuun saakka katuja pitkin, koettaen turhaan mielessään tehdä jos jommoisiakin suunnitelmia.

Lopuksi hän alakuloisena lähti kotiin. Kerran välähti hänen aivoissaan ajatus lähteä Mirjamin luo. Hänestä tuntui vastenmieliseltä pyytää apua siltä, joka oli hänen sisarensa häpeän varsinainen alku, mutta voisihan Mirjam ainakin järjestää niin, että hän saisi nähdä Pelagian; olihan hän sen luvannut. Mutta — minkä ehdon eukko oli liittänytään avunlupaukseensa! Että hän saisi nähdä sisarensa ja kuitenkin jättää tämän, sellaiseksi kuin hän oli — mikä hirvittävä ristiriita!... Mutta eikö hän voisi käyttää Mirjamia omien tarkoitustensa hyväksi — pettää hänet, voittaa hänet kavaluudessa — sillä sellaista tarvittiin. Kiusaus oli väkevä, mutta sitä kesti vain silmänräpäyksen. Pitäisikö hänen valheella saastuttaa niin puhdas asia? Hän kiiruhti juutalaiseukon oven ohi, johon tuskin uskalsi vitkaistakaan pelosta että kiusaus palaisi, syöksyi portaita ylös omaan pikku huoneeseensa, tempasi oven nopeaan auki, mutta pysähtyi ihmeissään kynnykselle.

Keskellä huonetta seisoivat nainen, tykkänään verhottuna pitkään mustaan huntuun.

"Ken olet? Täällä ei sinulla ole paikkaa!" hän huudahti hetkisen vaiti oltuaan.

Nainen vastasi vain puistatuksella ja nyyhkytyksellä. Filammon huomasi hunnun poimuen alla hyvintunnetun sahraminvärisen vaipan, syöksyi vieraan luo kuin jalopeura karitsan kimppuun — ja sulki sylinsä sisarensa.

Huntu putosi tämän kauniilta otsalta. Hän katsoi tuokion ajan säikähtyneesti ja kysyvästi veljensä silmiin, mutta näki niissä vain rakkautta. Ja puristaen sydämen sydäntä vastaan veli ja sisar vaihtoivat pyhiä suudelmia ja painautuivat yhä lähemmä toisiaan, aivankuin riistääkseen itseltään viimeiset epäilykset keskinäisestä sukulaisuudestaan.

Useita minutteja kului äänettömän riemun vallitessa. Filammon ei rohjennut puhua, ei rohjennut kysyä mikä siskon tänne oli tuonut, ei rohjennut muistuttaa häntä hirvittävästä nykyisyydestä kyselemällä menneisyydestä, ammoin sitte unohdetuista vanhemmista, heidän kohtalostaan. Eikö hänelle ollutkin kylliksi, että vihdoin viimein oli saanut sisarensa takaisin, että tämä oli tullut vapaasta tahdostaan, että kadonnut lammais oli palannut hänen luokseen? Pelagia nojasi poskeaan hänen poskeaan vastaan ja heidän kyöneleensä sekautuivat.

Vihdoin sisar sanoi:

"Minun olisi pitänyt tuntee sinut... luulenpa että tunsin sinut ensi hetkestä alkaen. Kun ne puhuivat kuinka yhtenäköisiä me olimme, sykki sydämeni rajusti ja muuan ääni kuiskasi... mutta minä en tahtonut kuulla sitä. Häpesin tunnustaa veljeäni, jota vuosikautia olin etsinyt ja ikävöinyt; häpesin ajatella että minulla oli veli. Oi jumalani, eikö minulla ollut syytä hävetä!"

Hän kiskasihe irti veljestään ja viskautui lattialle.

"Polje minua, kiroa minut — elä vain erota minua *hänestä*!"

Filammon ei hennonut vastata hänelle, mutta hän teki vasten tahtoaankin surullisesti eittävänsä eleen.

"Niin, kutsu minua siksi mikä olenkin — miksi hän äskettäin kutsui minua — mutta elä vie minua pois! Lyö minua, kuten hän teki... tee mitä tahdot, mutta elä vain erota minua *hänestä*!"

"Löikö hän sinua? Jumalan kirous kohdatkoon hänet!"

"Ah — ei, elä kiroa häntä... elä häntä! Ei se ollut mikään isku, olihan vain sysäys, kosketus, ja se oli oma syyni tykkönään. Minä kiihotin häntä, soimasin häntä... Olin vallan järjiltäni. Oh, miksikäs hän pettikään minut? Miksi hän salli minun tanssia, miksi hän käskikään minua tanssimaan?"

"Käskikö hän sinua?"

"Hän sanoi ettemme saa rikkoo lupauksiamme. Hän ei tahtonut kuunnella minua, kun sanoin, että voisimme kieltää luvanneemme mitään. Sanoin ettei viinimaljan ääressä annettuja lupauksia tarvitse pitää. Onko koskaan kuultu sellaisia lupauksia pidettävän? Ja Oresteskin oli silloin juovuksissa. Mutta hän sanoi että voin opettaa goottia kaikeksi muuksi kuin valehtelijaksi. Eikö se ollut ihmeellistä puhetta? Ja Wulf pyysi häntä olemaan sanassaan pysyväinen ja kehui häntä siitä."

"Hän oli oikeassa," sanoi Filammon huoaten.

"Luulin hänen rakastavan minua sen vuoksi että tottelin häntä... vaikka kaikki olikin minulle vastenmielistä. Oi, jumalani, miten inhottavaa se olikaan, mutta miten voin luullakaan ettei hän pitänyt siitä että niin tein? Onko koskaan kuultu että joku vapaaehtoisesti tekee, mikä hänestä ei ole mieleen?"

Filammon huokasi uudelleen kun tyttöparka niin teeskentelemättä paljasti hänelle koko siveellisen sokeutensa. Mitä hän sanoisi... Hän tiesi mitä sanoa. Sairaus oli niin tavallinen, että jokainen Kyrillon oppilas, olisi heti voinut sille lääkkeen määrätä. Mutta miten se ilmaista? Miten sanoa hänelle ennen kaikkea tuo, jota hän halusi sanoa: ettei hänellä ollut toivoakaan päästä Amaalin vaimoksi, ja ettei hän rauhaa saavuttaisi ennenkuin Amaalista eroaisi.

"Sinä siis vihasit tuota — tuota —" hän lopulta puhui.

"Vihasin? Enkö kuulu ruumiineni, sieluinineni hänelle — yksin hänelle? Ja kuitenkin. — Ah, minun täytyy kertoa sinulle kaikki! Kun minä tyttöjen kera rupesin harjoittelemaan, valtasivat taas minut nuo vanhat tunteet — halu olla ihailun ja suosionosoitusten esineenä. Ja tanssi on niin viehättävää — on viehättävää tuntea tekevänsä jotain kaunista täydellisesti, ja paremmin kuin kukaan muu!... Ja hän huomasi minun pitävän siitä ja hylkäsi minut sen vuoksi... Ja se kavala... ei hän aavistanut miten paljon tuskaa kärsin häntä miellyttääkseni, niittääkseni kunniaa vain siksi että sen saisin hänen rakastettujen jalkojensa juureen kantaa ja maailman vielä kerran huudahtamaan: 'Koko Aleksandria häntä kunnioittaa, mutta kumminkin hän tuosta gootista enemmän välittää kuin —.' Hän petti minut, niin suora mies kuin onkin. Hän tahtoi nauttia hyväilyistäni viimeiseen hetkeen asti ja heittää minut pois heti kuin siihen tilaisuuden annoin... Se on liiaksi konnamaista suuttuakseni! Hän antoi minun itse viedä itseni perikatoon, päästäkseen itse siitä vaivasta. Oi te miehet, te miehet! Kaikki olette samanlaisia! Te rakastatte meitä vain itsenne vuoksi, ja me rakastamme teitä teidän vuoksi. Me elämme rakkaudesta, kuolemme rakkauden vuoksi emmekä kuitenkaan löydä sitä, vaan ainoastaan itsekkyyttä rakkauden hahmoon pukeutuneena... Ja me hellivät, sokaistuneet olentoparat takerrumme siihen kiinni ja kuvittelemme että ainakin viimeisestä käärmeen munasta on kyyhkynen esiintyvä, ja että vaikka kaikki miehet ovatkin uskottomia, meidän oma tyrannimme ei ole pettävä; sillä hän on enemmän kuin mies!"

"Mutta hän on pettänyt sinut! Sinä olet erehdyksesi huomannut. Jätä hänet siis; sen hän ansaitseekin."

Pelagia kohotti katseensa, kasvoillaan jonkunlainen hellä hymy.

"Poikaparka! Sinä et vielä tiedä, mitä rakkaus on!"

Filammon, tästä uusimmasta ja kummallisimmasta inhimillisten intohimojen ilmaisusta aivan hämmentyneenä, sai vain sanotuksi:

"Mutta etkö sinä minuakin rakasta, sisareni?"

"Enkö sinua rakastaisi? Mutta en niin kuin häntä! Voi sentään! — et sinä vielä ymmärrä!"

Ja Pelagia kätki kasvosensa käsiinsä väristen koko ruumiiltaan.

"Minun täytyy tehdä se, minun täytyy! Rakkauden tähden tahdon tehdä kaikki, alentua kaikkeen. Mene hänen, tuon viisaan naisen luo — Hypatian luo! Hän rakastaa sinua, tiedän hänen rakastavan sinua. Hän täyttää sinun rukouksesi, vaikkei kuulisikaan minun pyyntöäni."

"Hypatianko? Etkö tiedä että hän istui siellä tunteettomana mukana... teatterissa?"

"Hänen oli pakko! Orestes oli pakoittanut häntä! Mirjam sanoi sen minulle ja näin sen hänen kasvoistaankin. Kun kävin hänen ohitsensa, katsahdin ylös; hän oli vallan valkea kuin norsunluu ja vapisi joka jäsenessään. Hänellä oli mustat renkaat silmien ympärillä — näin että hän oli itkenyt. Hullussa itsetyytyväisyydessäni nauroin ivallisesti ja sanoin: 'Hänhän näyttää aivan siltä kuin olisi menossa ristinpuulle eikä vihkituoliin!' Mutta nyt — nyt!... ah, mene hänen luokseen ja sano hänelle, että tahdon antaa hänelle kaikki mitä omistan — jalokiveni, rahani, vaatteeni, taloni. Sano hänelle että minä — minä pyydän häneltä anteeksi, että minä, jos hän niin tahtoo, ryömin itse hänen jalkoihinsa kerjäämään anteeksiantoa. Opettakoon hän vain minua — opettakoon minua tulemaan viisaaksi ja

hyväksi, kunnioitetuksi ja rakastetuksi kuten hän itse! Pyydä hänen ilmaisemaan salaisuutensa muserretulle naisparalle! Hän osaa hankkia itselleen kunnioitusta vanhalta Wulfilta — häneltä — ja itse Oresteeltakin ja kaupunginhallitusmiehiltä. Pyydä häntä opettamaan minua tulemaan hänen kaltaisekseen ja voittamaan takaisin Amaalin kunnioituksen, niin tahdonpa antaa hänelle kaiken — kaiken!"

Filammon epäröi. Hänen sydämessään oli jotakin, joka varoitti häntä, kuten muinen daimooni Sokratesta, ja sanoi hänelle että yritys olisi turha. Hän ajatteli teatteria ja Hypatian päättäväisesti yhteenpuristettuja huulia; vihassaan äsken vielä jumaloimaansa naista kohtaan hän unohti ne tuskat, jotka samalla kertaa olivat hohtaneet tämän itkeytyneistä silmistä.

"Mene, oh mene! Sanon sinulle että se oli vasten hänen tahtoaan. Hän tunsu sääliä minua kohtaan — näinhän sen itse — silloin kun minä en tuntenut mitään sääliä itseäni kohtaan. Minä vihasin häntä, koska hän näytti ylenkatsovan minun turhamaista voitonriemuani. Hän ei voi ylenkatsoa minua nyt kurjuudessani. Mene, mene, muuten pakoitat minut tuskissani itse sinne menemään."

Filammonilla ei ollut valitsemisen varaa.

"Odotathan sinä täällä? Ethän vain mene pois?"

"En, mutta sinun pitää kiirehtiä. Jos Amaali huomaa minun olevan poissa, voi hän luulotella... Oi taivas, tappakoon hän minut, mutta elköön koskaan tulko mustasukkaiseksi tähteni! Mene nyt heti. Ota tämä käsirahaksi — tämä vyö, jota kannan päälläni. Minua kammottaa katsellakin tuota inhoittavaa esinettä. Mutta otin sen tahallani mukaani; muuten olisin varmaan viskannut sen kanavaan. Katsos, sano että se on käsiraha — ainoastaan käsiraha — siitä mitä tahdon antaa hänelle!"

Kymmenen minuutin kuluttua Filammon oli Hypatian etehisessä. Koko talo näytti olevan kauhistuksen ja hämmennyksen vallassa; etehinen oli täynnä sotilaita. Vihdoin Hypatian mielipalvelijatar kävi ohitse ja tunsu Filammonin. Hänen valtiattarensa ei voinut ottaa ketään puheilleen. Missä sitte Theon oli? Hänkin oli sulkeutunut huoneeseensa. Se oli samantekevää, Filammon tahtoi ja hänen täytyi puhua hänen kanssaan. Hän pyyteli niin innokkaasti ja taivuttavasti, ettei tuo helläsydäminen tyttö voinut vastustaa niin kauniin nuorukaisen rukouksia, vaan suostuen hänen pyyntönsä saatti hänet kirjastoon, missä Theon kuolonkalpeana käveli edes takaisin ilmeisesti vallan suunniltaan pelosta.

Filammonin hätäiset sanat kaikuivat aluksi kuuroille korville.

"Uusi oppilasko! Onko nyt aikaa ottaa uusia oppilaita, kun kotini, tyttäreni henki on vaarassa? Minä onneton, minä hänet olen houkutelut ansaan hullulla kunnianhimoillani ja rahanahneudellani! Oi lapseni, lapseni, minun ainoa aarteeni! Oi, mikä kaksinkertainen kirous minua kohtaakaan, jos..."

"Hän pyytää vain saada keskustella hänen kanssaan."

"Pelagiako pyytää keskustella minun tyttäreni kanssa, sanot sinä? Pelagia? Tahdotko loukata minua? Luuletko että minä sallisin Hypatian siihen määrään saastuttaa puhtauttaan, vaikka hän omasta säälistään tahtoisikin niin syvästi alentua?"

"Sinun pelkosi olkoon puolustuksena epäkohteliaisuudestasi."

"Epäkohteliaisuudestasi? Epäkohtelias olet sinä, joka tällaisena hetkenä tunkeudut luoksemme."

"Silloin voi ehkä tämä, ainakin sinun silmissäsi, puolustaa minua", sanoi Filammon ja otti esiin kauneuden vyön. "Sinä voit paremmin kuin minä arvostella sen hinnan. Mutta minä olen myöskin saanut toimekseni sanoa, että se on vain pantti siitä, että hän tahtoo uhrata vaikka puolenkin omaisuudestaan siitä kunnian siitä että pääsee tyttäresi oppilaaksi."

Hän laski jalokivistä säihkyvän vyön pöydälle.

Vanhus pysähtyi kulussaan. Smaragdit ja helmet kimaltelivat kuin tähdet linnunradassa. Hän katseli niitä ja rupeesi jälleen hitaasti kävelemään. Minkähän arvoisia ne olivatkaan? Niillähän ainakin voisi maksaa kaikki velkansa. Vielä hetken käveltyään edes takaisin houkuttelevan syötin ohitse kääntyi hän Filammonin puoleen. "Jos tahdot luvata, ettet puhu asiasta kenellekään..."

"Sen lupaan."

"Ja jos tyttäreni, kuten on syytä otaksua, kieltäytyisi..."

"Niin pitäköön hän jalokivet! Niiden omistaja on, Jumalan kiitos, oppinut vihaamaan ja halveksimaan niitä. Pitäköön hän jalokivet ja — minun kiroukseni! Sillä Jumala rangaiskoon minua, jos sen perästä tulen hänen näkyviinsä."

Vanhus ei ollut kuullut Filammonin viimeisiä sanoja. Hän oli krokotiilin ahneudella siepannut syötin ja kiiruhtanut se mukanaan Hypatian huoneeseen. Filammon seiso ja odotti, ja hänet valtasi uusi, hirvittävä epäily. Alentua, saastuttaa puhtautensa! Entä jos tämä teeskentely olikin hänen filosofiansa koko hedelmä! Entäpä jos filosofia synnyttikin vain itsekkäisyyttä, ylpeyttä, farisealaisuutta! Ja oliko se kantanutkaan muuta hedelmää? Milloin hän oli nähnyt Hypatian avittavan tai edes säälivänkään köyhiä ja hyljättyjä? Milloin hän oli häneltä kuullut ainoatakaan todellisen myötätuntoisuuden sanaa surevia ja syntisiä kohtaan. Hän oli vielä näihin ajatuksiin vaipuneena, kun Theon palasi tuoden kirjeen.

'Hypatia hyvin rakastetulle oppilaalleen!

Minä surkuttelen sinua — mitäpä muuta voisinkaan? Vielä enemmän — minä kiitän sinua tästä pyynnöstäsi, sillä se osottaa minulle, ettei vastentahtoinen läsnäoloni tämänpäiväisessä vihattavassa näytelmässä ole minusta irroitannut sielua, josta olen toivonut mitä jalointa ja jolle olen ajatellut mitä korkeimman tehtävän. Mutta — miten voisinkaan sen sanoa? Kysy itseltäsi eikö muutoksen — joka ilmeisesti on mahdoton — täydy tapahtua siinä olennossa, jonka puolesta pyydät, ennenkun hän ja minä voimme puhella keskenämme. Minä en ole niin epäinhimillinen, että moittisin sinua pyyntösi johdosta, en moiti edes häntäkään sen johdosta mitä hän on. Hän vain seuraa luontoaan; ken voi närkästyä hänelle, vaikka kohtalo onkin varustanut niin kauniin eläimen liian raa'alla ja maallisella sielulla? Miksi surra hänen tähtensä? Maata hän on, ja maaksi hän on jälleen tuleva, mutta sinä, joka syntyessäsi sait jumalallisemman kipinän, sinun täytyy kohota ylöspäin ja napolisematta jättää jälleesi olento, joka on sidottu sinuun vain lihallisen sukulaisuuden epätodellisella ja satunnaisella siteellä.'

Filammon rypisti kirjeen käteensä ja lähti talosta sanaakaan sanomatta.

Filosofilla ei siis ollut mitään evankeliumia portolle. Ei sanaakaan syntiselle ja alentuneelle. Kohtalo totta totisesti! Tämä saisi seurata kohtaloaan ja jäädä alhaiseksi, kurjaksi ja itseään halveksivaksi. Hänen pitäisi tukahuttaa järjen ja omantunnon ääni, heti kun se rupeaisi puhumaan hänen sydämessään, ja pahoittaa itseään uskomaan, että hänen täytyi olla sitä, josta hän tiesi, ettei hän ollut siksi ajottu. Hänen pitäisi sulkea silmänsä sille ilmeiselle kurjuudelle, joka hänelle Jumalan omalla äänellä saarnasi, että synnin palkka on kuolema. Maata oli hän, ja maaksi piti hänen jälleen tulla. Mitä toivoa tämä antoikaan Pelagialle — ja hänelle itselleenkin, joka tunsu että iankaikkinen autuus ei olisi hänelle minkään arvoinen, jos se eroitti hänet vastalöydetyistä aarteestaan. Maata hän oli, ja maaksi hänen jälleen piti tulla...

Hypatia parka! Jos hänen nyt välttämättömästi koulukuntansa tavalliseen tapaan täytyi väärin käyttää kohtia hebrealaisten pyhistä kirjoista, niin mikä hänelle itselleen onneton päähänpisto saikaan hänen käyttämään juuri tätä raamatunlausetta? Sillä nyt esiytyi Filammonin sielussa tulikirjaimin muutamat vanhat sanat jotka hän kuukausi sitte oli unohtanut — ja itsekään sitä ajattelematta hän toisti ne ääneen ja innokkaasti:

"Minä uskon syntien anteeksiantamukseen, kuolleitten ylösnousemukseen ja iankaikkiseen elämään."

Sitte näyttäytyi selvänä ja kirkkaana hänen sisäiselle silmälleen Ihmisen Poika, joka aterioi pöydän ääressä fariseuksen huoneessa, ja syntinen vaimo, joka pesi Hänen jalkojaan kyynelillään ja kuivasi niitä hiuksillaan. — Ja hänen tuskaisen sydämensä syvyydestä nousi rukous:

"Pyhä Magdaleena, rukoile sisareni puolesta!"

Näin korkealle nousi hänen rukouksensa, muttei korkeammalle. Sillä Ihmisen Pojan kuva häipyi yhä hirvittävämpään ja luoksepääsemättömämpään korkeuteen tältä suvulta, joka unhoitti Hänen rakkautensa Hänen voimansa rinnalla ja riidellessään Hänen Jumaluudestaan kokonaan kadotti näkyvistään Hänen ihmisyytensä. Ja Filammonin sydämässä kuvastui ajan henki kun hän tunsu, että hänen laiselleen luopiolle olisi julkeata rukoilla valoa ja apua niiden alkulähteeltä itseltään. Miten voisikaan hän, joka oli kieltänyt Herransa ja joka vapaaehtoisesti oli eroittautunut yhteisen kirkon yhteydestä, uudelleen korottaa itsensä? Miten hän voi muuten kuin vuosikausien rukouksilla ja itsekidutuksilla sovittaa ristiinnaulitun vihaa?...

"Houkkio! Mikä turhamainen ja kunnianhimoinen houkkio olen ollutkaan! Tämän vuoksi hylkäsin lapsuuteni uskon. Tämän vuoksi kuuntelin sanoja, joita kauhistu; tukehutin omat epäilykseni ja vastenmielisyyteni; koetin luulotella itselleni, että voisin sovittaa näitä sanoja kristinuskon oppeihin — että saisin valheen soveltumaan yhteen totuuden kanssa! Tämän vuoksi antauduin tuohon turhaan toivoon että voisin tulla erilaiseksi kuin muut — että minä itse mukamas tulisin sukukuntaani suuremmaksi! Minulla ei ollut kylliksi olla ihminen, Jumalan kuvaksi luotu, minä tahdoin ehdottomasti itse tulla jumalaksi, tietää hyvän ja pahan! Ja tämä on loppu! Minä pyydän kerran syvämielistä filosofiani auttamaan minua puhtaasti inhimillisessä hädässä, ja filosofia panee käsivartensa ristiin ja istuu siinä äänettömänä ja tyynenä ja nauraa tuskalleni. Ah, sinä hullu, sinä hullu, nyt saat syödä

tekojesi hedelmän! Takaisin vanhaan uskoon! Takaisin kotiin, sinä harhaan joutunut! Mutta miten tulla kotiin? Eivätkö portit ole suljetut minulta, ehkäpä häneltäkin? Entä jos hän, kuten minäkin, on kastettu kristityksi!"

Tämä ajatus tuntui hänestä niin hirvittävältä, jopa melkein toivottomalta nyt, kun ensimmäinen omantunnon rauhattomuus ajoi hänet ehdottomasti takaisin sokeaan lapsuudenuskoon, ja ajan synkeät ja julmat opit koko kammottavuudessaan astuivat hänen eteensä. Viattomassa ja yksinkertaisessa luostarielämässään hän ei koskaan ollut ymmärtänyt niiden merkitystä, mutta nyt hän ymmärsi. Jos Pelagia oli kastettu, mikä oli hänen edessään muu kuin herkeämätön katumuksen teko? Hänellä samaten kuin Filammonilla oli jälellä elämä täynnä vilua ja nälkää, huokauksia ja kyyneleitä, yksinäisyyttä ja julmaa, kiduttavaa epätietoisuutta. Elämä oli tästä lähtien molemmille vain vankeutta. Olkoon niin, muttei heillä ollut mitään muutakaan, johon uskoa; taivaassa ja maan päällä ei ollut muuta, mihin hän toivonsa kiinnittäisi. Tällä tapaa sisar ainakin voisi löytää mahdollisuuden saavuttaa syntein anteeksiantamusta, armoituksen, hyveen ja palkinnon — niin, jopa ikuisen autuuden ja kunnian; ja vaikkapa hän ei niitä saavuttaisikaan, niin olisi korven erakkomaja hänelle parempi kuin itsetyytyväinen, saastainen elämä. Jos, kuten Hypatia sanoi, tämä viimemainittu oli hänen kohtalonsa, saisi hän ainakin kuolla taistellen kohtaloaan vastaan, uhmatessaan ja kirotessaan sitä. Parempi hyve ja helvetti kuin synti ja taivas! Eikähän Hypatia edes ollut luvannut Pelagialle taivasta! Ruumiin ylösnouseminen oli liian lihallinen käsite Hypatian hienostuneelle ja kauvas kantavalle opille. Siten hävisi Filammonin nelikuukautinen unelma jäljettämiin yhdessä ainoassa silmänräpäyksessä, ja hän kiiruhti kotiin kammioonsa mieli yhden ainoan ajatuksen täyttämänä: korpi, erakkomaja Pelagialle, toinen hänelle itselleen! Siellä he toistensa sivulla tulisivat katumaan, rukoilemaan ja suremaan koko elämänsä, jotta Jumala mahdollisesti armahtaisi heidän sielujaan. Mutta ehkäpä Pelagia ei ollutkaan kastettu, ja silloin oli hän pelastettu. Hän saisi silloin muitten kääntyneiden pakanain tavoin tulla katekumeeniksi ja sitte vastaanottaa kasteen, jonka mystillinen vesi yhdessä tuokiassa huuhtoisi pois kaiken entisyyden; sitte hän voisi viattomuuden tahrattomissa vaatteissa alkaa uutta elämää. Kuitenkin oli Filammon Arseniukselta kuullut, että hän itse oli kastettu Ateenassa, ja Pelagia oli vanhempi kuin hän. Oli siis miltei mahdotonta, että sisko voisi olla kastamaton, ja kuitenkin Filammon toivoi sitä. Miltei hengettömänä levottomuudesta ja innosta hän juoksi ahtaita portaita ylös ja tapasi Mirjamin seisomassa oven ulkopuolella käsi ovenkahvalla ja silminnähtävästi aikeessa estää häntä käymästä sisään.

"Onko hän vielä sisällä?"

"On; ja entä sitte?"

"Päästä minut omaan huoneeseeni!"

"Omaanko? Kukahan on näinä neljänä kuukautena maksanut vuokran puolestasi? Ja sinä, mitä sinulla sitte on sanottavaa hänelle? Miten sinä voit häntä auttaa? Nuori rikkiviisas, sinun on ensin itse rakastuttava, ennenkun voit auttaa poloisia rakastuneita olentoja?"

Mutta Filammon syöksyi niin kiihkeästi eukkoa vastaan, että tämän täytyi väistyä. Synkästi hymyillen hän seurasi nuorukaista huoneeseen.

Pelagia hypähti veljeään vastaan.

"Tahtooko hän, oi, tahtooko hän ottaa minut vastaan?"

"Elkäämme enää puhuko hänestä, rakas sisar", sanoi Filammon, laskien lempeästi kätensä hänen väriseville olkapäilleen ja katsoen häntä vakavasti silmiin. "On parempi että me molemmat ilman vierasten apua toimimme pelastukseksemme. Luotathan sinä minuun?"

"Sinuunko? Voinko luottaa sinuun? Tahdotko opettaa minua?"

"Kyllä, mutta en täällä. Meidän täytyy paeta. Kuule minua silmänräpäys, armahin sisko, kuule minua! Oletko niin onnellinen täällä, ettet voi ajatella mitään parempaa paikkaa? Ja — oi Jumalani, ettei se olisi totta! — eikö tämän elämän jälkeen löydy helvettiä?"

Pelagia kätki kasvot käsiinsä.

"Tuo vanha munkki varotti minua siitä?"

"Oi seuraa hänen varotustaan!" Ja Filammon alkoi puhua palavasta tulikivijärvestä sellaisin sanoin, joita oli kuullut Pambolta ja Arseniukselta, mutta Pelagia keskeytti hänet.

"Oi, Mirjam, onko se totta? Onko se mahdollista? Mihin minä joudunkaan?" valitti lapsi parka.

"Ajatteles, jos se olisikin totta? Sanokoon hän sinulle, miten hän voi pelastaa sinut siitä", vastasi Mirjam tyynesti.

"Eikö evankeliumi pelasta häntä siitä, sinä uskonon juutalainen? Elä vastusta minua! Minä voin pelastaa hänet."

"Niin, mutta mitä vaadit häneltä?"

"Eikö hän voi katua? Eikö hän voi masentaa näitä alhaisia himoja? Eikö hän voi saada anteeksiantamusta? Oi, Pelagiani, suo anteeksi että hetken ajan uneksin tekevänä sinusta filosoofin, kun sinusta voi tulla Jumalan pyhimys..."

Hän vaikeni äkkiä; hän muisti samalla omat epäilyksensä hänen kasteestaan ja kysyi epävarmalla äänellä:

"Oletko kastettu?"

"Kastettu?" Pelagia toisti ymmärtämättä mitä hän tarkotti.

"Niin, onko sinut piispa kastanut, kirkossa?"

"Ah," hän vastasi, "nyt sen muistan. Se tapahtui ollessani neli- tai viisivuotias. Muistan vesialtaan, ja vaimon, joka riisui minut. Ja sitte minut kylvetettiin, ja eräs vanha mies pisti pääni kolme kertaa veteen. Olen tykkänään unohtanut mitä kaikki tuo merkitsi, siitä on nyt niin pitkä aika. Tiedän että jälkeinpäin kannoin valkeata pukua."

Filammon vetäytyi hämmästyksestä huudahtaen taapäin.

"Onneton lapsi! Jumala armahtakoon sinua!"

"Eikö Hän sitte tahdo antaa anteeksi minulle? Olethan sinä antanut minulle anteeksi, ja Hän — — Hänen hyvyytensä täytyy olla suurempi kuin sinun! Miksi ei Hän antaisi minulle anteeksi?"

"Hän on kerran armollisesti anteeksiantanut sinulle kun sinut kastettiin, eikä ole sinulle uutta anteeksiantamusta, jollet sinä..."

"Jollen luovu rakkaudestani?" parahti Pelagia.

"Kun Herra oli niin armollisesti antanut Pyhälle Magdaleenalle anteeksi ja sanonut hänelle, että hänen uskonsa oli pelastanut hänet, eikö hän sitte edelleen synneissä tai edes maailmallisissa huvituksissa? Ei, vaikka Jumala oli hänelle anteeksiantanut, ei hän voinut itse itselleen anteeksiantaa. Hän pakeni ulos korpeen ja oleskeli siellä, alastomana ja paljain jaloin, puettuna vain hiuksiinsa ja elättäen itseään kedon ruohoilla; siellä hän paastosi ja rukoili hamaan kuolemaansa saakka eikä koskaan nähnyt ihmiskasvoja, mutta enkelit ja päänenkelit kävivät hänen luonaan ja lohduttivat häntä. Ja jos hän, joka sitten ei koskaan enää langennut syntiin, tarvitsi tätä pitkää katumusharjoitusta tullakseen pelastetuksi, mitä silloin vaatikaan Jumala sinulta, oi Pelagia, sinä joka olet rikkonut kasteesi liiton ja tahrannut ne valkeat vaatteet, jotka vain katumuksen kyneleet jälleen voivat pestä puhtaaksi?"

"Mutta minä en siitä tiennyt. Minä en pyytänyt tulla kastetuksi. Ah, minun julmat, julmat vanhempani, jotka veivät minut kasteeseen. Ja Jumala! Miksi antoi Hän minulle niin aikaisin anteeksi? Ja lähteäkö korpeen. Sitä en uskalla, sitä en voi! Katso kuinka hento ja arka olen! Voisin kuolla nälkään ja viluun. Tulisin hulluksi pelosta ja yksinäisyydestä. Oi veli, veli, tämäkö on kristittyjen evankeliumi? Tulin luoksesi oppiakseni miten tullaan viisaaksi ja hyväksi ja kunnioitetuksi, ja sinä sanot minulle, etten voi tehdä muuta kuin täällä maan päällä elää tätä tuskien elämää toivossa että mahdollisesti voisin välttää ikuiset tuskat. Ja miten tiedän voinko niitä välttää? Miten tiedän, olenko tehnyt itseni kyllin onnettomaksi? Miten tiedän, tokko Hän viimein antaa minulle anteeksi? Onko se totta, Mirjam? Vastaa! Muuten tulen hulluksi!"

"Kyllä", Mirjam kylmällä ivahymyllä vastasi. "Tämä on nazarealaisten opin mukaan evankeliumi ja pelastuksen iloinen sanoma."

"Minä tahdon käydä kanssasi", huudahti Filammon, "tahdon seurata enkä koskaan jättää sinua! Minulla on omat syntini poispestävinä. Onnellinen olen, jos sen voin tehdä! Tahdon rakentaa sinulle erakkomajan omani vierelle. Hurskaat miehet opettavat meitä, ja me tahdomme illoin ja aamuin rukoilla itsemme ja toistemme puolesta; me tahdomme itkeä yhdessä, kunnes surullinen elämämme on loppuun kulunut."

"Parempi silloin tehdä siitä paikalla loppu", Pelagia sanoi tehden epätoivon eleen ja viskautui pitkäkseen lattialle.

Filammon yritti nostaa hänet ylös, kun Mirjam tarttui hänen käsivarteensa ja kuiskasi nopeasti:

"Oletko hullu? Tahdotko toimia omaa aikomustasi vastaan? Miksi sanot hänelle tällaista? Miksi et

voinut odottaa? Mikset anna hänelle toivoa ja aikaa tyyntyäkseen, aikaa vähitellen unohtaakseen rakastajansa sen sijaan että näin pelotat ja piinaat häntä jo heti alussa? Onko sinulla inhimillistä sydäntä rinnassasi? Et lohdun sanaa sano tuolle olentoparalle, pauhaat vain helvetistä, ja aina vain helvetistä! Ajattele ensin omaa vaaraasi joutua helvettiin! Se on suurempi kuin luuletkaan."

"Se ei voi olla suurempi kuin luulen."

"Ota silloin vaari itsestäsi! Mitä tähän poloiseen lapsikultaan tulee — yksin me juutalaisetkin, jotka tiedämme kaikkein pakanain poikkeuksetta olevan tuomitut Gehennaan, oletamme löytyvän jonkinlaista toivoa sellaisella tietämättömällä olentoraukalla."

"Ja miksi sitten, sinä viheliäinen nainen, miksi hän on niin tietämätön? Sinä olet kasvattanut hänet, olet johdattanut hänet syntiin ja häpeään! Sinä juuritit hänen mielestään sen uskon, johon hän on kastettu!"

"Sen parempi hänelle, jollei tämä muisto vasta tee häntä onnellisemmaksi kuin se tähän asti on tehnyt. On parempi kuoleman jälkeen odottamattaan herätä Gehennassa kuin sen ohessa jo täällä maan päällä kiusautua sen pelossa. Mitä nyt siihen tulee että olen jättänyt hänet tietämättömyyteen, niin olethan itse osottanut hänen jo saaneen oppia liian paljon. Olisi viisaampaa sinulta kirotta vanhempianne, jotka antoivat kastaa hänet, kuin minua, joka olen hankkinut hänelle kymmenenä vuonna iloa, ennen kun hän astuu alas Tophetin kuiluun. Kas niin, elä ole vihanen minuun. Vanha juutalaiseukko on ystäväsi, solvasitpa häntä kuinka paljon tahansa. Pelagia on menevä naimisiin tuon gootin kanssa."

"Arialaisen kerettiläisenkö?"

"No, jos niin tahdot, niin voihan tyttö käännyttää hänet ja tehdä hänestä katolilaisen. Joka tapauksessa, jos tahdot voittaa sisaresi, niin pitää sen tapahtua minun kauttani. Sinulla oli nyt tilaisuus, mutta sinä hukkasit sen. Anna minun nyt koettaa onneani. Pelagia, armaani! Nouse ylös ja ole nainen! Koetamme täällä alhaalla laittaa tuolle kiittämättömälle miehelle juoman, joka jo ennen päivän loppua saa hänet rakastamaan sinua kiihkeämmin kuin konsaan sinä olet häntä rakastanut."

"Ei", Pelagia sanoi katsahtaen ylös, "ei mitään lemmenjuomia, ei mitään myrkkijä."

"Myrkkijäkö, sinä houkkio! Epäiletkö eukon taitoa? Luuletko minun riistävän häneltä ymmärryksen kuten Kallisfyra viime vuonna rakastajaltaan, syystä että käytti vanhan Megairan juonia, sen sijaan että olisi tullut minun tyköni?"

"Ei, ei mitään juomia, ei lainkaan taikakeinoja! Hänen täytyy joko rakastaa minua todellisesti tai ei ollenkaan. Hänen täytyy rakastaa minua itseni vuoksi, koska minä olen rakkauden arvoinen, koska hän kunnioittaa ja pitää arvossa minua — tai muuten tahdon kuolla. Kerskasinhan syvimmissä alennukseni tilassa etten koskaan tarvinnut sellaisia kurjia temppuja, vaan että minä Afroditen tavoin voitin omalla voimallani. Itse olen ollut oma lemmenjuomani; kun lakkaan sitä olemasta, tahdon kuolla."

"Toinen on yhtä mieletön kuin toinenkin!" huudahti Mirjam aivan ällistyneenä. "Mutta hiljaa, mitä melua sieltä alhaalta kuuluu?"

Samassa tuokiossa kuultiin raskaita läheneviä askeleita portaissa. Kaikki kolme seisivat vallan hämmästyneinä, Filammon koska luuli tulijain olevan munkkeja, jotka etsivät häntä, Mirjam luullen niiden olevan Oresteen henkivartijoita, ja Pelagia, joka epämääräisesti pelkäsi kaikkea.

"Onko tämän huoneen takana mitään toista?" kysyi juutalaiseukko.

"Ei."

Eukko pusersi huulensa yhteen ja paljasti tikarinsa.

Pelagia kätki kasvot vaippaansa ja seisoi vapisevana ja kumaraisena, aivan kuin olisi odottanut uutta iskua. Ovi avautui ja sisään astui, ei mitään munkkeja tai henkivartijoita, vaan Wulf ja Smid.

"Hei, nuori munkki!" huudahti viimemainittu kelpomies purskahtaen äänekkääseen nauruun. "Huntujako täälläkin, vai hä? Vanhaa ammattiasiko jatkamassa, sinä arvoisa hornan portinvartijatar! Mutta puittakaa nyt tiehenne! Meillä on vähän puhuttavaa tämän nuoren miehen kanssa."

Pelagia ja Mirjam kiiruhtivat portaita alas mitään aavistamattomien goottien editse.

"Ainakin tuo nuori näytti hiukan häpeävän asiataan. Puhu nyt hiljaa, Wulf, niin pidänpä silmällä, ettei kenkään kuuntele ovella."

Filammon kohtasi odottamattomia vieraitaan närkästyneen kysyvällä katseella. Mitä oikeutta heillä

tai kelläkään-oli tunkeutua hänen luoksensa sellaisena onnettomuuden ja häpeän hetkenä? Mutta seuraavana tuokiona häneltä riisti luonnon vanha Wulf, joka kävi hänen luokseen, katsoi häntä silmiin kasvoissaan sellainen ilme, josta oli mahdoton erehtyä, ja ojensi hänelle ison ruskean kätensä.

Filammon otti sen vastaan; sitte hän kätki kasvot käsiinsä ja purskahti itkuun.

"Sinä teit oikein! Olet urhea poika! Jos olisit tullut tapetuksi, niin olisit saanut kuoleman, jota ei kenenkään miehen olisi tarvinnut hävetä."

"Siis olit siellä?" nyyhki Filammon.

"Niin, me olimme siellä."

"Ja mikä on vielä enemmän", sanoi Smid, kun poloinen nuorukainen tämän vastauksen kuullessaan väänneksihe häpeästä, "eräillä meistä oli suuri halu hypätä alas päästämään sinut pulasta. Ainakin muuan mies, jonka minä tunnen, tunsin sinä hetkenä vanhan verensä kuohuvan yhtä kuumana kuin nelivuotiaan. Ne koirat! Ja että ne lopuksi vihelsivät tytön ulos! Ah, että ennenkun kuolen, saisin tunnin ajan iskeä niiden joukkoon!"

"Senpä tilaisuuden saatkin", Wulf sanoi. "Poika, haluathan saada sisaresi haltuusi?"

"Se on mahdotonta, vallan mahdotonta. Hän ei ikinä jätä — Amaaliaan."

"Oletko varma siitä?"

"Sen hän sanoi minulle omalla suullaan kymmenen minuuttia sitte. Se oli hän, joka lähti ulos, kun sinä tulit sisään."

Smid kirosi hämmästyksestä ja mieliharmista.

"Oh, jospa vain olisin tuntenut hänet! Hän olisi, isieni hengen nimessä, huomannut helpommaksi tulla tänne sisään kuin lähteä täältä takaisin kotiin!"

"Vaiti, Smid, parempi on kuten kävi. Rohkenetko viedä hänet pois täältä, poikaseni, jos jätän hänet haltuusi?"

Filammon epäröi silmänräpäyksen.

"Mitä rohkenen, sen jo tiedät. Mutta epäilemättä on luvatonta käyttää väkivaltaisia keinoja."

"Ratkaise itse filosofiset epäilyksesi! Minä olen tehnyt tarjoukseni. Luulin ettei järkevä ihminen — ja vielä enemmän hullu munkki — vastaisi siihen useammalla kuin yhdellä tavalla."

"Unhotat raha-asiat", Smid virkkoi hymyillen.

"En tietenkään. Mutta enpä luule pojan olevan niin halpamielisen, että sen takia epäröisi."

"Hän voi kuitenkin kernaasti saada tietää, että lupaamme lähettää perään kaikki tytön rihkammat, yksinpä amaalin lahjatkin. Emme myöskään pyydä häntä lainaamaan taloaan meille pitemmäksi aikaa kuin tarpeellista on. Aijomme pian muuttaa suurenmoisempaan asuntoon ja alkaa ajaa asioita suuremmassa mitassa, kuten noitten rihkamasaksojen tapana on sanoa. Eikö totta, Wulf?"

"Hänen rahojaan?... Noita rahoja? Antakoon Jumala hänelle anteeksi!"

Filammon sanoi. "Luuletko minun olevan niin viheliäinen, että tahtoisin koskea niihin sormellakaan. Olen nyt tehnyt päätökseni. Sano minulle mitä on tehtävä; minä tahdon sen tehdä."

"Tiedäthän sen kujan, joka vie alas kanavalle pitkin talon läntistä seinää?"

"Kyllä."

"Saavu sinne huomenna tunti auringonlaskun jälkeen, mukanasi tusina tukevakätisiä munkkeja, ja ota vastaan mitä sinulle annamme. Sitte asia koskee sinua eikä meitä."

"Munkkejako?" Filammon sanoi. "Olenhan julki riidassa kaikkien munkin nimellisten kanssa."

"Sovi sitte heidän kanssaan", ehdotti Smid vallan lyhyeen.

Filammon tuskistui mielessään.

"Luulenpa teistä olevan samantekevää, ketä minulla on muassani?"

"Niin, ja se on meille myös samantekevää, vaikka tytön saatuasi nakkaat hänet kanavaan ja panet korin hänen päähänsä. Niin gootti tekisi sinun sijassasi."

"Elä kiusaa poikaparkaa, ystäväni! Jos hän luulee voitavansa parantaa hänet sen sijaan että rankaisisi, niin koettakoon hän sitä Freijan nimessä. Siis sinä tulet? Huomaa että pidän sinusta. Pidän sinusta, kun taistelit sen ison virtahevon kanssa, ja nyt pidän sinusta vielä enemmän kuin ennen, sillä sinä olet tänään puhunut kuin viisas mies ja taistellut kuin sankari. Kuule sen vuoksi mitä nyt sanon: jollet huomenillalla saavu tarpeellisen vartiojoukon kanssa, niin on henkesi vaarassa. Koko kaupunki on silloin liikkeellä, ja vain Odin tietää mitä tulee tapahtumaan ja ken seuraavan kahdeksanviidettä tunnin kuluttua on hengissä. Valmista itsesi siihen, että roskaväki tulee suorittamaan merkittäviä asioita, mutta sepä saanee nähdä vieläkin merkittävämpiä tapahtuvan. Jos olet tullut tänne takaisin, niin seisahdu sinne missä olet, jos oma tai sisaresi henki on sinulle kallis. Ja jos tahdot menetellä viisaasti, niin laita että ne miehet, jotka sinulla on tullessasi, ovat munkkeja, vaikka se maksaisikin sinulle ylpeytesi."

"Se on väärin Wulf. Sinä puhut aivan liian paljon", keskeytti Smid.

Mutta Filammon kukisti ylpeytensä ja vastasi:

"Se tapahtuu."

"Olen voittanut vetoni", Smid, vanhus riemuitsevasti sanoi, molempien ukkojen astuessa ulos kadulle kaikkien naapurien suureksi hämmästykseksi ja kauhuksi. Lapset taputtivat heille käsiään, ja koirat katsoivat velvollisuudekseen haukkua vahvasti noita merkittäviä vieraita.

"Ei maksusta puhetta, ennenkuin peli on lopussa, Wulf. Saamme nähdä huomenna."

"Tiesin että hän kestäisi koetuksen. Tiesin että hänellä oli sydän oikealla paikallaan."

"Missään tapauksessa ei ole vaaraa, että hän pahoin pitelee tuota tyttöletukkaa jos hän pitää hänestä siksi paljon että hänen tähtensä nöyristyy pahinten vihollistensa edessä."

"Sitäpä en juuri tiedä", vastasi Wulf päätään pudistaen. "Nämä munkit uskovat, mikäli olen kuullut että heidän Jumalansa pitää heistä sitä enemmän mitä onnettomampia he ovat. Ehkäpä he myöskin uskovat, että Hän pitää heistä sitä enemmän mitä onnettomammiksi he toiset tekevät. Olipa miten oli, se ei liikuta meitä."

"Meillä on nyt aivan kylliksi hoitaessamme omaa osaamme. Mutta muista, ei maksusta puhetta, ennenkuin peli on lopussa!"

"Se on selvää. Miten kadut ovat kansaa täynnä! Jos roistoväkeä tuppautuu kokoon vielä vähän, niin emme pääse sotilaitten luo tänä iltana."

"Saamme kenties tarpeeksi tekemistä puolustaessamme itseämme. Kuuletko mitä ne huutavat. Alas kaikki pakanat! Alas barbaarit! Se tarkoittaa meitä, ymmärrätkös?"

"Luuletko ettei kukaan muu kuin sinä ymmärrä kreikkaa? Anna niiden tulla — se saattaa antaa meille tekosyy, ja me voimme kyllä puolustaa taloa viikon verran."

"Mutta miten pääsemme puhumaan henkivartijain kanssa?"

"Hiivimme sinne kanavatietä. Sitäpaitsi käy paremmin päinsä taivuttaa heidät teoilla kuin sanoilla. Heidän on pakko taistella samalla puolella kuin me, ja he tulevat mitä todennäköisimmin iloisiksi avustamme, sillä jos roskaväki ahdistaa jotakuta, niin alkaa se kai prefektistä."

"Ja jos vain — kuulehan miten se kirottu roistojoukko ulvoo! — jos vain sotilaat kerran ovat saaneet amaalin johtajakseen, niin seuraavat he kyllä häntä peninkulman, vaikka aikoivatkin vain kyynärän verran seurata..."

"Niin, gootit, markomannit ja nuo dakialaiset ja trakialaiset — vai miksi nyt roomalaiset heitä sanovatkaan — mutta minä tuskin luotan hunneihin!"

"Horna periköön niiden leveät naamat ja porsaansilmät! Niiden ja meidän välillä ei totisesti ole suurta ystävyyttä!"

"Mutta täällä ei ole pariakymmentäkään hunnia, ja ne ovat jakautuneet eri joukkoihin; yksi meistä voi ruoskia kolme niistä, ja ne pitävät varmasti voittajain puolta. Sitäpaitsi, toveri, ryöstämistä, ryöstämistä! Milloin olet nähnyt hunnin kääntävän selkensä, kun on ollut puhetta ryöstämisestä, vaikkei hän olisi vainunutkaan muuta kuin palasen talia?"

"Mitä galleihin ja latinalaisiin tulee", Wulf mieltäväisesti jatkoi, "niin kuuluvat ne jokaiselle, ken voi

maksaa niille."

"Jonka me kuten kaikki viisaat päälliköt voimme tehdä ottamalla kolikon omasta ja yhdeksän vihollisen taskusta. Ja Amaaliin voi luottaa?"

"Hän on luotettava kuten joku omista koiristaan nyt, kun jotain äkkipikaista on tekeillä. Hänellä on aina sydän oikealla paikalla; sen olen tiennyt koko ajan. Mutta hän ei ikinä ole voinut nähdä neljääkolmatta tuntia eteensä. Nytkin voi tapahtua, että jos tuo Pelagia saa hänet valtaansa, hän viskaa miekkansa nurkkaan ja nukahtaa yhtä sikeästi kuin ennenkin."

"Siitä ei vaaraa! Mitä siihen asiaan tulee, niin olemmehan ratkaisseet hänen kohtalonsa. — Mutta katsos vain tuota väkijoukkoa portin ulkopuolella! Meidän täytyy käydä sisään takaoven kautta."

"Mitä puhut? Mennäkö raosta, aivan kuin rotta! Ei toki! Vedä miekkasi, vanha seppä-äijä, tai sitten juokse!"

"En tällä kertaa!"

Miekka kädessä molemmat ukot astuivat suoraan joukkoon, joka lammaslauman tavoin väistyi syrjään.

"Ne tuntevat jo tulevat herransa", sanoi Smid.

Mutta siinä hetkessä kuin väkijoukko näki heidän aikovan astua sisään taloon, kuului huutoja:

"Gootteja! Pakanoita! Barbaareja!" ja heidän kimppuunsa käytiin takaapäin.

"Te tahdotte itse asian käyvän näin", virkkoi Wulf. Ja molempain goottien päitten päällä välähti kaksi pitkää kirkasta miekkaa, jotka kävivät yhä punaisemmiksi joka kerta kuin ne heilahtivat. Ukot astuivat tyvenesti eteenpäin seisahtumatta kertaakaan; he kolkuttivat portille ja menivät sisään jättäen useamman kuin yhden hengettömän ruumiin ulkopuolelle.

"Nyt olemme me ainakin panneet hiiliä olkikatolle", Smid virkkoi kun he sisässä kuivailivat miekkojaan.

"Totta tosiaan. Hankippas minulle vene ja puolitusinaa miehiä, niin lähden Goderickin kera kanavaa myöten palatsille sopimaan sotilasten kanssa eräistä asioista."

"Miks'ei amaali itse voi lähteä sinne ja tarjota prefektille apuamme?"

"Mitä, tahdotko että hän niin tekisi, sittekun asia on saanut tämän käänteen? Oman kuntonsa ja kunniansa takia hänen nyt täytyy pysytellä hiljaa."

"Voit olla varma, että hän siihen suostuukin. Mutta elä unohda poppamies Rahapussia, parasta kaunopuhujaa!" huusi Smid nauraen hänen peräänsä mennessään panemaan venettä kuntoon.

10 Luku.

HYPATIA ETSII ENNUSTA.

"Isä, mitä hän vastasi?" Hypatia kysyi, kun Theon jälleen astui hänen huoneeseensa jätettyään tuon onnettoman kirjeen Filammonille.

"Se hävytön! Hän repi kirjeen kappaleiksi ja syöksyi pois sanaakaan sanomatta."

"Menköön hän vain ja jättäköön kuten kaikki muutkin meidät onnettomuuteemme!"

"Onpa meillä ainakin jalokivet jälellä."

"Jalokivet? Lähetä ne omistajalleen takaisin. Alentuisimmeko ottamaan niitä vastaan palkkana jostakin jota emme ole tehneet?"

"Mutta, lapseni, ne annettiin meille vapaaehtoisesti. Hän pyysi minua pitämään ne, ja totta puhuen minun täytyy pitää ne. Voit olla varma siitä, että jok'ikinen velkojistamme tämän onnistumattoman yrityksen jälkeen vaatii takaisin saatavansa."

"Ottakoot ne sitte talomme ja tavaramme ja myykööt meidät orjiksi. Ottakoot ne meiltä kaikki, kunhan vain säilytämme sisällisen arvomme."

"Myydä meidät orjiksi? Oletko hullu?"

"En, isä, en vielä ole oikein hullu", Hypatia vastasi surumielisesti hymyillen. "Mutta olisimmeko silloin onnettomampia kuin nyt olemme? Rafael Aben-Ezra sanoi minulle silloin, kun hän lähti ulos maailmaan kodittomana kerjäläisenä, että hän seurasi minun ohjeitani; eikö minulla itselläni silloin olisi rohkeutta niitä noudattaa jos niin tarvittaisiin? Ajatellessani hänen kieltäymystään olen monina kuukausina hävennyt omaa yllisyyttäni. Mitä filosofi oikeastaan tarvitsee muuta kuin vettä ja leipää sekä kirkkaan puron pestäkseen ne tahrat, jotka hänen maalliseen vankilaansa päivittäin tarttuvat. Tapahtukoon se, minkä kohtalo on päättänyt? Hypatia ei enää taistele virtaa vastaan."

"Tyttäreni, oletko jo kadottanut kaiken toivon? Niinkö pian rohkeutesi lannistui? Pitääkö tämän pikku onnettomuuden tuhota kaikki suunnitelmat, joita vuosien kuluessa olet noudattanut? Orestes on meille vielä uskollinen. Hän on käskenyt sotilaansa suojelemaan taloamme niin kauvan kuin niitä tarvitsemme."

"Lähetä sitte pois ne! En ole tehnyt mitään pahaa enkä pelkää mitään rangaistusta."

"Sinä et tiedä miten raivostunut roskaväki on; kadulla huudetaan jo sinun nimeäsi Pelagian nimen yhteydessä."

Hypatiaa puistatti. Hänenkö nimeään Pelagian nimen yhteydessä! Ja niin pitkälle oli hän itse saattanut asiat!

"Minä olen sen ansainnut. Möinhän itseni valheelle ja häpeälle. Alennuin kuuntelemaan imarteluja ja juonia. Sidoin itseni kurjaan petturiin. Isä, elä enää milloinkaan lausu minulle hänen nimeään! Tein liiton nautinnonhimoisen tyrannin kanssa, ja olen saanut siitä palkkani. Tästä hetkestä lähtien Hypatia ottaa jäähyväiset valtiotaidosta, esitelmistään ja luennoistaan; hän ei milloinkaan enää viskaa jumalallisen viisauden pääärlyjä sioille. Tein syntiä paljastaessani roskaväelle kuolemattomien salaisuuksia. Seuratkoon roskaväki luontoaan! Minä houkkio, joka luulottelin sanoillani ja teoillani voivani nostaa sen siitä loasta, johon jumalat olivat sen vajottaneet!"

"Tahdotko siis lakata luennoimasta? Yhä pahempaa vain! Silloin olemme vallan hukassa."

"Olemme jo nyt hukassa. Oresteelta emme saa mitään apua. Tunnen sen miehen liaksi hyvin, jotten epäilekään, etteikö hän huomenna anna meitä alttiiksi kristittyjen raivolle, jos hänen oma kurja henkensä — vaikkapa vain hänen kurja virkansakin olisi vaaranalaisena."

"Se on liiankin totta — vain liian totta!" ukkoparka huokasi, väännellen epätoivoisasti käsiään. "Mitä meistä tulee, tai oikeammin sanoen sinusta. Mitäpä merkitsee miten poloisen hyödyttömän vanhan tähtientutkijan käy? Kuoloon hän vain — huomenna tai ensi vuonna, se on hänelle vallan sama. Mutta sinä — mutta sinä! Paetkaamme kanavaa pitkin! Voimme hyvin raapustaa kokoon — ilman noita jalokiviäkin, joita hyljit — tarpeeksi rahoja maksaaksemme matkan meren poikki Ateenaan, ja siellä, Plutarkoon luona, olemme täysin turvassa. Hän, jopa koko Ateena, lausuu sinut tervetulleeksi. Me kokoamme ympärillemme uuden koulun, ja sinusta tulee Ateenan kuningatar niinkuin olet ollut Aleksandrian."

"Ei, isäni! Mitä tiedän, sen tästä lähin pidän omana salaisuutenani. Hypatia on tästä päivästä lähtien oleva yksinään kuolemattomien jumalien seurassa."

"Ethän toki tahdo jättää minua?" huudahti ukkoparka säikähtyneenä.

"En ikinä!" Hypatia vastasi, ja purskahtaen oikeaan inhimilliseen itkuun, hän heittäytyi isänsä rinnalle. "En ikinä, en ikinä, sinä niin hyvin henkeni kuin ruumiillisen olentoni isä — sinä, joka olet kasvattanut ja opettanut minua — sinä, joka hennosta lapsuudestani lähtien olet kehittänyt sieluani, jotta se kykenisi käyttämään siipiään, — sinä ainoa ihminen, joka ei koskaan ole väärinkäsittänyt, ei koskaan estänyt, ei koskaan pettänyt minua!"

"Lapseni, kalleimmani! Ja minä, joka olen sinun turmiosi syy!"

"Et, tuhat kertaa et! Vain minua on moittiminen. Minä rupesin tekemisiin maailmallisen valtiotaidon kanssa."

"Minä houkuttelin sinut uskomaan, jotta kykenin suorittamaan sen mihin niin ajattele mattomasti olin ryhtynyt. Elä syytä itseäsi, jollet tahdo murtaa sydäntäni! Voimme jälleen tulla onnellisiksi yhdessä. Munkki rohkenee olla ypöyksin ulkona korvessa, asuntonaan palmunlehdistä kyhätty maja, lähteen vesi ja lehdon taatelit ravintonaan — emmekö me sitte rohkenisi sellaisessa asunnossa olla onnellisia yhdessä?"

"Aijotko siis paeta?"

"En tänään. Olisi pelkurimaista paeta, ennenkun mikään vaara uhkaa. Meidän täytyy pysyä paikallamme viime hetkeen saakka, vaikkei meillä olisikaan rohkeutta kuolla sankareina paikallamme. Huomenna lähdän viimeisen kerran luentosaliin, rakkaaseen museooni, sanoakseni oppilailleni jäähyväiset. Miten kehoja he ovatkin, olen itselleni ja filosofialle velkapää sanomaan, miksi heidät jätän."

"Se on liian vaarallista, totisesti se on liian vaarallista."

"Voinhan sitte ottaa henkivartijat mukaani. Mutta — ei, elköön kukaan saako aihetta syyttää filosofia pelkuruudesta. Nähkööt kaikki minun lähtevän tavalliseen toimeeni, vahvana omasta viattomuudestani, turvallisena jumalien suojeluksessa. Ehkäpä tuntevat jotkut sitte vihdoin pyhää kunnioitusta, aavistusta filosofian jumalallisuudesta."

"Minun täytyy saattaa sinua."

"Ei, minä lähdän yksin. Sinä voisit joutua vaaraan, vaikka minä voin käydä turvallisena. Olenhan joka tapauksessa nainen, ja miten hurjapäisiä ne ovatkin, eivät ne uskalla tehdä minulle mitään pahaa."

Vanhus pudisti päätään.

"Katselehan minua", sanoi tytär, laskien kätensä isän olkapäälle ja silmäten häntä hymyillen kasvoihin. "Sinähän sanot että minä olen kaunis, ja kauneus kesyttää leijonan. Etkö luule, että nämä kasvot voivat riistää aseet, yksin munkinkin kädestä?"

Hän hymyili ja punastui niin suloisesti, että vanhus, kuten hän oli tarkoittanutkin, kerrassaan unohti pelkonsa. Sitte isä suuteli tyttärtään ja poistui hetkeksi käskeäkseen palvelijoitaan osottamaan kaikkea mahdollista kunnioitusta sotilaille, jotka hän varovaisesti päätti pitää talossaan niin kauvan kuin voi. Tässä viisaassa tarkoituksessa hän ummisti silmänsä kaikenlaiselle pikku kuhertelulle urheain puolustajainsa ja Hypatian neitosten välillä, jotka viimeainitut eivät suinkaan olleet niin ankaran säädyllisiä kuin heidän emäntänsä, vaan pitivät harvinaisena taivaan laupeutena että saivat kuluttaa aikaa rupatteleamalla kahdenkymmenen komean soturin kanssa.

Siten pilailtiin ja naureskeltiin alhaalla, ja vanha Theon toi esiin parhaan vanhan viininsä ja esitti itse, mielialaa korottaakseen, Afrikan keisarin maljan.

Sitte hän sulkeutui kirjastoon ja lohdutti levotonta sieluaan aprikoimalla muuatta sitkeää tähtitieteellistä probleemia, joka oli vaivannut hänen aivojaan koko päivän, yksinpä teatterissakin. Mutta Hypatia istui edelleen huoneessaan, kasvot käsien varassa, sydän täynnä monenlaisia ajatuksia ja silmät täynnä kyyneliä, joita hän ennen oli koettanut salata hymyilyllä.

Hän tunsu — miksi, sitä hän tuskin tiesi — mutta hän tunsu niin selvästi, kuin olisi joku jumala sen kuuluvasti hänelle sanonut, että ratkaiseva ajankohta hänen elämässään oli tullut, että hänen valtiollinen ja toimiva osansa oli päättynyt, ja että hänen nyt täytyi tyytyä olemaan itselleen ja itsessään se, mikä hän oli tai miksi hän voi tulla. Maailma ehkä syntyisi uudesta, mutta ei hänen aikanaan — jumalten palvelus tulisi ehkä uudelleen elähytetyksi, mutta ei hänen kauttaan Se oli hirvittävä keksintö, mutta kuitenkin se tuskin oli keksintö. Hänen sydämensä oli jo monina vuosina sanonut hänelle että hän toivoi, missä ei mitään toivoa ollut, että hän taisteli virtaa vastaan, joka oli häntä väkevämpi. Ja nyt oli se silmänräpäys käsissä, jolloin hän joko taistelutta joutuisi virran vietäväksi, tai myöskin epätoivoisella ponnistuksella saavuttaisi kiinteän maan, sitte antaakseen ajan virran kulkea omaa tietään eteenpäin. Oma tietään? Ainakaan ei se ollut jumalien tie, sillä tämä virta pyyhkäsi niiden nimet maan päältä. Mutta entä jos ne eivät välittäneetkään siitä että niitä tunnetaan? Entä jos ne olivat väsyneitä kuolevaisten palveisiin, jos ne — ollen itse itsellensä kyllyiksi — rajattomassa autuudessaan välinpitämättömästi katselivat maan kohtaloita? Eikö niin täytyntä ollakin? Eikö tämä käynyt esiin kaikesta mitä hän näki? Mitä Isis välitti Aleksandriastaan? Mitä Athene Ateenastaan?... Mutta Homeros, Hesiodos ja vanhat orfeilaiset laulajat olivat kuitenkin toista mieltä... Mistähän he lienevätkään saaneet tuon merkillisen käsityksen jumalista, jotka pitivät neuvoa keskenään, sotivat keskenään, naivat ihmisten lapsia, aivan kuin nämä olisivat olleet heidän sukuaan?

"Zeus, jumalten ja ihmisten isä"... Olivathan nämä sanat täynnä toivoa ja lohtua... Mutta olivatkohan ne tosiakin? Ihmisten isä? Mahdotonta — ainakaan ei hän ollut Pelagian isä. Ei hän ollut itsensä halventaneiden, saastutettujen, tietämättömäin isä... Vain ylevien sielujen isä olivat runoilijat kai tarkoittaneet.

Mutta missäpä nyt löysi yleviä sieluja? Oliko hänen sielunsa ylevä? Ja jos niin oli, niin miksi nuo korkeammat voimat olivat hyljänneet hänet äärimmäisessä hädässään? Oliko ylevien sielujen suku todellakin kuollut? Ehkä hän vain itsekylläisyydessään omisti itselleen kunnian, johon hänellä ei ollut mitään oikeutta? Vaan oliko tämä kaikki vanhojen runoilijain haaveilua? Olivatko he — kuten muutamat rohkeat filosoofit väittivät — luoneet jumalia oman mielensä mukaan ja asettaneet omat ihanat

haavekuvansa ihmisten ihailtaviksi?... Niin sen täytyi olla. Vaan jos kerran jumalia löytyi niin täytyi niiden tuntemisen olla ihmisten suurin autuus. Eivätkö he silloin ilmestyisi ihmisille, paljastaisi kauneuttansa muutamille valituille, — oman kunniansa tähden, vaikkeivät — kuten hän kerran oli uneksunut — tekisikään sitä rakkaudesta niitä kohtaan, joiden sielut olivat samaa jumalallista syntyperää kuin heidänkin?... Mutta mitähän, jos jumalia ei olisikaan olemassa? Mitähän, jos tuo kohtalon virta, joka nyt nieli jumalien nimet, olisi ainoa todellinen voima? Mitähän jos tuo vanha pyrrhonilainen oppi sisältäisikin kaikkeuskysymyksen oikean ratkaisun? Mitähän, jos keskipistettä, järjestystä, lepoa ja päämäärää ei olisikaan olemassa, vaan ainoastaan ikuista juoksua, alas-syöksevää vaihtelua? Ja hämmentyneet ajatukset loihdivat hänen eteensä Lucretiuksen kamalan näyn: kodittoman kaikkeuden, joka aina ja ikuisesti vajoamistaan vajosi tyhjiydestä tyhjiyteen aiheettoman ja aina vaikuttavan painolain pakotuksesta, kaikkeuden, jossa kuolevaisten muutokset ja pyrkimykset olivat vain tomuhiukkasten pyörimistä ikaikaisessa myrskyssä.

Mahdotonta! Oli olemassa totuus, hyve, kauneus, jalous, joka ei koskaan voinut muuttua, vaan joka oli ikuisesti pysyvä, ijäti sama. Hänen naissydämensä jumalallinen vaisto nousi järkeä vastaan kieltäen Jumalan nimessä sen valheelliset johtopäätökset. Ei, — hyve ja kauneus, ne olivat olemassa. Mutta sittekin — eivätköhän nekin voineet olla satunnaisia ilmiöitä, siinä lumotilassa, jota nimitetään kuolevaiseksi elämäksi, tietoisuuden satunnaisia ja muuttuvia vaikutelmia, loistavia kipunoita, jotka tomuhiukkasten yhteentörmäyksessä olivat singahtaneet. Kenpä sen tiesi?

Oli kuitenkin kerran löytynyt ihmisiä, jotka sen tiesivät. Eikö Plotinus puhunut, välittömästi, salaperäisestä jumaluuden näkemisestä, sielun intohimottomasta innoituksesta ja hiljaisesta hurmauksesta, jossa ollen tämä kohosi elämän, ajatuksen, järjen ja oman olemuksensa yläpuolelle sen tykö jota katseli, absoluuttisen Alkuykseyden tykö, ja yhdistyi tähän Ykseyteen, tai oikeammin sanoen, oppi tuntemaan sen yhdistyksen, mikä oli vallinnut niiden välillä aina siitä lähtien, jolloin sielu oli lähtenyt Ykseydestä? Kuusi kertaa oli Plotinus kuusikymmentä vuotta kestäneen elämänsä ajalla kohonnut tähän salaperäiseen yhtymykseen ja tuntenut olevansa osa Jumalasta. Kerran oli Porfyriuskin nauttinut samasta ihanasta onnesta. Miten usein Hypatia oli koettanutkin, ei hänen ollut koskaan onnistunut näyssä selvään nähdä yhtään ainoata hänen ulkopuolellaan olevaa oliota, vaikka harjoitus, luja tahto ja voimakas mielikuvitus olivatkin opettaneet häntä miltei mielensä mukaan synnyttämään itsessään sitä salaperäistä innoitusta, joka oli valmistuksena yliluonnolliseen näkyyn. Mutta hänen iloaan siitä hurmaavasta ja hänen ajatuksensa mukaan jumalallisesta tilasta, josta hän sellaisissa tilaisuuksissa nautti, oli aina vähentänyt ja kylmentänyt tietoisuus siitä, että sadat ihmiset — ja, mikä surullisinta, niiden joukossa kristityt munkit ja nunnat, — jotka olivat häntä ala-arvoisempia sekä lahjojen että opin puolesta, kehuivat vallan samoja keinoja käyttämällä päässeensä yhtä pitkälle, — jopa, jos voi uskoa heidän omaa kuvaustaan näyistään, vielä pitemmällekin kuin hän. Sillä munkit ja nunnat väittivät myöskin, että he siveästi eläen, ankarasti paastoten, ruumiin ollessa täydellisessä levossa ja mielen herkeämättä miettiessä yhtä ainoata ajatusta, voivat kohota ruumiillisen olemuksensa yläpuolelle taivaisiin, missä saivat nähdä sanoin kertomattomia ihmeitä — vaikka näitä kuten useimpia muitakin sanoin kuvaamattomia asioita hyvin seikkaperäisesti kuvattiin ja toivoteltiin. Ja hän tunsu melkein kuin häpeävänsä, kun hän valmistelihe sinä iltana vielä kerran — ehkäpä viimeisen — taivaita tavoittelemaan, ja kun hän tuli ajatelleeksi, että moni oppimaton munkki ja nunna Konstantinopelistä hamaan Thebaidiin saakka ehkä samaan aikaan saattoi olla samanlaisissa hankkeissa. Mutta sittekin, hänen täytyi yrittää. Tässä epäilyksen hirvittävässä kuilussa hänellä täytyi olla jotakin käsin kosketeltavaa ja todellista, hänellä täytyi olla jotakin muuta tukea heikolle uskollen, väsyneelle sydämelleen, kuin omat ajatuksensa, toiveensa ja unelmansa... Ehkäpä ainakin tällä kertaa hänen suurimmassa hädässään joku jumala suvaitsisi näyttää hänelle vilahduksen kauneudestaan... Ehkäpä Athene vihdoinkin armahtaisi... Tai jollei Athene, niin joku alkuolento, enkeli tai demooni... Häntä kyllä puistatti ajatellessaan niitä pahoja ja petollisia henkiä, joiden ilona oli valkeuden enkelien hahmossa viekotella ja kietoa jumalien palvelijoita. Mutta tästä vaarasta huolimatta hänen sittenkin täytyi vielä kerran yrittää. Eikö hän ollut puhdas ja saastaton kuin Athene itse? Eikö hänen luontainen puhtautensa auttaisi häntä vaistomaisen vastenmielisyyden avulla tuntemaan nuo pahat olennot soreimmankin pinnan alta? Hänen täytyi ainakin yrittää...

Ja niinpä hän, kasvoillaan mitä syvimmän nöyryyden ilme, rupesi riisumaan jalokiviään ja ylempät pukuaan. Sitte hän paljastaen polvet ja jalat ja irroittaen kultakutrit valloilleen, laskeutui lepovuoteelle, pani kädet ristiin rinnalleen ja suunnaten kiihoituksesta jännittyneen katseensa ylöspäin odotti mitä tuleman piti.

Siinä makasi hän tunnin toisensa perästä. Hänen silmänsä rupesivat loistamaan, rinta kohoili ja hengitys kävi kiihkeäksi; mutta noissa ojennetuissa jäsenissä, liikkumattomissa käsissä ja jaloissa ei ollut enempää elonmerkkiä kuin Pygmalionin norsunluumorsiamessa, ennenkun se oli muuttunut inhimilliseksi lihaksi ja vereksi. Aurinko vaipui mailleen; suurkaupungin pauhu ulkona koveni kovenemistaan; sotilaat alhaalla melusivat ja nauroivat; mutta kaikki nämä äänet menivät huomaamatta, kuulumatta hänen korviensa ohi. Usko, toivo, jopa järkikin riippui siitä onnistuiko tämä

hänen uskalias yrityksensä tavoitella korkeinta taivasta. Herkeämättä ponnistaen hyvin harjotettua tahtoansa, joka mystikoiden mukaan itsensäkuolettamisella osottaa suurimman voimansa, poisti hän aistimistaan jokaisen äänen ja jokaisen kuvan sekä sielustaan jokaisen ajatuksen. Hän makasi vallan tahdottomana ja oman itsensäkin unohtaen, kunnes kaikki tietoisuus ajasta ja paikasta oli hälvennyt, ja hän luuli olevansa aivan yksin äärettömyydessä.

Hän ei uskaltanut ajatella, hän ei uskaltanut toivoa, hän ei uskaltanut iloita, peläten murtavansa lumouksen... Useammin kuin kerran hän oli juuri tässä kohdassa murtanut sen antautumalla jonkun äkillisen ja rajun ilon tai pelon valtaan; mutta nyt oli hänen tahtonsa luja... Hän ei tuntenut omia jäseniään, hän ei kuullut omaa hengitystään... Kepeä, kirkas sumu, ääretön kimaltelevista suomuksista kudottu verkko, joka vuoroon lähenei ja poistui hänestä, esiytyi ja jälleen katosi, näkyi hänen yläpuolellaan ja ympärillään... Oliko hän ruumiissaan vaiko sen ulkopuolella?...

* * * * *

Verkko muuttui rajattomaksi avaruudeksi tyyntä, kirkasta valoa... Levollinen, lämmin ilma ympäröi hänet... Hän hengitti tätä valoa ja häilyi siinä kuni tomuhiukkanen päivänpaisteessa... Ja kuitenkin kesti hänen tahtonsa lujana.

* * * * *

Kaukana, äärettömän kaukana, häämötti tuon mittamattoman kirkkauden syvyyksissä tumma, varjomainen piste. Se lähenei ja kasvoi... Musta pallo, sateenkaarien ympäröimänä... Mikähän se mahtoi olla? Hän ei tohtinut toivoakaan... Se lähenei lähenemistään, vielä likemmäksi, kosketti häntä... Sen keskus värähti, vapisi, muodostui viimein ihmiskasvoiksi —... Jumalanko? Ei — Pelagian!

Se oli Pelagia, kauniina, suruisena, nuhtelevana, närkästyneenä, kauheana... Hypatia ei voinut kestää enää kauvempaa; hän hypähti parahtaen pystyyn ja tunsu koko sen hirvittävän tointumisen katkeruuden, jota mystikko tuntee, kun inhimillinen järki ja inhimillinen tahto, joita hän on ylenkatsonut, jälleen saavuttavat jumalalliset oikeutensa ja kuvausvoima hurjasta lennostaan hervahtaa jokapäiväisyyteen.

Tämäkö siis oli jumalien vastaus. Sen olennon kuva, jonka hän oli halveksien jättänyt kiusauksille alttiiksi, työntänyt luotaan! "Ei, se ei ole jumalien vastaus — se on oman sieluni vastaus! Mikä houkkio olenkaan ollut! Olen jännittänyt tahtoni mitä voimakkaimpaan toimintaan, vaikka luulin sen toimetimmaksi herpaisevani! Olen ollut kaikkien mielihalujeni orja, vaikka luulin ne tykkänään tukahuttaneeni. Entäpä jos tämäkin valokudos, tämä hohde, tämä pimeä pallo, samatenkuin Pelagian kasvotkin, olivat vain kuvausvoimani ehkäpä aistienikin mielikuvia! Entä jos pidinkin omaa minuuttani jumalana! Entäpä jos olinkin omassa valossani, omassa äärettömyydessäni! Enkö olekin oma äärettömyyteni, oma valoni, oma pimeyteni!" Näin sanoessaan hän hymähti katkerasti, viskautui pitkäkseen lepovuoteeseen ja kätki kasvot käsiinsä, ruumiin ja sielun puolesta kokonaan uupuneena.

Viimein hän kohottautui istualleen ja hajallaan olevia kiharoitaan ajattelematta jäi tuijottamaan avaruuteen. "Voi, jospa saisin yhdenkin ilmestyksen, yhdenkin ennuksen! Voi, jospa palaisivat nuo runoilijoiden laulamat kultaiset ajat, jolloin jumalat vaelsivat ihmisten parissa ja taistelivat ystävinä heidän rinnallaan. Ja kuitenkin — ovatko nämä vanhat tarut luotettavia, hurskaita tai edes säädyllysiäkään? Eikö sydämeni nouse niitä vastaan? Ken on enemmän kuin minä Platonin kera halveksinut niitä kehoja tekoja, riitä alentavia muodonvaihdoksia, joita Homeros kertoo Kreikan jumalista? Täytyykö minun nyt niihin uskoa? Täytyykö minun alentua ajattelemaan, että jumalat, jotka elävät aistimailmamme yläpuolella, tahtoisivat tehdä itsensä havaittaviksi meidän aistimillemme, jotka ovat äärettömän pitkiä kehitysjaksoja heitä alhaisemmat — että he tahtoisivat alistua aineen alhaisten sattumien alaisiksi? Täytyy. Mieluummin sellainenkin usko, kuin ei mitään! Olkoon niin! Paljon, paljon parempi on uskoa että Ares haavoitettuna ja huutaen pakeni kuolevaista ihmistä — parempi uskoa Zeuksen avioliittorikoksia ja Hermeen varasteluita, kuin uskoa, etteivät jumalat milloinkaan ole puhuneet kasvoista kasvoihin ihmisten kanssa. Minä tahdon ajatella — jotten tulisi hulluksi — että olennot siitä näkymättömästä maailmasta, jota isoan ja janoan, ovat ilmestyneet ja seurustelleet ihmislasten kanssa tavalla, jota ei järki eikä aistit voi kieltää — vaikkakin nämä olennot olisivat oikullisempia ja alhaisempia kuin konsanaan me itse! Onko tosiaan sitte olemassa mitään näkymätöntä maailmaa? Oh, jospa saisin ennuksen, saisin merkin!"

Uupuneena ja mieli hämmennyksissä hän meni "jumalten huoneeseen", jossa oli kokoelma muinaisajan taideteoksia, joita hän säilytti pikemmin taidearteina kuin palveluksen esineinä. Ylt'ympäriinsä seisoi näitä manalle menneiden sukupolvien kylmiä mielikuvituksen tuotteita liikkumattomassa ja elottomassa kauneudessaan, tuijottaen valkeilla, sieluttomilla silmillään avaruuteen. Voi jospa ne olisivat kyyenneet puhumaan ja rauhoittamaan hänen sydäntään! Huoneen perällä seisoi Minerva, täydessä sota-asussa kypärineen, keihäineen ja kilpineen; se oli ateenalaisen kuvanveistotaiteen helmi, jonka hän oli ostanut muutamilta kaupustelijoilta, sittenkun gootit olivat

ryöstäneet ja hävittäneet Ateenan. Siinä seisoivat jumalatar ankaran kauniina; mutta voi, oikea käsi puuttui ja tyhistetty käsivarsi oli yhä ojossa aivan kuin olisi se tahtonut ilkeästi ivata sitä uskoa, josta muoto vielä oli jällellä, voima oli kuollut ja hävinnyt.

Hän katseli kauvan ja kiihkeästi lempijumalattartaan, sitä ihannetta, jonka kaltaiseksi hän vuosikausien kuluessa oli ikävöinyt tulewansa; hän katseli, kunnes — oliko se vain unta, päivän viimeisten säteitten leikkiä, vai vetäytyivätkö todellakin jumalattaren huulet hymyyn?

Mahdotonta! Ei, se ei ollut mahdotonta. Eikö muutamia vuosia sitte Hekateen kuva ollut hymyillyt eräälle filosofille? Eikö kerrottu liikkuvista kuvapatsaista, silmäiskevistä muotokuvista ja kaikista niistä ilmeisistä ihmeistä, joiden avulla kuoleva usko epätoivoisesti koettaa — ei pettää toisia, vaan uskotella itselleen olevansa järjellinen? Sellaista oli tapahtunut — sellaista voi tapahtua — sellainen oli todellista!

Ei! Nuo huulet olivat, kuten alkuaankin olivat olleet, suletut, ja niillä lepäsi kylmä rauha, joka miltei lähenei ivahymyä. Ihme — jos se sellainen oli ollut — oli lakannut. Mutta oliko tuo vain näköhäiriö? Eivätkö käärmeet kiemurrelleet kilvessä olevan Medusanpään ympärillä? Eivätkö ne irvistelleet, eivätkö tirkistelleet häneen kivisilmillään muuttaakseen hänetkin kauhun voimalla kiveksi?

Ei, sekin taukosi. Ah, jospa sitä vain olisi kestänyt, olisihan sekin ollut elonmerkki! Vielä kerran hän katsahti ylös jumalattaren kasvoihin, mutta turhaan; kivi pysyi kivenä. Tietämättä itsekään mitä teki hän äkkiä kiihkeästi syleili marmoripatsaan polvia.

"Athene! Pallas! Ikuinen neitsyt! Sinä absoluuttinen järki, joka syntymättä putkahdit nimettömästä Ykseydestä! Kuule minua, Athene! Armahda minua! Puhu, vaikkapa vain kiroaisitkin minua! Sinä, joka yksin vallitset isäsi ukontulia, kuoleta minut niillä jos tahdot; tee vain jotakin! — jotakin mikä todistaa olemassaolosi — jotakin mikä voi vakuuttaa minua siitä, että on olemassa jotakin muuta kuin tämä kurja, karkea aine ja minun oma viheliäinen sieluni! Minä seison yksinäni kaikkeuden keskipisteessä. Minä vajoan ja riudun tietämättömyyden, epäilyksen, rajattoman tyhjyyden ja pimeyden kuiluun. Oi, armahda minua! Tiedän ettei tämä patsas ole sinä. Sinä olet kaikkialla ja joka paikassa. Mutta minä tiedän että tämä on hahmo, joka sinua miellyttää, joka vertauskuvallisesti esittää sinun suuruuttasi. Minä tiedän että olet suvainnut puhua niille, jotka — Oh, mitä minä tietäisinkään? En mitään, en yhtään mitään!"

Ja hän virui maassa ja kasteli polttavin kyynelin kuvan kylmiä jalkoja, muttei mitään ääntä eikä vastausta kuulunut.

Yht'äkkiä hän säpsähti kuullessaan kahinaa likeltään; hän katsahti taakseen ja näki vanhan juutalaiseukon seisovan vieressään.

"Huuda lujaa!" sähisi akka katkerasti ivaten. "Huuda lujaa, sillä hän on jumalatar. Ehkäpä hän puhelee muiden kanssa tai on vajonnut mietteisiinsä tai on matkalla; ehkäpä hän on tullut vanhaksi — kuten me kaikki kerran tulemme, sokea neito — ja on liian laiska ja ynseä liikahtakseen. Ohoo, tuo ilkeä eukko ei tahdo puhua sinulle vai? — eikä hän tahdo edes avata silmiään koska teräslangat ovat ruostuneet? Noh, me hankimme sinulle uuden nuken, jos tahdot."

"Pois, noita! Mikä on mielessäsi, kun tänne tunkeudut?" Hypatia huudahti kavahtaen pystyyn.

Mutta eukko jatkoi kylmästi:

"Mikset koetteeksi käännä tuon kauniin nuoren miehen puoleen tuolla ylhäällä?" Hän osotti näin sanoen Apollon patsasta, jota nykyään nimitämme belvedereläiseksi. — "Mikä hänen nimensä on? Vanhat piiat ovat, kuten tiedät, aina kalseita ja kateellisia. Mutta hän — hän ei ainakaan voi olla julma noin kauniita kasvoja kohtaan! Koetahan vain tuota nuorta herraa! Taikka ehkä vanha juutalaiseukko tekee sen sinun puolestasi, jos olet liian ujo?"

Viime sanat hän lausui niin merkitsevällä tavalla, että Hypatia, kaikesta vastenmielisyydestään huolimatta, omaksi ihmeekseen kysyi eukolta, mitä tämä tarkoitti. Kotvaan Mirjam ei vastannut mitään, tähysti vain hänen silmiinsä tavalla, joka nyt kuten kerta ennenkin vallan masensi ylpeän Hypatiankin; niin läpitukenava, niin sitkeän päättäväinen, niin peloton oli se tulinen katse, joka loisti noista sisäänpainuneista silmistä.

"Pitääkö vanhan noita-akan manata esiin korea nuori Apollo koko hänen kukoistavassa kauneudessaan? Hän tulee, usko pois, hän tulee! Lupaampa että hän tuleeikin vallan auliisti, jos vain vanha Mirjam kohottaa sormensa."

"Tuleeko hän sinun tykösi? Tottelisiko Apollo, valon jumala, juutalaiseukkoa?"

"Juutalaiseukkoko?" kirkui akka. "Ja mikä sinä sitte olet, joka niin kysyt? Sinä kreikatarko? Mitä ovat teidän jumalanne, teidän sankarinne, teidän perkeleenne, teidän, jotka meidän suhteemme olette vain eilispäivän lapsia? Te olitte vain kourallinen puolialastornia raakalaisia, jotka riitelivät Troijasta siihen aikaan jolloin meidän Salomomme, sellaisen loiston ympäröimänä, jommoista Rooma ja Konstantinopoli eivät koskaan ole nähneet, lausumattoman nimen voimalla hallitsi demooneja ja henkiä, enkeleitä ja pääenkeleitä, valtoja ja herruuksia. Mitä tietoja teillä on, joita ette olisi varastaneet egyptiläisiltä ja kaldealaisilta? Ja mitä tiesivät egyptiläiset, jota eivät olleet oppineet Moosekselta? Ja mitä kaldealaiset, jota eivät olleet oppineet Danielilta? Mitä tietää maailma, jota se ei ole oppinut meiltä, maagillisuuden isiltä ja mestareilta-maailman sisimpien salaisuuksien herroilta? Tule, kreikkalainen lapsi — te kreikkalaiset olette, kuten Egyptin papit muinoin sanoivat teidän isistänne, alati lapsia, jotka halajavat uutta leikkikalua, heittääkseen seuraavana päivänä sen jälleen pois — tule koko teidän viheliäisen viisautenne lähteelle! Sano, mitä tahdot nähdä, ja sen olet saava nähdä!"

Hypatia oli voitettu; ei ollut epäilemistäkään, etteikö eukko itse täydellisesti uskonut omiin sanoihinsa, ja se oli sellainen sieluntila, jota Hypatia oli nähnyt niin harvoin, ettei käynyt ihmetteleminenkään jos se vaikutti häneen sillä salaperäisellä ja valtaavalla voimalla, jolla se tavallisesti vaikuttaa — ja jolla sen ehkä pitäisikin vaikuttaa — ihmissydämeen. Sitäpaitsi oli se koulukunta, johon hän kuului, aina koettanut Itämaiden ikivanhojen kansojen keskuudesta etsiä jumalallisen innoituksen alkulähteitä ja niitä salaperäisiä oppeja, jotka periytyivät jo ammoin sitte kuolleilta kansakunnilta. Olikohan hän ehkä nyt löytänyt kaiken tämän?

Juutalaiseukko huomasi heti olevansa voitolla ja jatkoi, antamatta Hypatialle aikaa vastata:

"Millä tavalla tahdot sen sitte tapahtuvan? Peilin ja vedenkö avulla, kuutamon loisteella seinälle, taikka seulanko vaiko aterian avulla? Taikka ehkä symbaalien tai tähtien voimalla, vaiko niiden neljänskolmatta alkuaineen avulla, joiden kautta valtakunta luvattiin Teodosius Suurelle? — tai assyrialaista pyhillä numeroillako taikka hekatisen taivaanpallon safiirin avulla? Pitääkö minun, kuten muinen egyptiläisten pappien, uhata jälleen repiväni Osiris kappaleiksi tai paljastavani Isiksen salaisuudet? Sen kyllä voisin tehdä jos tahtoisin, sillä minä tiedän kaiken tämän ja vielä paljon enemmänkin. Vai käyttäisinkö Salomon sinettiin kaiverrettua lausumatonta nimeä, jonka kaikista maan kansoista me yksin tunnemme? Ei, se olisi vahinko, sillä onhan kysymys vain pakanasta. Sen täytyy tapahtua pyhän happamattoman leivän avulla. Katsos tänne, tässä ovat ihmeitä tekevät jyväsät! Syö tänään joka kolmas hetki yksi näistä eläkä mitään muuta! Tule sitte tänä iltana tyköni kantaja Euclaimonin asuntoon ja tuo se musta agaatti mukaasi; silloin saat nähdä mitä haluat nähdäksesi."

Hypatia otti jyväsät, mutta kysyi epäröiden:

"Mutta mitä nämä ovat?"

"Ja sinäkö väität osaavasi tulkita Homerosta? Kukahan se oli, jonka tässä eräänä aamuna kuulin puhuvan niin kauniisti siitä 'nepenthestä', jonka Helena antoi sankareille, herättääkseen heissä iloa ja rakkautta? Kukahan se oli joka väitti nepenthen olevan tunnuskuva siitä sielun huimauksesta, joka virtaa henkisestä kauneudesta, ja niin edespäin? — Se oli sangen kauniisti sanottu, mutta kysymys, mitä nepenthe oikeastaan oli, jäi vastaamatta. Minä sanon sinulle että tämä on nepenthe. Ota se ja koeta, ja myönnä sitte että voit kyllä puhua Helenasta, mutta että minä voin näytellä hänen osaansa ja että minä kumminkin tunnen hiukan enemmän Homerosta kuin sinä."

"En voi uskoa sinua. Anna minulle joku merkki voimastasi; miten muuten voisinkaan uskoa sinua?"

"Merkki — merkki? Polvistu tuohon kasvot kohti pohjoista! Sinä olet aivan liian pitkä sellaiselle kumraiselle eukkorähjälle kuin minä olen."

"En ole ikinä notkistanut polvea kenenkään ihmisen edessä."

"Kuvittele sitte polvistuvasi tuon kauniin epäjumalan edessä — polvistu vain!"

Eukon kiiluvien silmien pakottamana Hypatia polvistui hänen eteensä.

"Uskotko sinä? Haluatko sinä? Tahdotko alistua? Tahdotko totella? Itsepäisyys ja kopeus ei saa mitään nähdä eikä tietää mitään. Jollet luovu omasta minuudestasi, ei Jumala eikä perkele lähesty sinua. Tahdotko nöyryä?"

"Kyllä, kyllä!" Hypatia parka huudahti, kokonaan uteliaisuuden ja itse-epäilyn valtaamana. Hänen silmissään hämärsi, hänen jäsenensä raukesivat yhä enemmän juutalaiseukon katseille sietämättömän taikavoiman vaikutuksesta.

Vanhus otti povestaan kristallin ja asetti sen kärjen Hypatian rintaa vasten. Kylmä väristys kävi koko hänen ruumiinsa läpi... Noita teki käsillään salaperäisiä, liikkeitä hänen päänsä ympärillä mutisten tavan takaa: "Alas, alas, ylväs henki!" Sitte hän kuivettuneilla sormenpäillään kosketti uhrinsa otsaa. Vähitellen kävivät Hypatian silmäluomet raskaiksi; hän yritti moneen kertaan kohottaa niitä, mutta painoi ne jälleen eukon tuijottavan katseen edessä... Ja sitte hän kadotti tajuntansa...

Kun hän heräsi, makasi hän polvillaan toisessa huoneen kolkassa, hiukset hajallaan ja vaatteet epäjärjestyksessä. Mitä kylmää hän sulkikaan syliinsä? Apollon jalat? Mirjam seisoి hänen vieressään ja taputti voitonriemuisena käsiään.

"Kuinka tulin tänne? Mitä olenkaan tehnyt?"

"Olet puhunut niin kauniisti! — lausunut niin koreita kohteliaisuuksia tälle kauniille nuorukaiselle, ettei hän suinkaan voi olla niin paha ja unhottaa ne, tullessaan luoksesi tänä iltana. Sepä vasta oli suloinen hurmaustila! Hoh hoo, sinä et ole ainoa nainen, joka on viisaampi nukkuessaan kuin valveillaan. Sinusta tulee hyvin kaunis Cassandra — tai Klytia — jos sinulla vain on tarpeeksi ymmärrystä... Se riippuu sinusta itsestäsi, sorja neito. Oletko tyytyväinen nyt, vai tahdotko vielä enemmän merkkejä? Pitääkö vanhan juutalaisakan lyödä nuo kauniit sinisilmät sokeudella näyttääkseen sinulle, että hän tietää enemmän kuin pakanat?"

"Minä uskon sinua — minä uskon", huudahti väsynyt tyttöparka. "Minä tahdon tulla, mutta..."

"Kas niin! Mitä vielä? Parasta on että ensin määrää, missä hahmossa hänen on ilmestyttävä."

"Tapahtukoon kuten hän itse tahtoo. Kunhan hän vain tulee! Kunhan vain saan tajuta, että hän on jumala! Abamnon sanoi, että jumalat näyttäytyivät kirkkaassa, väkevässä, sietämättömässä hohteessa, kaikkien niiden alempain jumaluuksien, pääenkelien, valtojen ja sankarien ympäröimänä, jotka heistä polveutuvat."

"Abamnon puhui kuin vanha houkkio ainakin. Uskotko että nuori Foibos ajoi Dafnea takaa sellainen liuta kintereillään, tai että Jupiteria uidessaan Ledan luo seurasi kokonainen lauma sorsia, hyyppejä ja kuovia? Ei, hän tulee yksinään — ja yksin sinun luoksesi; sitte voit itse valita tahdotko tulla Kassandraksi vaiko Klytiaksi... Jää hyvästi! Elä unohda jyväsiä, eläkä mustaa agaattiakaan, eläkä puhele kenenkään kanssa ennenkuin aurinko on laskenut! Ja sitte, kaunis neito —"

Vanha noita hiipi, salavihkaa nauraen, hiljaa ulos huoneesta.

Hypatia istui paikallaan, vapisten pelosta ja häpeästä. Hän, joka kuului Porfyrioksen puhtaampaan spiritualistiseen kouluun, oli aina inhoten, milteipä halveksien silmäillyt niitä taikatemppuja, joita niin suurella menestyksellä harjoittivat Iamblikus, Abamnon ja muut, jotka erityisellä rakkaudella omistivat egyptiläisten ja kaldealaisten pappien vanhat menot. Ne olivat tuntuneet hänestä kömpelöltä pilanteolta, silmänpääntäjän tempuilta, jotka kykenivät herättämään vain roskaväessä ihmetystä... Hän rupesi nyt suotuisammin niitä ajattelemaan. Mistä hän tiesi, ettei rahvas tarvinnut merkkejä ja ihmeitä uskonsa vahvistukseksi?... Mistäpä tosiaankin? Eikö hänellä itsellään ollut samanlainen kaipuu? Hän avasi Abamnonin kuuluisan kirjeen Porfyrolle, luki, ainakin kahdennenkymmenennen kerran, hänen ylevät sanansa taikuuden puolustukseksi, ja tunsu, että ne olivat kumoamattomat. Taikuus? Mikähän sitte ei ollut taikuutta? Koko maailmankaikkeus, alkaen hänen päänsä päällä liikkuvista kiertotähdistä aina pienimpään piikiveen hänen jalkainsa juuressa, oli perin salaperäinen, käsittämätön, ja ihmeellinen, yhtä odottamattoman ja selittämättömän pakoisuus- tai heimolaisuusvoiman alainen kuin se voima, mikä Abamnonin väitteen mukaan veti jumalia niiden äänien tai esineiden puoleen, jotka joko muotonsa, värinsä tai kemiallisten ominaisuuksiensa kautta olivat heidän itsensä muotoisia tai sukua heille. Mitä ihmeellistä siinä oikeastaan olikaan? Eikö rakkaus ja viha, sympatia ja antipatia ollut maailmankaikkeuden laki? Selittämällä luonnonilmiöitä mekaanisesti eivät filosoofit tulleet sen lähemmäksi niiden todellista selitystä. Salaperäinen "miksi?" oli aina jälellä... Kaikki heidän selvittelynsä oli vain omiaan suurilla sanoilla sumentamaan sitä yksinkertaista totuutta, että vesi vihaa öljyä, jonka kanssa se kieltäytyy sekaantumasta, tai että kalkki rakastaa sitä happoa, jonka se himokkaasti imee itseensä, ja rakastajan lailla kuumenee lempensä hurmauksessa. Miksikäs ei? Mitä oikeutta meillä on kieltää näiltä olioilta enemmän kuin itseltämmeäkään tunne ja mielenliikutus? Eikö niissä ja meissä liiku sama kaikkeudenhenki? Emmekö me juuri tämän hengen voimasta ajattele, tunne ja rakasta? Miksi ei siis niittenkin laita olisi sama? Jos sama henki tunkee kaiken läpi, jos sen kaikki elähyttävä läsnäolo yhdistää kukan kristalliin samoin kuin demooniin tai jumalaankin, niin eikö sen silloin täydy myöskin yhdistää molemmat äärimmäiset renkaat olevaisuuden ketjussa ja sitoa yksin nimettömän Ykseydenkin kaikkein pienimpään olentoon, joka on sen käsialaa? Onko se, että maalliset suitsutukset, vertauskuvat ja manaukset vetävät puoleensa jumalaa tai enkeliä, suurempi kumma kuin se, että inhimillisen äänen maallinen sointu vetää toista sielua toisen puoleen? Olisiko siinä piilevä hengen ja aineen yhdistys ihmeellisempi kuin ruumiin ja sielun välinen yhteys? Onko se ihmeellisempää, kuin että sielu pysytetään ruumiissa hengittämällä maan ilmaa ja syömällä maan

ruokaa? Ja vaikkapa luonnontieteilijät olisivatkin oikeassa, sielu olisi vain hermojen aineellinen tuote tai energia ja aineen lait olisivat ainoat lait maailmankaikkisuudessa, niin eikö silloin taikuus olisi vielä todenperäisempi ja järjenumkaisempi. Eikö kaiken verrannollisuuden mukaan ole otaksuttavaa, että on toisia, meitä korkeampia olentoja, jotka myöskin ovat aineen lakien alaisia ja sen vuoksi inhimillisten olentojen tavalla alttiita maallisten näkyjen ja maallisten äänien vaikutuksille?... Jos henki läpätunkee kaiken, silloin on taikuus todennäköinen; jos ei ole olemassa mitään muuta kuin aine, niin silloin on taikuus moraalinen varmuus. Ainoa, mikä kummassakin tapauksessa puuttuu, on kokemuksen todistus... Ja eikö kaikkina aikoina ole tätä todistusta koeteltu sekä väitetty sen menestyneen? Mikäpä olisikaan sen järkipäisempää ja filosofillisempää kuin että hän itse koettaa noita menetelmiä ja menoja, jotka kaikkien vakuutusten mukaan olivat pettäneet ainoastaan silloin kun kokelas oli typerä ja sopimaton?... Abamnonin täytyi olla oikeassa... Hypatia ei rohjennut uskoa että hän oli väärässä; sillä jos tämä hänen viimeinenkin toiveensa petti, niin oliko hänellä silloin enää muuta jällellä kuin: syökäämme ja juokaamme sillä huomenna kuolemme?

11 Luku.

MIRJAMIN JUONI.

Ken on jumaloinut naista vaikkapa vasten tahtoaan ja omaatuntoaankin, tietää että myrskyn täytyy seurata myrskyä, maanjäristyksen toista, ennenkuin hänen epäjumalansa on kokonaan kukistettu. Tämän älysi Filammon sinä iltana istuessaan ja ajatellessaan päivän merkittäviä tapahtumia, sillä hänen mietiskellessään rupesivat hänen vanhat tunteensa Hypatiaa kohtaan, kaikista omantunnon ja järjen vastaväitteistä huolimatta, jälleen heräämään. Ei se ollut tuo erehtymätön vaisto, joka käskää meitä sekä miehessä että naisessa ihaillemaan ja kunnioittamaan kauneutta jonakin todella arvokkaana, jonakin jumalallisena, taivaallisena, jopa eräässä syvällisessä, jonakin meille käsittämättömässä merkityksessä, iankaikkisena ominaisuutena — tuo vaisto, joka saa meidän järkemme valheina hylkimään siveysintoilijan kaikkia rikki viisaita ja tunteellisia laverruksia "tämän maalatun tomumajamme katoavaisista väreistä", ja joka vanhain hebrealaisten kirjain tavalla sanoo meille, että ruumiillinen kauneus on täydellisin vertauskuva henkisestä kauneudesta, sekä että vaikka kauneus ilman häveliäisyyttä onkin kuin kultainen ketju sian kärsässä, se sittenkin on kultainen ketju, pantti sisäisestä kauneudesta, jonka pitäisi esiytyä hengessä ja totuudessa, ja joka ehkä jolloinkin niin tekeekin. Häntä ei kiehtonut Hypatiaan vain tämä vaisto, joka kuiskasi hänelle — ja kenpä voi väittää että tämä kuiskaus oli peruisin maasta tai alemmasta maailmasta? — "Hän on liian kaunis ollakseen tykkänään paha"; vaan juuri tuo aukko Hypatian uskossa, jonka hän äsken oli keksinyt veti häntä jälleen neitoon. Tällä ei ollut mitään Magdaleenalle julistettua evankeliumia, koska hän oli pakana. Se oli siis pakanuuden vika eikä hänen. Hän oli tuntenut sääliä Pelagiaa kohtaan, mutta vaikkei hän olisi sitä tuntenutkaan, niin eikö sekin johtunut vain hänen pakanuudestaan. Ja kenen oli syy, että hän oli pakana? Hänenkö?... Voikohan Filammon väittää sitä? Eikö hän itse ollut nähnyt niin paljon pahuutta, niin paljon hulluutta ja raakuutta, että se oli järkyttänyt hänenkin uskoansa, vaikka hän olikin kasvatettu kristityksi? Miten paljon enemmän pitikään antaa Hypatialle anteeksi, joka oli hienotunteisempi, terävä-älyisempi, ylevämielisempi kuin hän ja sitäpaitsi pakanallisen isän lapsi? Eikö hänen täydellisyytensä ollut hänen omaansa, mutta hänen virheensä olosuhteiden aiheuttamat?... Ja eikö Hypatia ollut ottanut hänet, Filammonin vastaan, suojellut häntä, opettanut ja kunnioittanut häntä?... Voiko hän nyt yhtyä tuon saman neidon vihollisiin etenkin nyt kun neito oli hädässä — kun häntä vaarakin ehkä uhkasi? Eikö hän ennen muita ollut velvoitettu uskomaan, että Hypatian vain tarvitsi kääntää oikeaan uskoon jotta hän tulisi täydelliseksi?... Ja jälleen helotti melkein yhtä valoisana kuin ennenkin hänen ensimmäinen unelmansa Hypatian kääntämisestä... Mutta samassa hänen rohkeutensa lannistui kun hän muisti, miten perin huonosti hän oli siinä onnistunut ensi kerralla... Mutta jollei hän voinutkaan kääntää filosofia, niin voi hän ainakin rakastaa häntä ja rukoilla hänen puolestaan... Ei, ei edes sitäkään hän voinut tehdä, sillä kenen puoleen hän rukouksellaan kääntyisi? Hänen täytyi katua, saada anteeksiantamus, ehkäpä vuosikautia nöyryyttää itseään parannuksenteolla, ennenkun hän voi toivoa, että hänen rukouksensa omasta puolestaankin kuulutaisiin, ja miten silloin hänen rukouksensa toisen olennon puolesta?... Siten horjuivat hänen toiveensa ja suunnitelmansa edes ja takaisin, kunnes hänet herätti ajatuksistaan pieni kantaja, joka kutsui hänet illalliselle. Silloin vasta hän muisti, ettei hän koko päivänä ollut maistanut ruokaa, ja hän meni puolittain vastenmielisesti alas syömään.

Mutta kun nyt sekä Filammon, kantaja ja tämän musta vaimo istuivat pöydässä, sängen alakuloisina ja äänettöminä, astui sisään Mirjam, joka oli menossa omiin huoneisiinsa yläkerrassa, silminnähävästi varsin hyvätuulisena.

"Ohoo, vai illalliselleko? Eikä mitään muuta pöydässä kuin palkoja ja vesimelooneja, vaikka Egyptin lihapadat olivat kuuluisat jo kaksituhatta vuotta sitte! Ah, ajat ovat muuttuneet siitä lähtien!... Te olette

väärinkäyttäneet hebrealaisten vanhoja oppeja, te surkuteltavat pakanat, ja hankkineet itselleen Cesarin Joosefin sijaan. Kuulkaas, te nassikat siellä ylhäällä!" hän huusi tytöille yläkertaan ja taputti käsiään. "Tuokaa tänne yksi niistä paistetuista kananpojista ja pullo viinien viiniä — se vihreäsinettinen pullo, te kevytmieliset Midianin tyttäret! Tietysti te olette vain miehiä ajatelleet koko ajan kuin olen ollut ulkosalla! Saatte kyllä vielä kärsiä siitä jonain kauniina päivänä — varmasti saatte, te Aadamin ensimmäisen vaimon tyttäret!"

Muuan syyrialaisista orjattarista toi alas kananpojan ja viinin.

"Kas niin, nyt syömme illallista yhdessä. Viini, joka ilahuttaa ihmisen sydämen — nuorukainen, sinähän olit kerran munkki, ja olet siis lukenut kaikesta tästä — vai? — ja siitä parhaasta viinistä, joka menee suloisesti alas ja panee nukkuvan huulet puhumaan. Ja mainiota viiniä se olikin, jota siunatulla Salomolla oli pienessä kellarissaan Libanonin rinteellä, sen takaan. Mutta koetelkaamme kuitenkin, eikö tämä voi varsin hyvin korvata sitä. Kas tässä, sinä piskuinen apinaihmiseksi, juo ja unhota murheesi! Lupaampa sinulle, että sinusta kerran tulee Belsebubin temppelipalvelija. Katsohan vain miten se helmeilee, miten se vaahtoo ja hyrrää kuin kissa, ajatellessaankin vain saada koskettaa ihmishuulia! Se on makeaa kuin hunaja, väkevää kuin tuli, kirkasta kuin merenkulta. Juokaa, te Gehennan lapset, ja käyttäkää hyvin sitä lyhyttä aikaa, mikä vielä erottaa teidät sammumattomasta tulesta!"

Hän tyhjensi maljallisen viiniä, kuin olisi se ollut silkkaa vettä, ja katseli sitte merkitseväisesti pöytänaapureitaan näiden juodessa.

Pieni kantaja seurasi rohkeasti hänen esimerkkiään, Filammon katseli viiniään, himo heräsi ja hän maisteli punastuen ja hämillään; sitte hän koetti luulotella itselleen, ettei hän siitä välittänyt, mutta maistoi uudelleen sillä hänkin oli sangen halukas hetkeksi unohtamaan surunsa. Neekerivaimo taas kieltäysi peläten ja vapisten. — "Hän oli tehnyt lupauksen."

"Saatana periköön sinut lupauksinesi! Juo, sinä Tophetin kekäle! Luuletko viinin olevan myrkytettyä? Sinä olet ainoa olento maailmassa, jota minulla ei ole halua kiusata, koska kaikki muut kiusaavat sinua ilman minuakin! Juo, sanon minä, tai muuten muutan sinut herneen vihreäksi kiireestä kantapäähän!"

Neekerivaimo vei maljan huulilleen, mutta eräistä syistä tyhjensi huomaamatta sen sisällön maahan.

"Pitipä Hypatia tässä eräänä päivänä kerrassaan mainion luennon Helenan nepenthestä", sanoi pieni kantaja, joka tuli filosoofilliseksi heti kun viinihöyryt alkoivat nousta hänelle päähän. "En ole koskaan ennen kuullut mokomata kykyä ammentaa filosofian raikasta vettä myyttien pohjattomasta syvyydestä. Vai mitä sinä sanot, Filammon?"

"Ahaa, juuri siitä asiasta puhelimme Hypatia ja minä puolituntinen sitte", Mirjam virkkoi.

"Oletko siis tavannut hänet?" kysyi Filammon sykkivin sydämin.

"Tarkotatko että puhuiko hän sinusta — no niin, sitä hän kyllä teki."

"Mitä — mitä hän sanoi?"

"Hän puheli eräästä nuoresta Foibos Apollosta, tosin mainitsematta mitään nimeä, mutta mitä järkevimmällä, käytännöllisimmällä ja toivehikkaimmalla tavalla. Se oli viisainta mitä olen kuullut hänen suustaan koko tänä vuonna."

Filammon karahti vallan purppuranpunaiseksi.

"Ja tämä", hän ajatteli, "huolimatta kaikesta mitä tänä aamuna on tapahtunut! — Mutta mikä isäntäämme vaivaa?"

"Hän on seurannut Salomonin neuvoa ja unohtanut surunsa."

Sen hän todella oli tehnytkin, sillä hän veteli silmät auki makeata unta kiilloton katse kattoon tähdättynä ja huulilla älytön hymy. Neekeritär, jolta pää oli painunut rinnalle, näytti olevan yhtä tiedoton toisten läsnäolosta.

"Koetetaanpa", Mirjam virkkoi, ja ottaen lampun käteensä hän muitta mutkitta kuumensi sen liekillä kummankin nukkuvan käsivartta. Mutta ei kumpikaan liikahtanut.

"Eihän viiniisi vain ole sekoitettu mitään unijuomaa?" Filammon hämmästyneenä kysyi.

"Miksikäs ei? Mikä heistä teki eläimiä, tehnee meistä enkeleitä. Sinä et siltä näytä vähemmän valppaalta. Entä minä sitte?"

"Mutta unijuomaa viinissä?"

"Miksikä ei? Ken viinin on luonut, on myöskin luonut unikonmehun. Molemmat tekevät, ihmisen onnelliseksi. Miksi ei silloin käytettäisi molempia?"

"Mutta sehän on myrkkyä?"

"Se on, kuten tänään Hypatialle sanoin, nepenthe, josta hän tuonaan laverteli mystillisiä asioita. Juo, lapsi, juo! Minua ei lainkaan haluta nukuttaa sinua tänä iltana. Minä tahdon tehdä sinusta miehen, tai oikeammin sanoen, tahdon koettaa onko sinussa miestä."

Hän tyhjensi vielä maljallisen ja jatkoi sitte, puolittain itseksensä puhuen:

"Niin, se on myrkkyä, ja soitto on myrkkyä, ja nainen on myrkkyä uuden uskon — niin hyvin kristityn kuin pakanallisenkin — mukaan; jonakin päivänä tulee kai viinistä ja lihastakin myrkkyä, ja maailma tulee täyteen Nebukadnesarin tapaisia hulluja, jotka syövät ruohoa kuin härät. On myrkyllistä, raakaa ja pirullista olla mies eikä munkki, tai eunukki, tai kuivettunut oksa. Te olette kaikki joutuneet samaan hairaukseen, kristityt ja filosoofit, Kyrillos ja Hypatia. Elä keskeytä minua, vaan juo sinä nuori houkio! Ainoa mies, joka säilyttää ihmisyytensä, ainoa, joka ei häpeä olla sitä miksi Jumala on luonut hänet, on juutalainen. Jonakin kauniina päivänä te, sokaistut pakanat, tarvitsette häntä johdattamaan teitä jälleen terveeseen järkeen ja terveeseen miehuuteen. Te tarvitsette häntä ja hänen suuremmoisista vanhoja kirjojaan, joita halveksitte vaikka teette niistä itsellenne epäjumalia — noita kirjoja Abrahamista, Jaakobista, Mooseksesta, Daavidista ja Salomosta, joita te, kurjat kerskailijat, sanotte pyhimyksiksi, vaikka he tekivät mitä te olette liian hienot tekemään, ottivat itselleen vaimoja, saivat lapsia ja kiittivät Jumalaa kauniista naisesta kuten Aadam teki ennen heitä ja hänen poikansa tekevät heidän jälkeensä — juo, sanon minä — ja uskoivat että Jumala eikä perkele on totisesti luonut maailman, ja että Hän on lahjoittanut heille herruuden maailman yli kuten jonakin päivänä vahingoksenne olette huomaava."

Filammon kuunteli kykenemättä vastaamaan; ja eukko jatkoi:

"Entä soitto sitte! Meidän pappimme eivät pelänneet Herran huoneessa käyttää pasuunaa ja harppua, sillä he tiesivät ken heille oli antanut niiden valmistamisen taidon. Meidän profeettamme eivät aristelleet antaa soittaa edessään, kun tahtoivat ennustaa, he antoivat lepyttää ja kohottaa sieluansa sävelten kautta, jotta saivat sisäiset silmänsä avoimiksi ja voivat katsella asioitten ja ilmiöitten sopusointuun ja nähdä nykyisyydestä tulevaisuuden. He tiesivät ken oli sävelen ja sopusoinnun luonut ja tehnyt niistä sen sisäisen laulun ulkonaiset vertauskuvat, joka auringossa ja tähdissä, pitkäisessä ja myrskyssä Hänen sanaansa täyttären kaikuu. Tässä kohdassa ovat pakanain filosoofit kristittyjen munkkeja viisaammat. Koeta sitä — koeta! Tule mukaani. Jätä makaajat tänne ja tule minun huoneisiini! Sinä haluat tulla viisaaksi kuin Salomo. Etsi silloin viisautta samalla tapaa kuin hän ja käännä ensin sydämesi tuntemaan hulluutta... Olethan lukenut hänen Saarnaajansa?"

Filammon parka! Hän ei enää ollut oman itsensä herra. Viini, eukon houkuttelevat sanat, äänen ja katseen mahtava taikavoima, kaikki pakottivat nuorukaisen vastoin tahtoaan tottelemaan. Aivan kuin unessa hän seurasi Mirjamia portaita ylös.

"Kas niin, heitä nyt pois tuo tyhmä, ruma, muodoton filosofin vaippasi! Kas niin! Sinulla on päälläsi se valkoinen tunikka, jonka sinulle annoin, näen mä. Nyt näytät siltä kuin ihmisen tulee näyttääkin. Olethan kylpenyt tänään? Silloin on sinulla ilo tuntea itsesi vallan toiseksi ihmiseksi; olet jälleen saanut sen alabasterin valkean ihon, joka sinulla oli syntyissäsi, etkä enää ole ruskettunut kuin eläin. Juo, sanon minä! Miksikähän nuo kasvot, tuo vartalo ovat luodutkaan? Tuo peili tänne, sen naasikka! Katso nyt ja päätä itse! Ovatkohan uhkuvat huulesi tarkotuksetta saaneet tuon pyöreän muotonsa? Miksi olet saanut nämä kauniit silmäsi, jotka säihkyvät kuin jalokivet ja ovat suloiset kuin vuorten hunaja? Miksi ovat kiharasi valmiit kiertymään pehmeitten sormien ympäri, jotka hohtaisivat vielä valkeammilta niiden loistavan mustissa kiehkuroissa? Arvostele itse!"

Voi Filammon poloista!

"Eikö tämä", mietiskeli hän, "ole sittekin sekä totta että miellyttävää puhetta?"

"Laulakaa poikaparalle, tytöt, laulakaa hänelle ja opettakaa hänelle, tietämättömälle, ensi kertaa hänen elämässään vanha tie autuuteen."

Eräs orjattarista istui matalalle sohvalle ja rupesi puhaltamaan n.s. kaksoishuilua. Toinen nousi seisaalleen ja säesti alakuloisen haaveellisia säveliä hitaalla tanssilla. Hän liihotteli miellyttävästi ympäri huonetta, hopearenkaiden hiljaa kilahdellessa hänen käsivarsiensa ja nilkkojensa ympärillä, ja lyöden tahtia symbaalilla, jota piti kädessään, lauloi hän:

"Hedelmät kypsyvät pu'otakseen

Ihminen kypsävi rakkauteen.
Lemmen kun ääni soi,
Usko ei auttaa voi.
Päivä ja sade on kaikkia varten.

Huulet ne suuteloön luotu on.
Hyväilemään käsi vallaton.
Silmäsi loistamaan,
Lempeä nostamaan,
Kiehtoön, viehtoön leikkiä lyömään."

Filammon, Filammon parka! Mutta ei! Myrkky itse toi mukanaan vastamyrkyn. Hän vapautti voimakkaalla tahdonponnistuksella itsensä soiton ja viinin vaikutuksesta ja kavahti pystyyn...

"En ikinä! Jos rakkaus ei ole muuta kuin tätä — jos se on vain hienostunutta nautinnonhimoa, alempaa kuin eläinten, koska se vaatii jalompain ominaisuuksien halventamista — jos se vain on itsekkäisyyttä, sitä mukaa suurempaa kuin se sielu on suuri, joka sen kautta menee turmioon niin totisesti minä en halua päästä siitä osalliseksi. Minullakin oli unelmani, mutta se kohdistui erääseen, joka yhdellä haavaa olisi opettajani ja oppilaani, velkamieheni ja kuningattareni — erääseen, jolle minusta olisi tukea mutta jota minä kuitenkin tukisin — joka täydentäisi puutteeni, vaikkei niin häikäisevästi kuin kuun valoisa osa täydentää sen pimeän pinnan — joka toimisi rinnallani jalossa työssä ja kohoisu ikuisesti samassa määrässä kuin minäkin kohoisin. Ja tämänkö ottaisin vastaan viheliäiseksi korvaukseksi? En ikinä?"

Joko muodostuivat nämä Filammonin ajatukset hänen tunteittensa kiihkeyden johdosta sanoiksi, tahi vanha juutalaisuukko kuuli tai oli kuulevinaan askeleita portailta — oli miten oli, äkkiä hän kavahti ylös.

"Hsst! Hiljaa, tytöt! Kuulen jonkun tulevan. Mikähän hupsu tyttö tähän aikaan päivästä tulee pyytämään vanhalta noidalta lempijuomaa? Tai ovatkohan nuo kristityt verikoirat vihdoinkin vainunneet vanhan juutalaisen naarasleijonan pesän? Saammepa nähdä!"

Näin sanoen hän veti tikarin vyöstään ja meni rohkeasti ovelle.

Ulos mennessään hän vielä virkkoi:

"Vai niin, uljas nuori Apolloni! Sinä et ihaile tavallista naista? Sinulle pitää olla jotakin enemmän oppinutta, nerokasta, ja korkealentoista ja niin pois päin. Ihmettelenpä tokko Eevalla, kun hän paratiisin yrttitarhassa astui Aadamin eteen, oli mukanaan todistuksia taidostaan tieteissä. No, niin, vakka kantensa etsii. Ehkäpä sittenkin saan sinut tyytyväiseksi. Kadotkaa, te Midianin tyttären."

Tytöt katosivat supisten ja naureskellen, ja Filammon jäi yksin. Vaikka hän oli hiukan rauhoittunut eukon viime sanoista, sai kuitenkin aavistus uhkaavasta vaarasta ja kiusauksesta hänet jäämään seisaalleen. Hän katseli varovaisesti ympärilleen huoneessa, peljäten uuden sireenin esiirtyvän pimeästä jonkun verhon tai patjakummun takaa.

Huoneen toisella sivulla hän huomasi harsoesiripulla peitetyn oviaukon, jonka takaa kuului kuiskaavia ääniä. Hänen pelkonsa, joka kasvoi hänen kiihtyneen mielentilansa johdosta, muuttui vihaksi, kun hän rupesi epäilemään jotakin salavehjetä. Hän kääntyi esirippuun päin ja seisoi kuin ärsytetty villipeto, valmiina kohotetuina nyrkin kohtamaan kaikkia pahoja henkiä, mies- tai naispuolisia.

"Näyttäytyykö hän? Miten pitää minun puhutella häntä?" kuiskasi tuttu ääni — voiko se olla Hypatian?

Siihen vastasi eukko juutalaisella kurkkuäänellään.

"Siten, kuin eilen häntä kuvasit —"

"Ah! Minä tahdon sanoa hänelle kaikki, ja hänen täytyy — hänen täytyy armahtaa minua! Mutta hän on niin kunnioitusta herättävä, niin ihana!" —

Filammon ei voinut erottaa vastausta; mutta seuraavana silmänräpäyksenä huone täyttyi väkevällä hyvän hajuisella ja huumaavalla suitsutuksella — hän kuuli manaussanoja mutistavan — sitte hän näki kirkkaan valonhohteen; esirippu katosi, ja hänen hämmästyneet silmänsä näkivät Mirjamin, joka seisoi kolmijalan vieressä, vaalean savupilven ympäröimänä. Hänen vieressään polvistui itse Hypatia, puettuna lumivaloiseen kullalla ja timanteilla koristettuun pukuun, huulet raollaan, pää taaksepäin taivutettuna ja käsivarret kiihkeän odottavaisesti eteenpäin kurotettuina.

Samassa tuokiassa, ennenkun Filammon sai aikaa liikahtaakaan, syöksyi Hypatia polvilleen hänen jalkoihinsa.

"Foibos, ihana, suuri, ijäti nuori! Kuule minua vain silmänräpäys, vain tämä ainoa kerta!"

Hänen pukuunsa oli tarttunut tuli kolmijalasta, mutta sitä hän ei huomannut. Filammon sulki hänet vaistomaisesti syliinsä ja sammutti valkean, sill'aikaa kun Hypatia huusi:

"Sääli minua! Ilmaise minulle salaisuus! Minä tahdon totella sinua! Minulla ei ole enää mitään omaa minuutta — olen orjattaresi! Tapa minut jos tahdot, mutta puhu!"

Liekki kolmijalalla pieneni ja levitti huoneeseen vain suloista, lämmintä, hurmaavaa hohdetta — mutta mikä se oli, joka ilmestyi tämän hohteen taa?

Neekerivaimo seiso i siellä sormi huulilla ja kurotti rukoilevasti, miltei epätoivoisesti pientä ristiinnaulitunkuvaa Filammonia kohden.

Tämä näki sen. En sano mitkä ajatukset nuolen nopeudella täyttivät hänen sielunsa kun hän näki tämän äärettömän itseuhrautuvaisuuden pyhän tunnuskuva; ne jotka sellaista ovat kokeneet, päättäkoot itse. Mutta seuraavassa silmänräpäyksessä hän sysäsi luotaan petetyn Hypatia paran, jonka epäjumaloiva hurmaus — sen hän heti tajusi — ei ollut ajottu hänelle. Sitte hän syöksihe kiivaasti huoneen poikki etsien ulospääsyä.

Hän löysi pimeässä oven — huoneen — akkunan. Seuraavassa tuokiossa hän hyppäsi ainakin kahdenkymmenen jalan korkeudelta alas kadulle, kaatui ja makasi siellä verta vuotaen, mutta nousi sitte taas pystyyn uusin voimin kuin uusi Antaios ja riensi vinhaa vauhtia arkkipiispan asuntoa kohti.

Poloinen Hypatia jäi miltei tiedotonna makaamaan lattialle, ja juutalaiseukko näki hänen vuodattavan katkeria kyyneliä ei vain pelkästä pettymyksestä, vaan myöskin mitä syvimmästä häpeästä. Sillä Filammonin paetessa oli hän tuntenut tämän tutut kasvopiiртеet. Side putosi hänen silmiltään, ja Theonin tytär kadotti ijäksi kaiken itsekunnioituksen ja kaiken toivon.

Hänen oikeutettu vihansa oli liian syvä jotta hän olisi voinut purkaa sitä nuhteisiin. Hän kohosi hitaasti pystyyn, kääriytyi huolellisesti vaippaansa ja lähti äänettömänä huoneesta, luotuaan Mirjamiin ylpeää ja syvää ylenkatsetta ilmaisevan katseen.

"Tänään voin kyllä kestää joitakin happamia naamoja", puheli eukko itsekseen, nostaen hymyillen lattialta aarteen, jota hän niin kauvan viekkaudella oli kokenut anastaa itselleen — Rafaelin puoliskon mustasta agaatista.

"Tahtoisinpa tietää kaipaako hän tätä! Ehkäpä hän ei enää olekaan niin halukas kantamaan agaattiani, keksittyään mitä perin visusti havaittavia päänenkeleitä voidaan manata esiin sitä hieromalla. Mutta jos hän koettaa saada sitä jälleen haltuunsa... niin — koettakoon mitellä voimiaan minun kanssani — tai pikemmin kristityn roskaväen kanssa!"

Hän otti povestaan esiin taikakalun toisen puoliskon, sovitteli molempia paloja useampia kertoja toisiinsa, tunnusteli niitä ja katseli niitä kyyneltynein silmin, kunnes oli varma että ne täydellisesti sopivat yhteen. Koko ajan hän muisti itsekseen — "Ah, jospa hän olisi täällä! Ah, jospa hän palaisi juuri nyt! Huomenna se voi olla liian myöhäistä. Odotas — tahdonpa mennä kysymään neuvoa teraafilta; ehkäpä se voi sanoa minulle, missä hän on."

Ja hän meni toimittamaan manauksiaan samaan aikaan kuin Hypatia kotonaan viskautui vuoteelleen ja puhkesi, kuin tuskissaan itkevä lapsi, hiljaiseen valitukseen, jota jatkui siksi kuin aamunkajastus jo valoi ilotonta valoansa tuohon häpeän ja epätoivon asuntoon.

Silloin hän nousi ja voimakkaalla tahdonponnistuksella pakottautui levollisesti valmistamaan viimeistä puhettaan, jossa hän aikoi lausua jäähyväiset ijäiseksi Aleksandrialle ja oppilailleen.

Tällä välin Filammon hurjaa vauhtia kiiruhti pitkin sitä leveää katua, joka vei Serapeioniin. Mutta hänen ei sallittu päästä sinne, niin pian kuin hän oli toivonut. Sillä ennenkun hän oli puolta mailia kulkenut, kohtasi hän kansanjoukon, joka sulki koko kadun.

Joukko näytti päättymättömältä. Tuhannet soihdut leimusivat eteenpäin pyrkivien päitten päällä, ja juhlakulkueen keskeltä kuului harrasta laulua, jonka Filammon pian tuns i erääksi katoliseksi hymniksi. Hän aikoi väistyä jollekin sivukadulle, jottei hänen olisi tarvinnut kohdata saattuetta. Mutta koettaessaan välttää sitä, hän huomasi että jok'ikinen katu oli yhtä täynnä kansaa, ja ennenkuin hän tiesikään oli hän keskellä valtavan ihmisparven etujoukkoa.

"Päästäkää minut ohitse", hän rukoilevasti huudahti.

"Vai ohitse, sinä pakana?"

Turhaan hän vakuutti olevansa kristitty.

"Sinä Origeneen oppilas, sinä donatolainen, sinä kerettiläinen!
Minnekähän hyvä katolilainen tänä yönä menisikään, jollei
Cæsareumiin?"

"Ystävät, hyvät ystävät, minulla ei ole mitään tekemistä Cæsareumissa!" hän vallon epätoivoisena huudahti. "Aijon tärkein asiain vuoksi pyytää patriarkkaa yksityiseen keskusteluun."

"Sen valehtelija, joka väität tuntevasi patriarkan etkä tiedä, että hän tänä yönä kulkee marttyyri Ammoniusen pyhälle ruumiille Cæsareumissa!"

"Mitä, onko Kyrillos mukana?"

"On kyllä, ja kaikki hänen pappinsa."

"Sen parempi — parasta on että se tapahtuu julkisesti", sanoi Filammon itseksensä, ja yhtyi joukkoon.

Eteenpäin he kulkivat hautausvirsiä veisaten auringonportin kautta satamapuistikkoon ja sieltä oikealle satamaa pitkin. Soihtujen punainen, leimuava loiste valaisi Cæsareumin komean päädyn, edessä seisovat korkeat obeliskit ja vasemmalla satamassa seisovien tuhansien laivojen mastot, ja viimein — sen mahtavan, epäselvänä häämöttävän palatsin edustalla, joka päätti puistikon — pitkän rivin kypärejä ja haarniskoita, jotka kimatelivat rannalta museon nurkkaan vedetyn köysiaidan takaa.

Kansanjoukko pysähtyi äkisti. Kuului pahaa ennustavaa murinaa ja taaempana seisovat rupesivat painamaan eteenpäin, kunnes joukko oli ahtautunut melkein aitaukseen asti. Soturit laskivat keihäänsä tanaan, ja seisoi järkähtämättöminä. Joukko perääntyi, mutta tunki sitte taas eteenpäin. Kiukkuisia huutoja kajahteli, jotkut rohkeimmat kumartuivat kiviä temmataksaan, mutta onneksi oli katu kivetty liian lujaksi... Hetkinen vielä ja Aleksandrian koko varusväki oli taistellut elämästä ja kuolemasta viidenkymmenen tuhannen kristityn kanssa...

Mutta Kyrillos ei ollut unhottanut päällikkyyttään. Niin vähän kuin hän kammoikin, kuten tämän yön tapaukset osottivat, herättää alamaistensa intohimoja ilmi liekkiin, oli hän kuitenkin liian viisas uskaltakseen mitään harmia herättävää yöllistä hyökkäystä, joka, vaikka se onnistuisikin, maksaisi satoja ihmishenkiä. Hän tunsu sangen hyvin vihollisen lukumäärän ja niiden urhoollisuuden; hän oli varma, ettei kamppauksen synnyttyä armoa annettaisi eikä pyydetäisi kummallakaan taholla! Sitäpaitsi jos taistelu syntyisi — ja niin täytyi ennemmin tai myöhemmin tapahtua — niin se ei saanut syttyä hänen läsnäollessaan eikä hänen suostumuksestaan. Nyt oli hän oikeassa ja Orestes väärässä, ja Kyrillos tahtoi edelleenkin olla oikeuden puolella, ainakin kunnes hänen sanansaattajansa oli palannut Bysantiumista ja Orestes oli joko karkotettu maanpakoon tai erotettu virastaan. Sen vuoksipa tuo viisas ylipappi, joka oli ajatellut moisen taistelun kaikkia mahdollisuuksia, oli antanut ohjeita apuranteilleen, kaupungin diakoneille, ja astui nyt itse Cæsareumin portaita ylöspäin, ollen varma että hänen apulaisensa kykenivät ylläpitämään järjestystä ulkona.

He tekivätkin varsin hyvin tehtävänsä. Ennenkun yhtään iskua oli annettu tai loukkausta lausuttu kummallakaan puolella, olivat diakoonit tunkeutuneet väkijoukon eturivien lävitse. Siellä he rohkeasti uhaten panna pakottivat joukon pysymään rauhallisena, vieläpä täysin vaikenemaankin, kunnes vietettävä pyhä juhla olisi lopussa. Käskyilleen voimaa he hankkivat käyskentelemällä edes takaisin vihollisrivien väliä kahden kokonaisen pitkän tunnin ajan, kunnes sotilaatkin puhkesivat ihastuksen osotuksiin, ja joukon päällikkö, joka ei erityisesti vältellyt mutta ei myöskään sanottavasti toivonut tappelua, ylisteli imartelevin sanoin diakoneja näiden kiitettävistä ponnistuksista yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi. Vastaukseksi hän sai sangen epäselvät sanat: "Meidän sota-aseemme eivät ole lihasta, emmekä me sodi lihaa ja verta vastaan, vaan herruuksia ja valtoja vastaan..." Mutta kun päällikkö oli hieman uninen, arveli hän olevan parasta jättää vastauksen selvittämättä.

Sillä välin oli noussut ylös portaita temppeliin muhkea pappisaattue ja muhkeimpana kaikista loisti patriarkan komea vartalo. Heitä seurasi tuhansittain munkkeja ei ainoastaan Aleksandriasta ja Nitriasta, vaan myös kaikista läheisistä kaupungeista ja luostareista. — Filammon, joka puoleen tuntiin ei saanut raivanneeksi itselleen tietä kirkkoon, katseli loppumatonta virtaa ja näki nyt todeksi Aleksandriassa niin usein kuulemansa ylväilyn, että puolet Egyptin asujamistoa nyt kuului hengellisiin veljeskuntiin.

Munkkien jälestä alkoivat maallikot työntyä sisään. Mutta heidänkin lukunsa oli niin suuri ja tungos portailla niin tavaton, että Kyrillos jo oli alkanut saarnansa, ennenkuin Filammon oli päässyt tunkeutumaan kirkkoon.

* * * * *

— "Mitä te tulette katsomaan? Pehmoisiin vaatteisiin puettua miestäkö? Ei, sellaisia on kuninkaitten linnoissa ja senkaltaisten prefektien, jotka pyrkivät pääsemään keisariksi ja heittämään luotansa sen Herran siteen, josta on kirjoitettu, että Hän istuu taivaassa ja nauraa heille heidän vihassaan ja vangitsee jumalattomat omiin pauloihinsa ja tekee ruhtinasten neuvot tyhjiksi. Niin, kuningasten linnoissa, ja myöskin teatterissa missä tämän maailman rikkaat, uskosta köyhät, rikkovat liittonsa ja tahraavat kastevaatteensa kunnioittaakseen tämän maailman hävittäjiä. Voi niitä, jotka luulevat voivansa samalla nauttia Herran kalkista ja paholaisen kalkista! Voi niitä, jotka samalla suulla tahtovat ylistää Afroditea, vihollista, ja Häntä, josta kirjoitettu on että Hän syntyi puhtaasta Neitsyestä! Sellaiset karkotettakoon pois Herran kalkin äärestä ja Herran seurakunnasta, kunnes he ovat puhdistautuneet synneistään parannuksella ja almuilla. Mutta te köyhät tässä maailmassa, vaikka uskosta rikkaat, te, joita rikkaat katsovat ylös, vetävät tuomioistuinten eteen, ja häpäisevät sen pyhän nimen tähden, jonka mukaan teitä nimitetään — mitä te tulitte erämaahan katsomaan? Profeettaa? — Niin, enempääkin kuin profeettaa, enempää kuin kuningasta, enempää kuin prefektiä — marttyyria! Hänen teatterinsa oli erämaanhietta, hänen valtaistuimensa oli risti, kruunuansa hän ei saanut pakanallisilta filosofeilta taikka saatanan tyttäriltä, jotka pettivät ihmisiä isiensä töillä, vaan enkeleiltä ja pääenkeleiltä, kunnian kruunun, voittajan seppeleen, joka iäti kukoistaa korkeimman taivaan paratiisissa. Elköön hänen nimensä enää olko Ammonius vaan Thumasius, ihmeteltävä. Ihmeteltävä köyhyydessään, ihmeteltävä innossaan, ihmeteltävä uskossaan, ihmeteltävä uljuudessaan, ihmeteltävä kuolossaan, ihmeteltävä kuolontavassaan! Oi, kolmasti siunattu hän, joka on ansainnut itse ristin kunnian! Mitä muuta siitä voi seurata kuin että se, jota niin on kunnioitettu lihassa, myöskin kunnioitetaan siinä elämässä, jota hän nyt elää ja että kolminkertaisesti pyhän ruumiin voiman vaikutuksesta spitaaliset parannetaan, kuurot saavat kuulonsa ja kuolleet nousevat ylös? Tosiaan olisi jumalatonta epäillä tätä. Ristin kautta pyhitettynä ei tämä liha ole yksistään lepäävä toivossa, vaan vaikuttava voimassa. Lähestykää ja saakaa parannus! Tulkaa katsomaan pyhien kirkkautta, köyhän kunniaa! Tulkaa katsomaan, kuinka Jumala suuresti on kunnioittanut sitä, jota ihmiset ylönskatsovat, kuinka Jumala on sen nostanut ylös, jonka ihmiset olivat hyljänneet, kuinka Jumala on palkinnut sitä, jota ihmiset ovat rangaisseet. Tulkaa katsomaan, kuinka Jumala on valinnut tämän maailman tyhmiä eksyttääkseen viisaita ja tämän maailman heikkoja, eksyttääkseen väkeviä. Ihminen pakenee ristiä; Jumalan Poika nöyrytyi sitä kärsimään! Ihmiset polkevat köyhää; Jumalan Pojalla ei ollut, mihin hän olisi päänsä kallistanut! Ihmiset käyvät sairasten ohi sanoen niitä hyödyttömiksi; Jumalan poika on valinnut heidät osallisiksi kärsimyksiinsä, niin että Jumalan kirkkaus ilmestyisi heissä. Ihmiset tuomitsevat publikaania, vaikka antavat hänen täyttää arkkunsa sillä, mikä on ryöstetty köyhiltä; Jumalan Poika kutsuu hänet veronkantajasta apostoliksi, korkeammaksi kuin maan kuninkaata. Ihmiset heittävät pois porton kuin kuihtuneen kukan, kun he ovat vietelleet hänet joksikin ajaksi synnin orjaksi; Jumalan Poika kutsuu luokseen hänet, tahratun, hyljätyn, ylenannetun, ottaa vastaan hänen kyyneleensä, siunaa hänen uhriensa ja vakuuttaa, että hänen syntinsä ovat anteeksi annetut koska hän on paljon rakastanut; sillä se jolle vähän anteeksiannetaan, on vähän rakastanut."

Filammon ei kuullut enempää. Kiihkeän, haaveksivan kreikkalaisluonteensa pakottamana hän murtautui tungoksen läpi portaille, jotka veivät kuoriin, missä alttarin edessä Ammoniuksen ruumis makasi lasisessa arkussa loistavan katoksen alla. Hän ei pysähtynyt ennenkuin oli saapunut aivan saarnatuolin eteen, jossa Kyrillos seiso. Siinä hän heittäytyi kasvoilleen kivilaattialle, ojensi kätensä ristin muotoon ja makasi äänettömänä ja liikkumattomana kuulijakunnan jalkojen edessä.

Seurakunnassa syntyi kuisketta ja kuhinaa, mutta Kyrillos jatkoi silmänräpäyksen vaiettuaan:

"Ihminen, ylpeydessään ja omahyväisyydessään, halveksii nöyryytystä ja katumuksen harjoitusta ja särkynyttä, murtunutta sydäntä; hän sanoo, että niin kauan, kuin olet uskollinen itsellesi, hän puhuu sinusta hyvää; mutta Jumalan Poika sanoo, että joka itsensä alentaa, kuten tämä parannusta tekevä veljemmekin, niin hän on se, joka ylennetään. Hän on se, josta kirjoitettu on, että hänen isänsä näki hänet kaukaa ja kiiruhti häntä vastaan ja vaatetti hänet parhaisiin vaatteisiin ja antoi sormuksen hänen sormeensa ja kengät hänen jalkaansa ja iloitsi enkelein kanssa, jotka riemuitsevat, kun syntinen kääntyy ja tekee parannuksen. Nouse ylös, poikani, ken lienet, ja mene rauhaan tänä yönä ja muista, että hän joka sanoi: 'minun ruumiini on kiinni maassa' on myöskin sanonut: 'elä iloitse saatana, minun viholliseni, sillä langetessani minä nouseu'."

Jyrisevä suosionosotus, joka epäilemättä oli yhtä anteeksiannettava kuin joku muukin Aleksandrian kirkoissa esiintynyt mielenliikutus, seurasi tätä viekasta ja kuitenkin aivan oikeata käännettä patriarkan saarnassa. Mutta Filammon kohousi hitaasti ja pelokkaana polvilleen ja karahtaen tulipunaiseksi kesti kymmenentuhannen silmän tutkivat katset.

Äkkiä hyppäsi saarnatuolin sivulta esiin vanha mies ja syleili häntä kiihkeästi. Se oli Arsenius.

"Minun poikani, minun poikani!" nyyhkytti hän miltei ääneen.

"Sinun orjasi yhtä hyvin kuin sinun poikasi!" kuiskasi Filammon.

"Suosionosotus patriarkalta ja sitte kotiin Lauraan iäksi."

"Oi, kaksin kerroin siunattu yö," kaikui ylhäältä Kyrilloksen värikäs ja syvä ääni, "joka samalla kertaa näkee marttyyrin kruunauksen ja syntisen kääntymyksen; joka lisää samalla kertaa voittavan ja taistelevan kirkon rivejä ja valtaa taivaallisia tuoksuja kaksinkertaisen kiitoksen riemuun, joka tervehtii voittajaa korkeudessa ja maassa katuvaa veljeä!"

Kyrilloksen viittauksesta astui esiin Pietari esilukija ja hyvin hellästi talutti pois molemmat itkevät, joille Nitriankin rajut haaveksijat kyynelsilmin lausuvat kiitoksia ja rukouksia. Menipä itse Pietarikin niin pitkälle, että kääntyessään pois sakaristosta, jonne oli heidät saattanut, ojensi kätensä Filammonille.

"Minä pyydän sinulta anteeksi!" sanoi Filammon, joka kiihkeästi ja ilomielin heittäysi jokaiseen nöyryytykseen.

"Minä annan anteeksi!" vastasi Pietari ja palasi kirkkoon näyttäen, ja arvattavasti tuntienkin olevansa paljon paremmalla mielellä kuin tavallisesti.

12 Luku.

TUHLAAJAPOIKA PALAA.

Kello kymmenen seuduilla seuraavana aamuna, kun Hypatia, huoliensa vuoksi unettoman yön vietettyään, koetti perin väsyneenä selvitellä ajatuksiaan jäähyväisluennon varalle, ilmoitti orjatar että Synesiuksen lähetti odotti alhalla. Kirje Synesiukselta? Toivon kipinä välähti hänen mielessään. Siltä mieheltä hän varmaankin saisi jotain lohdutusta, jonkun neuvon. Jospa Synesius vain tietäisi miten kipeästi hän apua kaipasi!

"Lähetäköön kirjeen tänne."

"Hän kieltäytyy antamasta sitä kenellekään muulle kuin teille itsellenne. Ja minä luulin — lisäsi tyttö, jonka kukkaro suoraan sanoen sinä hetkenä antoi riittävän aiheen sellaiseen luuloon — minä luulen, että hänen vastaanottaminen maksaisi neidille vaivan."

Hypatia pudisti kärsimättömästi päätään.

"Hän kuulostaa hyvin tuntevan teidät neiti, vaikka kieltäytyy nimeään ilmoittamasta. Mutta hän pyysi minua muistuttamaan teitä jostain mustasta agaatista — en tiedä mitä hän sillä tarkoitti — mustasta agaatista ja hengestä, joka sitä hieroessa muka ilmestyisi."

Hypatia valahti kalmankalpeaksi. Oliko Filammon siellä jälleen? Hän tapasi talismania — se oli poissa! Varmaankin hän kadotti sen viime yönä Mirjamin luona. Nyt hän älysi, mikä sen vanhan noidan juonen päätarkoituksena oli ollut. — Hänet oli petetty, peijattu, kaksinkertaisesti peijattu! Mikähän uusi juoni tässä piili?

"Käske häntä antamaan kirje ja menemään tiehensä... Isäni? Mitä? Ken hän on? Kenen tuot luokseni tällaisena hetkenä?"

Vielä hänen puhuessa Theon tyrkki sisään vierasta, joka ei ollut kukaan muu kuin Rafael Aben-Ezra.

Rafael läheni hitaasti Hypatiaa, taivutti toisen polvensa ja laski Synesiuksen kirjeen hänen käteensä.

Hypatia hätkähti koko ruumiiltaan odottamattoman tulijan tuntiessaan... No niin; ei hän ainakaan tienne viimeöisestä häpeästäni. Hän ei kuitenkaan uskaltanut katsoa Rafaelia silmiin, otti vain kirjeen ja avasi sen...

Jos hän oli toivonut saavansa siitä lohdutusta, niin se toivo petti hänet.

Synesius filosofittarelle:

"Vaikka kohtalo ei voikaan viedä minulta kaikkea, niin vie se kuitenkin kaikki minkä voi. Mutta ainakaan kahta se ei voi minulta riistää — vapautta valita mikä parasta on, ja auttaa sorrettuja. Taivas varjelkoon minua siitä, että se riistäisi minulta arvostelukynikin, kuten kaiken muunkin! Senvuoksi minä vihaan vääryyttä: sillä vihata minä voin; ja minun haluni olisi vääryyttä estää; mutta voima sen estämiseen kuuluu niihin, jotka se on minulta ryöstänyt — ryöstänyt jo ennenkuin ryösti lapseni..."

"Kävivät arvosta sankarin, muinoin miehet Mileton."

"Ja oli aika, jolloin minäkin olin ystäväni lohdotus, ja jolloin sinulla oli tapana sanoa minua kaikkien muiden kuin itseni siunaukseksi, kun minä avoimin käsin jakelin toisten hyväksi sen suosion, jota mahtavat minulle osoittivat... He olivat minun välikappaleitani — siihen aikaan... Mutta nyt ovat kaikki jättäneet minut: ellei sinulla ole vielä voimaa. Sillä sinut ja hyveen minä luen niihin, joita ei kukaan voi minulta riistää. Mutta voimaa sinulla aina on, ja on varmaankin nytkin — kun sinä alati käytät sitä niin jalolla tavalla.

"Mitä tulee noihin kahteen jaloon nuorukaiseen Nicaeukseen ja Filolaukseen, minun sukulaisiini, niin anna kaikkien niiden huoleksi, jotka sinua kunnioittavat, olivatpa he yksityisiä tai virkamiehiä, että nuorukaiset pääsevät takaisin entisiin heille kuuluviin oikeuksiinsa."

"Kaikkien, jotka minua kunnioittavat!" Hypatia katkeralla mielellä huokasi. Sitte hän katsahti Rafaeliin aivan kuin olisi pelännyt ilmaisseensa salaisuutensa. Hän valahti kuolonkalpeaksi. Rafaelin silmissä oli vakava, säälivä katse, joka sanoi Hypatialle, että hän tiesi — eihän kaikkea? — ei kai toki kaikkea?

"Oletko tavannut — Mirjamia?" Hypatia hätäisesti kysäsi, käyden epätoivossaan käsiksi juuri siihen asiaan, jota eniten pelkäsi.

"En vielä. Saavuin tänne vasta tunti sitte; ja Hypatian onni on vieläkin minulle tärkeämpi kuin omani."

"Minun onneniko? Se on mennyttä!"

"Sen parempi. Minäkään en onneani löytänyt ennenkuin olin sen kadottanut."

Rafael viivytteli vastausta mutta ei kuitenkaan kääntänyt pois katsettaan Hypatiasta. Näytti siltä kuin olisi hänellä ollut sanottavana jotain tärkeätä, jonka hän halusi mutta jota hän sittekin samalla pelkäsi pukea sanoiksi. Viimein hän virkkoi:

"Myöntänet ainakin, että minä nyt olen paremmin puettu kuin viimein tavatessamme. Minä olen palannut puettuna, näethän kuten sekin pirunriivaama gadarolainen, josta tapamme ennen oli väitellä — ja ehkäpä mieleltänikin ojentuneena... Jumala tiesi!"

"Rafael! Oletko tullut tänne minua pilkkaamaan? Sinä tiedät — et ole voinut oleskella täällä tuntikautta saamatta tietää — että vielä eilispäivänä minä uneksin pääseväni —" Hypatia painoi katseensa alas — "keisarinnaksi, että minä tänään olen kukistettu, huomenna ehkä maanpakolainen. Eikö sinulla ole minulle mitään muuta sanottavana kuin vanhoja ivapuheita ja kaksimielisyyksiä?"

Rafael seiso i ääneti ja liikahtamatta.

"Miksi et puhu? Mitä tarkoittaa tuo surullinen, vakava katseesi, joka niin suuresti eroaa sinun entisestä käytöksestäsi? Sinulla on jotain tavatonta ilmaistavana!"

"Niin onkin", Rafael vastasi hyvin verkkaan. "Mitähän — mitähän vastaisi Hypatia jos Aben-Ezra kaikesta huolimatta Julianuksen lailla sanoisi, että Galilealainen on voittanut?"

"Sitä ei ole Julianus koskaan sanonut. Se on vain munkkien juoruja!"

"Mutta minä sanon sen."

"Mahdotonta."

"Minä sanon sen!"

"Viimeisenä sananasiko? Oikea Rafael Aben-Ezra ei siis elä enää!"

"Mutta voi syntyä jälleen."

"Kuolla filosofialle, uudelleen syntyäkseen barbariseen taikauskoon! Mikä ylentävä sielunvaellus! Hyvästi herrani!"

Ja Hypatia nousi poistuakseen.

"Kuule minua! — kuule minua kärsivällisesti vielä tämä kerta, jalo, rakastettu Hypatia! Vähänkin lisää pilkkaa sinulta, niin minusta voi jälleen tulla sama paatunut piru, joka ennen olin — ainakin kaikkia muita kuin sinua kohtaan. Oi, elä pidä minua kiittämättömänä, välinpitämättömänä! Miten suuressa velassa minä olenkaan sinulle, sinulle, jonka puhtaat ja ylevät sanat yksistään pitivät minussa vireillä

hämärää muistoa siitä, että löytyi sittenkin joku Oikeus, Totuus, joku näkymätön henkimaailma, jonka kaltaiseksi ihmisen pitäisi pyrkiä elämässään kohoutumaan?"

Hypatia viivähti ja jäi kummastuneena kuuntelemaan. Oliko hänellä itsellään mitään uskoa? Hän tahtoi ainakin kuulla mitä Rafael oli löytänyt...

"Hypatia, minä olen sinua vanhempi... viisaampi, jos viisaus kerran on tiedonpuun hedelmä. Sinä tunnet vain toisen puolen mitalista, Hypatia, kauniimman puolen. Minä olen nähnyt sekä sen kauniin että rumankin puolen. Vuosien kuluessa olen tutkistellut ihmisajatuksen ja ihmistekojen kaikkia muotoja, kokenut kaikkia inehmojen syntyjä ja hulluuksia, mutta rauhaa en ole löytänyt — en viisaudessa enkä hulluudessa, en spiritualistisissa unelmissa enkä raa'assa aistillisuudessa. Minä en voinut tyytyä sinun platonilaisuuteesi — syyn sanon piakkoin. Minä etenin stoalaisuuteen, epikurilaisuuteen, kyyniläisyyteen, skeptiläisyyteen ja tässä syvimmässä kuilussa minä löysin vielä syvemmän kuilun, skeptiläisyydenkin epäilemisen."

"On se vieläkin syvempi kuilu olemassa", Hypatia ajatteli muistaessaan eiliset taikomiset. Mutta hän ei ilmaissut ajatustaan.

"Äärimmäisessä alennustilassani minä sitte tunnustin olevani eläintäkin alempana, sillä olihan eläimellä laki, jota se totteli, jotavastoin minä olin oma laiton Jumalani, piru, turilas, tuulispää... Oman koirani täytyi minussa herättää eläimellinen tietoisuus omasta olemassaolostani ja kaikesta muustakin mikä on ulkopuolella minua. Minä otin sen, koirani, opettajakseni ja tottelin sitä, sillä se oli minua viisaampi. Ja se johdatti minut — se mykkä eläinparka — kuin Jumalan lähettämä ja Jumalaa totteleva enkeli takaisin ihmisluonteeseen, armeliaisuuteen, uhrautuvaisuuteen, uskoon, kunnioitukseen — puhtaaseen ja aviolliseen rakkauteen."

Hypatia hätkähti... ja koettaessaan peittää hämmästyttään hän melkein tietämättään virkkoi:

"Aviolliseen rakkauteen?... Aviolliseen rakkauteen? Selvä sitte oli se halpa syötti, joka vietteli Rafael Aben-Ezran hylkäämään filosofian?"

"Luojan kiitos!" Rafael itsekseen virkkoi. "Hän ei siis välitä minusta! Jos hänellä olisi ollut tunteita minua kohtaan niin olisi ylpeys estänyt häntä ivaamasta!" "Niin rakas neitiseni", hän vastasi sitte ääneen, "hylkäämään filosofian, etsimään viisautta; sillä viisaus itse etsi minua ja löysi minut. Mutta toisekseen, minä melkein toivoin, että sinä olisit hyväksynyt menettelyni, kun kerrankin koetin seurata esimerkkiäsi ja päätin kuten sinäkin, astua aviosäätyyn."

"Elä pilkkaa minua!" Hypatia vuorostaan huudahti silmissään niin syvä kauhun ja häpeän ilme, että Rafael katui sanojaan. "Jos et vielä tiedä — niin pian, liiankin pian saat tietää! Elä koskaan enää viittaa tuohon inhottavaan unelmaani, jos kauemmin haluat kanssani puhella!"

Katumus kouristi Rafaelin sydäntä. Eikö hän itse ollut tämän huonon naimistuuman alkuunpanija? Mutta Hypatia ei antanut hänelle tilaisuutta vastaamiseen, vaan jatkoi hätäisesti —

"Kerro minulle mieluummin itsestäsi. Miten tuo kummallinen ja äkkinäinen avioliitto on syntynyt? Mitä yhteyttä sillä on kristillisyyden kanssa? Minä olen luullut, että galilealaiset paremminkin houkuttelevat luokseen luopioita aviottomuutta ylistämällä — vaikka he kehuvatkin sitä sangen karkealla ja taikauskoisella tavalla."

"Niin minäkin olin kuvitellut, neitiseni", vastasi Rafael, joka puheenaineen vaihdoksesta ilostuneena ja ehkäpä myös Hypatian halveksivasta äänensävyestä närkästyneenä sai osittain takaisin entisen terävän ja huolettoman puhetapansa. "Mutta — turhaa on aprikoida ihmisen mieluisia epäjohdonmukaisuuksia — eräänä aamuna huomasi olevan kahden piispan käsissä ja kihlattu, tahdoimpa tai en muutamalle nuorelle neidolle, joka vielä muutamaa päivää aikaisemmin oli määrätty luostariin."

"Kahden piispanko?"

"Puhun silkkaa totta. Toinen oli tietysti Synesius — se epäjohdonmukaisin ja hyväntahtoisin kiusanhenki suvaitsi kavaltaa minut selkäni takana; — mutta en tahdo sinua väsyttää juttuni tällä osalla. Varsinainen ihme on, että toinen piispaallinen naittäjä oli — itse Hippon Augustinus!"

"Mitäpä ei koetettaisikaan, kun on kysymyksessä luopioksi viekotteleminen", Hypatia ylenkatseellisesti virkkoi.

"Minä vakuutan, ettei niin ollut asianlaita. Hän sanoi minulle ja neidollekin, vieläpä sangen suoraan ja kaunistelematta, että hänen mielestään meitä oli syvästi surkuteltava niin suuresta lankeemuksesta... — Mutta kun ei meillä kummallakaan tuntunut olevan erikoista kutsumusta korkea-arvoisempaan aviottomuuteen, niin ei hän tahtonut meitä siihen säätyyn pakoittaa..."

"Meillä tulisi olemaan murhetta lihassa. Mutta jos me menemme naimisiin, niin emme tee syntiä. Johon minä vastasin, että minä kainoudukseni kylläkin tyydyn halvimpaan paikkaan Abrahamin, Isakin ja Jakobin parissa... Hän vastasi neitseyttä ylistämällä, jolloin minä olin jälleen kuulevinani itse Hypatian äänen."

"Ja sinä kuuntelit sitä ivahymy huulillasi kuten ennenkin."

"Sinä hetkenä minä, toden totta en ollut ivailutuulella; ja olisivatpa vastaukseksi aikomani sanat olleet mitkä tahansa, niin oli hän siksi ystävällinen, että vastasi seuraavassa tuokiossa sekä minun, että omasta puolestaan."

"Mitä tarkoitat?"

"Hän näet sanomattomaksi hämmästykseni jatkoi pitämällä aviosäädyn ylistykseksi puheen sellaisen, jota en vielä konsaan ole kuullut en juutalaisen enkä pakanan huulilta. Ja lopuksi hän antoi nuorikoille niin erinomaisia ja naulanpäähän osuvia neuvoja, että minä en puheen loputtua voinut olla julkituomatta suruani siitä, ettei hän itse ollut mennyt naimisiin ja tehnyt jotain hyvää naista onnelliseksi sovelluttamalla ohjeensa käytäntöön... Ja silloin, Hypatia, minä näin ilmeen hänen kasvoillaan, joka sai minut toivomaan, että olisin puraissut poikki hävyttömän kieleni, ennenkuin menin niin ajattelemattomasti koskettamaan vanhoihin haavoihin... Se mies on aikansa itkenyt katkeria kyynelitä... Mutta hienosti sivistyneenä miehenä hän heti käänsi keskustelun toisaalle ja miellyttävimmän hymyillen huomautti, ettei hän koskaan olisi sivullisena avioliittoja rakennettaessa, niin oli tässä tapauksessa taivas niin selvästi määrännyt meidät toisillemme j.n.e., j.n.e., ettei hän voinut kieltää itseltään huvia... ja lopuksi hän antoi meille siunauksensa niin lämpimin sanoin, että moista ihmishuulet tuskin ovat vielä lausuneet."

"Tuo hippolainen sofisti näyttää sinua vallan ihmeellisesti kiehtovan", Hypatia kärsimättömästi virkkoi, "sinä ehkä unhotat, että hänen mielipiteensä, etenkin kun ne ovat kuten myönnät varsin ristiriitaiset, eivät ole aivan yhtä tärkeitä minulle kuin miksi ne näyttävät sinulle tulleen."

"En välitä siitä ovatko hänen mielipiteensä avioliitosta ristiriitaiset vai eivätkö", Rafael vastasi vähän ylpeästi. "En mennyt hänen luoksensa kuullakseni hänen puhuvan sukupuolisuhteista sillä siinä asiassa minä ehkä olen aivan yhtä hyvä tuomari kuin hänkin — mutta kuullakseni Jumalasta. Ja siitä hän puhui minulle tarpeeksi päättääkseni lähteä takaisin Aleksandriaan, jotta minä, jos se on mahdollista, saisin vielä tekemättömäksi osan siitä vääryydestä, jonka olen tehnyt Hypatialle?"

"Mitä vääryyttä sinä olet minulle tehnyt?... Sinä vaikenet? Ole ainakin vakuutettu, että mitä ikinä se lieneekin, et sitä voi pyyhkiä pois koettamalla tehdä minusta luopion."

"Elä ole liian varma siitä. Minä olen löytänyt liian suuren aarteen, etten haluaisi jakaa sitä Theonin tyttären kanssa."

"Aarteenko?" Hypatia virkkoi puolittain ivallisesti.

"Niin, todellakin. Muistat kai viimeiset sanani, jotka lausuin sinulle muutama kuukausi sitte erotessamme?"

Hypatia vaikenä. Eräs peloittava mahdollisuus, johon Rafael oli viitannut, välähti nyt ensi kerran hänen muistissaan... Mutta ylpeästi hän torjui luotansa taivaan lähettämän varoituksen.

"Minä sanoin sinulle lähteväni Diogeneen lailla etsimään ihmistä. Enkö luvannut sinulle, että heti hänet löydettyäni minä ensiksi sinulle hänestä ilmoittaisin? Ja minä olen ihmisen löytänyt?"

Hypatia heilautti kaunista kättään.

"Tiedän, kenen aijot ilmoittaa... sen ristiinnaulitun. Olkoon niin. Minä en tarvitse ihmistä, vaan jumalaa."

"Minkälaista jumalaa, Hypatia? Sellaistako jumalaa, joka muodostuu järkipäisistä käsitteistämme, tai paremmin niiden kieltämisestä — rajoittamattomuudesta, ikaikaisuudesta, näkymättömyydestä, tunnottomuudesta ja miksei myöskin siveyskäsitteistä riippumattomuudesta? Muistan näet meidän olleen yhtämieltä siitä, että samalla kuin me omistaisimme tuolle Korkeimmalle Ykseydelle niin perin inhimillisen ominaisuuden kuin hyve on, me alentaissimme sen lihallisuuteen."

Hypatia ei vastannut.

"Nyt minä aina olen kuvitellut jotain siihen suuntaan, että me tuolla Absoluuttisella Ykseydellämme halusimme ensi sijaan sellaista ominaisuutta, ettei Se olisi ainoastaan ääretön Jumala — pelkään, ettemme aivan selvästi tajunneet tämän käsitteen täyttä merkitystä — eikä vain iankaikkinen Jumala,

taikka kaikkivaltias, taikka edes yksi ainoa Jumala — jotka ominaisuudet, pelkään mä, eivät olleet meille sen selvemmät kuin ensinmainittukaan — vaan että Se olisi vanhurskas Jumala taikka paremmin — koskapa meillä oli tapana selittää ettei Sillä saanut olla mitään ominaisuuksia — itse Vanhurskaus. Ja näitä seikkoja mietiskellessäni minä en voinut olla muistamatta, että minun pyhät heprealaiset kirjanihan puhuivat juuri sellaisesta Jumalasta; ja tuntien, että niillä ehkä oli minulle jotain sanottavana, jota —"

"Jota minä en sanonut sinulle! Ja tästä siis johtui tuo pidättyväisyytesi ja salavihkainen ylemmyytesi siihen naiseen nähden, jota sinä pilkkasit oppilaaksesi nimittämällä! Enpä toden totta epäillyt sinussa niin perin juutalaista kateutta piilevän! Miksi, oi miksi et sanonut minulle tätä?"

"Siksi että minusta oli tullut älytön elukka; siksi että olin täydellisesti unhoittanut mitä tuo vanhurskaus oikeastaan oli, ja pelkäsin sen selville saamista, koska epäilin sen minut tuomitsevan. Siksi että minusta oli tullut paholainen ja minä vihasin vanhurskautta enkä suonut sinun olevan vanhurskaan, enkä Jumalankaan, sillä muutoin ette te kumpikaan olisi olleet minun kaltaisiani. Jumala armahtakoon minua syntistä!"

Hypatia katsahti hänen kasvoihinsa. Rafael oli muuttunut kuin taikaiskusta — eikä sittekään muuttunut. Jälellä oli tuo entinen uljas tietoisuus omasta voimasta, sama älykäs ja ilkamoiva ilme noissa voimakkaissa täyteläisissä juutalaiskasvoissa ja säkenöivissä silmissä. Ja kuitenkin oli jokainen kasvopiirre pehmeämpi, lempeämpi, ja tyhjäntoimittajan virnistelevä naamari oli kadonnut ja liikuttava hellyys ja vakavuus säteili koko hänen ulkomuodostaan. Kotelon kuori oli varissut pois ja paljastanut sen peitosta perhosen. Hypatia istui häntä tarkastellen ja peitti silmänsä hetkeksi kädellään aivankuin koettaakseen eikö näky häviäisi. Hänkö, tuo älyniekka, tuo ivailija, Aleksandrian Lucianus — hänkö, jonka syvämielisyys ja voimakkuus oli Hypatiaa peloittanut alennuksenkin päivinä?... Ja tähän hän päättyi...

"Tämä on vain pelkurimaisesta taikauskosta johtuva oikku... Nuo kristityt ovat peloitelleet häntä synneillä ja Tartaruksellaan."

Hypatia katsahti jälleen hänen kirkkaihin, vilpittömiin ja pelottomiin kasvoihinsa ja häpesi omaa panetteluaan. Ja tähän siis päätyi hän — Synesius — Augustinus — oppineet ja oppimattomat, gootit ja roomalaiset... Se väkevä virta vyöryi siis eteenpäin... Voisiko hän yksin taistella sitä vastaan?

Hän tahtoi! Taipuisiko hän? — Hän? Hänen tahtonsa pysyy kyllä lujana, hänen järkensä vapaana, viimeiseen asti — kuolemaankin asti, jos niikseen tulisi... Ja sittenkin eilisiltana! — eilisiltana!

Viimein hän puhui, katsettaan kohottamatta.

"Vaikkapa nyt olisitkin löytänyt ristiinnaulitussa ihmisen — oletko löytänyt hänessä Jumalankin?"

"Muistatko Hypatia miten Glaucon määrittelee täydellisesti vanhurskaan ihmisen?... Miten tämän, vaikkei ole vikapää yhteen ainoakaan väärämieliseen tekoon, täytyy läpi elämänsä kantaa aiheetonta väärämielisen nimeä, että hänen puolueettomuutensa tulisi täydelleen todistetuksi, ja miten hänen sellaisissa olosuhteissa täytyy ehdottomasti joutua, kuten Glaucon sanoo, ei vain vanhassa Ateenassa taikka vanhassa Juutaanmaassa, vaan myös, kuten sinä itsekkin myöntänet, tänä hetkenä kristityssä Aleksandriassakin — kai muistat, Hypatia? — kahleisiin, ruoskittavaksi ja lopulta ristille... Jos kerran Platonin mielestä vanhurskaan ihmisen perikuva on ristiinnaulittu ihminen, niin miksi ei minunkin? Jos me molemmat — ja piispa Clemens vanhus myöskin — joka, muistanet, on yhtä hyvä platonilainen kuin mekin — ja itse Augustinus myönnämme, että Platon näitä omituisia sanoja lausuessaan ei puhunut omasta alotteestaan, vaan Jumalan Hengen vaikutuksesta, niin miksi eivät muutkin, samat sanat lausuessaan, olisi puhuneet saman Hengen vaikutuksesta?"

"Ristiinnaulittu ihminen... Kyllä. Mutta ristiinnaulittu Jumala, Rafael! Minua puistattaa sellainen häväistys."

"Aivan kuin minun hyviä kansalaisianikin. Ovatko he jokapäiväisessä elämässään sen vanhurskaampia, Hypatia, vaikka luulottelevatkin niin visusti arvossapitävänsä tuon Ykseyden kunniaa, joka arvatenkin itse parhaiten tietää, miten Hänen kunniansa tulee suojelluksi ja julistetuksi? Mutta myönnätkö sinä määritelmän päteväksi? Pidä varasi!" puhui hän huulillaan entinen veitikkamainen hymynsä. "Minä olen otellut Augustinuksen kanssa ja minusta on tullut peloittava dialektikko. Myönnätkö sen päteväksi?"

"Tietysti — nehän ovat Platonin sanoja."

"Mutta myönnätkö sen vain siksi että se on kirjoitettu tuossa kirjassa, jota Platoniksi nimitetään, vai siksikö, että sinun järkesi vakuuttaa sen todeksi?... Et vastaa. Vastaa sitte ainakin tähän kysymykseen: Eikö täydellisesti vanhurskas ihminen ole ihmisistä korkein?"

"Tietenkin", Hypatia vastasi vähän välinpitämättömästi. Sillä hän, filosofi ja kreikkalainen kun oli, ei suinkaan ollut haluton antautumaan kaikkeen, joka vähänkin sanasodalta maistui, karkoittaakseen siten edes hetkeksi mielestään raskaat ajatukset.

"Eikö silloin Antanthropoon, tuon perikuvan, ihanneihmisen, joka on täydellisempi kuin ainoakaan yksityinen yksilö, täydy myöskin olla täysin vanhurskas?"

"Kyllä."

"Oletahan nyt, kuten ennen hupaisissa sanasodissamme teimme, että hän tahtoo julkisesti todistaa maailmalle vanhurskautensa... Ainoana keinona hänelle silloin kai olisi Platonin mukaan tuo Glauconin esittämä muoto; panettelu, kidutus ja ristinkuolema?"

"Mitä puhetta tämä on, Rafael? Aineelliset ruoskat ja ristinpuut ikuisen ja henkisen aatteen välikappaleina?"

"Oletkohan, Hypatia, vielä koskaan tarkemmin miettinyt, millainen tuo ihmisen perikuva oikeastaan olisi?"

Hypatia säpsähti, aivan kuin olisi uusi ajatus mieleen iskenyt, ja tunnusti — kuten jokainen uusplatonilainen olisi tunnustanut — ettei hän ollut koskaan sitä ajatellut.

"Ja kuitenkin meidän oppi-isämme Platon opetti, että jok'ainoalla ilmiöllä, kukasta kansakuntaan asti, on taivaissa ikuinen, täydellinen perikuva. Ehkäpä me emme tähän asti ole olleetkaan kyllin tarkkoja platonilaisia, arvoisin opettajani. Ehkäpä me filosofeina, ja vähän farisealaisina kaupan päälliseksi, olemmekin aloittaneet kaikki tutkistelemisemme, samoin kuin rukouksemmekin, kiittäen Jumalaa siitä, ettemme olleet muiden ihmisten kaltaisia, ja siten väärinkäsittäneet toisenkin kohdan Platonin 'Tasavallassa', johon me entisinä kultaisina aikoina niin mielellämme viittasimme."

"Mikä kohta se oli?" kysäsi Hypatia, joka yhä enemmän kiintyi keskusteluun.

"Että filosofit olisivat ihmisiä."

"Teetkö pilkkaa minusta? Platonhan määrittelee filosofin ihmiseksi, joka etsii tiedon kohteita, jotavastoin muut etsivät mielipiteen kohteita."

"Aivan oikein. Mutta mitähän jos me, tahtoessamme välttämättä saada selvitetyksi, missä filosofi eroaa muista ihmisistä olisimmekin jättäneet huomioonottamatta missä hän on toisten ihmisten kaltainen ja samalla sittenkin unhoittaneet että ihminen on suku, josta filosofi on vain yksi laji?"

Hypatia huokasi.

"Etköhän siis ole kanssani yhtä mieltä siinä, että koska pienempi sisältyy suurempaan ja lajin perikuva suvun perikuvaan, me olisimme menetelleet viisaammin, jos olisimme vähän enemmän tutkistelleet ihmisen perikuvaa ihmisenä, ennenkuin kävimme käsiksi tuon perikuvan osaan — filosofin perikuvaan?... Aivan varmaan se olisi ollut helpompi tie, sillä ihmisiä on enemmän kuin filosofeja, Hypatia, ja jokainen ihminen on todellinen ihminen ja sopiva tutkistelun esine, jota vastoin jokainen filosofi ei ole todellinen filosofi — esimerkiksi ystävämme akademikot taikka yksi ja toinen uusplatonilainenkin, jonka tunnemme? Sinä näytät kärsimättömältä. Lopetanko?"

"Ymmärsit väärin kärsimättömyyteni aiheen", Hypatia vastasi katsahtaen Rafaeliin suurilla, surullisilla silmillään. "Jatka."

"No niin — minä aion ruveta kauhean skolastiseksi — eikö se ole aivan oikea määritelmä ihmisestä, että hän yksin kaikista tunnetuista olioista on henki, joka on ajaksi yhdistetty eläimelliseen ruumiiseen?"

"Sano ennemmin: siihen loihduttu kuin vankilaan", Hypatia huoaten vastasi.

"Vaikkapa niinkin. Mutta eikö meidän täydy myöntää, että tuo perikuva — oikea ihminen — että jos hän kerran on perikuva, niin hänenkin täytyy tai on ainakin kerran täytynyt olla loihduttu eläimelliseen ruumiiseen?... Sinä vaikenet. En tahdo pahoittaa sinua... Minä vain pyydän sinua tarkoin miettimään, eikö Platon hiukan vähennä galilealaisen kalastajan luonnottomuutta, kun tämä sanoo, että Hän, jonka kuvaksi ihminen on luotu, tuli lihaksi ja seurusteli ruumiillisessa muodossa ihmisten kanssa Tiberian meren rannalla, ja että he näkivät Hänen kunniansa, Isän ainokaisen Pojan kunnian."

"Tuo viimeinen kysymys on kokonaan toista. Lihaksi tullut Jumala! Järkeni nousee kapinaan sellaista ajatusta vastaan!"

"Homeros vanhuksen järki ei noussut."

Hypatia säpsähti, sillä hän muisti miten hän eilen oli kaivannut noita vanhoja, käsin tunnettavia, inhimillisiä jumaluuksia. — "Jatka!" huudahti hän malttamattomasti.

"Sano nyt minulle — eikö tuon ihmisen perikuvan, jos sitä missään on olemassa, täydy ikuisesti elää Jumalan hengessä? Eikö ainakin Platon olisi sitä väittänyt?"

"Kyllä."

"Ja johtaa olemassaolonsa suorastaan Hänestä?"

"Kyllä."

"Mutta ihminenhän on yksi, tahdolla varustettu persoona, kaikista muista eroava."

"On."

"Tuon perikuvankin täytyy siis olla sellainen."

"Arvatenkin."

"Mutta omata kaikkien ihmisten ominaisuudet ja avut täydellisimmässä muodossa."

"Luonnollisesti."

"Miten suosiollisesti ja kuuliaisesti entinen opettajani muuttuikin oppilaakseni!"

Hypatia katsahti häneen silmät kyynelissä.

"En koskaan sinulle mitään opettanut, Rafael."

"Sinä opetit minulle enemmän, armas neito, kun vähemmän sitä aavistit. Mutta sano minulle vielä yksi asia. Eikö jokaisen ihmisen ominaisuus ole olla poika. Sillä voithan ajatella ihmisen, joka ei ole isä, mutta et ihmistä, joka ei ole poika."

"Myönnettäköön."

"Silloin tuon perikuvan täytyy olla poika."

"Kenen poika, Rafael?"

"Miksei Zeun, jumalien ja ihmisten isän? Mehän sovimme siitä, että — nimittäkäämme sitä nyt *häneksi*, koska olemme päässeet selville siitä, että se on henkilö — ei voi kiittää olemassa olostaan ketään muuta kuin itse Jumalaa."

"Mitä siitä seuraa?" Hypatia kysäsi luoden ihanat silmänsä Rafaeliin. Niissä kuvastui kiihkeä epäily, mutta samalla, kuten Rafael kuolinhetkeensä saakka väitti, myöskin toivo ja ilo.

"Eikö nyt, Hypatia, pojan täydy olla samaa lajia kuin isäkin? Kotkat eivät synnytä kyyhkysiä, sanoo runoilija. Eikö pojan nimi ole vain tyhjä ja petollinen vertaussana, ellei poika ole isänsä täydellinen ja yhtäläinen kuva?"

"Uroot siittävät poikia pahempia kuin he itse ovat, sanoo runoilija."

"Me emme nyt puhu ihmisistä sellaisina kuin ne ovat, joita Homeron Zeus sanoo kurjimmiksi kaikista kedon eläimistä. Mehän puhumme — vai kuinka? — täydellisestä ja perikuvallisesta pojasta ja täydellisestä ja perikuvallisesta isästä täydellisessä ja ikuisessa maailmassa, jossa ei ole kehitystä, taantumusta eikä muutosta. Mehän puhumme täydellisestä ja perikuvallisesta suvun jatkumisesta, jonka ainoana määritelmänä voi olla, että yhtäläinen synnyttää itsensä kanssa täydellisesti yhtäläisiä olioita... Sinä vaikenet. Vaikene vaan, Hypatia... Me olemme joutuneet liian kauas äärettömyyteen..."

Ja sitte he molemmat olivat tuokion vaiti. Rafaelin mielessä liikkivat juhlalliset ajatukset Viktoriasta ja Esaijan vanhoista ennusmerkeistä, joiden merkitystä hänelle ennustuksina löytämäänsä Ihmiseen nähden ei suinkaan vähentänyt se seikka, että hän toivoi ja uskoi, että samat ennusmerkit hänenkin osakseen suotaisiin ja hänkin saisi lapsen merkiksi siitä että kaikesta hänen syntisyydestään huolimatta "Jumala oli hänen kansansa".

Mutta hän oli juutalainen ja mies; Hypatia oli kreikkalainen ja nainen — vaikka toisekseen eivät Hypatian koulun miehetkään olleet toisella kannalla tässä asiassa. Hänelle ei yleisinhimillisillä suhteilla ja velvollisuuksilla ollut niin korkeata ja jumalallista merkitystä kuin tuolle käännytetylle juutalaiselle, joka vasta nyt oli oppinut ymmärtämään omien pyhien kirjojensa sisällön ja tullut oikeaksi

israelilaiseksi. Eikä Rafaelin todistelukaan voinut saada häntä vakuutetuksi, vaikka saikin hänet sanattomaksi. Hypatian, kuten hänen hengenheimolaistensakin, usko perustui enemmän mielikuvitukseen ja uskonnolliseen tunteeseen kuin järkeen ja siveelliseen tietoisuuteen. Ja koko tuo loistava utumaaailma, jossa hän oli vuosikaudet juhlinut — sen maailmansyntyopit, virtaukset, sukulaisuudet, vertauskuvallisuudet, pappisvaltaisuudet, äärettömyydet, ikuisuudet ja sen semmoiset — kaikki tuo oli liian kiehtovaa ainaiseksi hyljättäväksi, vaikka hän ei löytänytään siinä lepoa eikä edes voinut siihen empimättä uskoa, ja vaikka se olikin hävinnyt näkymättömiin juuri kun hän sitä kipeimmin tarvitsi. Ja taistellen järjen yhä enemmän varmentuvaa vakuutusta vastaan hän viimein virkkoi:

"Sinä siis tahtoisit minun hylkäävän, kuten itse näyt tehneen, tuon ihanan ja taivaallisen, noiden kuivien ja laihojen järkisyiden hyväksi, joiden vastustamiseksi minä, mikäli minusta tuntuu, en — kaikesta huolimatta — voi ryhtyä sinun kanssasi sanasotaan, Rafael — sillä olenhan minä nainen — heikko nainen!"

Hän kätki kasvonsa käsiinsä.

"Mikäli sinusta tuntuu, mikä?" Rafael kysyi lempeästi.

"Olethan voinut huonommalle asialle antaa järjellisemmän värityksen."

"Niin sanoi Aristofaneskin Sokrateesta. Mutta kuule minua vielä hetkinen, rakastettu Hypatia. Sinä kieltäydyt hylkäämästä tuota ihanaa, ylevää, taivaallista? Mitähän jos ei ainakaan Rafael Aben-Ezra olisi löytänyt sitä ennenkuin nyt? Muista mitä äsken sanoin — mitähän jos tuo meidän entinen Ihana, Jalo ja Taivaallinen olisikin ollut vain paljasta aineellisuutta, käsitteitä, jotka meidän omat aivomme punoivat meidän ruumiillisten silmiemme näkemistä mieluisista tai korkeista tai alhaisista tai ylevistä asioista? Mitähän jos minä olisinkin huomannut, että henkinen ei olekaan älyllistä, vaan siveellistä, ja että henkinen maailma ei olekaan, kuten me tahdoimme, meidän omista älyllisistä erittelyistämme taikka fyysillisistä, uskonnollisista tai muista mielentiloistamme muodostuva maailma, vaan oikeamielisten tai väärämielisten henkilöiden maailma. Mitähän jos olisin huomannut, että henkisen maailman ainoa laki, johon kaikki muut lait sisältyvät, oli oikeamielisyys, ja että tämän lain kanssa ristiriitaiset, joita me nimitimme maailmallisiksi, eivät olleetkaan raakoja, tai typeriä, tai oppimattomia, tai tomppeleja, vaan yksinkertaisesti väärämielisiä? Mitähän jos olisin huomannut, että oikeamielisyys, ja yksistään oikeamielisyys olikin ihanaa, ylevää, taivaallista, jumalallista — niin, itse Jumala? Ja mitähän jos minulle olisi selvinnyt, aivan kuin kirkkaaseen päivänvaloon ilmestynyt, mitä tuo oikeamielisyys oikeastaan oli? Mitähän jos minä olisin nähnyt ihmisolennon, naisen, ja lisäksi nuoren, heikon naisen julistavan Jumalan kunniaa ja ihanuutta, osoittavan minulle, että ihanaa oli se kun pelkäämättä, vain velvollisuuden täyttääkseen, oli avulias vastenmielisimmillekin olennoille, että jaloa oli se kun alentui mitä halvimmat orjan toimet suorittamaan ja ulkonaisesti mitä alentavimpaan alttiiksi-antavaisuuteen mukautumaan, että taivaallista oli tietoisuus siitä, että halvimmat maalliset suhteet ja velvollisuudet olivat Jumalan käskyjä, jotka voi oikealla tavalla täyttää vain sen hengen avulla, jonka kautta Hän Kaikkeutta hallitsee; että vanhurskasta oli rakastaa, auttaa niitä ja kärsiä — kuollakin, jos niin vaadittiin — niiden puolesta, jotka semmoisenaan eivät näyttäneet voivan herättää muita kuin vastenmielisyyden ja inhon tunteita? Mitähän jos minä näin tämän näyn ensi kerran eläissäni, ja jos minun silmäni silloin aukenivat ja minä käsitin näyn Jumalan kunnian kuvaksi? Mitähän jos minä, platonilainen, Johannes galilealaisen ja Paulus tarsolaisen lailla, ja hebrealaisena, kuten hekin, olisin itsekseni tunnustanut: Jos luotu voi noin rakastaa, niin miten mittaamaton onkaan sen perikuvan rakkaus? Jos heikko nainen voi noin paljon kestää, niin mihin kykeneekään Jumalan Poika? Jos ihmisellä on voimaa osaksi uhrautua toisten hyväksi, niin on Jumalalla voimaa uhrautua kokonaan. Jollei Hän ole sitä tehnyt, niin tekee Hän sen; sillä muutoin Hän olisi vähemmän ihana, vähemmän jalo, vähemmän taivaallinen, vähemmän vanhurskas kuin se puutteellinen kuva, joka minulla Hänestä on, — kuin tuo heikko, elämänhaluinen neito! Miksi en uskoisi niitä, jotka kertovat minulle, että Hän on jo sen tehnyt? Mutta ehkä heidän todistuksensa sittekin nojautuvat vain olettamuksiin? Minulle ei tarvitse matemaattisesti todistella sitä, että kun lapsi oli vaarassa niin isä hänet pelasti — eikä tätäkään. Järkeni, sydämeni, kaikki hengenlahjani — lukuunottamatta tuota typerää, aistillista kokemustani, jonka huomaan alati minua pettävän ja jonka avulla en edes olemassa-oloani kykene toteennäyttämään — hyväksyvät tuon Golgatan tarinan maallisista tapahtumista luonnollisimpana, uskottavimpana ja välttämättömimpänä, edellyttäin ainoastaan, että Jumala on vanhurskas Persoona eikä mikään kaikki läpätunkevan, välttämättömän hengen unikuva, — hölynpöly, joka jo oman määrityksensä kautta osoittautuu aineelliseksi."

Hypatia vastasi väkinäisesti hymyillen:

"Rafael Aben-Ezra on vaihtanut terävän todistelun rakastuneen kukkaiskieleen."

"En vallan kokonaan sentään", Rafael vastasi vuorostaan hymyillen. "Oletahan, että minä sanoin itsekseni: me platonilaiset myönnämme, että Jumalan näkeminen on korkeinta hyvää."

Hypatiaa värisytti vielä kerran viime yön muisto.

"Ja jos Hän on vanhurskas ja jos vanhurskaus on — kuten tiedän sen olevan — samaa kuin rakkaus, niin silloin täytyy Hänen toivoa tätä korkeinta hyvää ihmisille paljon enemmän kuin nämä itse voivat sitä itselleen toivoa... Silloin haluaa Hän ilmaista ihmisille Itsensä ja oman vanhurskautensa... Tahdotko vastata, Hypatia, vai vastaanko minä?... tai onko vaiteliaisuutesi myönnytyksen merkki? Salli ainakin minun vielä sanoa, että jos Jumala tahtoo ilmaista vanhurskautensa ihmisille, niin voi Hän, Platonin mukaan, tehdä sen täydellisesti ainoastaan suostuen pilkattavaksi, kidutettavaksi ja ristiinnaulittavaksi, että Häntä ei voitaisi, kuten ei Glaucokaan vanhurskasta ihmistä koskaan epäillä itsekkäistä pyyteistä tai heikkoudesta kärsimyksissä... Olenko nyt vaihtanut todistelut, Hypatia?... Sinä yhä vaikenet? Sinä et tahdo kuulla minua, huomaan ma... Jolloinkin vastaisuudessa filosofi ehkä mieluummin kuuntelee suurimman velallisansa sanoja... Taikka; paremmin sanoen, hän ehkä suostuu mieluummin kuuntelemaan omassa sydämessään tuon Perikuvallisen Ihmisen sanoja, joka on häntä rakastanut, ohjannut, ammentanut hänen osakseen kaikki ruumiin ja sielun täydellisyydet, herättänyt hänessä puhtaat ja jalot pyrkimykset, ja pyytää häntä vain kuuntelemaan omaa järkeänsä, omaa filosofiaansa, kun ne julistavat Hänet niiden antajaksi, ja jakamaan niitä vapaaehtoisesti ja nöyrällä mielellä, kuten Hänkin ne filosofille antoi, köyhille ja typerille ja syntisille, joita Hän rakastaa samoin kuin tuota filosofiakin... Jää hyvästi!"

"Viivy!" Hypatia huudahti ponnahtaen seisaalleen. "Minne olet menossa?"

"Tekemään rahtusen hyvää ennenkuin kuolen; sillä minä olen tehnyt paljon pahaa. Menen viljelemään maata, istuttamaan ja rakentamaan, pelastamaan pienen palan Ormuzdin maasta Ahrimanin vallasta, kuten persialaiset sanoisivat. Menen taistelemaan ausuralaisia rosvoja vastaan, ruokkimaan trakilaisia palkkasotureita, pelastamaan muutamia orpoja orjuudesta... jättääkseni ehkä jälkeeni pojan Davidin huoneesta, josta on tuleva parempi juutalainen kuin isästä, siksi että hän on tätä parempi kristitty... Meillä on oleva murhetta lihassa, sanoo Augustinus meille... Mutta minulla on ollut, kuten jo Augustinukselle vastasin, sitä tähän asti niin vähän, että runsas annos tuota murhetta onkin ehkä kasvatukseksi parempi kuin päinvastoin. Jää hyvästi!"

"Odota!" Hypatia virkkoi! "Tule takaisin — tule jälleen! Ja hänet... Tuo hänet kerallasi... Minun täytyy saada tavata häntä! Hän on varmaan todella jalo, ollakseen kyllin arvokas sinulle!"

"Hän on täältä satojen peninkulmien päässä."

"Vai niin! Hän olisi ehkä voinut opettaa minulle jotakin — minulle, filosofille! Sinun ei olisi tarvinnut pelätä minua... Mieleni ei nyt tee käännyttämään ihmisiä... Oi, Rafael Aben-Ezra, miksi taitat runnellun ruo'on? Suunnitelmani ovat hajonneet kuin tuhka tuuleen, oppilaani ovat arvottomia, puhdas maineeni on tahrattu, omaatuntoani oma julmuuteni raskaana painaa... Jos sinä et vielä kaikkea tiedä, niin saat sen liiankin pian tietää... Viimeinen toivoni, Synesius, rukoilee itselleen samaa toivoa, jota minä häneltä tarvitsen... Ja lisäksi ja kaiken lopuksi... Sinä!... Sinäkin Brutus! Miksi en nyt entisen Juliuksen lailla kietoisai vaippaa ympärilleni ja kuolisi!"

Rafael seiso i hänen edessään ja näki surumieliin miten hänen kasvoilleen levisi täydellisen toivottomuuden ja alakuloisuuden ilme.

"Niin, niin — tule — Galilealainen... Jos hän kerran voimakkaat miehet kukistaa, niin voiko heikko neito häntä vastustaa? Tule pian... Tänä iltana... Sydämeni murtuu."

"Kello kahdeksanko tänä iltana?"

"Niin... Puolipäivän aikaan minä luennoitsen... taikka paremmin, sanon ikuisiksi ajoiksi hyvästit oppilaille... Jumalat! Mitä minä heille puhun?... Tule sitte kertomaan minulle siitä Natsarealaisesta. Jää hyvästi!"

"Jää hyvästi, rakastettu neito! Yhdeksännellä tunnilla sinä olet kuuleva Natsarealaisesta."

Miksihän nämä hänen omat sanansa kaikuivat Rafaelin korvissa niin paljon merkitseviltä miltei pahaa ennustavilta? Hänestä melkein tuntui siltä kuin ei hän itse olisi niitä lausunut, vaan joku kolmas henkilö. Hän suuteli Hypatian kättä. Se oli jääkylmä; ja vaikka Rafael tunsikin itsensä onnelliseksi, oli hänen sydämensä kylmä ja raskas, kun hän huoneesta poistui.

Kun Rafael oli päässyt alas kadulle, hyökkäsi muuan nuorukainen esiin erään pilarin varjosta ja tarttui hänen käsivarteensa.

"Ahaa, sinä hurskasten ryövärien urhea johtaja. Mitä minulta nyt tahdot?"

Filammon, sillä hän se oli, tuijotti hetkisen Rafaeliin ja tuns i hänet.

"Pelasta hänet! Jumalan rakkauden nimessä pelasta hänet!"

"Ken?"

"Hypatia!"

"Kuinka kauan hänen pelastumisensa on sinun sydämelläsi ollut, nuori ystäväni?"

"Jumalan nimessä", Filammon puhui, "mene takaisin ja varoita häntä! Hän uskoo sinua — sinä olet rikas — sinä olit ennen hänen ystävänsä — minä tunnen sinut olen kuullut sinusta puhuttavan... Oi, jos koskaan olet hänestä välittänyt — jos konsaan olet tuntenut tuhannetta osaa niistä tunteista, joita minä tunnen häntä kohtaan — niin mene varoittamaan häntä lähtemästä kotoaan!"

"Minun täytyy saada tietää enemmän tästä", virkkoi Rafael, joka huomasi, että nuorukaisella oli painavat syyt pyyntöihinsä. "Mennään yhdessä, sisään, niin saat puhua hänen isälleen."

"En, en siihen taloon! En koskaan enää mene siihen taloon! Elä kysy syytä kieltooni, vaan mene itse. Hän ei usko minua. Estitkö — estitkö sinä jotenkin häntä uskomasta?"

"Mitä tarkoitat?"

"Minä olen ollut täällä — ikuisuuden! Minä lähetin palvelijattaren viemään hänelle kirjelmän, mutta hän ei vastannut mitään."

Vasta silloin Rafael muisti nähneensä, että heidän keskustellessaan oli Hypatialle tuotu kirjelmä.

"Näin hänen saavan kirjelmän. Hän heitti sen pois. Kerro minulle asiasi. Jos se ansaitsee huomiota, niin otan sen itse toimittaakseni. Mistä häntä pitää varoittaa?"

"Salajuonesta — minä tiedän että munkit ja parabolaanit ovat virittäneet salajuonen häntä vastaan. Kun minä tänä aamuna makasin vuoteellani Arseniuksen huoneessa — ne luulivat minun nukkuvan —"

"Arseniuksenko? Onko siis tuo kunnianarvoisa kiihkoilija joutunut samalle tolalle kuin muutkin munkinkaapua kantavat inehmot ja ruvennut kiduttajaksi?"

"Jumala varjelkoon! Minä kuulin hänen koettavan saada Pietari Esilukijaa luopumaan jostakin, en tiedä mistä; mutta minä kuulin Hypatian nimen... minä kuulin Pietarin sanovan: 'Hän, joka on esteenä, estää niin kauan kuin hänet lakaistaan tieltä pois.' Ja kun hän poistui käytävään, niin kuulin hänen sanovan jollekin toiselle: 'Tee pian minkä teet!'"...

"Nämä ovat hyvin häilyviä perusteita, ystäväni."

"Oi, — etkö tiedä mitä niiltä miehiltä voi odottaa?"

"Ettenkö tiedä? Missähän me viimeksi toisemme tapasimme?"

Filammon punastui ja jatkoi:

"Se riitti minulle. Minä tiedän, millä tavalla he häntä vihaavat, tiedän ne rikokset, joista he häntä syyttävät. Viime yönä olisi hyökätty hänen kotiinsa, jollei Kyrillos olisi estänyt... Ja minä käsitin sävyn Pietarin äänessä. Pietari puheli niin nöyrästi ja lempeästi, ettei voi epäilläkään hänellä olleen mielessä jotain pirullista. Minä vaanin koko aamun tilaisuutta päästäkseni pujahtamaan ulos, ja täällä nyt olen! — Otatko asiani toimittaaksesi, vai jätätkö hänet —"

"Mihin?"

"Jumala vain tiennee, ja perkele, jota he Jumalan asemesta palvelevat."

Rafael kiiruhti takaisin sisään — "Saisiko hän tavata Hypatiaa?" Tämä oli sulkeutunut yksityiskammioonsa ja ankarasti kieltänyt laskemasta ketään vierasta sisälle... "Missä sitte Theon oli?" Tämä oli puolisen tuntia sitte mennyt ulos kanavaportista, pinkka matemaattilisia papereja kainalossaan, eikä kukaan tiennyt minne hän oli aikonut... "Kelvoton hölmö!" ja Rafael kirjoitti kiireisesti seuraavan kirjelmän —

"Elä ylenkatso nuoren munkin varoitusta. Minä uskon hänen puhuvan totta. Jos rakastat itseäsi ja isääsi, Hypatia, niin elä mene ulos tänään."

Rafael lahjoi orjattaren viemään sanoman perille, ja kulutti odottaessaan aikansa eteisessä palvelijoita varoitellen. Mutta nämä eivät ottaneet uskoakseen häntä. Oli kyllä totta, että myymälät oli useissa kaupunginosissa sulettu ja museon puisto tyhjä; ihmiset olivat peloissaan eilisen johdosta. Mutta Kyrillos oli, sen he varmoista lähteistä tiesivät, vielä eilisiltana uhannut kirkonkirouksilla jokaista

kristittyä, joka rauhaa häiritsee, eikä koko aamuna ollut ainoatakaan munkkia näkynyt kaduilla. Ja heidän emännälleenkö sitte jotain pahaa tapahtuisi? — "Mahdotonta! Eivät edes villit pedotkaan häntä repisi", selitti jättimäinen portinvartija neekeri, "vaikka hänet arenalle heitettäisiin".

Näistä sanoistaan neekeri sai eräältä orjattarelta korvapuustin, jota anteeksi pyytääkseen tämä taas vakuutti varmaan tietävänsä, että hänen hallitsijattarensa kykeni pään nyökäyksellä kääntämään pitkäisen tulen muuanne ja kutsumaan legionittain henkiä taistelemaan puolestaan... Mitä sellaisille epäjumalan palvelijoille mahtoi? Ja sittekin, eivätkö sen vuoksi sitä enemmän miellyttäneet?

Vihoviimein tuli tutulla, miellyttävällä, harkitulla ja itsetietoisella käsialalla kirjoitettu vastaus.

"Kummallinen on keinosi minut uuteen uskoosi taivuttaaksesi, kun ensimmäisenä saarnapäivänäsi pyydät minua varomaan niiden pahuutta, jotka tuota uskoa tunnustavat. Kiitän sinua; mutta huolenpitosi minusta tekee sinut kiusalliseksi. Minä en pelkää mitään. He eivät uskalla. Jos he nyt uskaltaisivat, niin olisivat he jo kauvan sitte uskaltaneet. Mitä tuohon nuorukaiseen tulee — niin olisi minulle tästä puoleen häpeäksi, jos hänen sanojaan tottelisin tai uskoisin, taikka edes osoittaisin huomaavani hänen olemassaolonsa. Koska hän on niin häpeämätön, että varoittaa minua, niin juuri sen vuoksi minä menen. Elä pelkää minun vuokseni. Sinun ei pitäisi toivoa minun nytkään olevan peloissani itseni vuoksi. Minun täytyy täyttää tehtäväni. Minun täytyy puhua sanat, jotka minun on puhuttava. Ja ennen kaikkea, minä en saa antaa kellekään kristitylle aihetta sanoa, että filosofi uskalsi vähemmän kuin uskonkiihkoilija. Jos minun Jumalani ovat Jumalia, niin he suojelevat minua; ja jos ne eivät ole, niin täyttäköön sinun Jumalasi tahtonsa tavalla, jonka hän parhaaksi näkee."

Rafael repi kirjeen palasiksi... Henkivartijat eivät ainakaan olisi muun maailman mukana hulluiksi herenneet.

Oli vielä aikaa puoli tuntia ennenkuin Hypatian luennon piti alkaa. Sillä välin hän kyllä ennättäisi koota sotavoimia vaikka koko Aleksandrian taltuttamiseksi. Ja Rafael pyörähti äkkiä ulos huoneesta kadulle juostakseen.

"*Quem Deus vult perdere!*" hän huudahti Filammonille, tehden kädellään epätoivoisen liikkeen. "Jää tänne pidättääksesi hänet! — koeta vielä viimeisen kerran saada hänet taipumaan! Tartu hevosten suitsiin, jos voit! Minä tulen takaisin kymmenessä minuutissa." Ja hän läksi juoksemaan likimmälle puiston portille.

Museon puiston toisella puolen oli palatsin pihamaa. Niiden välillä oli useita portteja. Jos hän saisi tavata Oresteen taikka edes henkivartijat ajoissa hälyytetyiksi!...

Ja hän kiiruhti pitkin puistokäytäviä ja lehtokujia, jotka pelästyneet kaupunkilaiset olivat nyt jättäneet, autoiksi, lähimmälle portille. Se oli suljettu ja ulkoapäin vahvasti teljetty.

Kauhistuneena hän juoksi seuraavalle; sekin oli teljetty. Hän käsitti syyn siihen silmänräpäyksessä ja mieleton pelko valtasi hänet. Henkivartijat eivät nähtävästi välittäneet museosta, taikka eivät pelänneet minkään vaaran uhkaavan tätä kaupungin kunniaa ja ihmettä Aleksandrian asukkaitten puolelta, taikka ehkä tahtoivat, älykkäästi kyllä, keskittää voimansa mahdollisimman pienelle alalle. Siksi he olivat tyytyneet sulkemaan kaikki puutarhaan vievät tiet ja siten muodostamaan korkeasta rajamuurista marmorisen linnoituksensa ulomman valliaidan. Mutta itse museosta ulos johtavat ovet lienevät ainakin auki! Hän tunsikin ne jok'ikisen, tunsikin jokaisen hallin, käytävän, patsaan, kuvataulun, melkein jokaisen kirjankin tuossa muinaisen sivistyksen suunnattomassa aarre-aitassa... Hän pääsi sisään; kiiruhti tuttuja käytäviä pitkin eräälle taka-ovelle, josta hän ja Orestes olivat sadat kerrat kulkeneet ladellen huonoja sanoja ja hautoen vielä huonompia ajatuksia, jotka olivat kirjoitetut hänen entisten pahojen töittensä luetteloon... Se oli suljettu. Hän ryskytti sitä; mutta ei kukaan vastannut. Hän juoksi edelleen ja koetti toista ovea. Ei sielläkään kukaan vastannut. Vielä muuatta — sama hiljaisuus ja epätoivo!... Hän juoksi ylös rappusia toivoen yläkerran ikkunoista voivansa huutaa vartijoille. Varovaiset soturit olivat lukinneet ja teljenneet kaikki aukot koko oikeanpuolisen sivustan yläkertaan, ettei sieltä päästäisi palatsin kimppuun. Minne nyt? Takaisin — ja minne sitte? Takaisin, pitkin loppumattomia käytäviä, kaarikattoisia halleja, portaita, ovikäytäviä, joista toiset olivat avonaiset, toiset teljettyt, ylös ja alas, tietä jos mitä, toisinaan eksyssissäkin tuossa äärettömässä, äännettömässä labyrintissä! Ja henkeä ahdisti, kurkkua karvasteli, polvet notkuivat ja poskia poltti kuin samum-tuulen tuivertaessa. Hänen mielenmalttinsa, joka tavallisesti oli niin järkkymätön, jätti nyt hänet armotta pulaan. Jok'ainoa yritys epäonnistui, hän oli kuin vangittu, noiduttu. Oliko tämä unta? Oliko tämä painajainen, tuollainen unikuva, jossa pilareja ilmestyy pilarien perästä, portaita portaitten perästä, huoneita huoneitten perästä, jotka uneksijan edessä muuttuvat, vaihtuvat, jatkuvat ikuisesti ja sitte taas lyhenevät, lähestyvät, puristavat? Oliko tämä unta? Oliko hänet tuomittu ikuisesti vaeltamaan jossain autiossa linnassa, sovittaakseen syntinsä, jotka hän siellä oli oppinut, ja joita hän siellä oli harjoittanut? Ensi

kerran elämässään huimasi nyt hänen päätänsä. Hän ei saanut selville muuta kuin että jotain kamalaa oli tapahtumassa — ja että hänen piti se estää, eikä voinut... Missä hän nyt oli? Pienessä sivukammiossa... Lukemattomat kerrat hän oli tässä puhellut Hypatian kanssa ja katsellut yli Faroksen kauas siniselle Välimerelle... Mikä melu alhaalta kuului?... Kokonainen meri huojuvia päitä, tuhansia ja taas tuhansia, aina meren rantaan saakka; ja niiden lukemattomista kurkuista kohosi yksi ainoa valtava sotahuuto — "Jumala ja Jumalan äiti!" — Kyrillon koirat olivat irti... Hän horjahti ulommas ikkunasta ja läksi taas mielettömänä juoksemaan... minne, sitä hän ei tiennyt eikä saanut koskaan tietää.

Ja Filammon?... Mutta riittäköön kullekin luvulle, kuten kullekin päivälle oma vaivansa.

13 Luku.

NAISEN RAKKAUS.

Pelagia oli viettänyt yön yksinäisyydessä surren, eikä hänen mielensä seuraavana aamuna suinkaan kevennyt, kun hän huomasi olevansa vanki omassa talossaan. Orjattaret selittivät, että he olivat saaneet määräyksen — he eivät ilmaisseet ken määräyksen oli antanut — estää häntä poistumasta huoneistaan. Ja vaikka jotkut heistä ilmoittivat tämän osanottavaisesti huokailen ja itkuu tuherhtaen, niin huomasi Pelagia, että sangen moni heistä mielellään antoi hänen tuntea, että hänen valtansa oli mennyttä ja että oli toisia, jotka voivat toivoa kohoavansa vallitsevan suosikin kunniaan.

Välipä sillä! Kuiskailut, pilkkanaurut ja kopeat vastaukset eivät koskeneet Pelagiaan. Hänellä oli vain yksi epäjumala ja sen hän oli kadottanut, vain yksi voima ja se oli hänet nyt pulaan jättänyt. Ylhäällä taivaassa ja alhaalla maassa ei ollut rauhaa ei apua eikä toivoa; ei mitään muuta kuin synkkää, ilotonta ja älytöntä pelkoa ja epätoivoa. Pieni, heikko lapsensielu, joka juuri oli hänessä eloon herätetty, oli heti syntymähetkenä masennettu ja muserretty, ja Pelagia vetäytyi vaistomaisesti sen tornin kattoparvekkeelle, jossa hänen huoneustonsa oli, itkeäkseen siellä yksinäisyydessä.

Siellä hän tunnin toisensa jälkeen istui suuren kangaskatoksen varjossa, jota kaikissa Aleksandrian taloissa käytettiin sekä suojana auringolta että myöskin allaolevien huoneiden vilvoittajana. Hänen katseensa harhaili yli lukemattomien kattojen ja tornien, mastojen ja kimaltelevien kanavien ja keinuvien venheiden; mutta hän ei nähnyt niitä — hänen edessään päilyivät vain rakkaat kasvot, jotka hän ainaseksi oli kadottanut.

Viimein hiljainen vihellys herätti hänet unelmistaan. Hän kohotti katseensa. Kapean kujan toiselta puolelta, vastapäisen katon rintasuojuksen aukosta terävä silmäpari tarkasteli häntä. Pelagia vetäytyi närkeästyneenä syrjään.

Vihellys uusiutui ja pää kohosi varovaisesti rintasuojuksen takaa... Se oli Mirjamin. Vilkaisten tarkkaavaisesti ympärilleen Pelagia astui esiin. Mitähän asiaa tuolla vanhalla naisella hänelle oli?

Mirjam teki kysyviä merkkejä, joiden Pelagia ymmärsi tiedustelevan oliko hän yksin. Heti kun myöntävä vastaus oli annettu, Mirjam kohousi pystyyn, heitti Pelagialle kirjeen, johon piikivi oli painoksi suljettu, ja hävisi jälleen.

"Minä olen vahtinut täällä koko päivän. He, eivät laskeneet minua sisään. Varo Wulfia ja kaikkia muita. Elä lähde minnekään huoneestasi. He ovat sommitelleet juonen viedäkseen sinut pois ja luovuttaakseen sinut veljellesi, munkille; sinut on petetty; ole rohkea!"

Pelagia luki nämä sanat ihmeissään ja kalpeana, ja otti huomionsa ainakin viimeisen Mirjamin neuvon. Hän näet laskeutui huoneisiinsa, asteli ylpeästi niiden läpi ja käskien esteleviä orjattaria väistymään niin mahtipontisesti, että nämä vallan hölmistyivät, hän meni kirje kädessään suoraan huoneeseen, jossa Amaali tavallisesti vietti keskipäivän hetket.

Ovea lähestyessään hän kuuli sisällä äänestä puhelua... *Hänen* äänensä!... mutta Wulfin myöskin. Pelagian rohkeus petti ja hän pysähtyi hetkeksi kuuntelemaan... Hän kuuli Hypatian nimen ja mielettömän uteliaisuuden valtaamana hän kumartui avaimenreikään ja kuunteli tarkkaavaisesti.

"Hän ei suostu kosintaani, Wulf."

"Jos hän ei suostu, niin saa hän kokea kovempaa. Sitäpaitsi, hän on perin ahtaalla. Tämä on hänellä viimeisenä pelastumisen mahdollisuutena ja hän turvautuu mielelläänkin siihen. Kristityt ovat raivoissaan hänelle ja jos myrsky puhkeaa, niin ei hänen hengellään ole arvoa tuon vertaa!"

"Vahinko, ettemme jo ole tuoneet häntä tänne."

"Niin onkin; mutta me emme ole voineet. Me emme saa rikkoo välejä Oresteen kanssa ennenkuin palatsi on käsissämme."

"Mutta saammeko sitä koskaan käsiimme, toveri?"

"Aivan varmaan. Me puhuttelimme jokaista vartiojoukkoa viime yönä ja kun huomautimme, että he saisivat Amaalin johtajakseen, niin he jo siitä niin innostuivat, että meidän täytyi paremminkin lahjoa heidät pysymään aloillaan kuin nousemaan kapinaan."

"Oi Odin! Kunpa olisinkin nyt heidän parissaan! Odota siksi kun kaupunki on kapinassa. Jos päivä kuluu mellakoitta, niin olen minä hölmö. Ovathan kaikki aarteet venheissä?"

"Ovat ja itse alukset ovat myös lähtövalmiit. Minä olen rehkinyt kuin hevonen koko aamun niiden ääressä, kun et sallinut minun muuta toimittaa. Ja Godericko ei palaa palatsista ennen yön tuloa?"

"Jos meidän kimppuumme ensiksi hyökätään, niin annamme me hänelle merkin tulella ja hän tulee tänne tuoden kerallaan kaikki gootit, jotka hän mukaansa saa. Jos taas palatsia ensiksi ahdistetaan, niin on meidän soudettava sinne avuksi. Sillä välin hän juottaa sen kreikkalaisen prefekti-koiran niin perinpohjaiseen humalaan kuin vain voi."

"Kyllä se kreikkalainen juo hänet pöydän alle! Sillä on rohdoksia — kuten kaikilla muillakin roomalaisilla roistoilla — joiden avulla hän selvittää päänsä milloin haluaa, ja sitte hän on taas valmis jatkamaan juominkeja. Lähetä Smid ukko sinne ja anna hänen koettaa kammata se asekauppias."

"Erinomainen tuuma!" Wulf virkkoi ja läksi huoneesta pannakseen sen täytäntöön.

Pelagia ehti parhaiksi vetäytyä viereisen oven suojaan. Mutta hän oli kuullut kyllyksi; ja kun Wulf kulki ohitse, niin juoksi hän tämän luo ja tarttui hänen käsivarteensa.

"Oi, tule tänne! Puhele kanssani hetkinen, armahda minua ja puhu minulle!" Hän veti soturin puolittain vastoin tämän tahtoa kammioon ja heittäytyen Wulfin jalkojen juureen ratkesi lapsen lailla haikeihin valituksiin.

Wulf seiso i äänettömänä, tästä odottamattomasta nöyryydestä aivan ällistyneenä. Hänestä tuntui kuin olisi hänen pitänyt hävetä, kun hän katseli noita kauniita, rukoilevia kasvoja, joita nyt vavahutteli viaton suru aivan kuin lasta, jonka leikkikaluna on särkynyt... Viimein Pelagia puhui:

"Oi, mitä minä olen tehnyt — mitä olen tehnyt? Miksi teidän täytyy ottaa hänet minulta pois? Enkö ole vain rakastanut, kunnioittanut, jumaloinut häntä? Minä tiedän, että sinä rakastat häntä; ja minä rakastan sinua sen vuoksi — minä rakastan sinua! Mutta sinä — mitäpä onkaan sinun rakkautesi minun rakkautesi rinnalla? Oi, minä kuolisin hänen vuoksensa — minut saisi vaikka repiä kappaleiksi hänen vuoksensa — nyt, heti!..."

Wulf oli ääneti.

"Olenko muuta tehnyt kuin rakastanut häntä? Onko minulla muuta halua kuin tehdä hänet onnelliseksi? Minä olin rikas, minua ylisteltiin, hemmoiteltiin... ja sitte tuli hän... ihanana kuten aina, jumalana ihmisten parissa — taikka paremmin apinoiden parissa — ja minä jumaloin häntä: teinkö siinä väärin? Minä luovuin kaikesta hänen vuoksensa: teinkö siinä väärin? Minä annoin itseni hänelle: voinko muuta tehdä? Hän suostui pitämään minusta — hän, sankari! Voinko muuta tehdä kuin antautua? Minä rakastin häntä: mitä sille voin? Teinkö siinä väärin? Julma, julma Wulf!"

Wulfin täytyi pakoittautua ankaraksi, sillä muutoin hän heti olisi heltynyt.

"Mutta minkä arvoinen sinun rakkautesi oli hänelle? Mitä se on hänessä vaikuttanut? Se on tehnyt hänestä juoppolallin, tyhjäntoimittajan, noiden kreikkalaisten koirain pilan esineen, joiden hallitsija, kukistaja hänen olisi pitänyt olla. Älytön nainen, kun et huomaa, että sinun rakkautesi on ollut hänen kirouksensa, hänen perikatonsa! Hänen, jonka nyt pitäisi istua Ptolemaiojen valtaistuimella, koko Välimeren eteläpuolen herrana — joka hänestä vielä on tuleva!"

Pelagia tuijotti puhujaan silmät selällään, aivan kuin olisi hänen aivoissaan vähitellen selvinnyt uusi ajatus, joka oli hänelle liian valtava. Sitte hän hitaasti kohottausi lattialta.

"Hänestä siis voisi tulla Afrikan keisari?"

"Se hänestä pitää tuleman; mutta ei —"

"Ei minun rinnallani!" Pelagia melkein parahti. "Ei, ei minun kurjan, älyttömän, tahraisen rinnalla! Minä käsitän — voi, Jumala, minä käsitän kaikki! Ja sen vuoksi te tahdotte hänen naivan tuon — tuon — toisen!"

Hän ei rojhennut lausua tuota pelättyä nimeä.

Wulf ei luottanut itseensä niin paljon, että olisi uskaltanut vastata. Hän vain nyökäytti myöntäen päätään.

* * * * *

"Niin, niin — minä lähden — kauas erämaahan — Filammonin kera — ja sinun ei tarvitse enää kuulla minusta. Ja minä rupean nunnaksi ja rukoilen hänen puolestaan, että hänestä tulisi suuri kuningas, koko maailman valloittaja. Kerrothan sinä hänelle, miksi minä poistuin, kerrothan? Niin, niin, minä lähden nyt, heti —" Hän pyörähti kiireisesti pois aivankuin täyttääkseen heti lupauksensa, mutta sitte hän, äkkiä hätkähtäen, juoksi takaisin Wulfin luo.

"Minä en voi, Wulf — minä en voi jättää häntä! Järkeni menetän jos sen teen! Elä vihastu; — minä lupaan sinulle mitä tahansa — vannota minua, jos tahdot, kun vain sallit minun jäädä tänne. Vain orjana - minä tahansa — kunhan vain saan joskus nähdä hänet. Ei — en sitäkään — kunhan vain saan olla saman katon alla kuin hänkin! Oi, salli minun olla vaikka orjana keittiössä! Minä lahjoitan kaiken omaisuuteni hänelle — sinulle — kelle tahansa! Ja sinä sanot hänelle, että minä olen lähtenyt pois — olen kuollut, jos tahdot. Kunhan vain sallit minun jäädä! Minä pukeudun ryysyihin, väännän myllyä... Olisihan sekin suloista, kun tietäisin, että hän syö leipää, jota olen valmistanut! Ja jos minä kerrankaan rohkenen puhutella häntä — tai edes lähestyä häntä — niin anna kokin ripustaa minut nilkoistani riippumaan ja ruoskia minua kuten orjaa, jota parempi en olekaan!... Ja sitte minusta suru pian tekee vanhan ja ruman, ja sitte, rakas Wulf, ei tarvitse enää, eihän Wulf, pelätä näitä minun kirottuja kasvojani? Lupaa se, vain sen verran, ja — kas niin! Hän kutsuu sinua! Elä laske häntä tänne tapaamaan minua! — Minä en kestä sitä! Mene hänen luokseen, pian, ja sano hänelle kaikki. — Ei, elä vielä!..."

Ja hän vaipui takaisin lattialle, kun Wulf poistui mutisten itseksensä. —

"Lapsi parka, lapsi parka! Parempi olisi sinulle, jos sinä olisit kuollut ja Helan syvyyksissä!"

Ja Pelagia kuuli hänen sanansa.

Vähitellen, kesken huokauksia ja kyyneleitä ja mahdottomien toiveitten ja suunnitelmien villiä sekasortoa, nuo sanat painuivat hänen mieleensä, kasvoivat ja lopulta valtasivat hänen aivonsa ja sydämensä.

"Parempi olisi minulle, jos olisin kuollut?"

Ja hän nousi hitaasti pystyyn.

"Parempiko minulle jos olisin kuollut? Miksikäs ei? Silloinhan kaikki selviäisi. Silloin ei mikään vaara uhkaisi pikkuisen Pelagia-raukan takia..."

Hän meni hitaasti, varmoin askelin, ylpeänä, tuohon tuttuun huoneeseen... Hän heittäytyi vuoteelle ja peitti patjan suuteloidilla. Hänen katseensa sattui Amaalin miekkaan, jonka tämä goottilaisten soturien tapaan oli ripustanut sängyn päädyn yläpuolelle. Hän tarttui siihen ja väristen otti sen seinältä.

"Niin juuri!... Tapahtukoon se tällä, jos sen täytyy tapahtua. Ja sen täytyy tapahtua. Minä en jaksa kestää sitä! Ennemmin mikä muu tahansa kuin häpeä! Minä hullu, kun aina vain kuvittelin, että kaikki rakastivat, ihailivat minua, ja nyt huomaankin, että he kaikki halveksivat, vihasivat minua, jok'ikinen! Nuo oppilaat siellä luentosalin ovella ilmaisivat, että minua halveksittiin. — Se munkki vanhus puhui samaan suuntaan. — Minua mieletöntä! Minä unehutin sen seuraavana päivänä! — Sillä hän — hän rakasti minua vielä! — Ah — enhän minä voinut heitä uskoa ennenkuin hänen omat huulensa sen sanoivat!... Sietämätöntä!... Mutta sittekin, onhan naisia, yhtä huonoja kuin minäkin, kunnioitettu — heidän kuoltuaan! Olihan tapanani laulaa jotain laulua, Epichariista, joka hirttäytyi kantotuolissaan, ja Leainasta, joka puri kielensä poikki, ettei kidutuspenkilläkään tulisi ilmaisseeksi rakastajaansa. Kerrotaanhan, että Ateenassa oli Leainan kuvapatsas — kioletön naarasleijona... Ja joka kerta, kun sitä laulua lauloin, niin yleisö teatterissa nousi seisaalleen ja huusi ja sanoi noita naisia jaloiksi ja siunatuiksi... Silloin en ymmärtänyt syytä, mutta nyt ymmärrän! — Nyt ymmärrän! Ehkä he sittekin sanovat minua jaloksi. He sanovat ainakin että 'hän oli — niitä — mutta hän uskalsi kuolla sen tähden, jota hän rakasti!...' Mutta Jumalahan myöskin hylkii minua, ja vihaa minua. Hän lähettää minut ikuiseseen tuleen. Filammon sen sanoi — vaikka onkin veljeni. Se vanha munkki sen sanoi — vaikka sanoikin sen itkien... Helvetin liekkeihin ikuisiksi ajoiksi! Oh, ei ikuisiksi! Suuri, kauhea Jumala! Ei ikuisiksi! Minä en toden totta tiennyt mitä tein! Ei kukaan opettanut minulle mikä on oikeaa ja mikä väärää, enkä edes tiennyt että minut oli kastettu — en tosiaankaan tiennyt! Ja oli viehättävää — niin viehättävää, kun sain olla onnellinen, kun minua ylistettiin, rakastettiin, kun näin onnellisia kasvoja ympärilläni. Minkä sille

voin? Nuo linnut, jotka laulavat tuolla rakkaassa pihatossa — ne seuraavat mielihaluaan, etkä Sinä toki liene niille vihainen sen vuoksi? Ethän toki tahtone olla minulle ankarampi kuin niillekään, oi suuri Jumala — sillä eihän minulla ollut älyä enempää kuin niilläkään? Sinä, joka olet luonut ihanan auringonvalon ja tämän viehättävän, kovin viehättävän maailman ja kukat ja linnut — ethän Sinä tahdo lähettää minua ikuisesti palamaan? Eikö sata vuotta riittäisi rangaistuksekseni — taikka tuhat vuotta? Oi Jumala, eikö jo se riitä rangaistuksekseni, kun minun täytyy erota hänestä, juuri kun alan haluta tulla hyväksi — hänen arvoisekseen?... Oi, ole armelias — armahda — armahda — ja päästä minut käsistäsi rangaistukseni kärsittyäni! Miksi en saisi muuttua linnuksi, taikka vain madoksi, ja päästä pois siitä kammottavasta paikasta jälleen nähdäkseni auringon paistavan ja kukkien kukoistavan? Oi, enkö jo itse rankaise itseäni? Eikö se edes hituista auta?... Niin, niin — minä tahdon kuolla! — Ehkä Jumala silloin minua sääli!"

Vapisevin käsin veti hän miekan huotrasta ja peitti sen terän suuteloilla.

"Niin juuri — tähän miekkaan — jolla hän voittonsa voitti. Näin on oikein — hänen viimeiseen asti! Miten terävältä ja kylmältä se näyttääkään! Koskeekohan se kovasti?... Ei — en koeta kärkeä, ettei rohkeuteni pettäisi. Minä heittäydyn siihen heti, koskipa se kuinka kovasti tahansa; myöhäistä on sitte peräytyminen. Ja onhan se sittekin hänen miekkansa, — ei se raski minua kovin paljon kiduttaa. Mutta sittekin, hän itse löi minua tänä aamuna!"

Kun tämä muisto välähti hänen mieleensä, pusertui hänen huuliltaan hurja tuskanhuuto, joka kaikui koko talon läpi. Kiireisesti hän sitaisi miekan pystyyn sängyn jalkaan ja repäsi auki tunikkansa... "Tänne — tähän — lesken rintaan, johon hänen päänsä ei enää koskaan nojaa! Joku tulee käytävässä! Joudu, Pelagia! Nyt —"

Ja hän heitti mielettömänä ylös kätensä heittäytyäkseen...

"Hänen askeleensa ne ovat! Ja hän löytää minut, eikä saa koskaan tietää, että minä kuolen hänen tähtensä!"

Amaali koetti ovea. Se oli lukittu. Yhdellä ainoalla iskulla mursi hän sen auki ja kysyi kärkevästi:

"Mikä huuto se oli? Mitä tämä tarkoittaa? Pelagia!"

Pelagia, aivan kuin lapsi, joka on tavattu leikkimässä kielletyllä leikkikalulla, peitti kasvot käsiinsä ja tuupertui lattialle.

"Mitä tämä on?" Amaali huudahti nostaen hänet ylös.

Mutta Pelagia riistäytyi hänen sylistään. "Ei, ei! — ei koskaan enää! Minä en ole sinulle kelvollinen! Anna minun kuolla, kurjan! Minä vain vedän sinua alas. Sinusta täytyy tulla kuningas. Sinun täytyy naida hänet — se viisas nainen!"

"Hypatiako? Hän on kuollut!"

"Kuollut!" parahti Pelagia.

"Murhattu; nuo kristityt pirut murhasivat hänet tunti sitte!"

Pelagia peitti silmänsä käsillään ja purskahti itkuun. Olivatko ne surkuttelun vai ilon kyneleitä?... Hän ei kysynyt sitä itseltään, emmekä mekään tahdo sitä häneltä udella.

"Missä on miekkani? Kautta Odinin sielun, miksi se on tuohon sidottu?"

"Minä aijoin — Elä suutu!... Ne sanoivat minulle että olisi parempi jos kuolisit, ja —"

Amaali seisoి sanattomaksi hämmästyneenä. "Oi elä lyö minua uudelleen. Lähetä minut myllyyn. Tapa minut tähän omalla kädelläsi. Tee mitä tahansa kunhan vain et uudelleen lyö!"

"Lyö? — Jalo nainen!" Amaali huudahti ja sulki hänet syliinsä. Myrsky oli ohi; ja Pelagia oli painautunut rakastettua rintaa vastaan, kuhertaen kuin kyyhkynen, kun Amaali muutaman minuutin kuluttua kohousi pystyyn, nostaen hänet mukanaan...

"Pian nyt! Emme saa silmänräpästäkään tuhlata. Ylös torniin, jossa olet turvassa; ja sitte näyttämään noille rakkikoirilille, mikä on seurauksena, kun tulee ärhentelemään villien susien pesän ympärille."

Ja oliko sitte Amaali oikeassa?

Filammon näki Rafaelin syöksyvän kadun poikki museon puistoon. Viimeisiksi sanoikseen oli Rafael käskenyt häntä pysymään paikoillansa; ja poika totteli. Musta ovenvartija, joka oli laskenut Rafaelin ulos, oli sangen nenäkkäästi sanonut Filammonille, ettei hänen emäntänsä ottanut ketään vastaan eikä suvainnut mitään sanomia itselleen tuotavan. Mutta Filammon oli tehnyt lujan päätöksen pysyä paikoillaan. Kun auringon paahde kävi kiusalliseksi, siirtäytyi hän vain erään tukipatsaan varjoon ja kyyristäytyi istumaan kivitykselle valmiina tekemään hurjan hyökkäyksen. Orja tuijotti ihmeissään nuorukaiseen; mutta kun hän oli jo tottunut filosofien kummallisiin päähänpistoihin, kiitti hän jumalia, ettei ollut sellaiseksi syntynyt, vetäytyi vartiopaikallensa ja unhoitti koko asian.

Filammon odotti siinä ummelleen puolentuntia. Se tuntui hänestä pitkältä kuin päivä, vuosikaudet. Eikä sittekään Rafaelia kuulunut palaavaksi eikä henkivartijoitakaan saapunut. Oliko tuo omituinen juutalainen petturi? Mahdotonta! Hänen kasvoillaan oli kuvastunut yhtä epätoivoinen, peittelemätön pelko kuin Filammoninkin kasvoilla... Mutta miksi hän ei palannut?

Ehkä hän oli huomannut kadut vapaaksi ja heidän yhteisen pelkonsa aiheettomaksi... Mikä oli tarkoituksena tuolla mustalla miesjoukolla, joka pälyili tuolla poikkikadun päässä suoraan vastapäätä luentosalin ovea? Hän nousi mennäkseen tarkastelemaan niitä: ne olivat hävinneet. Hän istuutui jälleen odottamaan... Siellähän ne taaskin olivat. Se oli hyvin epäilyttävä vartiopaikka. Tuo katu kulki Cæsareumin taitse munkkien varsinaisen tyssijan läpi, joka lukemattomien käytävien ja takalistorakennusten kautta oli yhteydessä itse kirkon kanssa... Mutta miksipä siellä ei saisikaan olla munkkijoukkuetta? Olihan se mitä tavallisin ilmiö jok'ainoalla Aleksandrian kadulla. Hän koetti haihduttaa pelkonsa nauruun... Mutta jännitetyt ajatukset muuttivat pelon varmuudeksi. Hän tiesi, että jotain kauheata oli tapahtumaisillaan. Yhä uudelleen ja uudelleen hän tähysteli piilopaikastaan — miesjoukko oli yhä siellä;... se näytti lisääntyneen, lähestyneen. Jos he huomaisivat hänet, niin mitä kaikkea he epäilisivätkään? Välipä sillä. Hän vaikka kuolisi Hypatian tähden jos niikseen tuli — ei hän nyt juuri uskonut, että niikseen tulisi; mutta sittekin hänen täytyi puhutella Hypatiaa — varoittaa häntä. Jalkamies toisensa perästä, vaunu vaunun perästä kulki katua pitkin; oppilas toisensa perästä meni luentosaliin, mutta hän ei huomannut heitä, vaikka he kulkivatkin aivan hänen ohitsensa. Aurinko nousi yhä korkeammalle ja kohdisti kaiken hehkunsa nurkkaukseen, jossa Filammon lymyili, kunnes kivitys poltti kuin kuuma rauta ja häikäisevä valo sumensi hänen silmänsä. Mutta Filammon ei siitä välittänyt. Koko hänen sydämensä, mielensä ja huomionsa oli kiintynyt tuohon tuttuun oveen, jonka hän odotti aukenevan...

Vihoviimein hopeata hohtavat kaksipyöräiset rattaat kolisten pyörähtivät nurkkauksen takaa ja pysähtyivät hänen eteensä. Nyt kai Hypatiakin pian tuli. Väkijoukko oli hävinnyt. Ehkä se sittekin oli ollut vain hänen mielikuvituksensa tuote. Ei; tuolla se oli, tuolla, kulmauksen takana, aivan luentosalin vieressä — ne hornan koirat! Muuan orja toi talosta kirjaillun patjan — ja sitte saapui Hypatia itse entistään ihanampana, huulet surullisessa, vakavassa hymyssä, katse kohoitettuna korkeuteen kysyvänä, jännitettynä ja kuitenkin lempeänä, sisäisen liikituksen himmentämänä, aivan kuin olisi hänen sielunsa liidellyt kaukana avaruudessa, Jumalan kasvojen edessä.

Silmänräpäyksessä oli Filammon hänen vieressään, tarttui epätoivoisesti hänen viittaansa ja lankesi polvilleen hänen eteensä —

"Pysähdy! Elä lähde! Sinä menet turmioon!"

Tyynesti Hypatia käänsi katseensa alas Filammoniin.

"Noitain apuri! Tahdotko Theonin tyttären kaltaiseksi petturiksi?"

Filammon ponnahti pystyyn, peräytyi ja jäi häpeän ja epätoivon tupertamana paikalleen seisomaan...

Hypatia luuli siis häntä syylliseksi!... Jumala sen niin tahtoi!

Hevosten harjat hulmusivat jo matkan päässä ennenkuin hän tointui ja syöksihe Hypatian jälkeen huutaen jotakin — tietämättä itsekään mitä hän huusi.

Liian myöhään! Musta ihmislauma hyökkäsi esiin lymyipaikastaan, piiritti ajoneuvot... ryntäsi eteenpäin... Hypatia oli hävinnyt. Ja kun Filammon hengästyneenä juoksi väkijoukon jälkeen, nelistivät pillastuneet hevoset tyhjine vaunuineen hänen ohitsensa takaisin kotiaan kohti.

Minne he raastoivat häntä? Cæsareumiin, itse kirkkoonko? Mahdotonta! Miksi juuri sinne? Miksi tuo ihmislauma, johon joka hetki satoja lisäksi yhtyi, juoksi rannalle ja palasi sieltä käsissään kiviä, näkinkenkiä ja saviruukun palasia?

Hypatia oli jo kirkon rappusilla ennenkuin Filammon yllätti joukon. Hän ei nähnyt neitoa, mutta tämän pukimien riekaleet osoittivat hänelle tietä.

Missä hänen uljaat oppilaansa nyt olivat. Kas vain! He olivat häpeällisesti telkeytyneet museoon, paeten heti ensimmäistä rynnäkköä, joka vei Hypatian luentosalin rappusilta pyörteisiinsä. Roistot! jänishousut! Hän tahtoi pelastaa neidon!

Ja Filammon koetti turhaan tunkeutua parabolaanien ja munkkien sankan joukon läpi, joka kalamummojen ja rantajätkien avustamana hyppeli ja kirkui uhrinsa ympärillä. Mutta sen mitä hän ei kyennyt suorittamaan, suoritti toinen ja heikompi — pieni kantaja. Hurjana hän ilmestyi — ei kukaan käsittänyt miten ja mistä hän tuli — keskelle tiheintä tungosta käyttäen puukkoa ja hampaitaan ja kynsiänsä, kuin verenhimoinen villikissa, raivatakseen itselleen tien epäjumalansa luo. Turhaan! Hänet raastettiin kumoon ja heitettiin nurin niskoin alas rappusista. Kun Filammon kirkkoon rynnistäessään sivuutti hänet, makasi hän maassa puolikuolleena ja hillittömästi itkien.

Totta tosiaan! Itse kirkkoon! Tuonne vileään himmeään hämärään, keskelle sen korkokuvilla kaunistettuja pilareja, juhlallisia holveja, kohti loistavaa alttaria, jossa kynttilät tuikkivat ja pyhä savu tuoksusi. Suuret kuvat tuijottivat ylhäältä seinältä alas juhlalliseen komeuteen. Ja suoraan edessä, alttarin ympärillä, tavattoman suuri Kristus katseli seinältään levollisena, oikea käsi ojennettuna siunaukseen — vaiko kiroukseen?

Yhä eteenpäin, pitkin pääkäytävää tunki joukko repien yhä uusia siekaleita neidon pukimista pyhälle permannolle — ylös kuorin portaita — aina alttarille asti — aivan tuon suuren, liikkumattoman Kristuksen jalkojen juureen. — Mutta siihen toki nuokin helvetin koirat pysähtyivät...

Hypatia riuhtasi irti kiduttajistaan ja peräytyen askeleen, kohottausi hetkeksi täyteen pituuteensa, alastomana, lumivalkeisena hohtaen häntä ympäröivää mustaa joukkoa vasten. — Häpeä ja suuttumus paloi hänen suurissa, kirkkaissa silmissään, mutta pelosta niissä ei näkynyt merkkiäkään. Toinen käsi piteli kultaisia kutreja verhona, toinen solakka, valkoinen käsivarsi ojentui ylöspäin kohti suurta liikkumatonta Kristusta, anoen armoa ihmiselle Jumalalta — ja kuka uskaltaa sanoa, että hän anoi turhaan? Hänen huulensa avautuivat puhumaan; mutta sanat, jotka ne olisivat lausuneet, kuuli yksin Jumala, sillä samassa Pietari esilukija iski hänet alas, musta joukko sulkeutui jälleen hänen ympärilleen... ja sitte pitkä, hurja, vihlova huuto toisensa perästä kiiri halki holvien kuin kostonenkelin tuomiosoitto.

Puristettuna muuatta pylvästä vasten ja kykenemättömänä tungoksessa paikaltaan liikkumaan Filammon tukki käsillään korviansa. Huudot kuuluivat sittenkin! Kauanko niitä kestääkään? Armiaan Jumalan nimessä, mitä ne hänelle tekivät? Repivätkö elävänä kappaleiksi? — Repivät, ja vielä kauheampia tekoja he tekivät. — Yhä vain huudot jatkuivat — ja yhä vain suuri Kristus rauhallisine, sietämättömille silmineen katseli alas Filammoniin eikä kääntänyt katsettaan pois tästä näytelmästä. Hänen päänsä yläpuolelle oli sateenkaareen kirjoitettuna: "Minä olen sama eilen, tänään ja ijankaikkisesti!" Siis sama kuin Juudan maalla ennen muinoin, vai kuinka Filammon? Keitä sitte nämä olivat ja kenen tempelissä? Filammon peitti kasvot käsiinsä ja toivoi kuolevansa.

Loppu oli tullut. Huudot olivat hiljenneet valituksiksi, valitukset äänettömydeksi. Kauanko hän oli täällä ollut? Tunnin vaiko ijäisyyden? Jumalan kiitos, loppu oli tullut! Onneksi Hypatialle — mutta miksi noille toisille —? Mutta ne eivät sellaisia ajatelleetkaan, sillä samassa kajahti kirkossa uusi huuto.

"Cinaroniin! Polttakaa hänen luunsa tuhkaksi ja hajoittakaa tuhka mereen!"...

Ja roistojoukko ryntäsi ulos kirkosta...

Filammon läksi pakoon, mutta ulos kirkosta päästyään hän vaipui voimattomana rappusille ja tuijotti kauhusta tupertuneena polttorovion liekkeihin ja väkijoukkoon, joka kirkui ja hyppeli Molokkiuhrinsa ympärillä kuin pirun riivaamat.

Käsi tarttui hänen olkavarteensa; hän katsahti ylös ja näki kantajan.

"Ja tämä, nuori pyöveli, on nyt tuo yhteinen, apostoolinen kirkkokunta!"

"Ei, Eudaimon; tämä on hornan henkien kirkkokunta!"

Ja kooten voimansa hän nousi istumaan ja kätki kasvot käsiinsä. Hän olisi vaikka henkensä antanut, jos olisi nyt voinut itkeä, mutta hänen silmänsä olivat kuivat ja päänsä polttava kuin aavikon hieta.

Eudaimon katseli häntä hetkisen. Tapaus oli saattanut tuon narri paran äkkiä järkiinsä.

"Minä tein kaiken voitavani hänet pelastaakseni!" virkkoi hän.

"Minä tein kaiken voitavani hänet pelastaakseni!" vastasi Filammon.

"Tiedän sen. Anna anteeksi sanat, jotka äsken lausuin. Rakastimmehan me molemmat häntä?"

Pieni mies raukka istuutui Filammonin viereen ja veren tippuessa haavoista kivisille portaille ratkesi katkeraan, inhimilliseen itkuun.

On hetkiä, jolloin tuskamme tuimuus muuttuu lempeäksi auttajaksemme, turruttaen meidät niin ettemme enää kykene ajatuksillamme kiusaamaan itseämme. Näin kävi nyt Filammonille. Hän istui siinä ajan kulkua tajuamatta.

"Hän on jumalien luona", Eudaimon viimein virkkoi. "Hän on jumalien Jumalan luona", Filammon vastasi, ja sitte molemmat jälleen vaikenivat.

Äkkiä käskevä ääni havahdutti heidät. He katsahivat puhujaan ja näkivät Rafael Aben-Ezran seisovan edessään.

Rafael oli kalman kalpea, mutta jäätävän tyyni.

Ensi silmäyksellä he huomasivat, että hän tiesi kaikki.

"Nuori munkki", hän virkkoi hampaittensa välistä, "sinä nähtävästi rakastit häntä?"

Filammon kohotti katseensa, mutta ei kyennyt vastaamaan.

"Jos on niin, niin nouse ja pakene henkesi edestä erämaahan äärimmäiseen sopukkaan ennenkuin Sodomian ja Gomorran kohtalo kohtaa tätä kirottua kaupunkia. Onko sinulla sen muurien sisällä isää, äitiä, veljeä tai sisarta — taikka vaikka kissaa, koiraa tai lintua, johon olet kiintynyt?"

Filammon säpsähti. Hän muisti Pelagian... Tänä iltana piti hänen Kyrillon lupauksen mukaan saada parikymmentä luotettavaa munkkia avukseen Pelagian vallatakseen.

"Onko? Ota heidät silloin mukaasi ja pakene, ja muista Lotin vaimoa. Eudaimon, tule mukaani. Sinun täytyy ohjata minut talollesi, Mirjam juutalaisen asuntoon. Elä kiellä! Minä tiedän, että hän asuu siellä. Hänen tähtensä, joka muutti manan majoille, minä suojelen sinua, palkitsen sinut runsain käsin jos olet uskollinen. Tule!"

Eudaimon, joka hyvin tunsi Rafaelin, läksi vavisten oppaaksi; ja Filammon jäi yksikseen.

He eivät enää koskaan tavanneet toisiaan. Mutta Filammon tunsi, että hän oli ollut itseään voimakkaamman miehen seurassa, miehen, jota vielä syvemmin kuin häntä kammotti tuo teko, jonka nähdessään tuntui siltä, kuin auringonkin olisi pitänyt peittää kasvonsa. Ja nuo hänen sanansa: "Nouse ja pakene henkesi edestä", jotka hän lausui hillityn vakavasti ja aivan kuin rajun mielenliikutuksen pakoittamana, kaikeivat Filammonin korvissa kuin tuomiopasuunan ääni. Niin, hän tahtoi paeta. Hän oli lähtenyt maailmaa näkemään ja hän oli nähnyt sen. Arsenius oli sittekin oikeassa. Kotia erämaahan! Mutta ensiksi hän tahtoi yksin mennä Pelagian luo, vielä kerran koettaakseen taivuttaa tätä pakenemaan kerallansa. Mikä sydämetön houkkio olikaan hän ollut, kun aikoi voittaa Pelagian väkivallalla — moisten apurien avulla! Jumalan valtakunta ei ole sellaisten kiihkoilijoiden, sanansaivartelijoiden, vaan auliitten, rakastavien ja kuuliaisten sydämiensä valtakunta. Jos hän ei kykenisi voittamaan sisaren sydäntä, niin lähtisi hän yksin ja kuolemaansa asti rukoilisi hänen puolestaan.

Filammon juoksi alas Cæsareumin rappusilta, ja kääntyi Museokadulle. Kas niin! Se oli pauhaavana ihmismerenä! Ne ryöstivät Theonin taloa — muistoista rikasta taloa! Ehkä vanhuskin oli tuhon omaksi joutunut! Mutta sittekin — oma sisar! Hänen täytyi pelastaa Pelagia ja paeta. Ja kääntyen sivukadulta koetti Filammon päästä sitä tietä eteenpäin.

Sielläkin! Koko satamakortteli oli jalkeilla. Jokaiselta kadulta tulvi raivoisia ylitiöpitä valtaväylälle; ja ennenkuin hän pääsi Pelagian asunnolle, oli aurinko jo mennyt mailleen, ja hänen takanaan jyrisi kymmenien tuhansien kurkusta huuto: "Alas kaikki pakanat! Surmatkaa jok'ikinen aarialainen gootti! Alas epäjumaliset portot! Alas Pelagia Afrodite!"

Filammon kiiruhti pitkin lehtokujaa torninportille, jossa Wulf oli luvannut odottaa häntä. Portti oli raollaan ja hämärässä erotti hän jonkun seisovan aukossa. Hän juoksi portaille ja tapasi Wulfina asemesta Mirjamin.

"Päästä minut sisään!"

"Miksi?"

Filammon ei vastannut, vaan yritti tunkeutua naisen ohi.

"Hullu, hullu, hullu!" akka sähisi ponnistaen kaikin voimin porttia kiinni. "Missä ovat sinun ryöstötoverisi? Missä on sinun munkkijoukkosi?"

Filammon peräytyi hämmästyneenä. Miten oli akka saanut hänen aikeensa tietoonsa?

"Niin, niin — missä ne ovat? Mielelön poika! Etkö tänä päivänä tarpeeksi nähnyt munkkien töitä, vai vieläkö koetat tyttö rievusta tehdä samanlaisen kuin itse olette? Repikää vain juurineen pois oma inhimillinen luontonne, jos niin tahdotte, ja tehkää itsenne paholaisiksi koettaessanne päästä enkeleiksi, mutta sinun sisaresi on nainen, ja naisena hän on elävä tai kuoleva!"

"Päästä minut sisään!" Filammon hurjistuneena huudahti.

"Huudappa vain — niin minä huudan myös ja silloin sinun henkesi ei ole kuparikolikonkaan arvoinen. Hullu, luuletko minun puhuvan juutalaisena? Minä puhun naisena — nunnana! Minä olin kerran nunna, mielelön — ja silloin sieluni kovettui. Jumalan viha langetkoon päälleni, jos toisen sielu siten kovettuu, niin kauan kuin minä voin sen estää! Sinä et häntä saa! Minä ennemmin kuristan hänet omilla käsilläni!" Ja hän pyörähti juoksemaan ylös kiemurtelevia portaita.

Filammon ehätti hänen jälkeensä. Mutta noita-akan hurja kiihko antoi tälle voimia niin että hän juoksi kuin nuori menaadi. Kerran oli Filammon vähällä sivuuttaa hänet. Mutta samalla hän muisti, ettei hän tiennyt etsittävänsä olinpaikkaa ja päätti sen vuoksi pysytellä vain akan kintereillä ja käyttää tätä oppaanaan.

He juoksivat yhä ylöspäin kunnes Mirjam äkkiä pyörähti muutamasta ovesta sisään. Filammon pysähtyi. Muutamia jalkoja ylempänä portaat loppuivat aukkoon, josta näkyi kappale taivasta. Hän oli siis lähellä tornin kattoa! Silmänräpäys vielä ja akka ilmestyi takaisin ovesta puhaltuen uudelleen pakenemaan ylöspäin. Filammon tarttui hänen käsivarteensa ja survasi hänet takaisin tyhjiin kammioon. Muutamalla loikkauksella hän oli katolla ja seisoi Pelagian edessä.

"Tule!" hoki hän hengästyneenä. "Hetki on käsissä! Tule, kun kaikki nyt ovat alhaalla!" Ja hän tarttui sisarensa käteen.

Mutta tämä väisti häntä.

"Ei, ei", kuiskasi hän vastaukseksi, "minä en voi, en voi, hän on antanut minulle kaikki anteeksi, minä olen hänen ikuisesti! Ja nyt, juuri kun hän on vaarassa, kun hän ehkä on haavoittunut — oi taivas! — tahtoisitko sinä houkutella minut niin alhaiseen tekoon kuin karkaamaan pois hänen luotaan?"

"Pelagia, Pelagia, rakas sisareni!" Filammon huudahti kiihkeästi, "ajattele synnin palkkaa! Ajattele helvetin piinaa!"

"Minä olen ajatellut niitä tänä päivänä; ja minä en usko sinua! En — en usko! Jumala ei ole niin julma kuin sinä sanot! Ja vaikka hän olisikin — rakastettuni kadottaminen olisi minulle helvetti! Vaikka palaisinkin, kunhan vain saan hänet pitää!"

Filammon seisoi hämmästyneenä ja vapisten hänen edessään. Kaikki hänen entiset epäilyksensä välähtivät salamana hänen mieleensä ja hän muisti miten hän oli temppeliluolassa nähnyt ne maalatut naiset ja kemut, ja miten hän vapisten oli kysynyt itseltään paloivatko nuo kaikki ikuisesti helvetin tulessa?

"Tule!" hän vielä kerran pyysi; ja heittäytyen polvilleen sisarensa eteen peitti tämän kädet suudelmilla, kiihkeästi rukoillen häntä lähtemään. Turhaan.

"Mitä tämä on?" jyrähti ääni — ei Mirjamin, vaan Amaalin. Hän oli aseeton, mutta hyökkäsi suoraa päätä Filammonin kimppuun.

"Elä tee hänelle pahaa", parkasi Pelagia; "hän on veljeni — sama veljeni, josta sinulle kerroin!"

"Mitä hän täällä tekee?" kysyi Amaali, joka heti ymmärsi Pelagian sanat tosiksi. Pelagia vaikeni.

"Minä tahdon pelastaa kristityn sisareni aarialaisen harhaoppisen synnillisistä syleilyistä; ja minä pelastan hänet, taikka kuolen!"

"Aarialaisenko?" Amaali nauroi. "Sano suoraan: pakanan, niin osaat oikeaan sinä nuori houkkio! Tahdotko sinä mennä hänen kanssaan, Pelagia ja ruveta nunnaksi, hiekkakasojen keskellä elämään?"

Pelagia juoksi rakastettunsa luo; Filammon tarttui hänen käsivarteensa tehdäkseen vielä viimeisen epätoivoisen yrityksen; ja samassa, — ei kukaan huomannut miten se tapahtui — gootti ja Filammon

olivat iskeneet yhteen henkensä edestä. Pelagia seiso i kauhusta mykkänä hyvin tietäen, että apua pyytäen hän syöksisi veljensä varmaan turmioon.

Muutamassa sekunnissa oli kaikki ohi. Gootti nosti Filammonin syliinsä kuin pikku lapsen ja kantaen hänet katoksen kaiteitten ääreen, aikoi heittää nuorukaisen alas kanavaan. Mutta notkea kreikkalainen oli käärmeenä kietoutunut hänen ympärilleen ja puristi häntä kurkusta epätoivon voimalla. Kahteen kertaan he kaatuivat kaiteita vasten, kahdesti jälleen nousivat jaloilleen. Kolmas hirveä heitto — kaide murtui; ja sinne huimaavaan syvyyteen putosivat toisiinsa kietoutuneina gootti ja kreikkalainen.

Pelagia ryntäsi katon reunalle ja kauhusta mykkänä ja silmät kuivina tuijotti alas hämärään syvyyteen. Kahdesti he välillä pyörähtivät ympäri... Tornin juuri uloutui egyptiläiseen tapaan, loivasti veteen. Heidän täytyi paiskautua seinämään — ja sitte!... Tuntui kuluvan kokonainen ikuisuus ennenkuin he koskettivat kiviseen muuriin... Amaali oli alla... Pelagia näki hänen kauniiden kiharoittensa iskevän julmaan kiveen. Hänen otteensa höltyi, hänen jäsenensä herpaantuivat; kaksi eri loiskahdusta kuului tummasta kanavasta ja sitten oli kaikki hiljaa. Pienet laineet lipattivat vain vihaisesti muuria vastaan.

Pelagia tuijotti alas vielä hetkisen ja sitte hän, päästäen hurjan parahduksen, joka kaikui katoilla ja kanavassa, pyörähti lentäen juoksemaan alas rappusia ja ulos yöhön.

Viisi minuuttia myöhemmin Filammon vettä ja verta valuen ja pahasti runneltuna ryömi ylös kanavasta kujan alapäässä. Muuan nainen syöksähti esiin takaportista ja seisautui kanavan reunalle kädet ristissä tuijottaen kanavaan. Kuu valaisi hänen kasvonsa. Se oli Pelagia. Hän näki Filammonin, tuns i hänet, ja hätkähtäen peräytyi.

"Sisareni! — sisareni! Anna minulle anteeksi!"

"Murhaaja!" parkasi hän ja tyrkäten syrjään veljensä ojennetut kädet pakeni hurjana käytävään.

Käytävä oli täynnä kaikenlaista tavaraa, mutta tanssijatar hyppeli niiden yli, kuin aron peura, jota vastoin Filammon, putouksesta huumautuneena ja märkien kutriensa sokaisemana, kompastui, kaatui, eikä kyennyt enää nousemaan. Pelagia juoksi alussa suoraan soihtujen valaisemaa väkijoukkoa kohti, joka tunkeili ja räyhäsi ylempänä pääkadulla, kääntyi sitte äkkiä muutamalle sivukujalle ja hävisi sinne. Filammon makasi ähkyen maassa ilman minkäänlaista aikomusta tai toivomusta koko tässä maailmassa.

Viisi minuuttia myöhemmin Wulf kumartui murtuneen kaiteen ylitse seurassaan parikymmentä pelästynyttä miestä ja naista, jotka Pelagian huuto oli katolle jouduttanut.

Hän yksin epäili Filammonin olleen siellä ja pelästyen omia päätelmiään siitä mitä ehkä oli tapahtunut, hän säilytti aavistuksensa omana salaisuutenaan.

Mutta kaikki tiesivät Pelagian olleen tornissa ja kaikki olivat nähneet Amaalin sinne menevän. Missä he nyt olivat? Ja miksi oli pieni takaportti tavattu avattuna ja saatu suljetuksi parhaiksi ennenkuin väkijoukko kadulta ennätti tunkeutua sisään?

Wulf, joka oli liiankin kokenut sellaisissa asioissa, seiso i siinä punniten kaikkia kauheaan kuolemaan viittaavia asianhaaroja. Viimein hän melkein kuiskaten virkkoi:

"Köysi ja tulisoih tu, Smid!"

Nämä tuotiin hänelle ja Wulf hyljäten nuorempien miesten pyynnöt päästä tuolle vaaralliselle tiedusteluretkelle, laskeutui alas kaide-aukosta.

Päästyään vähän yli puolitien, nykäsi hän köyttä ja soinnuttomalla äänellä huusi tovereilleen ylhäällä:

"Vetäkää ylös! Olen nähnyt tarpeeksi."

Uteliaisuuden ja levottomuuden jännittäminä he vetivät hänet ylös. Wulf seiso i kotvan aikaa äänettömänä heidän keskellään, aivan kuin järkyttävän onnettomuuden murtamana.

"Onko hän kuollut?"

"Odin on ottanut kotiin poikansa, goottilaiset sudet!" Hän ojensi oikean kätensä kauhun valtaamaa seuruetta kohti ja purskahti hillittömään itkuun... Veren tahraama tukko pitkiä, kauniita kutreja oli hänen kädessään.

Kaikki tahtoivat sitä tunnustella ja se kulki nyt kädestä käteen... Jokainen tuns i nuo rakkaat, kullankellertävät kiharat. Ja sitte nuo koruttomat uroot, jotka olivat liian uljaat kyyneleitä hävetäkseen purskahtivat tyttöjen hämmästykseksi katkeraan itkuun, valitellen kuin pienet lapset... Heidän Amaalinsa! Heidän taivahinen johtajansa! Odinin oma poika, heidän ilonsa, ylpeytensä, kunniansa!

Heidän "Taivaallinen kuningaskuntansa", kuten hänen nimensä jo ilmaisi, joka oli ollut juuri sellainen, ja enemmänkin, kuin jokainen heistä toivoi olevansa, mutta joka kuitenkin oli heidän heimoansa, luuta heidän luustansa, lihaa heidän lihastansa! Raskaalta tuntuu jokaiselle todelliselle ihmisolennolle, kun hänen ihanteensa riistetään pois, vaikkapa tuo ihanne olisikin vain villin härän ja sieluttoman miekkailijan perikuva...

Viimein Smid puhui:

"Uroot, Odin on näin tuominnut ja Ylijumala on vanhurskas. Jos me olisimme neljä kuukautta sitte kuulleet Wulf prinssin neuvoa, niin tätä ei olisi koskaan tapahtunut. Me olemme olleet pelkureita ja laiskureita, ja Odin on lapsiinsa vihastunut. Vannoutukaamme Wulf prinssin miehiksi ja seuratkaamme häntä minne hän meitä johtaneekin!"

Wulf tarttui hellästi hänen ojennettuun käteensä —

"Ei, Smid, Trollin poika! Sinun asiasi ei ole lausua sellaisia sanoja. Agilmund Cnivan poika, Goderic Ermenricin poika, te olette baltteja, te olette oikeudenmukaiset perijät. Arpa ratkaiskoon, kumpi teistä on oleva päällikkömme."

"Ei, ei, Wulf!" molemmat nuorukaiset huudahtivat yhteen ääneen. "Sinä olet sankari, sinä olet tietäjä! Me emme ole sen arvoiset; me olemme olleet yhtäläisiä pelkureita ja laiskureita kuin muutkin. Goottilaiset sudet, seuratkaa Sutta, vaikka hän johtaisikin teidät jättien maahan!"

Mieltymyksen myrsky seurasi näitä sanoja.

"Nostakaa hänet kilvelle", Goderic huusi riuhtaisten kilven vyöltään. "Nostakaa hänet kilvelle! Eläköön Wulf kuningas! Wulf Egyptin kuningas!"

Ja muut gootit, jotka olivat kuulleet melun, juoksivat katolle parhaiksi ennättäen yhtyä jymisevään huutoon: "Wulf, Egyptin kuningas!" — Ei kukaan heistä välittänyt talon edustalla kiljuvasta väkilaumasta enempää kuin pojat ikkunoita rapisuttavasta lumisateesta.

"Ei!" Wulf juhlallisesti virkkoi kohotetulla kilvellä seisoessaan. "Jos minä nyt olen teidän kuninkaanne ja te, goottilaiset sudet, olette minun miehiäni, niin huomispäivänä me lähdemme tästä Odinin vihaamasta paikasta, jota alruuna-neidon viaton veri saastuttaa. Takaisin Ataulfin luo, takaisin omien heimolaistemme luo! Lähdettekö?"

"Takaisin Ataulfin luo!" miehet huusivat.

"Ettehän jätä meitä surman suuhun?" muuan tytöistä huudahti.
"Roskajoukko murtaa jo portteja!"

"Vaiti, hupakko! Miehet — yksi työ meidän on suoritettava. Amaali ei saa matkata Valhallaan ilman asianmukaista saattuetta."

"Ethän tyttö raukkoja tarkoita?" Agilmund virkkoi peljäten että Wulf aikoi viettää Amaalin hautajaisia oikeaan goottilaiseen tapaan surmaamalla orjat.

"En... Yhden heistä näin äsken käyttäytyvän Vaalan arvoisen tavalla. Ja sitäpaitsi — ehkä heistä sittekin on sankarien vaimoiksi... Naiset ovat parempia kuin luulinkaan, huonoimmatkin heistä. Ei niin. Menkää alas, uroot, ja lennättäkää portit auki ja kutsukaa ne kreikkalaiskoirat Odinin pojan peijaisiin."

"Portitko auki?"

"Niin juuri, Goderic, ota kaksitoista miestä ja asetu itäiseen pihattoon. Agilmund, mene yhtä suuren joukon kera pihan länsipuolelle — sinne keittiöön, ja odota siksi kun kuulet minun sotahuutoni. Smid ja te muut tulkaa kanssani tallien kautta portin vierelle — hiljaa kuin Hela."

He menivät alas ja kohtasivat portaissa Mirjamin.

Ponnistuksesta hengästyneenä ja väsyneenä oli Mirjam kaatunut Filammonin voimakkaasta sysäyksestä. Kotvan hän oli maannut melkein tajuttomana lattialla ja vironnut parhaiksi tuomiotansa kuulemaan.

Hän tunsu että hetki oli tullut ja otti sen vastaan omalla tavallaan.

"Ottakaa noita kiinni!" Wulf verkkaan virkkoi. — "Ottakaa kiinni uroitten viettelijä — kaikkien murheittemme alku ja juuri!"

Mirjam tuijotti häneen rauhallisesti myhäillen.

"Noita on jo tottunut siihen, että hullut lykkäävät hänen syykseen omien himojensa ja laiskuutensa seuraukset!"

"Iske hänet kuoliaaksi, Smid, Trollin poika, että hän joutuisi Amaalin sielun edelle ja ilahuttaisi sitä matkalla Niflheimiin."

Smid täytti käskyn, mutta niin kammottava oli noidan kuoppiinsa vajonneiden, häneen suunnattujen silmien loimu, että Smidin näkö petti. Isku meni harhaan ja sattui akan olkapäähän. Hän horjahti, mutta ei kaatunut.

"Riittää", Mirjam tyyneästi virkkoi.

"Kirottu Grendelin tytär lamautti käsivarteni!" Smid puhui. "Menköön! Ei kukaan saa sanoa, että minä iskin naista kahdesti."

"Nidhogg nielee hänet enemmän tai myöhemmin", Wulf vastasi.

Ja Mirjam käärien rauhallisesti vaippansa ympärilleen, laskeutui varmoin askelin alas portaita. Miehet hengähtivät vapaammin aivankuin olisivat päässeet jostain ilkeästä, yliluonnollisesta lumouksesta.

"Ja nyt paikoillenne", Wulf käski. "Kostakaa!"

Roskajoukko oli puolisen tuntia herkeämättä eläköinyt talon edustalla. Mutta korkeat muurit, joissa vain jotkut pienet ikkunat ylemmissä kerroksissa olivat ainoina aukkoina kadulle päin, muodostivat siitä valloittamattoman linnoituksen. Äkkiä rautaiset portit avautuivat ja etumaiset rivit näkivät edessään tyhjän, äänettömän, kuun valossa kaamealta näyttävän pihamaan. Vaistomaisesti salajuonta peläten joukko hetkeksi peräytyi, mutta takimaiset painoivat eteenpäin ja Hypatian teurastajat rynnistivät sisään kunnes koko pihamaa oli täpösen täynnä kiljuvia hurjimuksia, jotka mielettömässä raivossaan kävivät seinien ja pilarien kimppuun. Mutta silloin hyökkäsi esiin käytävistä kummaltakin puolen parvi rotevia, asestettuja miehiä tunkien loput ryntääjistä takaisin; portit sulkeutuivat uudelleen ja Aleksandrian villipidot olivat viimeinkin satimessa.

Ja sitte alkoi teurastus, suuri ja säälimätön. Kolmesta eri ovesta astui esiin rivi goottilaisia, joita kypärit ja haarniskat täydellisesti suojasivat roskajoukon kömpelöiltä aseilta. Miekkojaan heilutellen he raivasivat itselleen tien suoraan halki ihmislauman, joka tungoksen vuoksi ei kyennyt ollenkaan puolustautumaan. Tosin oli heitä vain yksi kymmentä vastaan; mutta mitä on kymmenen rakkikoiraa leijonan rinnalla?... Ja kuu nousi yhä korkeammalle, tuijottaen valjuna ja kylmänä tuohon Raivottarille tuomittuun pihattoon. Yhä heiluivat nuijat ja miekat, ja gootit laahasivat kaatuneet, tilan väljettyä, keskellä pihaa näkyvälle tummalle kasalle, jossa Wulf vanhus istui korkealla ruumispinolla laulaen Amaalin maineesta ja Valhallan riemuista. Hänen luuttunsa ääni kaikui vihlovana yli pakenevien ja haavoitettujen parunnan ja sitä myöten kuin laulajavanhus hurjistui, hänen soittonsa keinui yhä kiivaammassa valssintahdissa, kamalalla tavalla ilkamoiden ympärillä vallitsevalle kauhistukselle ja kuolon tuskalle.

Ja siten osittain kostivat, kuten Kohtalo usein tahtoo, sinä yönä Hypatian veren miehet ja mielipiteet, joilla ei ollut mitään yhteyttä hänen kanssaan.

Osittain vain. Sillä Pietari esilukija ja hänen varsinaiset kätyrinsä olivat turvassa Cæsareumissa alttarin eteen polvistuneina. Nostamaansa myrskyä kauhistuen ja peläten palatsia vastaan suunnatun rynnäkönn seurauksia, he olivat jättäneet roskajoukon eläköimään omin päin, ja pelastuivat siten goottien miekoista säästyäkseen rankaisemattomuuden peloittavammalle rangaistukselle.

15 Luku.

KUKIN OMAAN PAIKKAANSA.

Puoliyö oli käsissä. Rafael oli kolmisen tuntia istunut Mirjamin sisähuoneessa turhaan odottaen tämän palaavan kotia. Hänen aikomuksensa oli nyt ensiksi koettaa saada käsiinsä, jos se oli mahdollista, isiltä peritty omaisuutensa ja viipymättä kuljettaa se Kyreneen. Sitte hän aikoi koettaa saada Mirjam vanhuksen mukaansa ja lohduttaa ja ohjata häntä, ehkäpä käännyttääkin hänet. Joka tapauksessa hän halusi paeta pois tuosta kirostusta kaupungista saipa hän omaisuutensa takaisin taikka ei. Kärsimättömänä hän laski hitaasti kuluvat tunnit, jotka hänen täytyi viipyä tässä ilmakehässä, joka tuntui höyryävän viattoman verta ja jonka kostavan Jumalan kirous tuntui raskaaksi painavan. Ajatustensa rasittamana hän useaan kertaan jo nousi lähteäksensä ja jättääksensä rikkautensa; mutta

samalla hän muisti entisen elämänsä ja jäi odottamaan. Missä määrässä hän olikaan synneillään lisännyt Aleksandrian pahuuden paljoutta? Kuinka hän olikaan vietellyt toisia syntiin, kasvattanut heitä synneissä? Hyvä Jumala! Hän ei ollut vain itse tehnyt syntiä minkä ennätti, vaan olipa hän suorastaan nauttinut siitä, että toiset elivät samalla tavalla! Ja nyt, nyt hän sai koota oman kylvönsä hedelmät. Vuosien kuluessa hän oli, vain omaa vallanhaluaan ja halveksivaa ihmisvihaansa tyydyttääkseen tehnyt ilkeästä Oresteesta vielä ilkeämmän kuin mitä tämä jo alhaisilta taipumuksiltaan ja luonteeltaan oli. Ja tämä hänen leikkikalunsa oli nyt kostanut hänelle! Hän, hän oli kiihoittanut Orestesta pyytämään Hypatian kättä... Hän oli suunnitellut, osaksi leikillä, osaksi neidon ylevyyttä kadehtien tuon ruman juonen ainoata rakastamaansa ihmisolentoa vastaan... ja hän oli syössyt neidon turmioon. Hän, eikä Pietari, oli Hypatian pyöveli! Totta kyllä oli, ettei hän ollut tarkoittanut murhaa... Ei kyllä, mutta eikö hän ollut aikonut neidolle kuolemaa vielä kauheampaa kohtaloa! Ei hän ollut vähääkään aavistanut... Ei kyllä, mutta vain siksi ettei hän tahtonut aavistaa. Hänen päähänsä oli pälkähtänyt leikkiä jumalaa, surmata ja henkiin herättää oman mielensä mukaan. Ja katso, hän oli samalla muuttunut saatanaksi! Ken saattaa — ja uskaltaa, vaikka saattaisikin — vetää pois pyhän peitteen niiltä sisällisen häpeän ja itseoimauksen katkerilta tuskilta, jotka kiihtyivät yhä tuimemmiksi, kun hän selvästi ja epäamättömästi tunsu saaneensa anteeksi? Mikäpä rangaistuksen pelko, mikäpä synkkä epätoivo olisi voinut syvemmin viiltää tuota jaloa sydäntä, kuin tieto siitä, että Jumala, jota hän oli vihannut ja ylenkatsonut, oli palkinnut pahan hyvällä eikä ollut katsonut hänen synteihinsä? Tämä tietoisuus oli täyttänyt hänen itseänsä kohtaan tuntemansa inhon maljan, kuten Hesekiel profeetta jo oli hänen esi-isillensä ennustanut... Hän oli viimeinkin löytänyt tuon vihatun ja pelätyn Jumalan nimen ja huomannut, että se oli Rakkaus!... Hän omisti Victorian, tuon Jumalan elävän, inhimillisen, vaikkakin epätäydellisen kuvan, ja samalla hänellä oli Victorian kautta koti, velvollisuus, tarkoituspäätäjä, uusi elämä, jossa häntä odotti rehellinen työ, ehkäpä lopullinen voittokin... Siinä oli hänen rangaistuksensa; se oli Kainin merkinä hänen otsallaan, ja se tuntui hänestä raskaammalta kuin hän kantaa jaksoi.

Mutta oli hänellä ainakin yksi tehtävä jäljellä. Missä hän oli syntiä tehnyt, siinä hänen nyt täytyi koettaa hyvää tehdä — ei suinkaan lepyttääkseen tuota Jumaluutta, eikä edes vahinkoja korvatakseen, vaan yksistään tunnustaakseen totuuden, jonka hän oli löytänyt. Ja kun tämä ajatus selvisi päätökseksi, niin hän toivoi ja rukoili entistään hartaammin, että Mirjam palaisi ja tekisi sen toteuttamisen mahdolliseksi.

Ja Mirjam palasi viimeinkin? Rafael kuuli hänen hitaasti tulevan etuhuoneen läpi, saavan tytöiltä tietää, ken sisällä oli, käskevän tytöt poistumaan ja sulkevan ulko-oven heidän mentyään. Viimein hän astui sisään ja virkkoi tyynesti:

"Terve tuloasi! Olen odottanut sinua. Sinä et hämmästyttänyt Mirjam vanhusta. Terafi kertoi minulle viime yönä, että sinä tulet!..."

Joko hän huomasi epäluuloisen hymyn Rafaelin huulilla, taikka pakoitti omantunnon ääni hänet samassa huudahtamaan —

"... Ei, ei! En tiennytkään! En ollenkaan odottanut sinua. Minä olen valehtelija, vanha, kurja valehtelija, enkä voi puhua totta vaikka koettaisinkin! Lempeätä silmäystä kuitenkin pyydän sinulta! Hymyile minulle, Rafael! — Rafael, tulitko viimeinkin vanhan, kurjan äiti parkasi luokse! Hymyile minulle edes kerran, kaunis poikani, oma poikani!"

Ja hypähtäen Rafaelin luo hän sulki tämän syliinsä.

"Sinun poikasiko?"

"Niin, minun poikani! Turvassa viimeinkin! Minun omani vihdoinkin! Minä todistan sen nyt! Kohtuni poika olet, vaikket olekaan lupausteni lapsi!" Ja hän nauroi hysteerisesti. "Lapseni, perilliseni, jonka hyväksi olen ahertanut ja raatanut kolmekymmentä kolme vuotta. Joutuin! Tässä ovat avaimeni. Tuossa salalaatikossa ovat kaikki paperini — kaikki mitä minulla on, on sinun. Sinun jalokivesi ovat tallessa — kätkeytyneinä samaan paikkaan kuin minunkin. Neekeritär, Eudaimonin vaimo, tietää paikan. Minä vannotin häntä vaikenemaan puisen epäjumalankuvansa kautta, ja hän onkin, kristitty kun on, säilyttänyt salaisuuden. Tee hänet rikkaaksi koko elämäkseen. Hän piiloitti vanhan äiti parkasi ja suojeli häntä siksi että tämä sai nähdä poikansa palaavan. Mutta elä anna mitään hänen pienelle miehelleen; se on paha ihminen ja pieksää vaimoaan. — Joudu nyt! Ota omaisuutesi ja poistu!... Ei, viivy vielä hetkinen — vain hetkinen — että vanha vaimo parka saisi ilahuttaa silmiään katselemalla rakastettuaan vielä kerran ennen kuolemaansa!"

"Ennen kuolemaansa? Sinun poikasi? Isieni Jumala, mitä tämä kaikki tarkoittaa, Mirjam? Vielä tänä aamuna minä olin Ezran, antiokialaisen kauppaneuvoksen poika!"

"Hänen poikansa ja perillisensä, hänen poikansa ja perillisensä! Hän sai lopulta tietää kaikki! Me ilmaisimme hänelle kaikki hänen kuolinvuoteensa ääressä! Minä vannon, että me ilmaisimme hänelle

kaikki, ja että hän omisti sinut pojakseen!"

"Me! Kutka?"

"Hänen vaimonsa ja minä? Hän ikävöi lasta, onneton, ja me annoimme hänelle lapsen — paremman kuin hänelle itselleen olisi voinut syntyä. Mutta hän rakasti sinua, omaksui sinut, vaikkei tiennytkään kaikkea. Hän pelkäsi, että hänelle naurettaisiin, jos hän kuolisi lapsettomana — pelkäsi tulevan tunnetuksi, että hän oli lapseton, se lapsettunut ukko! Ei — hän oli oikeassa — oikea juutalainen siinäkin!"

"Ken oli sitte isäni?" Rafael keskeytti hämmentyneenä.

Vaimo vanhus purskahti niin hurjaan nauruun, että Rafaelia puistatti.

"Istu äitisi jalkojen juureen. Istu nyt... vaikka vain tehdäksesi mummon mieliksi! Vaikket häntä uskoisikaan, niin ole olevinasi hänen lapsensa, hänen rakastettu lapsensa nämä muutamat minuutit ennenkuin hän kuolee. Minä kerron sinulle kaikki... ehkä vielä on aikaa!"

Rafael istuutui... "Mitähän jos tämä lihallistunut paholainen sittekin olisi sinun äitisi?... Mutta mikäpä oikeus minulla olisikaan ylpeästi kieltää sellainen määritelmä. Olenko minä niin puhdas, että ansaitsisin puhtaamman alkujuuren?"... Ja vanhus laski lempeästi kätensä Rafaelin pääläelle ja hänen luisevat sormensa leikkivät tämän pehmeillä kiharoilla kun hän hätäisesti ja samealla äänellä puhui:

"Jessen juurta, Salomon siemenestä, sitä ei yksikään rabbi Babylonista Roomaan saakka uskalla kieltää! Kuninkaan tytär olen minä ja kuninkaallinen sydän minulla oli ja on vieläkin, poikani, yhtäläinen kuin Salomonilla itselläänkin! Kuninkaallinen sydän!... Senvuoksi minä kammosin ja halveksin juutalaisnaisten tavallista kohtaloa, joutua tyranniensa, miestensä, orjaksi, leikkikaluksi, sieluttomaksi nukeksi! Minä himoitsin tietoja, mainetta, valtaa — valtaa — valtaa; ja kansalaiseni epäsivät sen minulta, koska minä tietenkkin olin nainen! Silloin minä jätin heidät. Minä menin kristittyjen pappien luo... He antoivat minulle sen mitä pyysin... He antoivat minulle enemmänkin... He kiihoittivat naisellista turhamaisuuttani, ylpeyttäni, omapäisyyttäni, aviollisten siteitten halveksimista ja kehoittivat minua rupeamaan pyhimykseksi, enkelien ja pääenkeliä tuomariksi, Jumalan morsiameksi! Valehtelijat! Valehtelijat! Ja siten — jos naurat minulle, Rafael, niin surmaat minut — ja siten — Mirjamista, Davidin huoneen jäsenestä — Mirjamista Rutin, ja Rahabin, Rakelin ja Saran jälkeläisestä, tuli kristitty nunna, joka sulkeutui näkemään näkyjä, uneksimaan unia, ja joka paisutti mieletöntä omanhyväisyyttään sillä jumalattomalla kuvitelmalla, että hän oli Natsarealaisen, tuon Josua Bar-Josefin, jota hän Jehova-Isi'ksi nimitti, kihlattu morsian — Vaiti! Jos hetkeksikään minut keskeytät, niin voi armonaika kesken loppua. Minä kuulen niiden jo kutsuvan minua, ja minä sain ne lupaamaan, etteivät ota minua pois ennenkuin olen kertonut kaikki pojalleni — häpeäni pojalle!"

"Ken sinua kutsuu?" Rafael kysyi; mutta kestätyään ankaran puistatuskohtauksen Mirjam jatkoi kysymyksestä välittämättä:

"Mutta he valehtelivat, valehtelivat! Sen minä älysin tuona päivänä... Elä katso minuun, niin saat kuulla kaikki. Syntyi mellakka — taistelu kristitty-paholaisten ja pakana-paholaisten välillä — ja luostari valloitettiin. — Niin juuri, valloitettiin!... Silloin minä älysin että he olivat pilkanneet Jumalaa!... Oi, Jumala! Minä huusin Häntä avukseni, Rafael! Minä rukoilin Häntä avaamaan taivaansa ja astumaan alas — singahuttamaan heihin pitkäisen nuolet — tuhoamaan heidät maan päällä, pelastaakseen avuttoman tyttö raukan, joka jumaloi Häntä, joka Hänen tähtensä oli uhrannut isän, äidin, sukulaiset, rikkauudet, taivaan valon, jopa naisellisuutensakin — joka yöt päivät palveli Häntä, ajatteli Häntä, uneksi Hänestä... Mutta Hän ei kuullut minua, Rafael... ei kuullut... ei kuullut! Ja silloin minä tiesin, että kaikki oli valhetta, valhetta!"

"Jota se onkin", virkkoi Rafael nyhkyttäen. Hän muisti Victorialle ajottua kohtaloa ja tunsu katkeran vihan kiehuvaan suonissaan.

"Todistus oli epäämätön, eikö ollutkin?... Yhdeksän kuukautta minä olin mielipuoli. Ja sinun äänesi, lapseni, iloni, ylpeyteni — sinun äänesi palautti minut jälleen järkiini! Ja minä erkanin siitä galilealaisesta pappisjoukosta ja palasin takaisin omien kansalaisteni luo, joiden keskuuteen Jumala oli minut alunpitäen asettanut. Minä pakoitin heidät — rabbit, isäni, sukuni — pakoitin heidät kaikki ottamaan minut seuraansa. He eivät voineet vastustaa katsettani. Minä voin saada ihmiset tekemään mitä tahdon, Rafael! Minä voisin — minä voisin tehdä sinusta nyt keisarin jos vain aika riittäisi! Minä palasin heimoni keskuuteen. Minä toimitin sinut Ezralle, tämän poikana, minä ja hänen vaimonsa, ja sain hänet uskomaan että sinä olit syntynyt hänelle sillä aikaa kuin hän oleskeli Bysantiumissa... Ja sitte — sinun hyväksesi elämään! Ja minä elin sinun hyväksesi. Sinun hyväksesi minä rikkauksia etsien vaeltelin Intiasta Brittein saarille. Sinun hyväksesi minä ahersin, säästelin, valehtelin, keinottelin, keräsin rahaa kehoimpiakaan keinoja kammoamatta — sillä teinhän kaikki sinun hyväksesi! Ja minä

olen voittanut! Sinä olet rikkain juutalainen tällä puolen Välimeren, poikani! Ja sinä olet rikkauksiesi arvoinen. Sinulla on äitisi sielu, poikani. Minä olen pitänyt sinua silmällä, olen ylpeillyt sinusta — ylpeillyt oveluudestasi, rohkeudestasi, tiedoistasi, ylenkatseestasi noita pakanakoiria kohtaan. Sinä tunsit Salomon kuninkaallisen veren virtaavan suonissasi! Sinä tunsit että olit nuori jalopeura Juudaasta, ja että he olivat sakaaleja, jotka söivät sinun tähteitäsi! Ja nyt, nyt! Ainoa vaara, joka sinua uhkasi, on vältetty! Se kavala nainen on poissa — noita, joka koetti viekotella nuoren jalopeurani virittämäänsä ansaan, on itse siihen langennut; ja jalopeurani on turvassa, on palannut ottaakseen kansat saaliikseen ja musertaakseen heidän luunsa tuhaksi, kuten kirjoitettu on: hän laskeutui lepoon kuin jalopeura tahi emäjalopeura, kukapa hänet tohtii herättää?"

"Malta vähän!" Rafael virkkoi. "Minun täytyy saada puhua! Äiti! Minun täytyy! Jos minua rakastat ja tahdot minun sinua rakastavan, niin vastaa! Olitko osallisena hänen kuolemaansa? Puhu!"

"Enkö jo sanonut sinulle, etten enää ole kristitty? Jos olisin kristittynä pysynyt — ken tietää, mitä olisinkaan tehnyt? Ainoa minkä minä juutalainen uskalsin tehdä, oli — Minua höperöä! Olenhan kokonaan unhottanut todistukseni — todistukseni —"

"Todistusta en tarvitse, äiti. Sanasi riittävät", virkkoi Rafael molemmin käsin äitinsä käteen tarttuen ja painaen sen polttavaa otsaansa vasten.

Mutta vaimo vanhus jatkoi hätäisesti:

"Katsos! Katsos tätä mustaa agaattia, jonka sinä hulluudessasi annoit hänelle!"

"Miten sen sait käsiisi?"

"Varastin — varastin, poikani, aivan samalla tavalla kuin varkaatkin varastavat ja joutuvat ristiinnaulittaviksi rikoksestaan. Mitäpä merkitsikään ristille joutumisen vaara äidille, joka työskenteli lapsensa hyväksi — äidille, joka kolme ja kolmekymmentä synkkää vuotta sitte ripusti tuon agaatin puoliskon pienokaisensa kaulaan ja kantoi itse yöt ja päivät toista puoliskoa sydämellään? Katso! Katsos miten tarkalleen ne sopivat yhteen! Katso ja usko vanhaa, syntistä äiti raukkaasi! Katsos, sanon minä!" käski hän työntäen talismanin poikansa käteen.

"Nyt anna minun kuolla. Minä vannoin pyhän valan, etten kerro tätä salaisuuttani kenellekään muulle kuin sinulle, enkä sinullekaan ennenkuin kuolinhetkelläni. Jää hyvästi, poikani! Suutele minua vielä kerran — vielä kerran poikani, iloni! Oi, tämä korvaa kaikki! Tämä korvaa senkin päivän, jona viimeisen kerran kuvittelin olevani Natsarealaisen morsian!"

Rafael tunsu, että nyt jos koskaan hänen täytyi puhua. Vaikka hän menettäisi kaikki rikkauudet ja vetäisi päälleen äitinsä kirouksen, niin hänen täytyi sittenkin puhua. Ja uskaltamatta nostaa katsettaan hän virkkoi lempeästi:

"Ihmiset ovat valehdelleet sinulle Hänestä, äiti; mutta onko Hän koskaan valehdellut sinulle Itsestään? Hän ei valehdellut minulle lähettäessään minut maailmalle etsimään ihmistä ja käskiessään minua lähtemään takaisin sinun luoksesi tuodakseni sinulle sen ilosanoman, että Ihminen on maailmaan syntynyt?"

Mutta Rafaelin hämmästykseksi Mirjam ei puhjennutkaan tekopyhiin moitteihin, kuten hän oli odottanut, vaan vastasi hiljaisella, samealla äänellä, aivan kuin toisesta maailmasta puhuen:

"Hätkö sinut tänne lähetti? Niin, niin... sellaiseksi minä Häntä ennen kuvittelin... Suuri ajatus se sittekin on — juutalainen taivaan ja maan kuninkaana! No... niin — pian saan tietää... Minä rakastin Häntä kerran... ja ehkä... ehkä..."

Miksi painui Mirjamin pää raskaasti Rafaelin olkapäälle? Rafael käänsi — tumma verijuova valui Mirjamin huulilta! Hän hypähti pystyyn. Tytöt hyökkäsivät huoneeseen. He repivät auki Mirjamin vaipan ja näkivät kauhean haavan, jonka hän järkähtämättä oli salannut viimeiseen saakka. Liian myöhään Mirjam, Salomon tytär oli mennyt omaan paikkaansa.

Varhain seuraavana aamuna Rafael seisoi Kyrillon esihuoneessa odotellen puheille pääsyä. Sisähuoneesta kuului kovaäänistä puhelua ja hetken perästä kiiruhti sieltä sadatellen ulos eräs tribuuni, jonka hän ennestään tunsu —

"Mitä asiaa sinulla täällä on, ystäväni?" Rafael kysyi.

"Se roisto ei luovuta heitä", tribuuni vastasi matalalla äänellä.

"Ketä?"

"Murhaajia. He ovat nyt Cæsareumin pyhitetyssä pakopaikassa. Orestes lähetti minut vaatimaan heidät oikeuden käsiin, ja tuo mies uhmaa häntä julkisesti!"

Näin sanoen tribuuni kiiruhti ulos.

Rafaelissä heräsi niin voimakas inhon tunne, että hän oli vähällä poistua tribuunin perästä. Mutta hänen parempi enkelinsä voitti, ja seuraten kehoitusta hän astui sisään.

Kyrillos mitteli tapansa mukaan pitkin askelin lattiaa. Kun hän näki, ken puhuttelija oli, pysähtyi hän akka ja jäi kysyvästi tuijottamaan Rafaeliin. Tämä kävi heti asiaan puhuen kylmästi ja tynnosti:

"Epäilemättä te tunnette minut ja tiedätte mikä minä olin. Minä olen nyt kristitty katekumeeni. Minä tulen tänne hyvittääkseni kykyni mukaan muutamia tässä kaupungissa aikaisemmin tehtyjä huonoja töitä. Näistä papereista löydätte lahjakirjan niin suurelle rahasummalle, että Te voitte vuokrata turvakodin sadalle langenneelle naiselle ja varustaa heistä vuosittain kolmisenkymmentä myötäjaisillä, jotka riittävät hankkimaan heille soveliaat aviomiehet. Minä olen pannut paperille suunnitelmani pienimmänkin yksityisseikan. Tahtoni täsmällisestä täyttämisestä riippuu lahjoitukseni jatkuvaisuus."

Kyrillos tarttui himokkaasti asiakirjoihin ja yritti laverrella kuluneita korulauseita hurskaasta hyväntekeväisyydestä; mutta juutalainen keskeytti hänet.

"Teidän Pyhyttenne kiitokset ovat tarpeettomat. Asiani koskee vain virastianne eikä teitä itseänne."

Kyrillos, jonka omatunto sinä aamuna jo oli hyvinkin rauhaton, joutui hämilleen. Hän tunsi, että Rafaelin kuivassa, tynnessä puhetavassa piili moite purevampi kuin selväsanaisessa soimauksessa. Siksi hän nyt vähän kuin punastuen loi katseensa alas ja silmäili kiireisesti paperia. Sitte hän kaikkein suopeimmalla äänellä virkkoi:

"Veljeni suonee anteeksi vaikka huomautankin, että samalla kuin myönnän hänellä olevan ehdottoman oikeuden jakaa lahjojansa miten hän parhaaksi näkee, minua Egyptin arkkipiispana vähän hämmästyttää kun näen, ettei vain Pelusiumin apotti Isidorus, vaan myöskin köyhäin asianajaja, maallikko virkamies, joka sitä paitsi on sotkeutunut äskeiseen salaliittoon, on määrätty uskotuksi mieheksi rinnalleni."

"Olen kuulustellut useamman kuin yhden kristityn piispan mielipidettä asiassa. Läsnaoloni tässä on todistuksena siitä, että minä annan tunnustukseni teidän arvostelukyvyllenne. Jos Pyhät Kirjat puhuvat totta, ovat yhteiskunnan viranomaiset yhtä paljon Jumalan palvelijoita kuin tekin, ja sen vuoksi minä olen velvollinen tunnustamaan heidänkin arvostelukykyä. Mieluimmin minä olisin määrännyt prefektin uskotuksi mieheksi teidän rinnallenne, mutta kun sen viran nykyisen haltijan ja Teidän välillä vallitseva erimielisyys olisi voinut tehdä tyhjäksi hankkeeni, olen hänen sijaansa nimittänyt köyhäinasianajajan ja jo jättänytkin hänelle kappaleen tätä asiakirjaa. Toinen kappale on lähetetty Isidorukselle, joka on valtuutettu nostamaan rahat juutalaisilta pankkiireiltani Pelusiumissa."

"Te siis epäilette joko kykyäni taikka rehellisyyttäni —?" virkkoi Kyrillos, joka alkoi jo vähän ärtyä.

"Jos tarjoukseni ei Teidän Pyhyttänne miellytä, niin on varsin helppoa pyyhkiä nimenne pois asiakirjoista. Vielä sana. Jos te luovutatte ystäväni Hypatian murhaajat oikeuden käsiin, niin lisään minä tässä silmänräpäyksessä lahjani kaksinkertaiseksi."

Kyrillos kiljaisi heti:

"Kultasi hukkukoon kanssasi! Rohkenetko koettaa lahjoa minut luovuttamaan lapseni tyrannien käsiin?"

"Minä tarjoan teille tilaisuuden harjoittamaan suurempaa armeliaisuutta ehdolla että te ensin harjoitatte suoraa oikeutta."

"Oikeutta?" Kyrillos huudahti. "Oikeutta? Jos oikeus vaatii, herrani, että Pietarin pitää kuolla, niin tutkikaa kuitenkin ensin eikö oikeus vaatinut, että Hypatian piti kuolla! Ei niin, että olisin sen aikaan saanut. Niin kuin elän, olisin antanut oikean käteni jos sitä ei olisi tapahtunut! Mutta kun se nyt on tapahtunut, niin ne, jotka puhuvat oikeudesta, katselkoot ensin kenen vaakakupissa oikeus on. Kuvitteletteko te, herrani, ettei kansa voisi eroittaa vihamiehiä ystävistään? Kuvitteletteko te, että kansan pitäisi istua kätet ristissä, kun oppinut ryhtyy yksissä tuumin irstaan heittiön kanssa vetämään ihmisiä siihen äärimmäisen pimeyden, tietämättömyyden, raa'an himon, ja alhaisen orjuuden synkkään kuiluun, josta heidät pelastaakseen Jumalan Poika kuoli, ja josta he vaivaloisesti ja hitaasti ponnistelevat päivän valoon. Jos te, herrani, olette kristitty katekumeeni, niin ymmärtänette itse, minkälainen Aleksandrian kohtalo olisi ollut, jos tuo pirullinen hanke pari päivää sitte olisi onnistunut."

Kansa ehkä iski liian ankarasti. Mutta se iski oikeaan paikkaan. Ehkä se antoi vallan intohimoille, jotka sopivat vain pakanoille. Mutta muistakaa sitä vuosisatoja kestänyttä pakanuutta, joka nuo intohimot heissä kasvatti, elkkääkää syyttäkö minun, vaan heidän esi-isiensä opetuksia. Ajatelkaamme itse Pietaria... Hän ehkä antoi vallan perkeleelle ja kosti, silloin kun hänen olisi pitänyt anteeksi antaa. Mutta eiköhän hänellä ole muistoja, joiden nojalla täytyy antaa hänelle anteeksi, kun hän oikeutetun pelon puuskassa kuvitteli, että epäjumalainpalvelus ja vääryys on muserrettava, maksoi mitä maksoi. Hän, jonka sukulaisia kolmen vuosisadan aikana on lakkaamatta vainottu, ja joka suvustaan voi siltä ajalta luetella marttyyreja, marttyyreja — tietänettekö mitä se sana merkitsee. Hän, joka seitsenvuotiaana näki, miten ne, jotka kannattivat samaa filosofiaa, palvelivat samoja jumalia, jotka Hypatia eilen koetti jälleen kunniaan kohottaa, puhkasivat silmät hänen isältään ja avoimella kadulla sioilla syöttivät hänen sisarensa, vihityn nunnan! Sellaisen miehen tuomitkoon Jumala, enkä minä, ettekä te!"

"Anna sitte Jumalan tuomita hänet omien palvelijainsa kautta."

"Jumalan palvelija? Tuoko pakanallinen, uskosta luopunut prefetti? Kun hän on luopumuksensa katumuksella sovittanut ja julkisesti palannut kirkon helmaan, niin sitte ennätämme häntä totella. Siihen asti hän ei ole kenenkään muun kuin perkeleen palvelija, eikä yksikään kirkonmies saa joutua hänen tuomittavakseen. Pyhä Raamattu kieltää meitä etsimästä oikeutta väärintekijöiltä. Sanokoon maailma minusta mitä tahansa. Minä halveksin sitä ja sen mahtavia. Minun on rakennettava Jumalan valtakunta tähän kaupunkiin, ja sen minä teen, sillä minä tiedän, ettei kukaan voi laskea muuta perustusta kuin sen, joka jo on laskettu, ja joka on Kristus!"

"Jonka vuoksi te ajotte laskea sen uudestaan. Omituinen tapa tuo on todistaa, että se jo on laskettu."

"Mitä tarkoitatte?" Kyrillos vihaisesti tiuskaisi.

"Yksinkertaisesti sitä, että Jumalan valtakunnan, jos sitä ollenkaan on olemassa, täytyy, kun ottaa huomioon ken sen Kuningas on, olla sellainen kuningaskunta, joka on muodostunut ilman teidän apuanne jo joku aika sitte, ja oikeastaan, jos juutalaisten, esi-isieni kirjoja voi uskoa, jo ennen maailman luomista. Vielä sitäkin tarkoitan, että teidän asianne pitäisi olla uskoa että Jumala on Aleksandrian kuningas ja että Hän sääsi tänne roomalaisen lain tuomitsemaan ristiinnaulittaviksi kaikki murhaajat, myöskin kirkonmiehet. Ja ristiinnaulita heidät siis täytyy, ja yhtä korkealle kuin Haman kerran."

"Tällaista puhetta en tahdo enempää kuulla, herrani! Minä olen vastuunalainen yksistään Jumalalle enkä teille. Se riittääköön, että minä sen vallan nojalla, joka minulle on annettu, ankaran pannaan kautta eroitan nuo miehet Jumalan kirkosta kolmeksi vuodeksi."

"Eivätkö he siis olekaan vielä eroitetut?"

"Minä sanon teille, herrani, että minä eroitan heidät! Tahdotteko epäillä sanojani?"

"En suinkaan, mahtava herra! Mutta Jumalan valtakunnasta ja Kirkosta muodostamani lihallisen käsityksen mukaan minusta tuntuu melkein siltä kuin olisivat jo he itse mitä jyrkimmin eroittauneet Jumalan kirkosta samalla kuin he hylkäsivät Jumalan Hengen ja antoivat vallan murhan ja julmuuden hengelle. Niinpä minusta teidän hyvin oikeudenmukainen ja kiitettävä pannajulistuksenne ainoastaan saattaa tuon tosiseikan julkisuuteen. Mutta nyt jääkää hyvästi! Rahani ovat aikanaan käytettävänä, ja se on tällä hetkellä tärkein yhteinen asiamme. Mitä tulee suojattinne Pietariin ja hänen tovereihinsa, niin on heille ehkä kauhein rangaistus se että he saavat jatkaa aloittamaansa tapaan. Minä vain toivon, ettette te seuraisi samaa tietä."

"Minä", karjasi Kyrillos kiukusta vavisten.

"Totisesti minä niillä sanoilla tarkoitan teidän Pyhyyttenne parasta. Jos minun huomautukseni näyttävät teistä vähän maallikkomaisilta, niin tuntuvat teidän puheenne, minusta — suokaa anteeksi — vähän ateistisilta, ja minä kehoitan teitä vakavasti varomaan, ettette te puuhatessanne Jumalan valtakunnan rakentamista unhottaisi millainen se oikeastaan on, kun suljette silmänne niiltä sen laeilta, jotka jo ovat olemassa. Minä vain pelkään, että kun rakennuksenne on valmis, te kauhuksenne huomaatte, että se onkin perkeleen eikä Jumalan kuningaskunta."

Ja vastausta odottamatta Rafael kumarsihe ja poistui tuon mahtavan miehen seurasta. Samana päivänä hän purjehti Bereniceen mukanaan Eudaimon ja tämän neekeri-vaimo. Niin meni hän kotiinsa, jossa hän vielä monet vuodet työskenteli ja toisia autteli suruisena ja jäykkänä, mutta kuitenkin rakastavana ja suuresti rakastettuna miehenä.

Ja nyt mekin jätämme Aleksandrian ja sivuutamme parikymmentä vuotta saadaksemme tietää kuinka muut tässä kertomuksessa mainitut henkilöt pääsivät kukin omaan paikkaansa.

* * * * *

Vähän yli kaksikymmentä vuotta myöhemmin idän viisain ja pyhin mies kirjoitti Kyrilloksesta, joka juuri oli kuollut, seuraavaa:

"Hänen kuolemansa herätti iloa jälkeensä jääneissä mutta luultavasti harmitti Manan asukkaita ja syytä on pelätä, että nämä ehkä huomaavat hänen seuransa kovin kiusalliseksi ja lähettävät hänet takaisin meidän pariimme... Tulkoot teidän rukouksenne kuulluiksi, niin että hän saisi armon ja anteeksiannon ja että Jumalan mittamaton laupeus voittaisi hänen pahuutensa..."

Niin kirjoitti Theodoretus aikana, jolloin ihmiset eivät vielä olleet lisänneet pyhään Raamattuun erästä säettä nykyaikaisesta epäselvästä virrestä, joka julistaa ihmisille sen ilosanoman, että "haudassa ei ole katumusta". Olipa sen miten oli; Kyrillos oli mennyt paikallensa. Mikä hänen paikkansa historiassa on, sen tiedämme liiankin hyvin. Mikä se taas on Hänen edessään, jossa kaikki elää ikuisesti, se ei kuulu meihin. Olkoon Hän, jonka kaikki teot ovat laupeutta, armelias kaikille sekä oikeauskoisille että kerettiläisille, paavilaisille ja protestanteille, jotka Kyrillon lailla aluksi valehtelevat totuuden vuoksi ja jatkaen alottamaansa pahaa tietä varmasti ennemmin tai myöhemmin joutuvat, kuten entisajan kirjanoppineet ja farisealaiset, oikealle paikallensa.

Kyrillos ja hänen munkkinsa tosin olivat voittaneet, mutta Hypatia ei kuollut kostamatta. Tuo epähurskas voitto löi Aleksandrian kirkkoon kuolettavan haavan. Hyvän tarkoituksen saavuttamiseksi oli kirkko sallinut ja pyhittänyt pahan teon, hurskaan juonittelun ja viimein julkisen vainon. Ne hiipivät aina sinne, missä ihmiset vain koettavat rakentaa yksistään kirkollisen, ihmissuhteista ja porvarillisista laeista riippumattoman vallan — eli lyhyesti sanoen "rakentaa teokratian, junialaisvallan" — ja samalla myöntävät salassa epäilevänsä väitettä, joka vakuuttaa, että Jumala jo hallitsee. Egyptin kirkko kehittyi vuosi vuodelta yhä laittommammaksi ja epäinhimillisemmäksi. Kun se pääsi vapaaksi ulkonaisista vihollisista ja siitä hävisi yksimielisyys, jonka vaara synnyttää, käänsi se hurjuutensa sisäänpäin ja rupesi raatelemaan omia elinvoimiaan, repimään itseään kappaleiksi molemminpuolisilla anateemoilla ja kirkon kirouksilla, kunnes siitä lopulta oli jällellä vain lukematon joukko epäjumalaisia lahkoja, jotka vainosivat toisiaan metafysiillisten lauselmain vuoksi. Ja nämä lauselmat olivat heidän suussa yhtä kerettiläisiä olivatpa ne oikeita tai vääriä, koska he käyttivät niitä riitakapuloina repimistyössään. Eivät oikeauskoiset eivätkä kerettiläiset Jumalaa tunteneet, sillä he eivät tunteneet vanhurskautta, ei rakkautta eikä rauhaa... He vihasivat veljiänsä ja vaelsivat yhä kauemmaksi pimeydessä, tietämättä mihin menivät... kunnes Amru ja hänen muhamettilaisensa ilmestyivät. Ja hekin menivät, tietäen tai tietämättään, omaan paikkaansa...

Hiljaa Herran myllyt jauhaa, mutta hienoksi viljan saa,
Vaikka laupias on Herra, kaikki tahtonsa hän taivuttaa.

Ja sen saivat sekä filosofit että kirkonmiehet Aleksandriassa aikanaan kokea.

* * * * *

Kaksikymmentä vuotta Hypatian kuoleman jälkeen filosofia veti viimeisiä hengenvetojaan. Hypatian murha oli sen kuolinisku. Kamalalla, epäämättömän selvällä kielellä oli filosofeille ilmoitettu, että ihmiskunta oli tehnyt tilin heidän kanssaan, että heidät oli punnittu ja köykäisiksi havaittu, ja että jollei heillä ollut parempaa evankeliumia julistettavana, niin täytyi heidän väistyä niiden tieltä, jotka vaatimuksen tyydyttivät. Ja he väistyivät. Me emme tämän jälkeen kuule heistä emmekä heidän viisaudestaan juuri mitään muuta kuin Atheenasta, jossa Proculus, Marinus, Isidorus ja muut jatkoivat "Platonin seuraajien kultaista ketjua", ja toinen toisensa perästä vajosivat yhä syvemmälle hämmennyksen valtakuntiin. He sekoittivat aineellisen henkiseen, subjektin objektiin, siveellisen älylliseen, ja pysyivät johdonmukaisina vain yhdessä suhteessa — nimittäin ahdasmielisessä farisealaisuudessaan.

He eivät kyenneet julistamaan pienintäkään ilonsanomaa ihmiselle ihmisenä, eivät edes pitäneet sellaista mahdollisena, ja vähitellen he yhä enemmän mieltyivät kaikenmoisiin taikauskoihin, joihin ei vain sisältynyt tuo ainoa heidän vihaamansa ajatus: Jumalan ihmiseksi syntyminen. He vaativat merkkejä ja ihmeitä, sukelsivat taikuuteen, tähdistä ennustamiseen ja barbaariseen fetis-palvelukseen, valittelivat turmeltunutta aikakautta, sättivät kurjasti jokaista inhimillisen ajatuksen ilmausta, joka ei ollut heistä lähtenyt, ja kirjoittelivat huonolla kreikankielellä pöyhkeileviä elämäkertoja, jotka ovat täynnä mauttomuuksia ja järjettömiä ihmetöitä...

* * * * *

Myöskin Wulf oli mennyt omaan paikkaansa, missä se sitte lieneekin. Hän kuoli vuosista ja kunniaista rikkaana Espanjassa Ataulfin ja Placidian hovissa, luovutettuaan ensin vallan laillisen päällikkönsä käsiin. Hän oli elänyt tarpeeksi kauvan nähdäkseen Goderickin ja nuorimmat asekkumppaninsa

Aleksandriasta tuotuine vaimoineen asettuvan asumaan vandaaleilta ja sveeveiltä anastamilleen aurinkoisille rinteille, ja tulevan "siniveristen" Castilian aatelisten esi-isiksi; Wulf kuoli, kuten oli elänytkin pakanana. Placidian, joka suuresti rakasti häntä, kuten kaikkia muitakin suoramielisiä ja ylevähenkisiä ihmisiä, oli kerran onnistunut saada hänet taivutetuksi menemään kasteelle. Ataulf itse oli muiden mukana kummina ja soturi vanhus oli juuri astumaisillaan kastealtaaseen, kun hän äkkiä kääntyi piispan puoleen ja kysäsi missä hänen pakanalliset esi-isänsä olivat. "Helvetissä", vastasi arvoisa prelaatti. Wulf peräytyi altaan äärestä ja heitti karhunnahkanvaippansa hartioilleen... "Ellei Ataulfilla ole mitään sitä vastaan, niin menen minä mieluummin omien heimolaisteni luo." Siten hän kuoli kastamattomana ja meni omaan paikkaansa.

* * * * *

Viktoria oli vielä elossa ja täydessä toimessa; mutta Augustinuksen ennustus oli toteutunut — häntä oli kohdannut vaiva lihassa. Herran päivä oli tullut ja vandaali-tyrannit vallitsivat nyt Afrikan ihania viljamaita. Hänen isänsä ja veljensä makasivat rinnatusten Rafael Aben-Ezran kanssa Hippon sortuneiden muurien peittäminä. Monta vuotta sitte he olivat kaatuneet turhaan yrittäessään suojella maatansa yhä etemmäksi tunkeutuvilta raakalaisparvilta. Mutta he olivat kuolleet sankarikuoleman ja Viktoria oli tyytyväinen. Sorretut katolilaiset jotka kunnioittivat häntä suojelusenkelinä, kuiskailivat, että hänkin oli saanut kokea sanomatonta kurjuutta ja häpeää... hennoissa jäsenissään oli merkkejä kauheista kidutuksista... että hänen asunnossaan eräessä kammiossa, johon ei kukaan muu kuin hän itse saanut koskaan astua, oli nuoren pojan hauta, ja että hän siellä arialaiden vainolaisten kuoliaaksi kiduttaman ainoan lapsensa lepopaikan ääressä vietti yökaudet rukouksissa. Muutamat, jotka olivat uskaltaneet siihen kamalaan myrskyyn ja kestäneet sen kauhut, vakuuttivat lisäksi, että Viktoria itse, kesken omien häpeällisten kärsimystensä, oli rohkaissut epäröivää poikaansa tämän ylevään kuolemaan saakka. Mutta vaikka häntä olikin kohdannut vaiva lihassa, niin pysyi hänen henkensä vapaana. Kirkassilmäisenä ja iloisena, kuten ennen isänsä rinnalla Ostian kentillä, hän käyskenteli vandaalien uhrien keskellä kuluttaen omaisuutensa viimeiset rippeet rampojen, sairaitten ja köyhien auttamiseksi ja voittaen puhtaudellaan ja hurskaudellaan raakojen voittajienkin kunnioituksen ja suosion. Hänellä; oli oma työnsä suoritettavana ja hän suoritti sen tyytyväisenä ja aikanaan hänkin meni omaan paikkaansa.

* * * * *

Apotti Pambo, samoin kuin Arseniuskin, oli kuollut jo useita vuosia aikaisemmin. Apotin seuraajaksi oli hänen oman kuolinhetkellä antamansa määräyksen mukaisesti tullut läheisestä erämaasta eräs erakko, joka oli saavuttanut suuren maineen tavattoman itsekidutuksensa, lakkaamattoman rukoilemisensa ja hellän viisautensa vuoksi ja joka myöskin, kuten kerrottiin, oli suorittanut parantamisia, jotka olivat mahdollisia vain ihmeitekeväen voiman avulla. Hän oli vielä parhaissa miehuuden voimissa, kun hänet vastaväitteistään välittämättä tuotiin kallioluolastaan sketiläisen Lauran esimieheksi, ja hiippakunnan piispa, joka kolme vuotta myöhemmin käski hänet astumaan pappissäätyyn nimitti hänet Pambon ohjeitten mukaisesti diakoniksi. Vanhempien munkkien mielestä oli alentavaa, että niin nuori mies oli heidän esimiehensä; mutta luostari kasvoi ja vaurastui nopeasti hänen johdolla. Hänen lempeytensä, kärsivällisyytensä ja nöyryytensä ja etenkin hänen vallan ihmeellinen kykynsä ymmärtää omien aikalaistensa epäilyksiä ja kiusauksia kokosi pian hänen ympärilleen kaikki, jotka herkkätuntoisuutensa ja oikullisuutensa vuoksi oli tuomittu mahdottomiksi elämään naapuriluostareissa. Kuten Davidin luo ennen korvessa, samoin nyt hänen luoksensa tulivat kaikki rauhattomat ja rasitetut. Naapuriapotit alussa kaihtivat häntä, koska hän söi ja joi publikaanien ja syntisten kanssa; mutta nurjamielisyys pian haihtui, kun he näkivät, että miehet, jotka he olivat luostareistaan kelvottomina karkoittaneet, työskentelivät rauhallisina ja iloisina Filammonin johdossa. Myöskin Sketiksen vanhempi polvi vähän kauhistui syntisten tulvaa; mutta heidän apottinsa antoi huomautuksiin aina saman vastauksen: "eivät terveet tarvitse parantajaa, vaan sairaat".

Ei koskaan kuultu nuoren apotin lausuvan kovaa sanaa kellekään ihmisolennolle. "Kun olet seitsemän vuotta turhaan koettanut käännäyttää syntistä", oli hänen tapansa sanoa, "niin vasta sitte sinulla on oikeus epäillä, että hän on sinua huonompi". Hänen lempiväitteensä oli, että kaikissa ihmisissä on hyvän juuri, jumalallinen Sana ja Henki, joka vaikuttaa heissä kaikissa, sekä iloisen sanoman evankeliumi, joka käännäyttäisi kaikkien sydämet, jos vain apotit ja papit kykenisivät sitä oikein julistamaan. Etenkin hän ankarasti nuhteli kerettiläisten ja pakanoiden soimaamisesta. Katolisessa kirkossa yksinään on syy kaikkeen kerettiläisyyteen ja uskottomuuteen, oli hänen tapana sanoa; sillä jos se yhden ainoankin päivän olisi sitä, mitä sen pitäisi olla, niin olisi maailma ennen iltaa käännäytetty. Ainoastaan yhdenlaisten syntien suhteen hän oli leppymätön, melkein pä sydämmeä; ne olivat hengellisten miesten synnit. Mitä puhdasoppisempina ja pyhempänä jotakuta henkilöä pidettiin, sitä ankarammin ja armottomammin Filammon häntä arvosteli. Useammin kuin kerran osoitti kokemus, että hän oli ollut väärässä; kun hän tämän huomasi, ei kukaan saattanut suoremmin tunnustaa erehtyneensä eikä vilpittömämmin erehdyttyään katua kuin hän. Mutta periaatteestaan hän ei luopunut, ja Niilin farisealaiset pelkäsivät ja karttoivat häntä yhtä paljon kuin syntiset ja publikaanit häntä rakastivat ja

hänen seuraansa etsivät.

Yksi seikka hänen menettelytavassaan herätti kuitenkin närkästystä noissa oikeauskoisissa ihmisissä, jotka eivät katumusta kaivanneet. Tunnettua oli, että hän vakavimpina hartaushetkinään antautuessaan pitkiin yöllisiin kidutuksiin ja rukouksiin, joiden kautta hän saavutti yli-inhimillisen pyhyiden maineen, lakkaamatta rukouksiinsa liitti kahden naisen nimen. Kun sitte kerran eräs vanhuksista korkean ikänsä oikeudella rohkeni hänelle ystävällisesti huomauttaa siitä, että tämä seikka saattoi herättää pahennusta heikommissa veljissä, vastasi Filammon: totta on kaikki. Sano veljilleni, että minä öisin rukoilen kahden naisen puolesta, jotka molemmat olivat nuoret ja kauniit ja joita rakastin enemmän kuin omaa sieluani, ja lisää vielä, että toinen heistä oli portto ja toinen pakana. Munkki vanhus nosti sormensa huulilleen ja poistui.

Tämän kertomuksen loppu lienee paras ottaa Graidicolosyrtus Tabenniticuksen teoksen Hagiologia Nilotican julkaisemattomasta katkelmasta. Suurin osa tästä arvokkaasta teoksesta joutui häviöön Aleksandrian valloituksessa v. 640 j.Kr.

Kun nyt puheena oleva apotti oli johtanut Scetiksen luostaria seitsemän vuotta harvinaisella viisaudella ja osottautunut hyveiden ja ihmetöiden tekijäksi, tapahtui eräänä aamuna, ettei hän saapunutkaan jumalanpalvelukseen. Silloin lähetettiin muuan vanhempi veli, joka myöskin oli diakoni, kuulustelemaan tämän harvinaisen laiminlyömisestä syytä ja hän löysi pyhän miehen makaamasta koppinsa lattialla, ruumiinsa puolesta Bileamin kaltaisena mutta henkisesti kokonaan toisenlaisena, horroksiin vaipuneena mutta kuitenkin silmät avoinna. Diakoni, uskaltamatta herättää häntä, istui hänen luonansa aina keskipäivään asti, päätellen aivan oikein, että jotain taivaallista oli hänelle tapahtunut. Ja sinä hetkenä pyhä mies hämmästyttämättä heräten sanoi: Veli, pane kuntoon pyhät armonvälikappaleet, että siunaisin ne. Ja kun diakoni kysyi syytä siihen niin apotti vastasi: jotta minä saisin nauttia niitä kaikkien veljien parissa, ennenkuin täältä eroan, sillä tiedä, että seitsemäntenä päivänä olen muuttava taivaallisiin asuinsijoihin. Sillä viime yönä seisoivat minun vieressäni unessa nuo kaksi naista, joita minä rakastan ja joiden puolesta rukoilen, toinen puettuna valkoiseen, toinen rubiinin väriseen pukuun ja pitäen toisiaan kädestä ja he sanoivat minulle: Elämä kuoleman jälkeen ei ole sellainen miksi sinä sitä kuvittelet; tule sentähden meidän kanssamme katsomaan minkälainen se on. Ja näiden sanojen johdosta murheellisena diakoni poistui; eikä vain pyhästä kuuliaisuudesta vaan myöskin apotin pyhyyttä kunniaissa pitäen hän empimättä valmisti pyhän aterian tämän käskyn mukaisesti. Ja kun apotti sen oli siunannut hän jakoi sen veljille jättäen jällelle vain pienen osan pyhää leipää ja viiniä. Sitte hän, annettuaan kaikille rauhan suudelman, otti ehtoollisleivän ja kalkin käsiinsä ja läksi luostarista vaeltamaan erämaahan. Ja häntä seurasi itkien koko veljeskunta, koska he tiesivät, että he eivät enää saisi nähdä hänen kasvojaan. Mutta hän, saavuttuaan erään vuoren juurelle pysähtyi ja siunaten heitä kielsi heitä seuraamasta häntä kauemmaksi ja erosi heistä näin sanoen: Niinkuin teitä on rakastettu, niin te rakastakaa. Niinkuin teille on anteeksi annettu, niin te anteeksi antakaa. Niinkuin teitä on tuomittu, niin te tuomitkaa. Ja nousten ylös vuorelle hän hävisi veljien näkyvistä. Nämä palasivat hämmästyneinä takaisin ja odottivat rukoillen ja paastoten kolme päivää; mutta viimein vanhin veli, koska hän häpesi niinkuin Elisa Eliaan opetuslasten rukouksia, lähetti kaksi nuorta miestä mestaria hakemaan.

Näille tapahtui jotakin merkillepantavaa ja ihmeellistä. Sillä kun he nousivat samalle vuorelle, jonne olivat jättäneet apotin, tuli heitä vastaan joukko mohrilaisia, jotka eivät olleet Kristuksen opille vihamielisiä ja jotka kertoivat, että muutamia päiviä aikaisemmin eräs pappi oli kulkenut heidän ohitsensa kantaen ehtoollislautasta ja kalkkia; mitään virkkamatta hän siunattuaan heitä oli jatkanut matkaansa erämaahan pyhän Amman luolalle päin.

Ja kun nuoret miehet kysyivät, kuka tuo pyhä Amma oli, vastasivat mohrilaiset, että noin kaksikymmentä vuotta sitte oli tähän vuoriseutuun saapunut nainen, kauniimpi kaikkia muita ennen täällä nähtyjä naisia, puettuna kallisarvoisiin vaatteisiin. Tämä nainen, elettyään lyhyen ajan heidän heimonsa keskuudessa ja jaettuaan heille kaikki jalokivensä oli ruvennut erakoksi ja asettunut asumaan erään lähellä olevan vuoren korkeimmalle huipulle. Kun sitte vaatteet hajosivat hänen yltään, ei mikään ihmissilmä enää saanut häntä nähdä lukuunottamatta kahta mohrilaisvaimoa, jotka silloin tällöin nousivat hänen luokseen tuomaan hänelle hedelmiä ja ruokaa sekä pyytämään hänen esirukouksiaan. Näille hän toisinaan näyttäytyi kiireestä kantapäähän verhottuna mustiin, harvinaisen pitkiin ja ihanoihiin kiharoihinsa.

Kun veljet tämän kaiken kuulivat, epäröivät he hetkisen, mutta päättivät sitte kulkea eteenpäin ja saapuivat auringon laskiessa sanotulle vuorenhuipulle.

Ja katso, siellä he näkivät suuren ihmeen. Sillä avonaisen, vasta hietaan kaivetun haudan yläpuolella leijaili lauma korppikotkia ja muita petolintuja, joita kaksi jalopeuraa harjaansa alinomaan huiskuttaen, piti loitommalla ikäänkuin olisi siinä jotakin pyhää ollut kätkeytyneenä. Näitä kohti veljet astuivat suojaten

itseään pyhällä ristinmerkillä, ja silloin jalopeurat aivan kuin olisivat vartiopalveluksensa suorittaneet, poistuivat ja paljastivat veljille näyn, jota he hämmästyivät ja murehtivat.

Sillä avonaisessa haudassa lepäsi Filammon apotin ruumis ja hänen rinnallaan käärittynä apotin vaippaan ihmeellisen ihanan naisen ruumis. Syleillen tätä hellästi kuten veli sisarta ja painaen huulensa tämän huulille oli hän jättänyt sielunsa Jumalalle, anettuaan kuitenkin ensin naiselle pyhän ehtoollisen, sillä haudan partaalla oli ehtoollislautanen ja kalkki tyhjänä. Tätä näkyä hetken äänettöminä katseltuaan he päättelivät, että tällaisten asiain oikea arvosteleminen kuului yksin taivaalliselle tuomarille eikä Jumalalle pyhitettyjen miesten tarvinnut niitä käsittää. Sitte he, kiireisesti luotuaan haudan umpeen palasivat itkien Lauraan ja kertoivat niistä ihmeellisistä asioista, jotka he olivat nähneet ja joista minä, tämän kirjoittaja, koottuani nämä tosiseikat mitä pyhimpien ja uskottavimpien miesten suusta, voin ainoastaan sanoa, että viisaus toteutuu kaikkien lastensa kautta.

Kun molemmat veljet olivat haudanneet ruumiit, oli toinen heistä tarkastanut luolan, jossa pyhä nainen oli asunut, eikä löytänyt sieltä ruokatavaraa, vaatetta eikä muutakaan paitsi kultaisen ketjun, kooltaan suuren ja tekotavaltaan oudon sekä täynnä muukalaisia kirjaimia. Tämä ketju, kun se vietiin Scetiksen Lauraan ja siellä pyhän Amman muistolle omistettuna asetettiin kappeliin, näytti epämättömästi toteen entisen omistajansa pyhyiden niiden ihmetöiden kautta, jotka sen sisäinen voima aikaansai. Sen suuri maine levisi laajalle yli koko Tebanmaan ja veti lukemattomia apua etsiväin parvia tämän pyhän esineen luokse. Mutta sen vainon jälkeen, jolla vandaalit Humerik ja kuningas Genserik hävittivät Afrikaa rikastuttaen katolilaista kirkkoa lukemattomilla marttyyreillä, tapahtui, että muutamat vaeltavat raakalaiset vandaalien heimosta, ylpeinä kerettiläisyydessään ja yltäkylläisinä menestyksestään tulvasivat Mauretaniasta Teban alueelle. Nämä sitte, ryöstäen ja polttaen kaikki luostarit ja häväisten pyhiä neitseitä, vihdoin saapuivat Scetiksen luostariinkin, jossa he jumalattoman tapansa mukaan eivät ainoastaan häväisseet alttaria ja ryöstäneet pyhiä astioita, vaan myöskin veivät pois kaikkein pyhimmän esineen, Lauran parhaimman kuuluisuuden, nimittäin pyhän Amman ketjun, väittäen jumalattomuudessaan, että se oli kuulunut eräälle heidän heimonsa soturille ja tietämättömyydessään tulkiten siihen piirretyt kirjaimet näin: "Amalrikille Amaalin pojalle, Smid, Trollin poika takoi minut."

Puhuivatko he totta, on hyvin epätietoista, mutta heidän pyhänryöstönsä ei jäänyt rankaisematta; sillä kun he paluumatkalla koettivat Niilinvirtaa pitkin päästä merelle, hyökkäsi maan kansa heidän kimppuunsa, kun he viinin rasittamina nukkuivat, ja surmasi heidät viimeiseen mieheen asti. Mutta hurskaat ihmiset, jotka toivat pyhän ketjun takaisin entiselle paikalleen, eivät jääneet palkintoa vaille, sillä sen päivän jälkeen se teki yhä uusia ihmetekojä; sokeat saivat näkönsä jälleen, halvatut jäseniensä voiman ja riivatut sielunrauhan — kaikki katolisen kirkon ja sen ijäti siunattujen pyhimysten kunniaksi.

* * * * *

Niin olkoon. Pelagia ja Filammon menivät kuten kaikki muutkin paikalleen ainoalle mahdolliselle, missä he sellaiseen aikaan saattoivat löytää levon — erämaahan ja erakon luolaan ja sieltä legendain ja ihmetarinain satumaahan, joka vielä monta vuosisataa on sulkeva helmaansa kaikki pyhät elämäntarinat.

Ja nyt, jääkää hyvästi, lukijat! Olen näyttänyt teille uusia vihollisia vanhoissa haamuissa; omat kuvanne togan ja tunikan sijasta puettuina takkiin ja hattuun. Vielä sananen, ennenkuin eroamme. Sama perkele, joka kiusasi noita vanhoja egyptiläisiä, kiusaa teitäkin. Sama Jumala, joka nämä vanhat egyptiläiset olisi pelastanut, jos he olisivat tahtoneet, pelastaa teidätkin jos te tahdotte. Heidän erehdyksensä ovat teidän erehdyksenne, heidän tuomionsa teidän tuomionne, heidän pelastuksensa teidän pelastuksenne. Ei mitään uutta ole auringon alla. Mikä on ollut on edelleenkin oleva. Heittäköön se teistä, ken synnitön on, ensimmäisen kiven Hypatian tai Pelagian, Mirjamin tai Rafaelin, Kyrilloksen tai Filammonin päälle!

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HYPATIA, ELI UUSIA VIHOLLISIA VANHASSA
HAHMOSSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying

with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the

Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or

entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax

treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.